ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1
MERCREDI
1er SEPTEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Տարեկան : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.248 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.248

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Վերամուտ է :

Այս տարի վերամուտ բառը վերագտաւ [...]ր առաջին իմաստը, այսինքն դպրոցա-[...]ն վերամուտ : Կարելի չէ խօսիլ քաղա-[...]կան, ընկերային կամ տնտեսական վե-[...]մուտին մասին, քանի Օգոստոսը հա-[...] եղաւ այլազան դէպքերով՝ ահա-[...]կչութիւն, Լիբանան, Լեհաստան, Քոր-[...]իքա, գիներու եւ աշխատավարձքերու [...]ման արգելք, տոլար եւայլն... :

[...] գալուկը եւ խռնաւութիւնը չտե-[...]ած դպրոցական հաստատութիւնները կը [...]ան իրենց դռները : Արդարեւ, Սեպ-[...]եմբեր 7-ին խոկ կը սկսի վերամուտը [...] արձակուրդներու արեւին տաք ճա-[...]ագայթներուն տակ, մանաւանդ հա-[...]րի մէջ :

Ցառաջիկայ տարեշրջանը հաւանաբար [...]արուստ ըլլայ բարենորոգումներու եւ [...]փոխութիւններու ծրագիրներով : Ար-[...]արեւ, Ազգային կրթութեան Նախարարի [...]անակած զանազան յանձնախումբերու [...]լուցումներուն հիման վրայ, մանկա-[...]արտէզէն մինչեւ համալսարան, ուսուց-[...]ան նոր ծրագիր մը պէտք է լոյս տես-[...]է : Կ'ըսենք «պէտք է լոյս տեսնէ» որով-[...]եւ ուրիշ կերպ չի կրնար ըլլալ : 1981 [...]ուլիսին սկսած փոփոխութիւնը անհրա-[...]եշտ է, որ իրականանայ նաեւ ուսուցման [...]էջ, եւ այլեւս առանց յապաղումի համա-[...]այն Թեկնածու Ֆրանսուա Միթերանի [...]ած յանձնառութեան 1981 Մարտին [...]աստատել ազգային կրթութեան մեծ, [...]ատարակաց, միացեալ եւ աշխարհական [...]լիք) ծառայութիւն մը» : Այս վերջին [...]ը՝ «աշխարհական ծառայութեան մը [...]րածել Ազգ. կրթութիւնը» «տաք» կէտ [...]ն է : Սակայն, առ այժմ մթնոլորտը [...]ոչ չափով հանդարտած է քանի Ազգ. [...]րթութեան նախարարը՝ Ալէն Սավարի [...]ստացած է, Նոյեմբերին համար, ա-[...] ուսման սենտրքներուն, բանակցու-[...]թիւններ հաստատել եւ ուսումնասիրել [...] միայն ազատ ուսման կացութիւնը, [...]այլեւ ֆրանսական կրթական եղանակի [...]նդհանուր հարցերը : Ինչ որ դոհունա-[...]ութիւն կուտայ էս. Բէ. Ը. Սէ.ին (կա-[...]թողիկէ ազատ ուսման արհեստական [...]սենտրքային) : Դրական կէտ մը եւս այս [...]վերջինին համար, 1983-ի համար կառա-[...]վարութիւնը խոստացած է առաջարկել [...]որհրդարանին պիւտճէ մը համաձայն [...]այժմէական օրէնսդրական տրամադրու-[...]թիւններուն եւ օրէնքներուն :

[...]ւստի, ամառուան կազդուրիչ եւ նո-[...]րոգիչ շրջանէն յետոյ, ահաւասիկ նոր [...]դպրոցական տարեշրջան մը աւելի քան [...]11-ուկէս միլիոն աշակերտներու համար : [...]նանք վարանումով, երկչոտութեամբ ու [...]երբեմն ալ արցունքով պիտի մտնեն նոր [...]աշխարհի մը մէջ : Ուրիշներ լաւ տրա-[...]մադրութիւններով հանդրուան մը եւս [...]պիտի դիմագրաւեն :

Շատեր վճռական տարի մը պիտի ըս-[...]կսին, ճշմարտութեան տարի մը, ծրա-[...]գիրներու յաջողութեամբ կամ ձախողու-[...]մով :

Կը մաղթենք բոլորին ուսումնական յա-[...]ջող տարի մը :

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՕԹԱՆՈՒԱՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԷՆ ԵՏՔ

ՊՈԼԻՍ
ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԸ, ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՂԵՐԸ
ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՔԵՒ

Թուրք մամուլը, Օգոստոս 30-ի իր թիւերով կը հաղորդէ, որ Թուրք ոստիկա-նութիւնը պաշտպանութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, պաշտպանելու համար Հայոց պատրիարքարանը եւ հայկ. թաղերը, որովհետեւ բազմաթիւ Թուրքեր, հեռաձայնած են թերթերու, սպառնալիքներ ընելով Հայերու դէմ :

Ըստ «Հիւրրիյէթ»ի, «անծանօթներ, ամբողջ օրը հեռաձայնով, սպառնացած են փոխ - վրէժի դիմել Հայերու դէմ, Օթաուայի զինուորական կցորդին սպա-նութենէն ետք» : Ոստիկանութիւնը կազմ ու պատրաստ է եւ բանակին ալ, զինուո-րական բոլոր արտօնութիւնները ջնջուած են :

«Հիւրրիյէթ» նաեւ իր «զարմանքը» կը յայտնէ երկու «մութ կէտերու» շուրջ : Մէկը, կ'ըսէ, այն է որ ոճիրէն 48 ժամ առաջ քանատական հեռատեսիլը հայկ. քարոզչութեան ֆիլմ մը ներկայացուցեր է, երկրորդն ալ ան է որ, ահաբեկումէն 24 ժամ առաջ Ալթըքաթի «պաշտպանու-թիւնը» վերցուեր է : Թերթը խօսքն ուղ-ղելով Քանատայի կ'ըսէ «Քանատա՛, պատասխան տուր», մանաւանդ, որ մա-հափորձէն 24 ժամ ետքն ալ, հեռատեսի-լը կրկին Հայեր հրաւիրելով ահաբեկչու-թիւնը պաշտպանող յայտագիր մը ներ-կայացուցեր է :

× Ի դէպ, առ այժմ կ'ընդհատենք Իլէ-րիի յօդուածաշարքին շարունակութիւնը, Օգոստոս 28 եւ 29-ի թիւերը միայն ռուս - թրքական պատերազմին կը վերաբե-րին :

«Միլլիյէթ»ի (Օգոստոս 28) մէջ, Մու-րատ Զուլճու իր սիւնակին մէջ հրատա-րակած է, Փարիզէն ստացած, Թուրքի մը նամակը : Մահմուտ Սաղլամ, խնդրոյ առարկայ նամակագիրը, իր խորհրդածու-թիւնները կ'ուզէ ներկայացնել եւ կը ծան-րանայ մանաւանդ այն կէտին վրայ, որ աշխարհի ամբողջ Հայութեան մէջ, մէջն ըլլալով, Թուրքիոյ Հայութիւնը, Թուր-քիոյ շատ քիչ բարեկամ կ'ելլէ : Կը ցաւի որ, Թրքական դպրոցներու մէջ, տղոց չէ դասաւանդուած Հայերու կատարած ջար-դերը, տեսնելու համար որ «առաջին ըս-պանութիւններն ընողները, միշտ Հայերն եղած են» : Եւ կ'ըսէ.- «Փոխանակ որ մենք անոնց ոխ պահենք, անոնք մեզի ոխ կը պահեն...» :

× Փարիզի ահաբեկչական հարցերու եւ ձերբակալութեանց կապակցութեամբ, Օ-գոստոս 31-ին, «Քոթիտիէն տը Փարի» կ'անդրադառնայ զանազան խմբակներու, առանց մոռնալու Հայերը : Կը յիշէ «Ար-դարադատ մարտիկներն» ու ԱՍԱԼԱ-ն ու կ'ըսէ.- «Հայ ահաբեկիչները, կը պա-հանջեն ցեղասպանութեան ճանաչումը Թուրք կառավարութեան կողմէ եւ Հա-յաստանի ազատագրումը յեղափոխական եւ հակաշխարհակալական հիման մը վը-րայ»... :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՔ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐԸ, որոնք ձեր-բակալուեցան, Շաբաթ իրիկուն անսովոր բեմադրութեամբ մը, առիթ տալով նաեւ, ուրիշ անսովոր երեւոյթի մը՝ Էլիզէի զե-կոյցին, յայտարարուած «խոշոր պատաս-ները» չէին եւ Երեքշաբթի օր, բոլորը կը հաստատէին թէ՝ լեռը մուկ մը ծնաւ : Յայտնուեցաւ ուրեմն, որ երեք Իրլան-տացիներ են, ԻՐԱ-ի մրցակից շարժումի մը անդամ : Պատասխանատու են բազմա-թիւ եղեռնափորձերու, գլխաւորաբար Անգլիա եւ կ'ըսուէր թէ հաւանաբար հա-կաբրիտանական նոր արարքներու պիտի ձեռնարկէին Փարիզ եւ Հոլանտա, բայց հաստատ բան մը չկայ եւ այլեւս, ամէն մարդ, մանաւանդ ոստիկանութիւնը, ըս-կիզբը շատ նեղուած որ գործը, ուրիշը կ'ընէր, հեգնական ժպիտով մը կը դի-մաւորէ այս բոլորը : Երեքշաբթի օր, մա-մուլը կը ծանրանար այս հարցին վրայ եւ Լիպերասիոն խմբագրականով մը, չորս հարցում - վարկածներ կ'ընէր բացատրե-լու համար այս գաղտնիքը : Առայժմ ե-րեք ահաբեկիչներու դէմ եղած ամբաս-տանութիւնն է.- զէնք կրել, պայթուցիկ ունենալ եւ չարագործներու միութիւն մը կազմած ըլլալ :

ՎԻՐԺԻԼ ԹԱՆԱԶ, ռումանացի գրագէտ մըն է, որ Մայիսէն ի վեր «անհետացած էր» Փարիզի մէջ եւ կինն ալ բողոք ներ-կայացուցած, այն մտահոգութեամբ թէ առեւանգուած է ռումանական գաղտնի սպասարկութեանց կողմէ եւ, թերեւս, սպաննուած : Նոր մէջտեղ կ'ելլէ, որ ամ-բողջ անցած - դարձածը ոստիկանական - լրտեսական լաւագոյն վէպի մը նիւթ կըր-նար ծառայել : Արդարեւ պարզուեցաւ թէ մարդը, այդ թուականէն ի վեր, Պրը-թաներ կ'ապրի, ֆրանսական ոստիկա-նութեան պաշտպանութեան ներքեւ : Ռու-մանացին յօդուած մը գրած էր Աքթիւէլի մէջ, ուր նոյնիսկ «Կարմիր արքայ» եւ մենատէր կ'որակէր Ռումանիոյ ղեկավա-րը՝ Չաուչեսքու : Այս վերջինը գաղտնի գործակալ մը կը ղրկէ Փարիզ, որու պաշ-տօնն է՝ սպաննել Թանազը, բայց մարդը կ'երթայ ֆրանսական գաղտնի սպասար-կութեանց, ամէն ինչ կը պատմէ եւ հոս կը սկսի տարօրինակ պատմութիւն մը : Թանազը «կ'անհետանայ» եւ Չաուչեսքու կ'ուրախանայ որ սպաննուած է, ռումա-նացի գործակալն ալ, չքնաղ մը առաջ, շքանշան մը կը ստանայ «կատարուած պաշտօնին», առ ի գնահատութիւն : Մար-դը սակայն, ամէն ինչ կարգադրած, իր եւ ընտանիքին համար քաղաքական ա-պաստան ստացած, Ֆրանսա անցած է, եւ ուրեմն ամէն ինչ, այլեւս բացէ ի բաց, կը պատմուի :

ՆԱՀՈՒՄ ԿՈԼՏՄԱՆ, որ բազմաթիւ ո-րակումներու շարքին, կոչուած է նաեւ «Հրեաներու պապը», մեռաւ 87 տարե-կանին, Միւնիխի մօտ հիւանդանոցի մը մէջ : Պետական դէմք մը առանց պետու-թեան, սիոնականութեան պատմական դէմքերէն, դեռ վերջերս ցոյց տուած էր իր անկախ մտածողութիւնը, դատապար-տելով Պեկինի եւ շրջապատին քաղաքա-կանութիւնը Լիբանանի մէջ : Վճռական դեր խաղացած է Իսրայէլը ստեղծող ՄԱԿ-ի պատմական քուէարկութեան մէջ : Հիմնադիրն էր «Հրեայ համաշխարհային քոնկրէին», որու նախագահը եղած է 1936-էն 1977 : Իրեն համար նոյնքան ան-հրաժեշտ էր Իսրայէլ մը, որքան հրէա-կան սփիւռք մը :

(Շար. 4-րդ էջ)

VITE

Comme un chien

Il était diplomate, il était turc, et, ultime provocation, il avait le front de se prénommer sereinement Attila. Trois bonnes raisons d'être abattu au coin d'une rue d'Ottawa par un commando dit des Justiciers du génocide arménien, ces sympathiques vengeurs masqués qui ont décidé de noyer dans le sang des innocents, jusqu'à la treizième génération, les crimes de leurs aïeux. Ce diplomate, n'était jamais que le vingtième ou le vingt-cinquième à être assassiné au cours des dix dernières années. On ne commente pas ce genre d'événements, ou plutôt de non-événements, pas plus que les accidents de la route, les phénomènes atmosphériques ou les martyres d'enfants, lorsqu'ils ne sortent pas de la routine. Et c'est pourquoi, après avoir été abattu comme un chien, le colonel Attila Altikat, attaché militaire de l'ambassade de Turquie au Canada, a été enterré comme un chien, en quelques lignes, à la sauvette, dans la rubrique des Turcs écrasés.

Dominique JAMET

×

Voilà le billet, d'humour noir, que Dominique Jamet a jugé opportun de signer dans le Quotidien de Paris, du 30 août, sous une rubrique intitulée «VITE».

Hâtivement rédigé, comme l'impose probablement, l'intitulé même de la rubrique, cette mini-chronique ne mérite pas de longs commentaires et nous n'allons pas céder à la facilité, en rapppelant à ce journaliste chevronné, que «*le crime des aïeux*» auquel il a la bonté de faire allusion, n'est autre que l'assassinat d'un peuple, un million et demi d'Arméniens - femmes, vieillards et enfants - abattus comme des chiens et dont les os engorgent encore, l'Euphrate.

Aucun homme sensé ne peut justifier le terrorisme, même à caractère politique. Il eût suffi à la Turquie moderne de ne pas s'obstiner à nier l'évidence. Il eût suffi aux grandes Puissances, de ne pas se complaire dans une indifference complice.

Alors, nous n'aurions pas, aujourd'hui, une jeunesse arménienne traumatisée par les récits dantesques de leurs parents, poussée au désespoir et qui n'a trouvé que le langage du siècle - celui de la violence - pour faire entendre la voix d'un peuple spolié. La voix d'un peuple, dont le million et demi de victimes, a rempli, à peu de choses près, les rubriques des «chiens écrasés» de la presse internationale.

A. M.

ՖՈՒԹՊՈԼ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 45-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 28-ին Արարատ մէկի դէմ 0 կորսնցուցած է Կուբանի դէմ, այս վերջ-նոյն դաշտին վրայ :

Այս խաղէն ետք, Արարատ ընդհ. դա-սաւորման 3-րդ տեղը կը գրաւէ, 27 կէ-տով :

ՎԱՀԱՆԱՎԱՆՔԻ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Ծանօթ է, որ 885-ին հայկական իշխանութիւններու, մասնաւորաբար Բագրատունիներու, Արծրունիներու եւ Սիւնեցիներու ռազմա-քաղաքական սերտ դաշինքի եւ միացեալ գործողութիւններու շնորհիւ Հայաստանի մէջ վերահաստատուեցաւ պետական անկախութիւնը: Երկիրը վերածնունդ մը ապրեցաւ. կեանք առին քաղաքներն ու գիւղերը, զարգացան արհեստները, առեւտուրը. աշխուժացաւ մշակութային կեանքը: Հայկական լեռնաշխարհը դարձաւ շինարարական ընդարձակ հրապարակ մը: Այդ համազգային բուռն զարգացումէն զերծ չմնաց նաեւ Սիւնեաց նահանգը:

Հիմնուեցան մշակութային տասնեակ օճախներ, որոնց մէջ՝ հռչակաւոր Տաթեւի մայր տաճարը (895 - 906), Վահանավանքը (911), գրչութեան կեդրոն Բղնոյ Նորավանքը (936), Գնդեվանքը (931 - 936), Որոտնավանքը (1000) եւ շատ ուրիշներ:

Կապանի մէջ վեր խոյացան Սիւնեաց Գագիկ իշխանի կրտսեր որդւոյն՝ Վահանի կառուցանած տաճարին գմբէթները, որոնք այսօր մեզի հասած են աւերակներու խորհրդաւոր տեսքով: Ժ. դարու կէսին Վահան Սիւնեցի Հայոց կաթողիկոսը վանահայր եղած ժամանակ հոն կը կառուցանէ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ եռակամար գաւիթը (108 քառակուսի մեթր), սեղանատունը, կաւէ փողրակներով ջուր կ'անցընէ մինչեւ վանքին բակը:

Կամարակալ գաւիթի յատակը պեղումներու ընթացքին յայտնաբերուած են Սիւնեաց իշխանազուններու կարգ մը տապանաքարեր, որոնց մէջ պատմական արժէք կը ներկայացնեն Վահան Նախաշինողի, Վաչագան իշխանի մայր Խուշուշի, Աշոտ իշխանի աղջկան Կատայի, Սենեքերիմ Սիւնեաց Թագաւորի որդի Կիւրիկէի (1099), Գէորգ Պահլաւունի (1101) մակագրուած դամբարանները:

1046-ին Սիւնիքի Սմբատ Բ. Թագաւորի եւ իր եղբօր՝ իշխանաց իշխան Գրիգորի (Գրիգոր Ա. Թագաւոր) ջանքերով, հիմնովին վերակառուցուեցաւ Վահանավանքի մեծ տաճարի խմբակառոյցը: Այս առթիւ մեծ տաճարի սինտարահի հարաւային պատին, երկու կոփածոյ սալաքարերու վրայ փորագրուեցաւ շինարարական բնոյթի արժէքաւոր արձանագրութիւն մը:

Այս արձանագրութեամբ Սիւնիքի տէրերը կը յայտնեն, թէ վերանորոգած են եկեղեցին, ժամատունն ու սինտարահը, որ ունի 140 քառակուսի մեթր մակերես:

Սինտարահը նոյնպէս ծառայած է իբրեւ տոհմական դամբարան: Պեղումներու ընթացքին հոն յայտնաբերուած են բազմաթիւ տապանաքարեր, որոնց մէջ յատուկ տեղ կը գրաւեն Սիւնեաց Թագաւոր Սմբատ Բ.ի (1051), Գրիգոր Ա.ի (1072), անոնց հօր՝ իշխանաց իշխան Աշոտի, Ճիվանշիր իշխանի, Թագուհիներ Սոփիի (1081), Դինարի, իշխանուհիներ Կատայի, Հրանոյշի, Խաղբակ Որոգվացիի (1062) եւ այլոց վիմագրերը:

Վահանավանքը իր ծաղկուն շրջանը ապրեցաւ ԺԱ. դարու երկրորդ կէսին: Սիւնեաց Թագուհի Շահանդուխտ Բ. եւ իր քոյրը՝ «Սրբասնունդ օրիորդ» Կատա, զաւակներ չունենալու պատճառով 1086ին կառուցանեցին Ս. Աստուածածին կոչուող կրկնայարկ դամբարան - եկեղեցին, որ թէեւ ծաւալներով կը գրաւէ փոքր տարածութիւն մը, սակայն ճարտարապետական յօրինուածքով յատուկ տեղ ունին զարգացած աւատատիրութեան դարաշրջանի հայկական ճարտարապետութեան մէջ: Կառուցման աւարտէն ետք Թագուհիին խնդրանքով շինարարները փորագրած են կենսագրական տարրեր պարունակող գեղեցիկ արձանագրութիւն մը:

Երկու տարի է, որ պատմական յուշարձաններու պահպանման հայկ. ընկերութեանմիջոցներով հոն սկսած են փոքր տաճարի վերանորոգման աշխատանքները: Նախագիծին հեղինակն է ճարտարապետ Եուլի Թամանեան: Վերանորոգումը կ'իրականացնէ Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի յուշարձաններու պահպանման ու վերահաստատման վարչութեան գիտա - արտադրական արուեստանոցը:

Ներկայիս որոշուած է ամբողջովին վերահաստատել Վահանավանքի ճարտարապետական յուշարձաններու խումբը, որ 15-ամեայ պեղումներու միջոցով բացուած է Երեւանի Խ. Աբովեան մանկավարժական հիմնարկի ուսանողութեան եւ Ղափանի երիտասարդութեան ջանքերով:

Վահանավանքը քանի մը անգամ ենթարկուած է աւերի ու աւարի. 1103-ին Մելիք - Շահի երբեմնի մատռուակ Չորթման, սուլթանի մահէն ետք դառնալով զօրապետ, ներխուժեց Սիւնիք: Ան բարբարոսաբար կործանեց Կապանն ու Վահանավանքի կառոյցները, այրեց գանոնք: Մասնաւորաբար ողբերգական էր 1386 Թուականը, երբ լենկթիմուրեան զօրքերը հասան մինչեւ Սիւնեաց լեռնաշխարհը: Անոնք կործանեցին նաեւ Վահանավանքը, որ արդէն անշուք դարձած էր ԺԴ. դարու սկիզբները եւ վերածուած էր ճգնաւորներու անշուք ապաստարանի:

1422-ին Սիւնիք ներխուժեցին Թիւրքմէն աք - քոյունլու եւ քարա - քոյունլու ցեղախումբերը:

Քարա - քոյունլու ցեղախումբի առաջնորդը՝ Իսկանդար, հայ աւատները, մասնաւորաբար Սիւնեաց տէրերը իր կողմը քաշելու նպատակով, ինքզինք ներկայացուց իբրեւ ոչ թէ «Թիւրքմէն», այլ «Թորգոմեան», այսինքն Հայերէ սերած իշխանազունի մակդիրով եւ հասաւ կարեւոր յաջողութիւններու: Ան Սիւնիքի մեծ աւատապետներէն մէկը՝ Օրբելեան տան շառաւիղ Սմբատը նշանակեց պալատական խորհրդական եւ վէզիր, անոր զինեալ ուժերը օգտագործելու նպատակով: Նման քաղաքական պայմաններու մէջ սպասելի էր, որ Սիւնիքի մշակութային օճախները զերծ մնային ապատակութիւններէ ... սակայն այդ ակնկալութիւնը երեւութական էր:

Աւելի քան հազար տարի անցած է այս կրթական - մշակութային օճախի կառուցումէն: Աւելի քան հազար տարի ետք այդ գեղատեսիլ անկիւնը դարձեալ կը հնչեն մեր շինարար վարպետներու մուրճերուն ձայները: Կ'անցնի որոշ ժամանակ մը եւս եւ ամբողջովին կը վերահաստատուի մեր նախնիներու փառաւոր տաճարներէն մէկը:

ԳՐԻԳՈՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Ք Ո Ւ Պ Ա

ՆԵՐՔԻՆ ԱՌՕՐԵԱՆ

Ֆիտել Քասթրոյի Հաւանա մուտքէն ցայսօր, քաղաքը հիմնականին մէջ իր նախկին տեսքը կը պահէ: Անդին, տարիներէ ի վեր նիւթական կարեւոր յառաջացումներ կը կատարուին եւ մեծ ճիգեր կը թափուին կերպարանափոխելու համար գիւղական շրջանները:

Քաղաքին մէջ դեռ ցայտուն կը մնան 1950-ական թուականներու ամերիկեան կառքերը, թէեւ ժամանակէ մը ի վեր Խորհ. Միութենէն կը ներածուին Մոսկվիչ եւ Լադա ինքնաշարժներ: Բայց կառքերը դեռ կը շարունակեն նկատուիլ ոերձանքի միջոցներ:

Նորերը նախապատուութեամբ կարգով կը ծախուին Պետութեան կողմէ այն աշխատաւորներուն եւ պաշտօնեաներուն, որոնք իրենց աշխատավայրերու կոմիտէներուն վկայութեամբ կը սահմանուին «գերազանցիկներ», այսինքն՝ յառաջադէմ աշխատողներ: Նոր ինքնաշարժներու գինը 5.400 տոլարի սահմաններուն մէջ կը մնայ: Չեռք ձգողներէն ոմանք կը նախընտրեն ծախել ուրիշներու 24.000 տոլարի սեւ շուկայի գինով: Առուծախը շահուէտ կը նկատուի, թէեւ Քասթրօ երեւոյթը կը նկատէ խիստ պատապարտելի, գայթակղեցուցիչ ընկերվարական վարչակարգ ունեցող երկրի մը համար: Վերջերս կատարած իր մէկ յայտարարութեամբ կը սպառնայ «գրաւել» կառքերը, որով գնորդները կը կորսնցնեն իրենց նոր ինքնաշարժները, իսկ ծախողներն ալ իրենց ապահոված գումարները:

Ընթացիկ թէ այլ ապրանքներու գնումը իսկական «արուեստ» մը կը նկատուի, ճարպիկ հնարամտութեան սահմաններուն մէջ կը մտնէ: Պատճառները մէկէ աւելի են: Նախ մնայուն կերպով կը պակսին այլազան ապրանքներ, ապա՝ տնտեսութիւնը պետական հակակշռի տակ կը մնայ: Միացեալ - Նահանգներու սահմանած առեւտրական ամպարկօն, վերջապէս, իր դերը կը կատարէ: Օրինակ, թէեւ հագուստեղէնը բաժնեչափի սահմաններուն մէջ կը մնայ, այսուհանդերձ, նորաձեւութիւնը հեռու է անճաշակ նըկատուելէ: Ներածուած քիչ քանակութեամբ կերպասեղէնը տեղւոյն վրայ, կարի արհեստանոցներուն կողմէ կը վերածուի նորաձեւ հագուստներու: Հագուստեղէնի խանութները կը ցուցադրեն զանոնք:

Հեռատեսիլի շուկան զոյգ դիմագիծ կը պարզէ: Ոմանք կը ծախուին աժան գինով եւ մասնավճարի դրութեամբ արտակարգ աշխատաւորներուն: Գինը՝ 780 տոլար: Այլ հեռատեսիլներ՝ 960 տոլար, կը ծախուին միանուագ վճարողներուն: Իրողութիւնը այսպէս ըլլալով հանդերձ, այցելուն նոյնիսկ գիւղական շրջաններուն մէջ կը նկատէ սեւ ճերմակ հեռատեսիլներու լոյսերու պլպլացումները գրեթէ բոլոր տուներուն եւ բնակարաններուն մէջ:

Գիներու տարբերութիւններու դրութիւնը նկատելի կը մնայ ընկերային գետնին վրայ եւս: Կառավարութիւնը, օրինակ, կը ձգտի սահմանափակել ծխելը: Այս նպատակով չնչին գինով ամիսը ութ ծխատուփ կը սահմանէ իւրաքանչիւր աշխատաւորի: Առաւել չափով ծխողները պարտին սահմանուած բաժնեչափէն ութ անգամն աւելի վճարել իւրաքանչիւր ծխատուփին համար:

Առօրեային հակապատկերը զարմացուցիչ կը մնայ: Մայրամուտին Քուպացիներ հարիւրներով կը շրջագային ծովեզերեայ երթուղիներուն եւ ծովափներուն վրայ, շարքեր կը կազմեն ճաշարաններուն եւ չարժանկարի սրահներուն մուտքերուն առջեւ, զուարթ մթնոլորտ մը ստեղծելով եւ այն տպաւորութիւնը տալով, թէ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ կը գտնուին: Այցելուն քիչ ժամանակ ետք միայն կ'ըմբռնէ, թէ Քուպացիներուն մեծամասնութիւնը այլ վայրեր չունի իր դրամը ծախսելու եւ զբաղեցնելու:

Թրոփիքանան, գիշերային զուարճավայրը, Լաս Վեկասը յիշեցնող իր երբեմնի տեսքը կը պահէ: Պարերու ներկայացումները կը մնան ճոխ եւ պերճաշուք: Պարուհիները կը շարունակեն աւելի շատ գլխարկ կրել, քան իրենց մարմինները հագուստով ծածկել:

Ցուցատախտակները՝ թիւով քիչ, կը յիշեցնեն երկրին վարչակարգին բնոյթը: Այցելուն ճամբուն եզրերուն կը հանդիպի հետեւեալ արձանագրութիւններուն. Միշտ պատրաստ պաշտպանելու երկիրդ, իրագործէ պարտաւորութիւններդ, ապահովէ Պետութեան սահմանած ծրագիրները եւայլն.:

Թ. Ա. Թ.

ՄԱՐԳԱՐԻՏ

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

- Ոչ, - ծամածռուեց Մարգարիտի դէմքը, - դու շատ ապերախտ ես, անգութ, այո՛, անգութ կ'ասէի, աշխարհն առել ու կորում ես առանց անդրադառնալու թէ ինչ հետեւանքներ են թաղնում քայլերդ... ես միշտ էլ քեզ նախանձել եմ դեռ մանկութեան օրերից ... ամէն տեղ Սիւզին էր ուշադրութեան կենտրոնը, Սիւզի պարի՛ր, Սիւզի երգի՛ր, Սիւզի այս հագուստը ի՞նչ լաւ է յարմարում քեզ, շարժանկարի դերասանուհի պիտի դառնայ. ո՛չ, ո՛չ Բալետի աստղ, մի սրունքներին նայէք, ճիշդ ու ճիշդ Բէթի Գրէյբլի սրունքներն են, իսկ ո՞վ էր արդուկում զգեստներդ, ո՞վ էր յարդարում մազերդ, իսկ հիմա ամուսին ու զաւակ պիտի թողնի, որպէսզի կրկին բեմ բարձրանայ, որպէսզի կրկին ծունկի բերի Նիւ - Եորքի հասարակութեանը, որպէսզի լուսապատառների վրայ անընդհատ փայլի Սիւզի Ուիթմորի անունը, կեցցէ՛ Սիւզի Ուիթմորը, իսկ ո՞վ է Մարգարիտը, ոչ ոք, նա չկայ, նա չի ապրել, եթէ վաղը գործի չգնայ, ոչ ոք չի ասի թէ ո՞ւր է Մարգարիտը, ի՞նչ եղաւ այդ աղջկայ հետ...

- Բաւակա՛ն է, - ընդմիջեց Սիւզին, քայլեց դէպի պատուհանը, կառչեց վարագոյրին, վերադարձաւ ու շարունակեց, - դու արդէն անցել ես ինքնակարեկցութեան:

- Քեզ համար դիւրին է կեանքը, Սիւզի, դու չգիտես ի՞նչ ասել է մենակութիւն, դու միշտ էլ երջանիկ ես եղել, ինչ որ պահանջել ես, ստացել ես...

- Դու ոչինչ գիտես իմ մասին:

- Իզուր անցան տարիներս, - բեմ բարձրացաւ Մարգարիտը:

- Դու միայն արտաքինս ես տեսնում, - ասաց Սիւզին:

- Ես էլ կարող էի երջանիկ լինել եթէ քեզ պէս եսապաշտ լինէի:

- Մարդիկ միայն մակերեսն են տեսնում:

- Ոչ միայն եսապաշտ, այլ նաեւ դաժան, - ասաց Մարգարիտը:

- Այլեւս չափն անցար:

- Ինչպէ՞ս եմ ասում քեզ, - գլուխն ափերի մէջ առաւ Մարգարիտը, կուչ եկաւ բազկաթոռում, դարձաւ մսագունդ:

Սիւզին չոքեց Մարգարիտի առջեւ, գրկեց նրա իրանը եւ դէմքը թաղեց նրա գոգում: Մարգարիտը խոնարհեց, թեւերի մէջ առաւ քրոջ գլուխը, գրկեց, համբուրեց վարսերը: Նրանք երկար մնացին այս դիրքում: Հետզհետէ խաղաղեց Սիւզիի ուսերի ալեկոծութիւնը, վերջին ալիքը դիպչաւ ժայռին, փոշիացաւ, մնաց կզզին, ու իր խելագար ամբոխը, Մարգարիտի մենութիւնը որ իր մենութիւնն էր, Մարգարիտի ձեռքերը, որ իր ձեռքերն էին, նրա մանկութեան ձայնը, որ այլեւս խեղդուել էր քաղաքի ժխորում, կարծես երբեք չէր հնչել, ամէն ինչ խորթացել էր անակնկալօրէն, ցրուել էր ընտանիքը, ամէն մէկը թառել մի անկիւնում՝ սպասելով վաղուան դեռ այսօրը չապրած. ինչո՞ւ այս բոլորը չգիտէր երէկ, երբ իր տան մէջ անգամ այցելու էր, հիւր ու միջանկեալ. ո՞վ գիտէ թէ ինչ դեւեր են ապրում դիմացինի ներսում, ո՞վ կարող է գուշակել թէ որքան անաէր են գիշերները, յատկապէս երբ քաղաքը հագնում է տօնահանդէսի իր գոյնզգոյն դիմակը:

Քրոջ մեկնումից յետոյ Մարգարիտը հագնուեց, շան վզին կապեց շղթան ու միասին Սէնթրըլ Փարք գնացին: Անձրեւը կտրուել էր, սակայն երկինքը մռայլ էր: Թուխպը նստել էր քաղաքի վրայ: Ծինութիւնները սեւ ստուերների պէս շըրջապատել էին զբօսայգին: Լաքին դունչը գետնին տուած՝ շարունակ հին ու նոր հոտեր էր յայտնաբերում: Լաքին գոհ էր իր կեանքից, սակայն աւելի երջանիկ կը լինէր, եթէ կարողանար ազատօրէն վազվզել թաւուտներում, ինչպէս միւս շները, բայց շղթան ու տիրուհու ոտքերը ապաւէն էին, երբ արկածախնդիր այլ շներ մերթ մօտենում եւ սպառնագին ժանիքներ էին ցոյց տալիս: Գըլխաւոր ճեմուղու վրայ մի ազատ նստարան գտան: Մարգարիտը նստեց, ձեռքերը վերարկուի գրպանները դրաւ ու բացակայ հայեացքով շուրջը դիտեց, յետոյ աչքերը պղտորուեցին: Այսքան մարդկանց մէջ եւ ոչ մի բարեկամ չունեմ, եթէ մինչեւ լոյս էլ այստեղ նստեմ, ոչինչ չի պատահի, որովհետեւ ինձ հետ ոչինչ չի պատահում. ի՞նչ անեմ, որ ինձ հետ մի բան պատահի, թէկուզ եւ չնչին մի պատահար, միայն թէ մի բան պատահի, երանի՛ ծառերին, որ ծառ են՝ մասնակից բնութեան հեւքին, մեծանում ծաղկում, պտղաւորում ու չորանում են, մի բան անում են, վաղը հոգեբոյժիս կը գնամ, կրկին կը պատմեմ իմ չապրած կեանքը, նա ինձ կարմիր դեղահատ կը տայ, մի քանի ժամ վարդագոյն ամպերի մէջ կը լողամ:

(Շար. 5)

ՄԵՐ ԱՄԻՍՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

×

Նոյնութեամբ կուգայ լատիներէն սեպ-տեմբեր ամսանունէն: Հռոմէացիները կ'ըսէին սեպտեմբեր մենսիս՝ «սեպտեմ-բեր ամիս» կամ՝ Սեպտեմբեր: Անգլե-րէն՝ Սեփթեմպըր, Փրանսերէն՝ Սէփ-թամպրը, գերմաներէն՝ Սեփթեմպեր, ռուսերէն՝ Սինտեապր:

Լատիներէն ամսանունը, կուգայ սեպ-տեմ բառէն, որ կը նշանակէ եօթը: Ու-րեմն սեպտեմբեր տառացիօրէն կը նշանակէ եօթներորդ: Բայց Սեպտեմբերը իններորդ ամիսն է: Մինչեւ 450 Թուա-կանը, Հռոմէացիներու հին տոմարով, Փետրուարը տարուան վերջին ամիսն էր, Մարտը՝ առաջին: Ուրեմն նաեւ Սեպտեմ-բերը հերթականութեամբ եօթներորդն էր:

Այս ամսուան անունէն սկսեալ՝ Հռո-մէացիներու մէջ արդէն նոր օրէնք մը կը նկատուի. մինչեւ Եուլիուս - Յուլիսը ներառեալ՝ անոնք ամիսները կը կոչէին իրենց աստուածներու, անոնց հետ կապ-ուած տօներուն եւ ծիսակատարութիւն-ներուն ի պատիւ: Յուլիս եւ Օգոստոս ա-միսները այդպէս կնքուեցան, ինչպէս տեսանք, Եուլիուս - Յեզար եւ Յեզար Աւգուստուս կայսրերուն ի պատիւ: Իսկ անոնցմէ ետք, մինչեւ վերջ, Հռոմէացի-ներու ամիսները մնացին ... անանուն: Անոնք Թուարկուեցան եւ վերջ: Ի հար-կէ, միշտ առաջինը հաշուելով Մարտ ա-միսը:

Օգոստոս ամիսն ալ նոյն Հռոմէացինե-րու կողմէ, մինչեւ Օգոստոս կայսր, Թուարկուած էր. կը կոչուէր սեքսթիլիս մենսիս՝ վեցերորդ ամիս, կամ՝ սեքսթի-լիս, լատիներէն սեքսթուս՝ վեց բառէն:

Աւելցնենք, որ լատիներէն սեպտեմ «եօթը» Թուականը, աւելի ճիշդ՝ անոր սեպտ արմատը միայն ամսանունին մէջ չէ պահպանուած, այլեւ կարգ մը երա-ժշտական եզրերու մէջ, ինչպէս՝ սեպ-տաքոր, «եօթը ձայներու դաշնութիւն», սեպտետ՝ «եօթը երաժիշտներու հա-մոյթ», «երաժշտական եօթը նուագա-րաններու համոյթի կամ եօթը ձայնի համար գրուած գործ», սեպտիմա 1 - 7 ձայներու միջոցը:

Այժմ դանք հայկական տոմարի ամսա-նունին:

Հայկական շարժական տոմարով տար-ուան իններորդ ամիսը կը համապատաս-խանէր Ապրիլ 8-էն Մայիս 7 ժամանակա-միջոցին եւ կը կոչուէր ահեկան: Այս բառն ալ փոխ առնուած էր եւ կը յանգէր միջին պարսկերէն ահրակաճ բառին, որ ըստ մասնագէտներու ենթադրու-թեան դարձեալ կը կապուէր կրակի ու անոր պաշտամունքի հետ, ինչպէս միհ-րական - միհր - մեհեկանը՝ եօթներորդ ամսուան անունը:

Ինչպէս կը տեսնենք, իրենց ամիսները կոչելու առեն մեր նախնիները մէջընդմէջ դիմած են իրանական լեզուներուն:

ՊԵՏՐՈՍ ԲԵԴԻՐԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԵՐՋԸ, ԲԱՅՑ Ե՞ՐԲ

Գիրք կարդացողներուն, շատ գիրք կարդացողներուն հանդէպ ընկերութիւնը միշտ յարգանք կը զգայ: Այդ յարգալից գնահատանքը կը սկսի դեռ դպրոցական նստարաններէն: Ուսուցիչները մասնա-ւոր տկարութիւն մը կը սնուցանեն շատ գիրք կարդացող աշակերտներու նկատ-մամբ: Ծնողքները շատ կ'ուրախանան, երբ կը նշմարեն որ իրենց զաւակը կը սիրէ կարդալ: Գործի կեանքի մէջ ալ կարդացած, ուսում տեսածը յարգանք կը վայելէ, կը գնահատուի շրջափելի կերպով: Եթէ փողոցը հանդիպինք մար-դու մը որ իր Թեւին տակ գիրքեր կը կրէ, ակնածանք մը կը զգանք անոր նկատ-մամբ: Վերջապէս, ընթերցասիրութիւնը ամենուրեք կը գնահատուի ու քաջալե-րութեան արժանի առաքինութիւն մը կը նկատուի:

Սակայն ե՞րբ պէտք է կարդալ:

Ես կեանքիս առաջին շրջաններուն յա-ճախ ստիպուեցայ ինծի ընել այս հար-ցումը:

- Կարդալը լաւ բան է, բայց ե՞րբ պէտք է կարդամ:

Ինչո՞ւ կ'ուղղէի այդ հարցումը: Որով-հետեւ յաճախ կ'անդրադառնայի թէ սը-խալ ժամանակ կ'ընտրէի կարդալու հա-մար:

- Զաւակս, հիմա գիրք կարդալու ժա-մանա՞կն է, դասերդ պատրաստէ:

- Զաւակս, գիրքը վերցուր, խնդրեմ, ճաշդ կեր:

- Սա գիրքը գոցէ այլեւս, պէտք է քը-նանաս:

Ծնողքս երբեք դանդատ չունէր ընթեր-ցասիրութենէս, բայց ամէն անգամ որ գիրք մը կը բանայի ու յափշտակու-թեամբ կարդալ կը սիրէի, կուգար ազ-դարարելու որ կարդալու ժամանակը չէ:

- Ե՞րբ պիտի կարդամ:

- Հիմա առենը չէ, վերջը:

Այդ «վերջ»ը ե՞րբ էր: Մարդուս կեան-քը ամէն օր լեցուն է այնպիսի կարե-ւոր ու անյետաձգելի զբաղումներով, որ կարծես վերջը չի գար այդ զբաղումնե-րուն: Դասերուդ պիտի աշխատիս, տնա-կան գործերու պիտի օգնես, ճաշի առեն ուրիշ բանով պիտի չզբաղիս, քունդ պի-տի չզոհես, գործի կեանքիդ մէջ ամբողջ ուշադրութիւնը գործիդ վրայ պիտի կե՛-դրոնացնես, ամուսնական կեանքի մէջ ժամերէդ լայն բաժին պիտի հանես, կը-նոջդ, զաւակներուդ, բարեկամներուդ, եւայլն, եւայլն.: Ընթերցասիրութեան ամենէն ջերմ համակիրն անգամ կարծես քեզ պատրաստ է մատնելու, եթէ վերա-յիշեալ զբաղումներէն մէկուն կամ միւ-սին առընթեր գիրք մը բանաս ու քանի մը էջ կարդալ ուզես:

- Հիմա առե՞նն է, մարդ Աստուծոյ:

×

Է՛հ, անշուշտ, ի՞նչպէս չընդունինք որ ամէն բանի նման, գիրք կարդալու, մա-նաւանդ գրական գիրք մը կարդալու ժա-մանակը կայ եւ այդ ժամանակէն դուրս ելլելը սխալ է: Թուաբանութեան դասին վէպ կը կարդացուի՞, ճաշի ընթացքին պատմուածք կը կարդացուի՞: Երեւակա-յեցէք որ գործատէր մը, վարպետ մը ինչպէս կը բարկանայ երբ կը տեսնէ թէ իր աշկերտը խանութին մէջ յաճախորդ մը սպասելու առեն, փոխանակ յարգա-լիր նստելու, վէպ մը կը կարդայ:

Բանն այն է որ ընթերցանութեան անուղղայ մոլիները միշտ սխալ ժամա-նակ կ'ընտրեն կարդալու համար եւ չեն անդրադառնար որ հիմա կարդալու ժա-մանակը չէ, «վերջը» պէտք է կարդան:

Սակայն ի՛նչ ընե՛լ որ գրականութեան պատմութեան նպաստ մը բերողներն ալ ա՛նոնք են միշտ: Անոնք՝ որ տեւաբար կը շփոթեն ընթերցանութեան ժամանակը եւ գիրք մը կարդալու համար չեն կրնար սպասել այն «վերջը», որ իրականութեան մէջ երբեք գոյութիւն չունի թերեւս:

Ռ. Հ.

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՃԱՓՈՆԻ ՊԱՏՄ. ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻ՞ՒՆ

Վարչապետ Զենքօ Սուզուքի հրահան-գած է իր խորհրդատուներուն, առաւել եւս վերաքննութեան ենթարկել Ճափոնի մօտաւոր անցեալին վերաբերեալ բարձ-րագոյն կարգերուն սահմանուած պատ-մութեան դասագիրքերը, իբրեւ հետե-ւանք Չինացիներու եւ Հար. Քորէացինե-րու բողոքներուն:

Վարչապետին համաձայն, կը հաղոր-դէ ամերիկեան «Հերըլտ» օրաթերթը, հարցը պէտք չէ միջազգային նիւթ դառ-նայ եւ առիթ ընծայէ օտարներու քննա-դատութեանց: Հարցն այն է, որ վեր-ջին Համաշխարհային պատերազմին Ճա-փոնի տիրապետութեան տակ գտնուած բազմաթիւ երկիրներ, ներկայիս, բարե-կամական կապեր հաստատած են Թո-քիոյի հետ:

Տարակարծութեան հիմնական կէտն է, Ճափոնի Կրթական նախարարութեան վերջերս մշակած բարձրագոյն կարգերու սահմանուած պատմութեան դասագիր-քերուն մէջ տեղ գտած կարգ մը մեկնա-բանութիւնները Չինաստանի եւ Քորէայի գրաւումներուն մասին: Ծանօթ է, որ 1945-էն առաջ 36 տարիներ զոյգ երկիր-ներն ալ ճափոնական գաղթավայրեր դարձած են:

Չինաստանի պարագային ճախայար-ձակում բառը փոխարինուած է յառաջ-խաղացում բառով: Ջնջուած է նախոր-դին մէջ արձանագրուած հետեւեալ պար-բերութիւնը: . - Նախճինկի գրաւումին համար հաւանաբար 200.000 Չինացիներ սպաննուեցան:

Վերամշակուած դասագիրքը տարբեր ձեւով կը բացատրէ Քորէացիներու պար-տադիր տեղահանութիւնը դէպի Ճափոն, լծուելու համար պարտադրական աշխա-տանքի: Հոս կ'ըսուի միայն, թէ անոնք ենթարկուեցան «ազգային զօրակոչի եր-բամաններուն»:

Ճափոնի ժամանակակից պատմութիւնը մեկնաբանելու այս եւ այլ կէտեր ժա-մանակէ մը ի վեր խիստ քննադատու-թեան Թիրախ դարձած են Փեքինի եւ Սէուլի մէջ:

×

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աշխարհի բոլոր երկիրներու զբօսաշըր-ջիկութեան մասնագէտները Փեքին հրա-ւիրուած են յառաջիկայ տարի, մասնակ-ցելու համար Չինաստանի զբօսաշրջիկու-թեան միջազգային խորհրդաժողովին: Հրաւիրեալներուն մէջ կը գտնուին նաեւ Խորհ. Միութեան եւ Արեւելեան Եւրո-պայի համապատասխան ճիւղերուն մաս-նագէտները:

Խորհրդաժողովը տեղի կ'ունենայ 1983 Փետրուար 28-էն Մարտ 4:

Նախաձեռնողները կ'ակնկալեն հազար մասնակից:

Համաձայն Ուանկ Եյի, փոխ - տնօրէ-նը Չինաստանի զբօսաշրջիկութեան եւ ճամբորդութեան ընդհ. վարչութեան, զբօսաշրջիկութիւնը Չինաստանի մէջ յու-սադրիչ պատկեր կը պարզէ: Թիւերը 400 տոկոսի յաւելում ցոյց կուտան 1978էն 1981-ի միջեւ, 1.880.000-էն հասնելով 7.760.000-ի: Անդին օտար այցելուներուն թիւը, միշտ սահմանուած ժամանակա-միջոցին կը բազմապատկուի երկուքով՝ 229.000-էն բարձրանալով 670.000-ի:

Զբօսաշրջիկութիւնը միայն անցեալ տա-րի Չինաստանի ապահոված է 780 միլիոն տոլար: Բաղդատութեան համար կ'արժէ արձանագրել թէ 1978-ին գումարը եղած էր 260 միլիոն տոլար:

Չինաստան յառաջիկայ տարիներուն համար կը նախատեսէ զարգացնել անհա-տական առանձին ճամբորդութիւնները արտասահմանէն:

Ամբողջ երկրին մէջ կան 267 պանդոկ-ներ 90.000 մահճակալներով, յատկաց-ուած զբօսաշրջիկներու:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԱՐ ՄԸ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
Բ. հատոր (1920 - 1980)
Հեղինակ՝ Մինաս Թէօլէօլեան

×

ՀԱՄԱՊԱՏԿԵՐ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
(10-րդ հատոր, արուեստագէտ սերունդ)
Հեղինակ՝ Յ. ՕՇԱԿԱՆ
Հրատ. - Կաթողիկոսութիւն Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Անթիլիաս, Լիբա-նան, 1982:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

- ...ն ողջ է, ողջ. մեռնիմ էնոր զօրա-...որ զօրքին, սպիտակ ձիուն, - մէջ ինկաւ ...արեց կին մը: - Երկու օր առաջ կար-...մրեկցի Ուսէփին հանդիպեր էր երբ Ուսէփ Շէյխ Պէտրի լեռներուն մէջ ար-...մատ հաւաքելու ելած էր: Ուսէփ տեսած էր Մարտիկը, որ ձիուն զէնքի տուեր, դէպի Վարդաձորի լերան կողմը չոկը-...եր է:

- Կիրոս աղբեր, - մօտեցաւ ուրիշ ծե-...րունի մը ու հարցուց, - իրա՞ւ թէ Էրզը-...րումի մէջ Հայոց Թագաւորութիւն հաս-...տատուած է եւ մեզ հոն է, որ կը ղըր-...կեն:

Չէրչի Կիրոս պահ մը կարծեց, որ ծե-րուկի միջամտութիւնով պիտի փոխուէր Սպիտակ Ձիաւորի տեսիլքի զրոյցը:

- Զզիտեմ, պապուկ, ես ալ քեզ պէս, - պատասխանեց Կիրոս:

- Հա, հա, քընծ որ քեռին մտած է էն տեղուանքը ու ըսեր է Թուրքին, որ հա-ւաքէ՛ փասա - փուսադ: Քընծ, որ Սպի-տակ Ձիաւորը ...

Ուրիշ հարցումներ, ուրիշ մօտեցող-ներ: Ամէն օր, Թշնամիի սպառնալիքի ներքեւ ժողովուրդ մը, այդ զրոյցներով իր գոյութիւնն էր որ կ'ուզէր յանձնել գալիք սերունդներուն: Ապրելու տենչը, հողին, արեւին ու խաղաղութեան կարօ-տը անոնց ցամքած մարմնին ու երեւա-կայութեան մէջ լոյս կ'առնէին կանանչ կայծկլտուքներով:

- Կիրոս աղբեր, իրա՞ւ թէ Թրքաց Սուլ-թանը ընկնաւոր է կ'ըսեն, որ եթէ ինայ, գետինը կը ճանկռտէ ու բերանէն փըր-փուր դուրս կուգայ:

Հաւաքուած բազմութեան մէջ, Կիրոս տեսաւ երկու Թորթանցիներ, որոնք կար-ծես ըսելիքներ ունէին: Վրայ հասաւ դա-յեկ Նուրխանը.

- Մուրս ի գլխիդ, Կիրոս, ընծ որ տը-ղամարդ, պեխեր բռներ, ման կուգաս:

- Նորէ՞ն ի՛նչ կայ, Նուրխան, - հար-ցուց Կիրոս, շրթունքին վրայ թեթեւ ժպիտ մը բռնած:

- Դուն ինտո՞ր Մարտիկին Չէյնապը էդ քրդուն նորէն կեր դարձուցիր:

Չէ, դայեկ Նուրխանն ալ միեւնոյն բա-նը կը կրկնէր: Կիրոս նկատեց, որ իր դէմ ընդհանուր դժգոհութիւն մը ու զըս-պուած առելութիւն մը ունէին: Նոյնիսկ երբ վրանի մը մօտէն անցաւ, իր ետեւէն կենդանիներու նմանող ձայներ լսեց ... Կիրոս այդ մասը բնաւ մտածած չէր: Թերեւս այդ էր պատճառը, որ Սպիտակ Ձիաւորը մարմին առած էր եւ կը հա-ւատային, որ ողջ է եւ նոյնիսկ երեւցած է Ուսէփին:

- Հա, էնտեղ, Սոման է, որ իր հիւանդ ամուսինը արեւին հանած, անոր շուրջ վերմակ մը կը փաթթէ: Չէ, Կիրոս այլեւս սիրտ չըրաւ խօսելու. միայն նը-կատեց, որ Սոմային ամուսինը, Եղօն, աւելի տժգուներ է ու ծանր շունչ կ'առնէ, իսկ Սոման աւելի սիրունցած, այդ ճար-պիկ, ձայնը բաց կինը կարծես նոր հար-սի ամչկոտութիւն առած էր:

Զար լեզուներ արդէն սկսած էին խօսիլ երբ հետղհետէ Սոմային կողերը կը լայն-նային, կուրծքը աւելի կը խոշորնար ու այն ժանտարմ ծեծող ու Մարգարին հետ կռուին մասնակցող կինը աղուոր կանա-ցիութիւն մը առած էր: Դայեկ Նուր-խանն էր, որ անոր տեղ լեզու կը փար-տէր երբ մէկը իր առջեւ համարձակէր լեզու բանալ Սոմայի մասին: Սոման նոյնիսկ շատ էր բարի բոլորին հանդէպ: Գոհ երջանկութիւն մը կար անոր մարմ-նին, մանաւանդ կապոյտ աչքերուն մէջ: Լեցուած էր նաեւ անոր սիրտը: Չէ, մա-նաւանդ վարդաձորցիներուն համար այլ-եւս գաղտնիք մը չէր Սոմային ու Փէտա-յի Մարգարին սիրային արկածը: Շատ-շատեր դայեկ Նուրխանը կը մեղադրէին: Մարգարի հերոսական մահէն յետոյ շա-տեր ներեցին Սոմային, նոյնիսկ տարի-քոտ կիները:

Սոման գիտէր, որ կը խօսին: Կը նե-րէր բոլորին ու յարգանքով կը կրէր այդ ծանրութիւնը իր մարմնին մէջ: Եթէ միայն գիտնային Մարգարը, որ կ'ըսեն լեռներու մէջ ապրող հին աստուածներէն սերած էր:

(Շար. 638)

(Շար. Ա. էջէն)

ԱՐԱՖԱԹ ֆրանսական զօրքին պաշտպանութեամբ, հանդիսաւորապէս մեկնեցաւ արեւմտեան - Պէյրութէն դէպի Յունաստան: Հրաժեշտի պահուն, ՊԱԿ-ի ղեկավարը յայտարարած է.- «Այս քաղաքը կը թողում, բայց սիրտս հոս կը մնայ»: Քանի մը օրէն Արաֆաթ պիտի մասնակցի արաբական վեհաժողովին, որ կը բացուի Սեպտեմբեր 6-ին, Ֆէսի մէջ: Այս առընչութեամբ, Լիբանան չորս կէտերէ բաղկացած դիմում մը յանձնած է արաբական Լիկային: Նախ կ'ուզէ որ դատապարտուի իրբեւ պաղեստինցի ժողովուրդին դէմ յարձակման շարունակութիւնը: Արաբական Պետութիւններէն կ'ակնկալէ, որ օգնեն իրեն, բոլոր միջոցներով, դէմ դնելու իսրայելեան փորձերուն, Իսրայէլ-Լիբանան կապերը բնականոն դարձնող: Կ'ուզէ, որ հռչակուի պաղեստինեան զինուորական գործունէութեան վերջնական դադրեցումը իր հողին վրայ եւ վերջապէս, կ'ուզէ որ վերջ դնէ նաեւ արաբ տարհամոզման ուժի պաշտօնը Լիբանանի մէջ:

ՕՈՒԽՍԹԷ ՍՔԱԼՑՈՆԷ, նախկին պարագլուխ իտալական ծայրայեղ - ձախ շարժումին, ձերբակալուեցաւ Փարիզ, առջի օր եւ Սանթէի բանտը փոխադրուեցաւ: Իտալիա յանձնումը կը պահանջէ: Ինչ որ, այսօր, տարօրինակ կը թուի, այն է որ Սքալցոնէ չէր պահուըտած, ընդհակառակն, եւ Ֆրանսա բնակելու ալ արտօնութիւն ունէր: Այս Իրլանտացիներուն եւ այլ ահաբեկիչներու ներկայութիւնը կը հաստատէ հետզհետէ, այն վարկածը որ Ֆրանսայի մայրաքաղաքը, գործողութեան կայան մըն է, միջազգային ահաբեկչութեան:

ԻՆԿՐԻՏ ՊԵՐԿՄԱՆ շուետացի ծանօթ դերասանուհին, մեռաւ Լոնտոնի իր բնակարանը, 67 տարեկանին: Ութ տարիէ կուրծքի խլիրդէ կը տառապէր: Իր վերջին դերը եղած է՝ Կոլտա Մէյրը մարմնաւորել ամերիկեան հեռատեսիլին համար պատրաստուած ֆիլմի մը մէջ: Իր անձնական եւ շարժանկարի կեանքին, գլխաւոր շրջանը եղած է Ռոպերթօ Ռոսելլինի, որու հետ դարձուց բազմաթիւ ֆիլմեր եւ որ եղաւ նաեւ իր երկրորդ ամուսինը: Փոթորկալից ամուսնութենէ մը ետք, պիտի ամուսնալուծուէր, ինչպէս նաեւ իր երրորդ ամուսինէն, շուետացի բեմադիր՝ Լարս Շմիթէ: Իր ծանօթ ֆիլմերն են.- Քազապլանքա, Սթրոմպոլի, Ժան - տ'Առք, Էմէ - վու Պռա՞մս, Փուռ քի սոնն լը կլա եւլն., եւլն.:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ մէջ բացուեցաւ Շարժանկարի փառատօնը, որ, այս տարի կը տօնէ նաեւ իր յիսնամեակը: Պիէննալէին պաշտօնապէս մաս կազմել սկսաւ շարժանկարը, 1932 Մայիս 24ին արքայական հրովարտակով, զոր ստորագրած էր նաեւ Մուսոլինի:

ՖՐԱՆՍԱ Ցուլիսին ալ դէշ արդիւնք մը ձեռք ձգած է արտաքին առեւտուրի մէջ, ուր բացը դրեթէ ինը միլիառ է: Թէեւ նուազ է քան Յունիսին, բայց եւ այնպէս մտահոգիչ է, որովհետեւ, առաջին անգամ ըլլալով, այս բացը կը վերաբերի նաեւ կառքերուն, ինչ որ ցարդ չէր պատահած:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ
ԱԶԳ. ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ 5-ՐԴ ՓԱՌԱՏՕՆ

Տուարնընէի (Ֆինիսթէրի նահանգ) մէջ, Օգոստոս 30-էն Սեպտեմբեր 5 տեղի կ'ունենայ Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու շարժանկարի փառատօնը:

Հայաստան իր մասնակցութիւնը կը բերէ հետեւեալ յայտագրով.-

ԳԻԳՈՐ.- (Արմէն ֆիլմ) հայ ժողովրդական վէպի մը (Րաֆֆի) մէկ նոր տարբերակը, դեռ չէ ներկայացուած հայկ. պաստառներու վրայ:

ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ԵՐԳԸ (Արմէն ֆիլմ), ֆիլմին նիւթը պատերազմական է, թէեւ ոչ մէկ կռիւ կը ցուցադրուի, այլ կը վերաբերի ճակատէն հեռու ապրողներու, մանաւանդ կիներու կեանքին:

Փաստագրականներ.- «Հայաստանի աչքերը», «Լաւ տպաւորութիւն մը», «Դիմագիծ»:

Հին ֆիլմերէն.- Պեպօ, Նամուս:

Այլ ֆիլմեր Հայաստանի վերաբերող.- Եռանկիւնը, Նահապետ, Սայեաթ-Նովա, Հայաստան 1900 (Ժաք Քեպատեան), Ոճիր առանց պատիժի (Հայ Դատի Յանձնախումբ), Աղաւնի եւ Աւետիս (Ժաք Քեպատեան), Բարեւ, Ես եմ (Ֆրունզէ Տէօվլէթեան) եւլն., եւլն.:

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1982

Հոկտեմբեր 4-19 Մոսկուա-Երեւան 4.650 Ֆ.
Դեկտեմբեր 20 — Յունուար 4 Մոսկուա – Երեւան 4.750 Ֆ.
Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ
TRANSTOURS
25, Rue d'Argenteuil — 75001 Paris — Téléphone: 261. 58. 28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն օր, կէսօրէ ետք, ժամը 15 – 18
— CLAMART: Mr. KEHAYAN; 124, Avenue Henri Barbusse — Tél.: 642. 73. 10
ՄԱՐՍԷՅԼ.- Դիմել՝ Զ. Ալիքսանեանի
11, Rue du Bassin, Saint Julien — Téléphone: 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55
ՎԱԼԱՆՍ.- Դիմել Ն. Գասպարեանի – 9, Rue Sully
ԼԻՈՆ.- Դիմել՝ Շէմտիքեանի
16, Rue Chardonnet — 69120 Vaulx-en-Velin — Téléphone: 868. 53. 05

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վերսկսին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի ու պարի դասաւանդութիւնները, որոնք նախորդ տարիներու նման տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18, Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար կը խնդրուի այժմէն դիմել Հ. Բ. Ը. Մ.-ի դրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16-րդ,:

Հեռ.- 520 - 03 - 18:

×

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողքներ պարտին Սեպտեմբեր ամսոյն 1-էն սկսեալ արձանագրել տալ իրենց զաւակները Եկեղեցւոյ դրասենեակը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ ՖՐԱՆՍԱ
ECOLE PRIVEE HAMASKAINE
Centre d'Enseignement — France
185, Bd. de la Cabane, 13012 Marseille
Tél.: 16 (91) 93. 75. 25

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ ԴՊՐՈՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Համազգային Կրթական Կեդրոն ամէնօրեայ դպրոցի մանկապարտէզի երեք կարգերու եւ նախակրթարանի առաջին դասարանի - նախապատրաստական կարգ - աշակերտներու արձանագրութիւնները կը շարունակուին Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 2-էն սկսեալ, ամէն օր, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ ժամը 12:

Դպրոցին մէջ կ'աւանդուին ֆրանսական կրթական ծրագրի նիւթերը և հայերէն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
LOTO
Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ
ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 2-ին, ժամը 20.30-ին սովորական հաւաքատեղին:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
Սորպոնի մէջ երաժշտական երեկոյթ կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՍԱՆԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասեղանը, նուիրուած՝
ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

L'ASSOCIATION COMPATRIOTIQUE NOR-SEBASTIA
organise
à l'occasion de son 55e anniversaire
18 Septembre au 1er Octobre
Voyage spécial ARMÉNIE
accompagnateur : JACQUES CHELELEKIAN
Renseignements et inscriptions auprès de :

Départ de Paris
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261-51-13
M° Pyramides

Départ de Lyon
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

Départ de Marseille
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Org. Lic. A 1037

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Կ. Ս. Մ.

Միութիւնս որոշած է այս տարի եւս սահմանափակ թիւով համալսարանականներու կրթաթոշակ յատկացնել, հարցաթերթերը ստանալու համար, դիմումները պէտք է գրաւոր կատարուին մինչեւ Հոկտեմբեր 15:
LES ANCIENS
DU LYCÉE GUETRONAGAN
32, rue de Trévise, 75009 Paris

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆԻ
«Դար մը Գրականութիւն»

ԳՈՐԾԻՆ Բ. ՀԱՏՈՐԸ (1920 - 1980)

Կ'ընդգրկէ սփիւռքեան գրականութեան վերջին վաթսունամեակի պատմութիւնը, ընդհանուր գիծերու մէջ ներկայացնելով ընկերային, մշակութային, հրապարակագրային եւ լեզուական մարզերու պատկերը: Մենագրային 85 ակնարկներով կ'անդրադառնայ յայտնի արձակագիրներու եւ քերթողներու կեանքին ու գործին, առանձնաբար ներկայացնելով գաղութային գօտիներու մէջ ստեղծագործող գրողներու գրեթէ լրիւ անուանացանկերը:

Մօտ 700 մեծադիր էջերէ բաղկացած գեղատիպ հատոր մը. լաթակազմ, պատկերազարդ, մենագրուած 85 դէմքերու գործերէն յատկանշական էջերով:

Գին՝ 230 Ֆ., առաքման ծախքով: Օդանաւային թղթատարով՝ 300 Ֆ.: Դիմել «Յառաջ»ի ապսպրելու համար, կամ՝ հեղինակին, հետեւեալ հասցէով.-

M. TOLOLYAN
99 Hillside Rd.,
Watertown, Ma. 02172 U.S.

RETENEZ
cette date
27 NOVEMBRE
GRANDE SOIREE MUSICALE
Organisée par la
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
avec
Jean Ter-Merguerian — Violon
Hasmig Surmelian — Piano
Chorale Sipan - Komitas
Sonia Nigoghossian — Mezzo Soprano

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
Տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ
Սալ տէ Ֆէթ (Ալֆորվիլ)

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ
ի նպաստ հայ վարժարաններու

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2
JEUDI 2 SEPTEMBRE 1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

LE NUMERO: 2.50 F.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.249 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.249

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՕՐՕՐՈՑՆԵ՞Ր ԹԷ ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵ՞Ր

Հայ վարժարանները վերստին կը բանան իրենց դռները սրտագին ողջունելու համար մանուկ, պատանի, երիտասարդ:

Շատ խօսած ենք հայկական վարժարաններու կենսական կարեւորութեան մասին: Հայկական ամէնօրեայ վարժարանը կուտայ ֆրանսածին հայ մանուկին ֆրանսական կրթութիւնը համաձայն պաշտօնական ուսումնական ծրագիրներուն եւ առաւե՛լ հայ լեզու, Հայոց պատմութիւն ու գրականութիւն եւ հայաշունչ դաստիարակութիւն: Փարիզի մեր զոյգ ամէնօրեայ վարժարաններու, Սամուէլ-Մուրատեան եւ Դպրոցասէր, հունձքը իրենց պատմութեան ընթացքին, թէպէտ ելեւէջներով, բայց եւ այնպէս կուգայ հաստատելու հայկական վարժարաններու ուսումնական որակը:

Եթէ տակաւին կան հայ ծնողքներ, եւ կա՛ն դժբախտաբար, որոնք նախապաշարումներով կը մօտենան հայ վարժարաններուն, երեւոյթը կը վերագրենք պարզապէս հոգեկան բարդոյթի կամ ստորադասութեան զգացումի:

Զգենք այս հինցած հաստատումները, եւ ընդգծենք ֆրանսահայ կրթական գործին անկազմակերպ վիճակը:

Չի բաւեր անձնական նախաձեռնութեան ոգին որ ցոյց կը տրուի սրտաշարժ հաւատքով եւ քաջութեամբ: Չի բաւեր նաեւ ստեղծուած եւ գոյութիւն ունեցող մի քանի օջախներու շուրջ նուիրեալ մարդոց տքնաջան հեւքը: Ազգային կրթութեան եւ հայեցի դաստիարակութեան գործը, համայնական սահմաններու մէջ, պէտք է վերածուի համագաղութային ծրագրումի եւ ստանայ համապատասխան կազմակերպում:

Որքան ատեն որ ֆրանսահայութեան ազգային, եկեղեցական, մշակութային եւ այլ մարմիններն ու ժողովները մասնակի նախաձեռնութիւններով մօտենան հայ կրթական գործին, այնքան ատեն ամէնէն նուիրական անկիւնքներն ու գաղափարները պիտի մնան մեռեալ տառ, լոկ [illegible], երազական նպատակ: Ընկեր[illegible]ումի եւ վարանումի առաջնորդող բա[illegible]ական գլխաւոր ազդակը կազմակերպութեան պակասն է: Թող չխօսուի դա[illegible]ւթի տնտեսական տկարութեան մասին: [illegible] ցոյց տուած է իր պատրաստակամութիւնը, իր կարողութիւնները մանաւանդ եկեղեցաշինութեան մէջ:

Եթէ որոշ զանգուածներու կողմէ հաւատքի եւ վստահութեան պակաս ցոյց կը տրուի հայ վարժարանին եւ հայկական կրթութեան արդիւնքներուն հանդէպ, պատճառները պէտք չէ փնտռել միայն ծնողքներու հոգեկան բարդոյթին, ստորադասութեան զգացումին, գիտակցութեան պակասին մէջ, այլ եւ այն ընդհանուր իրողութեան որ մեր ազգային ղեկավարութիւնը այդ հաւատքը եւ վստահութիւնը ներշնչելու ի վիճակի չէ եղած տակաւին: Ազգային դատ մը հետապնդելու վճռակամութեամբ հրապարակ իջնելը անհրաժեշտ է: Ֆրանսահայ ազգային ղեկավարութիւնը, եթէ կայ, կամ ղեկավարութիւնները ազգային կրթութեան եւ դաստիարակութեան գործին մէջ [illegible]ելու տրամադրութիւն ցոյց չեն տուած: Մանրամասնութիւններով, մասնակի եղելութիւններով, զբաղած են: Ճառերն ու խօսքերը աւելի ժամանակ գրաւած են, քան գործը՝ էական խնդիրները, դրական վաստակը: Յիսուն եւ աւելի տարիներու ընթացքին չէ գտնուած ազգային դաստիարակութեան, դպրոցաշինութեան Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեան մը:

Ինքնարդարացումի պատրուակներ չփնտռենք: Ֆրանսահայութիւնը եւ մասնաւորապէս իր ղեկավարութիւնը, կամ ղեկավարութիւնները, թերացած են իրենց առաքելութեանց եւ նպատակներուն մէջ: Այսօր ֆրանսահայութեան կրթական գործը հաւաքական ծանր աշխատանքի, կազմակերպութեան եւ զոհողութեանց կը կարօտի:

Այսօրուան պատկերը հոգեկան վրդովում կը պատճառէ:

Հայեցի կրթութիւնը եւ ազգային դաստիարակութենէ զուրկ գաղութներ, հայկական առումով դատապարտուած են միայն գերեզմաններ ունենալու:

Արթննա՛նք եւ մանաւանդ գործի անցնինք գերեզմանները վերածելու համար օրօրոցներու:

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ԾԱՆՐ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ

ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ
Ե Ւ
ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սոլիտառիթէ փաստը տուաւ Երեքշաբթի օր, թէ միշտ գոյութիւն ունի եւ թէ ոչ խոհեմութեան ազդարարութիւնները, ոչ իսկ սպառնալիքները կրցան դեր խաղալ: Քանի օր է, արդէն, զինուորական շարժումներ կային քաղաքներու մէջ թէ շուրջը, խորհրդային ուժեր ալ սահմանն էին, բայց եւ այնպէս հազարաւոր Լեհեր փողոց իջան, եւ ապարէզ կարդացին ժարուզելսկիի եւ անուղղակի՝ Խորհ. Միութեան: Կտանսկի համաձայնագրերու երկրորդ տարեդարձին առթիւ, գերպ. Կլէմփ ալ դերք բռնելով հանդերձ Սոլիտառիթէի կողքին, հրաւիրած էր ժողովուրդը խուսափիլ գրգռութիւններէ եւ ցոյցերէ: Օրերէ ի վեր, մեծ քաղաքներու մէջ, զինուորական պատրաստութիւններ տեսնուած էին, ոստիկանական տպաւորիչ ուժեր դիրք բռնած էին, զինուորական իշխանութիւնը անոյշ խոստումներն (պաշարման վիճակը վերցնել մինչեւ տարեվերջ) ու սպառնալիքները բազմապատկեց, բայց եւ այնպէս ժողովուրդը փաստը տուաւ իր քաջութեան եւ ժարուզելսկի կորսնցուց իր գրաւը: Մոսկուա, անսովոր ընթացք մը ցոյց տուած է, այս առթիւ, արագօրէն արձագանգ հանդիսանալով, հեռատեսիլով եւ մամուլով, Լեհաստանի անցուդարձին, չեշտելու համար թէ հակայեղափոխականները կը մնան տակաւին...: Լեհ իշխանութիւններն ալ, հեռատեսիլէն ներկայացնելով ցոյցերու տեսարաններ, կը յայտնէին թէ ցուցարարներու մէջ բանուոր չկայ այլ միայն՝ հակընկերվարական խռովարար տարրեր: Մնաց որ երբ նկատի առնուի այդ «խռովարար տարրերուն» քանակը, հարկ կ'ըլլայ ընդունիլ թէ բանուորներու մեծ մասը հակընկերվարական եւ խռովարար դարձած է:

Վարշաւայէն զատ, ցոյցեր եղած են գրեթէ բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ, ինչպէս՝ Կտանսկ, Վրոցլաւ, Քրաքովի, Լեկնիքա եւ յաճախ՝ ծանր բախումներ: Պշտօնական աղբիւրներու համաձայն, միայն 2 մեռեալ կայ, բայց հարիւրաւոր վիրաւորներ կը լեցնեն հիւանդանոցները: Երկու քաղաքներու մէջ՝ Վրոցլաւ և Լեկնիքա լուսարգել հաստատուած է:

Ոստիկանական զսպումը անմիջական եղած է եւ երբ արտասուաբեր ռումբերը չեն բաւած, կրակ բացուած է ժողովուրդին վրայ: Լոզունգներն ալ չէին պակսեր.-

«Բաժնուինք Խորհ. Միութենէն»,
«Ազատ ձգեցէք Լէշ Վալեզան»,
«Կեցցէ՛ Սոլիտարնոսկ»,
«Կեսթափօ՛»,
«Անկցի զինուորական իշխանութիւնը», եւայլն, եւայլն.:

Վարշաւայի մէջ, իրիկուան մօտ, կառքերու երթեւեկը բոլորովին կը դադրէր եւ միայն հիւանդատար կառքերն ու հրշէջները հոս - հոն կը հասնէին, վիրաւորներու կամ հրդեհներու համար:

Չորեքշաբթի առտու, դեռ վախ կար, որ նոր բախումներ եւ միջադէպեր ըլլան:

✕ Համակամութեան ցոյց մը տեղի ունեցաւ Փարիզ, Երեքշաբթի իրիկուն, մասնակցութեամբ բոլոր սենտիքաներուն, բացի՝ Սէ - Ժէ - Թէ-ի, որմէ միայն «այլախոհ» տարրեր ներկայ եղան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ երկու օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Յունաստան: Աթէնք կը հասնէր, Չորեքշաբթի կէսօրէ ետք, ուր հասած էր նոյն օրը Եասըր Արաֆաթ: Ելիզէ կը հերքէր թէ որեւէ հանդիպում ծրագրուած ըլլայ:

ՎԻՐԺԻԼ ԹԱՆԱԶ, կորսուած եւ «յարութիւն առած» ռումանացի գրագէտը եւ այն գաղտնի գործակալը, որ Չաուչեսքուի հրահանգով զինքը պէտք է սպաննէր, մամուլի ասուլիս մը տուած են Երեքշաբթի օր, պատմելու համար իրենց «թերթօնը»: Այս առթիւ, մեղադրուած է Մաթէն, որ ժամ առաջ յայտնելով Ռումանացիին ողջ ըլլալը, վտանգած է դաւաճան գործակալին մօրը կեանքը (կէս ճամբան մնացած կ'ըլլայ Ռումանիայէն մեկնած ատեն) մինչդեռ, հարցը, եթէ խորացուի, մէջտեղ կ'ելլէ, որ այս ամբողջը առեւտրական ձեռնարկ մըն է, քանի - ի՜նչ զուգադիպութիւն - Սեպտեմբեր 2-ին Ֆլամարիոն հրապարակ կը հանէ Թանազի մէկ վէպը...: Եւ Աէքսիէլ պարբերականը գոհ չէ, որ սէֆուիը, ինչպէս կ'ըսեն բացառիկ եւ անտիպ լուրի մը առթիւ, Մաթէն ձեռքէն առած է: Մնաց որ Օգոստոս 18-ին Քանար Անշէնէ չէր ծածկած թէ Թանազ շատ հաւանաբար աւելի ողջ է քան Միթերան կը կարծէ...: Արդարեւ, կարեւոր հարց մըն է նաեւ այս, որովհետեւ, եթէ գիտէր, առնուազն տարօրինակ կը դառնայ իր պատասխանը՝ Տոմինիք Ժամէի (Քոթիտիէն), հարցումին, երբ կ'ըսէր.- «Եթէ փաստուի, ողբերգական վարկած, որ Պ. Թանազ անհետացած է այլեւս մէջտեղ չելլելու համար, տակաւ լրջօրէն պիտի վնասէր Ռումանիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւններուն...», իսկ չէր գիտեր, Ֆրանսայի Նախագահը իր իսկ սպասարկութիւններու կողմէ ծիծաղելի դիրքի մէջ դրուած կ'ըլլայ: Բայց, այս ամբողջը, ինչպէս ըսինք, կը ծառայէ գիրքը ծախելու եւ բուն հարցը հող էր...:

ԵԱՍԸՐ ԱՐԱՖԱԹ, զինքը Յունաստան տանող նաւուն վրայ, հարցազրոյց մը տուած է «Լիպերասիոն»ի, ուր կը յայտնէ թէ մեծ ակնկալութիւններ ունի, արաբական յաջորդ վեհաժողովէն, զոր կարեւորագոյներէն կը նկատէ: Տեղւոյն վրայ, Պաղեստինցիներու մեկնումը կը շարունակուի եւ հաւանաբար վերջ գտնէ մէկ - երկու օրէն: Իսրայէլացիք սուրիական Միկ մը վառ առած են, առջի օր:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Լիբանանի Թեմի Ազգային Առաջնորդարանի Դիւանը պարտք կը զգայ յայտնելու մեր սիրելի ժողովուրդին, որ Կիրակի, Օգոստոս 1, 1982-ի ահաւոր ռմբակոծումներու ընթացքին մեծ վնասներու ենթարկուած է Ս. Նշան Մայր Եկեղեցին (*) եւ Ազգ. Առաջնորդարանի շէնքը: Մարդկային զոհ չկայ: Նիւթական ընդհանուր վնասները կը գնահատուին շուրջ մէկ միլիոն լիբ. ոսկի:

Լիբանանի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Արամ Եպիսկ. Քէշիշեան, ընկերակցութեամբ պետական երեսփոխան եւ Գաւառական Ժողովի ատենապետ՝ Տոքթ. Մելքոն Էպլիղաթեանին, երէկ այցելութիւն մը տուաւ Ս. Նշան Մայր Եկեղեցի եւ Առաջնորդարան եւ քննեց պատահած վնասները: Առաջնորդ Սրբազանը նաեւ այցելեց Կեդրոնական Ակումբը եւ Միջին - Արեւելքի Եկեղեցիներու Խորհուրդի Կեդրոնը, մօտէն հետաքրքրուեցաւ հոն տարուող աշխատանքներով եւ իր գնահատանքի եւ քաջալերանքի խօսքը ուղղեց բոլորին:

ԴԻՒԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
(կնիք)

Օգոստոս 3, 1982

(*) «ՅԱՌԱՋ» լուրը տուած էինք Օգոստոս 4-ի մեր թիւով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 17/29)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԵԹՐՕՆ

Երեւանի Մեթրօ-ին առաջին հատուածը, որ ինչպէս ծանօթ է օգտագործելի դարձաւ մօտաւորապէս մէկ ու կէս տարի առաջ, արդէն իսկ սպասարկեց 29 միլիոն ուղեւորի: Ժամանակակից սարքերով օժտուած, ճաշակով յարդարուած կայարանները, թեքնիք լաւագոյն պայմանները ներկայացնող գիծերը ցայսօր մեծ գոհունակութիւն պատճառեցին թէ Երեւանի բնակիչներուն, թէ ալ օտար երկիրներէ ժամանած զբօսաշրջիկներուն: Արդէն Մեթրօ-ին կեդրոնական՝ Լենինի հրապարակ կայարանը դասուեցաւ Խորհ. Միութեան անցեալ տարուան տասը լաւագոյն կառուցումներուն շարքին:

Մեթրօ-ին գիծը երկարելու ուղղութեամբ աշխատանքները թափով կը շարունակուին: Շատ մօտ թուականին գիծին երկարութիւնը կ'երկարի 2,7 քիլոմեթր եւս եւ կը հասնի քաղաքին գործատուներուն թաղամասը՝ դիւրացնելով կեդրոնին կապը այդ ծայրամասին հետ 6րդ կայարանի մը հաստատումով: Հոնկէ մինչեւ Սպանդարեան հրապարակը գիծը կրկին կ'անցնի փապուղիներու տակէն:

Հրազդան կիրճին մօտերը շինարարները կը շարունակեն իրենց աշխատանքները: Ծրագիրով հոնկէ երկու հակադիր փապուղիներ կը հաստատուին: Ասոնցմէ մէկը կ'երկարի մինչեւ այժմու Բարեկամութիւն կայարանը, իսկ միւսը դէպի կիրճը: Հոնկէ կամուրջով մը քաղաքին այսպէս անուանուած աջափնեայ թաղամասը կը կապուի քաղաքին կեդրոնին հետ:

Մէկ կողմէն աշխատանքները կը շարունակուին, իսկ միւս կողմէն նախագիծեր պատրաստողները նոր ծրագիրները կը մշակեն: Ներկայիս արդէն իսկ թուղթերու վրայ կ'երեւան Մեթրօ-ին գիծերուն ընդարձակումին յաջորդական փուլերը: Ըստ նախատեսուած ծրագիրներուն, մինչեւ 2000-ին Մեթրօն կը տարածուի մինչեւ քաղաքին ծայրամասերը, կեդրոնական մասէն ծայր տուող երեք հանգոյցներով եւ ընդամէնը 35 կայարաններով:

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՂԱԶԱԽԻՍՏԱՆ

Ամերիկացի լրագրող Ճոն Պըրնս վերջերս կ'այցելէ Ղազախստան եւ իր տպաւորութիւնները կը ներկայացնէ խորհրդային այդ Հանրապետութեան մասին, Հէրըլտ Թրիպիւն օրաթերթին մէջ։

Լրագրողին տպաւորութիւններուն մանրամասնութեան կարգին, անհրաժեշտ կը նկատենք կարգ մը կէտերու արձանագրութիւնը Խորհ· Միութեան 15 Հանրապետութիւններէն մէկը կազմող եւ իր 2·717·000 քառ· քիլոմեթր տարածութեամբ ՌՍՖՍՀ-էն, այսինքն՝ Ռուսաստանի Սովետական Ֆեդերատիւ սոցիալիստական Հանրապետութենէն ետք երկրորդ տեղը գրաւող այդ երկիրին մասին։

Ղազախստան, որ նախ Թիւրքմացութեամբ (Լենինի դեկրետը) Կիրգիզական եւ ապա իր ճիշդ անուանումով Ինքնավար Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետութիւն մը կը կազմէ 1920 Օգոստոս 26-էն մինչեւ 1936 Դեկտեմբեր 5, ՌՍՖՍՀ-ի շրջագիծին մէջ, Միութենական Հանրապետութիւն կը դառնայ մատնանշուած վերջին թուականէն սկսեալ։

Սահմանագիծերով կապուած կը մնայ ՌՍՖՍՀ-ի, Թիւրքմենիստանի, Ուզբեկիստանի, Կիրգիզիոյ, ինչպէս նաեւ Չինաստանի հետ։ Հանրապետութիւնը բաւական լայն շերտով կը միանայ եւս Կասպից ծովին։

Տարեւկիզքէն, կը գրէ լրագրողը, Ալմա - Աթայի մէջ կը ծնի Հանրապետութեան մայրաքաղաքին բնակչութիւնը մէկ միլիոնի հասցնող մանուկը։ Ծնողքը, առ ի վարձատրութիւն, կը ստանայ բնակարան նորակառոյց շէնքի մը մէջ, քաղաքին մերձ։ Երկու տասնամեակներու ընթացքին կրկնապատկելով իր բնակչութեան թիւը, քաղաքը ցոյց կուտայ իր զարգացումին ծաւալը։ (Իբրեւ մանրամասնութիւն յիշատակենք, թէ համաձայն Խորհ· Միութեան վերջին՝ 1979 Յունուար 17-ի մարդահամարին, Ալմա - Աթայի բնակչութեան թ ի ւ ը կը ներկայացնէր 910·000) ։

Լրագրողը նկատի առնելով հանդերձ խորհրդային գրութեան իւրայատուկ ակնյայտնի բազմաթիւ ձախողութիւններն ու թերիները, կը հաստատէ միաժամանակ, թէ այն ինչ որ իրագործուած է մինչեւ այսօր, առաւել քան նշանակալից կը մնայ իր ծաւալով եւ տարողութեամբ։ Ցստակ կ'ըսէ· - աւատապետական կարգերով ծանօթ ցարական ժամանակաշրջանի այս յետամնաց ծայրամասը, անցեալին փոքր քանակութեամբ արջառ կը հայթայթէր եւ միս ու կաթնեղէն կ'արտադրէր։ Այսօր պատկերը բոլորովին տարբեր դիմագիծ կը ներկայացնէ, քանի կը նկատուի գիւղատնտեսական, արդիւնաբերական եւ բնական հարստութիւններու շատ կարեւոր շրջան մը Խորհ· Միութեան համար՝ արտադրելով յատկանշական քանակութեամբ հացահատիկ, պողպատ, ածուխ եւ քարիւղ։

Ասոնց շարքին պէտք է աւելցնել նաեւ սեւ եւ գունաւոր մետաղները, քիմիական արտադրութիւնները, միսն ու բուրդը ։ Պատկերացումը աւելի ընդլայնած ըլլալու համար արձանագրենք, թէ Խորհ· Միութեան հացահատիկի ցամքատարածութիւններուն 11, երկաթահանքերուն աւելի քան 10, ծծըմբաթութին 11, քարածուխին 9 տոկոսները կ'ապահովէ Ղազախստան։

Հանրապետութիւնը, նկատել կուտայ լրագրողը, բազմազգ ընկերութեան մը ցայտուն պատկերը կը պարզէ։ Այս իրողութեան հաստատումը կը կատարեն լրագրողին ընկերակցող պաշտօնատարները, աւելցնելով, թէ միայն ՌՍՖՍՀ-ն է, որ այս ուղղութեամբ մրցակից կը մնայ տասել ատիճանով։

Նախարարներու Խորհուրդին Նախագահը (Վարչապետը) Բ· Աչիմով, Ղազախ, դիտել կուտայ, թէ Հանրապետութեան բնակչութիւնը Յեղափոխութենէն ցայսօր գրեթէ տասը միլիոնի յաւելում կ'արձանագրէ, ներկայիս պարզելով 15 միլիոն։ Բնակչութեան կազմին մէջ կը մտնեն աւելի քան հարիւր ազգեր եւ ժողովուրդներ։

Արդարեւ, լրագրողը իր կողմէ դիտել կուտայ, թէ Ղազախներ, Ռուսեր, Գերմանացիներ, Ույգուրներ եւ Քորէացիներ կողք - կողքի կը տեսնուին Ալմա - Աթայի շուկաներուն, Չիմքենդի դպրոցներուն եւ Ջամբուլի կոլտնտեսութիւններուն մէջ։

Բնականաբար, պաշտօնատարներն ու լրագրողը չէին կրնար հարիւրէ աւելի ազգերու եւ ժողովուրդներու մատնանշումը կատարել, մասնաւորաբար, երբ նկատի կ'ունենանք, թէ շատեր փոքր եւ աննշան թիւ կը ներկայացնեն։ Ցամենայն դէպս ասոնց շարքին պէտք է աւելցնել Թաթարներ, Ուկրանիացիներ, Բելոռուսներ, Դունգաներ, Ուզբեկներ, Հայեր եւ ուրիշներ։

Ղազախստան բնակող Հայերու այժմու թիւը ճշգրիտ կերպով կարելի չէ ճշդել ։ Մեր ձեռքին տակ գտնուող միակ վաւերական աղբիւրը կրնայ նկատուիլ Գ· Աւագեանի «Հայկական ՍՍՀ բնակչութինը» խորագրուած եւ 1975-ին Երեւան հրատարակուած հատորը։ Ըստ տուեալ հատորին մատնանշումներուն, հիմնուած խորհրդային 1970-ի մարդահամարին հիմունքներուն վրայ, Խորհ· Միութեան կեդր· Ասիոյ Հայերուն թիւը կը հասնէր շուրջ 64·000-ի։ Հոն կը կարդանք· - Ղազախական ՍՍՀ-ում Հայերի թիւը մեծ չէ, ընդամէնը 12·800 մարդ։ Նրանք ապրում են շատ ցրուած, համեմատաբար կոմպակտ ձեւով ապրում են Գուրեւի մարզում (1·8 հազ·) եւ Ալմա - Աթա քաղաքում (1·5 հազ· մարդ)»։

Ենթադրութեանց սահմաններուն մէջ մընալով, շատ հաւանական է, որ բնական աճի հետեւանքով, այդ թուականէն ի վեր աւելցած է Հայերու թիւը։

Ղազախստանի Համայնավար կուսակցութեան Ա· քարտուղարը՝ Դ· Կունայեւ, նոյնպէս Ղազախ, Պոլիտբիւրոյի միակ անդամն է ասիական ծագումով, կը գրէ լրագրողը· ապա կ'աւելցնէ՝ Ռուսերը իրենց 40 տոկոսով Ղազախներէն առաւել բարձր թիւ կը ներկայացնեն Հանրապետութեան մէջ։ Ռուսական ազդեցութիւնը տիրական կը մնայ երկիրին մէկ ծայրէն միւսը։ Հակառակ տեղացի պատասխանատուներուն ակներեւ ճիգին՝ ցոյց տալու համար թէ իրենք կը մնան Հանրապետութեան վարիչները, իրողութիւնները կը հաստատեն ասոնց «կրտսեր ընկերակիցի» դիրքը Ռուսերուն բաղդատմամբ ։

Բնակչութեան թիւի եւ կազմի ուղղութեամբ պէտք է հետեւեալ կարգ մը կէտերը մատնանշել։

Ղազախստան բնակչութեան թիւով երրորդ տեղը կը գրաւէր մինչեւ խորհրդային նախավերջին՝ 1970, մարդահամարին (առաջին երկու տեղերը՝ ՌՍՖՍՀ եւ Ուկրանիա)։ Վերջին մարդահամարին՝ 1979 Յունուար 17-ին, կը գրաւէ չորրորդ դիրքը, քանի Ուզբեկիստան բնակչութեան յաւելումի փոքր տարբերութեամբ մը Ղազախստանի նախկին տեղը կը գրաւէ։

Ինչ կը վերաբերի Հանրապետութեան ազգային կազմին, Ռուսերը բաղդատմամբ Ղազախներուն առաջին դիրքի վըրայ կը մնան, ներկայացնելով տեղացիներէն առաւել բարձր թիւ։

Բացայայտ՝ իրողութիւնը այսպէս ըլլալով եւ մնալով հանդերձ, խորհրդային վերջին երեք իրերայաջորդ մարդահամարներ ցոյց կուտան, թէ Հանրապետութեան ընդհ· բնակչութեան մէջ Ղազախներու թուական տոկոսը աստիճանաբար կ'աւելնար, երբ անդին Ռուսերունը նոյնպէս աստիճանաբար կը նուազի։

Այսպէս։ 1959-ի մարդահամարին Ղազախները կը ներկայացնեն իրենց Հանրապետութեան 29,8 տոկոսը, 1970-ին յաւելում արձանագրելով կը պարզեն 32,4, իսկ վերջին մարդահամարին, 1979 Յունուար 17-ին, առաւել աճով մը 36 տոկոսը։

Ռուսերը։ 1959-ին կը ներկայացնեն ընդհ· բնակչութեան 43,2 տոկոսը, 1970ին փոքր նուազումով՝ 42,8 տոկոսը, իսկ վերջին մարդահամարին՝ 40,8-ը։

Այս երեւոյթը, ինչպէս այլ առիթներով ընդգծած ենք, կը բացատրուի Խորհ· Միութեան Մահմետական տարրին բարձր աճով եւ սլաւ ազգերու յաւելումի չատցած աստիճաններով։

Վերջացնելով ըսենք, թէ ղազախերէնը կը պատկանի Թրքական լեզուական ընտանիքի գիփչաղեան խումբին։ Այբուբենը՝ նախապէս արաբական, յետագային կը վերածուի լատինականի, իսկ 1940էն սկսեալ գործածութեան կը դրուին Կիւրեղեան, ռուսական տառերը։

Ժ· ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Քսան տարիէ ի վեր չէինք հանդիպած իրարու։ Կեանքի փոթորիկը զինքը առած տարած էր դէպի այն հորիզոնները, որոնց երազովը ապրած էր ամբողջ իր կեանքին մէջ։ Մեկնած էր հրաժեշտ առնելով այն ամէն բանէն, որոնք զինքը կը կապէին մեզի։ Կը խորհէի թերեւս որ անգամ մըն ալ պիտի չտեսնէի զինքը։

Եւ հիմա դիմացս է դարձեալ։ Երբ իր աչքերուն մէջ կը նայիմ, կամ երբ ան կը նայի իմ աչքերուս մէջ, կը զգամ զիրար վերագտնելու այն ուրախութիւնը, որ մարդուս կեանքը շարժող մեծ երջանկութիւններէն մէկն է։ Օ՛, այո, դարձեալ հանդիպիլ իրարու, դարձեալ նայիլ իրարու աչքերուն մէջ, ժ պ տ ի լ յետոյ, ի՜նչ փոյթ, տեսնել այն յոգնութիւնը որ բոյն դրեր է մէկզմէկու աչքերուն մէջ։ Բայց գիտենք որ բուն երջանկութիւնը կուգայ ո՛չ թէ մարմիններու զիրար վերագտնելէն, այլ հոգիներու մէկզմէկու հանդիպելէն։ Ահաւասիկ, քսան տարուան բաժանումէ մը վերջ, երբ կրկին դէմ առ դէմ կը նստիս վաղեմի բարեկամի մը հետ, հետզհետէ եկող կը սկսին ի՜նչ - ինչ յուշեր, դէպքեր ու դրուագներ որ մոռցուած կը նկատէիր։ Ո՛չ, կը նշմարես որ ոչինչ մոռցուեր է մէկուն կամ միւսին կողմէ։ Մոխիրներու տակէն հետզհետէ մարմին կ'առնէ քաղցր անցեալ մը, ինչպէս պեղումի մը ընթացքին հողին տակէն, դանդաղ ու դիւրաբեկ, հետզհետէ երեւան պիտի ելլէին անցեալէն պատգամներ։ Ոչ մէկ յուշ, ոչ մէկ դէպք, ոչ մէկ խօսք անհետացած գացած է վերջնականապէս։ Բոլորն ալ կարգի մտեր են, փոքրիկ դրդիչի մը կը սպասեն յիշողութեան մակարդակը բարձրանալու համար։

Քսան տարիէ ի վեր չէի տեսած զինքը եւ մեր նոր հանդիպումէն մէկ ժամ վերջ անցեալէն մի առ մի ետ բերինք այն բոլոր փոքրիկ ուրախութիւնները, զորս բաժնած էինք իրարու հետ։ Մէկ բան միայն չկրցանք ետ բերել· անցնող քսան տարիները։

×

Անհետացած ժամանակներու մելամաղձոտ ամէն որոնումի ընթացքին, անկարելի է չյիշել Մարսէլ Փրուսթի անունը։ Ի՞նչ է մեր ալ ըրածը այլեւս, եթէ ոչ ամէն վայրկեան փնտռել՝ կորսուած ժամանակը։ Եւ Փրուսթը չէ՞ որ ըսած էր· օր մը մարդիկ զիրար կրնան գտնել, բայց չեն կրնար մէջտեղէն վերցնել անհետացած ժամանակը։

Կորսուած ժամանակի անդարմանելիութիւնը մեր մեծ ողբերգութիւններէն մէկն

ՄԱՐԳԱՐԻՏ

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Երկուշաբթի առաւօտեան կ'երթամ, քառասուներորդ անգամը կը քննի ակռաները ու կ'ասէ՝ Օրիորդ Մարգարիտ, դերասանուհու բերան ունէք, միայն թէ ատեղղին շատ պիտի ունէք, միայն թէ նան լինդերը։ Հինգշաբթի գիշեր նկարչութեան դասընթացքն է - հոգեբոյժս է պատուիրել - կարեւոր չէ գիծը, երբ գոյնը - գոյնի վրայ դասէք գիծ կը ստեղծըւի, իսկ ձեւը ինքնաբերաբար կը յղացուի, գոնէ հայրս լինէր, գոնէ ճանաչած լինէի նրան, անպատճառ լաւ մարդ էր, այլապէս չէր ասի՝

- Հոս Ամերիկա է, Մարգարիտ։
- Այո։
- Հոս, Նիւ Եորք է, Մարգարիտ։
- Այո։
- Հոս, օտարութիւն է, Մարգարիտ։
- Այո։
- Հոս, երկիրը չէ, Մարգարիտ։
- Այո։
- Օտարը միշտ ալ օտար է, Մարգարիտ։
- Այո։
- Օտարի հետ կարգուելու չես, Մարգարիտ։
- Այո։
- Հայութիւնդ ամուր պահելու ես, Մարգարիտ։
- Այո։

Գուցէ այդ է պատճառը, որ Սիւզի - Սիւզան - Շուշան Սեդրոսեանը իրականութիւնից փախչում եւ նոր իրականութիւն է որոնում, որովհետեւ իրական բաները - տուն, ընտանիք, ծնունդ, հիւանդութիւն կամ մահ - այնքան իրական են, որ քո հայեցողութիւնից դուրս գտնուելով, պարտաւորուած ես նոր իրականութիւններ ստեղծել իմաստ պարգեւելու կեանքին, այլապէս մարդը ինչպէ՞ս կարող է տիրապետել կեանքին, որը անտիրապետելի է։ Ճիշդ է Սիւզին, որ պէտք է մաքառել վանելու համար կեանքի ողբերգական արժեւորումը։ Եթէ ոչ, անսպասելիօրէն մագիլները կը գան ու կը հարուածեն ամենախոցելի կէտը, որքա՜ն տգեղ ու դաժան կարող է լինել կեանքը։

Մարգարիտը դժուարանում էր շնչել ։ Նիւ Եորքը կուտակուել, եկել նստել էր նրա կրծքին, նոյնիսկ մանուկների ճիչը ցաւ էր պատճառում նրան։ Ո՛չ, մենութիւն չէր, ոչ էլ ինքնակարեկցութիւն, այլ որեւէ բանի չպատկանելու ահռելի գիտակցութիւն, անդադար դորշութիւն, որը վէմի պէս կանգնել է առջեւդ ու քերում է մսերդ։ Գնամ մայրիկին հեռախօսեմ, բայց մայրիկը ի՞նչ յարակցութիւն ունի ինձ հետ, մայրերը երբեմն խեղդում են զաւակներին։ Եթէ Վարուժը այստեղ մնար, նա էլ պիտի խեղդուէր, ուրեմն ելք չկայ, պիտի մնալ ու գոյատեւել մինչեւ որ բթացումը աստիճանաբար ծանրանայ զգայարանքներիդ վըրայ· այնուհետեւ տարբերութիւն չի անի։ Յետոյ կատարուեց անսպասելին ։ Մարգարիտը իրեն տեսաւ այլոց աչքերով· այդ այլոք ինքն էր՝ բազմապատկըւած Մարգարիտներ՝ իրեն նայելիս։ Ու հիացաւ...

Լաքին չիմացաւ թէ ինչ է կատարւում։ Հագին ընտելացել էր իր նոր միջավայրին, երբ ցնցուեց վիզը, դարձաւ գլուխը, ու փոխուեց համայնապատկերը։ Հագին էր քայլ պահում տիրուհու վաղքին։ Կորեցին գրօսայգին, ելան Հինգերորդ Պողոտայ, խաչմերուկում խառնըւեցին լոյսերը, լսուեց ինքնաշարժի անիւների օրհասական ոռնոցը, Լաքին կաղկանձեց, հասան միւս մայթը, ապա Մադիսն Պողոտայ ու միանգամից շինութիւնները թափուեցին ցած։ Կոնակը քարէ պատին տուած՝ Մարգարիտը ջանաց կողմնորոշուել։ Ո՛չ, շէնքերը կանգուն էին, ինքն էր, որ սայթաքել էր, ծունկը ցաւում էր, սակայն միւս ցաւը աւելի իրական էր։ «Արդէն տարիքդ առել ու տակաւին տղամարդու երես չես տեսել»։ Աֆրոդիտէի և Արեսի որդին լարել է կապել բոլոր շինութիւններից եւ ամբողջ Նիւ - Եորքը դալարւում է տարփանքի մէջ։ Բանաստեղծութիւն լսող չկայ։ Բանաստեղծները անօէր թափառում են փողոցներում։ Ամէն ոք ջանում է մի պատառ կորզել, քանի դեռ չի փակուել շուկան։ Թող կորչի՛ բանաստեղծութիւնը, միայն թէ լինի մի արու, ջլապինդ, լայնաթիկունք, որ ջարդի իր ոսկորները, քանդի իր ազդրերը, որպէսզի վերադառնայ իրեն, վերադառնայ իրականութեան, որ լինի կին։

(Շար· 6)

ԿԵՆՍԱՏՈՒ ՈՒՏԵԼԻՔ ՄԸՆ Է ԲՐԻՆՁԸ

Արմտիքներու մշակումը, կրակի գիւտին հետ՝ հիմքը դրաւ մարդկային քաղաքակրթութեան: Բայց, բոլոր արմտիքներէն՝ ցորենն ու բրինձն են որ աւելի շատ փնտռուած են մարդ էակէն: Կարելի է մինչեւ անգամ ըսել, որ ցորենն ու բրինձը աշխարհն ու մարդկութիւնը բաժնած են երկու կիսագունտի եւ երկու տարբեր քաղաքակրթութեանց: Ցորենը գլխաւոր սնունդ է սպիտակ ցեղին, առաւելաբար Եւրոպայի, Ամերիկայի եւ Միջերկրականեան երկիրներու մէջ: Իսկ բրինձը գլխաւոր սննդանիւթն է դեղին ցեղին համար, Ծայրագոյն Արեւելքի եւ Հարաւային Ասիոյ մէջ (Չինաստան, Ճապոն, Հնդկաչին, Քամպոճ եւայլն): Շատ մը ճափոնցիներ կամ Չինացիներ իրենց օրը կ'անցընեն ափ մը բրինձով եւ երկու ձուկով:

Ասիկա կը նշանակէ որ բրինձը չափազանց հարուստ սննդանիւթ մըն է: Եւ իրապէս ալ անիկա առատ աղբիւր է ջերմուժի (fալորի): 800 կրամ բրինձը կը հայթայթէ մօտ 3000 ջերմուժ, այսինքն բաւարար՝ բնական կեանք եւ աշխատանք վարող մարդու մը միօրեայ պահանջին: Սակայն, հակառակ չաքարի իր ճոխ քանակին՝ միայն բրինձով կարելի չէ ապրիլ, որովհետեւ անիկա աղքատ է կենսանիւթի, բնասպիտի եւ իւղի պաշարով: Աղքատ է նոյնիսկ կիրով (fալսիում) եւ ֆոսֆորով: Իր մէջ աննշան է մանաւանդ աղի քանակը: Հաւասարակշռուած սնունդ մը առնելու համար՝ բրինձին հետ պէտք է ուտել բնասպիտով հարուստ այլ ուտելիքներ: Այս նպատակաւ բրինձին հետ ճափոնցին կ'ուտէ ձուկ, իսկ չինացին՝ միս:

Բրինձին մէջ ներկայ են միայն Պէ 1 եւ Փէ - Փէ կենսանիւթերը բաւարար քանակութեամբ, բայց կը բացակային Ա. Սէ եւ Է կենսանիւթերը:

Պէ 1 եւ Փէ - Փէ կենսանիւթերն ալ կը գտնուին բրինձին կեղեւին մէջ: Այս իսկ պատճառով, երկար ատեն կեղեւահան բրինձով ապրող մարդիկ կ'ենթարկուին Պէրիպէրի կոչուող հիւանդութեան, որ կը յատկանշուի մարմինի վրայ գոյացած ուռեցքներով, սրտի խանգարումներով կամ, աւելի յաճախ, ձեռքի եւ ոտքի գօսացումով, անդամալուծութեամբ:

Ասոր հակառակ՝ բրինձը հաւասարակշռուած եւ շատ կենսատու կը դառնայ, երբ եփի կաթով: Կաթնապուրը, օրինակ, հիանալի սնունդ մըն է մանաւանդ երախաներուն, ինչպէս նաեւ՝ շատ մը հիւանդութիւններէ ապաքինողներուն:

Ամէն պարագայի՝ բրինձը որքան լաւ եփուի, թէեւ կը կորսնցնէ սննդական իր արժէքը, սակայն կը դառնայ այնքան աւելի դիւրամարս, մատչելի՝ ամենափափուկ ստամոքսներուն համար:

Սնդառութեան ճամբով եւ պտուղներու հետ՝ ներդաշնակ ներգործութեամբ՝ բրինձը կը սատարէ կարգ մը հիւանդութիւններու բուժման:

Եզրակացնելով, կրնանք ըսել որ թէեւ սննդարար է բրինձը, այսուհանդերձ՝ առանձինն անիկա անբաւարար է գոհացնելու մարդկային մարմինի պահանջը: Սակայն, երբ ներդաշնակուի այլ սննդանիւթերու հետ՝ սննդական բացառիկ արժէք մը կը ներկայացնէ, դառնալով ջերմուժի սքանչելի աղբիւր մը:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

է: Գնաց, ու էտ պիտի չգայ: Ջուր տեղ է որ գետի մը նմանցուցած են ժամանակը: Կը հոսի ու կ'երթայ առանց դառնալու, առանց կանգ առնելու: Լաւ պէտք է նայիլ, որովհետեւ հիմա կայ, ու քիչ վերջ պիտի չըլլայ: Եւ լաւ նայելն իսկ ոչինչ պիտի փոխէ ողբերգութեան ծանրութենէն: Անկախ է մեզմէ, բոլորովին անկախ: Բնութեան տարրերուն ամէնէն անգութ ու անողոքն է, բնական աղէտներուն ամէնէն վտանգաւորն ու անպարտելին:

Մեր դարաշրջանի մարդիկը գետերն անգամ կրցան կեցնել, կրցան «կեցիր» ըսել անոնց ջուրերուն, հակակշռի տակ առին ամէնէն կատաղի գետին իսկ ջուրերը, ամբարտակներ բարձրացնելով անոնց դիմաց: Բայց եթէ քանի դար ալ անցնի, ոչ ոք պիտի կարենայ ամբարտակ մը բարձրացնել ժամանակին առջեւ: Անոր կատաղի ընթացքը երբեք արգելք պիտի չճանչնայ:

Կը նայիմ ուրեմն վաղեմի ընկերոջս աչքերուն մէջ ու կը խորհիմ անհետացած ժամանակներուն մասին: Եթէ կայ բան մը, միակ բան մը, որ աշխարհի բոլոր մարդոց հաւասարապէս ու արդարօրէն բաժնուած է, անհետացած ժամանակն է այդ: Կորսուած ու սպառած ժամանակը: Բոլորս ալ նոյն ժամանակն է որ կը ըսպառենք, նոյն ժամանակն է որ կը վատնենք: Բոլորս ալ, երբ էտ կը նայինք, կը տեսնենք նոյն անհետացած ժամանակը: Լրիւ ապրուած ըլլայ կամ յիմարօրէն վատնուած, երջանկութեամբ լեցուն՝ կամ տառապանքով խմորուած, արագօրէն անցած՝ կամ դանդաղութեան մէջ քաշքըշուած, նոյնն է, նոյն անհետացած ժամանակն է, զոր մենք եւ մեր ժամանակակիցները մեր ետին կը թողունք եւ որուն վրայ կ'ափսոսանք հաւասար տրտմութեամբ...:

Մենք եւ մեր ժամանակակիցները...

Անհետացած նոյն ժամանակին մնացորդներն ու հերոսները...:

Ռ. Հ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՄՈՒՏԻ (Պէյրութ) Յակոբ Տէր - Մելքոնեան սրահին մէջ, Խանասորի արշաւանքի 85-րդ տարեդարձին առիթով, Հ. Յ. Դ. ԼԵՄ եւ Զաւարեան ուսանողական միութեանց դաշնակցութեան շարքերը մտած են 85 նորագիրներ: Կեդրոնական կոմիտէի անունով, հանդիսութեան բացումը կատարած է ընկ. Յովակ Թիւթէլեան եւ հրաւիրած է ընկ. Ա. Ուրֆալեանը ընդունելու նորագիրներու կուսակցական երդումը, անդրադառնալէ ետք Հայութեան ապրած դժուարին պայմաններուն, հայրենիքի թէ Սփիւռքի մէջ, ընկ. Ուրֆալեան վեր առած է դաշնակցական անհատի նկարագրի եւ բարոյականի այն գիծերը, որոնցմով պէտք է տոգորուի ամէն մէկ դաշնակցական: Շեշտելով, մանաւանդ, անոր կարգապահութեան եւ անշահախնդրութեան պահանջը, օրինակ բերած է Խանասորի արշաւանքի ծրագրին հեղինակ եւ կազմակերպիչ՝ Նիկոլ Դուման: Փակումը կատարած է Յ. Թիւթէլեան, յիշեցնելով նորագիրներուն թէ անոնք կը միանան միայն նուիրեալներու եւ ծառայողներու կարիքն ունեցող կազմակերպութեան մը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 17/29)

ՀԱՅ - ՀՆԴԿԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐ

Հայաստանի մէջ կեանքի կոչուած է Խորհրդային - Հնդկաստան Ընկերակցութեան Հայկական մասնաճիւղը:

Մեր եւ Հնդիկներուն յարաբերութիւններուն պատմութիւնը ընդգրկած է շուրջ 2000 տարի: Տակաւին Ե. դարուն հայերէնի թարգմանուած է Ա. Մակեդոնացիի Վարքը: Բովանդակութիւնը իր հիմնական մասով կապուած է Մակեդոնացի Զօրավարին Հնդկաստան կատարած արշաւանքներուն, Ք. Ա. 327-ին:

Տարօնի մէջ գոյութիւն ունեցած է հնդկական գաղութ մը: Ը. դարէն ալ հայ համայնքներ ստեղծուած են Հնդկաստան:

Առաջին հայերէն պարբերաթերթը՝ «Ազդարար», լոյս տեսած է Հնդկաստան, 1794-ին:

Հայեր մասնակցած են հնդիկ ժողովուրդին ազգային ազատագրական պայքարներուն:

Խորհրդային - Հնդկաստան յարաբերութիւններու շրջագիծին մէջ, Հայեր տարիներէ ի վեր բերած են իրենց գործօն մասնակցութիւն - օժանդակութիւնը: Հայաստանի մասնագէտներ մասնակցած են Պհիլայի եւ Պոկարոյի մետաղագործատուներուն շինարարութեան, ինչպէս նաեւ Ռանչոյի ծանր մեքենաշինութեան գործատունին կառուցումին աշխատանքներուն:

Խորհրդային արտաքին առեւտուրին ճամբով Հայաստանէն Հնդկաստան առաքուած են աւելի քան 40 տեսակ արտադրութիւններ՝ ելեկտրաշարժիչներ, շարժական ելեկտրակայաններ եւայլն: Հայաստանի մասնագէտները մշակած են Կոխտա քաղաքին սարքերու գործատունին նախագիծը:

×

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՓԸ

Պետական ծրագիրներու մարմնին տուեալներուն համաձայն, ներկայ 11-րդ Հնգամեակին, 1981 - 85, Հանրապետութեան արդիւնաբերութեան աճը, նախորդին բաղդատմամբ, աւելի քան 30 տոկոսի աճ պիտի արձանագրէ: Այդ նպատակին իրականացումին համար Պետութիւնը կը յատկացնէ 5 միլիառ ռուբլի: Նախորդին նման հիմնական դերը կը վերապահուի ծանր ճարտարարուեստին: Ծրագիրներու շարքին մաս կը կազմեն հետեւեալները. - կառքերու բեռնիչներու մեծ գործատունին շինութիւնը, ընդլայնումը մեքենաշինական, քիմիական արտադրութիւններու սահմանուած, ինչպէս նաեւ գունաւոր մետաղագործատունին եւ ձեռնարկութիւններուն: Զարգացում՝ քիչ մետաղ գործածող ճիւղերու, ինչպէս, օրինակ, էլեկտրոնիք սարքեր, ռատիօ - թեքնիք եւայլն: Ընթացիկ ապրանքներու առաւել լայն արտադրութիւն: Վերջապէս՝ բարելաւում բնակարաններու քաղաքներու թէ գիւղերու մէջ:

×

ՆՈՐ - ՏԻՖԼԻՍԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Նոյեմբերին, Նոր - Տելհիի մէջ բացումը կատարուող միջազգային տօնավաճառին, Հայաստան պիտի ներկայացնէ մագնիսափաթոյթ թրանսֆորմաթէօրներ (վերափոխիչներ) եւ շոգեկաթսաներ:

Առաջին անգամ չէ, որ Հայաստանի մէջ պատրաստուած ելեկտրական մեքենաներ, վերափոխիչներ, շարժական ելեկտրակայաններ եւ այլ արտադրութիւններ կը ներկայացուին օտար տօնավաճառներուն եւ ցուցահանդէսներուն մէջ:

Նոր - Տելհիի մէջ Հայաստան պիտի ունենայ իր առանձին տաղաւարը:

×

Վրաստանի Ախալքալաքի եւ Բոգդանովկայի շրջաններուն մէջ (Ջաւախքի Լեռնաշխարհ) գրական խմբակները համախմբուած են «Ջաւախք» միութեան մէջ: Միութեան նպատակն է, տարածել հայ գրականութիւնը եւ օգնել սկսնակ ստեղծագործողներուն: Միութիւնը կը հաշուէ մօտ 30 գրողներ: Անոնց մէկ մասը գիրքերու հեղինակներ են արդէն, իսկ միւսներուն գործերը յաճախ տպուած են Վրաստանի եւ Հայաստանի պարբերական մամուլին մէջ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

Չէրչի Կիրօս ուզեց խօսիլ Սամսոյին հետ: Կարծես խօսք չգտաւ, երբ անմիջապէս իր աչքին առջեւ եկաւ թնդանօթի ռումբով քանդուած այն մեծ փէտաւոր մարմինը:

Կիրօս աւելի շատ կը սիրէր փոքրիկներուն հետ խօսիլ, մինչեւ հասաւ Արջ Սաքոյի «պաշտօնատեղին», ուր կը հաւաքուէին գիւղացիներէն կազմուած զանազան յանձնախումբերը:

Մարագի մը առաջամասն էր այդ «պաշտօնատեղին»: Ետեւը յարդանոց էր, աջ կողմը ախոռն էր, ուրկէ կ'երեւէր իշու մը եւ կամ եզան մը գլուխը: Արջ Սաքօն այդտեղ յարմար գտած էր, որովհետեւ ընդարձակ էր ու գետինը կար ցախերու կակուղութիւն: Առաստաղին ներքեւ կային ծիծեռնակներու բոյներն ու թռիչքները, որ հաճելի գիծ մը կուտային: Իսկ երբ երեկոյ ըլլար, տխրութեան մը պէս մէջտեղ կուգային անհամար ջղջիկներ հողէ տուներու փողոցներուն մէջ:

Կէսօրն անց էր. բարտիներու շուքերն սկսած էին երկննալ: Մարագի մօտ կար ծղբանոցը, որու վրայ թաւալ կուգար էշ մը, երբ Կիրօս գլուխը յարդանոցէն ներս՝ Արջ Սաքօն կը փնտռէր: Արջ Սաքօն չնկատեց շուքի մը պէս երկարած Կիրոսին գլուխը մանաւանդ, որ էս անգամ ձայն բարձրացուցած կը խօսէր վարդապետ Մանասէլ Աստուրին հետ:

Կիրօս, դրան մօտ կեցած մտիկ կ'ընէր: Արդեօք իր դէ՞մ էին դանդատները...

- Չէ, աղբէր, չէ: Փրօտ Մինասն ալ հայ քրիստոնեայ մարդ է: Ան ալ քեզի հետ բաժնած է հայու ցաւն ու ուրախութիւնը: Ան ալ քու պատմութեանդ զաւակն է, - գրեթէ կը պոռար Արջ Սաքօն:

Մանասէլ Աստուր իմացեր էր, թէ փըրօտ Մինասն ալ իրենց կարւանին մէջ գրած են, որ վաղն առաւօտ, շատ կանուխ, ճամբայ պիտի ինան: Կէսօրին հանդիստ պիտի ընեն Սեւ Քար հովիտը: Իրիկնադէմին նորէն պիտի սկսին քալել, գիշերը ճամբայ կտրելու համար:

Մանասէլ Աստուր եկած էր բողոքելու, որ փրօտ Մինասը չխառնեն իրենց կարւանին, որովհետեւ կրնայ այդ կարւանին դժբախտութիւն մը պատահիլ: Յետոյ, ա՛լ չէր կրնար տանիլ, «Աբրահամի եւ Իսահակի Աստծուն» եւ «Ով Տէր Եհովա» աղօթքները:

- Այ, աղբէր, քուռ մարդ է, Եհովային, որ կ'աղօթէ, կ'ըսես պապի կող կ'անիծէ, - կը դանդատէր Մանասէլ Աստուր:

- Իրաւունք ունի Աստուրը, Սաքօ՛, - Սարխոշ Գէւոն էր, որ նոյնպէս դանդատի համար եկած էր եւ այնքան լուրջ, որ կ'ըսես աչքերուն մէջ կախաղան մը կար:

- Դուն չգիտես էդ չան որդին: Լերան վրայ իմ խերն անիծեց: Խաչ, լուս որ, թէ սուտ եմ, Մանանին ծռած պատն ըլլիմ: Ես աչքովս տեսայ երբ ինքզինք կը հաւաքէր լեռնէն վար իջնալու համար: Աչքովս տեսածին ալ «չէ» չեն ըսեր: Էդ մարդը հիչ մը լեցուն օղի ունի: Նէ՛ ինք կը խմէ, նէ՛ ըլ ուրիշին կուտայ: Օր մը փորս սանճի մտաւ, քիչ մնաց մեռնէի: Գացի շիտակ փրօտ Մինասին ու աղաչեցի որ պտիկ մը օղի տայ, ցաւը անցընելու համար: Էս մարդը վկայ բերաւ Աբրահամն ու Իսահակը, թէ չկայ ու չկայ: Ես ալ իշու պէս հաւատացի: Մի՛ ըսեր, որ գլխ կը խաբէ եղեր: Տեսայ, հէ՛:

«Ո՞րն ըսեմ, աղբերս: Երկու օր է որբեւայրիի մը փորը կը ցաւի: Էհ, պարզ է, որ պտիկ մը օղի խմէ, կ'անցնի: Մինչեւ հիմա եօթը մարդ մէջտեղ ձգեցի: Զկայ կ'ըսէ, ու չի տար: Ես տեսայ, հէ ... հիմա դուն ըսէ որո՞ւ դիմեմ: Էդ որբեւայրին մէկ ձէնի վրայ կը պոռայ»:

- Վազը, Գեւօ, վազը բժիշկ Օկասովը կուգայ ու պիտի նայի շատերուն:

Սարխոշ Գեւոն երախայի մը նման տխրեցաւ, որ Սաքօն չհասկցաւ զինքը:

- Պուտ մը օղի, պուտ մը օղի. բժիշկի ի՞նչ պէտք: Մէկէն կը կտրի ցաւը պուտ մը օղիով:

Կիրօս ներս մտաւ մտահոգ, շուար ժըպիտ մը երեսին:

(Շար. 639)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Տիկին Ժաքլին Յակոբեան եւ աղջիկները, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Արման Յակոբեան եւ աղջիկը շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, գաւկին, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ՄՕՐԻՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕԺԱՄ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՄԱՐ
ՄՈՆԹԷ – ՔԱՐԼՕ

P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.

Ամէն Կիրակի իրիկուն
– ժամը 10-30-ին:

———×———

ECOUTEZ TOUS LES DIMANCHES

EMISSION ARMÉNIENNE
POUR L'EUROPE (Bilingue)
— à 22 h. 30 —

MONTE - CARLO
P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.
B. P. 141 Monte - Carlo, MONACO

ՃԱՀԱՆ ԱՀՈՒՐ
ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» Թիւ 15

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

խանձցու տպուած,
միշտ՝ սպառուած

ԳԻՆ՝ 70 ՖՐԱՆՔ
Թղթատարով 80Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

Սորպոնի մէջ երաժշտական երեկոյթ կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ:

Հ Ա Յ
ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐ
Անտիյիի, Մոնմորանսիի
եւ Սէն – Ռափայէլի մէջ:

Երրորդ Տարիքի Անձերու Համար:
Հանգստաւէտ պայմաններու մէջ, Ընտանեկան հարազատ մթնոլորտ, Բժշկական տեւական հսկողութիւն եւ խնամք: Քաղաքներու ժխորէն եւ ապականած օդէն հեռու՝ բնութեան ծոցին մէջ, հաճելի եւ մաքուր միջավայր:

=———✠———=

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Maisons de Retraite
à Andilly, Montmorency et St. Raphaël
Pour les Personnes du Troisième-Age
Confort moderne, Ambiance familiale, Surveillance et soins médicaux permanents, Cadre paisible, dans la nature, loin de la pollution et des bruits de la ville.

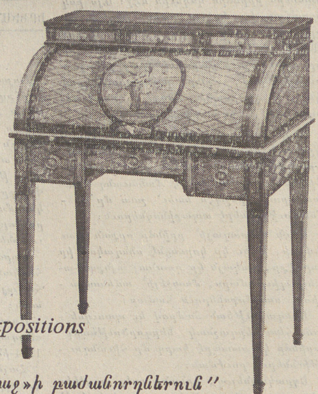
S'adresser à l'A.A.A.S
77, Rue La Fayette — 75009 Paris
Tél.: 878. 02. 99 et 281. 17. 80

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi

visitez
une des plus belles expositions
de France

''Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն''

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վերսկսին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի ու պարի դասաւանդութիւնները, որոնք նախորդ տարիներու նման տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18, Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար կը խնդրուի այժմէն դիմել Հ. Բ. Ը. Մ.-ի գրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16-րդ.:

Հեռ.- 520 - 03 - 18:

×

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողքներ պարտին Սեպտեմբեր ամսոյն 1-էն սկսեալ արձանագրել տալ իրենց զաւակները Եկեղեցւոյ գրասենեակը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ
Սալ տէ Ֆէթ (Ալֆորվիլ)

×

ԷՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասեղանը, նուիրուած՝
ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI,
DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ,
ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ
ՖՐԱՆՍԱ

ECOLE PRIVEE HAMASKAINE
Centre d'Enseignement — France
185, Bd. de la Cabane, 13012 Marseille
Tél.: 16 (91) 93. 75. 25

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ ԴՊՐՈՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Համազգային Կրթական Կեդրոն ամէնօրեայ դպրոցի մանկապարտէզի երեք կարգերու եւ Նախակրթարանի առաջին դասարանի - Նախապատրաստական կարգ - աշակերտներու արձանագրութիւնները կը շարունակուին Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 2-էն սկսեալ, ամէն օր, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ ժամը 12:

Դպրոցին մէջ կ'աւանդուին ֆրանսական կրթական ծրագրի նիւթերը և հայերէն:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
LOTO
Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ
ԽՆՋՈՅՔԱՇԱՐԺ ՄԸ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Կ. Ս. Մ.

Միութիւնս որոշած է այս տարի եւս սահմանափակ թիւով համալսարանականներու կրթաթոշակ յատկացնել, հարցարանները ստանալու համար, դիմումները պէտք է գրաւոր կատարուին մինչեւ Հոկտեմբեր 15:

LES ANCIENS
DU LYCÉE GUETRONAGAN
32, rue de Trévise, 75009 Paris

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1982/1983 ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ ՊԷՏՔ Է ՏԵՒԷ

- Իր կոչումն է զարկ տալ ձեր զարգացումին. մէկն է Եւրոպայի երկու միակ վարժարաններէն՝ որ երկլեզու ուսուցում մը կը ջամբէ:

– Ձեր դպրոցը չի կրնար գոյատեւել առանց ձեզի:

- Այս ձեռնարկին յաջողութեան համար անհրաժեշտ է ձեր մասնակցութիւնը:

Այս տարի, ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ նոր տնօրէնութիւնը կ'առաջարկէ ձեզի.–

- Բացումը մանկապարտէզի մը՝ օժտուած մանկավարժական կառոյցով ու յարմարութիւններով:

- Ինքնաշարժի մասնաւոր սպասարկութիւն մը Ռէնսիի մերձակայ արուարձաններու փոքրիկներուն համար:

- Արձանագրութիւնը ձեր զաւակներուն, մանչ թէ աղջիկ, նախակրթարանի թէ երկրորդական բաժիններուն համար (արձանագրութեան ծախք՝ 150:

- Ցերեկօթիկ, ամսական 500 Ֆ. կէսօրուան ճաշովին (ինքնաշարժի սպասարկութիւնը ներառեալ):

– Գիշերօթիկ՝ ամսական 1200 Ֆ.:

ՀԱՅ ԾՆՈՂՔՆԵՐ
ՇՈՒՏՈՎ ԸՆԴԱՌԱՋԵՑԷՔ ՄԵՐ ԿՈՉԻՆ

Ամէն տեսակի տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններուն համար դիմել նոր տնօրէնուհիին՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻԼՎԱ ԳԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆԻ

որ ձեզ կ'ընդունի.–

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ
ժամը 10–էն 12 - Երկուշաբթիէն - Ուրբաթ:

RETENEZ
cette date
27 NOVEMBRE
GRANDE SOIREE MUSICALE
Organisée par la
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
avec
Jean Ter-Merguerian — Violon
Hasmig Surmelian — Piano
Chorale Sipan - Komitas
Sonia Nigoghossian — Mezzo Soprano

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
Տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ
ի նպաստ հայ վարժարաններու

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
3
VENDREDI
3 SEPTEMBRE
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.250 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.250

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ՝ ԿԻՊՐՈՍԻ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ

Ամէն օր, Թուրք թերթերը լեցուած են ...յական խնդիրներով եւ ընդհանրա... նոյն բաները կը կրկնուին: Սեպ... ...մբեր 1-ի, «Թէրճիւման»ի մէջ, «իր ...կինէն» երկուն կէօղէ «ԱՍԱԼԱ-ն պէտք ...հետապնդուի» խորագրին տակ, կ'անդ... ...դառնայ ԱՍԱԼԱ-յի Կիպրոս հաստատ... ...ելու փարկածին եւ սպառնալիքներ կ'ը... ...: Ստորեւ՝ մասեր իր գրութենէն: Կը ...յուի, յօդուածին տակ, որ ան գրուած ...Օթաւայի մահափորձէն առաջ:

«Ամէն բանի մէջ խեր մը կայ կ'ըսեն: ...պէս ալ Իսրայէլի անխիղճ յարձա... ...ներու արդիւնքը ըլլալով Ասալա ...իպրոս հաստատուած է, այսինքն՝ մայր ...երենիք վերադարձած: Այսպէսով ալ ...մէջտեղ ելած են Ասալա-յի, Կիպրոսի ...յն ղեկավարութեան եւ Յունաստանի ...ութ եւ արիւնոտ դէմքերը: Ասոնց ...համաձայն տէրօրի ընկերութիւն մը ...հիմնած ըլլալը այլեւս ոչ ոք կրնայ ու...ռնալ:

«Պաշտօնական Թուրք դիւանագէտներու ...րինը կը մնայ ԱՍԱԼԱ-յի ոճրագործ... ...րուն հետ միասին Կիպրոսի յոյն ղե...կավարութեան եւ Յունաստանի կառա...վարութեան մեղաւոր ուսերուն վրայ: ...այլեւս ոչ ոք սոսր հակառակը կրնայ ...ել ... Նոյնիսկ ամէնէն «յունասէր» ...րտաքին գործոց պաշտօնեան:

«Հիմա մեր դիմացը խօսակից մը ու... ...նք: Թերթերը կը գրեն որ՝ Կիպրոսի ...րքական ուժերը ահազանգի մէջ են: ...րտաքին գործոց նախարարութիւնը ու...շադրութիւնները հրաւիրած է այս մա... ...ին, իսկ Ռաուֆ Տէնքթաշի խօսքերը ...րջ բնոյթ ունին: Այսուհետեւ Թուրք ...դիւանագէտի մը դէմ նուազագոյն չար... ...ժի մը պարագային, գոնէ այդ չար... ...ժին կեդրոնը եղող Կիպրոսի Մելքոն... ...ան խարխուլին դէմ «օրինական ինքնա...պաշտպանութեան համար խաղաղութեան ...գործողութի անցնելու իրաւունքը ծնած ...ըլլայ»:

«Նոյնպէս սակայն առիթ մըն է որ Կիպ...րոսի յոյն ղեկավարութեան, միջազգային ...տէրօրիզմի մը, ինչ ըլլալը ամէն մար... ...ու լաւ մը բացատրուի, այնքան որ ե... ...թէ օր մը կզզին ամբողջութեամբ Թուր... ...րու կողմէ գրաւուի իսկ, ամէն մարդ ...անմիջապէս հասկնալու ի վիճակի ըլլայ ...որ սակայն գրաւումէ մը աւելի տէրօրի ...ման մը մարելու իմաստը կ'ունենայ:

«Հիմա պէտք է որ մեր Արտաքին գոր...ծոց նախարարութիւնը կարգ մը շատ ...ուտակ դիմումներ ընէ:

Պէտք է յստակօրէն յայտարարէ.– «Ասկէ ...ետք եթէ Թուրք դիւանագէտի մը քիթը ...արիւնի Կիպրոսի յոյն ղեկավարութիւնը ...եւ յոյն Պետութիւնը պատասխանատու ...պիտի նկատուին միասնաբար եւ Թուրք ...կառավարութիւնը այս պատասխանա...տուութիւնը իրենց անպատճառ վճարել ...պիտի տայ:

«Ասկէ զատ պէտք է որ այս յայտա...րարութիւնը պաշտօնապէս իմացնէ Ամե...րիկայի, Ռուսիոյ, իսլամ վեհաժողո...վին, Միացեալ - Ազգերուն եւ ՕԹԱՆ-ին: Այս յայտարարութիւնը պէտք է քարի նը...ման մէջտեղ դնէ նպատակին վճռակա...նութիւնը եւ այն իրողութիւնը թէ այս ...կացութեան մէջ օրինականութիւնը Թուր...քիոյ կը պատկանի: Ասիկա գործին ...պաշտօնական կողմն է: Կրնայ ըլլալ որ ...ինքնաբերաբար անպաշտօն կողմ մըն ալ ...մէջտեղ ելլէ: Կը նայիս Կիպրոսի մէջ ...հայ տէրօրիզմին դէմ Թուրքին գոյու...թեան պաշտպանութեան միութիւն» ա...նունով գաղտնի կազմակերպութիւն մը ...մէջտեղ կ'ելլէ եւ հայկական տէրօրիզմին ...նոյն ձեւով կը հակազդէ Կիպրոսի յունա-

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

3 ՄԵՌԵԱԼ, 203 ՎԻՐԱՒՈՐ, 4050 ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն իսկ, Օգոստոս 31-ի ցոյցերու եւ մանաւա՛նդ բախումներու հետեւանքով, երեք մեռեալ կայ ցուցարարներու մէջ եւ 63 վիրաւոր: 140 վիրաւոր ալ ունին ապահովութեան ուժերը եւ 4050 ձերբակալութիւն կատարուած է: Այս ամբողջը, ինչպէս կը նկատեն բոլոր օտար թղթակիցները, կը վկայեն թէ ոչ զինուորական իշխանութիւնը, ոչ իսկ խորհրդային, այնքան մերձաւոր, հրասայլերը կրցած են խօսք հասկցնել Լեհին, որ կը շարունակէ գլուխ բռնել: Ժարուզելսկի նախապէս ալ ըսած էր.– «Պատերազմական վիճակը հաճելի ըլլայ կամ ոչ՝ պիտի յարգուի»:

Վարշաւայի պաշտօնական շրջանակներու ջանքն այն է, որ համոզեն բոլորը թէ անցած - դարձածը բանուորի գործ չէր այլ՝ լաւ կազմակերպուած երիտասարդներու:

×

ԿՈՄՈՒԼՔԱՅԻ ՄԱՀԸ

77 տարեկանին, խլիրդի զոհ գացած է Վլատիսլաւ Կոմուլքա, հիմնադիր, ապա՝ ընդհ. քարտուղար (1956-էն 1970) լեհ բանուորական կուսակցութեան: Ծնած համեստ ընտանիքի մը ծոցը, 14 տարեկանին կը թողու դպրոցը եւ երկու տարի ետք, ընկերվարական կուսակցութեան շարքերը կը մտնէ: 1926-ին կ'անցնի համայնավար կուսակցութեան - այն ատեն գաղտնի - շարքերը եւ երկու անգամ կը ձերբակալուի: Պատերազմի սկիզբը դոյծօն մասնակցութիւն մը կը բերէ Վարշաւայի պաշտպանութեան հիթլերական ուժերու դէմ: 1941-ին հրապարակ կ'ելլէ կրկին բանուորական կուսակցութիւնը, անոր գլուխը կ'անցնի Կոմուլքա, որուն ազգայնական ոգին շատ գործին չի գար Կրեմլինի, մանաւանդ որ Կոմուլքա քըննադատած է նաեւ Թիթոյի դատապարտումը Կոմինֆորմին կողմէ: 1948-ին պաշտօնանկ կ'ըլլայ իբրեւ «աջ հերձուածի» մը ծառայող, յաջորդ տարին կուսակցութենէն ալ կ'արտաքսուի, 1950-ին՝ բանտ է: 1953-ին Ստալին կը մեռնի եւ Լեհաստանի վրայ ալ անոյշ հով մը կը սկսի փչել: Կոմուլքա ազատ է եւ կ'ընտրուի ընդհ. քարտուղար, հակառակ Մոսկուայի ջանքերուն: Տարիներու ընթացքին, սակայն, Կոմուլքա կը դադրի հերոսն ըլլալէ իր ժողովուրդին, ազատութիւնները երթալով կը ջնջուին, յարաբերութիւնները կը վատթարանան Եկեղեցւոյ հետ: 1968-ին, Կոմուլքայի պատկերը բոլորովին սեւցած է, յաջորդաբար բանուորական ըմբոստութիւնները պիտի բազմանան, 1970-ին, տնտեսական վի-

ճակը տագնապալի է, կառավարութիւնը մինչեւ 30 առ հարիւր յաւելումներ կը նշանակէ, բանուորները փողոց կ'իջնեն: Դեկտեմբեր 20-ին Կոմուլքա կը հրաժարի եւ գինքը կը փոխարինէ Կիէրէք:

Քաշուած կեանք մը կ'ապրէր եւ յուշերը կը գրէր, (թէեւ դէմ էր գիրի, գըրականութեան ու գրագէտի) արդարացնելու համար իր գործունէութիւնը: Բայց կրնայ ըլլալ որ այդ յուշերը երբեք լոյս չտեսնեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, նախ ձերբակալուած, ապա երեք շաբաթէ ի վեր պարտադիր բընակութեան դատապարտուած է մինչեւ դատական վճիռը, Ֆրանսացի մը՝ Լիւսիէն Ռըպուլ, Ուլէնէն (Ռոն), 41 տարեկան: Պոլիս գացած էր կնոջը ու երկու զաւակներուն հետ եւ Պոլսոյ մօտ բանակում կ'ընէր, երբ Օգոստոս 10-ին, ձերբակալուած է եւ ամբաստանուած լըրտեսութեամբ: Այս ամբաստանութեան պատճառն այն է, որ մարդը մոլեռանդ սիպիսք մըն է եւ ունէր շատ կատարելագործուած սիքիզըն պէնտ մը, 120 գիծերով եւ 2,75 մեթր անթէնով: Այս գործիքին ապօրինի գործածութեան համար բանտարկուեր է, սկիզբը, բայց կ'ըսէ Մաքէն, հարցը բարդուեր է, երբ գըրպանը, իր մէկ հայ ազգականին այցետոմսը գտնուեր է: Պիտի դատուի Սեպտեմբեր 6-ին: Ռոնի սիպիսք իր ընկերները հաստատագիր մը ղրկած են, յայտնելով թէ Ռըպուլ ծանօթ՝ Ճոն Փէյըր անուան տակ, միայն զուարճանալու նըպատակով կը գործածէ իր գործիքը: Ըստ Թրքական ներկայ օրէնքներուն, կրնայ մահուան իսկ դատապարտուիլ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ պետական բոլոր պաշտօնեաները այլեւս պէտք է երդում ընեն, հպատակելու Սահմանադրութեան, քեմալական սկզբունքներուն եւ Թուրք ազգայնականութեան: Այս աննախընթաց պարտադրանքը, զոր դրած է զինուորական իշխանութիւնը նպատակ ունի պետական սպասարկութիւնները մաքրագործել քաղաքական գործունէութիւններէ եւ կաշառակերութենէ:

ՖԱՊԻԻՒՍ ներկայացուց 1983-ի պիւտճէի ծրագիրը: Տուրքերու տեսակէտով, ճնշումը պիտի չաւելնայ բացի մեծ եկամուտներ ունեցողներէն: Բազմաթիւ նախարարութիւններ պարտին խնայողութեան դիմել: Մանրամասնութիւնները քննող մասնագէտներու համաձայն, ներկայացուած ծրագիրը բաւական իրատես է, նկատի կ'առնէ միջազգային տագնապը բայց կը հեռանայ ընկերվարական ծրագիրներէն: Կը ազեն՝ կառքի վինիէթը, ծխախոտը, ոգելից ըմպելիները:

ԱԶՆԱՒՈՒՐ Ազնաւուրի մասին խորագրով, յօդուած մը հրատարակած է Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտը Սեպտեմբեր 2-ի իր թիւին մէջ:

կան շրջանին մէջ: Ասիկա ալ ոչ ոք կըրնայ առաջուընէ գիտնալ կամ գուշակել»:

× Ըստ «Հիւրրիյէթ»ի Սեպտեմբեր 2-ի թիւին, հիմնուած Գերմանիոյ իր թղթակցին հաղորդած լուրերուն վրայ, Եւրոպայի Թուրքերը կազմ ու պատրաստ կը սպասեն խմբէնի հրահանգին, որպէսզի կ'ըսեն «կոտրենք այդ արիւնոտ ձեռքերը»:

Նոյն թերթին մէջ, Մէթին Սօյսալ իր գրութիւնը կը խորագրէ.– «Միշտ մահե՞րդ պիտի նուագենք», ըսելու համար որ ազգովին, իրենց համբերութիւնը հատած է, 29 գլուխ տուած են, ու արդարութեան ձեռքը, դեռ մէկ Հայու գլուխ չկայ: Լրագրողը այս առթիւ կը նկատէ նաեւ թէ՝ Իսրայէլ գէշ օրինակ մըն է, բայց օրինակ մըն է: Ամբողջ աշխարհ կ'այպանէ, բայց մարդուն հոգը չէ, կը սպաննէ ալ ...: Ու իր եզրակացութիւնն այն է թէ պէտք է կենալ այն իրողութեան վրայ, որ վերջին փամփուշտն ալ Թուրք բանակին ուղղուած էր:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 27/29)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈԽԱԴՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ ԵՐԹՈՒՂԻՆԵՐԸ

Հայաստանի բնակլիմայական պայմանները, որոնք առաջին առթիւ կը կանխորոշեն լեռնային միջին եւ բարձր տարածութիւնները, կառքերու սահմանուած երթուղիները կը դարձնեն փոխադրութեանց հիմնական միջոցները:

Ապրանքներու փոխադրութիւնը գըլխաւորաբար կ'ապահովուի 7,5 հազար քիլոմեթր ընդհ. երկարութիւն ներկայացնող երթուղիներով: Ասոնք կը նկատուին երկրին զարկերակները: Ընթացիկ հնգամեակին՝ 1981 - 85, նոր ճամբաներու, կառուղիներու շինութիւնը՝ 330 քիլոմեթր կը ներկայացնէ:

×

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի Նկարիչներու Տունին մէջ բացումը կատարուեցաւ Խորհ. Միութիւն - Հնդկաստան դրոշմաթուղթերու ցուցահանդէսին:

Լաւագոյն հաւաքածոները կը ստանան մրցանակներ, սահմանուած պատկան մարմիններուն կողմէ:

×

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԿՈՒՄԱՅՐԻ ՊԱՏՄԱ - ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Հայաստանի երկրորդ մեծագոյն քաղաքը՝ Լենինական, Պետութեան որոշումով կ'ունենայ պատմա - ճարտարապետական արժէքով Կումայրի անուանուած «արգելոց - թանգարանը»: Ասիկա կ'ընդգրկէ պատմական նշանակութիւն ներկայացնող հարիւրաւոր հնամենի շինութիւններ:

Արդարեւ, ըստ ծրագիրին, Պետութեան հովանաւորութեան տակ կը դրուին վերջին երեք դարերու ընթացքին կառուցուած շէնքերը: Շրջագօտիին մէջ կը մըտնեն Ախուրեանի ձորին մէջ գտնուող յուշարձանները, Վահրամաբերդը, քաղաքին հին գերեզմանատունը:

Ներկայիս կը վերանորոգուին դարերու բեռին չտոկացած բազմաթիւ պատմական յուշարձաններ: Ի մօտոյ կ'աւարտին վերանորոգումին աշխատանքները քանդակագործ Սերգէյ Մերկուրովի Տուն - Թանգարանին:

×

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԿԱՅՍԻՆ ԿՈՒԼԻԵՒԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

- Շատոնց ի վեր կը սիրեմ Հայաստանը՝ սկսեալ երիտասարդութեանս տարիներէն: Ես Հայ ժողովուրդը սիրեցի իր արիութեան եւ տոկունութեան, ինչպէս նաեւ իր տաղանդին համար: Գիտեմ, թէ անցեալին բազմաթիւ փորձութիւններու ենթարկուած է, բայց միշտ ալ դէմ դրած է ասոնց: Յաջողած է պահպանել իր բազմադարեան մշակոյթը, որուն գըլուխ - գործոցները այսօր եւս զարմանք կը պատճառեն շատ - շատերուն աշխարհի բոլոր ծագերուն: Այս յայտարարութիւնը կատարած է խորհրդային ծանօթ բանաստեղծ Կայսին Կուլիեւ, «Արմէնփրէս«ի թղթակցին, Երեւան:

Հայկական նիւթերը կարեւոր տեղ կը գրաւեն բանաստեղծին ստեղծագործութիւններուն մէջ: Ծանօթ են անոր Անահիտ բանաստեղծութիւններու շարքը, Կոմիտաս եռագրութիւնը: Յօդուածներ հրապարակած է հայ միջնադարեան քնարերգութեան, Մ. Սարեանի արուեստին մասին եւայլն.: Բանաստեղծը իր մայրենի լեզուով, որ բալկարերէնն է, բազմաթիւ թարգմանութիւններ կատարած է նուիրուած հայ դասական բանաստեղծութեան:

ԳՈՒՍԱՆ ԱՇՈՏԻ ՔՆԱՐԸ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 75-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Հայրենիքի թէ Սփիւռքի մէջ հազիւ կարելի ըլլայ հանդիպիլ երաժշտասէրի մը, որ չճանչնայ Գուսան Աշոտը, իր որեւէ րգի առաջին իսկ ելեւէջներէն իսկոյն չկռահէ հեղինակը, չհմայուի մեղեդիներուն յուզական հարազատութեամբը:

Ստեղծագործական երկար ճամբայ կտրած է գուսան Աշոտ: 20-ական թուականներու կէսերէն սկսած մինչեւ այսօր իր հոգիին մէջ կը ծնին նորանոր մեղեդիներ, որոնք արագ կը տարածուին, կը թափանցեն մարդոց սրտերուն մէջ, կը ջերմացնեն զանոնք, կը պարուրեն՝ քնքշանքով, խինդով ու լուսաւոր թախիծով, մաքուր ու վսեմ զգացումներով: Իր երգերու հմայքին գաղտնիքը ժողովրդական ոգիի ներկայութիւնն է, որ կը բարձրանայ մեր դարաւոր խորքերէն: Այդ ոգին է որ թրծուած է տարբեր ժամանակներու հայ երաժիշտներու ստեղծագործական հնոցին մէջ, փոխանցուած է սերունդէ-սերունդ, հասած է մեր օրերուն: Այդ փոխանցումը, սակայն, հազիւ թէ արուեստի արժէքին բարձրանար՝ եթէ գուսան Աշոտ անցեալի ժառանգութիւնը չհալեցնէր իր սրտի քուրային մէջ, չստեղծէր ի՛րը՝ իր իսկ ապրած օրերու շրջագիծին մէջ: Աշոտ ունի ստեղծագործողի իր հարազատ դէմքը, ինքնատիպ, ինքնաստեղծ արուեստագէտ է ան՝ որ առած է հայ դարաւոր երգարուեստին ոգին, բայց երբեք՝ տառը: Ստեղծագործական այս սկզբունքի անխառն դրսեւորումներն են իր հանրածանօթ երգերը:

Կրկնակ դէմք մը ունի գուսան Աշոտի ստեղծագործութիւնը. բանաստեղծական ու երաժշտական արուեստներու գեղեցիկ համադրութիւն, ներդաշնակութիւն մըն է ան: Այս առումով աւանդական է. աւանդութիւն մը որ նոյնքան հին է՝ որքան հին է հայ գուսանական արուեստը: Թէեւ կարելի է պայմանականօրէն բաժնել տաղն ու մեղեդին՝ զննելու, մանրակրկիտ ուսումնասիրելու նպատակով, բայց այդ մէկը հազիւ թէ արդար ըլլայ այս պարագային: Աշոտի արուեստին հըմայքը այս երկուքին անքակտելի միութեան մէջ է, եւ իրականութիւնը այն է՝ որ տաղը աւելի քան բաւարար հիմք մըն է մեծարժէք մեղեդիներուն համար: Մեղեդին գուսան Աշոտի երգարուեստին խորքին խորքն է, իր արուեստին առանցքը: Անկաշկանդ, ինքնաբուխ մեղեդին է արուեստագէտին տարրը, իր էութիւնը, ներաշխարհին դրսեւորումն ու ինքնութեան ապացոյցը:

Աշոտի մեղեդիները լայնաշունչ են, յուզականութեամբ բարախուն, եւ անոնց վրայ կայ հայկական լեռնաշխարհի ամէնէն գեղեցիկ անկիւններէն մէկուն՝ Զանգեզուրի խորունկ դրոշմը: Եւ ծննդավայրի բնութիւնը, միջավայրն ու ժայռերու ծերպերուն մէջ ապրող մարդիկ շունչ տուած են գուսանին մեղեդիներուն: Զանգեզուրցիները այսօր ալ պահած են իրենց նախնի անկեղծութիւնն ու անմիջականութիւնը, լեզուի իւրայատուկ հընչերանգները, բարբառը, որ նման է անզարդ, անպաճոյճ երգին, որ անտես ճամբով կը թափանցէ ունկնդրին սիրտը: Գուսան Աշոտի երգերը լայնահուն են, երգային, անվերջ ծաւալող ու հեռագնաց: Անկէ՝ իր երգերուն ռոմանթիք, տեսակ մը վերածնող շունչը: Սրտակեղէք ելեւէջներ չկան իր երգերուն մէջ: Իր մեղեդիները կը յիշեցնեն հայրենի լեռներու բարձունքներէն իջնող զուլալ առուակներուն խոխոջիւնը: Գուսանին արուեստի յենասիւններն են մարդը՝ իր հոգեկան տուայտանքներով, բնութիւնը՝ իր վսեմ թովչանքով եւ կեանքը՝ վայելքի իր արբեցութեամբ: Աշոտ պաշտամունք ունի բնութեան, որ սակայն անիմաստ կ'ըլլար առանց մարդու բնութեան կատարելութեան:

Ստեղծագործական առողջ բնազդով, կը յանգի բնութեան եւ մարդուն ներդաշնակութեան գաղափարին: Իր բնութապաշտութիւնը կը յանգի խոր հայրենասիրութեան. մարդուն իր պաշտամունքը՝ մարդասիրութեան: Իր հայրենասիրութիւնը սկիզբ կ'առնէ պապենական օճախէն, Սիւնեաց սարերէն եւ կ'երթայ հեռուները, կ'երկարի դէպի այլ երկիրներ, կը հասնի՝ այլ ժողովուրդներու: Հայ գուսանին ստեղծագործութիւնը հաստատումն է այն ճշմարտութեան, որուն համաձայն չկայ արուեստ՝ որ իր հայրենիքը չունենայ, եւ ազգային հողին մէջ ծիլ արձակած արուեստն է, որ բարձրանալով՝ կը ձուլուի համամարդկայինին: Աշոտի արուեստը հայկական համամարդկայինի գողտրիկ դրսեւորումն է. հետեւաբար՝ մատչելի, ըմբռնելի օտարներուն եւս: Իսկապէս, գուսան Աշոտի «Ով, դու գուսան», «Օջախում», «Սիւնեաց սարքեր», «Ծննդավայր», «Իմ օրրան», «Պախրա», եւայլն, խորապէս ազգային ըլլալով հանդերձ՝ ընդհանրական են միաժամանակ, եւ անոնց պարզած յոյզերն ու ապրումները հարազատ են բոլոր մարդոց: Եւ այն, որ Աշոտի երգերուն մէջ օտարները կրնան տեսնել հայ բնաշխարհն ու հայ մարդը, ըլլա՛յ ուրուանկարային, ինքնին արժեւորումն է՝ արուեստի գործի մը:

Գուսան Աշոտի քնարին ամէնէն ուժգին, ամէնէն հնչեղ լարը սիրոյ լարն է. սիրերգութիւնը՝ մարդուն էութիւնը կըլանող յաւերժական կրակը՝ որ ոչ սկիզբ ունի, ոչ վերջ: Գուսանին համար առանց այս սրբազնագոյն զգացումին կ'անհետանայ մարդուն գոյութեան իմաստը: Աշոտի սիրտը լեցուած է սիրոյ կրակով, մարդուն հոգին սրբագործող այդ զգացումով: Եւ իրաւունք ունին հրատարակիչները, որոնք տարիներ առաջ գուսանին համար ընտրած էին «Սիրոյ կրակներ» խորագիրը: Բազմալար է աշուղին սիրոյ քնարը: Ե՛ւ քնքշութիւն, ե՛ւ մրմունջ, ե՛ւ կարօտ, ե՛ւ թախիծ, երանութեան եւ սիրոյ վայելք, արբեցում, ինչե՛ր, ինչե՛ր չկան գուսանին երգերուն մէջ: Սիրոյ տուայտանքներէն մինչեւ սիրոյ գաղափարականացումը, - ահա՛ այն ընդարձակ տարածութիւնը՝ ուր կը հընչեն սիրոյ իր մեղեդիները, եւ ամէնքն ալ՝ համապատասխան տրամադրութեամբ, երաժշտական չկրկնուող պատկերներով ու նրբերանգներով:

Գուսան Աշոտի սիրերգութիւնը հայ գուսանական դասական արուեստին տրամաբանական շարունակութիւնն է մեր օրերուն, եւ դասական է արդէն: Գեղեցիկ երգ մը ունի գուսանը՝ իբրեւ իր կոչումին բարձրագոյն ցուցանիշ.-

Անմահ սիրոյ խաղ ու տաղով լցուել
Եմ ես, պիտ՝ երգեմ,
Վարդի ցօղեր, գոհար արցունք
լացել եմ ես, պիտ՝ երգեմ:
.
Երգով կ'ապրեմ, սիրով կ'ապրեմ
աշխարհում,
Երգիս ճամբին հազար աստղեր են
վառւում,
Կեանքս անցաւ ջրերի պէս
կարկաչում,
Ախ, ինչ անեմ սիրուց սիրտս է
մրմնջում:

Գուսան Աշոտ ապրած է երգով ու սիրով, երգ է պարգեւած մարդոց. աշխարհն ու մարդը տեսած է ու փառաբանած՝ սիրոյ լոյս շողերու մէջ, եւ ստեղծագործած է՝ մարդոց բարք մը բերելու վսեմ գիտակցութեամբ:

ԳԷՈՐԳ ԱԲԱՋԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՊԻԿԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երբեմն կը խորհիմ որ ներկայիս ամէն տեղ գրականութիւն կայ, բացի թերեւս գրական գիրքերէ:

Տեսակ մը գրականութիւն, որ գիրքերէ դուրս յորդելով փողոց իջած է:

Գրականութիւն մը, որ կարգախօսք դարձած, մարտակոչ դարձած, ընկերային աշխարհահայեացք դարձած է եւ ազատօրէն կը պտըտի հրապարակներու վըրայ:

Անոր կը հանդիպինք քաղաքական կամ ընկերային ցոյցերու ընթացքին:

Անոր կը հանդիպինք մինիպիւսներու կամ բեռնակառքերու ետեւէն կախուած ցուցատախտակներու վրայ:

Անոր կը հանդիպինք հեռատեսիլի գըռեհիկ ծանուցումներու, փողոց ինկած երգերու աժանագին ձայնէթներու մէջ:

Անոր կը հանդիպինք վերջապէս տղաներու ու աղջիկներու շապիկներուն վըրայ:

Սակայն ի՛նչ սեւ գրականութիւն:

Հանրաշարժի կայանը, դիմացս տասնըվեց տարեկան աղջիկ մը կայ: Կապոյտ, գեղեցիկ աչքերով, գանգուր եւ ուռեցիկ սանտրուած մազերով սիրուն աղջիկ մը: Պլուզին տարատին վրայէն սպիտակ շապիկ մը ձգեր է վար: Եւ շապիկին վրայ երեք տողերով անգլերէն նախադասութիւն մը:

«Մարմինը ստեղծուած է սիրոյ համար»:

Գրական գոհա՜ր մը, որ սպիտակի վըրայ կապոյտով կը պտըտի ահա սա գեղեցիկ, թերեւս շատ անմեղ, շատ բարի աղջնակին փոքրիկ կուրծքին վրայ: Գըրական գոհա՜ր մը, որ դրօշակի նման կը ծածանի մարդկային ընկերութեան մէջ, իբրեւ թէ փառաբանելու համար այն ինչ որ կը փառաբանուի խօսքին, գիրին ու երգին ստեղծուած օրէն ի վեր: Սէրը:

Ո՞ր սէրը մինչդեռ:

Կը նայիմ տասնըվեց, թերեւս ալ տասնըեօթը տարեկան սա աղջկան ու կը ջանամ թափանցել անոր ներաշխարհէն ներս: Գիտէ՞, գիտակցութիւնը ունի՞ թէ իր տարիքին անվայել ինչպիսի պատգամ մը կը պտըտցնէ իր կուրծքին վրայ տասնեակ հազարաւոր մարդոց աչքին առջեւ: Գաղափար ունի՞ թէ ան ինչպիսի պոռնկութիւն մը կը քարոզէ սա կայանը ըսպասելու ատեն, կամ հանրաշարժէն ներս մտնելէ վերջ, կամ փողոցն ի վեր քալելու ընթացքին: Գիտէ՞ թէ թերեւս տակաւին անմեղ ու մաքրամաքուր իր մարմինը ինչպէս կը մերկացնէ փողոցի մարդուն առջեւ, ամէնուն կարդացնելով նախադասութիւն մը, զոր մարդիկ թերեւս մտերմութեան մէջ իսկ պիտի չուզէին արտասանել աւելէ հարիւր տարի առաջ:

Սխա՞լ կը հասկնամ արդեօք: Սխա՞լ կը մեկնաբանեմ աղջկան շապիկին յայտնըւող պատգամը: Կրկին կը կարդամ ու կը թարգմանեմ բառ առ բառ:

«Մարմինը ստեղծուած է սիրոյ համար»:

Ո՛չ: Սխալ չեմ թարգմանած: Հոն գըրուած չէ, օրինակի համար, «Հոգին ստեղծուած է սիրոյ համար»: Հոգին չէ որ կը փառաբանուի որպէս սիրոյ գործիք, այլ մարմինը: Եւ մենք, որ կը հաւատանք թէ մարմնին սպառած սէրը չէ որքան ատեն որ միեւնոյն ժամանակ սպառուած չէ մարդուս հոգիին կողմէ, որքան ատեն որ նախ ծնունդ չառնէր անմարմին ապրումէ մը, կը շուարինք մեր երիտասարդ սերունդին տրուած սա անբարոյական պատգամին դիմաց:

Մայր մը, հայր մը չունի՞ սա աղջնակը: Անոնք չկարդացի՞ն արդեօք իրենց աղջկան կուրծքը զարդարող այդ գրական գոհարը: Եթէ անգլերէն չէին հասկընար, գոնէ հարց չտուի՞ն թէ ինչ կը նշանակէ այդ նախադասութիւնը:

Չեմ գիտեր:

Կը նայիմ կայանը սպասող աղջկան: Անմեղ դէմք մը ունի ան, եւ եթէ չեմ սըխալիր, թերեւս տղու մը ձեռքն անգամ չէ դպչած անոր: Սակայն իր կուրծքին վրայ կախուած է պատգամ մը որ կը խորտակէ ամօթխածութեան բոլոր սահմանները:

Եւ տակաւին գրուած է, որպէսզի մեզի անծանօթ սրիկայ մը քանի մը հատ աւելի շապիկ ծախէ:

Թ. Հ.

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՎԱՐՈՐԴՆԵՐԸ

Սովիէտսկայա Ռոսիա Մոսկուայի օրաթերթը շարք մը յօդուածներ լոյս կ'ընծայէ ժամանակակից վարորդներուն մասին: Յօդուածի մը մէջ գիտել կու տայ, թէ «խորհրդային վարորդները եսասէրներ են եւ չունին քաղաքացիական գիտակցութիւն: Կառքի արկածներուն ընթացքին մեռածներուն տասը տոկոսը կրնար փրկուիլ, եթէ անհրաժեշտ, շուտափոյթ խնամքը ստացած ըլլար»: Թերթը այս հաստատումը կը կատարէ հիմնուելով հիւանդանոցներու վիճակագրութիւններու վրայ:

Ոստիկանութիւնը ապշեցուցիչ փորձ մը կը կատարէ Մինսկի շրջանին մէջ: Կառքի ծանր արկած մը կը կեղծէ, մէջտեղն ալ իբրեւ թէ ծանրօրէն վիրաւորուած մէկը կը գետեղէ: «Տխուր է հաստատել, կը գրէ թերթը, թէ տասը անցորդ կառքերէն միայն մէկը կը կենայ օգնութեան փութալու համար արկածեալին»: Ընթերցող մը կը պատմէ, թէ արկածի մը հետեւանքով կը թողու իր կառքը օգնութիւն աղերսելու համար քիչ հեռուն: Վերադարձին կը տեսնէ, թէ կառքին քակուելիք-հանուելիք մասերը անյայտացած էին:

Սովիէտսկայա Ռոսիա կը յայտնէ, թէ պատահած չորս արկածներէն մէկը արդիւնք է ալքոլի չափազանց գործածութեան: «Կառքը բնականոն մարդը կը դարձնէ վայրենի, կ'ապաւինի իր կառքին, կ'ըլլայ եսասէր՝ խորհելով միայն իր մասին»:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Նա չփոթուեց, արագ յարդարեց շըրջազգեստը, կոցկեց լանջը ու յանցապարտի պէս չորս կողմը նայեց, յետոյ գետինը նայեց՝ մարմինը տաք ինչպէս: «Հայութիւնդ ամուր պահիլու ես, Մարգարիտ»: Շունը պպզել, անցորդներին էր քննում: Քաղաքը ժամանակից շուտ ծերացել, մի կերպ պահպանում էր իր գոյութիւնը: Փողոցը հոտում էր: Մարդիկ անվերջ ներս - ու - դուրս էին անում անթիւ դռներից: Մարգարիտը քրտինքի դաղձութիւնը զգաց իր մարմնի ծալքերում:

Ջուրը պղտոր էր: Կառուղին վերջացել, գետն էր սկսել: Գետի մէջտեղում կղզին էր՝ հիւանդանոցային իր համալիրով: Թուխպը նստել էր գետի վրայ: Գետը չէր շարժում: Գետը հոսում էր աղբ ու մաղութ: Մարգարիտը չգիտէր ինչու էր եկել: Նա կանգնել էր բետոնէ գետամայթի վրայ եւ չգիտէր ինչու էր եկել: Լաքին էլ չգիտէր իր անելիքը, պոչը ոտքերի արանքում առել, կուչ էր եկել երկաթէ ցանկապատի տակ: Անձրեւը նորից էր սկսել: Թէեւ դեռ ցերեկ էր, սակայն մութը կոխել էր գետի վրայ, գետից այն կողմ Քուինզի վրայ, ուր վառուել էին գետափնեայ մանր գործարանների ու պահեստանոցների լոյսերը: Մարգարիտին թուաց, թէ քաղաքը մի վիթխարի թակարդ է, որի մէջ ընկել ու դուրս գալ չի կարողանում: Եթէ հեռանամ, ի՞նչ կը լինի: Նստեմ այդ լաստանաւն ու գնամ, հարկաւ մի բան կը պատահի: Այդ պահին նրա միտքը կանգ առաւ, ինչպէս լինում էր յաճախ, երբ գործատեղում, փողոցում, թատրոնում կամ անկողնում պառկած ժամանակ յանկարծ մոռանում էր ամէն ինչ եւ տեսնում իր եւ իր ժամանակակից մարդկութեան հեռացումը այս մոլորակից դէպի խաւարը, անյիշութիւնը, ինչպէս մի մշտնջենական մայրամուտ ծովի միւս պռունգին, այն տարբերութեամբ սակայն, որ հիմա մահուան մղձաւանջի փոխարէն մի նոր ու անորոշ երանութիւն պարուրեց նըրան: Նա ըմբոշխնեց այդ պահը: Նա ընդունեց որ մենակ է քաղաքում եւ մենակութեան գաղափարը այնքան էլ սարսափելի չթուաց: Նա շօշափեց ցանկապատի մետաղը ու սիրեց պաղը իր այրուող ափերում:

Երկու հուժկու բազուկներ բռնեցին Մարգարիտի ուսերը:

- Օրիորդ, վստահեցնում եմ ձեզ, ջուրը շատ սառն է, գոնէ սպասեցէք մինչեւ գարուն:

Մարգարիտը յետ դարձաւ: Նա միայն տեսաւ դիմացինի թուխ քառակուսի դէմքը, ապա նկատեց նրա մանր աչքերը թաւ յօնքերի տակ: Լաքին անցել էր իր դերին, ամէն հաչոցի հետ անկարեւոր կաղկանձ արձակելով, կարծես մէկը ծեծել էր նըրան:

- Բայց ..., - ասաց Մարգարիտը:

- Դուք այդքան երիտասարդ, այդքան գեղեցիկ, ափսոս էք, - ասաց մարդը: Նա սրճագոյն կաշուէ բաճկոն ունէր հագած, միջահասակ ու թիկնեղ: Կառուղու եզրին կանգնել էր մի ահագին բեռնատար մեքենայ՝ ծուխ ու գոլորշի արձակելով իր ընդերքից:

- Դուք շատ ազնիւ էք, - ասաց Մարգարիտը: Այս անգամ իր թեւի վրայ ըզգալով նրա ամուր ձեռքի օղակը:

- Այսպէս է Նոյեմբերը, կարծեմ եղանակն է:

Մարգարիտը նոր անդրադարձաւ, որ առաջին անգամն է տեսնում մարդուն:

(Շար. 7)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ

52-ՐԴ ԿՐԹԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

(1981 - 1982)

———×———

Այս տարի եւս, Լիբանանի մէջ շարու-նակուող պատերազմական գործողու-թիւններու եւ ստեղծուած անապահովու-թեան վիճակի հետեւանքով, առիթը չու-նեցանք ամավերջի հանդէսի մը ջերմ եւ հայրենական մթնոլորտին մէջ ներկա-յացնելու Դպրեվանքի մեր 52-րդ տարե-շրջանի այս տեղեկագիրը: Սակայն հաշ-ուետուութիւնը պարտք մըն է զոր միշտ սիրով պիտի կատարենք մեր ժողովուր-դին եւ Դպրեվանքի աճումով եւ յաջողու-թիւններով ուրախացող մեր բարեկամնե-րուն եւ բարերարներուն հանդէպ, որոնք սրտագրօրէն իրենցը կը նկատեն Դպրե-վանքը:

Ա.- ՍԿԻԶԲ 52-ՐԴ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

Կրթական այս տարին սկսանք Հոկտեմ-բեր 11-ին, 48 սաներով, 12 եկեղեցական եւ 9 աշխարհական ուսուցիչներով, մե-ծաւ մասամբ այցելու, ուսումնական եւ հոգեւոր կեանքի մէջ նոր հանգրուաններ նուաճելու բարձր տրամադրու-թեամբ: Բոլոր մանրամասնութեանց մա-սին, արդէն անդրադարձած էինք բազման-կար խօսքին մէջ (1): Այստեղ կ'ուզենք յատկանշել միայն որ նոյն տրամադրու-թեամբ անցաւ մեր ամբողջ ուսումնական տարին, ինչ որ ի յայտ կուգայ տարե-շրջանի մասին ստորեւ տրուած առար-կայական տեղեկութիւններէն:

Բ.- ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆ

Տարին ամբողջացուցինք դասարանա-յին հետեւեալ պատկերով.-

Ա. Ընծայարան	2 Սարկաւագներ 2 Քահանայացուներ
Դ. Ժառանգաւորաց	5 Սաներ
Բ. Ժառանգաւորաց	12 Սաներ
Ա. Ժառանգաւորաց	9 Սաներ
Նախապատրաստական	15 Սաներ:

Գ.- ՀՈԳԵՒՈՐ ԿԵԱՆՔ

Անշուշտ Տեսչութեան գլխաւոր մտա-հոգութիւնը միշտ եղած է տեսնել որ սա-ները իրենց հաւատքի եւ աղօթքի կեան-քով եւ Ս. Գրոց սերտողութեամբ ձգտին եւ զարգացնեն իրենց դպրեվանքցիի իւ-րայատուկ նկարագիրը եւ բարոյական կենսագծութիւնը: Այս տարի, մենք քա-ջալերուեցանք հաստատելով որ մեր սա-ները ոչ միայն օրէ օր աստուածատուր շնորհքներով կը լեցուին, այլ նաեւ գի-տակցական ճիգով մը կ'ուզեն արտայայ-տել զանոնք: Ամէն առիթ ընծայեցինք ի-րենց եւ քաջալերեցինք որ յաճախ եւ լաւ արտայայտեն իրենց հաւատքի եւ հա-ւատարմութեան այդ ազնիւ զգացումնե-րը: Վարձատրուած զգացինք մենքզմեզ երբ մեր սաները ալբումով շարա-կան եւ պատարագ երգեցին: Բոլոր Սըր-բոց տօնախմբութիւններու ոգեկոչում-ները, բանախօսութիւններով իրենք ար-ժեցուցին. գեղարուեստական յայտագիր-ները իրե՛նք պատրաստեցին եւ գործադ-րեցին: Մանաւանդ երբ ամէնօրեայ ըն-թերցումի եւ սերտողութեան նիւթ դար-ձուցին Ս. Աւետարանը եւ մեր մատենա-գիր հայրերու գործերն ու կենսագրու-թիւնները:

Բնականօրէն, հոգեւոր կեանքի մշակ-ման ամէնէն արդիւնաւոր աղբիւրները հանդիսացան Դպրեվանքեան կեանքի մեր ամէնօրեայ կառուցուածքին մաս կազմող Առաւօտեան եւ Երեկոյեան ժա-մերգութիւնները: Իսկ Կիրակի օրեր, մեր սաները Անթիլիաս գացին եւ այնտեղ, Մայր Տաճարին մէջ, երգեցին Ս. Պատա-րագը եւ սպասարկեցին սուրբ Սեղա-նին:

Դ.- ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Առաջին երեք ամիսներուն՝ առանց ար-ձակուրդի ընդմիջումին, յարատեւ աշ-խատանքով մեր սաները յաջողութեամբ նուաճեցին կրթական ծրագրի առաջին հանգրուանը: Ամսական գրաւոր քննու-թիւնները լաւ արդիւնք տուին: Թերա-ցումներու պարագային ուսուցիչներու հետ համախորհուրդ անհրաժեշտ ուղղու-թիւնը տրուեցաւ խրաքանչիւր ուսանո-ղի եւ երեկոյեան սերտողութեանց՝ հըս-կիչներ հետեւեցան անոնց աշխատան-քին:

Փետրուարի առաջին կիսուն տեղի ու-նեցան Կիսամեայ քննութիւնները: Ար-դիւնքները գոհացուցիչ էին եւ ուսուց-չական ժողովը ուրախութեամբ հաստա-տեց որ սաներու մօտ աշխատանքի կամ լըջութեան պակասի հետեւանքով թերա-ցումներ չկային: Երկրորդ կիսամեակը, Յիսնամեակի տօնակատարութիւններով եւ ծիսական պարտաւորութիւններով ծանրաբեռնուած շրջան մը եղաւ Դըպ-րեվանքին համար: Հակառակ անոր, սա-կայն, աշխատանքի թափը չկասեցաւ: Փաստօրէն գիշերուան մինչեւ ժամը 11.30 սերտեցին մեր սաները եւ կամաւոր թերացումները հազուադէպ երեւոյթներ էին: Յունիսի առաջին կիսուն կատար-ուեցան ամավերջի քննութիւնները: Ա-նոնց արդիւնքները ուսումնասիրուեցան Աթոռակից Վեհափառ Հայրապետի ներ-կայութեամբ գումարուած Ուսուցչական յատուկ ժողովի մը մէջ:

Սաներուն ամբողջ տարուան ուսումնա-կան կեանքը իր մանրամասնութեանց մէջ ուսումնասիրելէ ետք, Ուսուցչական Ժո-ղովի անունով կրնանք կատարել հետեւ-եալ նշումները.-

- Դպրեվանքի կրթական ծրագիրը, մեր սաները բնականաբար կը դնէ կրօնական եւ հայագիտական նիւթեր ընկալելու յա-տեւեալ պարտաւորութեանց տակ: Հա-կառակ այս ծանրաբեռնեալ վիճակին, գնահատելի են սաներուն ճիգն ու ստաց-ուած արդիւնքները:

- Օտար լեզուներու պարագային՝ բա-րելաւուած են անգլերէնի եւ արաբերէնի ուսուցման արդիւնքները: Այս տարի, մասնաւոր ուշադրութիւն ընծայուեցաւ նաեւ ֆրանսերէն լեզուին, առաջին երեք դասարաններուն մէջ զայն յաւելեալ պա-հերով դասաւանդելով: Ընծայարանի մէջ եւս անգլերէնի ուսուցումը շարունակուե-ցաւ Պէյրութի Անկլիքան Եկեղեցւոյ Ա-ւագերէցին՝ Հայր Ալէն Ամոսի կողմէ:

- Գիտական դասերը զգալի բարելա-ւում արձանագրեցին: Բացառիկ են ձախո-ղութեանց պարագաները: Կը մնայ որ շա-րունակուի այս ընթացքը եւ քաջալերուի, գիտական դասերու ուսուցման ծրագիրը վերամշակելով եւ բարելաւելով:

- Կրօնական եւ հայագիտական դասերու պարագային ոչ մէկ ձախողութիւն: Յատ-կապէս բարձր դասարաններու պարագա-յին սաներու լեզուն կը կազմաւորուի, ո-ճը կը բիւրեղանայ եւ գրական հետաքըր-քրութիւնները հետզհետէ կը զարգա-նան:

- Պատմական դասերուն մէջ մեր տղաքը ոչ մէկ դժուարութիւն ունին եւ արդիւնք-ները լաւ են:

- Առաջին դասարանէն ետք, դասարան-ները ընդհանրապէս միամակարդակ եւ ներդաշնակ դասարաններ են 72 - 76 դա-սարանային ընդհանուր միջինով, ինչ որ լաւ արդիւնք է: Անշուշտ կան փայլուն արդիւնքի հասնող սաներ 80 - 87 ընդ-հանուր միջինով:

- Գլխաւոր մտահոգութիւնը անշուշտ միշտ կ'ըլլայ նախապատրաստական դա-սարանը՝ Դպրեվանքի մէջ իրենց կազմա-ւորման առաջին տարին բոլորող մեր սա-ները: Զանազան դպրոցներէ եկած, այ-լազան ուսման մակարդակով մեր նոր ժառանգաւորները, հետզհետէ ընտելացան Դպրեվանքի մթնոլորտին. բայց ուսման մէջ բոլորը չկրցան արդարացնել մեր ա-կընկալութիւնները: 10 սաներ լաւ յա-ջողութիւն արձանագրեցին. ունինք երեք կրկնողներ եւ երկու ուսանողութենէ դադրեցման պարագաներ:

Որոշած ենք ամրան լեզուական յաւել-եալ դասեր եւ աշխատանք տալ սաներուն եւ շաբաթը գէթ մէկ անգամ կատարել ստուգում: Ունինք նաեւ սաներ որոնք մէկ կամ առաւելագոյն երկու դասերու մէջ վերաքննելի են, որոնց օգնելու առա-ջադրութեամբ, վերաքաղի աշխատանք-ներ պիտի սահմանուին:

Ընդհանրապէս գոհացուցիչ նիշերով եւ լաւ արդիւնքով տարի մը բոլորած ըլլա-լու ուրախութեամբ կը փակենք այս բա-ժինը:

(Շար. 1)

(1).- Տե՛ս ՀԱՍԿ, 1981, Հոկտեմբեր, էջ 345 - 347:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔ՝ ՎԱՐՊԵՏԱՑ ՎԱՐՊԵՏ

Այս խորագիրը կը կրէ Ստեփան Մնա-ցականեանի աշխատասիրութիւնը՝ նը-ւիրուած միջնադարեան Հայաստանի ան-ուանի ճարտարապետներէն Մանուէլի, Տրդատի եւ Մոմիկի:

Վերոյիշեալները Հայաստանի տարբեր վայրերուն եւ տարբեր ժամանակներուն կը շինեն պալատներ, տաճարներ եւ այլ բնոյթի կառոյցներ: Հիմնական դիծե-րով կը նպաստեն հայ դասական ճար-տարապետութեան զարգացումին, խոր հետք ձգելով քաղաքաշինութեան եւ, ընդհանրապէս, շինարարութեան ար-ուեստին մէջ: Անոնց կնիքը կրող շինու-թիւններէն քիչեր դեռ կանգուն կը մնան մինչեւ այսօր. սակայն եղածներն ալ կը հաստատեն անոնց վարպետութեան բար-ձըր յատկանիշները եւ, հետեւաբար, ար-ժանի կը դառնան կոչուելու Վարպետաց վարպետներ, յետնորդ սերունդներուն կողմէ:

Մանուէլ կը նկատուի Վասպուրականի Արծրունեաց արքունական տան գլխաւոր ճարտարապետ - քանդակագործը: Կը կառուցանէ Աղթամարի շատ ծանօթ ե-կեղեցին Ժ. դար: Թէեւ այլ տեղեկու-թիւններ կը պակսին տոհմին պատմագի-րին մօտ, այսուհանդերձ, այս վերջնոյն ձեռագիրին ուսումնասիրութիւնը, իբ-րեւ եզրակացութիւն, ցոյց կուտայ, թէ Մանուէլ կը կառուցանէ Աղթամար մայ-րաքաղաքին բազմաթիւ շինութիւնները, որոնց շարքին պալատին համակառոյցը: Դժբախտաբար, երբեմնի քաղաքէն միայն կանգուն կը մնայ տաճարը: Անիկա իր ճարտարապետական ուրոյն յօրինումով եւ մանաւանդ, իր պատկերաքանդակնե-րով եզակի գլուխ - գործոց մը կը մը-նայ:

Կէս դար ետք, Բագրատունիներու մայ-րաքաղաքին Անիի մէջ, կը փայլատակի ուրիշ տաղանդաւոր ճարտարապետի մը անունը՝ Տրդատ: Կը կառուցանէ Արգի-նայի կաթողիկոսական եկեղեցին, Անիի Մայր տաճարը, Գագկաշէն Զուարթ-նոցատիպ եկեղեցին եւայլն: Համբաւը կը տարածուի Հայաստանէն դուրս եւս. կը հրաւիրուի Կ. Պոլիս վերականգնելու համար երկրաշարժէն խիստ վնասուած Ս. Սոփիայի գմբէթը:

Մոմիկ (ԺԳ. դարու վերջ եւ ԺԴ. դա-րու սկիզբ) կ'աշխատի Սիւնիքի մէջ: Կը նախագծէ Օրբելեան իշխանական տունին պատկանող բազմաթիւ ուշագրաւ կա-ռոյցներ: Համբաւաւոր կը դառնայ նաեւ իբրեւ մանրանկարիչ եւ քանդակագործ: Յատկապէս անոր կերտած խաչքարերն ու պատկերաքանդակները յատուկ տեղ կը գրաւեն հայ քանդակագործութեան պատմութեան մէջ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՌՕՏԵԱՑ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

- Բա, Կիրոս ճան, ե՞րբ եկար: Ինչպէ՞ս է կռուի ճակատը: Վաղն առաւօտ կա-նուխ կարուան մը եւս ճամբայ պիտի ելլէ: 60 հոգի են:

Այո՛, այո, Կիրոս խօսելիք ունէր: Սա-քօն ճամբեց գիւղացիները, ըսելով, որ վաղը գան: Վաղը դատական խորհուրդն ալ պիտի հաւաքուի, մի քանի գանգատ-ներ լսելու:

- Սաքօ, աշխատելու է ժամ առաջ տե-ղաւորել լեռան բնակիչները: Եթէ այս պայմաններու տակ իրարու մօտ երկար ատեն մնան, դժգոհութիւնները կրնան դէշի երթալ: Ջիղերով ա՛լ չեն կրնար դիմանալ: Լեռան կռիւը շատ բան քանդեր է անոնց մէջ: Ժողովուրդը իր այդ վիճակին մէջ փնտռտուքի ելած, զոհ մը կը փնտռէ: Ժողովուրդը ինծի դէմ լեց-ուած է, Սաքօ: Խռոված են, որ Զէյնա-պը յանձնուած է Հաճի Մուսային ու մեծ մասը դէմ է Ֆիւրտերու հետ ունեցած մեր գործակցութեան: Իսկ այս վերջինը արդէն ջիղերու հիւանդութիւն է: Ժողո-վուրդը հիւծեր է, Սաքօ:

Սաքօն շատ էր իմացեր այդ զրոյցնե-րը, նոյնիսկ կը հայհոյէին Զէրչի Կիրո-սին, որ այլեւս քրդու բարեկամ եղած, երես է դարձուցեր հայութենէն: Սաքօն չգիտէր, տխրէ՞ր թէ ծիծաղէր երբ մէկն ալ ըսաւ, որ Զէրչի Կիրոս աւազակու-թեան մտած է Հաճի Մուսային հետ:

- Ծիշդ ես, Կիրոս, ուեւէ կերպով կա-րելի չէ առաջքն առնել այս զրոյցնե-րուն: Ժողովուրդը մասերու բաժնուած է - Ֆիւրտերու բարեկամ եւ հակառակ: Կրնաս երեւակայել, Կիրոս, Թորթանցի էն լաւ տղաքները, որ Մարտիկի հետ էին միշտ հիմա կը մերժեն Հաճի Մուսայի կողքին կռուիլ եւ արդէն կը սպառնան հեռանալ շուտով: Շատ խնդրեցի, որ գէթ կարաւաններուն ընկերանան, զանոնք ապա-հով իրենց տեղերը հասցնելու համար:

- Իմացայ, Սաքօ, որ Թորթանցիները խօսք ըրած են չկռուիլ ու հեռանալ: Ես կ'ուզէի տեսնել Մինասն ու Տաճատը եւ անոնց հետ խօսիլ:

- Անոնք կ'ուզէին այսօր ուղղակի Թոր-թան մեկնիլ հակառակ բոլոր վտանգնե-րուն: Մինչեւ Թորթան չհասած, անոնք կրնան կոտորուիլ, ճամբան: Իսկ Մի-նասին հետ դժուար թէ խօսիս...

- Գիտեմ, Սաքօ, Մինասը մի քիչ յաս-կոտ է, բայց երբեք գէշ տղայ չէ: Թոր-թանցիները, Թաթոսին սպանութենէն ի վեր, հիմա աւելի շատ Մինասին կապ-ուած են: Ո՞ւր են անոնք հիմա:

- Էն սարի կողքին դրած են իրենց վը-րանները: Եթէ ձիեր ունենային, վաղուց ճամբայ ելած էին: Նոյնիսկ իմացայ, որ Շէյխ Պէտիրի ձիերուն վրայ կ'ուզեն զալ ու հեռանալ. ահա թէ մինչեւ ո՞ւր հա-սած են:

- Էհ, ի՞նչ ըրիր այդ մասին: Լուր ալ-ւի՞ր Վարդանին, - հարցուց Կիրոս:

- Երբ այս իմացայ, Տաճատը մէկ կողմ կանչեցի ու սպառնացի, որ եթէ Շէյխ Պէտիրի ձիերէն մէկ հատ պակսի, զուք բոլորդ ալ Փէտայիներու խիստ դատա-րանին կը կանչուիք: Տաճատը շատ լաւ հասկցաւ, որ Վարդանը կրնայ զիրենք պատժել խիստ կերպով, ու զիս վստա-հեցուց, որ էդ բանը պիտի չպատահի Պէտիրի սահմաններուն մէջ:

- Էդ լաւ ըրած ես, Սաքօ: Ել եր-թանք:

- Ո՞ւր:

- Կ'ուզեմ Թորթանցիները տեսնել: Մե-զի կարեւոր են էդ լաւ տղաքները: Անոնք Մարտիկի աջ թեւն էին մինչեւ Վարդա-ձոր լեռ ելլելը, եւ լաւ գործ տեսան:

Սաքօն չգիտէր, թէ ի՛նչ կրնայ պատա-հիլ մանաւանդ, որ լեցուած էին Կիրո-սին դէմ: Անոնք վերերէն անցան, Շէյխ Պէտիրի խոնախին քովէն, վրաններէն չանցնելու համար: Եթէ անցնէին վրան-ներուն մօտէն, ժողովուրդը դարձեալ պիտի հաւաքուէր. ըսելիքներ, գանգատ-ներ, աղաչանքներ, տարտեր ու դժգո-հութիւններ շատ ունէին: Կիրոս ինքն ալ այլեւս չէր ուզեր անցնիլ անոնց մօտէն, երբ կը զգար, որ զայրոյթ կար իրեն դէմ:

(Շար. 640)

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ինչպէս ամէն տարի, Տէր եւ Տիկին Ալէն Փափազեան, մէկական տարի «Յառաջ» կը նուիրեն Յունաստանի Լե-ւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան վարժարանին եւ Վիէննայի Հայ Ուսանողական Միու-թեան:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Աննիկ Աչճեան իր սիրելի խնամիին՝ Տիկին Արուսեակ Թորոսեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 150 Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 150 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Համազգայինի Կրթական կեդրոնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1500 Ֆ. Փափազեան եղբայրներէ (Լիոն), իրենց հօրեղբօր Յակոբ Փափազեանի մահուան առթիւ: Նաեւ Լիոնէն 100 Ֆ. Պ. Վահէ Մուրատեանէ:

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL - MOORAT

26, RUE TROYON — SEVRES

CHERS PARENTS,

Afin de répondre à un besoin important et légitime de la Communauté arménienne de Paris et de la région parisienne, et permettre ainsi la prise en charge sur le plan scolaire de très jeunes enfants, le Collège Samuel - Moorat a le plaisir de vous faire connaitre la création, dès la rentrée 1982 / 1983, d'une école maternelle.

En effet:

Les études scientifiques, l'experience medico-pédagocique ont démontré de façon formelle, que les enfants à partir de 2-3 ans apprennent et emmagasinnent une langue dans des délais très courts - (quelques mois) - -cette langue devient leur langue affective. Au delà de 7 ans, les efforts doivent être multipliés par 2 ou 3 de la part de l'enfant et de l'enseignant pour le même apprentissage; cette langue demeure donc un élément surajouté, ayant du mal à s'intégrer au langage de l'enfant.

Les enfants admis devront être agés d'au moins trois ans:

— Un car de ramassage sera à la disposition des parents pour le transport, aller / retour, des enfants.

— Le repas de midi sera servi au sein du Collège.

Les familles intéressées sont priées de prendre contact avec la Direction du Collège SAMUEL-MOORAT, soit en leur rendant visite au Collège, où il leur sera réservé le meilleur acceuil, soit en téléphonant au 534. 68. 28. Nous esperons que cette initiative sera soutenue par les familles arméniennes de Paris et de la région parisienne qui nous confieront leurs enfants et participeront ainsi à l'effort indispensable d'éducation culturelle et linguistique que nous sommes tenus de dispenser à cette jeune génération,

Nous assurons à nos compatriotes le meilleur esprit de dévouement et d'abnégation qui est la tradition du Collège arménien SAMUEL-MOORAT.

Nous vous prions de croire, Chers parents, à l'assurance de nos sentiments dévoués.

DIRECTION
DU COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL - MOORAT

ՃԱՀԱՆ
ՃԱՀԱՆՈՒՐ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ
«ՅԱՌԱՋ» Թիւ 15

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

խանգու տպուած,
մինչ՝ սպառած

ԳԻՆ՝ 70 ՖՐԱՆՔ
Թղթատարով 80Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ

ՕԾՈՒՄ

ՇԱՐՎԻԷՕ — ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ

ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՁԵՌԱՄԲ
Հայրապետական Պատուիրակ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 26, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին, առաւօտեան ժամը 10ին:

Բարերարութեամբ՝ Տէր եւ Տիկին ՃԻՊՐԱՅԷԼ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Յաւարտ Ս. պատարագի, Շարվիէօի Քաղաքապետութեան կազմակերպու-թեամբ տեղի կ'ունենայ նաեւ բացման հանդիսութիւնը «24 Ապրիլ 1915 Հայ-կական Ցեղասպանութիւն» հրապարակի, նախագահութեամբ Ազգ. Ժողովոյ նախագահ եւ Վիէնի երեսփոխան — Քաղաքապետ՝
ԼՈՒԻ ՄԷՐՄԱԶԻ

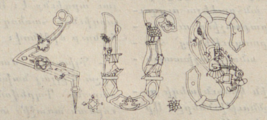
Շարվիէօ — Փոն տը Շէրիի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ համայն ֆրանսահայութիւնը Եկեղեցւոյ նաւակատիքի այս բացա-ռիկ արարողութեան:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

LOTO
Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ
ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ

DU 23 AU 30 OCTOBRE — A LYON ET DANS LA REGION RHONE-ALPES

COLLOQUE - FESTIVAL INTERNATIONAL DE MUSIQUE ARMÉNIENNE

CONFERENCES — DEBATS — CONCERTS

N. B.— Les musiciens professionels et les mélomanes sont priés de prendre contact
avec
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
Tél.: (7) 849. 42. 97 — B. P. 10 — 69152 Décines Cédex

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ
Սալ տէ Ֆէթ (Ալֆորվիլ)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԷՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասեղանը, նուիրուած՝
ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

L'ASSOCIATION COMPATRIOTIQUE NOR-SEBASTIA
organise
à l'occasion de son 55e anniversaire

18 Septembre au 1er Octobre
Voyage spécial ARMÉNIE

accompagnateur : JACQUES CHELELEKIAN

Renseignements et inscriptions auprès de :

Départ de Paris	Départ de Lyon
LEVON BAGHDASSARIAN	VAROUJAN SARKISSIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté
75001 PARIS	69003 — LYON
tél. 261 - 51 - 13	Tél.: (7) 860. 13. 66
M° Pyramides	

Départ de Marseille
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Org. Lic. A 1037

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Կ. Ս. Մ.

Միութիւնս որոշած է այս տարի եւս սահմանափակ թիւով համալսարանական-ներու կրթաթոշակ յատկացնել, հարցա-րանները ստանալու համար, դիմումները պէտք է գրաւոր կատարուին մինչեւ Հոկ-տեմբեր 15:

LES ANCIENS
DU LYCÉE GUETRONAGAN
32, rue de Trévise, 75009 Paris

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վե-րսկսին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի ու պա-րի դասաւանդութիւնները, որոնք նախորդ տարիներու նման տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18, Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդ-րոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փա-րիզ 17-րդ:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար կը խնդրուի այժմէն դիմել Հ. Բ. Ը. Մ.ի դրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպո-նի, Փարիզ 16-րդ,:

Հեռ.- 520 - 03 - 18:

×

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողքներ պարտին Սեպտեմբեր ամսոյն 1-էն սկսեալ արձանագրել տալ իրենց զաւակները Եկեղեցւոյ դրասենեակը:

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

Սորպոնի մէջ երաժշտական երե-կոյթ կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ:

RETENEZ cette date 27 NOVEMBRE

GRANDE SOIREE MUSICALE

Organisée par la
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
avec
Jean Ter-Merguerian — Violon
Hasmig Surmelian — Piano
Chorale Sipan - Komitas
Sonia Nigoghossian — Mezzo Soprano

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
Տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ
ի նպաստ հայ վարժարաններու

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
4
SAMEDI
4 SEPTEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.251 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.251

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ - ԱՐԵՒԵԼՔ

ՊԵԿԻՆ ՈՉ Կ'ԸՍԷ ՌԵԿԸՆԻ

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ԱՅԼ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ ՆԵՂԸ ԿԸ ԴՆԵՆ ՃԵՄԱՅԵԼԸ

Իսրայէլի կառավարութիւնը արտակարգ նիստ մը գումարած էր, Հինգշաբթի Սեպտեմբեր 2-ին, ուսումնասիրելու համար Նախագահ Ռեկընի առաջարկները, աւելի ճիշդ ժամ առաջ տալու համար ժխտական պատասխանը:

Անակնկալ մըն է Ռեկընի նոր դիրքաւորումը, արտայայտուած իր ճառին մէջ, նախորդ օր: Միացեալ - Նահանգներու Նախագահը, նախ կ'ազդարարէ Պեկինի, որ այլեւս Իսրայէլացիներու նոր գաղութներ չտեղաւորէ գրաւեալ շրջաններու մէջ, նախագահը յստակ է.- «Ո՛չ պաղեստինեան անկախ Պետութիւն, ո՛չ ալ Այսըրյորդանանի իսրայէլեան կցում» ու լուծում մը կ'առաջարկէ պաղեստինեան հարցը լուծումի մը բերելու համար: Տեսակ մը ընկերակցութիւն ստեղծել Յորդանանի եւ գրաւուած հողամասերու միջեւ.- «Յորդանան գետի արեւմտեան ափի եւ Կազայի շրջանի Պաղեստինցիներու ինքնավար կառավարութիւն մը միացած Յորդանանի, լաւագոյն կարելիութիւնը կ'ընծայէ արդար եւ տեւական խաղաղութեան մը»: Անդրադառնալով Լիբանանի դէպքերուն, Ռեկըն կ'ըսէ.- «ՊԱԿ-ի զինուորական կորուստները չնուազեցուցին Պաղեստինցի ժողովուրդին ձգտումները իր պահանջներուն արդար լուծումի մը: Իսրայէլի զինուորական յաջողութիւնները, առանձին, չեն կրնար արդար եւ տեւական խաղաղութիւն մը բերել Իսրայէլի եւ իր դրացիներուն: Հիմա, հարցը սա է՝ հաշտեցնել Իսրայէլի օրինաւոր մտահոգութիւնները իր ապահովութեան համար եւ Պաղեստինցիներու օրինաւոր իրաւունքները»: Ուրեմն, Ռեկըն Իսրայէլէն կը սպասէ.- «Ընդունիլ՝ որ այն ապահովութիւնը, որու կը ձգտի, կրնայ իրագործուիլ միայն իսկական խաղաղութեամբ մը, խաղաղութիւն մը, որ վեհանձնութիւն, երեւակայութիւն եւ քաջութիւն կը պահանջէ» եւ Պաղեստինցիներէն.- «Ընդունիլ՝ որ իր իսկ տենչանքները անքակտելի կերպով կապուած են Իսրայէլի ապահով ապագայի մը իրագործման ճանաչման մէջ»: Վերջապէս՝ Արաբ Պետութիւնները պէտք է ընդունին Իսրայէլի իրականութիւնը: Դեռ կէտ մըն ալ Երուսաղէմի մասին, ան պէտք է անբաժան մնայ, կ'ըսէ Ռեկըն, բայց իր վերջնական կանոնագիրը պէտք է բանակցութեամբ ճշդուի: Ըստ երեւոյթին, Միացեալ - Նահանգներու Նախագահը որոշած է օգտագործել Հաբիպ ծրագրին յաջողութիւնը եւ Պէյրութի պարպումը ՊԱԿ-ի կողմէ, «նոր մեկնում» մը տալու, ինչպէս կ'անուանէ իր առաջարկը, Քէմփ Տէյվիտ սկսած բանակցութեանց:

Յիշենք որ 1948-էն 1967 Յորդանանի արեւմտեան ափի հողամասերը յորդանանեան էին եւ անկէ ետք, գրաւուած են: Սկզբունքով, Այսըրյորդանանի 850 հազար Պաղեստինցիները և արեւելեան Երուսաղէմի 115 հազար բնակիչները միշտ յորդանանահպատակ են: Կազայի զօտիին 450 հազար բնակիչները (մինչեւ 67՝ եգիպտական հակակշռի տակ), յատուկ կանոնագիր մը ենթակայ են: Իսրայելեան կառավարութիւնը չէ ծածկած որ Յորդանան գետի արեւմտեան ափէն հեռանալու ոչ մէկ միտք ունի: Պեկինի օրով, 66 հրէական գաղութներ տեղաւորուած են Այսըրյորդանան, մինչ աշխատաւորականներու օրով միայն 20 Քիպուց հաստատած էին: Պեկինի համար, պաղեստինեան միայն մէկ կարելի Պետութիւն կայ՝ Յորդանանը:

Այս ամբողջը բնաւ գործին չէ եկած Իսրայէլի, որու ժխտական պատասխանը բացարձակ է: Պեկինի համար, Ռեկընի առաջարկները չեն յարգեր Քէմփ Տէյվիտի ոգին եւ բնաւ չեն համապատասխաներ ինքնավարութեան սկզբնական ծրագրին: Իսրայէլ կը մնայ հաւատարիմ Քէմփ Տէյվիտի համաձայնագրերուն եւ որեւէ շեղում չընդունիր, յայտարարած է փոխ վարչապետը կառավարութեան նիստէն ետք: Ամերիկեան այս նոր դիրքաւորումը իրական վտանգ մըն է Իսրայէլի եւ իր ապագային համար, կ'ըսէ Իսրայէլ, եւ նման հիմերու վրայ Իսրայէլ որեւէ բանակցութեան չի նստիր, ոեւէ մէկուն հետ: Իսրայէլի այս դիրքաւորումը միաձայնութեամբ որոշուած է, կառավարութեան նիստին ընթացքին:

Նախագահ Միթերան, որ Աթէնքի մէջ, մամուլի ասուլիս մը կուտար, դրական յայտարարեց Նախագահ Ռեկընի այս առաջարկները, որոնք, ըստ «մեր ճշդած ճամբան կը բռնեն»: Շեշտեց թէ որեւէ քաղաքական կարգադրութիւն այդ շրջանի մէջ, կը պարտադրէ փոխադարձ ճանաչում:

Իսրայէլ միայն Ռեկընի հետ չէ, որ այսքան անզիջող է. եւ կը թուի, որ Պեկին առանձնութենէ ալ չի վախնար: Պէյրութի մէջ, ընդունելու համար քաղաքին միջազգային օդակայանին վերաբացումը (գրաւուած է իսրայելեան զօրքին կողմէ), Իսրայէլ հետեւեալ պայմանները կը դնէ.-

Ա) Օգտագործել երկու թռիչքներէն մէկը զինուորական նպատակներու:

Բ) Հակակշռել լիբանանեան ապահովութեան հետ միասնաբար երթեւեկն ու ճամբորդներու երթալ - գալը, հսկողութեան կեդրոնէն:

Գ) Էլ - Ալ օդանաւային իսրայելեան ընկերութիւնը իրաւունք ունենայ գործածելու օդակայանը: Ոչ աւելի, ոչ պակաս, կը նկատէ Մոնտի Թղթակիցը, յիշեցնելով թէ վեց տարուան ընթացքին, Սուրիացիք անգամ այդքան հեռու չեն գացած եւ երբեք արտօնութիւն չէին ստացած, ներկայ ըլլալու ճամբորդներու մեկնումին կամ ժամանումին: Այդ մարզին մէջ, արդէն, Էլ - Ալ-ի պաշտօնէութիւնը բաւական «աչքը բաց» է, քանի հարաւ - Լիբանանի եւ Պէյրութի քրիստոնեայ շրջանին մէջ, 30% զեղչով տոմսեր կ'առաջարկէ, մինչեւ Պեն - Կուրիոն օդակայան երթալն ալ ներառեալ:

Լիբանանեան կառավարութիւնը մերժած է այս պահանջները, համակերպելով որ օդակայանը չբացուի, հակառակ անոր վերաբացման կենսական կարեւորութեան, իրեն համար:

Ուրբաթ առտու, իսրայելեան աղբիւրները կը յայտնէին թէ Պեկին գաղտնի տեսակցութիւն մը ունեցած է Պէշիր Ճեմայէլի հետ, հաւանաբար, Չորեքշաբթի գիշեր:

Այն ամբողջ դժուարութիւնները, զորս Իսրայէլ կուտայ, այսօր, Լիբանանի, չեն կրնար նպաստել իրեն: Երբ ամէն ինչ իր ուզածին պէս եղաւ, Պաղեստինցիք, նախատեսուածէն ալ աւելի մեծ թիւով մեկնեցան (14.740), Իսրայէլի չահն իսկ կը պահանջէ, որ չափը գիտնայ: Բայց, ծանօթ է, որ դժուարը՝ յաղթական ըլլալն է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԱՒ ԼՈՒՐԵՐ

Որքան ալ խօսուի խաղաղութեան մասին, պատերազմն է որ կը տիրապետէ: Որքան ալ խօսուի մարդասիրութեան ու բարութեան մասին, այլամերժութիւնն ու չարութիւնն է որ կը տիրապետէ: Երկրագունդը երջանիկ մարդոց աշխարհ մը չէ այլեւս այս օրերուն: Մարդը լաւ լուրերու կարօտը ունի:

Լաւ լուրեր:

Լաւ լուրեր կա՞ն մեր շուրջ: Թերեւս կան, բայց ո՞վ կարեւորութիւն պիտի տայ անոնց, ո՞վ զանոնք պիտի հասցնէ մեզի: Մամուլ, հեռատեսիլ, ձայնասփիւռ, այսինքն հաղորդակցութեան մերօրեայ աստուածները շատ չեն հետաքրքրուիր լաւ լուրերով: Լաւ լուրը չէ որ պիտի կշտացնէ անոնց փորը, որովհետեւ միւսն է, գէշ լուրն է, չարաշուք լուրն է որ լաւ կը վճարէ, դրամ ու վարկ կը շահեցնէ: Չարաշուք լուրն է, օրինակ՝ արկած, ոճիր, կռիւ, սպանդ, պատերազմ, կոտորած, աղէտ կամ զանգուածային մահ, այնպիսի դէպքեր, որոնք մարդուս սիրտը վեր կը հանեն, հանգիստը կը խռովեն, կը ցնցեն ապագայի նկատմամբ ամէն վստահութիւն ու ապահովութիւն, թոյն կը խառնեն սա գեղեցիկ կեանքը ապրելու երջանկութեան, այո՛, այդպիսի դէպքեր են որ խանդավառութիւն կը պատճառեն լրատու գործակալութիւններու, թերթերու խմբագիր կամ թղթակիցներուն, հեռատեսիլի խօսնակներուն: Այս մարդիկը իրարու հետ կը մրցին, որպէսզի չարաշուք առատ լուր գտնեն, ականատես դառնան չար պատահարներու, կարենան լուսանկարել կամ շարժանկարել այն ամէնէն ահաւոր տեսարանը, զոր կարելի պիտի ըլլար փոխանցել տանը մէջ հանգիստ նստող ու խաղաղութենէ ուրիշ բան չկամեցող մարդոց: Ահաւոր այնպիսի մրցում մըն է այս, որ չարութեան այդ լաւ հաղորդիչները նոյնիսկ պիտի յօժարին չարը ստեղծելու, եթէ չկարենան գտնել ուրիշին կողմէ ըստեղծուածը:

Մենք ի՞նչ կրնանք ընել համատարած այդ սեւին դիմաց: Ի զուր բանաստեղծ Չահրատին նման պիտի աղերսենք.

Ըսէ՛, չար բաներուն, թող չպատահին:

Չար բաները պիտի պատահին մեր կամքէն անկախ: Չար բաները հոն էին արդէն երբ մենք աշխարհ եկանք: Չարիքն ու աղէտի թագաւորութիւնը հաստատուած էր արդէն, երբ մենք մուտք գործեցինք այս աշխարհէն ներս: Ադամ արդէն վռնտուած էր Արքայութենէն, Ներոն արդէն կրակի տուած էր Հռոմը, Հիթլէր արդէն կը պատրաստուէր բնաջնջել մարդկութեան անմեղ մէկ տոկոսը: Մենք ի՞նչ կրնայինք ընել անոնց արգելք ըլլալու, զանոնք մէջտեղէն վերցնելու համար: Ոչինչ:

Բարութեան ու խաղաղութեան մեծ առաքեալներէն մէկը, որ անցաւ այս աշխարհէն եւ որ կոչուեցաւ Ուիլեըմ Սարոյեան, իր գործերէն մէկուն մէջ ըսած էր.

«Բանի դեռ կ'ապրիս, այնպէս մը ապրէ այդ հրաշալի ժամանակը, քու կեանքիդ ժամանակը, որ բան մը չաւելցնես աշխարհի աղէտներու ու տխրութեան վրայ»:

Բան մը չաւելցնել աշխարհի աղէտներու ու տխրութեան վրայ: Մեր հսկայ Սարոյեանը հասկցած էր թերեւս որ մեր կամքէն անկախ էին աշխարհի աղէտներն ու տխրութիւնը: Մենք չէինք կրնար անհետացնել զանոնք, չէինք կրնար թեթեւցնել կամ պակսեցնել զանոնք, բայց մէկ բան գոնէ կրնայինք ընել. նորեր չաւելցնել անոնց վրայ: Հեղինակը չըլլալ նոր աղէտներու ու տրտմութիւններու: Այս մէկը գոնէ կախեալ է մեր կամքէն:

Գիտեմ որ քիչեր միայն կրնան ականջ տալ այսպիսի պատգամի մը: Այդ քիչերէն ալ քիչեր միայն կրնան իրագործել այդ պատգամին մէջ. հրահանգուածը: Բայց ի՛նչ փոյթ: Կ'արժէ որ ամէն առաւօտ ապրումներու փողոցը իջնելէ առաջ, կրկնենք զայն մենք մեզի ու այնպէս քալենք, որ իսկապէս բանով մը չհրապարակենք աշխարհի չար բաները: Որքա՛ն գոհացուցիչ պէտք է ըլլայ այն գոհունակութիւնը, զոր մարդ իրիկունը կը զգայ, երբ ինքն իրեն կը հաստատէ թէ ոչ մէկու վրայ ստուեր թողուց ամբողջ օրուան ընթացքին, ոչ մէկուն արեւին արգելք եղաւ, ոչ մէկուն պատճառեց տրտմութեան ու ջղայնութեան դող կամ սարսուռ:

Ռ. Հ.

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՊԷՇԻՐ ՃԵՄԱՅԷԼ Կ'ԱՅՑԵԼԷ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ ԱԿՈՒՄԲԸ

Երկուշաբթի Օգոստոս 30-ին, Լիբանանի նորընտիր նախագահը՝ Պէշիր Ճեմայէլ այցելութիւն մը տուած է Հ. Յ. Դ. Սարդարապատ ակումբին, ուր յանուն Հ. Յ. Դ. մարմնին զինքը ողջունած է Պուրճ - Համմուտի նորընտիր քաղաքապետը՝ Յոլակ Թիւթիւնճեան:

Այս առթիւ Պէշիր Ճեմայէլ իր ելոյթին մէջ շեշտած է թէ վստահ է, որ հայ գաղութը, շնորհիւ իր բռնած դիրքին Լիբանանի պատերազմական այս վերջին տարիներուն ընթացքին, պիտի կարենայ կարեւոր դեր մը խաղալ այս շրջանին, վաղուան Լիբանանին համար:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 27/29)

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՁԱՅՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԸ

Հայաստանի ոռոգելի հողերը, որոնք 20-ական թուականներուն 60.000 հեկտար կը ներկայացնէին, այսօր արդէն աւոր հնգապատիկ տարածութիւնը կը պարզեն: Այս եւ զանազան ուրիշ տուեալներ կարելի է գտնել Հայրենիքի Ձայն շաբաթաթերթին վերջին թիւերէն մէկուն մէջ, «Կը ծաղկի հողը խորագիրին տակ: Երիտասարդ հիմնարկութեան վստահ քայլերը խորագրուած յօդուածը կը պարզէ ծննդաբանութեան համամիութենական հիմնարկութեան հայկական մասնաճիւղին աշխատանքները, յատկապէս կենսաբանութեան մարզին մէջ երիտասարդ կենսաբաններուն բերած նպաստը: Յօդուած մը կայ Գուսան Աշոտի ստեղծագործութիւններուն մասին՝ արուեստագէտին ծննդեան 75-ամեակին առթիւ:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի անդամ Արամ Ղանալանեան գրախօսականով մը կը բնութագրէ Սերիկ Դաւթեանի Դրուագներ հայկական միջնադարեան կիրառական արուեստին պատմութեան նուիրուած ծաւալուն աշխատասիրութիւնը:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ» «Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (64-րդ) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.-

Սփիւռքահայ քրոնիկ՝ Խ. ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ եւ տեսակցութիւն՝ նկարիչ Ալեքսան Պէքէնիքլեանի հետ:

ՊԱՐԱՊ ԷՋԵՐ

Դժուար է պարապ էջ մը լեցնելը: Ածականներու եւ ստորոգելիներու փնտրտուքը մոռցնել կուտայ շատերուն, որ բառերուն հնչական ու ձեւի գեղեցկութիւնը չի կրնար ծածկել նիւթին ու անոր պարփակած միտքին աղքատութիւնը:

Բառը ինքնին գեղեցիկ է, երբ տեղին կը գործածուի: Այսպէս ըլլալով հանդերձ, գրողներ կան որ կը շարունակեն զայն հարթել, տափակցնել, ողորկել՝ իբրեւ թէ ցորեն կամ տախտակ ըլլար ան: Եզակի ըլլալու բռնազբօսիկ ճիգ մը, որ ըսել կուտար Ֆրանսացի գրողին.- «Ի՜նչ լաւ կ'ըլլար եթէ մարդիկ գրէին այնպէս՝ ինչպէս կը խօսին, ... պայմանաւ որ խօսիլ գիտնան»:

Թղթատելով կարգ մը հրատարակութիւններ, եկած եմ այն եզրակացութեան որ շատ մը գրողներ խօսիլ ալ չեն գիտեր: Ուրախութեւ խօսքն ալ գիրին պէս իր պարզութեամբը ուժով է: Կ'ենթադրեմ ուրեմն որ այդպիսի գրողներ, եթէ հետեւողական են իրենց գրութիւններուն շարադրութեան ձեւին, չեն կրնար, օրինակի համար եթէ ծարաւ են՝ «Ջուր խմեցի» ըսել պարապ մահկանացուի մը նման: Կը փնտռեն խրթինը որպէսզի զանազանուին սովորականէն ու գլուխ մը ըրած ըլլալու յաւակնութեամբ երեւիդ կուտան. «H2 - 0»ի բաղադրութեամբ հեղուկի մը օգնութեան դիմեցի՝ զովացնելու համար պապակած լեզուս»: Հայհոյես՝ անօգուտ: Տղէտ է կ'ըսեն ու կ'անցնին: Քաղաքավարօրէն փորձել խօսք հասկըցնել՝ աւելորդ յոգնութիւն: Եթէ պատահի (շատ անհաւանական է) որ նման գրող մը ձեր քննադատութիւնը համբերութեամբ մտիկ ընէ, կը նշանակէ որ այդ ժամանակամիջոցին պէտք ունի՝ իր պատասխանը պատրաստելու համար:

Միամտութիւնը չունիմ կարծելու որ մէկ յօդուածով մը վերջ կը դրուի անոնց գոյութեան: Պիտի շարունակեն պզտիկ ու ծանծաղ միտքերով հինգ արարնոց թատերգութիւններ գրել, որոնց չորս արարները կարծես գրուած ըլլան՝ որպէսզի եւեւ - եւեւի եկող հանդիսատեսներուն ժամանակ տրուի, կամաց - կամաց իրենց տեղերը գրաւելու: Ուրիշներ պիտի շարունակեն Արարատը չարչարել ու անոր ձիւներուն բանաստեղծութիւն չինել, ինչպէս ձիւնամարդ կը շինէինք՝ երբ մանուկ էինք: Երանի թէ Թուրքերը գոնէ Արարատը Հայերուն վերադարձնէին, այդպիսով թէ ան եւ թէ մեր բանաստեղծութիւնը կը փրկուէին այդ Զէնով Օհաններէն: Տարիներ առաջ Վարդգէս Պետրոսեան, Հայաստանի Գրողներու այժմու Նախագահը, կէս կատակով մը կը հաստատէր, որ «առանց Արարատի՝ մօտ ութ հարիւր գրող Հայաստանում անգործութեան կը դատապարտուէին»: Այդ կողմէ, Սփիւռքը ետ չի մնար: Կար ժամանակ որ հպարտ էինք անոր հինգ հազար հարիւր ութսուն մեթր բարձրութիւնովը: Իր գլխուն եկած հարուածներէն ետք՝ լաւ է ստուգել այդ թիւը: Դարերուն չմաշեցուցածը, այս վերջին յիսուն տարիներու ընթացքին, յաջողեցան կատարել մեր անկուտի բանաստեղծները: Նոյնը եւ մեր լրագրութեան մէջ ուր նորաբարութեան սիրոյն անգլերէն կամ ֆրանսերէն բառերու մէջբերումներով, տասն անգամ տաքցուած ճաշի նմանող, նոր յօդուածներու կը հանդիպիք: Նման գրողներու պատճառաւ է որ մեր գրական օճախներուն ամէնէն մեծ սենեակները սպասման սրահներու վերածուած են:

Ինչպէ՞ս վերջ տալ այս կացութեան. խօսքո՞վ. փորձեցի առիթով մը հասկըցնել նման գրողի մը, եւ ըսի.- «Գրչիդ մէջ կաղամբ կայ»: «Շնորհակալ եմ», ըսաւ եւ անցաւ: Վերջը անդրադարձայ որ՝ կաղամբը տաղանդ հասկցած էր եւ կամ ալ այդպէս ձեւացուցած: Գրիչո՞վ. աւելորդ է, քանի՞ գրո՛ղ են եւ ո՛չ ընթերցող: Կը մնայ մեզի համակերպիլ այս կացութեան, մաղթելով որ նման գրութիւններ գաղտնի շրջաբերականներու պէս ձեռքէ - ձեռք տարածուին միայն ընտրանի շրջանակներու մէջ, որպէսզի մեր գիտցած հայերէնին վարժուած ընթերցողները շարունակեն հաւատարիմ մնալ մայրենիքին: «Յառաջ»ի Օգոստոս 31-ի թիւին մէջ, Պօղոս Գուբելեան ընդհանուր ակնարկ մը նետելով սունկի պէս փթթող այդ գրականագէտներուն վրայ, կը հաստատէ որ հայ մտաւորականը իր պատուաւոր պատուանդանին վրայ չի գտնուիր: Եւ կը զարմանայ, որ «Նոր Հայ» պարբերաթերթին ունեցած հարցազրոյցը Ամերիկայի կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ՝ Ներսէս Եպիսկ. Սէթեանի հետ, որ այս նիւթը կը շօշափէր, անարձագանգ մնացած է: Թող ներէ մեզի Պօղոս Գուբելեանը, որ մենք ալ զարմանանք իր զարմանալուն համար: Ինքը լաւ գիտնալու է, - այդ կը փաստեն իր յօդուածին մէջ, տեղ գտած խորհրդածութիւնները, - որ իր մատնանշած մտաւորականները, ըլլան անոնք բանաստեղծ, ուսուցիչ, վիպագիր կամ հրապարակագիր, չեն անդրադառնար որ նման ցուցմունքներ կամ քննադատութիւններ կրնան իրենց ուղղուած ըլլալ: Իրենք անձեռնմխելի բարձրութիւններ են, լրջօրէն համոզուած՝ որ դարձակէտ մըն են հայ դպրութեան անդաստանին մէջ:

Կը բաւէ քիչ մը խօսիք անոնց հետ եւ կը զգաք որ իրենց գրականութիւնը չպար մըն է՝ կնճռոտ էութիւններ ծածկելու սահմանուած: Ցաւալին հոն է, որ չեն գիտեր թէ ... չեն գիտեր: Սուտ խենթեր չեն, այլ՝ վտանգաւոր, զորս պէտք է պահել իրենց ստեղծած վանդակներուն մէջ: Չեմ գիտեր ինչո՞ւ Պ. Պօղոս Գուբելեան բանալ կ'ուզէ այդ վանդակներուն դռները, երբ կ'եզրակացնէ:

«...Իր ներկայ տխուր վիճակէն համար, հա՛յ մտաւորականը պէտք է մեղադրել: Ինքն է որ պիտի սկսի իր հաւաքական ուժին ու առաքելութեան հաւատալ»:

Կը սիրեմ յուսալ որ այդ տողերը վերոյիշեալ յանձնապաստան մտաւորականներուն ականջին չեն հասնիր:

Անոնց տեղը ճշդուած է արդէն.- Լուսա՛նցքը:

Մեզի կը մնայ մաղթել՝ որ հո՛ն ալ մնան:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՐՍԱՆԻՔ

(ԵՂԵԼՈՒԹԻՒՆ)

Մայրը նամակն էր գրել որդուն. «Այ բալա, գնացիր ու գնացիր: Մի տարի չի, տասը - քսան ու էլի էսիմ քանի տարի է անցել: Էն մի երկու կոպեկը, որ ուղարկում ես ինձ, կամ կնոջդ ու երեխուդ, քո տեղը հօ չի տալիս:

«Վեր կաց, արի քո տուն ու տեղիդ, էլ փոքր չես: Արմէնիկս՝ տղադ, արդէն քըսանվեց տարեկան է: Էսօր - էգուց կը պսակուի: Արի, ինձ էլ շատ չի մնացել ապրելու: Իրեն հետ էլ եմ խօսել՝ ոնց որ համոզուել է: Ամէն օր իրենց տուն եմ գնում, Թոռնիկս էլ, ողջ մնայ, լաւ է ընդունում»:

Որդին յիսունին մօտ էր: Քունքերի մազերն արդէն ճերմակել էին: Քսաներեք տարի էր անցել, որ տնից ելաւ, եկաւ այս հեռաւոր վայրերն ու էլ չվերադարձաւ: Ամուսնութեան տարին համոզեց կընոջը՝ գնամ, փող աշխատեմ, գամ: Եկաւ հինգ - վեց ամիս աշխատեց, ահագին գումար գրպանում վերադարձաւ գիւղ: Միւս գարնանը նորից եկաւ: Ցետոյ արդէն երրորդ տարին, որ ուզում էր գնալ, կինը պայման դրեց. կամ մի գնա, կամ էլ, որ գնաս՝ էլ ետ չգաս:

«Կը գնամ ու չեմ գայ», - ասաց ու գընաց: Ութ - ինը ամիս յետոյ փողը գըրպանում նորից ետ եկաւ, բայց կինը չընդունեց: «Ոչ քո փողն է պէտք, ոչ դու»:

Ճիշդն ասած, էն տարիներին այս կողմերը նրան ձգում էին: Մենակ փողի համար չէ: Այստեղի կեանքն էլ էր սիրում: Աշխոյժ, ուրախ, ազատ կեանք էր: Փողը կար, աղջիկներ, կանայք կային, ժամանակը նետի պէս թռչում էր, իրենց գիւղի ձանձրոյթն ու միապաղաղութիւնը չէր: «Զես ուզում, քո հէրն էլ անիծած», - ասաց ու տնից հեռացաւ: Կինը նոյնիսկ ալիմենտի ծախք էլ չպահանջեց, գործը դատարան չմտցրեց, բայց ինքն ամէն ամիս կանոնաւոր փող էր ուղարկում, նրանց առանձին, մօրն առանձին: «Թող չմտածեն, թէ չունեմ»:

«Թափ - վափ ապրեցի, - մտածեց նամակը կարդալուց յետոյ, - գոնէ այստեղ ամուսնանայի, տուն - տեղ դնէի»: Բայց յետոյ մտքում ուրախացաւ, որ չի ամուսնացել: Ամուսնացած լինէր, չէր կարող գնալ: Իսկ հիմա կը գնայ, կը հաշտուի կնոջ հետ, որդին էլ արդէն հասուն մարդ է դարձել...

Մարդը նստել էր համալսարանի դիմացի այգու նստարաններից մէկին, ծխում էր: Երէկ էր: Գնաց գիւղ, բայց կինը հետը խօսել անգամ չցանկացաւ. «Ոնց որ առանց քեզ ապրել ենք, առանց քեզ էլ կ'ապրենք, միւս անգամ այս շեմքը չըշեմես»: Մօրից իմացաւ, որ որդին համալսարան է ընդունուել, սովորում է: «Իսկը քո պատկերն է, - ասաց մայրը, - ոնց որ դու էդ տարիքում, նոյն քո մազերն են, նոյն խալը...»:

Հիմա ծխում ու նայում էր համալսարանից դուրս եկող ջահէլներին, եւ մտածում՝ տեսնես տղային կը ճանաչի՞:

- Լուցկի կարելի՞ է, - նրան սթափեցրեց մի ձայն: Գրպանից լուցկին հանեց, մեկնեց եւ զգաց, որ մէջը մի բան խլրտաց: Տղան շատ նման էր իրեն, աչքերը, ճակատը...

Փոքր - ինչ այն կողմ մի աղջիկ կանգնել, սպասում էր: Տղան վառեց ծխախոտը, լուցկին վերադարձրեց եւ աղջկան թեւանցուկ անելով հեռացաւ:

«Իմ Արմէնիկն է, - մտածեց մարդը, տեղից ելաւ ու դանդաղօրէն գնաց նրանց ետեւից, - աղջիկն էլ երեւի նշանածն է»: Տղան ու աղջիկը այգուց դուրս եկան, հասան կանգառ, տրամվայ նստեցին: Մարդն էլ նստեց: Ցետոյ մի տեղ իջան: Մարդն էլ իջաւ ու հեռուից - հեռու հետեւում էր նրանց: Մի շէնքի մօտ աղջիկը տղային հրաժեշտ տուեց: Տղան մի քիչ էլ կանգնեց, նայեց աղջկայ ետեւից, մինչեւ նրա ստուերը անհետացաւ լապտերի լոյսից, ու շրջուելով ետ եկաւ գիւղի մարդը: Մարդն անկիւնից դուրս եկաւ նրան ընդառաջ:

- Մի րոպէ, տղայ ջան:

Տղան զարմացած նայեց նրան:

- Ես քո հայրն եմ, ասաց մարդը, - արի ծանօթանանք:

- Ոնց թէ իմ հայրն էք, - տղան չարժեց ուսերը:

- Քո հայրն եմ, - ասաց մարդը, - Արտօն, Արտաւազդը:

- Իմ հօր անունը Եղիշ է, - ասաց տղան, - դուք այդպէս նստած չէի՞ք:

- Նստած էի, - ասաց մարդը, - դու քաղցրաջուր գիւղից չե՞ս, Սիրուշի աղջն չե՞ս՝ Արմէնը չե՞ս:

- Չէ, քեռի ջան, ես էս քաղաքում եմ ծնուել ու մեծացել:

... Մարդն աննկատ ներս մտաւ ճիշդ այն ժամանակ, երբ քաւորը վերջացրեց բաժակաճառը եւ խմեց: Ինչ - որ մէկը գոռաց՝ տուշ, կլարնետը, ակորդէոնը ու դհոլը այնպիսի աղմուկով սկսեցին նուագել, որ ասես դրանով ուզում էին քողարկել մարդու աննկարող մուտքը:

Մարդն աննկատ մօտեցաւ ու նստեց սեղանի ծայրին, ձեռքով բաճկոնի գրպանում շօշափելով ոսկէ ապարանջանների տուփը, որ տղայի հարսանիքին նուէր էր բերել:

Հիմա մտածում էր, թէ ինչպէս պիտի նուէրը յանձնի ու ձեւը չէր գտնում:

- Բաժակները լցրէք, - ասաց Թամատան, ոտքի կանգնելով, - էս մի կենացն էլ խմենք...

- Սպասիր, Թամատա, - յանկարծ ներս ընկաւ կինը՝ Սիրուշ, - հլա մի խմիր, սպասիր, - ու նրա հայեացքը գտաւ նախկին ամուսնուն՝ Արտաւազդին:

- Էս ինչո՞ւ ես էդպէս կուզէկուզ եկել, - ասաց, - ո՞վ է քեզ հրաւիրել: Ուղիղ քսաներեք տարի է անցել այն օրից, որ դու մեզ լքել, գնացել ես: Հարսանիքում նստած բոլոր մարդիկ գիտեն այդ: Հիմա այնպիսի օր ես եկել, որ ես ժողովրդից ամաչեմ, քեզ ներե՞մ, չխօսե՞մ: Չէ, չեմ ներում: Էն օրն էլ քեզ ասացի՝ առանց քեզ ապրել ենք, էլի կ'ապրենք: Դուրս արի այստեղից, մեր քէֆը մի խանգարի:

- Սիրուշ..., - ինչ - որ մէկը փորձեց միջամտել, բայց Սիրուշը ձեռքը բարձրացնելով նրան կանխեց:

- Ոչ մէկի գործը չի: Միայն ես գիտեմ, թէ ինչ դժուարութիւններով եմ մեծացրել իմ որդուն...

Հարսանքատնից դուրս գալուց առաջ մարդը շօշափեց գրպանի տուփը, նայեց կրծքին սպիտակ վարդ եւ ուսին ուսկապ կապած իր տղային ու մտածեց. ինչքան նման է իրեն: Էն մի տղան, որին համալսարանի մօտ տեսաւ ու հետեւեց, նա էլ կարծես իրեն նման էր, բայց թէ նրա նմանութիւնն ո՞ւր, իր որդին ուր:

Հարսանքատնից դուրս եկաւ, մտաւ այգի, նայեց երկու խնձորենիներին, - սրանք իմ Արմէնի թայն են, - երկու ամսական էր Արմէնս, երբ հարեւանը տուեց այս ծառերը...

«Ինչքան են փարթամացել»: Նա զգաց, որ սիրտը ծակում է, նստեց, մէջքով յենուեց ծառի բնին, գրպանից հանեց ապարանջանների տուփը, նայեց ու մնաց այդպէս նստած:

Գիշերուայ ժամը երեքի մօտերքը փե-

ՄԱՐԳԱՐԻՏ

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

- Բայց դուք թիւրիմացութեան մէջ էք, - ասաց Մարգարիտը:

- Նոյեմբերին ու մէկ էլ Դեկտեմբերին, յատկապէս տօնական օրերին:

- Ինչո՞ւ, - հետաքրքրուեց Մարգարիտը:

- Մարդիկ չեն դիմանում: Լաւ է, որ ձեզ տեսայ, հեռուից տեսայ, արագացրի մեքենայի թափը, ինչ լաւ, որ ձեզ տեսայ:

- Բայց ես բնաւ միտք չունէի գետը նետուելու, - ասաց Մարգարիտը:

- Բոլորն էլ այդպէս են ասում:

- Ի՞նչ են ասում:

- Ասում են չեն ուզում ապրել, - ասաց մեքենավարը, - մէկ շաբաթ առաջ նոյնը պատահեց Բրուքլինի կամուրջի վրայ:

- Ի՞նչ պատահեց:

- Մի կին կախուել էր կամուրջի ձողից, եթէ մի վայրկեան ուշ հասնէի պիտի գնար, յղի էր, պարզապէս չէր ուզում ապրել, ուրախ եմ որ ձեզ տեսայ...

- Կինը փրկուե՞ց:

- Այո՛, հիւանդանոց տարայ, բայց դուք պիտի խոստանաք, որ նման քայլ չէք անի, - ասաց մեքենավարը: Նրա ձայնի ալիքները թափանցեցին ներս մինչեւ Մարգարիտի ներաշխարհի պատերը:

- Խոստանում եմ:

- Ինչպէս ասում են՝ վաղը մի նոր օր է, - ասաց մեքենավարը:

- Այո՛, - ասաց Մարգարիտը, - վաղը մի նոր օր է:

- Դուք ո՞ւր էք ապրում, - ասաց մեքենավարը:

- Ինչո՞ւ:

- Ձեզ տուն տանեմ:

- Միայն երեք տնաչար հեռու: Շնորհակալ եմ ձեր օգնութեան համար:

- Սակայն անձրեւում է:

- Ոչինչ, ես սիրում եմ անձրեւը:

- Ուրեմն, կը սպասեմ մինչեւ որ տուն հասնէք, - ասաց մեքենավարը ու թողեց Մարգարիտի թեւը: Մարգարիտը սեղմեց նրա աջը, «Խեղճ Լաքի, թրջուած մուկ է դառել» ասաց, ու քայլեց փողոցն ի վեր: Երբ հասաւ հանդիպակաց մայթին, շուռ եկաւ, ձեռքով հրաժեշտ տուեց մեքենավարին, որը այդ պահին մեքենայի առջեւ կանգնած՝ գլանիկ էր վառում: Մարգարիտի դէմքը թրջուել էր, ինքն էլ չիմացաւ արցո՞ւնք էր թէ անձրեւի կաթիլներ: Նորից յետ դարձաւ, մարդը տակաւին սպասում էր: Ձեռքը թափահարեց: Մեքենավարը պատասխանեց: Ո՞վ էր, նոյնիսկ չիմացայ իր անունը եւ որչափ տաք էր իր ձայնը: Երբ իր յարկաբաժինը բարձրացաւ, առաջին հերթին լաթով չորացրեց շան գլուխն ու մարմինը, կերակրեց, ապա մերկացաւ, մտաւ լոգարան, ջրցայտը բացեց ու երկար ժամանակ կանգնած մնաց գաղջ ջրի շատրուանի տակ, մաքրուելով, հաղորդուելով, նորանալով, կարծես մկրտութեան տաշտ էր մտել, մանկացել, վերադարձել, իր մարմինն էր, իր անօթը, իր կեանքի շտեմարանը՝ աչքերը խուփ մինչեւ յաւիտենութիւն, թող լինի Նոյեմբեր ու Դեկտեմբեր, ամէն մի օրը առանձին որպէս ամբողջութիւն, անսակարկ ու անյետադարձ, հասել էր շրջակէտին:

Նա օծեց մարմինը, յարդարեց վարսերը, հագաւ իր կարմիր շրջազգեստը, վառեց յարկաբաժնի բոլոր լոյսերը, նըստեց բազկաթոռին, սրունքը սրունքի վըրայ գցեց ու սպասեց: (Շար. 8 եւ վերջ)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ

52-ՐԴ ԿՐԹԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

(1981 - 1982)

———×———

Ե.- ԱՐՏԱԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ

Ընդհանրապէս դասերով, սերտողութեամբ եւ պատ ընթերցումով, ուսումնական ջանքերով լեցուն Դպրեվանքեան կեանքը, շաբաթավերջերուն կ'ամբողջանար գեղարուեստական ձեռնարկներով, մարզանքով, խաղերով եւ պարտիզամշակութեամբ:

Առաջին եռամսեակին, իւրաքանչիւր Շաբաթ օր, անխափան ունեցանք դասախօսական կամ գեղարուեստական երեկոներ: Առաջին հերթին փոխ-Տեսուչ Հայր Սուրբը՝ Արշաւիր վրդ. Գարուշեան խօսեցաւ պաշտօնի կատարման իմաստին եւ կարեւորութեան մասին: Ապա Տեսուչ Սրբազանը դասախօսեց Օրէնքի եւ կարգապահութեան մասին: Իսկ Իրանի-Հնդկաստանի Առաջնորդ՝ Գերշ. Տ. Կորիւն Եպիսկ. Պապեան, որ այցելութեամբ Անթիլիաս կը գտնուէր, խօսեցաւ պարսկահայ թեմերու մասին: Յետոյ յաջորդաբար սաներ իրենք կազմակերպեցին ոգեկոչման հանդիսութիւններ՝ մեր Առաջին Լուսաւորիչներուն՝ Ս. Թադէոսի եւ Ս. Բարթողիմէոսի, Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին եւ Ս. Ստեփանոս Նախասարկաւագին տօներուն առթիւ: Ինչպէս նախապէս յիշեցի, մեր սաները իրե՛նք բանախօսեցին եւ պատրաստեցին ու գործադրեցին գեղարուեստական յայտագիրները: Ուսանողական Խորհուրդի կազմակերպութեամբ կատարուեցան նաեւ Արտասանական մրցանք, եւ Թարգմանիչ վարդապետներուն եւ մինչեւ Ժ. դար մեր մատենագիրներուն կեանքին ու գործին նուիրուած ընդհանուր զարգացման երկու մրցումներ:

Երկրորդ կիսամեակին, սաներ ընդհանրապէս պատրաստուեցան մասնակցութիւն բերելու համար Լիբանանի թեմին մէջ Դպրեվանքի Յիսնամեակին առթիւ կազմակերպուած ձեռնարկներուն: Այսպէս, Մարտ 9-ին, Պուրճ Համուտի Յակոբ Տէր - Մելքոնեան սրահին մէջ, մեր սաները շուրջ մէկ ու կէս ժամ տեւող գեղարուեստական լրիւ յայտագիր մը գործադրեցին, որուն ընթացքին հանդէս եկան մենասական արտասանութեամբ, խմբական արտասանութեամբ եւ շարականներու եւ երգերու եռաձայն մեկնարանութեամբ: Իսկ Մարտ 20-ին, խմբական արտասանութեամբ իրենց բաժինը բերին Յիսնամեակի չքեղ տօնակատարութեան, Գեմմանիկ սրահին մէջ:

Կազմակերպուեցան նաեւ յատուկ դաստիարակչական հանդիսութիւններ Վարդանանց պատերազմի, Ապրիլեան եղեռնի եւ Հայաստանի Անկախութեան տարեդարձին առթիւ:

Այս տարի, ամէն շաբաթ յետ միջօրէին, անխափան մեր տղաքը ունեցան մարզանքի եւ Քունկ - ֆու-ի ժամ, առաջնորդութեամբ եղբ. Կարօ Քէպապճեանի եւ իր գործակիցներու՝ - եղբ. Խաժակին եւ եղբ. Վիգէնին:

Խաղին յատկացուած կարեւոր բաժինը այս տարի գրաւեց փինկ - փոնկը: Կազմակերպուեցան երկու փինկ - փոնկի ախոյենութեան մրցաշարքեր: Անշուշտ ֆութպոլը ոչ ոք կրնայ արգիլել պատանիներուն...: Մեր սաներ վոլիի խաղերով ալ պարապեցան:

Պարտիզամշակութիւնը այս տարի եւս սիրելի պարապմունքը եղաւ այն «փոքրիկ հողագործներուն», որոնք վանքի շրջափակին մէջ ծաղկամշակութեամբ եւ բանջարամշակութեամբ զբաղեցան եւ «իրենց պարտէզէն» բարիքներէն բաժին հանեցին նաեւ մեր խոհանոցին... :

Ինչպէս միշտ, այս տարի եւս, Դպրեվանքը իր մասնակցութիւնը բերաւ Կաթողիկոսարանի կազմակերպած բոլոր ձեռնարկներուն, յատկապէս Գիրքերու Ցուցահանդէսին, Կիրակնօրեայ Վարժարաններու Ուսուցչաց Համագումարին եւ Ազգային - եկեղեցական հանդիսութեանց:

Նոյեմբեր 14-ին Դպրեվանքը հիւրընկալեց Միջին - Արեւելքի Աստուածաբանական բոլոր հաստատութեանց ներկայացուցիչները, որոնք յաճախակի հանդիպումներով, կը ջանան զօրացնել Աստուածաբանական դպրոցներու կապը՝ համագործակցութեան միջոցներ որոնելով: Իսկ Յունուար ամսուան մէջ կազմակերպուած Քրիստոնէական Միութեան համար Աղօթքի Շաբթուան ընթացքին, մեր սարկաւագներն ու Դ. դասարանի սաներ մասնակցեցան Քասլիքի Համալսարանին մէջ տեղի ունեցած ձեռնարկներուն եւ դասախօսութեանց: Իսկ Դպրեվանքի եռաձայն երգչախումբը Լիբանանի չորս մեծ Դպրեվանքներու՝ Կաթոլիկ, Օրթոտոքս եւ Բողոքական, շարքին իր կարեւոր մասնակցութիւնը բերաւ եկեղեցական երաժշտութեան այն մեծ ձեռնարկին որ կայացաւ Մոն Լա Սալի չքեղ սրահին մէջ պետական եւ կրօնական մեծ անձնաւորութիւններու եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, խոր տպաւորութիւն թողլով բոլորին վրայ:

Զ.- ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս տարի հայ թէ օտար բարձրաստիճան եկեղեցականներ եւ միջ - եկեղեցական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ, Դպրեվանքի տուած յատուկ այցելութիւններով քաջալերեցին մեզ: Կ'ուզէինք մասնաւորաբար յիշել այցելութիւնները Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարք՝ Ամեն. Տ. Եղիշէ Արք. Տէրտէրեանին, Երուսաղէմի Հայոց վանքին Լուսարարապետ՝ Գերշ. Տ. Գարեգին Արք. Գազանճեանին, Ամերիկայի Հայոց Արեւելեան Թեմի Առաջնորդ՝ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Եպիսկ. Աշճեանին, Արեւմտեան Թեմի Առաջնորդ՝ Գերշ. Տ. Եփրեմ Եպիսկ. Թապագեանին, Գերշ. Տ. Սմբատ Արք. Լափաճեանին, Իրանա - Հնդկաստանի Թեմի Առաջնորդ՝ Գերշ. Տ. Կորիւն Եպիսկ. Պապեանին, Բերիոյ Թեմի Առաջնորդ՝ Գերշ. Տ. Սուրէն Եպիսկ. Գաթարոյեանին, Կիպրոսի Հայոց Թեմի Առաջնորդ՝ Գերշ. Տ. Զարեհ Եպիսկ. Ազնաւորեանին, Քուէյթի Հայոց Կաթողիկոսարանին Փոխանորդ՝ Գերպ. Տ. Օշական վրդ. Չօլոյեանին, Լէյլա Գարակէօզեան հիմնարկութեան գործադիր վարիչ՝ պ. Վ. Պանտագեանին (Նիւ - Եորքէն):

Հայ Գրականութեան եւ հոգեւոր արժէքներու վայելքի գեղեցիկ պահ մը եղաւ մեր սաներուն հանդիպումը հայրենի գրականագէտ եւ մտաւորական Փրոֆ. Լեւոն Հախվերդեանի հետ:

Դպրեվանք այցելեցին նաեւ Գերմանիոյ Աւետարանական Եկեղեցիներու Աստուածաբանական բաժանմունքի ներկայացուցիչը, Սթրազպուրկի Աքսիոն Քրէթիէն Ան Օրիան կազմակերպութեան նախագահ՝ Վեր. Մաթիս, վարիչ - տնօրէն՝ Վեր. Ռ. Պրէխայէն, ընկերակցութեամբ Գարակէօզեան հաստատութեան Լիբանանի բաժանմունքի տնօրէն՝ Վեր. Ռ. Սարգիսեանի, Ամերիկայի Կաթոլիկ Եկեղեցւոյ Քաթըլիք Րըլիֆ Սըրվիսի Լիբանանի ներկայացուցիչները, Անգլիայէն Քրիսչըն Միշընըրի Սոսայըթիի ներկայացուցիչ՝ Վեր. Ճոն Քլարք:

Մեր սաներուն համար անմոռանալի եւ պատմական օր մը եղաւ Դպրեվանք այցելութիւնը Տանիմարքայէն եկած պատուական հիւրերուն, յանձինս Քոփընհակընի Եպիսկ.՝ Գերշ. Օլէ Պերթըլսընի, Տանիմարքայի Կանանց Միսիոնարական Կազմակերպութեան նախագահ՝ Քոյր Քիրսթըն Վինտի, Տանիմարքայի եկեղեցիներու միջ - եկեղեցական Իրերօգնութեան Յանձնախումբի պատասխանատու վարիչներէն Տիկին Պոտիլ Սոլինկի, Վեր. Օլաֆ Փոսքէի, Օր. Մակտա Սորէնսընի եւ Օր. Մարի Քլաուէնի:

Բոլոր հիւրերն ալ հետաքրքրուեցան Դպրեվանքի կրթական ծրագիրով, մեր սաներու ուսումնական, հոգեւոր եւ առօրեայ կեանքով, պտըտեցան դասարանները, ներկայ եղան դասաւանդութեանց եւ իրենց գնահատանքի եւ քաջալերանքի խօսքը ուղղեցին մեր սաներուն եւ լաւագոյն յիշատակներով բաժնուեցան Դպրեվանքէն:

(Շար. 2)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱԿԱՅ

Երեւանի 176 շէնքերու մուտքի պատերուն վրայ զետեղուեցան ցուցատախտակներ, հետեւեալ արձանագրութեամբ՝ Պահպանւում են Պետութեան կողմից: Այս շէնքերը՝ մեծ մասով կառուցուած սեւ տուֆի քարերով, կը նկատուին պատմական շինութիւններ, քանի կը ներկայացնեն ԺԸ. - ԺԹ. դարերը: Ասոնցմէ 144-ը բնակելի շէնքեր կը մնան, իսկ մընացեալները կը նկատուին հանրային բընոյթի կառոյցներ:

Քաղաքին հին յուշարձաններուն վերանորոգումին, ինչպէս նաեւ առանձին թաղամասերու ինքնատիպ միջավայրին պահպանումին աշխատանքներով կը զբաղի Հայաստանի պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու պահպանութեան գրասենեակը:

Այս գրասենեակին մասնագէտներն են, որ կը յղանան գաղափարը վերակառուցանելու Երեւանի եօթը թաղամասերէն մէկը ներկայացնող Զորագիւղը: Գրասենեակին ճարտարապետները Հրազդանի կիրճին այդ թաղամասը կը նկատեն ազգագրական կեդրոն մը: Արդարեւ, թաղամասը կը պարզէ կեդրոն մը, ուր կը համախմբուին աւանդական արհեստներ, սովորութիւններ եւ կենցաղներ:

Ներկայիս աշխատանք կը կատարուի վերանորոգելու մտադրութեամբ Աւ. Իսահակեանի գրադարանին շէնքը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԲԱԼԱՀՈՎԻՏԻ»
Հնուց մինչեւ մեր օրերը
Հեղինակ՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՋԱԽՍՈՒՐԵԱՆ
Նիւ - Եորք, 1982

...ալի քեռին՝ Առաքելը, մօտ այգի, ...պարանը այգու միւս ծայրին էր: Վերադարձին, արահետից մի քիչ այն կողմ, ...ի բնին յենուած մի մարդ տեսաւ: ...ստեցաւ, կռացաւ եւ ուսը ցնցեց:

- Այ մարդ, էդ ինչքան ես խմել, որ ...ը գրկել մնացել ես: Ել գնա՛ քո տուն, ...հօ տեղ քնես, կը մրսես, կը հիւանդանաս:

Նա տեղից չէր շարժւում:

Առաքելը լուցկի վառեց:

- Էս մեր Արտօն է, - զարմացաւ նա:

- Արտաւազդ, այ տղայ, էս ինչ օրն ես ...ել: Արի հիմա քեզ տանեմ տուն, գը...քնի, վաղը միւս օրը Սիրուշի հետ կը ...ացնեմ, զարթնիր, զարթնիր, գնանք:

Էս մեռե՞լ է, թէ քնած է... - տարակուսեց Առաքելը:

Այլայլուած մօտ հարսանքատուն, կանչեց հարեւաններից երկուսին՝ Երուանդին ու Մակիչին:

Լուսադէմին, երբ հիւրերն արդէն գնացել էին, փեսան՝ Արմէնը, մօրն ասաց.

- Մա, չգիտեմ ... երեւի դու ճիշդ էիր, բայց իմ հայրն է ... ինձ այնպէս էր նայում ... առաւօտեան ես ուզում եմ գնալ նրա եաեւից: Դու կարող ես նրան ներել, մայրիկ:

- Չգիտեմ, - ասաց մայրը, որդու աննկատ աչքի ծայրից արցունքը սրբելով, - չգիտեմ, որդի:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

Անոնք անցան խրամ այգիներէն, ուրկէ կը տարածուէին Շէյխ Պէտիրին արօտատեղիները: Ընդարձակութեան մէջ ցրուած էին ձիեր ու արջառներ: Արդէն մօտ էին փոքրիկ, կանանչ, ծիծաղկոտ գետակին, որուն կամուրջը կը նորոգէին Նաճար Գրիգորն ու շինաւանցի Նահապետ Ղուկասը: Այդ նոյն գետակն էր արծաթի պէս մաքուր, որ կ'երթար կորսուելու ընդարձակ ճահիճներուն մէջ, ուրկէ երիկնադէմին՝ կը լսուէր անհամար գորտերու հոկայ նուագախումբ մը: Այդ գետին եզերքն էր, որ հայ կիներ լուացք կ'ընէին ու խոշոր պղինձներուն մէջ իրենց լաթերը կը խաշէին, ոջիլներէն ազատելու համար: Անոնք ուրախ էին երբ կը տեսնէին մաքուր սպիտակ լաթերը, որ կարծես կը ծիծաղէին փռուած կանանչին վրայ:

- Այ, էնտեղ, գետին մօտ է Թորթանցիներու վրանները: Արդէն քէն ըրած, իրենց վրանները հեռու զարկած են: Իմացայ նաեւ, որ միտք ունին, հակառակ պարագային անցնիլ պարսկական սահմանը: Ինծ ըսին, որ Մինասը նոյնիսկ հրապարակով պոռացեր է, որ «մեր ոսկորները կը ձգէինք լերան վրայ, միայն թէ Զէյնապը չյանձնէին Հաճի Մուսային»:

Թորթանցիներու այդ առելութիւնը առած էր տեսակ մը ազգային - քաղաքական բնոյթ, որ «ոսխին անուշը հըլլար», որ, մուհամետականներ են, ու «շունը շանը միսը չուտեր»: Ու այդ կիրքին խառնած են ոսկորները Հայոց Թաղաւորնեբուն ու էջմիածինը:

- Քա, աղջի, չճանչցա՞ր, Զէրչի Կիրոսն է, Սաքոյին հետ:

- Իրա՛ւ, Զէրչին է, էլմաս. երեւս ալ ունի ... էն չէ՞ր որ մեզ լերան վրայ ձըգեց ու կեանքին ճարը նայեցաւ:

- Մեղք կայ, վերը Աստուած կայ, Վարվառ: Թէ որ Կիրոսը չըլլար, մենք տահա լերան վրայ էինք: Կ'ըսեն, որ հայ եւ քիւրտ՝ դրացիներու պէս պիտի ապրին:

- Հապա Քիւրտերը ինտո՞ր պիտի ապրին, թէ որ հայ գիւղերու վրայ չիյնան թալանի:

- Էն առեն Հայերն ալ Քիւրտերուն հետ Թուրք գիւղերուն վրայ կ'իյնան...

- Չէ, էդ քրիստոնեային վայել չէ, - խօսեցաւ ուրիշ մը ու նկատեցին, որ Կիրոս ու Սաքօն Թորթանցիներու կողմը կ'երթան: Անոնք շրջուած էին Թումբին այն կողմը եւ հազիւ անցաւ տասը վայրկեան, լսեցին պոռչտուք ու ղալմաղալ: Կիներ վազեցին էն կողմերը. լուրը հասաւ վրանները, որ Թորթանցիներուն մէջ կռիւ կայ, որ, այդ կռուին մէջ են Կիրոսն ու Սաքօն: Բազմութիւն մը արդէն հաւաքուած էր կռուին վայրը:

Թորթանցի Մինասը իր կաշիէն դուրս կուգար կարծես ու կը պոռար Կիրոսի երեսին.

- Դաւաճան, Վասակ, դուն ազգը Քիւրտերուն ծախեցիր:

Թորթանցի Մինասը իր այդ բռնկումին մէջ յարձակած էր Կիրոսին վրայ: Մի քանի Թորթանցիներ բռնած էին Մինասը ու հազիւ կը զսպէին: Ան բարձրահասակ էր ու թիկնեղ: Երբ բազմութիւնը հաւաքուեցաւ, տեսաւ Արջ Սաքօն, որ բռնած էր Մինասի թեւերը, իսկ Կիրոս կեցած էր էնտեղ, կարծես ժողովուրդէն մէկն ըլլար:

Արջ Սաքօն, այդ պահուն խելօք մտածեց, խիստ չըլլալ Մինասին հանդէպ, որովհետեւ բոլոր Թորթանցիներն ալ, թէեւ կ'ուզէին հանդարտեցնել Մինասը եւ սակայն կը բաժնէին անոր զայրոյթը: Մինաս զգաց, որ Արջ Սաքօն շատ ժիր կը սեղմէր իր թեւերը եւ չէր կըրնար դուրս գալ անոր երկաթի պէս ժիր մատներէն:

- Դաւաճան, Վասակ...

- Մինաս, ճանս, - ձայն կուտար Կիրոս:

- Դաւաճան, դաւաճան...

- Թող տուր, Սաքօ, թող զարնէ, պէլքի հանդարտի. էն առեն թերեւս աւելի լաւ մտածէ: Թող տուր, Սաքօ, թող գայ քանի մը հատ զարնէ, ախր մեր Մինասն է, չեմ մեռնիր, հէ:

(Շար. 641)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Վերոնիքա Հէքիմեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ, գրաւոր, մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳԷՈՐԳ ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

×

Ի յիշատակ իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ Գէորգ Հէքիմեանի մահուան քառասունքին, Այրի Տիկին Վերոնիքա Հէքիմեան հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.- 200 Ֆ. Հ. Բ. Ը. Մ.-ին, 200 Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին, 200 Ֆ. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցիին, 200 Ֆ. Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցիին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արմինէ Խրտըշեան իր սիրելի Շաքէին (Պէշիկթաշլեան) մահուան քառասունքին ի յիշատակ՝ 1000 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, նաեւ՝ 500 Ֆ. Կապոյտ Խաչին, ողբացեալին մօր՝ դաստիարակուհի Պէաթրիս Թէրզեանի, հօր՝ Գարեգին Թէրզեանի, որու կեանքը վերջ գտաւ կախաղանով, երկուքն ալ զոհ 1915-ին Եղեռնի եւ ամուսնոյն՝ Նշան Պէշիկթաշլեանի յիշատակներուն: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Այրի Տիկին Մարգրիտ Թէրզեան իր մուսնոյն՝ Յովսէփ Թէրզեանի մահուան 10-րդ տարելիցը կը յիշեցնէ ողբացեալին բարեկամներուն եւ այդ առթիւ 350 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Պետրոսեան եւ Քնեազեան ընտանիքները, Այրի Տիկին Արուսեակ Թորոսեանի յիշատակին 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Սելթէկեան 50 Ֆ. իրենց սիրելի «Յառաջ»ին:

RETENEZ cette date
27 NOVEMBRE
GRANDE SOIREE MUSICALE
Organisée par la
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
avec
Jean Ter-Merguerian — Violon
Hasmig Surmelian — Piano
Chorale Sipan - Komitas
Sonia Nigoghossian — Mezzo Soprano

ՎԻԷՆԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Դ. ՑԱՆԿ

Նախորդ գումար՝ 94.810

Պօյաճեան Ժան (Վալանս 200, Խաչատուրեան Կարապետ (Էշիրօլ) 150, Այանեան Եղիսաբէթ (Էշիրօլ) 100. Բարսեղեան Փօլ (Պրօն) 300, Խանզանտեան Ալեքսան (Վալանս) 200, Պելասեան Գրիստեան (Վիէն), Կարապետեան Էտմօն (Լիոն), Ժամկոչեան Գրիգոր (Վալանս), Պաղտասարեան Լեւոն (Փարիզ), Ճիհանշահեան Ջաւէն (Փօնթ - Էվէգ), Գարակէօզեան Սերժ (Վալանս), Պչաքճեան Անդրանիկ (Վիէն), Նաճարեան Մարկոս (Փօնթ - Էվէգ) 100-ական, Տէրվիշեան Ահարոն (Փօնթ - Էվէգ) 120, Երամեան Հայրապետ (Փօնթ - Էվէգ), Տօլմաճեան Անդրանիկ (Փօնթ - Էվէգ), Զօպօեան Խաչատուր (Փօնթ - Էվէգ), Զուլոյեան Գրիգոր (Փօնթ - Էվէգ) 100-ական Ֆ., ՀայթայեանԱլպէր (Վիէն) 200, Քէշիշեան Ազատուհի (Փօնթ - Էվէգ), Թադէոսեան Արաքսի (Վիէն), Տօլմաճեան Լեւոն (Վիէն), Թադէոսեան Ժան (Վիէն) 100-ական, Սիմոնեան Պերճուհի (Վիէն) 50, Մաղադեան Արշալոյս (Վիէն), Տօլմաճեան Միսաք (Վիէն), Յակոբեան Հայկազ (Վիէն) 100-ական Աւետիքեան Անդուան (Վիէն) 200, Մահիրեան (Վիէն), Քեհեաեան (Վիէն) 100-ական Ֆ.:

CONCESSIONAIRE EXCLUSIF
GARAGE CONTINENTAL
A. DEPPOYAN
8, Ave. de Lattre de Tassigny - 13100 Aix-en-Provence
Téléphone: (42) 23. 24.33
PRÉSENTATION - ESSAIS GAMME 82

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
LOTO
Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ
ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ

OPTIMA Tours
VOYAGE EN ARMÉNIE
nos prochains départs:
DU 25 SETEMBRE AU 8 OCTOBRE - ARMENIE avec retour par TBILISSI
RÉVEILLON DU JOUR DE L'AN ET NOEL EN ARMÉNIE
DU 29 DECEMBRE AU 9 JANVIER
Renseignements et Inscriptions:
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35
Renseignements et Inscriptions:
POUR NICE et LES ALPES - MARITIMES:
— Monsieur IKEDJIAN Arthur
29, Avenue St. Augustin — 06200 NICE
Tél.: (93) 83.35.03 ou (93) 88.76.08
— Monsieur GEDIKIAN Vasken
Tél : (93) 88.06.41
POUR LE VAR:
Monsieur KASSIGUIAN Raffi
8, Rue des Ecoles
83710 — MONTAUROUX
Tél.: (94) 76.44.23
Lic.: A - 946 (Agence Agréé Intourist)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ
Սալ տէ Ֆէթ (Ալֆորվիլ)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԷՍԱՅԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասեղանը, նուիրուած՝
ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

GALERIE ARARAT
7, PROMENADE DES ANGLAIS
Nice
EXPOSITION PERMANENTE DE PEINTRES ARMENIENS
de
Vartan MAKHOKHIAN
à
CARZOU
cent toiles de maitre
ouvert tous les jours sauf dimanche

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վերսկսին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի ու պարի դասաւանդութիւնները, որոնք նախորդ տարիներու նման տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18, Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար կը խնդրուի այժմէն դիմել Հ. Բ. Ը. Մ.ի գրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16-րդ,:

Հեռ.- 520 - 03 - 18:

×

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ

Հայկական դպրոցի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ժամը՝ 9 - 12 - 14 - 16.30 :

41, Avenue Albert Petit — Bagneux

×

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողքներ պարտին Սեպտեմբեր ամսոյն 1-էն սկսեալ արձանագրել տալ իրենց զաւակները Եկեղեցւոյ գրասենեակը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

Չորեքշաբթի օրուան զբաղումներն ու գործունէութիւնները կը վերսկսին՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15-ին :

Արձանագրութեանց համար ներկայանալ նոյն օրը ժամը 14-էն սկսեալ:

- Հայերէն լեզուի ուսուցում:
- Հայկական պար:
- Հայկական երգ:
- Ձեռային աշխատանքներ:

Կ'ընդունուին 5-էն 14 տարեկան աշակերտները:

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
Սորպոնի մէջ երաժշտական երեկոյթ կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցին ստացած է.

Ողբացեալ Յակոբ Փափազեանի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի.- Պ. Պ. Փափազեան եղբայրներ՝ Ֆիլիպ եւ Նուպար 2200, 1000 ե. պ., 1000 Դպրոցին, Ս. Մ. Վարժարանին 500, Հ. Բ. Ը. Մ.ին 500, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւն 500, «Յառաջ»ին 300, լա Սիոթայի Ս. Կարապետ Եկ. պայծառութեան, Նիսէն Պանտիզեան ընտանիք 300 ե. պ., Սէն - Թ'էնթիէնէն Տէր եւ Տիկին Կիւլայեան 250 ե. պ., Տէր եւ Տիկին Օտապաշեան, Տէր եւ Տիկին Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Ռ. Համթէմեան, Տէր եւ Տիկին Պալոյեան, Պ. Վարուժան Պօզաճեան ե. պ. 200-ական, Տէր եւ Տիկին Զ. Ալիքսանեան, Պ. Ե. Ճերիքեան, Տօքթ. Դաւիթեան Մայր Եկ. Տիկնանց Միութիւն 100-ական, Հ. Բ. Ը. Մ. 150, Տիկ. Ա. Մխարանեան, Տէր եւ Տիկին Թ. Համամճեան 50-ական, Ս. Մ. վարժարանին, Պ. Վարուժան Պօզաճեան Տէր եւ Տիկին Հրաչեան, Տէր եւ Տիկին Ճնտիկեան 200-ական, Պ. Ա. Շէխիկեան, Պ. Վ. Փարմաքսըզեան 100-ական, Դըպրոցին՝ Տիկին Է. Ջրբաշեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Մելքոնեան 200-ական, Հ. Բ. Ը. Մ. 150, Մայր Եկ. Տիկնանց Միութիւն 100, Փարիզէն Տէր եւ Տիկին Թուրսար. գիսեան Ս. Մ. վարժարանին 250, Դըպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 250, Տիկին Շ. Կրէկորեան Հ. Բ. Ը. Մ.եան 200, Պ. Լեւոն Քէչէեան Հող եւ Մշակոյթ ընկ. 200 Ֆ.:

ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
5
DIMANCHE
5 SEPTEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ — Թիւ 64

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.252 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.252

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՔՐՈՆԻԿ

Գրեց՝
ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Օգոստոս 5

Օրագիր կը պահեմ, թաւալող օրերու դէպքերը, զգացումները, մանաւանդ ընթերցումներէ եւ դէպքերէ թելադրուած խորհրդածումներս պահելու համար: Նախ պատանեկան ոգեւորութիւններէ բխած օրագիր պահելու հրամայականը: 16 տարեկան էի երբ Ամերիկա եկայ, ու 18-ին՝ բարեկամութիւններէ չփոթած, ինքնամփոփ ու գրքունակ տղայ մըն էի, սկսայ կարդալ Ալպէր Քամիւյի «Քառնէ» օրագրութիւնները: Հո՛ն էր որ կարդացի նկարագրութիւն մը այն սուտերուն, որ ամէն մարդ ինքզինքի՛ն իսկ կը խօսի ու կը պատմէ: Քամիւ կը նկարագրէ իրեն ծանօթ տարեց մարդ մը որ իր երիտասարդութեան օրերու կարգ-կանոնը, խաղաղութիւնը, գեղեցկութիւնը եւ երջանկութիւնը կը «յիշէ», ինչպէս Ադամն ու Եւան պիտի յիշէին դրախտը: Ինքնաբոյն, Քամիւ կը հաստատէ որ երբեք ինքզինքին պիտի չարտօնէ անցեալի բացարձակ երջանկութեան ու կատարելութեան մասին սուտեր պատմել, ո՛չ ուրիշին, ո՛չ ալ ինքն իրեն: Ապա կը թղթատէ իր պահած օրագրերը, եւ ամօթով ու նոյնիսկ փոքրիկ սարսափով մը կը նշմարէ թէ ինչպէս ու որքա՛ն արագ կը ձեւափոխուի իր իսկ յիշողութեան մէջ ճշմարտութիւնը (եթէ այդպիսի՛ս ճշմարիտն է առաջին, անմիջական նկարագրութիւնը դէպքին եւ զգացումին): Ամէն պարագայի, Քամիւ կը կորսնցնէ իր ինքնագոհութիւնը, ճշմարտութեան առանձնաշնորհեալի դոռոզութիւնը: Գիտէ որ իր իսկ օրագիրը օրէ օր եւ ամսէ-ամիս ցոյց կուտայ յուշերու եւ գաղափարներու յարափոփոխ եւ վերամշակուած վիճակը. գրաւոր «փաստը» ունի այդ վերամշակումին այդ «սուտերին»՝ զոր կը կատարէ անգիտակցօրէն:

Ուրեմն, Քամիւյի «ճշմարտասիրութեամբ» ե՛ս ալ ոգեւորուած, գրքունակ ու գրել սիրող պատանի, սկսայ պահել օրագիր մը, որ պատանեկան ամէն օրագիրի պէս, կ՚արտօնէ հասուն մարդուն վերապրիլ իր երիտասարդութեան ցափլուքներուն: Այդ օրագիրը փոխուեցաւ, անխուսափելիօրէն,- սիրաբանական նիւթը մեծ մասամբ տեղի տուաւ գրականին, գրական ոգեւորութիւնները տեղի տուին գրականագիտական ուսումնասիրութիւններէ ընդօրինակուած էջերու, քաղաքական եւ ընդհանուր մտաւորական ընթերցումներէ թելադրուած գաղափարներու: Բնական հոլովոյթ, երբ պատանին կը դառնայ երբ ուսանող, եւ ապա ուսուցիչ, ամերիկեան համալսարանական սխեմին մէջ, ուր մարդ շատ աւելի քննադատութիւն կը կարդար՝ քան գրականութիւն:

Այդ օրագիրները, մամուլէն մէջբերումներով լեցուն, թանկագին «աղբիւր» կը եղան ինծի համար, վերջին հնգամեակին, երբ սկսայ լրջօրէն աշխատակցիլ Հայ մամուլին: Մէկ կողմէն հո՛ն կը պահէի մէջբերումներ, կարճ ընդօրինակութիւններ ու մրոտուած վերապահութիւններ, գրի առնուած Հայերէն թերթերու ընթերցումի ընթացքին, յաճախ՝ անոնց քովն ի վեր կը պահէի ու կը պահեմ դեռ ամերիկեան կամ Ֆրանսական ուսումնասիրութիւններէ եւ յօդուածներէ քաղուած գաղափարներ, որոնք երբեմն կը պատուաստուէին ու կը խաչաձեւուէին հայկականին հետ: Վերջին հինգ տարիներուն վարակած են գլխ այդ նօթագրութիւններն ու մտորումները, երբ ընկալուած յօդուածի պայմանաժամն ու ժամկէտը կը մօտենային: Վերջին հինգ շաբաթներուն, Լիբանանի ու պաղեստինեան ժողովուրդի ապրած արհաւիրքը, Հայ գաղութի կազմակերպութիւններու տուած եւ մանաւանդ ստացած հարուածները ա՛յնքա՛ն արագ ու բարդ եւ սրտաբեկիչ ձեւով զարգացան, որ օրագրային սխեմս, մտքիս ու զգացումներուս նըման, տեսակ մը խանգարուած մեքենայի վերածուեցան: Հոս էջ մը ընդօրինակել, հոն գաղափար մը յանձնել էջին, միւս վայրկեանին բարկութիւն մը, սեւ մա՛ղձ մը էջին վրայ թափել՝ մելանին հետ, - առանք եղան անկապ ու անօգուտ հակադրեցութիւններ, ուրիշներու կողքին, - բողոքի հեռագիրներ ամերիկեան կառավարութեան, հեռաձայնային ու նամակային բողոքներ՝ երեսփոխանական ժողովի ներկայացուցիչներուն: Այս բոլորը՝ պաղեստինեան կազմակերպութիւններու թելադրութեանց համաձայն: Սակայն փրփականի նորաստեղծ մեքենայ մը ի՞նչ կրնայ ընել, երբ 5,2 միլիոն կարող, մտաւորական ուժ ներկայացնող բարեկեցիկ Հրեայ-Ամերիկացիներուն մեծամասնութիւնը 75 տարուան աշխատանք տարած է հակառակ ուղղութեամբ, ամերիկեան աշխարհակալութեան ջատագովներու հետ: Ի՞նչ օգուտ, երբ 100 միլիոն արաբ չունին լուրջ Պետութիւններ ու նոյնիսկ, երբեմն, չունին փափաք, պէտք եղածը ընելու:

Հեռուէն դիտողի տառապանքը կը բազմապատկուի, երբ հա՛յ է ան, ու մեզ կը բաղդատէ Պաղեստինցի Արաբին հետ, եւ երբ կը տեսնէ Հայերու մէջ նոյն հերոսութիւնը, նո՛յն զոհողութեան պատրաստակամութիւնը, բայց նաեւ զուգահեռ (ոչ նո՛յն) անպատասխանատուութիւնը, քաղաքական միամտութիւնը, երբեմն՝ կազմակերպական բթամտութիւն եւ որոշ զանգուածի մը մօտ՝ լիրբ անտարբերութիւն:

Այս զգացումներու պայթուցիկ բնոյթը կարգ-կանոնը խանգարած է: Ամօթ չէ, ի վերջոյ, բայց աղբիւրն է դժուարութեան մը: Գրել չեմ կրնար գրեթէ: Ահա մօտ երկու ամիս է ոչ անգլերէնով սկըսած երկա՛ր, ակադեմական յօդուածը կրնամ աւարտել, ո՛չ ալ «Յառաջ»ի «Միտք եւ Արուեստ»ին խոստացուած գրութիւնը, որուն ժամկէտը կը մօտենայ: Էջ մը կը մրոտեմ, ու հեռատեսիլը կը բերէ նոր ռմբակոծման մը լուր, նոր անգամահատութեան մը պատկեր, կամ՝ Փարիզի պողոտաներէն նոր ահաբեկում, սովորաբար՝ անօգուտ եւ անիմաստ տեսակէն, չես գիտեր որո՞ւն ձեռքով գործադրուած, սակայն դժբախտաբար հայութեան կազմակերպութիւններուն վերագրուած:

Այս բոլորին մէջ կարելի չէ իսկական շարունակականութեամբ երկար ուսումնասիրութիւն-յօդուած գրել: Օրերէն եւ օրագրէն թելադրուած, աւելի՛ կարճ նըշմարներ, թերեւս կարելի ըլլայ գրի առնել: Արդեօք ե՞ս ալ պիտի ստիպուիմ Վազգէն Շուշանեանին պէս «քրոնիկոն»ին ապաւինիլ, քրոնիկագի՞ր ըլլալ: Ան տասը տեսակ դժուարութիւններու եւ փոթորիկներու մէջ կ՚ապրէր, - «Մարտկոց»էն մինչեւ աղքատութիւն եւ թոքախտ: Իսկ ե՞ս: Ամերիկայի քաղքենիի հանգիստս կը խանգարուի ուրիշի՛ն արիւնով, ուրիշի՛ն կորուստով, - բայց ուրիշ չեն թուիր անոնք, որքան ալ միամիտ ու անկազմակերպ թուին, որքա՛ն ալ սխասամ որ հերոսութեան ու զոհողութեան ոգին (երիտասարդութեա՛ն ոգին) չէ լըծուած խորամանկութեան ու համբերատարութեան հետ: Եւ քանի որ ուրիշ չեն թըւիր, յուզումն ու բարկութիւնը կը ժայթքեն, կարգ-կանոնը կը խախտի նոյնիսկ այս փոքր քաղաքին մէջ, ուր երկու ձախակողմեան հրեայ ընկերներ ... պաղեստինեան կազմակերպութիւններու կոչերը կը ցրուեն, եւ գրութիւնը կը վերածուի գրութիւններու, յօդուածը՝ «քրոնիկ»ի հատուածներու:

Օգոստոս 7:

1974-ի ամրան, երբ ես, Րաֆֆին ու Ժիրայրը միասին ուսուցիչ էինք ամերիկահայ պատանիներու յատուկ ամառնային դպրոցի մը մէջ, մեր երեկոյեան ժամանցը գրեթէ միշտ նոյնն էր, - սփիւռքահայ կենցաղ, սփիւռքեան կուսակցութիւններ, եւ Կիպրոս: Թուրքերը, անշուշտ, Կիպրոսի կէսը գրաւելով զբաղած էին, - ինչպէս Իսրայէլացիները, այս ամառ, Լիբանանը: Արեւմուտքի դաշնակիցներուն շատ բան կլլել արտօնուած է Միջին-Արեւելքի մէջ ու Երրորդ Աշխարհի մէջ, ընդհանրապէս: Ամէն պարագայի, այդ ամրան, առաջին անգամ ըլլալով, երկար խօսեցայ մէկու մը հետ (Ժ.)՝ որ թէ՛ շարքային դաշնակցական էր, թէ՛ ալ համոզումով ձախ: Այսինքն, ոչ կուրօրէն ընկերվարական, գիտակից՝ որ քըսաներորդ դարու երկրորդ կէսի հայերը 19-րդ դարուն կազմաւորուած տընտեսական ու քաղաքական (նոյնի՛սկ ազգայնական) մօտեցումներով կարելի չէ լուծել միշտ, բայց եւ այնպէս՝ ձա՛խ, վերանորոգուած ու տեսական իմաստով: Եւ ուրեմն զիրար հասկնալու, կարծիք փոխանակելու առիթները շատ էին, Պոսթընի այդ կանաչապատ արուարձանի փոքրիկ համալսարանին մէջ: Մեր աշակերտները երիտասարդ ամերիկահայեր ու ամերիկահայուհիներ էին, անգլիախօս, հետաքրքիր՝ հայութեան անցեալին ու մշակոյթին հանդէպ, թրքատեաց՝ ինչպէս իրենց Եղեռնէն ճողոպրած Խարբերդցի կամ Վանեցի մեծ-հայրերը: - Անդամ էին, յաճախ, ՀՅԴ-ի Երիտասարդաց Միութեան, ու միաժամանակ կ՚ատէին ամէն ինչ որ ձախ է, իբր «համայնավար»: Կը սարսափէին Ամերիկայի սեւ եւ սրճագոյն ժողովուրդները: Իրենց «էսմէր»ութիւնն ու սեւ աչքերը մոռցած այդ բարեկեցիկ թխամորթերը իրենք-զիրենք կը գերադասէին Երրորդ Աշխարհի բնակիչներէն, եւ նոյնիսկ, երբեմն, զանգատով մեզի կը մօտենային, հարցնելու համար թէ ինչո՞ւ այդքան վայրենի, կռուազան եւ ցուցամոլ էին Պէյրութէն նոր ժամանած իրենց հայրենակիցները:

Այդ օրերուն էր որ սկսայ նօթագրել արեւմտահայ, միջին-արեւելահայ եւ արեւելահայ (այսինքն՝ ռուսահայ ու Իրանահայ) Հայերու արտայայտութիւնները. այդ օրերուն սկսանք խօսիլ, Ժ.ն եւ ես, Աջի ու Ձախի հարցին մասին, նոյնիսկ Հ.Յ.Դ.-ի շարքերուն մէջ: Անշուշտ տարի մը ետք, ահաբեկչութեան սկիզբէն ետք, չեշտուեցաւ այս հարցին պայթուցիկ բնոյթը, երբ կուսակցական ժողովներու մէջ սուսիկ-փուսիկ նստող ընկերներ՝ ժողովներէ դուրս, սկսան զիրար այպանել, իբրեւ «պուրժուա» կամ՝ իբրեւ «կարմիր»: Ամերիկահայը, վարժ իր հանդարտութեան, հարստացած ու կուրօրէն հաւատարիմ իր Պետութեան աջակողմեան եւ աշխարհակալ հակումներուն, չէր ըմբռնար ահաբեկչութեան, բան մը՝ որ օտար էր, - պէյրութեան էր, ընկերվարական՝ այսինքն, ըստ իրենց՝ «համայնավար», անյոյս գործ էր, եւայլն.: Անշուշտ Միջին Արեւելքի մէջ ալ չէին պակսեր անոնք՝ որոնք համաձայն պիտի ըլլային այդ բոլոր որակումներուն՝ բացի առաջինէն:

Աջի ու Ձախի հարցը զարգացաւ ու հանգրուաններէ անցաւ մեր կեանքին, ուրեմն՝ մեր մամուլին եւ ուրեմն իմ նօթատետրերուս մէջ: 1982, Փետրուար 12-ի իր թիւով, «Ազդակ» հրատարակեց Կարօ Արմէնեանի մէկ յօդուածը, «Տարբերութեան Ուժը Հ.Յ. Դաշնակցութեան Կեանքին Մէջ»: («Յառաջ» արտատպեց զայն, 1982, Մարտ 5-ին): Ցարդ այս նիւթին շուրջ («տարբերութիւն»ը գըլխաւորաբար Աջ-Ձախի հարցն է) նոյնքան լաւ յօդուած չէր գրուած, ոչ ալ անոր յաջորդող վեց ամիսներուն գրուեցաւ: Հետաքրքրական էր Ն. Պէրպէրեանի պատասխանը Արմէնեանի «Տարբերութիւնը Ուժ է, Երբ Միութիւնը կը Խորացնէ» («Ազդակ»-Շաբաթօրեակ, 1982, Փետրուար 21), ինչպէս նաեւ Արմէնեանի հակիրճ պատասխանը. «Ո՞րն է Միութեան Իսկական Եզրը» («Յառաջ», Ապրիլ 23, - 1982):

Ինչպէս յայտնի է խորագիրներէն, երկու շարքայինները տարբեր մօտեցում ունին հարցին: Արմէնեան զայն կը տեղաւորէ հայութեան, սակայն գլխաւորաբար Հ.Յ.Դ.ի կեանքի մէջ (թէեւ, կ՚ենթադրեմ, պիտի չժխտէր անոր կարեւորութիւնը հայ կեանքին ընդհանուր ծիրին մէջ, Ռամկավարութենէն մինչեւ ԱՍԱԼԱ): Արմէնեանի համար հարցը գոյութիւն ունի առարկայական պատճառներով, կա՛յ, եւ եթէ Հ.Յ.Դ. ճիշդ դիտէ զայն, իմաստուն մօտեցում ունենայ անոր, առանց զուտ տեսական լոզունքներու, նոյնինքն այդ տարբերութեան գոյութիւնը կրնայ օգտակար ըլլալ մեր պայքարին: Պէրպէրեան, քիչ մը շատ հապճեպ կերպով, կ՚եզրակացնէ թէ Դաշնակցութիւնը ի՛նք հաւատացողն է տարբերութեան ուժին, եւ թէ Հ.Յ.Դ.-ն կը բնորոշուի յանձնառութեամբ մը, «ծրագրային մեր ուղիին մէջ բոլոր տարբերութիւնները ներդաշնակելու»: Կ՚եզրակացնէ նաեւ թէ ընկերվարական կուսակցութիւն է այսօր Դաշնակցութիւնը, որ միշտ կը ճանչնայ իր պարտականութիւնը՝ հաւատարիմ մնալու իր անցեալին, երբ ան «ճամբայ ելաւ իբրեւ հայ յեղափոխականներու դաշնակցութիւն»: Վերջապէս, զուտ բառային ու տեսական գետնի վրայ «լուծած» ըլլալով աւելի բարդ հարց մը, Պէրպէրեան կ՚եզրակացնէ թէ «հայ քաղաքական միտքը չի կրնար եւ իրաւունք չունի սփիւռքեան ենթահողին վրայ ըմբռնելի Աջի եւ Ձախի ուշադրաւ հարցը մեքենաբար փոխադրելու եւ տեղաւորելու կուսակցութեան մը ներքին կեանքին մէջ»: Այս կ՚ենթադրէ որ Արմէնեան հարցը իսկապէս «մեքենաբար» փոխադրած է, ինչ որ ճիշդ չէ:

Արմէնեանի մեղմ ու հանդարտ պատասխանը կը մերժէ ընդունիլ այս վարչական, կարուկ կարգադրութիւնը, որով նորէն փակագծի մէջ կ՚առնուի տարբերութեան կարեւոր հարցը: Նորէն կը շեշտէ թէ կարեւոր է վերստին դնել հարցը, - «որքա՞ն լայն կամ որքա՞ն նեղ օղակի մէջ պէտք է սեղմուի միութեան գօտին Դաշնակցութեան կեանքին մէջ, որպէսզի բոլոր պիտանի տարբերութիւնները ներդաշնակուին»: Հասկնալի է որ Ամերիկա ապրող, արեւմտեան պիզնէսի ու փարչամեքենայի հետ աշխատող այս պէյրութահայը աւելի՛ չեշտուած կերպով կը զգայ տարբերութեանց ու երկուութեան տագնապը, քան պէյրութաբնակ մտաւորականը, որ կը բնակի քիչ թէ շատ միատարրուած հայութեան մէջ, - աւելի՛ն՝ հայութեան մը հետ, որ քաղաքականօրէն Հ.Յ.Դ.-ի հակակշիռին տակ է ընդհանրապէս, այնքան մը, որ ԱՍԱԼԱ-յի ըմբոստութիւնը, այդ հակակշռին դէմ, լուրջ ապստամբութեան հանգամանք ու-

(Շար.ը կարդալ՝ Դ. էջ)

ՆԿԱՐԻՉ՝ ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԸՐԷՃԻՔԼԵԱՆԻ ՀԵՏ

Կը գտնուինք Ալեքսան Պէրէճիքլեանի բնակարան - արուեստանոցին մէջ: Հաւանօրէն աւելի արուեստանոց՝ քան բընակարան: Անհրաժեշտ կահ կարասիէն դուրս՝ պատերուն վրայ կախուած թէ գետինը, զոյգ սենեակներուն մէջ ամէն տեղ, միայն նկար եւ նկարչութեան հետ առնչուած հանդէսներ, գիրքեր: Ա. Պէրէճիքլեան ծանօթ է արդէն «Միտք եւ Արուեստ»ի ընթերցողներուն, բայց աւելի իբրեւ նկարչութեան քննադատ՝ քան նկարիչ: Զինք իբրեւ նկարիչ Ֆրանսայի մէջ կը ճանչնան քիչեր, դուցէ իր մտերիմները միայն, բայց շատեր, Ֆրանսայէն դուրս իսկ, զինք կը ճանչնան իբրեւ հիացող ու մասնագէտ՝ Արշիլ Կորքիի նկարչութեան: Հեղինակ, բազմաթիւ յօդուածներու կողքին, ամերիկահայ մեծ նկարիչին մասին մեծածաւալ ուսումնասիրութեան մը (դժբախտաբար անտիպ), մեր խօսակցութիւնը ծայր կուտայ բնականաբար, Կորքիի հանդէպ այդ եզակի հետաքրքրութենէն:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԸՐԷՃԻՔԼԵԱՆ.- Նախ քան Ակադեմիա յաճախելս, Վենետիկ, դիտէի, լսած էի արդէն Կորքիի մասին. կարդացած էի մանր մունր բաներ: Ակադեմիային մէջ, 1967-ին, ամերիկահայ ընկերոջ մը ծանօթացայ: Մօտէն ուսումնասիրած ըլլալով Ամերիկայի նկարչական դպրոցը՝ շատ աւելի ծանօթ էր Կորքիին: Տարուած ընկերոջս լուսաբանութիւններէն՝ կրցայ աւելի յստակ գաղափար մը կազմել, Կորքիի արուեստին հանդէպ ընդեղծուած միջազգային հետաքրքրութեան մասնակցիլ: Ասիկա պատճառ դարձաւ որ Կորքին յայտնաբերեմ իբրեւ հայ եւս, այն իմաստով որ հայ նկարիչ մը կրցած էր միաձուլել իր հայկական նկարագիրը, ըսենք՝ հայկականութիւնը եւ ա՛յն միջավայրի գեղարուեստական արտայայտութեան պահանջները, որոնք, ըստ իս, իւրաքանչիւր արուեստագէտի անձնական հարցը կը կազմեն, - ըլլալ ինքզինք, բայց ինքզինք չանջատել միջավայրէն:

«Յառաջ».- Ներողութիւն. վերադառնանք ձեր գործածած այդ բառին: Ի՞նչ կը հասկնաք հայկական ըսելով, մանաւանդ նկարչութեան պարագային:

Ա. Պ.- Յատկանշականը այն է որ այս պարագային նկարչութեան հետ աղերսըւած է, անխուսափելի կերպով, ազգային հարցը: Երբ հոս հայկական կ'ըսեմ՝ կը հասկնամ հայ մշակոյթին ազդեցութիւնը, անով խմորուիլը: Կորքիի պարագային կարգ մը ուսումնասիրութիւններ, մանաւանդ իր քրոջ տղուն՝ Կարլէն Մուրատեանի գործերը, կամ ալ անձնական նամակներու մէջ ի՛ր իսկ արտայայտութիւնները նոր լոյս մը սփռեցին, նպաստեցին այդ ուղղութեամբ տեսնելու բաներ՝ որոնք նախապէս անբացատրելի էին եւ առով իսկ մասնաւոր ուշադրութեան չէին արժանացած:

«Յ».- Հայ մշակոյթ բառը գործածեցիք, եւ ոչ թէ նկարչութիւն:

Ա. Պ.- Նկարչութիւնն ալ մշակոյթի երեսներէն մէկն է: Կը խորհիմ թէ իւրաքանչիւր անձ, համաձայն իր ծագումին եւ ստացած ուսումին ու դաստիարակութեան, ինչպէս նաեւ ապրած միջավայրին՝ որոշ ինքնութիւն մը կը յայտնաբերէ՝ կրած ազդեցութիւններուն ճամբով: Այդ ինքնութեամբ է որ Ամերիկա եկաւ Կորքի եւ կրեց, անշուշտ, տեղւոյն ազդեցութիւնը եւս: Ի վերջոյ, մանաւանդ գեղարուեստական կազմաւորման մէջ, արուեստագէտին զգայնութիւնը չի կըրնար անտարբեր մնալ նոր շրջապատէն: Կորքի նախաամերիկեան եւ ամերիկեան իր երկու շրջաններուն, կամ ազդեցութիւններուն միախառնումով է որ յօրինեց իր իւրայատուկ նկարչութիւնը: Այս ուղղութեամբ է որ հայկականութեան հարցը գլխ կը հետաքրքրէ:

«Յ».- Յիշեցնենք, թէ այս ուղղութեամբ արտայայտուած էք արդէն «Միտք եւ Արուեստ»ի մէջ, «Կենդանի կապեր» խորագրով յօդուածով մը: Երկար բացատրըւած էիք թէ այդ կապերը ո՛ւր կը սկսին եւ ո՛ւր կը վերջանան: Դուք եւս, իբրեւ նկարիչ, կը զգա՞ք այդ կապը:

Ա. Պ.- Անշուշտ թէ կը զգամ: Բայց ոչ այն ձեւով ինչպէս զգացած է անձ մը՝ որ ուղղակի բխած է այդ հողէն, մշակոյթէն: Կորքին, օրինակ, ծնած է Հայաստան, մեծցած՝ տոհմիկ հայկական մշակոյթի մէջ: Հողին, մշակոյթին հետ իր կապը եղած է անմիջական, այսինքն, ըլլալով 1915-ին յաջորդող առաջին սերունդի ներկայացուցիչներէն, կը տարբերի, առով իսկ, մեր սերունդին ունեցած փորձառութենէն: Մեր սերունդը ծնած եւ հասակ առած է Հայաստանէն դուրս, թէեւ պահած է ազգային իր ինքնութիւնը: Այնպէս որ, մշակոյթի եւ աւանդութեան հարցը կը դպչի ինծի եւս: Անձնապէս, իմ ձեւովս կը ջանամ ազգային ինքնութիւնս եւ շրջապատիս ազդեցութիւնը իրար չաղել, ձեւով մը օգտըւելով անշուշտ, մեծապէս, ինծի առաջադրուած լուծումներէն կամ փորձառութիւններէն՝ անոնք ըլլան նկարչական թէ անձնական:

«Յ.».- Քիչ առաջ խօսք ըրինք Ակադեմիայի մը մասին՝ ուր յաճախած էք: Կարելի՞ է արդեօք իմանալ թէ ինչ Ակադեմիա էր, ուրկէ՞ կուգայիք, ի՞նչ պատրաստութեամբ, որպէսզի «Միտք եւ Արուեստ»ի ընթերցողները կարենան լաւագոյնս պատկերացնել իրենց ծանօթ արուեստի քննադատ Ա. Պըրէճիքլեանը:

Ա. Պ.- Ճշդեմ: Փակագիծի մէջ, թէ ես քննադատ չեմ. նկարիչ մըն եմ որ գրած է իր տեսակէտներուն եւ յատկապէս Արշիլ Կորքիի մասին՝ որ զիս աւելի մօտէն հետաքրքրած է, որուն օրինակին ուսումնասիրութիւնը ծառայած է նաեւ ինքնաճանաչումիս: Ինչ կը վերաբերի կեանքիս, ըսեմ թէ ծնած եմ Հալէպ, 1946-ին: Յաճախած եմ զուտ հայկական մանկապարտէզ եւ նախակըրթարան: 1956-ին անցած եմ Մխիթարեան վարժարան՝ ուր մնացած եմ մինչեւ 1962 - 63-ի ուսումնական տարեշրջանին վերջը: Հայ վարժարաններուն յատուկ հայեցի կրթութեան կողքին, անշուշտ, միշտ գծած եմ եւ փափաքած՝ նկարիչ ըլլալ:

«Յ.».- Հալէպի պէս գաւառական քաղաքի մը մէջ կարելի՞ էր նման բանի ձգտիլ:

Ա. Պ.- Բացատրութիւնը բաւական բարդ է եւ երկար: Ըսեմ, պարզապէս, թէ որեւէ մանուկ, անպայման, կը սկսի գծել: Մեր նախակրթարաններուն մէջ, միշտ ալ, եղած են գծագրութեան դասեր: Տակաւին տասը տարեկանիս անդրադարձած եմ դուցէ թէ անհատականութիւնս կրնամ աւելի՛ արտայայտել կամ հաստատել՝ նկարչութեան միջոցով դուցէ:

«Յ.».- Իսկ ի՞նչ պայմաններ Իտալիա բերին ձեզ:

Ա. Պ.- 1961ին, երբ Մխիթարեան վարժարան կը յաճախէի, օր մը, տեսուչ վարդապետը տեսչարան կանչել տուաւ զիս: Երբ տեսչարան մտայ, ծանօթացուց զիս Աղեքսանդր Սարուխանին եւ հոն էր որ, առաջին անգամ, զիս Իտալիա ղրկելու միտքը յայտնեց: Անկէ ետք մէջս մտասեւեռում դարձաւ Իտալիա երթալու եւ նկարչութեան հետեւելու գաղափարը: Չէք կրնար երեւակայել թէ ի՛նչ մեծ երազ էր ինծի համար Արեւմուտքը: 1963-ին Մխիթարեանը աւարտելէս ետք անցայ Քարէն Եփփէ Ճեմարան, ուր մնացի երեք տարի՝ աւելի զարգացնելով նկարելը. այնպէս որ, տակաւին 16 տարեկանիս, սկսած էի ապսպըրանքի վրայ գործեր ընել, - անշուշտ ընդօրինակութիւններ:

«Յ.».- Ինչպէ՞ս կրնաք նկարագրել Արեւելքի այդ շատ ջերմ, բայց արուեստի գետնի վրայ քիչ շատ գոց քաղաքէն երիտասարդի մը ժամանումը Վենետիկ:

Ա. Պ.- Ինչպէս ըսի հոն, Հալէպի մէջ, միշտ երազ մը կար մէջս անցնելու Եւրոպա՝ շարունակելու, զարգացնելու համար նկարչութիւնը: Հետաքրքրութիւնը միշտ հետաքրքրութիւն է, եւ պատանի տարիքին յանդուգն երազները կը մղեն մարդը, գեղարուեստասէր մանաւանդ՝ առանց վարանումի վազելու ներկայացուած կարելիութիւններուն ետեւէն: Որով, Վենետիկ երթալս անակնկալ մը չէր, այլ՝ իրագործուած երազ մը:

«Յ.».- Կ'երեւակայէի՞ք Վենետիկը այնպէս՝ ինչպէս տեսաք:

Ա. Պ.- Ոչ անշուշտ, չէի երեւակայեր: Մինչ այդ արուեստին հետ ծանօթութիւնս եղած էր միմիայն գիրքերուն միջոցով: Իրականին հանդիպիլը, յանկարծ դէմ առ դէմ գալը, օրինակ, Թիցիանոյի, Պելլինիի, Թինթորեթթոյի, Ճիորճիոնէի եւ միւս մեծերու գործերուն հետ կը նմանի, ըստ իս, այն անձերուն՝ որոնց նկարով միայն ծանօթացած ենք: Ուրիշ բան է շընչող, ապրող, արտայայտուող էակը: Վենետիկ, իր նկարչութեամբ ու արուեստի մթնոլորտով, ուղղակի յեղաշրջեց զիս: Մէջս վերածուեցաւ, տեսակ մը, հոգեվիճակի:

«Յ.».- Կարելի՞ է խօսիլ Վենետիկի Ակադեմիային մասին: Նկարչութիւնը ընդարձակ ասպարէզ է, անշուշտ, եւ հաւանաբար, գրելուն պէս, կարելի չէ նկարել եւս սորվեցնել:

Ա. Պ.- Պէտք է ըսել որ նկարչական ուսուցման մէջ երկու հանգրուան գոյութիւն ունի, մէկը՝ ձեռային, միւսը՝ ստեղծագործական: Ձեռային մասը կարելի է սորվեցնել. աշխատանքի հարց է: Ստեղծագործական մասը անկարելի է սորվեցնել: Պէտք է ըսեմ թէ երբ Վենետիկ հասայ աչաւոր հակասութեան մը դէմ յանդիման գտնուեցայ: Պատրաստուած էի, բոլոր հետաքրքրութիւններս զարգացուցած էի իրապաշտ նկարչական ուղղութեամբ: Ակադեմիային մէջ, ուսուցիչներուն հետաքրքրութիւնները ամբողջովին տարբեր, վերացական էին: Մեր ուսուցիչը, մանաւանդ, կը պնդէր, կը ծանրանար արուեստին մէջ ստեղծագործական բաժնին վրայ, բանի մը՝ որ մեզի պատկանի, գայ մեր իրականութենէն: Ինծի համար, իրապաշտութենէն վերացականին անցնիլը մեծ հարց մը եղաւ. տանջեց զիս. պատճառ դարձաւ որ ամէն ինչ չուտով կլանելու խանդավառութիւնս տուժէ: Ստիպուած էի ընդունիլ բաներ՝ որոնց պատրաստուած չէի:

«Յ.».- Երբ ձեր ուսուցիչը, ուրեմն, կը շեշտէր անձնական իրականութեան մասին, շատ լաւ գիտէր, եւ այսօր դուք եւս համոզուած էք, թէ անձնական հարց մը կայ՝ որ իրականութիւնն իսկ կը դարձնէ յարաբերական: Կարելի՞ է հարց տալ թէ ի՞նչ կը նշանակէ, ձեզի համար, անձնական իրականութիւն մը՝ յատկապէս իրապաշտ նկարչութեան մէջ:

Ա. Պ.- Իրապաշտ նկարչութիւն ըսելով, այդ շրջանին, կը հասկնայի թերեւս գծել 19-րդ դարու նկարչական արուեստով: Որով, շատ բնական է որ ըրածս հաշտ չըլլար 1966-ի մարդուն ապրած շըրջանին հետ՝ գոնէ որպէս արտայայտութիւն: Այդ հակազդեցութիւնը պատճառ դարձաւ որ լայն բանամ միտքս, տեսնեմ իրականութիւն մը՝ որուն նախապէս չէի անդրադարձեր, հետաքրքրութիւններս զարգացնեմ ընելու բան մը՝ որ ըլլար ժամանակի՛ն արտայայտութիւնը:

«Յ.».- Արդեօ՞ք կարելի է ժամանակը անձէն անջատել:

Ա. Պ.- Այսի՞նքն...

«Յ.».- Ինչո՞ւ ըսել ժամանակին արտայայտութիւնը, եւ ոչ թէ արտայայտութիւնը անձին՝ ժամանակին մէջ:

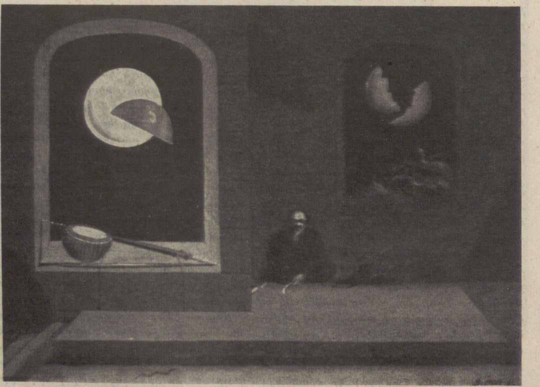
Ա. Պ.- Հարցը այնքան ալ պարզ չէ: Երբ անձն ու ժամանակը զիրար կ'ամբողջացնեն, կը խորհիմ, այն ատեն է որ արուեստագէտը կ'արտադրէ իրա՛ւ գործ մը: Այլապէս կրնայ ներկայացնել գեղագիտական որակ մը. ըլլալ որոշ չափով հաճելի, հմայիչ, ըլլայ ուղղակի նկարիչին զգացումներուն պարզ արտայայտութիւնը: Ամէն արտայայտութիւն հոգեվիճակ չէ: Ըստ իս, անհրաժեշտ է շրջանին, ժամանակին հետ չաղախուիլ: Այդ իսկ պատճառով, սկսած Վենետիկի Ակադեմիայէն, սկսայ գեղարուեստական այնպիսի փնտռտուքներ առաջ տանիլ՝ որոնք նորութիւն էին ինծի համար եւ որոնց արդիւնքը ապագային է որ սկսաւ երեւան գալ: Միաժամանակ, սակայն, չձգեցի իրապաշտ նկարչութիւնը, բայց զայն սկսայ կիրարկել նոր միջոցներով, նոր տուեալներով:

«Յ.».- Որքա՞ն մնացիք Վենետիկ:

Ա. Պ.- Մօտաւորապէս չորս տարի:

«Յ.».- Ձեր տպաւորութի՞ւնը քաղաքէն, մթնոլորտէն:

Ա. Պ.- Ամէն քաղաք, իւրաքանչիւր

«Սայեաթ - Նովա «Ընտրութիւն» (1981, նախափորձ)
Իւղաներկ - խաւաքարտ

…համար տարբեր բան մը կը ներկա-…ցնէ: Մեկնած անձնական փորձառու-…թենէս, Վենետիկը, իր փոքրութեամբ, …իր խորքով՝ խթան եղաւ գեղարուեստա-…կան զարգացումիս: Նկարչական գետնի …վրայ սակայն, մեր ժամանակներու տը-…եալներով, բաւարար չէր: Զարմանալի է. …երբ պիտի մեկնէի Վենետիկէն, երբ նաւը …շարժեցաւ, աչքերս լեցուեցան. զգացի …թէ բան մը կը ձգեմ, անորոշ, գեղեցիկ …բան մը՝ որուն հետ չորս տարի ապ-…րած էի:

«Ց.».- Իմացած ենք որ իտալական դըպ-…րոցները տեսութեան, արուեստի պատ-…մութեան մեծ տեղ կու տան: Կարելի՞ է …արտայայտուիլ այդ մասին:

Ա. Գ.- Արուեստի պատմութիւնը, այլ …նիւթերու կողքին, բոլոր աքատեմիաներ-…ուն մէջ ի զօրու դասընթացք մըն է: Վե-…նետիկ, օրինակ, իւրաքանչիւր աշակերտ …պարտաւոր էր սերտել արուեստի պատ-…մութիւնը: Ինչ կը վերաբերի տեսու-…թեան, մեր ուսուցիչին կողմէ յատուկ …հետաքրքրութեամբ կար այդ ուղղութեամբ: …Կրնամ ըսել թէ, Վենետիկի մէջ, տեսա-…կանօրէն է որ աւելի մեծ յայտնութիւն-…ներ ունեցայ եւ ձեռային աշխատանքի մա-…րզը անձնական հետաքրքրութեամբ է որ …զարգացուցի: Արուեստին տեսական մասը …միայն գաղափարներու կամ մտային մար-…զանքի հարցը չէ, այլ արուեստի դերին, …նշանակութեան, լինելութեան հարցն է: Այդ …ծիրէն արուեստի հասկացողութիւնս, …կամ իրագործած նկարչութիւնս, թերեւս …աւելի սահմանափակ բան մըն էր: Ինչ որ …է… Երկար հարց է…

«Ց.».- Վերադառնալով մեր այսօրուան …իրականութեան, գիտենք որ Իտալիայէն …վերադարձած էք Պէյրութ եւ, պարագա-…ներու բերումով, տաս տարիներէ ի վեր …կ'ապրիք Փարիզ: Կը նկարէք, բայց նկար-…չութիւնը ձեզի համար տակաւին չէ վե-…րածուած զուտ ասպարէզի: Այսօր ի՞նչն է …ձեզի համար մղիչ ուժը, արուեստագէտի …կեանքին իմաստը. կամ, ինչպէ՞ս պիտի …ուզէիք, ինքզինքնիդ հաստատելու գնով, …ըլլալ այն նկարիչը՝ զոր կ'երեւակայէք:

Ա. Գ.- Երբ հանգրուաններու կը վերա-…բերիմ նկարչական ընթացքս, առաջինը Հա-…լէպի շրջանն է: Այս մէկը եղած է, ընդ-…հանրապէս, ընդօրինակութիւններու շըր-…ջան: Վենետիկ սկսած եմ…

«Ց.».- Նկարիչի մը համար ի՞նչ կը …նշանակէ ընդօրինակութիւն:

Ա. Գ.- Ընդօրինակութիւն … այսինքն՝ …ծիրած պաստառները, մեծ վարպետնե-…րուն գործերը ընդօրինակել. ա՛յսքան:

«Ց.».- Նշանակութիւն մը ունի՞ նկար-…չութեան պատրաստութեան մէջ:

Ա. Գ.- Անձնապէս, ընդօրինակելը կը …նկատեմ անհրաժեշտ ընթացք մը. նկարել …սորվելու լաւագոյն միջոցը, կարծեմ: …Վերադառնալով մեր խօսքին, ուրեմն, …Հ ա լ է պ ի շրջանիս յաջորդեց ու-…սանողական շրջանս, Վենետիկ: Հոն, այդ …ուսանողական դրութիւնը, ինչպէս բացատ-…րեցի, այդ բախումը երկար տարիներ շա-…րունակուեցաւ մէջս: Ուրեմն ապրեցայ, …ձեւով մը, ինչպէ՞ս ըսեմ, - փնտռտուքի …շրջան մը: Այդ հոգեվիճակը երկարեցաւ …մինչեւ Փարիզ գալս: Անշուշտ Փարիզ …գալէ առաջ…

«Ց.».- Ե՞րբ:

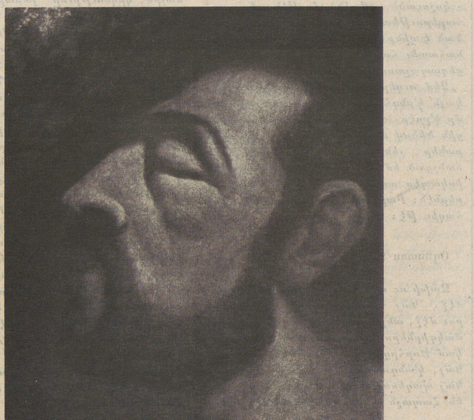
Ա. Գ.- 1976-ին: Արդէն իսկ որոշած էի …շարունակել իրապաշտ նկարչութիւնը: …Ներկայ ժամանակներու տուեալներով: …Այո՛, իրապաշտութիւնը երբեք չեմ լքած: …Փարիզ գալէս ետք այդ ձեւով է միայն …որ կ'արտադրեմ: Ինչ կը վերաբերի միւս …ակնարկութեան, ռեւէ նկարիչի փափաքն …է, անշուշտ, ապրիլ միմիայն նկարչու-…թեամբ: Եթէ չեմ կրցած զայն դարձնել …բացարձակ ասպարէզ՝ կեանքի, պարա-…գաներու բերումով է պարզապէս. ինծի …համար նկարչութիւնը ստացած է դեր …մը՝ նոյնիսկ Փարիզ գալէս առաջ եւ հոս, …այս հսկայ քաղաքին ընծայած կարելիու-…թիւններուն դէմ յանդիման աւելի՛ հաս-…տատուած՝ որ յետս կոչում չունի այլեւս: …Կ'ուզեմ սակայն որ գործս ստանձնէ այլ …դեր մը եւս, պարզէ մարդկային երես մը, …ըլլայ միայն գեղագիտական եւ ձեւային, …ֆորմային հարցերով զբաղող նկարչու-…թիւն մը:

«Ց.».- Ի՞նչ կը նշանակէ մարդկային երես: Անձնականը կարելի՞ է զատել մարդկայինէն:

Ա. Գ.- Անձնականը մարդկայինէն զա-տելու հարց չկայ հոս: Նկարչութիւնը, կամ նկարչական լեզուն, ինքնին անկախ է բարեկամեցողութենէն կամ նկարի գաղափարէն: Բայց մէկտեղումը, ըստ իս, իրարու չի վնասեր: Այս պարագային, անշուշտ, վտանգ մը կը յայտնուի, որն է՝ պատմողականութիւնը: Բայց ատկէ խուսափելու համար ապաւինիլ միայն վերացականին կամ զուտ գեղագիտականին՝ իմ հետաքրքրութենէս դուրս է, առայժմս գոնէ: Ես նոյնքան կարեւոր կը նկատեմ նկարին խորքը՝ ըլլա՛յ ան վերացական կամ իրապաշտ: Այսինքն, ինծի համար, հարցը կը վերաբերի արտայայտուած կեանքին եւ իրականութեան:

«Ց.».- Ի՞նչ կը հասկնաք նկարի մը խորքը ըսելով:

Ա. Գ.- Թերեւս պէտք է օրինակով խօսիլ: Կրնանք դիտել բազմաթիւ իրապաշտ նկարներ՝ որոնք ոչինչ կ'ըսեն մեզի, ուր չենք գտներ այն կեանքը եւ այն ճշմարտութիւնը - անշուշտ երկուքն ալ յարաբերական, - ինչ որ կը գտնենք, օրինակ, կարգ մը վերացական կամ այդպէս կոչուած գործերու մէջ: Այսինքն նկարներուն կամ կիրարկուած արուեստին ձեւը չէ որ կը ճշդէ, այս պարագային, գործի մը կենսունակութիւնը, եւ արուեստի գործին մարդը կապողը՝ այդ գործէն դուրս եկող, մեզ եւս համակող կենսու-

«Գողթան Երգիչ» (1978)
Իւղաներկ - Խաւաքարտ

նակութիւնն է, այդ տաք յարաբերականութիւնը: Կեանքէն, կեանքի ջերմութենէն զուրկ որեւէ գործ չի դպչիր մեզի:

«Ց.».- Կենսունակութիւն ըսելով կ'ակնարկէք անձնական փորձառութեա՞ն՝ թէ թուիչքին, ներշնչումին:

Ա. Գ.- Որեւէ արուեստի գործ ինքն իր կեանքը ունի, իր իրականութիւնը. այլապէս ինչպէ՞ս բացատրել նկարի մը զօրաւոր ազդեցութիւնը մեր վրայ՝ երբ ուրիշներուն չի խօսիր: Այս պարագային, անշուշտ, դիտող անձին պատրաստութիւնը, նկարին ընկալումն ալ իր դերը ունի: Մեկնելով անձնական դատողութենէս, որպէս նկարիչ, կ'ուզեմ տալ ա՛յն գործը, ա՛յն արուեստը՝ ուր այդ կեանքը բաբախէ: Այդ կեանքը, ըստ իս, ամբողջութիւն մըն է, լման բան մը:

«Ց.».- Բայց կեանք բառը, արուեստին մէջ, երկդիմի եւ յարաբերական խօսք մըն է: Ձեզի համար ապրուած փորձառութի՞ւն մըն է արդեօք, թէ ուրիշ բան:

Ա. Գ.- Ապրուած փորձառութիւնը պաստառին վրայ փոխադրելն է: Հոս պէտք է հաստատում մը ընեմ. ակնարկեմ՝ նըկարչութեան մէջ գիտութեան բաժնին: Արուեստին մէջ գիտութիւն մը կայ, այն իմաստով որ, առանց գիտնալու թէ ինչպէ՛ս այդ կեանքը պիտի փոխադրենք պաստառին վրայ, կարելի չէ՛ յօրինել ծըրագրուած կենսունակ գործը: Այդ գիտութիւնը կրնայ ըլլալ բնազդային: Բայց անհրաժեշտ է՝ գիտնալու համար, օրինակ, տուեալ ապրումի մը պաստառին վ ր ա յ փոխանցուելիք գիտելիքներէն - գոյն, ֆորմ, եւ այն - որոնք, ինչպէ՛ս կը ծառայեն՝ նոյնինքն այդ ապրումին կամ գաղափարին արտայայտութեան: Երբ գիտութիւնը չունինք, այսինքն երբ չենք գիտեր ինչպէ՛ս արտայայտուիլ, չենք կրնար հարազատօրէն տալ մեր ապրումը:

«Ց.».- Նկարչութեան մէջ ինչպէ՞ս կարելի է հասնիլ հարազատութեան:

Ա. Գ.- Դժուար է. հարցը եւս դժուար: Ծուրջի ազդեցութիւններէն պէտք է ձերբազատիլ եւ ըլլալ ինքզինք՝ ինչպէս բոլոր արուեստներու պարագային: Մանաւանդ մեր դարուն, կը խորհիմ, մշակոյթին հասնելու միջոցները այնքան շատ են եւ այնքան աւրական որ դիւրին չէ, անոնցմէ դուրս գալով, ստեղծել ինքնուրոյն գործ մը:

«Ց.».- Ինչ որ անհրաժեշտ պէտք է ըլլայ, սակայն, ինքզինք իբրեւ արուեստագէտ հաստատելու համար:

Ա. Գ.- Կը խորհիմ թէ ան որ ձեռք բերած է այդ ինքնուրոյնութիւնը, արդէն իսկ լաւագոյն գործը ըրած է՝ իբրեւ արուեստագէտ: Այդ ինքնուրոյնութիւնը, անշուշտ, պայմանաւորուած է անհամար ազդակներէ՝ շրջապատի, անձի, ապրումներու, յիշատակներու, ի վերջոյ այն բոլորէն՝ որ ինքնութիւնը կը ստեղծեն. իսկ երբ այդ ինքնութիւնը կը հասնի այն կէտին՝ ուր կարելի կ'ըլլայ գտնել ինքզինք, արդէն իսկ հաստատուած կ'ըլլայ հիմնականը՝ որ արուեստագէտը պ ի տ ի կազմէ:

«Ց.».- Ահա՛, պատերէն կախուած, բազմաթիւ նկարներ: Թէեւ առանձին ցուցահանդէս մը տակաւին չէք մէկտեղած ձեր գործերը, որոշ չափով կը ճանչնանք, սակայն ձեր նկարչութիւնը: Գիտենք նաեւ թէ ներկայիս տարուած էք Սայեաթ-Նովայով եւ կ'աշխատիք, իր մասին նըկարներու շարքի մը վրայ: Ինչո՞ւ, ինչէն թելադրուած, յանկարծ, Սայեաթ-Նովայի մասին այս առանձին հետաքրքրութիւնը:

Ա. Գ.- Սայեաթ-Նովան նկարներու շարքով մը ներկայացնելու գաղափարս կը ծագի, իր հիմնական ազդեցութեամբ, Փարաճանովի «Նռան գոյնը» ժապաւէնէն: Անշուշտ ժապաւէնը տեսնելէս ետք անմիջապէս չէ որ ծագեցաւ այդ գաղափարը: Նկարները մտքիս մէջ մարմին առին մօտ երկու տարի ետք: Սայեաթ-Նովան, ինծի համար, իր անձէն ալ անդին՝ արուեստագէտին խորհրդանշանն է: Կրնար աշուղ ըլլալ, բանաստեղծ կամ քանդակագործ. կարեւոր չէ. ան պարզապէս արուեստը կը մարմնաւորէ: Այս շարքը, կազմուած եօթը նկարներէ, արուեստագէտի մը կեանքին առընչուած հիմնական հարցերը կ'ուզէ պարզել: Առաջին հանգրուանը, օրինակ, կը ներկայացնէ պատանեկութիւնը, գեղարուեստական խարխափումներու առաջին շրջանը՝ երբ տակաւին նոր ձեռք առած է քամանչան, ինչպէս նկարիչ մը՝ վրձինը:

«Ց.».- Ուրեմն որոշ առընչութիւն՝ նըկարիչ Ալեքսան Պէրէճիքլեանի եւ մօտել՝ Սայեաթ-Նովայի միջեւ:

Ա. Գ.- Աւելի նոյնացումը՝ ինչպէս ռեւէ նկարիչի կամ բանաստեղծի միջեւ՝ երբ զայն կ'ընտրէ իբրեւ հերոս, մօտէլ: Ուրեմն երկրորդը՝ պալատի հանգրուանն է, երրորդը՝ իր սէրը, չորրորդը՝ առանձնութիւնը, հինգերորդ հանգրուանը՝ ընտրութիւնն է, վեցերորդը՝ մահը, եօթներորդը՝ յետ մահուն, այսինքն՝ արուեստին յարատեւումը արուեստագէտին, այս պարագային՝ աշուղին մահէն ետք:

«Ց.».- Շատ հետաքրքրական բառ մը գործածեցիք: Հինգերորդ հանգրուանը, ըսիք, ընտրութիւնն է: Որեւէ կեանքի, մանաւանդ արուեստագէտի կեանքին մէջ, ընտրութիւնը որոշ իմաստ մը կը ներկայացնէ: Ինչպէ՞ս կը մեկնէք զայն:

Ա. Գ.- Կը խորհիմ թէ նկարը, որ տակաւին նախափորձի վիճակին մէջ է, պատասխանը կու տայ արդէն: Սայեաթ-Նովայի պարագային ընտրել կը նշանակէ, ինչպէս իր կեանքը փաստեց, թողուլ պալատական կեանքը եւ քաշուիլ վանք: Երբ ամբողջ կեանքի մը ընթացքին չէր կրցած հասնիլ, տիրանալ իր ցանկացած, երեւակայած սիրոյն, հեռանալով՝ ուզած էր իր սիրտը լեցնել այլ կեանքով մը, վանքերուն տուած լռութեամբը, իմաստութեամբը. - Վերադարձ՝ միտքի, հոգեկան մշակոյթին. ճգնաւորականին հետ եւ անկէ անդին՝ ամբողջ փիլիսոփայութիւն մը, հայեցողականութիւն մը. վերացում՝ վերացականէն անդին, հպում՝ նոր, հոգեկան իրականութեան: Այսինքն՝ նոր ծնելու կամ ընթացք փոխելու պէս բան մը: Ընթացք մը սակայն՝ որ ամբողջութեամբ չանջատուիր նախկինէն, որ ձեւով մը անոր տարբեր տեսակի շարունակութիւնն է, հասնելու միշտ նոյն հեռանըկարին՝ որ ճշմարտութիւնն է թերեւս: Ինչ որ է, եթէ այս ուղղութեամբ շարունակենք, կ'երթանք զուտ տեսութեան, գրականութեան:

«Ց.».- Դուք, որ շատ լաւ կ'արտայայտուիք նկարչութեան մասին, պիտի կարենայի՞ք դատել ձեր իսկ նկարչութիւնը:

Ա. Գ.- Երբ կը նկարեմ, միշտ կը ջանամ ու կը ցանկամ անջատուիլ ես ինծմէ, իբրեւ նկարիչ, եւ որպէս այդ դիտել գործս: Դատել գործս: Դիւրին բան չէ անշուշտ: Բուն դատաւորը քննադատն իսկ չէ, այլ՝ ժամանակը: Անձնապէս կ'ընեմ այն՝ որու կը հաւատամ: Հիմնականօրէն կը ջանամ, ամէնէն աւելի, ըլլալ ինքզինքս. տալ այն իրականութիւնն ու կեանքը՝ որուն քիչ առաջ ակնարկեցինք: Աւոր կողքին կը ջանամ, ամէնէն աւելի, նկարչութեանս մէջ վերարծարծել մարդկայնութիւն մը: Ժամանակին մէջ, ուր կ'ապրիմ, չեմ կրնար անտեսել հիմ-

նական հարցերը մարդուն՝ որ աւելի քան վտանգուած է այսօր, ենթակայ՝ հիմ - նական բնաջնջումի։ Ինծի համար շատ կարեւոր է խաղաղութեան հարցը։ Քաղաքային, ընկերային հարց չէ միայն, այլ առաւելապար՝ կեանքի, արուեստի ։ Գործս լիովին դրոշմուած է այդ զգայ - նութեամբ, մարդկայնականին սեւեռու - մով։ Կը ջանամ սակայն չիյնալ սոսր գրական - պատմողական ծուղակին մէջ։

«Յ.» -- Այսի՞նքն։

Ա. Պ.-- Այսինքն կ'ուզեմ որ իրագոր - ծած նկարչութիւնս, գործիս մէջ՝ այդ մարդկայնականութիւնը ինքզինք հաս - տատէ որպէս բացարձակ իրականու - թիւն, չըլլայ ժամանակին հետ կապուող հարց մը՝ որ ժամանակին հետ ինք եւս անցնի։ Ապագան է որ պիտի ըսէ թէ այս ուղղութեամբ յաջողած եմ կամ ոչ։

«Յ.» -- Այս իմաստով կը հաւատա՞ք աւելի տեսակա՞ն նկարչութեան, թէ ան - միջական ազդեցութեան կամ ներշնչու - մին։

Ա. Պ.-- Ըստ իս նկարչութիւնը, որ հիմ- նըւած է զուտ տեսութեան վրայ, միշտ ալ ձախողած է կամ մնացած երկրորդա- կան։ Բոլոր տեսութիւններն ալ իբրեւ հիմք ունին մեծ նկարիչներուն գործերը, այնպէս որ կարելի չէ ըմբռնել տեսու - թեան վրայ հիմնուած նկարչութիւն մը՝ ինքզինք ըլլալու իմաստով։ Իսկ երբ որոշ փրոկրամ մը, ծրագիր մը նկատի ունե - նանք նկարչութեան մէջ, այդպիսի նկար- չութիւն մը կրնայ յաջողիլ կամ ձախո - ղիլ։ Ձախողութիւնը կուգայ, ինչպէս ը- սինք ընդհանուր նկարչութեան համար, գիտութեան պակասէն, ինչպէս եւ ներ - կայացուած հարցը խորապէս զգացած, ապրած չըլլալէն։ ԺԹ. դարու Ֆրանսա - կան նկարչութեան մէջ կան, օրինակ, բազմաթիւ իրապաշտ գործեր, որոնք այ- սօր չեն հետաքրքրեր մեզ՝ որովհետեւ մնացած են մակերեսային, դպած են մի - այն կեղեւին։ Անոնց կողքին կան նաեւ այլ գործեր, ինչպէս Քուրպէին, Տօ - միէին, որոնք, հակառակ կեանքի պատ- կերներու իրենց արծարծումին կը մնան կենդանի, կը մնան այժմէական՝ որովհե- տեւ պատկերէն անդին իրականութիւն մը կը յայտնաբերէն՝ պատկերին մէջ կենդա- նի ու խօսուն։

«Յ.» -- Անձնապէս ի՞նչ կը հետապնդէք իբրեւ արուեստագէտ, իբրեւ մարդ, եւ եթէ կ'ուզէք՝ իբրեւ Հայ եւս։

Ա. Պ.-- Ամէն պարագայի ես Հայը մար- դէն երբեք չեմ բաժներ, այն իմաստով՝ որ արուեստագէտին հետ միաձոյլ ամ - բողջութիւն մը պէտք է կազմեն։ Նկար - չութիւնը որ կ'իրագործեմ, ինչպէս քիչ առաջ շեշտեցի, կը մեկնի որպէս մարդ- իմ դիրքորոշումէն, - խաղաղութեան, մարդկայնութեան հարցը։ Անոնց հաս - նելու մէկ միջոց կայ, մարդկային սէրը՝ առանց որուն չկայ ո՛չ խաղաղութիւն, ո՛չ երջանկութիւն։ Անհրաժեշտ է, ար - ուեստի ճամբով, մարդոց ներկայացնել նոր կարելիութիւններ։ Ինչ որ գեղեցիկ է, արդէն, պէտք է մարդը մղէ իրար հասկնալու, սիրելու։ Համամարդկային սէրն է որ կ'իշխէ մեծերու գործերուն մէջ։ Ան որ Ճիօթթօն կը հասկնայ, կը տեսնէ թէ մաքրութեան, ազնուականու - թեան աստիճան մը կայ՝ ուր չարութիւ- նը տեղ չունի՝ այլեւս։ Զընդարձակուինք, չխօսինք, օրինակ, Վան Կօկի մասին՝ ո- րուն տառապանքին մէջ միացած, ազնը - ւացած է մարդկութիւնը։

«Յ.» -- Ուրի՞շ։

Ա. Պ.-- Կ'ուզէի անդրադառնալ Հայուն եւս։ Արշիլ Կորքիին հետ կապս, օրինակ, մէկ է, - Սփիւռքեան իրականութիւնը. - երկուութեան բարդ հարցը՝ որ մեզ միա- ցընող օղակն է գուցէ։

«Յ.» -- Գրականութեան մէջ շատ կը խօսուի, բայց կրնանք ըսել թէ նկարչու- թեան պարագային շատ քիչ անգամ կ'ակ- նարկուի Սփիւռքեան իրականութեան մը մասին։ Իբրեւ նկարիչ բան մը պիտի տարբերէ՞ք, օրինակ, եթէ Հայաստան ապրէիք։

Ա. Պ.-- Անկասկած։ Այդ պարագային, որովհետեւ, տարբեր անձ մը պիտի ըլ - լայի։ Հայաստանցի նկարիչ մը չապրիր, չի՛ կրնար ապրիլ այն իրականութիւնը՝ որ մե՛րն է եւ փոխադարձաբար։ Տարբեր ապրումներով, տարբեր երեւներ են ։ Մենք ունինք Սփիւռքեան հարցեր, որոնց- մէ մեկնելով է որ կազմած ենք մեր նե - րաշխարհը։ Եւ արուեստը, ինչպէս ը- սինք, առաւելապար ներաշխարհի՛ արտա- յայտութիւնն է։ Օրինակ, Սփիւռքի նը - կարչութեան մէջ շատ աւելի Եղեռնին, աքսորին տուած տխրութիւնը, խորքը ։ Մենք հետեւանքն ենք մե՛ր իրականու - թեան։ Անշուշտ պատկերային նկարչու - թեան մասին է խօսքս։

«Յ.» -- Նկարելակերպի հարց չկա՞յ ան- շուշտ։

Ա. Պ.-- Չկայ՝ որովհետեւ նկարչական դպրոց, հայկական իմաստով, գոյութիւն չէ ունեցած։ Գուցէ տարբեր է Հայաս - տան, ուր կը խորհիմ թէ արուեստագէտ- ներ ստեղծած են ինքնուրոյն նկարչու - թիւն մը՝ որ այլ երկիրներէ կը զատո - րոշուի։ Գուցէ սկիզբ՝ իւրայատուկ դըպ- րոցի մը։

«Յ.» -- Անուննե՞ր։

Ա. Պ.-- Մարտիրոս Սարեան, Մինաս Ա- ւետիսեան, Յարութիւն Կալենց։ Անշուշտ երկար ուսումնասիրութեան կը կարօտի անոնց մէջ փնտռել, գտնել աւանդութե - նէն, անցեալէն եկող հայկական որոշ զգացողութիւն, փորմեր, գոյներ եւ - այլն։ Նախ պէտք է հաստատել թէ ի՛նչ է հայկականը։ Բայց ինչ ալ ըլլայ, մեր Թուած, արուեստագէտներուն գործերը տարբեր են, օրինակ, ռուսական դպրո - ցէն։ Կայ տարբեր լոյս մը, տարբեր գի- ծեր, տարբեր գոյներ՝ անշուշտ առաջին առիթով արդիւնք՝ Հայաստանի միջա - վայրին, կլիմային, բայց եւ մանաւանդ՝ Հայու իրենց խառնուածքին։ Դժբախտա- բար Հայաստան չեմ եղած՝ այս հարցը լա- ւագոյնս կարենալ ըմբռնելու համար իսկ։ Կը խօսիմ միայն ենթադրութիւններով ։ Սփիւռքի մեր նկարչութիւնը ամբողջովին անջատ, տարբեր բան մըն է, արդիւնք՝ տարբեր պատրաստութեան, հորիզոնի, այլեւ մանաւանդ՝ զգացողութեան։

«Յ.» -- Անմիջական ծրագիրնե՞ր։

Ա. Պ.-- Ցուցահանդէս մը։

○

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՔՐՈՆԻԿ

(Շար. Ա. էջէն)

նի, եւ զայն զսպելը կը դառնայ տեսու - թեան, փրոփականտի եւ երբեմն բիրտ ուժի հարց։ Թերեւս հասկնալի է թէ ինչ- պէս նման պայմաններու տակ ամերիկա- բնակ սփիւռքահայը աւելի՛ սուր զգաց տարբերութեան ցաւն ու կարօղականու - թիւնը, քան պէյրութաբնակը։

Այս տողերը հազի՛ւ թէ շօշափեն Ար- մենեանի արծարծած բարդ ու կենսական հարցը, որ Սփիւռքեան ընդհանուր հարց է։ Հ. Յ. Դ.ն, հակառակ իր հեղինակու- թեան ու կարեւորութեան, այսօր մեծ «ընկոյզ» մըն է, բռնուած փոքր «աքցա- նի» մը մէջ, - աքցան, որուն մէկ «ակ - ռան» է Հայուն քաղքենիացումը, միւսը՝ անոր յեղափոխականացումը, երբ այդ ինքզինք կը մարմնացնէ՝ ահաբեկչութեան մէջ։ Այդ աքցանը դեռ չի կրնար փշրել այդ «ընկոյզ»ը, սակայն անկասկած ճըն - շումը կ'ենթարկէ զայն. ճնշում՝ որուն մասին պէտք է խօսիլ, եւ որուն պահան- ջած լուծումները պէտք է գործադրել։

Օգոստոս 8

Մօտ վեց ամիս առաջ գրի առնուած օրագրութեանց վրայ հիմնուած այս քրո- նիկը չեմ ուզեր ընդհատել։ Բայց այսօր «տարեդարձն» է այս մեծ ռումբին, այն հիւլէական ռումբին, որ Ամերիկա պայ - թեցուց Նակազաքիի վրայ, ի Ճափոն, յամի Տեառն 1945։ Այսօր, անոր դաշնա- կից աղբարիկը պզտիկ ռումբեր կը տե - ղայ Պէյրութի վրայ։ Արաբին Թուխ մոր- թը, Ճափոնցիին փղոսկրագոյն (այսպէս - կոչուած՝ դեղին) մորթին պէս, զո - հաբերութեան յարմար արարածի վերա - ծած է զինք։ Երբեք պէտք չէ սոորագը - նահատել հազիւ - Թաքուն ամերիկեան ցեղապաշտութիւնը ։

Չեմ ուզեր ընդհատել, այսպէս, սա - կայն կ'ընդհատեմ։ Այսօր պաշտօնակից մը կ'ըսէր. «չեմ հաւատար որ Իսրայելա- ցին ծեծով մարդ կը սպաննէ։ Այդպիսի բաներ չեն ըներ»։ Տարիներէ ի վեր ճանչցած եմ ու յարգած զինք. առաջին, եւկապէս ապուշ խօսքն է որ կ'ելլէ իր բերնէն։ Բարկութիւնս կը զսպեմ, բայց հազիւ թէ։

Օգոստոս 9

Ձախի ու աջի խնդիրը կայ ամէն երկրի մէջ։ Կայ դասակարգային դրոյթնե - րու մէջ, անշուշտ, բայց կայ նաեւ, ուրիշ մակդիրներու տակ, նոյնիսկ Չինաստանի կամ Խորհրդային Միութեան մէջ ալ ։ Կայ, կ'անդամալուծէ Արաբ Աշխարհը։ Կայ պաղեստինեան ուժերուն մէջ,- ո՛ւր են Հապաշն ու Նայէֆ Հաւաթմէն, ո՛ւր՝ Արաֆաթն ու նոյնիսկ Ապու Նիտալը, - ամէն ահաբեկչութիւն ձախ չէ ի վեր - ջոյ։ Եւ ահա այս հարցը որ զուտ տեսա - կան բնոյթ չունի, գոյութիւն ունի նաեւ մե՛ր կեանքին մէջ, Հ. Յ. Դ.էն ներս թէ դուրս։ Կարելի չէ մէկ կողմ դնել զայն, յանուն միութեան սին լոզունգներու, ոչ ալ կարելի է լուծել զայն, ըսելով որ բոլորս ընկերվարական ենք (Հ. Յ. Դ.ի մէջ) եւ կամ՝ բոլորս հայ ենք ի վերջոյ (Սփիւռքահայութեան մէջ)։ Այսօր, Հա - յաստանի մէջ, Հայրիկեանները «ձախ» են, յարաբերաբար, ու համայնավար կա- ռավարութեան ներկայացուցիչները , «աջ»։ Այս բառերը միշտ նոյն իմաստը չունին, բայց այն հակառակութիւնները՝ զորս կը յատկանշեն, իմաստ մը ունին միշտ, նոյնիսկ՝ կարեւորութիւն մը։

Արմենեանի առաջին յօդուածը ինծի կը թուի շատ օգտակար։ Թերեւս սա պատ- ճառաւ՝ որ տենէ մը ի վեր նոյն հար - ցերը յուզած են զիս, ես ալ՝ զանոնք, «Յառաջ»ի յօդուածներու մէջ (օրինակ, - «ըստ իրենց անցեալը Հ. Յ. Դ.ն էր եւ ներկան՝ ահաբեկչութիւնը», «Յառաջ», Փետրուար 17 եւ 18, 1982)։

Բայց Արմենեանի «խիտ» յօդուածը սա առաւելութիւնը ունի որ առանց տարած - ուելու կ'ընդգրկէ մեծ նիւթ մը, կէտ - առ - կէտ, այսպէս, -

(Ա.) -- Հաստատում, որ Աջի ու Ձախի հարցը գոյութիւն ունեցած է մեր վերջին հարիւրամեակի պատմութեան ընթացքին. բոլորովին նոր չէ ։(Ես պիտի աւելցնէի միայն թէ որովհետեւ ոչ մէկ ժողովուրդ, ո՛չ իսկ կուսակցական քատերը լըր - ջըէն ծանօթ են մեր քաղաքական անց - եալին, կրկնութիւնը յաճախ նորութիւն կը թուի։ (Խ. Թ.) ։

(Բ.) -- Իմ կարծիքով՝ Թերեւս ամէ - նէն կարեւոր կէտը՝ զոր կը հաստատէ Արմենեան, սա է, - «Աջի եւ Ձախի գա - ղափարական չերտաւորումները այժմ երեւան կուգան այս եզրերու դասական իմացումներէն էապէս անկախ... Անոնք գաղափարական ըլլալէ աւելի քաղաքա - կան են խորքով եւ նոր ու իրական հար - ցականի մը առջեւ կը դնեն մեզ, որմէ կ ա ր ե լ ի չէ, եւ պէտք չէ խու - սափիլ»։ Իր այս քիչ մը շատ խտացուած տողերէն առաջ ու ետք, Արմենեան յըս - տակօրէն ցոյց կու տայ որ գաղափարա - կան գետնի վրայ, դրամատիրութիւն - ընկերվարութիւն զոյգի գետնին վրայ անկարելի է լուծել գործելակերպի հարց մը, որ առօրեային գործադրուելիք քա - ղաքական միջոցներու հարց է։ Այս կէտն է որ, ինծի կը թուի, լըջօրէն կ'անտես - ւի սովորաբար բծախնդիր Ն. Պէրպէր - եանի կողմէ։ Ան կը փորձէ լուծել զուտ գաղափարական գետնի վրայ, հաստա - տելով որ Հ. Յ. Դ.ն էր եւ է ընկերվա - րական կուսակցութիւն։

Սակայն հարիւր առ հարիւր ճիշդ չեն այս կուսակցութեան պաշտօնական յայ - տարարութիւնները, վերջին տասնամեա - կին, անցեալ ու ներկայ շրջանայիններու կարծիքը չեն։ Ամերիկա կը հրաւիրեմ ընկ. Պէրպէրեանը, որպէսզի լսէ նարաի սեղանին շուրջ՝ շրջանայիններու կարծի - քը, - կարծիքներ՝ որոնք չեն արտայայ- տեր կուսակցական ժողովին մէջ, իբրեւ կարգապահ կամ... իբրեւ գաղափարի հանդէպ անտարբեր անձեր։ Արմենեանի հաստատումը, գործելակերպի մասին, կը փորձէ յանգիլ իր յաջորդ մտածումին,-

(Գ.) -- Սփիւռքահայը կ'ապրի երկուու- թիւն մը. տարագի՞ր է, թէ ոչ։ (Հաս- յիշեմ, որ մինչեւ 1939 Շաւարշ Միսաք - եան յաճախ «գաղթահայութիւն» կը գրէր, մինչ անկէ ետք պիտի գրէր՝ Սփիւռքի հայութիւն։ Տարագիր գաղթականը ըՍ - փիւռք է այսօր, թէեւ այդ չի՛ լուծեր երկուութեան հարցը, - Խ. Թ.)։ Տնտե - սական իր կեանքով ու կենցաղային որոշ սովորութիւններով հարցը ընդելուզ - ուած է զինք շրջապատող տնտեսութիւն- ներուն եւ ընկերութիւններուն։ Սակայն որոշ «բարոյական ըմբռնումներով, հա - ւատարմութիւններով եւ ներքին կացու - թիւններով ի վերջոյ կը չեղի... ընդհա- նուր հոսանքէն ու կը մտնէ իր ինքնու - րոյն ոլորտը։ Ան նախանձախնդրօրէն կը պահպանէ իր տարբերութիւնը, զոր կը կոչէ մշակոյթ» (ընդգծումը, իմ կողմէ Խ. Թ.)։ «...Ան հակակայսերական մը- շակոյթ է եւ որպէս այդպիսին՝ մշակած է վերապրելու իր ներքին մեքանիզմ - ները»։

«Տարբերութիւն» բառը հոս կը ստա - նայ նոր կամ ուրիշ իմաստ. կուսակցու - թենէն ներս կամ դուրս, Աջի ու Ձախի տարբերութիւնը կը ստանայ նաեւ մը - շակութային բնոյթ։ Անոր հանդէպ դիրք բռնելու հրամայական մը գոյութիւն ու- նի, բայց այդ հրամայականը չի կրնար վերացականօրէն բնորոշուիլ, կամ նոյ - նը ըլլալ՝ ամէն ընկերութեան ու ամէն տնտեսութեան մէջ, քանի որ իւրաքան - չիւրը ունի տարբեր մշակոյթ։ Այս կէ - տը մասնաւոր կարեւորութիւն ունի, երբ կ'ուզղուի ՀՅԴ-ի, եւ կամ, պիտի աւել- ցնէի ես, ԱՍԱԼԱ-յի։ Հ.Յ.Դ.ն ընդհան- րապէս բռնած է վերապահ կամ պահպա- նողական դիրք, մշակոյթի հանդէպ։ Նո- րը, մանաւանդ արեւմտեան հասկացողու- թեամբ արուեստը յեղափոխել փորձող նորը՝ քաջալերուած չէ. յաճախ՝ պա - խարակուած է։ Տարօրինակ եւ բաւական ընդհանուր երեւոյթ է սա, որ երկար վեր- լուծումի կը կարօտի,- հա՛յ թէ օտար յեղափոխական կուսակցութիւններ յա - ճախ ունին պահպանողական մօտեցում՝ մշակոյթի ու մանաւանդ գեղարուեստի հանդէպ։ Այսօր, մշակոյթը պէտք է ըն- դունիլ եւ ճանչնալ իբր տարբերութեան յեցակէտ, թէ՛ կազմակերպութիւններու մէջ, թէ՛ ալ դէմ - յանդիման այլ մշա- կոյթներու։ Պէտք է զայն հասկնալ, ապ- րիլ ու կիրարկել ճկունութեամբ, իբր քաղաքական կշիռք ունեցող գործելա - կերպ։

(Դ) Վերջապէս ա՛յս է Արմենեանի յօդ- ւածին պատգամը։ Կուսակցութիւն մը իր գաղափարները չէ, այլ՝ անոնցմով ներ- շընչուած գործելակերպը, որ «ոչ միայն ընդհարման հոլովոյթ է, այլեւ համաձը- րութեան»։

Օգոստոս 12 / 13

Նորէն ռումբերը կը տեղան Պէյրութի վրայ, ուր համադրութեան ու ներդաշ- նակ գործունէութեան ոգին կը պակսի, ստա՛ղ, ջուրին, դեղին, ելեկտրականու- թեան կողքին։ Մէկ Թաղի մէջ հայ մար- տիկը կը պայքարի ու կը զոհուի, ՊԱԿ- եան մարտիկի կողքին, մինչ ուրիշ մը հայ առեւտրականը բարեկամներու միջ- ցաւ լուր կը ղրկէ Ամերիկա՝ թէ մի քա- նի շաբաթէն Սուրիացիներն ալ կ'երթան, ՊԱԿ-ն ալ, ու գործերը կը բարելաւուին։ Ողբալին սա՛ է, որ մակերեսայնօրէն ու ժամանակաւորապէս ճիշդ ալ կրնայ ըլ- լալ ըսածը, բայց ոչ յօդուտ Հայութեան պայքարի հեռանկարին։

Տարբերութեան ուժը կը բանի ամէն տեղ։ Հոս, հեռու արիւնէն բայց մօտ՝ ա- նոր պատասխանատուներէն ոմանց, մեր գործը տարբեր է,- դիտել, կարդալ, բար- կանալ, հեռագիրներ ուղարկել, փրոփա- կանտ ընել - փորձել... ու գրել։

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
7
MARDI
7 SEPTEMBRE
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.253 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.253

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

14 ԺԱՄ, ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ ՏՈՒՆԸ ՄՆԱՑ...

—×—

Կիրակի, Սեպտեմբեր 5-ին, ժամը 5էն 19, ամբողջ Թուրքիոյ մէջ ոչ ոք իրաւունք ունէր տունէն դուրս ելլելու: Միայն պետական 500.000 պաշտօնեաներ տունէ տուն մարդահամար կը կատարէին, մէկ օրուան մէջ կարենալ արձանագրելու համար երկրին ամբողջ բնակչութիւնը: Այս ամբողջը, ի նախատեսութիւն, Սահմանադրութեան հանրաքուէին, որ պիտի կատարուի Նոյեմբեր 7-ին:

«Մեռած» երկրի մը պատկերը պարզած է, ամբողջ Թուրքիա, գիւղ, քաղաք ամայի, երթեւեկի դադար, պարապ ճամբաներ: Նաւերը, թրքական թէ օտար, պէտք է խարիսխ նետէին առաջին նաւահանգիստը, կառախումբերը պէտք է կենային առաջին կայարանը: Թուրքիոյ բնակչութիւնը, այսօր, 47 միլիոն կը նըկատուի: Երբ պաշտօնեան ներկայանար, իւրաքանչիւր Թուրք պարտէր տունն ըլլալ, այլապէս կրնար 3-էն 6 ամիս բանտարկութեան եւ նուազագոյն 5.000 թրք. ոսկի (29 տոլար) տուգանքի ենթարկըւիլ: Բացառիկ արտօնութեամբ, իրաւունք ունէին երթեւեկելու բժիշկները, հրշէջները, ջուրի, ելեկտրականութեան, կազի աշխատաւորները, դիւանագէտները: Անոնց իւրաքանչիւրը սակայն, պէտք է ըլլալու արտօնագիրը իր վրայ կրէր:

Օտար մամուլը, իր զարմանքը կը յայտնէ, որ ամբողջ ժողովուրդ մը, ոչ մէկ բողոք ներկայացուցած է եւ Շաբաթ օրն ալ, համբերութեամբ պոչ բռնած է իր գնումներուն համար...:

×

ՄՈՍԿՈՒԱ «ՑԱՒ» ԿԸ ՅԱՅՏՆԷ

—×—

Ծանօթ է, որ Օգոստոս 10-ին Թուրքեւ-խորհրդային սահմանային միջադէպ մը պատահած էր, որու հետեւանքով երկու Թուրք զինուորներ սպաննուած էին («Յառաջ», Օգոստոս 17): Ցարդ, Թուրքիա դժգոհ էր, որ Մոսկուա հարկ եղած պատասխանը չէր տուած թրքական բողոքին: Սեպտեմբեր 3-ին է միայն, որ պատասխան մը եկած է: Արդարեւ, Անգարայի Արտաքին նախարարութեան բանբերը յայտնած է թէ Խորհ. Միութիւնը իր ցաւը յայտնած է սպաննուած երկու Թուրքերուն համար, աւելցնելով որ «Թուրքիոյ յարաբերութիւնները Խորհ. Միութեան հետ պիտի շարունակուին բնականոն ձեւով, բարի դրացնութեան հիման վրայ»:

×

ԻՏԱԼԻԱ

ՏԱԼԼԱ ՔԻԷԶԱՅԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

—×—

Իտալիան ցաւէն աւելի իր վրդովումն է, որ չէ կրցած քօղարկել իր «հերոս»-ին, Տալլա Քիէզայի սպանութեան առթիւ: Ան որ «աղուէսը» կ'անուանուէր, մահափորձի մը զոհ գնաց իր կնոջը հետ Ուրբաթ իրիկուն, Սիկիլիոյ մայրաքաղաքը, տուն վերադարձի ճամբուն վրայ:

Ժամը 21.30-ին է, երբ Փալերմոյի կեդրոնը Տալլա Քիէզայի կառքը, զոր կինը կը վարէ, գնդակներու տարափի մը տակ կը բռնուի, ամէն կողմէ: Այր ու կին կը մեռնին տեղնուտեղը, մարմիններու դիրքէն յայտնուած է, թէ Տալլա Քիէզա գերագոյն ճիգ մը փորձած է, իր մարմնով պաշտպանելու համար կինը:

Հիւսիսի մարդ, Տալլա Քիէզա, յաղթական պայքար մը տանելէ ետք «Կարմիր Ջոկատներ»ուն դէմ, Ապրիլ 2-ին Փալերմոյի ոստիկանապետ նշանակուած էր, պայքարելու համար, այս անգամ, Մաֆիային դէմ: Այսօր, բոլորը վստահ են, որ մահափորձին հեղինակը Մաֆիան է, բայց ով ալ ըլլայ, անհարեկիչ թէ Մաֆիա - մարտահրաւէր մըն է Իտալիոյ դեմոկրատ իշխանութեան:

Քարլօ Ալպէրթօ Տալլա Քիէզա, 62 տարեկան, երկու ամիս առաջ միայն ամուսնացած էր (առաջին կինը մեռած էր) 32 տարեկան հիւանդապահուհիի մը հետ: Ինք, ամբողջ կեանքը ծառայած է Պետութեան: Բոլորը միշտ համաձայն չեն եղած իր մեթոտներուն հետ, բայց փաստուած է, որ անոնք արդիւնք տուած են եւ այդ արդիւնքէն քաջալերուած է, որ Ֆրանսան՝ ալ, հակահարեկչական պայքարին համար, կը նշանակէր Ֆրանսացի «Տալլա Քիէզա» մը՝ Փրուէթօ: Գլուխ ելլելու համար կարմիր Ջոկատներուն հետ, երեք մեթոտ ունէր - թափանցումները, «զղջացողները» եւ Մաֆիան:

Ալտօ Մօռոյի սպանութենէն ետք է, որ հակահարեկչութեան պատասխանատու նշանակուած էր: Եւ անցեալ Ապրիլին ալ, իրեն կը յանձնուէր Մաֆիայի դէմ պայքարը: Տարւոյն սկիզբէն ի վեր Մաֆիան 103 հոգի սպաննած է: Հոս ալ, իր գործելակերպն էր Մաֆիօզիները իրարու դէմ հանել, կարենալ մէջտեղէն վերցընելու համար:

Ցուղարկաւորութեան ընթացքին, վըրդոված բազմութիւն մը միայն Հանրապետութեան նախագահ՝ Փերթինիի եւ օրուան պատարագիչին խնայած է, մինչ «խեղկատակներ» պոռացած է նախարարապետին եւ կառավարութեան միւս անդամներուն: Գալով Ներքին նախարարին հազիւ կրցած է խուսափիլ գլուխին նետուած շիշէ մը, ժամ առաջ կառքը մտնելով:

Դեռ վերջերս, Տալլա Քիէզա որոշ բաներ պահանջած էր Ներքին նախարարէն, որ կը ձգձգէր իր որոշումը:

Իրեն յաջորդ նշանակուեցաւ, Իտալիոյ գաղտնի սպասարկութեանց նախկին պետը՝ էմանուէլէ տէ Ֆրանչեսքօ, 60 տարեկան՝ «կառավարութեան մարզպան»ի տիտղոսով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՄՈՌՈՒԱՅԻ քաղաքական վերամուտը կը նկատուի, Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանէն իր հարցազրոյցը, Կիրակի իրիկուն: Քաղաքականէն աւելի, տնտեսականն էր Մոռուայի նիւթը: Նոյեմբեր 1-ին, թէեւ պիտի վերնայ գիներու յաւելման արգելքը, բայց բուն ազատութիւնը միայն 1983-ի վերջ է, որ կըրնայ կիրարկուիլ: Մոռուա չի ծածկեր, որ դժուար է կացութիւնը, բայց համակերպած է նաեւ Միթերանի չանթարգելն ըլլալու: Գործազրկութեան դէմ պայքարելու համար, կառավարութիւնը որոշած է 19-էն 18 տարեկանի իջեցնել զինուորական ծառայութեան տարիքը: Նախարարապետը համաձայն չէ Շիրաքի հետ, որ միայն երկու տարի կեանք կու տար ձախին, առջի օր, այլ վստահ է որ գոնէ եօթնամեակի մը համար, իշխանութիւնը ձախին ձեռքն է:

ԱՐԱՖԱԹ Ուրբաթ օր ընդունուեցաւ Թունուզ, Պուրկիպայի կողմէ: Երկուշաբթի Ֆէս կ'երթար մասնակցելու համար արաբական վեհաժողովին:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ մէջ, Սեպտ. 6-ին բացուեցաւ դրամական Ֆոնտի եւ համաշխարհային Դրամատան համագումարը, «ըննանկութեան մթնոլորտի» մը մէջ, ինչպէս կը խորագրէր Լը Մոնտ:

ՄՈՍԿՈՒԱ դադրեցուց հեռաձայնային միջազգային ուղղակի (օթոմաթիք) գիծը արեւմտեան երկիրներուն հետ, ինչպէս Արեւմտեան-Գերմանիա, Ֆրանսա, Մեծն-Բրիտանիա, եւլն., եւլն.: Միայն դիւանագէտները փոքր կարելիութիւն մը ունին, որ իրենց դիմումները ընդունուին: Մամուլի թղթակիցներուն ալ լուր տըրուած է, որ այլեւս նախապատուութիւն չունին, ինչ որ բնական կը դժուարացնէ իրենց աշխատանքը:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐ

—×—

Յուլիս 22 եւ 23-ի, ապա՝ Օգոստոս 20-ի մեր թիւերով, արձագանգ հանդիսացած էինք այն դժուարութեանց, որոնց կը բախի Պարսկաստանի մեր գաղութը, կրթական ճակատի վրայ: Վերջին կարգադրութիւնը կը վերաբերէր կրօնքի դասերը պարսկերէն ընելու պարտադրանքին: «Ալիք»ի վերջին թիւերէն կ'իմանանք որ եղած բողոքները որոշ արդիւնք տուած են եւ, օրինակ, Ուրմիա, Հայկ. դպրոցներու կրօնքի քննութիւնները կարելի եղած է հայերէն ընել:

Այդ առընչութեամբ, «Ալիք» Օգոստոս 25-ի իր թիւով հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տայ.-

«Արեւմտեան Ատրպատականի կրթական գերատեսչի կողմից սոյն ուսումնական տարեշրջանի աւարտին որոշուեց հայ աշակերտների կրօնի քննութիւնը պարսկերէնով կատարել: Այս որոշումը հանդիպեց աշակերտութեան եւ նրանց ծնողների ու նաեւ ազգային մարմինների իրաւացի ընդդիմութեան եւ բողոքին, եւ յետաձգուեցին քննութիւնները Սեպտեմբերին, եւ կարգադրուեց դպրոցի պատասխանատուներին, որ աշակերտութեանը պատրաստեն կրօնի քննութիւնների համար, որը տեղի պիտի ունենար դարձեալ պարսկերէն լեզուով:

«Ուրմիայի ազգային մարմինների, Ատրպատականի Հայոց Թեմի ու նաեւ խորհրդարանի հիւսիսային իրանահայութեան պատգամաւոր Հրայր Խալաթեանի բողոքների ու դիմումների բերումով, հարցը քննութեան առնուեց կրթական նախարարութեան դասագրքերի ուսումնասիրութեան եւ ծրագրաւորման բաժնի կողմից եւ ինչպէս ժամանակին տեղեակ պահուեց հանրութեան, անցեալ ամիս կրթական նախարարութեան հանրային ուսուցման գրասենեակի կողմից մի նամակով կարգադրուեց այս տարի հայ աշակերտների կրօնի քննութիւնները հայերէն լեզուով կատարել, բայց դժբախտաբար Ուրմիայի կրթական գերատեսչութեան կողմից ընթացք չտրուեց այդ խնդրին:

«Սակայն, ընկրկելով տեղի ազգային մարմինների ու հայ համայնքի հետեւողական եւ պահանջատէր կեցուածքի առջեւ, երէկ 24 Օգոստոսին յիշեալ գերատեսչութեան կողմից ընթացք տրուեց համայնքի արդար իրաւունքին եւ կրօնի քննութիւնները տարրական եւ ուղեցոյց աւարտական դասարանների համար կատարուեցին հայերէն լեզուով»:

Ասոր կողքին, սակայն, Թեհրանի մեր պաշտօնակիցը իր յաջորդ թիւով կը հաղորդէ որ Թեհրանի «Ի. Սահակեան» օրիորդաց տարրական բաժնի ինքնակոչ նոր տեսչուհի մը ներկայացած է: Այս հարցին կապակցութեամբ, «Ալիք» հետեւեալը կը գրէ.-

«Թեհրանի կրթական 7րդ շրջանի նորընտիր վերատեսուչ Ճիրխոդայիի կարգադրութիւնների շարքում, այսօր առաւօտեան, մի տիկին նոյն վերատեսչութեան յանձնարարագիրը իր ձեռքում ունենալով, ներկայացել է Թեհրանի Հայոց ազգային «Ի. Սահակեան» դպրոց, որպէս օրիորդաց տարրական բաժնի տեսչուհի, փոխարինելով նոյն դպրոցի բազմամեայ գործունեայ տեսչուհի Տիկին Սեդա Պետրոսեանին:

Սոյն նշանակումով, ինչպէս նաեւ 7րդ շրջանի վերատեսչութեան կողմից կատարուած վերջին երկու տեսչուհիների փոփոխումով, անտեսուած է կրթական նախարարութեան եւ Թեմական Խորհուրդի միջեւ կնքուած համաձայնագիրը:

Ըստ համաձայնագրի հայկ. դպրոցների տեսչուհիների փոփոխումը պիտի կատարուի Թեմական Խորհուրդի հետ խորհրդակցելուց յետոյ:

Նոյն վերատեսչութեան կողմից, Մուսաւի անունով մի նոր վերակացու է նըշանակուել «Ի. Սահակեան» օրիորդաց ուղեցոյց դպրոցում, առանց դպրոցի տեսչուհու տեսակէտն ունենալու:

Թեհրանի կրթական 7րդ շրջանի վերատեսչութեան կողմից նախապէս փոխուել են Հայոց «Ռոստոմ» եւ «Ալիք» դըպրոցների տեսչուհիները:

Շրջանի կրթական վերատեսուչը ասել է, թէ՝ դպրոցների տեսուչ-ուհիների փոփոխումը կատարուել է Հայութեան ներկայացուցիչների խորհրդակցութեամբ եւ նրանց համաձայնութեամբ. եւ նրանք նըման փոփոխութիւններ կատարելը լիազօրել են վերատեսուչին:

Տեղեկանալով որ Թեհրանի Հայոց Ազգային Դպրոցների Կենտրոնական Հոգաբարձութիւնը, որը դպրոցների խնդիրներին վերահասու մարմինն է, նման համաձայնութեան չի եկել յիշեալ վերատեսչութեան հետ, կապուեցինք խորհըրդարանի հիւսիսային շրջանի իրանահայութեան պատգամաւոր Հրայր Խալաթեանի հետ, հարցնելու համար իր տեսակէտը:

Պ. Հրայր Խալաթեանը պաշտօնապէս յայտարարեց, թէ որեւէ հանդիպում կամ համաձայնութիւն չի եղել իր եւ կրթական 7րդ շրջանի վերատեսչութեան միջեւ եւ լրիւօրէն հերքեց կրթական յիշեալ շրջանի արտայայտութիւնները:

Հ. Խալաթեանը աւելացրեց, թէ՝ ամիսներ առաջ հանդիպում է ունեցել Պ. Բիտազարի հետ, ուր պահանջել է կրթական նախարարութեան եւ Թեմական Խորհուրդի միջեւ կնքուած համաձայնագրի գործադրումը:

Նկատի ունենալով որ ազգային կրօնական մարմինները եւ խորհրդարանի երկու պատգամաւորները, որպէս մեր համայնքի ներկայացուցիչներ կարող էին նման հանդիպումներ ունենալ, կասկած չի մընում թէ՝ կամ 7րդ շրջանի վերատեսչութեան արտայայտութիւններն են իրականութիւնից հեռու, կամ իրանահայութեան խորհրդարանի միւս պատգամաւորը եւ կամ ուրիշ անյայտ «պատգամաւորներ»ն են մեր դպրոցների գոյութիւնը վտանգի ենթարկողը»:

TERRORISME ET PRISE D'OTAGES

«DES ARMÉNIENS EXPLOSIFS»

NDLR.- Comme nous l'avions annoncé dansnotre numéro du 31 août, nous reproduisons ci-dessous l'article paru dans l'hebdomadaire belge «Pourquoi Pas?» (26 août, 1982, N° 3226).

Il n'y a pas, à proprement parler, d'acte gratuit en regard de l'histoire. Il n'y a peut-être que des paradoxes et la vague actuelle d'attentats arméniens ne pose pas seulement le problème grave du terrorisme international. Elle pose aussi, avec acuité, celui de l'identité d'un peuple qui, jusqu'à ces dernières années, n'était souvent perçu qu'à travers une série d'images d'Epinal - des danses et des chants folkloriques, un certain papier, quelques noms terminés par la désinence «ian», des marchands de tapis, des tailleurs, des diamantaires, voire une montagne, l'Ararat, où aurait échoué l'arche de Noé. Ou alors il n'était pas perçu du tout. Chacun pouvait avoir dans son entourage une vague relation d'origine arménienne mais on ne se préoccupait guère de savoir pourquoi cet homme ou cette femme vivait en Europe occidentale, apparemment comme Monsieur et Madame Tout-le-Monde. Parfois, oui, on entendait bien un mot pénible mais on n'osait pas trop le répercuter autour de soi. Et voilà qu'aujourd'hui ce mot revient sans cesse et qu'avec lui toute la mémoire du siècle est mise en éveil. Génocide. Quel génocide? Et d'abord quand et dans quelles circonstances a-t-il été perpétré?

Evoquer la question arménienne, c'est nécessairement évoquer la vaste question du Proche-Orient et, pour essayer de la comprendre, il faut se reporter une centaine d'années en arrière, très exactement en 1878, alors que s'achève la guerre entre la Russie et l'Empire ottoman. Vaincus, les Turcs doivent céder la Serbie, la Bulgarie ainsi que plusieurs territoires situés au sud de la Crimée. Reste alors à régler le sort des Arméniens dont la majorité réside en Anatolie orientale.

Depuis des siècles, depuis la disparition d'un Etat autonome arménien en 1375, les Arméniens y vivent et y survivent pauvrement, repliés sur eux-mêmes, éloignés des turbulences de l'histoire. S'ils ont, résisté à toute assimilation, à toute perdition, c'est parce qu'ils ne sont pas comme les autres peuples qui les entourent. Ils ont une langue propre, une littérature, une architecture. De surcroît, ils sont profondément chrétiens et, à leurs yeux, la famille constitue une cellule privilégiée grâce à laquelle ils ont réussi à préserver, génération après génération, leur patrimoine culturel. A la fin de la guerre russo-turque consacrée par le traité de Berlin de 1878, le peuple arménien nourrit enfin l'espoir de sortir de son carcan ancestral: Il veut être considéré comme une entité active et agissante, il veut exprimer, de plein droit, sa spécificité, entre autres dans les provinces où il représente la majorité des habitants, Mouch, Van et Erzeroum.

Mais, très vite, cet espoir - cet espoir légitime - sera déçu. Il sera même complètement anéanti puisque aussi bien, dans les années qui suivent le traité de Berlin, les populations arméniennes sont l'objet de vexations, d'exactions, de tortures, de pillages. Et qui plus est, comme par dérision, les Turcs favorisent alors l'établissement de peuplades kurdes dans les régions où les Arméniens sont, de loin, les plus nombreux.

UN SOUFFLE NATIONALISTE

Il n'en faut pas davantage pour que se développe à ce moment-là le concept d'un nationalisme arménien. En 1890, quatre groupes révolutionnaires vont fusionner et donner naissance au «dachnagtsoutioun», plus communément appelé «dachnag». C'est au sens réel du terme, un parti politique. Pourtant, il ne revendique pas l'indépendance mais une double autonomie fédérale, reliée à la fois à la Russie tsariste et à l'Empire ottoman. Le mouvement dachnag d'inspiration socialiste s'amplifie aussitôt, s'étend même aux provinces perses. Le gouvernement turc parle de provocation, de déstabilisation du régime, d'atteinte scandaleuse à la nation ottomane. Puis, excédé, il passe aux actes. De 1892 à 1896, les massacres perpétrés contre les Arméniens se succèdent sans le moindre répit.

La réplique arménienne, elle, est purement symbolique: 26 partisans dachnags s'enferment le 26 août 1896 dans les bâtiments de la Banque Ottomane à Constantinople et menacent de la faire sauter. Du coup, les grandes puissances occidentales s'émeuvent-d'autant qu'elles ont là des avoirs et des intérêts énormes. Elles s'adressent au gouvernement turc et obtiennent l'évacuation de la Banque Ottomane contre des promesses de réforme. Il s'ensuit qu'un peu partout en Europe la cause arménienne trouve un certain écho. En France, Jaurès et Clémenceau lèvent la tête. En Belgique, de Brouckère ne cache pas son indignation. Mais l'Orient, c'est loin - et les petites et grandes protestations restent positivement sans effet. D'ailleurs, tout le monde est à peu près convaincu que l'Empire ottoman est à son déclin, que continuer de le soutenir ne peut pas aboutir à grand-chose. Sans compter qu'en Turquie même la situation politique se dégrade de jour en jour et que pointent çà et là les signes avant-coureurs de la Révolution Jeune Turc.

LE REVE TURC

Dans un premier temps, dès leur prise du pouvoir en 1908, les Jeunes Turcs créent un climat de détente et de fraternité sur tout le territoire, allant même jusqu'à en encourager la naissance d'un nouveau parti arménien de tendance libérale. Puis, après quelques semaines de liesse, une politique du turquification intensive reprend le dessus. Et bientôt, au fil des années, elle se radicalise davantage, se fanatise, devient une sorte de mythe sacré et grandoise: l'édification d'un empire qui irait du Bosphore aux portes de la Chine.

Pour le concrétiser, il faudra une occasion et ce sera le déclenchement de la première guerre mondiale. En réalité, les Turcs ne s'y engagent qu'en 1915, un peu contre leur gré, poussés par l'Allemagne, et vont affronter les troupes russes. Profitant par la suite d'une certaine stabilisation militaire, ils sentent que l'heure et les circonstances sont enfin venues pour régler, une fois pour toutes, la trop encombrante question arménienne. Dès lors, ils mettent en œuvre un plan méthodique consistant à «déporter» des territoires de l'Anatolie orientale la totalité des populations arméniennes (plus ou moins deux millions de personnes). Une partie du grand rêve peut de la sorte s'accomplir. Car cette fois, oui, le processus de liquidation est bel et bien en marche. C'est un génocide. Un vrai. Le premier d'envergure de l'histoire moderne.

En quatre mois et demi à peine, sous prétexte d'être déportées, un million deux cent mille personnes sont exterminées sans merci. Au paroxysme de l'horreur. Au comble de la folie la plus meurtrière.

(à suivre)

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՏԱՆՋԱՆՔԻՆ ՈՒ ԽՌՈՎՔԵՐՈՒՆ ԹԱՐԳՄԱՆԸ

Պերճ Պռօշեանի գրական ժառանգութիւնը հայ ժողովրդական մշակոյթի մեծարժէք էջերէն է: Անուանի վիպասանը իր բազմաբեղուն հանրային գործունէութեամբ եւս պայծառ ճամբայ բացած է հայկական իրականութեան տարբեր ոլորտներուն մէջ: Իբրեւ ժողովրդական լուսաւորիչ եւ մանկավարժ՝ մեծ դեր է խաղացած հայաբնակ տարբեր քաղաքներու (Շուշի, Ագուլիս, Աստրախան եւ այլուր) հայկական դ պ ր ո ց ն ե ր բանալու գործին մէջ: Ակնառու ծառայութիւններ մատուցած է հայ թատերական կեանքի զարգացման: Թարգմանած ու տարածած է ռուս յառաջդիմական գրականութիւնը, ըստ արժանւոյն գնահատած միջազգային եւ հայ դասական գրողները, եղած է Լեւոն Թոլսթոյի երկրպագուն:

Գրական ասպարէզ գալով 19-րդ դարու երկրորդ կէսու սկիզբները, շարունակեց Խաչատուր Աբովեանի գեղագիտական ու գրական աւանդները, ինք եւս գրեց ժողովուրդի մասին, ժողովուրդին համար, ժողովուրդին լեզուով եւ դարձաւ գիւղը պատկերացնող հին գրողներու ամէնէն կարկառուն ներկայացուցիչը:

Պերճ Պռօշեանի գործերուն հիմնական նիւթը անցեալ դարու 60 - 90-ական թուականներու հայ գիւղին ընկերային հակասութիւններուն, հողագործի տառապանքին, ցասման ու պայքարին պատկերացումն է: Չկայ գիւղին հետ առնչուող որեւէ խնդիր՝ որ գրագէտին տեսադաշտէն դուրս մնայ: Աչքի ինկող իր գործերուն մէջ կրցած է ստեղծել գիւղական վաշխառուներու, կամ ինչպէս կ՚ըսէ՝ ցեցերու ամբողջական ու անթերի պատկերասրահ մը: Միկիտան Սաքօն, Բալասան աղան, Տէր - Սուքիասը, տանուտէր Խուեմօն, Բզզէն, իբրեւ իրենց ժամանակին ծնունդը հանդիսացող տիպար բնաւորութիւններ, կրնան Անդրէաս Էլիզբարովի, Մարկոս աղա Ալիմեանի, Վարդան Ահրումեանի եւ նմաններու կողքին ունենալ իրենց մշտական եւ հաստատ տեղը:

Պռօշեանի առաջին քննադատը՝ Միքայէլ Նալբանդեան, բանտին մէջ կարդալով վիպասանին «Սօս եւ Վարդիթեր»ը, զայն կը նկատէ իբրեւ «արդեան ազգային վիպասանութեան» հիմնաքարերէն մին: Յատկապէս իր գոհունակութիւնը կը նշէ, որ վէպին մէջ հարազատօրէն պատկերացուցած է հայ ժողովուրդի կեանքը, նկատելով, - «Ազգերի սեփական դպրութեան մէջ, այսինքն նոցա բանաստեղծական գործերի մէջ, ելնում է նոցա հոգին, նոցա վարք ու բարքը եւ այլ այնպիսի բարակ եւ քնքուշ բաներ, որի համար պատմութիւնը տկար է եւ կարօտ բանաստեղծութեան օգնութեանը»:

Պռօշեան, հակառակ իր բուռն ցանկութեան, չկրցաւ գտնել ու կարդալ «Կրիտիկան»՝ ամբողջութեանը մէջ: Դրամատիրութիւնը սակայն 70 - 80-ական թուականներուն այնպիսի արագութեամբ կը քայքայէր գիւղը, այնպիսի խելահեղ թափով կ՚ուռճանային գիւղական վաշխառուներն ու ցեցերը, որ վիպասանը իր յետագայ գործերուն առանցքը չէր կրնար չդարձնել գիւղացիութեան օրէ - օր թշուառացող կեանքի նկարագիրը եւ տիրող անիրաւութիւններուն դէմ արտայայտած իրենց բողոքն ու ընդվզումները: «Սօս եւ Վարդիթերի» մէջ եղած ազգագրական - կենցաղային երկար ու ձիգ նկարագրութիւնները յետագայ վէպերուն մէջ աստիճանաբար կը նուազին («Հացի խնդիր») եւ վիպական հիւսուածքէն դուրս կը մնան («Ցեցեր», «Բզզէ» եւ «Յունօն»): Հեղինակին իրապաշտութիւնը յատկապէս կը դրսեւորուի գիւղի աշխատաւորութեան անմխիթար պայմանները պատկերացնող տեսարաններուն մէջ: Աշտարակցիներէն մէկը շատ լաւ կը ներկայացնէ գիւղի չքաւորութեան վիճակը («Հացի խնդիր»). - «... Խալխումն էլ հալ չմնաց, եզը վեր են կացնում, տակիցը հորթ ուզում, զոռով մարդկանցը կռուացնում են, որ մէջտեղը, իրանք մոծակի պէս ծծեն՝ արնաքամ անեն. էլ ո՛չ դիւան կայ, ո՛չ դատաստան, ո՛չ իրաւունք կայ»:

Վիպասանը մէկ կողմէն կը նկարագրէ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

Աշխէն Սարումեանը հազիւ կարողացաւ ծածկել բուսը: Վայր չընկնելու համար նա յենուեց պատին եւ ծանր շունչ քաշեց: Ինչպէս խեղդիչ էր թւում սենեակին օդը:

Ականջին դեռ հասնում էր տղայի ոտնաձայնը, որ գնում, հեռանում էր:

Ահա նա անցաւ պատշգամբը, ահա իջնում է աստիճաններով:

Փոքրիկ մահճակալին պառկած, հանգիստ քնած էր Ռուբիկը:

Ինչպէս կ՚ուզենար Աշխէն Սարումեանը, որ ինքն էլ փոքրիկ լինէր, որ իրեն անծանօթ լինէին այժմ իր հոգին կեղեքող, իր սիրտը ճմլող ծանր ու տանջալից ապրումները:

Շուրջը խաղաղ էր, միայն սիրտն էր ուժեղ ու անկանոն բաբախում, եւ մահճակալին անվրդով շնչում էր Ռուբիկը:

Աշխէնը դանդաղ շարժուեց առաջ ու նստեց աթոռին:

Նա հայեացքը յառեց սեղանին դրած նկարին:

Որտեղի՞ց յայտնուեց Արամը, ինչո՞ւ եկաւ նա եւ այդպէս պղտորեց իր հոգին, իր էութիւնը:

Նկարից նրան հանգիստ նայում էին ամուսնու մեծ ու գեղեցիկ աչքերը:

Աշխէնը վաղուց, շատ վաղուց էր մոռացել Արամին, անցած տարիների ընթացքում նա երբեք չէր յիշել նրան, չէր մտածել նրա մասին:

Մի ժամանակ նրանք ծանօթներ էին, սովորական, հասարակ ծանօթներ:

Աշխէնը յարգում էր նրան, ինչպէս յարգում էր նա իր շատ ուրիշ ծանօթների: Միայն այդքանը, եւ ուրիշ ոչինչ:

Թւում էր, թէ նրանց ծանօթութիւնը միշտ այդպէս կը շարունակուի, թէ ուրիշ, մի այլ զգացմունք զգալ չի տայ իրեն:

Սակայն եղաւ այնպէս, որ Արամը սիրեց աղջկան եւ նրա առաջ բացեց իր սիրտը, իր սէրը:

Աշխէնը մերժեց նրան, մերժեց, որովհետեւ ինքը միայն մէկին կարող էր սիրել եւ իր սիրտն արդէն ուրիշին էր պատկանում, մերժեց որովհետեւ Արամին երբեք չէր կարող սիրել, եթէ անգամ ազատ լինէր իր սիրտը:

Տղան շարունակեց հետապնդել նրան, բայց աղջկայ համար նա արդէն անծանօթ մարդ էր դարձել:

Երբ Աշխէն ամուսնացաւ Սուրէն Սարումեանի հետ, վերջացան Արամի հետապնդումները: Աղջիկն էլ երբեք չհանդիպեց նրան, նա հեշտութեամբ, շատ հեշտութեամբ մոռացաւ այդ տղային, որն իր սրտի վրայ, իր հոգու վրայ ոչ մի հետք, ոչ մի ստուեր չէր թողել:

Յետոյ վրայ հասան հոգսերը, բարի եւ տխրալից հոգսերը:

Նա երեխայ ունեցաւ, գեղեցիկ մի որդի:

Նոր կեանք ու բովանդակութիւն տուեց երեխան այդ խաղաղ ու հաշտ ընտանիքին:

Ինչպէ՜ս լաւ էին զգում նրանք իրենց, ինչքա՜ն երջանիկ էին ապրում:

Ուրիշ կեանք ու ապրում գոյութիւն չունէր Աշխէնի համար. աշխարհում նա միայն ամուսնուն էր ճանաչում ու մէկ էլ որդուն:

Արցունքի կաթիլներ երեւացին Աշխէնի աչքերում, որ պոկուեցին այնտեղից ու ընկան սեղանին դրած նկարին:

Աշխէնը հեռացրեց ամուսնու նկարը: Թո՛ղ, թո՛ղ Սուրէնը չտեսնի արցունքները, թող դրանք անծանօթ մնան նրան, թող նա անվիշտ լինի, հանգիստ...

Ինչո՞ւ փշրուեց իրենց երջանկութիւնը, ո՞վ համարձակուեց ձեռք բարձրացնել այդ երջանկութեան վրայ:

Յիշողութիւնների ստուերները շարունակեցին անցնել նրա աչքերի առջեւից:

Սկսուեց պատերազմը եւ այդ պատերազմն էլ հէնց վրդովուեց նրանց խաղաղ ու լաւ կեանքը:

Տանը թողնելով կնոջը եւ հազիւ երկու տարեկան որդուն, Սուրէն Սարումեանը գնաց բանակ:

Առաջին ամիսներին Աշխէնը շարունակ նամակներ էր ստանում ամուսնուց, եւ հոգին ասես հանգիստ էր:

Մի տարի էլ անցաւ, երկրորդ էլ, բայց ճակատից եկող այդ նամակները շարունակում էին բովանդակութիւն տալ Աշխէն Սարումեանի կեանքին, ու նրան թւում էր, թէ ինքը երբեք մենակ չի եղել, թէ միշտ իր հետ է Սուրէնը, սիրելի, պաշտելի ամուսինը:

Սակայն մի օր ընդհատուեցին այդ նամակները:

(Շար. 1)

հոգեգործին աննախանձելի վիճակը, միւս կողմէն ցոյց կուտայ գիւղական տղրուկներուն իր նկատմամբ ամբարտաւան, արհամարհական վերաբերումը: Ան շատ լաւ կը ճանչնայ իր նկարագրած ցեցերու պատրաստութիւններուն նախատիպերը: Մխիթար Սաքոյի նմանակը, օրինակ, իրականութեան մէջ Սարգիս Բզնունին է եղած, որ ժողովուրդը «Սատանայ Սաքօ» կը կոչէր: Նախատիպին եւ հեղինակին ընտրած կերպարին միջեւ կենսագրական դէպքերու եւ բնաւորութեան հակադրական գիծերու շատ նմանութիւններ կան: Աւելին, Սարգիս Բզնունին ոչ միայն Մխիթար Սաքոյի, այլեւ Տէր Ղուկասի նախատիպն է: Խանութպան, վաշխառու «Սատանայ Սաքօն» հիմք ծառայած է Մխիթար Սաքոյի տիպարը ստեղծելուն, իսկ Տէր Սարգիս Բզնունին իր խարդախութիւններով եւ օրինազանցութիւններով սնունդ տուած է Տէր Ղուկասի կերպարին: Բալասան աղայի նախատիպ կը համարուի Ներսիսեան վարժարանի ուսուցիչ եւ վերակացու Նիկողայոս Տէր - Յովսէփեանը՝ որ աչքի կը զարնէր իր ճկուն բնաւորութեամբ եւ փախստեայութեամբ:

Վիպասանին ստեղծագործութիւններուն մէջ իր ուրոյն տեղը ունի 1890 թուականին հրատարակած «Բզէ» վէպը: Հոս, իր «Ռուսահայոց գրականութիւնը» գիրքին մէջ կը նկատէ.- «Աւելի հետաքրքրական է «Բզէ» վէպը: Պ. Պռօշեանց ջանացել է պատկերացնել թէ ինչպէս է ծնւում, մեծանում, զարգանում գիւղական ցեցը»: Վէպի կեդրոնական հերոսին՝ Բզէի տիպարը կարելի է դասել Մխիթար Սաքոյի, Բալասան աղայի, տանուտէր Խուդոյի, Տաճատ Գնդունիի, Տէր Ղուկասի՝ գիւղական բազմաթիւ այլ ցեցերու շարքին: Պռօշեանց խիստ չար ու համոզիչ գոյներով կը նկարագրէ այն ամբողջ ճամբան, ուրկէ անցած է Բզէն՝ կիսաքաղց պատանիի վիճակէն հասնելով դաւառական զոռպայի՝ Խոջա Բաղդասարի աստիճանին: Բզէի մէջ հարուստի նման կը ժայթքէ կուտակելու ամբողջական տենչը: Փող, սեփականութիւն, բոլոր ասպարէզներուն մէջ մրցակիցներուն կործանում՝ այս է իր առաջին ձիրը, այս ալ կը դառնայ իր կեանքը ղեկավարող սկզբունքը, իր նշանաբանը: Նպատակին հասնելու համար ընտրութիւն չի կատարեր ամէնէն անմարդկային միջոցներուն մէջ: Հարստանալու տենչը ոչնչացուցած է իր մէջ մարդկային բոլոր զգացումները եւ արթնցուցած անասնականը: Վէպին պատումը չաղախուած է երգիծանքով ու զաւեշտով, որ հիմնականին մէջ ուղղուած են կեդրոնական հերոսին դէմ եւ աւելի ցայտուն կը դարձնեն կերպարը, իր նկատմամբ ատելութիւնը կը խորացնեն: Հեղինակը կը ցանկայ, որ դաժան ու չար մարդիկ անպայման կործանին եւ յաղթանակեն արդարութիւնն ու բարին:

Իր ժամանակի հանրային քաղաքական կեանքի փոփոխութիւններուն զուգընթաց կը զարգանայ նաեւ Պռօշեանի աշխարհահայեացքը: 1890 - 1900-ական թուականներուն վիպասանը իր գործերուն մէջ կ'անդրադառնայ գիւղացիական ընդվզումներու արտացոլման: 1892 թուականին կը տպէ «Մեր Խեչօն» պատմուածքը, իսկ 1900-ին՝ «Ցոնօն» վէպը: Վերջինս 19-րդ դարավերջի հայ գիւղացիական ընդվզումները պատկերացնող ամէնէն յատկանշական գործն է: Ցոնօն, ինչպէս ընդունուած է ըսել, ղաչաղ է դարձած, պայքարի է ելած յանուն արդարութեան, «նա մինչեւ օրս ոչ մի անմեղ մարդից մի կաթիլ արիւն չի հանել: Նրա սպանածները կամ մարդակեր աւազակներ են, կամ խեղճերի հոգեհանները»: Անիրաւութիւններէն դառնացած, Ցոնօն երեսուն հոգինոց իր խումբով ցասումով, վրէժխնդրութեամբ կ'ոչնչացնէ հայ եւ օտար աշխատաւորներու արիւնարբուները: Բայց Ցոնոյին պայքարը, ինչպէս եւ տեղական բնոյթ կրող որեւէ գիւղացիական պայքար, դատապարտուած է պարտութեան: Ան կը սպանուի, ի վերջոյ, ինքնակամ յանձնուելէ իշխանութիւններուն:

Պերճ Պռօշեանց, որուն ծննդեան 145րդ եւ մահուան 75-րդ տարելիցն է, ինչպէս Աւետիք Իսահակեանն է նկարագրած՝ ամբողջական մարդ էր՝ կայուն համոզումներ: Խօսքը պատկերաւոր էր, ժողովրդական ոճերով, դարձուածքներով, առածներով հարուստ: Ինձ թւում է, թէ հողի ուժով լցուած աշխարհզգացողութեամբ, կենսահայեցողութեամբ»: Իր դրական ժառանգութեան ժողովրդայնութիւնն ու մարդկայնականութիւնը, ժողովրդավար ոգին՝ գալիք սերունդներու յարգանքն ու պատկառանքը միշտ վառ կը պահեն մեծ գրողին, մտածողին ու ամբասիր մարդուն նկատմամբ:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԲԱԲԱՅԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ

52-ՐԴ ԿՐԹԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

(1981 - 1982)

×

Է.- ՀՈՒՆՁՔ

Ժառանգաւորաց բաժնէն, այս տարի ունեցանք հինգ շրջանաւարտներ: Բոլորն ալ յաջողութեամբ աւարտեցին իրենց քննութիւնները եւ ստացան համապատասխան վկայական:

Շրջանաւարտ մեր սաներէն երեքը, Նազարէթ Սարգիսեան, Սեւակ Քէնտիրճեան եւ Ստեփան Հէճինեան Կիրակի, Յունիս 20-ին, ձեռնադրուեցան Սարկաւագ, ուխտելով Աստուծոյ եւ Ազգին ծառայել: Կը հաւատանք որ մեր միւս երկու շրջանաւարտներն ալ, Վիգէն Մարգարեան եւ Շանթ Աւետիսեան, Դպրեվանքէն անցած բոլոր սաներուն նման, անպայման որ այլ հանգամանքներով իրենց նպաստը պիտի բերեն եկեղեցական եւ ազգային կեանքին, որովհետեւ երբեք չի մոռցուիր եւ չէ մոռցուած նուիրումի եւ անձնազոհութեան այն կրթանքը, զոր Դպրեվանքը կուտայ իր զաւակներուն: Որովհետեւ, միշտ վառ կը մնայ այն ոգին եւ միշտ կը վերարծարծուի այն սէրը զոր Դպրեվանքը միայն կը ներշնչէ իր խնամքին յանձնուած պատանիներուն:

Ը.- ՑԻՍՆԱՄԵԱԿ

1.- Հանդիսութիւններ.-

Դպրեվանքի Տեսչութեան, Ուսուցչական կազմին եւ սաներուն համար, քաջալերութեան, ներշնչումի, խոկումի, ինքնաքննութեան եւ երախտագիտութեան բացառիկ պահեր հանդիսացան այն բոլոր յոբելինական հանդիսութիւններն ու ձեռնարկները, որոնք կատարուեցան Հիւս. Ամերիկայի Արեւելեան Թեմին, Լիբանանի Թեմին եւ Քուէյթի մէջ:

Միացեալ - Նահանգներու Արեւելեան Թեմին մէջ կատարուած հանդիսութեանց հետեւեցանք մամուլի եւ յատկապէս Նիւ - Եորքի Առաջնորդարանէն ղրկուած հաղորդագրութիւններու եւ հրատարակութիւններու միջոցաւ (1): Լիբանանի Թեմի ձեռնարկներուն իրենք սաները բերին իրենց կարեւոր մասնակցութիւնը (2):

Իսկ Քուէյթի հանդիսութեանց համար տեսուչ Սրբազանը անձամբ հրաւիրուած էր Քուէյթի Ազգային Վարչութեան կողմէ բանախօսելու համար: Այն տասը օրերը որ Տեսուչ Սրբազանը այնտեղ անցուց, եղան բացառիկ խանդավառութեան օրեր ողջ Քուէյթահայ գաղութին համար (3):

2.- Նոր շէնքի շինութիւն.-

Ցիսնամեակի առիթով ծրագրուած Դպրեվանքի յարակից նոր շէնքի շինութեան նախապատրաստական աշխատանքները յառաջ տարուած եւ գրեթէ ամբողջացած են: Ցիսնամեակի Կեդրոնական Յանձնախումբը, նշանակուած Վեհափառ Հայրապետներու եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կողմէ, քանի մը նիստերով գանոնք վաւերացուց: Այդ Յանձնախումբի անդամներն են Գերշ. Տ. Արտաւազդ Արքեպիսկ. Թրթռեան, Գերշ. Տ. Տաթեւ Արք. Սարգիսեան, Գերշ. Տ. Արամ Եպիսկ. Քէշիշեան, Տեարք Արա Երեւանեան, Կարպիս Թիւթիւնճեան, Ոսկեբերան Արզումանեան եւ Գէորգ Գանտահարեան: Ծրագիրն այն էր որ այս ամառ սկսէին շինութեան աշխատանքները եւ գէթ շէնքին կմախքը մինչեւ ձմեռ աւարտած ըլլար: Այս աշխատանքներու պատրաստութեանց մէջ էինք երբ յանկարծ Յունիս 4-ին պատերազմական ծանր կացութեան մատնուեցաւ ամբողջ Լիբանանը Իսրայէլեան ուժերու թափանցումով: Յուսալից ենք որ վերջ կը գտնէ այս խառնակ, անապահով եւ անորոշ վիճակը եւ կը ձեռնարկենք այնքան կենսական այդ գործին: Երբ հիմնարկէքը կատարուի, այն ատեն Յանձնախումբը Վեհափառ Հայրապետներու գլխաւորութեամբ հարկ եղած տեղեկագիրը կուտայ ցարդ կատարուած աշխատանքներուն եւ եղած նուիրատուութեանց մասին: Մենք որպէս Տեսչութիւն եւ Ուսուցչական կազմ ու ուսանողութիւն անհամբեր կը սպասենք այն օրուան երբ առերեւութական կենսական այն ծրագիրը իրականանայ: Որովհետեւ կը հաւատանք որ մեր կրթական - դաստիարակչական, մարդու պատրաստութեան գործը աւելի արդիւնալից պտղաբերութեամբ պիտի պսակուի թէ՛ ուսանողներու թիւի յաւելումով եւ թէ՛ կրթական գործի գործնական կարելիութիւններու բարելաւումով եւ ընդարձակումով:

(Շար. 3)

1) Տե՛ս ՀԱՍԿ, Մայիս - Յունիս, 1982:
2) Տե՛ս ՀԱՍԿ, Մարտ, 1982:
3) Տե՛ս ՀԱՍԿ, Փետրուար, 1982:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵԼԵԿՏՐՈՆԻՔ ԿԱՐԳԱՒՈՐԻՉՆԵՐ

Լենինականի մէջ, ինչպէս այլուր, օրուան որոշ ժամերուն կառքերու երթեւեկը, յատկապէս հրապարակներուն եւ խաչմերուկներուն վրայ, կը ստեղծէ խճողումներ: Ինքնաշարժներու երթեւեկութիւնը կանոնաւորելու մտադրութեամբ ելեկտրոնիք համակարգերով ղեկավարուող լոյսեր պիտի զետեղուին:

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Այս տարի Ֆրանսայի նախկին դիմադրականներու ազգային կոմիտէի կողմէ բոցի արծարծումի արարողութիւնը մասնաւոր փայլ մը կը ստանար նախկին Ռազմիկներու նախարար Ժան Լոռէնի ներկայութեամբ, որուն կ'ընկերանային երկու զօրավարներ, Ա. Ն. Ա. Ք. Ռ.ի կողմէ ազգային կոմիտէի ներկայացուցիչներ զօր. Քասօ Ռօլ Թանկի եւ ընդհ. քարտուղար Ֆուրնիէ Պօքէ: Հակառակ արձակուրդի շրջան ըլլալուն (Օգոստոս 23), ներկայ էին նաեւ Ա. Մանուկեան, խորհրդային դեսպանատան Ա. քարտուղար ու բաւական թիւով Հայեր, նախկին դիմադրական ու կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ:

Արարողութեան աւարտին, նախարարը, անմար բոցի երկու կողքերը շարուած, բազմութեան առաջին կարգի գլանըլողներուն ձեռքերը կը սեղմէր, ըստ աւանդութեան, մինչ Պ. Ծ. Ասատուրեան նախարարին կը ներկայացնէր հայ նախկին դիմադրականները:

Ի նպաստ Հայ Դատին յետագայ, խաղաղ միջոցառումներու նախատեսութեամբ՝ օգտակար, անհրաժեշտ է նման առիթներով յիշեցնել Հայերու կամաւոր մասնակցութիւնը Ֆրանսայի պաշտպանութեան՝ երկու աշխարհամարտներուն ալ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՌՕՏԵԱԼ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

Կիրօս աւելի մօտեցած էր, երբ Սաքօն զգաց, որ Մինասը կը թուլնար իր քաշքշութեան մէջ: Կիրօսին «ե՛կ, գա՛րկ» խօսքերը արդէն թուլցուցած էին Մինասը:

Սաքօն այլեւս թող տուաւ Մինասին թեւերը, երբ տեսան, որ Մինասը յանկարծ փղձկեցաւ լացով մը, երբ տեսաւ, իր շատ յարգած, առասպելական Ջէրչին իր աչքեւ առաքելատիպ կերպարանք մը առած էր, հին գրչանկարներու պէս, նիհար ու ցամքած դէմքով:

Թորթանցի Մինաս երախայի նման այլեւս չէր կրնար զսպել իր լացը:

- Բա, դուն քեզի եկուր, Մինաս, երախայ չես, - Սաքօն էր խօսողը: Մինաս այդ արցունքներուն մէջ էր որ դրկեց Կիրօսը անսահման զգլխումով:

- Կիրօս, ա՛խ, ես ի՞նչ ըրի ... ինչպէ՞ս չի չորցաւ լեզուս, չքաշուեցան թեւերս...

Այդ պահուն բազմութեան մէջ արցունքներ զսպողներ շատ եղան. նոյնիսկ Սաքոյի խոշոր աչքերուն մէջ արցունք կոլեցան: Այդ դէպքի ընթացքին, բոլոր Թորթանցիներն ալ լուռ կերպով բաժնեցին Մինասին արցունքները, ինչպէս բաժնած էին անոր ատելութիւնը Կիրօսին հանդէպ: Այդ՝ շատ բան փոխեց նաեւ հաւաքուած ժողովուրդին մէջ:

Կիրօսն ու Սաքօն մօտ երեք ժամ Թորթանցիներուն մէջ մնացին, անոնց հիւր եղան: Շատ աշխատանքներ կային ընելիք: Ի՛նչ կարեւորը, կարաւանները ճամբու դնելն է, որ օր առաջ պարպուէին հայ գիւղացիները Պէտիրի հողերէն: Թորթանցիները պիտի ընկերանային կարաւաններուն:

Երբ Կիրօսն ու Սաքօն մեկնեցան վրանէն, Մինաս որոշ տեղ մը ընկերացաւ անոնց, որ չըլլայ թէ բան մը պատահի:

«Է՛հ, էսպէս է մեր ժողովուրդը», մըտածեց Կիրօս: Միամիտ ու մանկական գիծ մը կայ էնոր մէջ: Այդ՝ միշտ դէպի լաւն ունեցած իր անկեղծութիւնն ու հաւատքն է: Փոքրիկ սխալի մը համար կրնայ մոռնալ էականը: Եւ մենք միշտ ալ մոռցեր ենք էականը յաճախ անպէտ մանրամասնութիւններու մէջ իյնալով: Իսկապէս հոգի տղաքներ են, որ պատրաստ են իրենց կեանքը տալ, որբացնելու Մարտիկին ու Ջէյնապը: Տակաւին հին դարերու հետ ենք ու հեռու մնացած ենք իրականութենէն ու շրջանէն:

Մանր ու սեւ գոմէշի նման նստած մթութիւն մը կար: Սաքօն եւ Կիրօս լուռ կ'անցնէին վրաններու քովէն ու տեղ - տեղ կային մարմրան ճրագներու լոյսեր ու լացի ձայն:

- Ցակոբ ի՞նչ կայ, - հարցուց Սաքօն պահակներէն մէկուն, որ հրացանը ուսէն կախ՝ դէպի իրենց կը մօտենար:

- Կարմրեկցի Միսաքը մեռաւ:

- Բժիշկը տեսա՞ւ...

- Բժիշկը հազիւ ժմնեց. սատկած էր:

- Բժիշկ Օկասովը ուրեմն եկած է այս երեկոյ:

- Արդէն մեկնեցան: Նորէն կռուի ճակատը պիտի երթար:

Մեռելի վրանին շուրջ հաւաքուած էին դրացիները: Կնոջ մը ու տղամարդու մը լացի ձայները կային ու մթութեան մէջ կար ճահիճի գորտերուն ահաւոր եղերերգը.

Բռեկ, բռեկ ֆէ ֆէ բռեկ...

×

Առաւօտեայ նշանակելուն՝ ճամբայ պիտի իյնայ ուրիշ կարաւան մը: Այդ կարաւանին որպէս պահակ պիտի ընկերանային նաեւ Թորթանցիներէն երեք հոգի: Միւս Թորթանցիները արդէն վաղն իսկ, պիտի մեկնէին՝ միանալու Վարդանի խումբին: Երեք օրէն պատրաստ կ'ըլլար կարաւան մը, ճամբայ հանելու:

(Շար. 642)

Այրի Տիկին Նուպար Ալատինեան, Տէր եւ Տիկին Փիէռ եւ Շաքէ Ֆիլիպէր եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Ալատին-եան եւ զաւակները, Տիկին Սիրանոյշ Երանեան, եւ զաւակներն ու Թոռը, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ալեքսանեան եւ զաւակնե-րը խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ա-մուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, քեռայրին՝

ՆՈՒՊԱՐ ԱԼԱՏԻՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 2-ին, 77 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 6, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին:

ՀԱՍՑԷ.-
29, Bd. Jules-Guesde, 93200 St. Denis

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչու-թիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Ընկ. Վարդուհի Մելքոնեանի մահուան առթիւ Պ. Եղիա Մելքոնեան 1000 Ֆ., Տարօնի Հայրենակ-ցական Միութիւն 100, Տիկին Տէրտէր-եան, Ֆրանկիւլեան, Ճամուզեան, Թիւ-թէլեան, Կարապետեան, Զաքարեան 50-ական, ընկ. Արուսեակ Տէր - Գէորգեանի մահուան առթիւ, ննջեցեալին փափաքով 1.000 Ֆ., Ֆրանկիւլեան ընտանիք 100, Աւետիսեան, Նաճարեան (Դաւիթեան) Կարապետեան 50-ական Ֆ.:

ՎԻԷՆԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Դ. ՑԱՆԿ

Զուլըմեան Ալպէրթ (Վիէն), Զարդար-եան Նուպար (Վիէն) 100-ական, Ֆրան-կօղ Սաթենիկ եւ Լիւսիէն (Վիէն) 250, Մելիքեան Յակոբ (Վիէն) 50, Երանեան (Մարսէյլ) 300, Պօյաճեան Բարսեղ (Տէ-սին) 200, Զագէօսեան Խաչատուր (Լիոն), Խաչատուրեան Օր. (Սէն - Թ'էթիէն) 100-ական, Տիկին Յովհաննէսեան (Սէվ-րը) 200, Աբէլեան Ժան (Վալանս) 300, Միսքճեան Վաղինակ (Լիոն) 150, Կրը-նոպլի Հայկական Խումբ, Թագուոր Թագւորեան (Կափ) 300-ական, Սէրխօշ-եան Ժան (Սէն - Թ'էթիէն 50, Գօստան-եան Գ. (Սէն - Մօրիս Պէյնօ) 200, Տօնա-պետեան Վարդանուշ (Վիէն) 100, Մար-գարեան Ժէրար (Վիէն) 200, Գիրճեան Մարտէն (Փօն Թ- Էվէգ), Մկրտիչեան Սիրվարդ (Վիէն), Գարաճեան Յակոբ (Վալանս) 100-ական Ֆ.:

Գումար՝ 101.930

Ց Ա Հ Ա Ն Ա Հ Ն Ո Ւ Ր

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ԹԻՒ 15

խանիցս տպուած, միշտ՝ սպառած

ԳԻՆ՝ 70 ՖՐԱՆՔ
Թղթատարով 80Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
Տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12-ին Խաչվե-րացի տօնին առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկե-ղեցւոյ մէջ, կը կատարուի բազմաձայն Սուրբ պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Լիոնի եւ շրջակայից հոգեւոր հովիւ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կա-տարուի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչա-խումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Երեկոյեան ժամը 4-ին տեղի կ'ունենայ Թափօր - Անդաստանի:

Երկուշաբթի, Մեռելոց ժամը 11-ին հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօ-րէն ննջեցելոց:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ

Սալ տէ Ֆէթ (Ալֆորվիլ)

ATTENTION
CHANGEMENT DE SIEGE SOCIAL

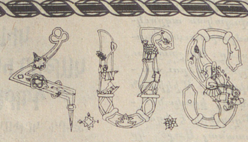
SONIA COUMRYANTZ
a le plaisir
de vous faire connaitre
la nouvelle adresse de :

L'AGENCE DE VOYAGES
OPTIMA Tours
12, rue Vignon
75009 PARIS
tél. 742 10 35

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
Սորպոնի մէջ երաժշտական երե-կոյթ կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
LOTO
Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ
ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ

DU 23 AU 30 OCTOBRE — A LYON ET DANS LA REGION RHONE-ALPES

COLLOQUE - FESTIVAL INTERNATIONAL DE MUSIQUE ARMÉNIENNE

CONFERENCES — DEBATS — CONCERTS

N. B.— Les musiciens professionels et les mélomanes sont priés de prendre contact avec
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
Tél.: (7) 849. 42. 97 — B. P. 10 — 69152 Décines Cédex

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ-Ի «Դար մը Գրականութիւն»

ԳՈՐԾԻՆ Բ. ՀԱՏՈՐԸ (1920 - 1980)

Կ'ընդգրկէ սփիւռքեան գրականու-թեան վերջին վաթսունամեակի պատ-մութիւնը, ընդհանուր գիծերու մէջ ներկայացնելով ընկերային, մշակու-թային, հրապարակագրային եւ լեզ-ուական մարզերու պատկերը: Մենա-գրային 85 ակնարկներով կ'անդրա-դառնայ յայտնի արձակագիրներու եւ քերթողներու կեանքին ու գործին, ա-ռանձնաբար ներկայացնելով գաղու-թային դօտիներու մէջ ստեղծագործող գրողներու գրեթէ լրիւ անուանացան-կերը:

Մօտ 700 մեծադիր էջերէ բաղկացած գեղատիպ հատոր մը. լաթակազմ, պատկերազարդ, մենագրուած 85 դէմ-քերու գործերէն յատկանշական էջե-րով:

Գին՝ 230 Ֆ., առաջման ծախքով: Օդանաւային Թղթատարով՝ 300 Ֆ.: Դիմել «Յառաջ»ի ապսպրելու համար, կամ՝ հեղինակին, հետեւեալ հաս-ցէով.-

M. TOLOLYAN
99 Hillside Rd.,
Watertown, Ma. 02172 U.S.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասե-ղանը, նուիրուած՝
ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վե-րըսկըսին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի ու պա-րի դասաւանդութիւնները, որոնք նախորդ տարիներու նման տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18, Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդ-րոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փա-րիզ 17-րդ:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար կը խնդրուի այժմէն դիմել Հ. Բ. Ը. Մ.-ի գրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպո-նի, Փարիզ 16-րդ,:

Հեռ.- 520 - 03 - 18:

×

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ

Հայկական դպրոցի արձանագրութիւն-ները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ժամը՝ 9 - 12 - 14 - 16.30:

41, Avenue Albert Petit — Bagneux

×

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողքներ պարտին Սեպտեմբեր ամսոյն 1-էն սկսեալ արձանագրել տալ իրենց զաւակները Եկեղեցւոյ գրասենեակը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

Չորեքշաբթի օրուան զբաղումներն ու գործունէութիւնները կը վերսկսին՝ Չո-րեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15-ին:

Արձանագրութեանց համար ներկայա-նալ նոյն օրը ժամը 14-էն սկսեալ:

- Հայերէն լեզուի ուսուցում:
- Հայկական պար:
- Հայկական երգ:
- Ձեռային աշխատանքներ:

Կ'ընդունուին 5-էն 14 տարեկան աշա-կերտները:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

RETENEZ cette date
27 NOVEMBRE
GRANDE SOIREE MUSICALE
Organisée par la MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
avec
Jean Ter-Merguerian — Violon
Hasmig Surmelian — Piano
Chorale Sipan - Komitas
Sonia Nigoghossian — Mezzo Soprano

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
8
MERCREDI
8 SEPTEMBRE
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.254 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.254

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

...ԵՐՆ

ԳՐԱՒՈՒՄ ԼԵՀ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 6-ին Զուիցերիոյ մայրաքաղաքը անսովոր եռուզեռ մը կ'ապրէր եւ դաշնակցային կառավարութիւնը «տագնապի նիստ» մը կը գումարէր ճար մը գտնելու համար պատահածին: Ժամը 9.50-ին է, որ ահաբեկիչներու խումբ մը Լեհաստանի դեսպանատունը կը մտնէր եւ պատանդ կը բռնէր ներկաները: Ճշգրիտ կերպով կարելի չէր եղած գիտնալ թէ քանի՞ հոգիէ կազմուած էր ահաբեկչական commando, ոչ ալ քանի՞ հոգի կար ներսը: Առաջին տեղեկութիւնները, այդ մասին, տուած պէտք է ըլլար այն երիտասարդ կինը, զոր ահաբեկիչները ազատ կը ձգէին, Երկուշաբթի կէսգիշերին, որովհետեւ յղի էր: Բայց զուիցերական ոստիկանութիւնը բան մը չէր ըսեր, Երեքշաբթի առտու: Ամբողջ գործողութիւնը բաւական պղտոր է, եւ ոչ ոք գիտէ թէ ո՞վ են այս ահաբեկիչները: Կը կարծուի որ երեք հոգիէ բաղկացած է խմբակը, գլուխն ունենալով մէկը, որ ինքզինքը կը ներկայացնէ որպէս հրամանատար Պուչովսկի եւ տէր ըլլալ արարքին յանուն (բոլորովին անծանօթ) «ազգ. ազատագրութեան ճակատի մը: Կը պահանջեն որ պատերազմական վիճակը վերնայ Լեհաստան, ազատ արձակուին քաղաքական բոլոր բանտարկեալները, ջնջուին արգելափակման կայանները: Այս ամբողջին համար, Պուչովսկի 48 ժամ պայմանաժամ կու տայ եւ կը սպառնայ դեսպանատունը օդը հանել, յայտնելով թէ վրան 25 քիլօ պայթուցիկ ունի: Աւելորդ է, անշուշտ, ըսել թէ զօր. Ժարուզելսկի գոհացում պիտի չտայ ահաբեկիչներուն, որոնց ո՞վ ըլլալը բնաւ յայտնի չէ: Իրենք կ'ըսեն թէ որեւէ կապ չունին Սոլիտառիթէի հետ: Այս վերջինին Ցիւրիխի, ապա Փարիզի ներկայացուցիչները յայտնեցին արդէն թէ ոչ միայն որեւէ կապ չունին, այլեւ կը դատապարտեն նման արարքներ: Մեկնելով ասկէ, բոլոր վարկածները ի զօրու են: Անկարելի չի նկատուիր նոյնիսկ որ Վարշաւայի գործն ըլլայ, տեսակ մը դրդութիւն, վարկաբեկելու համար Սոլիտառիթէն եւ դիմադրական շարժումները: Ուրիշ վարկած մը, ծագած անունէն, կը վերաբերի տարագիր Լեհերու: Արդարեւ, կը յիշուի որ գերմանական գրաւման շրջանին, Անգլիա ծնունդ առած լեհ կամաւորներու շարժումն ալ նոյն անունը կրած էր: Ուրեմն, նկատի առնելով ահաբեկիչներու ենթադրեալ տարիքը (40-ի շուրջ) կրնայ ըլլալ, որ ասոնք զաւակներն ըլլան 40-ական թուականներու լեհ դիմադրականներուն: Ամէն պարագայի մէջ, առաջին անգամն է որ արեւելեան Եւրոպայի դեսպանատուն մը նման կացութեան մը կը մատնուի: Վարշաւայի կառավարութիւնը անմիջապէս պահանջած է Զուիցերիոյ իշխանութիւններէն, որ հարկ եղածը ընեն ապահովելու համար իրենց դեսպանատան բնականոն աշխատանքին վերահաստատումը: Այլ խօսքով, Լեհաստան բացարձակ ազատութիւն կու տայ, որպէսզի զուիցերական ոստիկանութիւնը յարձակման անցնի, աւելին՝ կ'ուզէ որ անցնի, բայց Զուիցերիա կը խուսափի նման նախաձեռնութենէ մը, որու հետեւանքներուն ծանօթ չէ: Կը նախընտրէ բանակցիլ:

Երեքշաբթի առտու, կացութիւնը նոյնը կը մնար: 13 պատանդներէն (որոնց մէջ՝ ոչ դեսպան ոչ ալ գործակատար կայ) մէկ կին ազատ արձակուած էր եւ ահաբեկիչները ուրիշ «մարդասիրական» վարուելակերպ մըն ալ ունեցած էին, դեղ ընդունելով պատանդներէն մէկուն համար, որ արեան գերճնշումէ կը տառապի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԵՀՐԱՆԻ կեդրոնը, նախարարութեանց թաղամասին մէջ, թակարդուած կառք մը պայթած է, որու հետեւանքով 20 հոգի մեռած է եւ աւելի քան 100 հոգի ալ վիրաւորուած: Երեքշաբթի առտու դեռ ոչ մէկ կազմակերպութիւն տէր եղած էր արարքին:

ԹՈՒՐՔԻԱ վար դրուած Ֆրանսայի ընդրոսաշրջիկին կինը Լիոն վերադարձած է եւ յայտնած թէ թիւրիմացութեան հետեւանքով է, որ ամուսինը լրտես նկատուած է: «13 տարի է, կ'ըսէ Տիկին Ռըպուլ, որ արձակուրդը նոյն տեղը կ'անցընենք եւ երկրորդ տարին է, որ հոն կ'երթայինք Սիթիզըն - Պէնտ կրող կառքով մը: Ոստիկանութիւնը ամուսինս հարցաքննեց, երբ կը փորձէր յարաբերութեան մէջ մտնել Ֆրանսայի մեր ազգականներուն հետ: Պարզապէս մեր լուրերը տալ կ'ուզէինք եւ իրենցմէ լուր առնել: Ոստիկանները կարծեցին թէ կապ մը ունէինք այն ահաբեկիչներուն հետ, որոնք եղեռնափորձ մը կատարած էին, Օգոստոս 7-ին, Անգարայի օդակայանը»: Տիկին Ռըպուլ կը խորհի որ ամուսինը, այս օրերս կը վերադառնայ:

ԹՐՔԱԿԱՆ նաւ մը ընկղմած են Իրաքցիները, աջի օր Պանտար Խոմէյնի տանող դետակին բերանը: 3 նաւաստի մեռած է, երեք ալ վիրաւորուած:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Պաշտպանութեան նախարարը կը պնդէ որ տակաւին երկու հազար Պաղեստինցի մնացած է Լիբանանի հարաւը եւ ցորչափ անոնք հոն են, իսրայէլեան զօրքն ալ կը մնայ: Միւս կողմէ Իսրայէլ Սուրիայէն կը պահանջէ ութ զինուորներ, զորս սուրիական ուժերը գերի բռնած են, Շաբաթ օր: Անմիջականին համար, արդէն, վախ կայ Սուրիա - Իսրայէլ բախումի մը, մինչ Ճեմայէլի ընտրութիւնն ալ Լիբանանի ներքին կացութիւնը չի դիւրացներ: Զախը մէկ տեսակէտ չունի, ինչ կը վերաբերի իր բռնելիք դիրքին Պէշիր Ճեմայէլի նկատմամբ: Ոմանք կ'ակնկալեն որ յայտարարէ.- «Կ'ուզեմ քշել Իսրայէլացիները Լիբանանէն եւ Իսրայէլի հետ հաշտութիւն չեմ ստորագրեր»: Բայց Իսրայէլ ալ կ'ըսէ՝ «Ձեզ երթար, մինչեւ որ դաշինք չստորագրուի»: Գալով նախկին նախագահ Ֆրէնճիէի, Monde-ի թղթակիցին յայտարարած է, որ Ճեմայէլի ընտրութիւնը ապօրինի է, որովհետեւ նախագահ ընտրուելու համար, ըստ Սահմանադրութեան, թեկնածուին դատաստանը (casier judiciaire) պէտք է մաքուր ըլլայ, ինչ որ պարագան չէ Ճեմայէլի: Ծանօթ է որ Ֆրէնճիէի համար Քաթայէպներն էին իր զաւակը, իր հարսը եւ երեք տարեկան թոռնիկը մորթողները: Ինք, սակայն, կը պնդէ որ մաս չունի, այն միւս մահափորձին մէջ, որ Ճեմայէլի 2 տարու աղջիկը սպաննեց:

ԱՅՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ, որոնք 75 տարեկանը անցած են, ղումի (grippe) դէմ ձրի պատուաստի իրաւունք ունին: Այս կարգադրութիւնը եղած է, որովհետեւ տարին շուրջ հինգ հազար տարեց կը մեռնի ղումէ, որ այնքան ալ թեթեւ հիւանդութիւն մը չէ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔ
ԿԸ ՎԿԱՅԷ Ի ՆՊԱՍՏ
ՄԱՆՈՒԷԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Յուլիս 26-ին, Պոլսոյ զինուորական թիւ 1 Ատեանին առջեւ բացուած էր Հայր Մանուէլ Երկաթեանի դատավարութիւնը, որ յետաձգուած էր Սեպտեմբեր 2-ին, ամբաստանեալը Շնորհք Պատրիարքի վըկայութիւնը ուզած ըլլալով:

Ամբաստանութիւնը ծանօթ է՝ հակա - թուրք գաղանդութիւններ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանի Դպրեվանքին աշակերտներուն: Հայր Մանուէլ դըժած էր իրեն դէմ եղած բոլոր ամբաստանութիւնները եւ յայտնած թէ Շնորհք Պատրիարք լաւատեղեակ է այդ հարցին:

Այս մասին, Սեպտեմբեր 3-ի եւ 4-ի «Թէրճիւման»ը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.-

Սեպտեմբեր 3-ին, Շնորհք Արք. Գալուստեան որպէս վկայ, յայտարարած է թէ ինք, երբեք ականատես չէ եղած ամբաստանեալին Թուրքիոյ կամ Թրքութեան դէմ որեւէ գործունէութեան:

Պատրիարքը ըսած է որ 1935 - 1940 եւ 1957 - 1959 շրջաններուն, ուսուցչութիւն ըրած է Երուսաղէմի Դպրեվանքը եւ այդ շրջաններուն, Թուրքիոյ դէմ որեւէ գործունէութիւն չէ նշմարած: Ինք, 1976-ին ճանչցած է Հայր Մանուէլը եւ անոր մասին որեւէ գանգատ չէ լսած, երբ ան Դպրեվանքը կ'աշխատէր: Աւելցուցած է որ Երուսաղէմ գտնուած տարիներուն, Դաշնակ եւ Ռամկավար անուններով երկու կազմակերպութիւններ կային եւ Դաշնակները զինքը չէին սիրեր:

Պատրիարքին ցոյց տրուած է Հայր Մանուէլի վրայ գտնուած քարտէսը, որ կը ներկայացնէր երեւակայական Հայաստան մը: Շնորհք Արք. ըսած է որ առաջին անգամն է, որ այդ քարտէսը կը տեսնէ եւ Երուսաղէմի Դպրեվանքին մէջ ալ նմանը չէ տեսած եւ թէ ոչ մէկ տեղեկութիւն ունի ամբաստանեալին Աթաթիւրքը նախատած ըլլալուն մասին:

×

Սեպտեմբեր 4-ի «Միլլիյէթ»ը կը հաղորդէ որ Էսէնպողայի օդակայանի զինեալ յարձակման վերապրող հայ երիտասարդը՝ Լեւոն Էքմէքճեան, որ վիրաւորուած էր, հիւանդանոցէն բանտ փոխադրուած է:

×

Ռէշատ Իշէրի կը շարունակէ քրքրել Հայոց Թղթածրարը եւ իր գիտցած Հայոց Պատմութիւնը պատմել (տես «Յառաջ», Օգոստոս 24-էն 31): Սեպտեմբեր 5-ի թիւին մէջ, ի մէջ այլոց հետեւեալը կը պատմէ.-

Մինչեւ 1887 հայկական ապստամբութիւնը տեղական բնոյթ ունէր: 1887-ին Անգլիացիները սկսան Հայերը կազմակերպել: Հայկ. առաջին կազմակերպութեան անունը «Հնչակ» էր: Այս անունն ալ Անգլիացիները տուած էին, «զանգակի ձայն» իմաստ ունենալով Հայերուն քրիստոնէական զգացումները կը գրգռուէր: Նոյնպէս Հայերու մեծամասնութիւնը հայերէն չգիտնալով, կը կարծէր թէ այս անունը hnç բառէն կազմուած է (Թրքերէն, hnç վրէժ, ոխ կը նշանակէ): Ասոնց նախագահը Հայոց նախկին Պատրիարքներէն՝ Իզմիրլեանն էր: Յեղափոխական մարքսիստ կազմակերպութիւն մըն էր: Իրենց նպատակն էր աշխարհի բոլոր Հայերը հաւաքել: Անգլիացիներուն ըրածը տեսնելով, 1889-ին ալ Կովկասի մէջ կը հիմնուէր Դաշնակ հայկ. կազմակերպութիւնը: Դաշնակ բառն ալ միութեան իմաստ ունի: Այս կազմակերպութեան ծրագիրը միայն Թուրքիոյ Հայոց կը վերաբերէր: Դաշնակցութիւնն ալ յեղափոխական կազմակերպութիւն մըն էր, բայց ցարական Ռուսիոյ մէջ մարքսիզմը արգիլուած ըլլալով, աւելի ազգայնականութիւն կը հետապնդէին:

«Հիւրրիյէթ»էն այս ամփոփ քաղուածքը, պարզապէս «ճաշակ» մը տալու համար էր, անշուշտ եւ աւելորդ է ճշդումներ ընել...:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՍԵՊՏ. 1 - 4)

ՇԱՀՆՈՒՐԻ ԵՐԿԵՐՈՒ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Շահան Շահնուրի երկերու նոր հաւաքածոյ մը, քսան հազար տպաքանակով:

Առաջին հատորին մէջ տեղ գտած են.- Նահանջը առանց երգի » վէպը, «Պատմուածքներ» եւ «Գիշերային փոխադրում» (Transfert nocturne) որ ներկայ հրատարակութեան համար ֆրանսերէնէ թարգմանած է բանաստեղծ Աբրահամ Ալիքեան:

Երկրորդ հատորը, որ լոյս կը տեսնէ աւելի ուշ, կ'ընդգրկէ հեղինակին էսէները, յօդուածները եւ բանաստեղծական հատընտիր մը:

×

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՏԸՆՏԻՐԸ

Երեւանի Համալսարանին նախաձեռնութեամբ լոյս կը տեսնեն չորս հատորներէ բաղկացած եւ Հայ ժողովրդի պատմության քրեստոմատիան խորագրուած աշխատասիրութիւնը: Հոն տեղ կը գտնեն նախապատմական ժամանակաշրջանէն ցայսօր արձանագրուած բոլոր տուեալները ու ներկայացուած տեղեկութիւնները Հայաստանի եւ Հայերու մասին:

Աշխատասիրութեան Ա. հատորը արդէն իսկ լոյս տեսած է: Կը բովանդակէ ըստրկատիրական եւ աւատապետական ըսկըզբնական դարաշրջաններու Հայաստանի պատմութիւնը, այսինքն՝ Ք. Ա. 12րդ դարէն մինչեւ Ք. Ե. 9-րդ դարը: Կարեւոր բաժիններ սահմանուած են Հայկական հին մշակոյթին, հնագոյն ընկերութեանց՝ Հայասա, Նայիրի, Բիայնիլի - Ուրարտու, ինչպէս նաեւ հայ ժողովուրդին ձեւաւորումին, Երուանդունիներուն, Արտաշէսեան եւ Արշակունիներու հարըստութիւններուն անցեալին պարզաբանումին: Նիւթերը առաւելաբար քաղուած են օտար աղբիւրներէ եւ մեծ մասով առաջին անգամն ըլլալով կը հրատարակուին հայերէն:

Ընթերցողները հնարաւորութիւն կ'ունենան ծանօթանալու Խեթական եւ Ասորական արձանագրութիւններուն, նիւթեր, որոնք կապ ունին Հայկական բարձրաւանդակի ցեղերուն, ժողովուրդներուն եւ պետական կառոյցներուն հետ: Օգտագործուած են Ուրարտական հարուստ արձանագրութիւնները: Ասոնք կ'ամբողջանան յունական եւ այլ աղբիւրներով եւ կատարուած հետազօտութիւններուն արդիւնքներով:

Հատորին Բ. մասը, որ հիմնուած է Հայ եւ օտար պատմագիրներու վկայութեանց վրայ, յստակ կերպով կը պատկերացնէ այլազգի նուաճողներուն դէմ Հայ ժողովուրդին մղած ազատագրական պայքարը: Առաւել՝ ընկերային եւ դասակարգային շարժումները:

TERRORISME ET PRISE D'OTAGES

«DES ARMÉNIENS EXPLOSIFS»

(suite et fin)

UN (TROP) LONG SILENCE

Le reste, ce qui se passe ensuite, le déplorable ballet diplomatique réglé par les grandes puissances, les pactes, les traités, les armistices, le sauvetage d'Arméniens dans les pays arabes, la fuite de rescapés vers les contrées d'obédience russe (et bientôt soviétique), la création en 1920 d'une république arménienne de 30.000 km2 intégrée à l'URSS, l'arrivée au pouvoir de Mustapha Kemal, l'occidentalisation de la Turquie, tout cela appartient au cynisme de l'histoire.

Le fait est qu'un peuple millénaire est à présent en miettes,lancé dans les méandres tortueux d'un destin qu'il ne contrôle plus et que désormais il ne contrôlera plus jamais. C'est donc la diaspora - et c'est aussi, hélas!, le démembrement. Pour la première fois depuis qu'il existe, le peuple arménien est bouté hors de la terre de ses ancêtres.

Commence l'ère du silence. Un silence de soixante ans parfaitement compréhensible. En Syrie, au Liban, en France, aux Etats-Unis, en Amérique du Sud, en Arménie soviétique, les communautés arméniennes n'ont plus qu'un désir: tourner le dos à l'innommable tragédie. Il y a lieu à présent de revivre, de renaître, peut-être de s'organiser. Il y a lieu surtout de s'intégrer le plus harmonieusement possible au sein des populations d'accueil - et la chose, en Occident à tout le moins, se fait avec d'autant plus de facilité que les Arméniens sont indo-européens et de religion chrétienne.

Et les années passent. Et le temps, à force de cogner contre l'oreille des peuples, finit par boucher les mémoires.

LE PARAGRAPHE 30

La soudaine renaissance de la question arménienne n'est pourtant pas due au hasard. Ses raisons d'être sont sans doute nombreuses mais tout indique que deux faits essentiels ont contribué, ces dernières années, à la remettre à l'ordre du jour.

Le premier est lié à un rapport officiel émanant de la Commission des Droits de l'homme des Nations unies, présenté pour amendement en septembre 1973. Ce rapport a pour objet «la prévention et la répression du crime de génocide» et cite dans son paragraphe 30 le cas des Arméniens. «Passant à l'époque contemporaine, dit le texte, on peut signaler l'existance d'une documentation assez abondante ayant trait au massacre des Arméniens qu'on a considéré comme le premier génocide du XXe siècle». L'année suivante, alors que le rapport est soumis à l'ONU afin que les représentants des Etats votent son adoption, le délégué du gouvernement turc demande la suppression pure et simple du paragraphe 30. Renvoyé à une sous-commission, le texte est réexaminé en septembre 1978 puis, une fois encore, en mars 1979. Amputé du paragraphe 30. Définitivement.

Malgré les protestations innombrables comme celle de la Ligue internationale des Droits de l'homme ou celle de la France. Malgré la publication d'ouvrages édifiants tels que «Arménie 1915: un génocide exemplaire» de Jean-Marie Carzou et «Embarquement pour l'Ararat» de Michael Arlen.

Comme si le génocide n'avait jamais eu lieu.

Comme si, selon la thèse officielle turque, il ne s'était agi, en 1915, que d'actes militaires, de conséquences normales d'une situation de guerre.

Comme si, en somme, on prétendait que le massacre des Huguenots en 1520, à la Saint-Barthélemy, était une invention des chroniqueurs de l'époque.

Pour les Arméniens de la diaspora, c'est une gifle. Pis encore: une odieuse mystification.

L'ARMENITUDE

Le second fait s'inscrit dans un contexte politique et sociologique très récent, la guerre civile libanaise. On sait qu'elle a provoqué de nombreuses émigrations de populations chrétiennes, entre autres des Arméniens habitués à vivre depuis soixante ans à côté des Arabes, dans un pays dominé par la religion musulmane où Yasser Arafat a déclaré haut et fort: «Nous refusons de subir le sort des Indiens d'Amérique ou des Arméniens. Nous refusons de suivre le destin des peuples engloutis dans l'indifférence générale».

Beuacoup de ces Arméniens libanais se sont réfugiés en France. Du reste, la France, ils l'ont toujours regardée avec les yeux de Chimène - et les plus favorisés d'entre eux y étaient déjà souvent venus autrefois, ne serait-ce que pour y mener à bien leurs études universitaires. Mais le but de leur voyage n'est plus le même, c'est à présent un exil. Et, très vite, ils se heurtent à une affligeante évidence: la diaspora occidentale baigne dans une sorte de léthargie où l'identité arménienne a perdu à leurs yeux sa véritable signification, sa substance première. Ce qui les frappe, c'est que les Arméniens français sont trop intégrés, qu'ils sont au bord de l'assimilation totale, que le souvenir même de leur démembrement s'est presque dilué. Et s'il existe, il existe mal. Par commémorations interposées, par le seul symbole des discours et des chrysanthèmes.

Cela, les réfugiés ne peuvent pas l'admettre. Ils ne peuvent pas davantage accepter que toutes les richesses de la civilisation arménienne soient reléguées aux musées de l'histoire, que l'idée un peu floue de leur «arménitude» s'apparante à un romantisme plus ou moins pleurnichard. Et, pour les plus extrémistes d'entre eux, ceux qui militent au sein d'organisations arméniennes, au grand jour comme les membres de «Hay Baykar» (combat arménien) ou secrètement comme les irréductibles de l'Asala, être Arménien, aujourd'hui, à l'aube de l'an 2000, ce n'est pas, ce n'est plus perpétuer une mentalité particulière. Ce n'est pas non plus un état d'esprit ni une tristesse indolente érigée en vertu. C'est, avant tout, développer une conscience politique, authentique et réfléchie.

L'ESCALADE

De là le sursaut.

De là aussi, malheureusement, l'escalade.

Hier encore, les Arméniens de la diaspora ne désiraient qu'une seule chose: la reconnaissance loyale du génocide commis en 1915. Pourquoi, se demandaient-ils, les divers gouvernements turcs qui se sont succédé tout au long de ce siècle ont-ils toujours nié ce crime, alors que la responsabilité en incombe à un régime et une structure politique dont ils se sont détournés? Reprocherait-on à un jeune Allemand de la République fédérale d'avoir le génocide des Juifs sur la conscience? Ou au roi d'Espagne d'être coupable des excès de Franco et de ses partisans pendant la guerre civile?

Aujourd'hui, les extrémistes arméniens ont monté la barre. Très haut. Outre la reconnaissance du génocide, ils exigent la restitution des territoires où ont germé et grandi trois mille ans de leur culture unique, inaliénable, et de leur civilisation.

De là la violence, la violence aveugle. De là ce mal étrange appelé terrorisme qui paralyse toute action lucide, tout dialogue.

Au fond, la question arménienne, posée une première fois il y a plus de cent ans, reste toujours irrésolue. Et chaque Arménien qui naît, où qu'il naisse maintenant dans le monde, n'arrête pas de la reposer.

«POURQUOI PAS?»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Հայ կեանքը եւս ունի իր վերամուտը:

«Յառաջ»ի չորրորդ էջը որ հայելին է Ֆրանսայի Հայութեան գաղութային կեանքին, միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու այլազան գործունէութեանց, Յուլիսին եւ Օգոստոսին, բացի եզանակի դաշտահանդէսներէն եւ դաշտագնացութիւններէն ուրիշ հրաւէր չունցեց հայ հասարակութեան: Ամէնէն հարուստ սիւնակը եղաւ «Նկատի ունենալ»-ներու սիւնակը: Եւ ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ, քանի Ֆրանսան ամբողջ արձակուրդի մէջ էր այս երկու ամիսներու ընթացքին:

Դպրոցական վերամուտը այս տարի քիչ մը կանուխ ըլլալով, Սեպտեմբերի սկիզբէն իսկ կեանքը կը վերագտնէ իր բնական ընթացքը եւ կշռոյթը: Հայկական ծիրէն ներս, գաղութային եւ միութենական կեանքին վերսկսման առաջին ազդանշանը կուտան Հայերէնի ուսուցման միօրեայ դասընթացքներու բացումը: Տարիներու ունակութիւն մը որ կենսունակութեան փոխարէն կը մատնանշէ հայ կեանքին, հայեցի դաստիարակութեան հայ լեզուի նահանջը քանի գաղութին հաստատումէն ի վեր յարատեւօրէն յետքայլ կ'ընենք թէ որակով թէ քանակով: Շատ քիչ բացառութեամբ բան մը չենք փոխած այն կառոյցէն որ մեր ծնողքները 1920-ական թուականներուն հաստատեցին ոտք դնելով այս ափերը նիւթական ծանօթ անձուկ պայմաններուն մէջ: Անցնինք:

Միութիւններն ու կազմակերպութիւնները պիտի վերսկսին իրենց ժողովական կեանքը, վարչական աշխատանքները, հրապարակային ձեռնարկները: Արդեօք անոնք տարուան աշխատանքի ծրագրի մը պատրաստութեան պիտի մտածե՞ն ու պիտի ճշդե՞ն համապատասխան պիւտճէ մը եւ ապա լծուին գործի. թէ պիտի ձեռնարկեն օրը-օրին, թէ պիտի ձգեն պատեհականութեան, թէ պիտի հետեւին ու կ'ենթարկուին դէպքերուն, փոխանակ զանոնք ղեկավարելու: Հանրային կեանքի մեր փորձառութիւնը դէպի վերապահութիւն կը տանի մեզ: Եւ ըսենք թէ ինչու: Շատ քիչ բացառութեամբ մամուլին մէջ հանդիպած ենք տարեկան տեղեկագրերու, զեկուցումներու: Կարգ մը միութիւններ կրնան ըսել թէ ներքին հարց է, դուցէ. բայց չմոռնանք որ մեր միութիւններու մեծամասնութիւնը կ'ապրի ու կը գործէ ժողովուրդին նիւթական եւ բարոյական մասնակցութեամբ եւ առաջին կարգի մեր եկեղեցիները, այսինքն զանոնք վարող կրօնական ընկերակցութիւնները: Հազուագիւտ բացառութեամբ, Փարիզէն Մարսէյլ, ժողովուրդը անտեղեակ է կրօնական ընկերակցութիւններու բարոյական գործունէութեան, բացի անշուշտ եկեղեցին բանալէն եւ գոցելէն, եւ մանաւանդ ելմտական հաշիւներէն: Մեր ժողովուրդը տատամսոտ է, կուտայ, մանաւանդ եկեղեցիներուն, իր արդար իրաւունքն է տեղեկանալ, դիտնալ: Ինչո՞ւ չհետեւիլ Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Կրօն. ընկերակցութեան օրինակին որ իր ծխական պարբերաթերթ «Գեղարթ»ի մէջ, կանոնաւոր կերպով կը ներկայացնէ պատկերը իր գործունէութեան եւ ելմտական հաշիւներուն զանազան մուտքերով եւ ծախքերով: Ահաւասիկ վերամուտի խոհ մը եւս:

Գանք միութիւններու հրապարակային եւ ելոյթներուն, ձեռնարկներուն: «Յառաջ»ի Օգոստոսի վերջին թիւերը մեր նկատողութեան կը յանձնեն կազմակերպուելիք պարահանդէսներու շարքը Հոկտեմբերէն-Դեկտեմբեր: Առէք Զորեքշաբթի, Օգոստոս 25-ի թիւը՝ չորս պարահանդէս, մէկ լոթօ, մէկ գրօսապտոյտ, երկու երաժշտական երեկոյթ, մէկ մշակութային-գեղարուեստական ցերեկոյթ: Կը պակսին հացկերոյթներու շարքը. սակայն անհամբեր չըլլանք, կուգան տեւնին: Չմոռնանք որ այսօրուան պարահանդէսները հացկերոյթով կ'ըլլան: Դէմ չենք պարահանդէսներուն եւ հացկերոյթներուն, անոնք ալ ունին իրենց օգտակարութիւնը, բայց ո՞ւր մնացին մեր մշակութային, գեղարուեստական, ազգային ձեռնարկները: Անոնց մասին ծրագիրներ չկա՞ն: Վերամուտի այս օրերուն դեռ չտեսանք «Յառաջ»ի չորրորդ էջին վրայ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

Աշխէն Սարումեանը սպասեց, մի շաբաթ սպասեց, մի ամիս սպասեց:

Բազմաթիւ հարցումներով նա դիմեց զինուորական հիմնարկներին, ամուսնու զօրամասին:

Վճռական ոչինչ չյայտնուեց նրան: Նա իմացաւ միայն, որ սպաննուածների, վիրաւորների ցուցակում չկար Սուրէն Սարումեանի անունը:

Անցաւ մի տարի, սկսուեց երկրորդը, բայց ամուսնու գոյութիւնը մնաց նոյն մշուշի ու խաւարի մէջ:

Ու յանկարծ, մի ժամ առաջ, որտեղի՞ց եւ ինչպէ՞ս, յայտնուեց Արամը, իր մոռացուած վաղեմի ծանօթը:

Աշխէնին չյուզեց նրա երեւալը, նա տըղային անտարբեր եւ սառն ընդունեց:

Երկար ժամանակ լուռ նստած էին նըրանք սեղանի մօտ, իրար դիմաց:

Ապա խօսեց Արամը, առանց դիմացը նստած կնոջ աչքերին նայելու, հարցըրեց, թէ ինչպէս է զգում նա իրեն, ինչպէս է ապրում:

Սուրէնի մասին Արամը ոչինչ չհարցըրեց, իր մասին էլ ոչինչ չպատմեց:

Երկար լռելուց յետոյ, Արամը յանկարծ նայեց Աշխէնի աչքերին եւ նորից խօսեց, ասաց նոյնը, ինչ ասել էր տարիներ, շատ տարիներ առաջ: Արամը ամուսնանալու առաջարկութիւն արեց, ասաց որ ինքն առաջուայ պէս շարունակում է սիրել նրան:

Աշխէնը նախատեց Արամին, նախատեց որ այդպիսի առաջարկութեամբ նա դիմում է մի կնոջ, որն ամուսին ունի եւ առաջուայ պէս միշտ շարունակում է սիրել ու հաւատարիմ մնալ նրան:

Արամին այդ չշփոթեցրեց, նա հանգիստ նկատեց, որ ի զուր է Աշխէնն այդպէս երկար սպասում Սուրէնին, որ կենդանի մարդն այդքան չէր լռի, որ հիմա պատերազմ է եւ այնտեղ շատերն են զոհւում:

Աշխէնի աչքերը սեւացան եւ գլուխը պտտուեց: Թուաց, թէ ինկապէս հիմա իր ամուսնու մահուան լուրն են յայտնում իրեն:

Նա Արամին դուրս հրաւիրեց տնից, ասաց, որ նա իրեն մէնակ թողնի, որ չխրդովուի իր առանց այն էլ անհանգիստ կեանքը:

Արամը ոտքի կանգնեց եւ թողեց սենեակը:

Աշխէն Սարումեանը վերցրեց սեղանին դրած ամուսնու նկարը եւ հայեացքը նորից յառեց նրան:

Ա՛խ, ինչպէս էր նա սիրում ամուսնուն, նրա պարթեւ հասակը, կապոյտ աչքերը, նրա էութիւնը. հոգին:

Առաջուայ պէս նկարի միջից իրեն էին նայում ամուսնու ժպտացող աչքերը:

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ չի գրում նա, ինչո՞ւ գէթ մի լուր չի յայտնում իր մասին, որ Աշխէնն իմանայ, թէ նա կայ, ապրում է աշխարհում, որ բոլորն իմանան, Արամն էլ իմանայ, եւ ոչ ոք, Արամը նոյնպէս, չյուզի իրեն, սէր չխնդրի իրենից:

Աշխէն Սարումեանը շրթունքներին սեղմեց ամուսնու նկարը:

Նա կը սպասի քեզ, միշտ կը սպասի, մի քանի կեանք էլ ունենայ, դարձեալ, կը սպասի, միայն թէ գրիր, մի լուր յայտնիր քո մասին. չէ՞ որ անորոշ ըսպասումը մահուանից էլ ծանր է, չէ՞ որ յուսահատութեան սուրերը երբեմն իջնում է նրա հոգուն եւ այդ հոգին մռայլւում է, դառնացում, կսկիծ ապրում:

Ուշ գիշեր էր արդէն, երբ Աշխէն Սարումեանը քնեց, ամուսնու նկարը ձեռքին, նրա պատկերը սրտում:

2

Առաւօտեան հարեւանուհուն յանձնելով Ռուբիկին, որին սա իր երեխայի հետ միշտ տանում էր մանկապարտէզ, Աշխէն Սարումեանը գնաց աշխատանքի:

Մարմնում ինչ-որ ցաւ էր զգում, կոտրուածութի՞ւնը, անքնութի՞ւնն էր պատճառը, թէ այն ծանր ապրումները, որ երէկ ունեցաւ նա: Ինչ-որ անտարբերութիւններ իջել վրան, անտարբերութիւն՝ դէպի կեանքը, դէպի շրջապատը, դէպի աշխատանքը:

Հասնելով հիմնարկ եւ նստելով գրամեքենայի առաջ, նա սկսեց մեքենագըրել իր առջեւ դրուած գրութիւնները: Աշխատանքը կարծես ձանձրանալի էր դարձել, յոգնեցուցիչ: Իր կամքից անկախ էին շարժւում նրա մատները եւ գրամեքենայի ստեղները հազիւ էին ենթարկւում նրան:

(Շար. 2)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ

52-ՐԴ ԿՐԹԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

(1981 - 1982)

———×———

(Դ. եւ վերջին Մաս)

Թ.-- ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր երախտագիտութեան առաջին եւ վերջին խօսքը արժան է որ ուղղենք Կիլիկիոյ Ս. Աթոռի Գահակալներուն՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Խորէն Ա. Վեհափառ Կաթողիկոսին եւ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոսին, որոնք միշտ ամբողջ կերպով կը հսկեն Դպրեվանքի բարօրութեան եւ բարգաւաճման: Աթոռակից Վեհափառ Հայրապետը իր հըմտութեան եւ փորձառութեան բարիքներէն միշտ մեծ բաժին մը կը շնորհէ Դպրեվանքին, դասաւանդելով մեր սարկաւագներուն եւ ժառանգաւորաց Բաժնի աւարտական դասարանի սաներուն: Այս դժուարին օրերուն, անոնք իրենց վրայ առած են Դպրեվանքի տարեկան պիւտճէն հայթայթելու դժուարին գործը: Շնորհիւ իրենց հայրախնամ ջանքերուն՝ ոչ՝ մէկ զրկանքի եւ մտահոգութեան կը մատնըւինք: Բայց մօտէն տեղեակ ըլլալով անոնց հայրական հոգածութեան եւ մտահոգութիւններուն, առաւել երախտագիտութեամբ կ՚ընդունինք այն անգնահատելի հովանաւորութիւնն ու աջակցութիւնը զոր կը ստանանք մեր Վեհափառ Հայրապետներէն:

Շնորհակալութեան մասնաւոր խօսք ունինք Գարակէօզեան հաստատութեան եւ Տնօրէնին՝ Վեր. Ռ. Սարգիսեանի, Տոքթ. Հալաճեանի, Տոքթ. Ա. Պաղտասարեանի եւ իրենց օգնականներուն, որոնք այնքան խնամքով կատարեցին մեր սաներուն բըժշկական ընդհանուր քննութիւն ու դարմանումը, բոլոր անհրաժեշտ դեղերն ու նոյնիսկ ակնոցները տրամադրելով: Շընորհակալութիւն նաեւ Տոքթ. Յովհաննէս Այանեանին, որ ինչպէս միշտ այս տարի եւս անձնուիրաբար խնամեց մեր հիւանդ սաներն ու պաշտօնեաները: Շնորհակալութեան մասնաւոր խօսք Ատամնաբոյժ Տոքթ. Անդրանիկ Սարաֆեանի, որ այնքան սիրով եւ խնամքով կը դարմանէ մեր սաներուն ակռաները:

Շնորհակալութեան ամենաջերմ խօսք ունինք Տիկին Սեդա Թիւթիւնճեանի եւ իր զաւակներուն, որոնք իրենց ամենասիրելի եւ ազգանուէր ամուսնոյն եւ հօր՝ հանգուցեալ Նշան Թիւթիւնճեանի յիշատակին, Դպրեվանքին նուիրեցին անոր թանկարժէք գրքերով հարուստ գրադարանը:

Երբեմն, երբ դոնուեցանք անմիջական առտնին կարիքներու առջեւ, մեր ազնիւ բարեկամներն ու ծանօթները շուտով օգնութեան հասան մեզի: Անոնցմէ կ՚ուզենք յիշել եւ սրտագին շնորհակալութիւն յայտնել.

- Անթիլիասի Մայր Տաճարի Եկեղեցական Տիկնանց Յանձնախումբի անդամուհիներուն, որոնք միշտ մօր պէս կը գուրգուրան մեր սաներուն վրայ եւ մեզի կը հայթայթեն մեր անմիջական կարիքները:

- Ապրոյեան հաստատութեան ընդհանրապէս, բայց ազնուափայլ Տիկին Ապրոյեանի մասնաւորաբար, որ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս մեր սաներուն բոլորին տրամադրեցին անհրաժեշտ ներքնազգեստները եւ գուլպաները:

- Ալֆա հաստատութեան, որ նախորդ տարիներուն նման Առաջնորդ Սրբազան Հօր ձեռամբ մեզի նուիրեց զգեստ եւ շապիկ:

- Պ. Երուանդ Էմիրեանի եւ Սէմէրճեան եղբայրներուն, որոնք համազգեստի կերպասեղէնները նուիրեցին սիրայօժար կերպով:

- Պ.Պ. Երուանդ, Գրիգոր եւ Արթիւր Պէյլէրեանի, որոնք տարիներէ ի վեր կը հոգան բոլոր կարիքները մեր պնակեղէնին եւ խոհանոցի միւս բոլոր տեսակի պիտոյքներուն:

- Պ. Յակոբ Պապոյեանի, որ հիմնովին նորոգեց Դպրեվանքի շէնքի ճակատի բոլոր պատուհանները:

Անկասկած մեծ է թիւը այն բոլոր ազգայիններուն, որոնք Վեհափառ Հայրապետներուն միջոցաւ մեզի կը ղրկեն իրենց օժանդակութիւնները թէ՛ որպէս կրթաթոշակ եւ թէ որպէս այլ տեսակի նուէր: Բոլորին անխտիր կ՚երթան մեր շնորհակալութեան այս սրտագին խօսքերը, որովհետեւ գիտենք թէ սիրով կուտան, ուրախութեամբ կուտան եւ հաւատալով կուտան: Նոյնն է աղբիւրը նաեւ երախտագիտական այս զգացումներուն:

×

Սիրելի՛ Սաներ եւ սիրելի՛ բարեկամներ,

Տարեշրջան մը եւս բոլորեցինք: Մե՛նք գիտենք թէ ինչպէս բոլորեցինք: Լեցուն ըլլալուն համար՝ արագ անցաւ: Պտղաբեր ըլլալուն համար՝ քաղցր եղաւ: Երբ ջանացինք մեր լաւագոյնը ընել, դժուարութեանց հանդիպեցանք: Ուզեցինք քընութիւն եւ ամավերջի հանդէս ընել, ռումբեր տեղացին:

Իբրեւ հուսկ բանք բոլորիդ կ՚ուզեմ երկու բան յիշեցնել.

Ա.-- Եթէ դուրս նայինք, միշտ այս է պատկերը: Խռչընդոտի, արգելքի, դըժուարութեան եւ ցրումի կը հանդիպինք: Իսկ եթէ ներս, մեր մեզի նայինք՝ աշխատանք, նուաճում, յառաջդիմութիւն, սէր, զոհողութեան, անձնուիրութեան եւ ծառայութեան դաշտ կը գըտնենք: Ո՞ր մէկն է բարին, լաւը, թէ՛ մեզի, թէ՛ Աստուծոյ եւ թէ՛ Ազգին համար: Ուրեմն նե՛րս նայեցէք. այնքան բան կայ տեսնելիք եւ սորվելիք: Դէպի նե՛րս նայեցէք որ ձեր հոգիները, ձեր սիրտերը եւ ձեր միտքերը հարստանան:

Բ.-- Մեր դժուարութեանց եւ անապահովութեան օրերուն, մեր եկեղեցին ու մեր ազգը ոտքի ելան եւ Վեհափառ Հայրապետներու գլխաւորութեամբ Յոբելեանական տօնեցին: Ինչո՞ւ: Որպէսզի մենք սիրտ առնենք: Որպէսզի մենք չտկարանանք, որպէսզի մենք մեր հաստատակամ երթը դէպի երկրորդ եւ աւելի յիսնամեակներ շարունակենք: Ուրեմն պէտք է անտեսել դժուարութիւնները, պէտք է յաղթել անոնց: Գիտել անցնիլ ամէն բան որ արգելք կը հանդիսանայ մեր նպատակներու իրագործման: Որով՝ դուք զձեզ տեսէք, դուք զձեզ տուէք եւ դուք զձեզ արժեւորեցէք միայն մեր եկեղեցւոյ եւ ազգին հետ, անոնց յարաբերաբար եւ անոնց համար:

Հոգեւոր, ազգային եւ մշակութային արժէքներու կապուելու միակ ապահով կռուանները Աստուած եւ Ազգն են: Առանց անոնց՝ մենք տկար ենք եւ կաւի պէս փխրուն:

Ամրան Դպրեվանքի շուքը չունիք ձեր վրայ: Զգոյշ թէ թօշնիք կամ խամրիք քաղաք կոչուած անապատներու արեւներուն տակ: Ընդհակառակն, գացէք եւ սիրտ տուէք ձեր ծնողքներուն: Շնորհալի եւ կիրթ զաւակներու բարիքներով զարդարեցէք ձեր ընտանեկան յարկերը: Բիչ մըն ալ հանդիստ ըրէք որ վաղը վերանորոգ կամքով եւ նոր խանդավառութեամբ սկսիք 53-րդ տարեշրջանը՝ մեր քայլերգին սա բառերը ձեր շրթներուն:

«Սիրտ ի սիրտ եւ ձեռն ի ձեռն,
Բարձած խաչն ուխտից մեր բեռն,
Ընթանանք յառաջ եղբայրք...
Կրօնքի հուրն եւ ազգի սէրն,
Զուգեակ իղձեր սերտ եւ սեռն,
Ներշնչումի մեր հոգւոց
Թող լինին, ոհ, անբիծ բոց»...

ՏԱԹԵՒ ԱՐՔ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
ՏԵՍՈՒՉ ԴՊՐԵՎԱՆՈՒՑ

Յուլիս - 1982 -
Պիքֆայա

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԿԱՐԻՉ ՍԱՐԳԻՍ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

Խորհ. Միութեան պետական մրցանակի դափնեկիր նկարիչ Սարգիս Մուրադեանի ձգտումն է պատկերացնել Հայաստանի վերջին տասնամեակներու զարգացումին երեսները:

Ցուցադրութեան սահմանուած ստեղծագործութիւններուն հիմնական մասը կը կազմէ այժմու ծաղկուն պատկերը գիւղերուն եւ քաղաքներուն: Ինչպէս նաեւ դիմանկարներ Արարատեան դաշտի յառաջադէմ կոլտնտեսականներու: Աւելին՝ գիտնականներ, մշակոյթի գործիչներ եւ ուրիշներ:

Նկարիչը 55 տարեկան է: Ցայսօր ցուցադրած է Մոսկուայի Տրետրեակովեան պատկերասրահին արեւելքի ժողովուրդներու արուեստին նուիրուած բաժինին մէջ:

×

ՆԿԱՐԱՏԵՏՐ - ՈՒՂԵՑՈՅՑ

Մոսկուայի Պրոգրես հրատարակչականը զբօսաշրջիկներուն համար լոյս ընծայած է անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն Երեւան նկարատետր - ուղեցոյցը, պատրաստուած Ռ. Անանիկեանի կողմէ:

Նախ զետեղուած է հատուած մը Գէորգ Էմինի «Եօթը երգ Հայաստանի մասին» գիրքէն:

Նկարատետր - ուղեցոյցին էջերը թերթելով, օտար զբօսաշրջիկները կը ծանօթանան Ա. Թամանեանի եւ ուրիշ հայ ճարտարապետներու նախագիծերով կառուցուած շէնքերուն, գիտական - մշակութային օճախներուն, պանդոկներուն, հրապարակներուն եւ փողոցներուն: Նաեւ յուշարձան - կոթողներուն:

Լուսանկարները գունաւոր են:

...յատարարութիւն մը օրինակի համար ...րոց Թարգմանչաց Տօնին, այսինքն Հայ ...շակոյթի օրուան, որ կուգայ Հոկտեմբերի սկիզբը: Մեր ազգային տօներէն ...րեւորագոյնն է, քանի կը յիշեցնէ Հա...յ գրերու հեղինակները՝ Սահակ եւ ...Մեսրոպ եւ Թարգմանիչներու փաղանգը ...որ այդ գիրերը վերածեցին գիրքի: Կա...ելի է մշակոյթի օրը նշել զանազան տօ...նախմբութիւններով՝ մշակութային, դա...ստիարակչական, գեղարուեստական, ցուցա...հանդէսով եւայլն...: Դեռ ուշ չէ: Ահա...ւասիկ վերամուտի այլ նուիրական աշ...խատանք մը:

...Ուստի հայկական վերամո՞ւտ թէ ո՛չ: ...Պէտի ըսենք շարունակութիւն մը, աւելի ...պատասխանատուութիւններով քան մակընթացու...թիւններով: Ու այսպէս ալ պիտի շա...րունակուի որքան ատեն որ մեր ղեկավարութիւնը, կամ ղեկավարները, եկեղեցական թէ աշխարհական, մնան իրենց պատեանին մէջ, բաւարարուին միջակութիւններով եւ չգիտակցին իրենց ճշմարիտ առաքելութեան եւ դաղութին եւ հայ ժողովուրդին գերագոյն շահերը չգերադասեն հազարումէկ տեսակի քանդիչ հարցերէն:

Ֆրանսահայութիւնը մինչեւ յիսունական թուականներուն եղաւ Սփիւռքի ամէնէն փայլուն գաղութը, որովհետեւ ունեցաւ առաջնորդող միտքեր եւ բազուկներ: Ֆրանսան հայկական դատի տեսակէտէն կարեւոր հող մըն է այսօր: Պէտք չէ ձըգել անմշակ:

Մեր վերամուտը պիտի գայ այն օրը երբ ունենանք մէկ ղեկավարութիւն, մէկ դատի համար:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՌՕՏԵԱԼ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

Պէտիրի գիւղերուն մէջ մնացած էին ծերեր, հիւանդներ, վրաններու հաստ ցիցեր ու սեւցած քարերով օճախներ: Արջ Սաքօն իր վերջին աշխատանքին մէջ էր. կերպով մը Շէյխ Պէտիրի գիւղերուն մէջ կ՚ուզէր տեղաւորել ծերերն ու հիւանդները: Հաճի Մուսայի, Վարդանի ու Մուրատի ուժերը հետզհետէ կը նահանջէին, երբ արդէն լերան բնակիչները պարպուած էին Պէտիրի գիւղերէն եւ հըրացանի ձայները մօտեցած էին Շէյխի սահմաններուն:

Չէրչի Կիրօս, վերջին անգամ տեսնուած էր Շէյխին հետ, ըսելու, որ քրտական եւ հայկական ուժերը պիտի նահանջէին առանց Շէյխի կալուածներուն մէջ մըտնելու: Կիրօս թելադրեց Շէյխին, որ լաւ ընդունելութիւն սարքէ թուրք զինուորական պաշտօնեաներուն, մանաւանդ Սէլիմ փաշային, որ «հասած է, իր գիւղերն ու սահմանները փէտայիներու սարսափէն ազատելու»:

Այդ երեկոյ, պատրաստ էր Չէյնապը եօթը բեռցուած ջորիներով, երկու ծառաներով ու 20 զինուած քիւրտերով ճամբայ ելլելու ու միանալու նահանջող Հաճի Մուսայի խումբին:

Դուրսը, ճամբաներու վրայ, խուճապահար քիւրտերու փախուստ մը կար: Փոքր էշերու վրայ բեռցուցած էին տապակ, սաճ, հաւեր, դողդղուքէ բռնուած տժգոյն երեխաներ ու ծերեր: Քիւրտ մը յաղթ հասակով իր ծերացած մեծ մայրը շալկած էր ուսերուն: Խուճապն աւելի կ՚աւելնար, երբ հրացաններու ձայներն աւելի կը մօտենային: Չգիտէին, ո՞ր ուղղութեամբ պէտք էր քալէին: Արդէն հանդիպած էին նահանջող քիւրտ եւ հայ կռուողներուն՝ որոնք կ՚աշխատէին օգնել փախչողներուն:

Թրքական բանակը անցած էր գետէն: Զինուորներու մարախներու նման մտած էին հայ եւ քիւրտ գիւղերուն մէջ: Հայ գիւղերը գտած էին բոլորովին ամայի, որովհետեւ բնակիչները մէկ օր առաջ ճամբաներն ինկած էին: Փողոցներուն մէջ կային շուներ, որ ահաւոր պարապութեան մը մէջ կը հաչէին խուլ արձագանգներով: Զինուորները գտած էին թառվառ եղած հաւեր ու տան մութ անկիւններուն մէջ մտած կատուներ: Զինուորները հրդեհի տուած էին մարագները լեցուն՝ ու կտրտած՝ ցորենի փեթակները: Քիւրտերը վարժ չէին ու անճարակ՝ փախուստի մէջ երբ հայ եւ քիւրտ փախստականներ իրարու հանդիպեցան ճամբաներուն վրայ: Այդ սարսափին մէջ էր, որ անոնք զգացին միեւնոյն մտերմութիւնն վշտի ու ճակատագրի: Կարծես այն աւազակ ու յափշտակող քիւրտը չէր այլեւս. նոյնիսկ ուտելիքները իրարու կը բաժնէին: Քիւրտ Հասան, ձայնի շատ անկեղծ ձեւով խոստովանեցաւ իր հայ դրացիին, որ էծը գողցողը ինքն էր, մէկ տարի առաջ:

Խուճապը երկար չտեւեց: Թուրք բանակը երեք օր յետոյ հեռացեր՝ ու վրան զարկած էր Տաղստանի փէշերուն մէջ. ընդարձակ լեռնաշղթայ մը, ուր քաշուած էին հայ եւ քիւրտ կռուողները: Այդ լեռնաշղթան էր, որ կը հասնէր մինչեւ Գարատաղ ու մինչեւ Սասոյի անառիկ վայրերը: Երեք օր յետոյ, հայ եւ քիւրտ փախստականները վերադարձած էին իրենց աւերուած գիւղերը:

Սէլիմ փնփաշին կը պարծենար, որ պիտի կրնայ Շէյխ Պէտիրի հողերուն վըրայ պաշարել Վարդաձորի լեռնէն վար իջնողները: Հայ եւ քիւրտ կռուողներուն նահանջը աւելի ամբարտաւան դարձուցած էր Սէլիմ փնփաշին իր աւելի քան 2000 կռուողներով: Ան պիտի սարքէր ահաւոր ջարդ մը Վարդաձորի լերան բնակիչներուն, Շէյխ Պէտիրի հողին վրայ: Ու չէր ուզեր հաւատալ, որ նահանջը ծըրագրուած էր: Շէյխ Պէտիր վերջի պահուն իմացեր էր, որ Սէլիմ փնփաշին չպիտի ներէր նաեւ իրեն:

Սէլիմ փնփաշին յաղթական ներս մըտաւ Շէյխին գիւղը իր թեկնածուներով, Պէտիր պէկը հաշուի կանչելու: Ան իր գիւղերուն մէջ պաշտպանած էր ու կերակրած Վարդաձորի լերան բնակիչները: Իր գիւղը դարձած էր տեսակ մը կայան, փէտայիներու գործունէութեան ու իր տան մէջ պաշտպանած էր նաեւ Չէյնապը:

(Շար.-- 643)

Օր. Սթէլլա - Արմենուհի Պագըրճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տէր - Գալուստեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Փափազեան եւ զաւակները, ընտանեկան բոլոր պարագաները և բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

Տիկին ԱՆՆԻԿ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ

(ծնեալ Տէր-Գալուստեան - Փափազեան) ցանկալի մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 6-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտ. 10, ժամը 10.30ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուա - Քոլոմպի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».- Մեր ցաւակցութիւնները Օր. Պագըրճեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12-ին Խաչվերացի տօնին առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, կը կատարուի բազմաձայն Սուրբ պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Լիոնի եւ շրջակայից հոգեւոր հովիւ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Երեկոյեան ժամը 4-ին տեղի կ'ունենայ Թափօր - Անդաստանի:

Երկուշաբթի, Մեռելոց ժամը 11-ին հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12

ՏՕՆ Է ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր Պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Սկիզբ Ժամերգութեան՝ ժամը 8.45ին:
Պատարագ ժամը 10.15ին:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի Ժամերգութիւն եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան՝ ուխտով:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14

ՏՕՆ Է ԽԱՉԻ - ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10-ին Պատարագ կը մատուցուի:
Յաւարտ Պատարագի՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԻՍԻ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Արուսեակ Թորոսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, ինչպէս նաեւ Անտոն Պաչէճեանի յիշատակին Տիկին Արշալոյս Թադէոսեան կը նուիրէ 200Ֆ. Դպրոցասէրին, 200Ֆ. Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Այրի Տիկին Արուսեակ Թորոսեանի մահուան առթիւ, Թորոսեան ընտանիքը 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

1982 — 1983

NEUF STAGES DE

Culture arménienne

D'OCTOBRE A DECEMBRE

3 stages de: «Connaissance de l'architecture arménienne».
Animés par VAHE MOURADIAN

de Janvier à Juin:

6 STAGES DE LITTERATURE ARMENIENNE
Animés par KRIKOR BELEDIAN

1.- Bedros TOURIAN et le romantisme arménien.
2.- Hagop BARONIAN: Medzabadiv Mouratzgannère».
3.- Krikor ZOHRAB et le réalisme. «Posdal» et «Réhan».
4.- Zabel ESSAYAN: «Mon âme exilée».
5.- Haroutioun KURKDJIAN; «Essai sur l'exil»
6.- Vahé OCHAGAN: «Ahazank».

Renseignements et inscriptions à la:
Maison de la Culture Arménienne de Décines
15, Rue de 24 Avril 1915 — 69150 Décines
Tél.: (7) 849. 42. 97

VICKEN
NAIRI
13 décembre

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Կ. Ս. Մ.

Միութիւնս որոշած է այս տարի եւս սահմանափակ թիւով համալսարանականներու կրթաթոշակ յատկացնել, հարցաթերթերը ստանալու համար, դիմումները պէտք է գրաւոր կատարուին մինչեւ Հոկտեմբեր 15:

LES ANCIENS
DU LYCÉE GUETRONAGAN
32, rue de Trévise, 75009 Paris

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE PARIS

Présente

DUO
PIANO — VIOLONCELLE

Hasmig Surmelian
James Lyon

SAMEDI, 25 SEPTEMBRE, A 20H.45
AMPHITHEATRE RICHELIEU
DE LA SORBONNE
17, Rue de la Sorbonne
(Métro: Odéon, St. Michel, Maubert)

MAGASIN PRET-A-PORTER EN GROS
RECHERCHE
DACTYLO — FACTURIERE
bilingue, sérieuse, esprit vif
tél. 236 25 65

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5-ԻՆ

ի նպաստ հայ վարժարաններու

ՇԱՐՎԻԷՕ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ

ՕԾՈՒՄ

ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՁԵՌԱՄԲ
Հայրապետական Պատուիրակ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 26, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին, առաւօտեան ժամը 10ին:

Բարերարութեամբ՝ Տէր եւ Տիկին ԺԻՊՐԱՅԷԼ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Ի յիշատակ իրենց ծնողաց՝ Նշան եւ Ֆիլօ Պահատուրեանի

Շարվիէօ — Փոն տը Շէրիի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ համայն ֆրանսահայութիւնը Եկեղեցւոյ Նաւակատիքի այս բացառիկ արարողութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԷՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասեղանը, նուիրուած՝

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

LOTO

Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ

Սալ տէ Ֆէթ (Ալֆորվիլ)

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
Տարեկան պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վերսկսին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի ու պարի դասաւանդութիւնները, որոնք նախորդ տարիներու նման տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18, Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար կը խնդրուի այժմէն դիմել Հ. Բ. Ը. Մ.ի դրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16-րդ,:

Հեռ.- 520 - 03 - 18:

×

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ

Հայկական դպրոցի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ժամը՝ 9 - 12 - 14 - 16.30:

41, Avenue Albert Petit — Bagneux

×

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողքներ պարտին Սեպտեմբեր ամսոյն 1-էն սկսեալ արձանագրել տալ իրենց զաւակները Եկեղեցւոյ դրասենեակը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

Չորեքշաբթի օրուան դրաղումներն ու գործունէութիւնները կը վերսկսին՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15-ին:

Արձանագրութեանց համար ներկայանալ նոյն օրը ժամը 14-էն սկսեալ:

- Հայերէն լեզուի ուսուցում:
- Հայկական պար:
- Հայկական երգ:
- Ձեռային աշխատանքներ:

Կ'ընդունուին 5-էն 14 տարեկան աշակերտները:

TRANSTOURS
ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1982

Մասնակցութիւն՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետին գահակալութեան 28-րդ տարեդարձին բացառիկ հանդիսութեանց:

Հոկտեմբեր 4-19 Մոսկուա-Երեւան 4.650 Ֆ.

Դեկտեմբեր 20 — Յունուար 4 Մոսկուա — Երեւան 4.750 Ֆ.

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ
TRANSTOURS
25, Rue d'Argenteuil — 75001 Paris — Téléphone: 261. 58. 28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն օր, կէսօրէ ետք, ժամը 15 - 18
— CLAMART: Mr. KEHAYAN; 124, Avenue Henri Barbusse — Tél.: 642. 73. 10
ՄԱՐՍԷՅԼ.- Դիմել՝ Ջ. Ալիքսանեանի
11, Rue du Bassin, Saint Julien — Téléphone: 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55
ՎԱԼԱՆՍ.- Դիմել Ն. Գասպարեանի — 9, Rue Sully
ԼԻՈՆ.- Դիմել՝ Շէմտիքեանի
16, Rue Chardonnet — 69120 Vaulx-en-Velin — Téléphone: 868. 53. 05

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
9

JEUDI
9 SEPTEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.255

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE — No 15.255

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

...ՊԱԳԱՆ ԱՆՈՐՈՇ ԿԸ ՄՆԱՅ

Մինչ Իսրայէլ Սուրիայէն կը պահան-...էր, որ վերադարձնէ գերի բռնած ութ ...զինուորները, ՊԱԿ-ը յայտնեց թէ ինք է ...ղեկավար այդ զինուորներու առեւանգու-...ին: Նախքան այս յայտարարութիւնը, ...Օգոստոս 23-ի Շարժում» մը տէր եղած ...է այդ արարքին, Թունիսը կը համա-...պատասխանէ Պէշիր Ճեմայէլի ընտրու-...թեան:

ՊԱԿ-ի կարգ մը ղեկավարներ, արդէն, ...զանազան յայտարարութիւններով սկսած ...են կրկին գլուխ ցցել, լիբանանեան հո-...ղամասին վրայ իսկ, հիւսիսային կողմը, ...որ սուրիական հակակշռի տակ է: Տը-...րիփոլիի մէջ է, օրինակ, որ Ապու Ա-...յատ չէ վարանած շեշտելու.- «Պէյրութ ...մեր մայրաքաղաքը կը մնայ: Հոս (Տը-...րիփոլիս) կամ Պեքաա չենք գար մեր հը-...րաժեշտը տալու, այլ վերանորոգելու ...մեր յանձնառութիւնը՝ վերջ դնել իսրա-...յէլեան գրաւման: Պէշիր Ճեմայէլին, Իս-...րայէլին, Մ. Նահանգներուն, ըսինք որ ...ամէն մօտ պիտի մնայինք Պէյրութի ...քան՝ ինչ որ իրենք կը կարծեն: Ոչ Պե-...քաան, ոչ հիւսիսը հեռու են Պէյրութէն ...և կը յուսամ, ի մօտոյ, մամուլի ասու-...լիս մը տալ մայրաքաղաքին մէջ»: Պա-...ղեստինցի պարագլուխը բացարձակապէս ...կը մերժէ Ռեկընի ծրագիրը:

X «Պէյրութի ճակատամարտ»ին զո-...հերու ճշգրիտ թիւը կարելի չէ գիտնալ ...և շաբաթներէ ի վեր, ըստ աղբիւրնե-...րու, զանազան թիւեր տրուեցան: Պէյ-...րութի ՄԱԿ-ի մերձաւոր բժշկական աղ-...բիւրներու համաձայն, մեռեալներու թի-...ւը 6.765 է, որոնց 80 %-ը՝ բնակչութեան ...զանազան կազմող անձեր են եւ ոչ՝ կռուող-...ներ: Վիրաւորներու թիւը 29.912 է եւ ...անոնց աւելի քան 11.000-ը ծանր վիճակի ...մէջ են:

X Ֆէսի մէջ բացուեցաւ արաբական ...վեհաժողովը, որմէ կը բացակային՝ Ե-...գիպտոս եւ Լիբիա: Առաջինը «կախակայ-...ուած է» արաբական Լիկայէն Իսրայէլի ...հետ հաշտութեան եկած ըլլալէն ի վեր, ...իսկ Լիբիա դէմ էր այս վեհաժողովին: ...Թրիփոլի կոչ մը ըրած է չափաւորու-...թեան, միասնականութեան, վասնզի կ'ը-...սէ Թունուզի նախագահը.- «Նկատի ու-...նեցէք, որ մեր ճակատագիրը հասարա-...կաց է»:

...ՋԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՌՆԻ մէջ, լեհական դեսպանատունը ...գրաւողները, որոնց ճշգրիտ ինքնութիւնը ...միշտ անյայտ էր, Չորեքշաբթի օր, 48 ...ժամ երկարաձգած են իրենց պայմանա-...ժամը, որ կը լրանայ Ուրբաթ առտու, ...ժամը 10-ին: Երեքշաբթիէն Չորեքշաբթի ...գիշերը 5 պատանդ եւս ազատ ...արձակած էին, կիներ եւ հիւանդ այր ...մը, ինչ որ ութի կը հասցնէր ազատ ար-...ձակուածներու ընդհ. թիւը: Հինգ պա-...տանդ կը մնար, մինչ ծագումով լեհ Զը-...ւիցերիացի դոմինիկեան հայր մը բա-...նակցութիւն կը վարէր:

ՊԱՊԸ քանի մը օրով յետաձգեց Սպա-...նիա կատարելիք իր ճամբորդութիւնը, ...որպէսզի իր այցելութիւնը չզուգադիպի ...ընտրական ընտրապայքարին: Յով-...հաննէս - Պօղոս Բ. Նոյեմբեր 1-ին պիտի ...սկսի իր այցելութիւնը, զոհացում տա-...լով բոլոր կուսակցութեանց: Սպանական ...խորհրդարանական ընտրութիւնները կը կատար-...ուին Հոկտեմբեր 28-ին:

ՀԱՄԲԻԿ ՍԱՍՈՒՆԵԱՆԻ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՕԳՈՍՏՈՍ 17-Ի ՆԻՍՏԸ

Օգոստոս 24-ի մեր թիւով, հաղորդած էինք որ Համբիկ Սասունեանի նախնական ունկնդրութեան յաջորդ նիստը նշանակուած է Հոկտեմբեր 6-ին: Այս որոշումը տրուած էր Օգոստոս 17-ի նիստին, որու մանրամասնութիւնները կու տայ Լոս - Անճըլըսի մեր պաշտօնակիցը՝ «Ասպա - րէզ», Օգոստոս 26-ի իր թիւով.-

Համբիկ Սասունեանի պաշտպան փաստաբան Փոլ Կիրակոս, Երեքշաբթի, 17 Օգոստոսին, դատաւոր Հէնրի Նելսընին դիմեց, պահանջելով ջնջել Համբիկի դէմ խմբագրուած ամբաստանագրէն «յատուկ պարագաներ» բանաձեւումը, որուն վրայ հիմնուած՝ դատախազը մահապատիժ պահանջած է:

Նահանգային Ատեանի դատարանը լեցուն էր Համբիկի համակիր Հայերով, մինչ տեղի չգոյութեան պատճառով, աւելի քան 50 համակիրներ հարկադրուեցան դուրսը, միջանցքին մէջ սպասել:

Պաշտպան փաստաբանը իր պահանջը հիմնաւորեց ըսելով թէ՝ «նախ բաւարար ապացոյց ներկայացուած չէ նախնական ունկնդրութեան ընթացքին, որով կարելի ըլլայ հաստատել, որ պաշտպանեալը (Համբիկը) դիտումնաւոր կերպով սպաննեց զոհը, դարանակալ սպասելով անոր, եւ թէ երկրորդ, նշուած յատուկ պարագան, ըստ որուն զոհը սպաննուած էր իր ազգային պատկանելիութեան համար, սահմանադրականօրէն տարտամ է»:

Կիրակոս պաշտպանելով իր դիմումը, յայտնեց թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ Սասունեանը դատապարտել, որովհետեւ ան Հայ է: Հետեւաբար, ընդհ. հիւպատոս Քեմալ Արըքանի Թուրք ըլլալը նշանակութիւն կը ստանայ: Կիրակոս աւելցուց, թէ «այս հարցը դատավարութեան կ'ենթարկուի ոչ այնքան որովհետեւ Արըքան Թուրքիոյ ընդհ. հիւպատոսն էր, այլ որովհետեւ Սասունեանը հայկ. ծագում ունի»: Կիրակոս շեշտեց թէ «ազգային պատկանելիութիւն» կամ «ազգային ծագում» բանաձեւերը շատ տարտամ են եւ, հետեւաբար, պէտք չէ իբրեւ հիմնաւորում գործածուին «յատուկ պարագաներ»ու հարցի ներկայացման համար, ամբաստանագրին մէջ: Կիրակոսի համաձայն, «ազգային պատկանելիութիւն» բառը տարբեր ձեւերով սահմանուած է տարբեր բառարաններու մէջ, ինչ որ անկարելի կը դարձնէ յստակ եւ ճշգրիտ սահմանում մը գտնել անոր:

Դատախազուհի Լայէլ Բուպըն առարկեց թէ պաշտպան փաստաբանի հիմնաւորումները սխալ են, հետեւաբար անհրաժեշտ է պահել «յատուկ պարագաներ» բանաձեւը:

Դատաւոր Նելսըն որոշեց պահել «յատուկ պարագաներ» բանաձեւը, պատճառաբանելով թէ «դարանակալ սպասումի» հարցը դատավարութեան ընթացքին պէտք է ապացուցուի կամ ժխտուի, իսկ «ազգային պատկանելիութեան» խնդիրը կարելի է լուծել երդուեալ դատաւորներուն տրուած լայն եւ սպառիչ բացատրութիւններով:

Ապա, պաշտպան փաստաբանի խնդրանքին ընդառաջելով, դատաւորը Համբիկի նախնական ունկնդրութեան յաջորդ նիստի օր նշանակեց Հոկտեմբեր 6-ը:

Յատկանշական էր, որ դատաւորը, նախքան այս ունկնդրութեան սկսիլը, Թարգմանի մը միջոցաւ ներկայ հայ հանրութեան ուղղելով խօսքը, յայտնեց թէ «գիտեմ, թէ ինչ կարեւորութիւն ունի այս դատը ձեզի եւ հայկական գաղութին համար. գիտեմ, թէ բոլորդ ալ կ'ուզէք որ այս դատը արդար լուծում մը գտնէ:

Ես ալ կ'ուզեմ, որ ոչ միայն դուք, այլ եւ բոլոր փափաքողները կարենան ներկայ ըլլալ ու հետեւիլ դատավարութեան ընթացքին: Պիտի ջանամ աւելի մեծ սրահ մը ապահովել, աւելի մեծ թիւով անձերու տեղ տալու համար: Սակայն, կը յուսամ որ դատարանէն ներս լրջութիւնը պահուի եւ դատավարութեան ընթացքը բնաւ չխանգարուի ներկաներուն կողմէ, զգացական ինչ պայմաններ ալ ստեղծըւին, այլապէս պիտի ստիպուիմ արգիլել ձեզ, ներկայ գտնուիլ դատական նիստերուն»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՍԵՊՏ. 1 - 4)

ՔՐՏԵՐԻՆ

Հայաստանի Գրասէրներու Ընկերակցութիւնը լոյս ընծայեց Քրտական գիրքը Հայաստանում խորագրուած մատենագիտական ժողովածուն: Հատորը կ'ընդգրկէ 1930-էն 1980 Հայաստանի մէջ հրատարակուած քրտերէն, հայերէն, ռուսերէն եւ ատրպէյճաներէն այն հատորները, որոնք կը վերաբերին քիւրտ հեղինակներուն ստեղծագործութիւններուն:

Վերջին յիսնամեակին Հայաստանի մէջ քրտերէն լոյս կը տեսնեն 247 գիրքեր, ասոնց շարքին խորհրդային ժողովուրդներու դասական եւ ժամանակակից բազմաթիւ հատորներ, ինչպէս նաեւ դասագիրքեր: Կը հրատարակուին եւ կը վերհըրատակուին քիւրտ անուանի գրագէտներու աշխատասիրութիւններ եւ ստեղծագործութիւններ.- Արաբ Շամիլով, Հաջիէ Ջնդի, Ջասմէ Ջալիլի, Ամինէ Աւդալի եւ ուրիշներ:

Հայաստանի բնակչութեան մաս կազմող 50.000-է աւելի Քիւրտերը իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Հանրապետութեան տնտեսութեան զարգացումին: 1930-էն սկսեալ հոն կը հրատարակուի Ռէյա Թազա, որ կը նշանակէ Նոր Կեանք, լրագիրը: Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Արեւելագիտութեան Հիմնարկութեան մէջ գոյութիւն ունի քրտագիտութեան ճիւղ մը: Նոյնպէս բաժին մը կայ Հայաստանի Գրողներու Միութեան մէջ: Երեւանի ձայնասփիւռը ամէն օր հաղորդումներ կը կատարէ քրտերէն լեզուով, մէկուկէս ժամուան յայտագիրով:

X

ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ ՑՂԱՑՈՒՄՈՎ

Երեւանի կաշիի գործատունին աղտոտած ջուրերը, որոնք տասնամեակներէ ի վեր վնաս կը հասցնէին շրջապատին, այսուհետեւ, ոչ միայն անվնաս կրնան նըկատուիլ, այլեւ օգտակար:

Ցայսօր անուանուած «կեղտոտ ջուրին հիւթ»ին հինգ տոկոսին յաւելումով, կըրախինճին տոկունութիւնը զգալի կերպով կ'ամրապնդուի: Միւս կողմէ տասը տոկոսի համեմատութեամբ կը նուազի կըրաղիւսին օգտագործումին քանակը:

Հայ մասնագէտներուն այս յղացումը, հաստատուած յատուկ փորձերով, Հայաստանի միայն շինարարական արդիւնաբերութեան համար կ'ընձեռէ կարեւոր խնայողութիւններ.- տարեկան մինչեւ 40.000 թոն կրաղիւս, 11.000 թոն վառելանիւթ, աւելի քան 4 միլիոն քիլո - վաթ - ժամ ելեկտրուժ:

Խնայողութիւնով ապահովուած աւելցեալ քանակութեամբ կրաղիւսը կարելի կը դարձնէ աւելցնել գրեթէ 160.000 քառ. մեթր ընդհանուր տարածութեամբ բնակարան: Այսինքն՝ մօտաւորապէս 1/6-ը տարուան մը շինութիւններուն: Կ'ամրապընդէ նոյնպէս բարձրայարկ շէնքերուն տոկունութիւնը, յատկապէս շարժերուն դէմ, այնքան կարեւոր Հայաստանի համար:

X

ՆԿԱՐԻՉ ԷՄԱՆՈՒԷԼ ՄԱՂԴԷՍԵԱՆ

Էմանուէլ Մաղդեսեան՝ աշակերտը Յովհաննէս Այվազովսկիի, այս վերջինոյն հետեւորդը կը նկատուի: Կը պատկերացնէ ծովը եւ, յատկապէս Սեւ ծովը՝ քովընտի բնապատկերներով:

Մոսկուայի Կերպարուեստ հրատարակչութիւնը լոյս կ'ընծայէ նկարիչին նկարներուն գիրքը:

Կարգ մը կենսագրական գիծեր.- Ծնած Խրիմ Արմեանսկ քաղաքը 1857-ին, դըպրոցը աւարտելէ ետք Այվազովսկիի աջակցութեամբ կը մեկնի Պետրոգրադ: Հոն կը յաճախէ Գեղարուեստից Ակադեմիան: Այնուհետեւ, կը վերադառնայ Սիմֆերոպոլ, ուր իր արհեստանոցին առընթեր կը բանայ պատկերասրահ մը: Կը ցուցադրէ ռուս անուանի նկարիչներուն նկարները. (ասոնք, ինչպէս նաեւ անոր նկարներուն կարեւոր մասը կը փըճանան Համաշխարհային Բ. պատերազմի ընթացքին):

Նկարիչը վրձինը ձեռքին կը մեռնի 1908 Յուլիս 5-ին:

Անոր հիացում առթող ստեղծագործութիւնները՝ Փոթորիկէն առաջ, Փոթորիկին ալիքը, Եկեղեցիին նկարը Արարատի բնապատկերին վրայ, Ձմեռը Ֆինլանտայի մէջ եւ ուրիշներ, կը ցուցադրուին Երեւանի, Թէոդոսիոյ, Սիմֆերեպոլի, Սեւաստապոլի պատկերասրահներուն մէջ:

ԱՆԳԱՐԱ

ԼԵՒՈՆ ԷԹՄԷՔՃԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ՍԿՍԱՒ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱԽԱԶԸ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ ՊԱՀԱՆՋԵՑ

Անգարայի զինուորական ատեանին առջեւ, Սեպտեմբեր 7-ին բացուած է Էսէնպողայի վերապրող հայ երիտասարդին դատավարութիւնը: Ծանօթ է, որ Լեւոն Էթմէքճեան ծանրօրէն վիրաւորուած էր եւ անցեալ շաբաթ, Թրքական մամուլը կը հաղորդէր, որ ապաքինած ըլլալով, հիւանդանոցէն բանտ փոխադրուած է:

Սեպտեմբեր 8-ի «Թէրճիւման»ը այս առաջին նիստին մասին, հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ:

Ամբաստանեալը յայտարարած է թէ, Պէյրութի մէջ, 1982 Մայիս 2-ին, իր աշխատավայրը գացած ու զէնքը դառած են ԱՍԱԼԱ-ի երկու անդամներ՝ Միհրան Արապեան եւ Մինաս Սիմոնեան եւ մարզումի ղրկած զինք:

ԱՍԱԼԱ-ն այնպէս սորվեցուցած է իրեն, որ հայկական հողերը.- Կարս, Մուշ, Վան, Արտահան, Սասուն (Պիթլիս) գրաւուած են Թուրքերու կողմէ եւ պէտք է ազատագրել, թէ Թուրքերը Հայ ջարդած են 1915-ին, եւլն., եւլն.: Մարզումի շրջանէն ետք, զինքը գացեր գտեր են Յակոբ Յակոբեան եւ ծածկանունով ծանօթ՝ Ապու Մահմուտ հրահանգելու համար Էսէնպողայի ահաբեկչական արարքը:

Զինուորական դատախազը մահապատիժ պահանջած է (այս լուրը կու տային նաեւ ֆրանսական օրաթերթերը, Չորեքշաբթի առտու): Ամբաստանութիւնը մարդ մեռցուցած ըլլալն է, Թրքական դատարանին համար, որ բացարձակապէս չուզեր նկատի առնել Թուրքիայէն հողային անջատման հարցը:

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԻՇԵՐ ՄԸ

6-7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1955

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գրեց՝ Պ. Ե.

Այս օրերս 27-րդ տարին լրացաւ այն «պատմական» գիշերին որ Թուրքիոյ ժամանակակից պատմութեան մէջ իր տեղը կը գրաւէ իբր «եղելութիւն» մը որ անհերքելի կերպով երկրին ոչ-իսլամ տարրերուն հանդէպ կատարուեցաւ:

Ասկէ դեռ մինչեւ երկու տասնեակ տարիներ առաջ Թուրքիոյ մէջ տարին անգամ մը իսկ դժուար էր գտնել մամուլին մէջ յօդուած մը, սխալ կամ ճիշդ,- հայկական հարցին կամ Եղեռնին վերաբերեալ: Թուրք քանի մը պատմաբաններու գրքերու մէջ երեւցած քանի մը էջերը անգամ սահմանափակ ընթերցողներ կ'ունենային եւ լայն արձագանգ չէին գտներ մամուլին մէջ: Հանրապետական Թուրքիոյ մէջ ծնած եւ մեծցած սերունդը առհասարակ շատ քիչ բան գիտէր Եղեռնի կամ Համիտեան ջարդերու մասին: Վերոյիշեալ «դէպքերու» մասին ասկէ անկէ մեր իմացածները մարդկութենէ դուրս այնպիսի եղելութիւններ էին որ նոյնիսկ շատերուս «առասպելական» կամ «չափազանցուած» կը թուէր: Հանրապետական Թուրքիոյ մէջ մինչեւ Աթաթիւրքի մահը (Նոյեմբեր 1938) ոչ-իսլամ տարրերուն հանդէպ որոշ բարեացակամութիւն մը ցոյց կը տրուէր: Թերեւս Եղեռնէն յետոյ Թուրքերուն կը մնար Աստուծոյ ապաշխարութեան ապաւինիլ, թերեւս որովհետեւ ոչ-իսլամ տարրը այլեւս երկրին «ամբողջականութեան» որեւէ սպառնալիք մը չէր կրնար ներկայացնել: Չէ՞ որ Աթաթիւրք հանրապետութեան հռչակումէն երեք տարի յետոյ պետական հարուած պատրաստող Երիտթուրքերու դաւադրութիւնը երեւան հանելով գրեթէ բոլոր պարագլուխներն ալ կախաղան բարձրացուցած էր: Անոնց մէջ հայկական ողբերգութեան մէջ կարեւոր դեր ունեցող պարագլուխներ ալ կային ինչպէս հրէշածին Տոքթ. Նազըմ, Ճավիտ պէյ, Ահմէտ Շիւքրի, Իսմայիլ Ճանպոլաթ (1) եւլն.:

Մեր կարծիքով, Աթաթիւրքի շրջանին ոչ-իսլամ հասարակութեան հանդէպ կատարուած միակ կարեւոր անարդարութիւնը կամ աւելի ճիշդ ճնշումը եղաւ մականուններու փոփոխութեան պարտադրութիւնը որ 1934-ին տեղի ունեցաւ: Թուրքերը մինչեւ այդ Թուականը մականուն չունէին եւ երբ օրէնքը քուէարկըւեցաւ եւ կիրարկուելու սկսաւ, շատ մը Հայեր ալ պարտադրուեցան իրենց մականունները փոխել եւ ստանալ Թրքական մականուններ կամ վերջի -եանը ջնջել ու ալաթուրքա -օղլուով մը փոխարինել:

Սակայն Աթաթիւրքի մահէն յետոյ Իսմէթի ղեկավարութեան շրջանը նոր յայտնութիւններ բերաւ փոքրամասնութեան հանդէպ կառավարութեան տրամադրութիւններուն մասին: Բ. Պատերազմի ընթացքին միմիայն ոչ-իսլամները 20-էն 45 տարու, չորս տարի զինուորգրուեցան: Իսկ «ունեւորութեան տուրք» մըն ալ որ գրեթէ միմիայն ոչ-իսլամներուն ուսերուն բեռցուեցաւ եւ այլանդակ կերպով, շատերը նիւթապէս կործանեց: Հետեւաբար երբ 1950-ին, դեմոկրատ կուսակցութիւնը Ճէլալ Պայար - Մէնտէրէս խմբակին առաջնորդութեամբ կառավարութեան ղեկը ձեռք առաւ երկրին մէջ ազատութեան նոր հով մը փչել սկսաւ: Իսլամ եւ ոչ-իսլամ հայրենակիցներ կարծես հաշտուեցան, եւ նոյնիսկ պատերազմի ընթացքին պատահած ծանրակշիռ դէպքերը եւ անարդարութիւնները մասամբ մոռցուեցան: Այդ օրերը Թերեւս փոքր չափով կարելի է բաղդատել 1908-ի Հ ա մ ի տ ե ա ն բռնակալութեան անկումին յաջորդող ազատութեան զեփիւռին, երբ հայ քահանաներ համիտեան լուծին զոհ գացող Թուրք երեւելիներու գերեզմաններուն առջեւ հոգոց կը կարդային կամ իսլամ հօճաներ հայ գերեզմանատուներու մէջ նահատակաց շիրիմները կ'այցելէին (2):

Մէնտէրէսի կառավարութեան առաջին տարիներու ընթացքին կարծուեցաւ թէ այլեւս իսլամ, ոչ-իսլամ անհաւասարութիւնը անդառնալիօրէն վերջ գտած է: Կը կարծենք թէ ժամանակից Թուրքիան չէ ունեցած 1950-էն 1955-ի տարիներու ընթացքին եղածին նման «ազատութեան» (3) եւ «հանդարտութեան» շրջան մը: Այս հինգ տարիները բաւեցին որ պատերազմի ընթացքին ոչ-իսլամներու մէջ տիրող արհաւիրքը եւ իսլամներու հանդէպ զգացուած անվստահութիւնը մեծ մասամբ փարատի: Բացի Հրեաներէ որոնց Իսրայէլ գաղթը լռիկ եւ առանց Թմրուկի կը շարունակուէր, Հայերէն եւ Յոյներէն անոնք որոնք 1945-էն 1950 տարիներու ընթացքին չէին մեկնած Թուրքիայէն, մեծամասնութիւնը մեծ ցանկութիւն մը ցոյց չէր տար արտագաղթի դիմելու մինչեւ որ 1955 Սեպտեմբեր 6-ի պատմական գիշերը մրրկալից փոթորիկի նման վրայ հասաւ եւ հին ալ նորն ալ, ուզողն ալ չուզողն ալ երկրէն արմատախիլ բրաւ առաւ տարաւ... եւ աշխարհի չորս ծագերուն օտար ափունքներուն ցրուեց:

Մենք այդ պատմական գիշերը կրցանք իր բոլոր կողմերով տեսնել եւ ապրիլ: Մեր ականատեսի վկայութիւնը առանց չափազանցելու պիտի ներկայացնենք ընթերցողներուն: 27 տարի յետոյ դեռ մըտքիս մէջ անջնջելի կերպով դրոշմուած կը մնան այդ պատմական երեկոյեան աննախընթաց դէպքերը: Բայց նախքան մեր նիւթը պիտի ջանանք հակիրճ կերպով պատմականը ընել այն դէպքերուն որոնք առաջնորդեցին դէպի 6 Սեպտեմբերի գիշերը:

×

Ծանօթ է թէ Կիպրոս կղզիի բնակչութիւնը մեծ մասամբ Յոյներէ կը բաղկանայ: Կղզիին Թուրք բնակչութիւնը չէր ներկայացներ եւ հիմա ալ չի ներկայացներ, ընդհանուր բնակչութեան նոյնիսկ 20%ը- (4): 50-ական Թուականներու ըսկիզբը կը վերսկսի, եւ զօրաւոր կերպով, կղզիի յոյն բնակչութեան ցանկութիւնը Յունաստանի հետ միացումի համար: Իրականութեան մէջ կղզիին յոյն բնակչութիւնը միշտ ցանկացած էր մայր հայրենիքին՝ Յունաստանի միանալ: Բրիտանական դիւաններու մէջ պահուած փաստաթուղթեր մեզ կը լուսաբանեն թէ երբ անգլօթուրք դաշնագրով (4 Յունիս 1878) Կիպրոս կղզիի վարչութիւնը Անգլիոյ ձըգուեցաւ, կղզիէն յոյն պատուիրակութիւն մը աղերսագրով մը Փորին - Օֆիս դիմեց եւ Տիզրայէլիի կառավարութենէն խնդրեց որ Կիպրոս Յունաստանի կցուի: Յետագային նոյն ցանկութիւնը յայտնուեցաւ նաեւ Կլատսթոնի երբ 1880-ին ընտրութիւնները իր կուսակցութիւնը շահեցաւ:

Կիպրոս կղզին հանդէպ Թուրքիոյ հետաքրքրութիւնը 1953-ի սկիզբները սկսաւ շեշտուիլ: Մինչ այդ, Թուրք կառավարութիւնը շատ քիչ կը հետաքրքրուէր կղզիին ապագայով եւ նուազ անոր Թուրք բնակիչներով: Թուրք բնակչութիւնը այդ ժամանակ հազիւ 70.000 կը հաշուէր մինչ Յոյները 300.000էն աւելի էին: Չնայած այս Թիւին, Յոյները կղզիին մշակութային, տնտեսական եւ առեւտրական կեանքին մէջ գլխաւոր դերը կը խաղային մինչ Թուրքերը միշտ երկրորդական դերը ունէին: Այդ ժամանակները գլխաւոր երկու համայնքներու միջեւ յարաբերութիւնները համեմատաբար բարեկամական էին: Ինչպէս ծանօթ է այս երկու համայնքներէն զատ Կիպրոս կղզին փոքր հայ գաղութ մըն ալ ունի որ մասնաւորաբար կազմուած է 1895-96-ի Համիտեան ջարդերէն եւ 1909-ի կոտորածէն փախչողներու եւ կամ 1915-ի Եղեռնէն վերապրողներու կողմէ: Ծանօթ է նաեւ թէ Կիպրահայ գաղութի Մելգոնեան ազգային վարժարանը ուսման իր բարձրորակ մակարդակով անցեալին եւ ներկայիս որքան կարեւոր դեր կը խաղայ սփիւռքի գաղթօճախներուն ազգային դրոշմը պահպանելու հայրենասիրական առաքելութեան համար: Ի վերջոյ Լիբանանի Մարոնիներէ եւ փոքրաթիւ Հրեաներէ բաղկացած համայնքներ կ'ամբողջացնեն Կիպրոս կղզիին ժողովուրդներու ընդհանուր ցուցակը:

Կիպրոսի Յոյներու դէպի Էնօսիս ձըգտումը դժուարին կացութեան մատնեց անգլիական կառավարութիւնը որ մտահոգ էր ծովային խարիսխները պահելու համար ու նենգամիտ Ալպիոնը գաղտօրէն հասկցուց Թուրքիոյ թէ Կիպրոսի կղզին ապագային համար Թուրքիա եւս իր վերջին խօսքը ունի եւ պէտք չէ գայն Յունաստանի «նուիրել»:

Մէնտէրէսի կառավարութիւնը տնտեսական դժուարութիւններու դէմ կը մաքառէր: Ամերիկեան օժանդակութիւնը կարենալ վայելելու համար Թուրքիա յօժարած էր Քորէայի պատերազմին յանձնառու մասնակցիլ, բայց հակառակ այս գոհողութեան փոխարէն կատարուած օժանդակութեան, երկրին տնտեսական տագնապը կը շարունակուէր: Մինչեւ այդ ժամանակ (1950), Թուրքիա իր խղճուկ տապկուող հողագործ երկիր մըն էր: Մինչ Մէնտէրէսի կառավարութիւնը փառասէր քաղաքականութիւն մը ընդգրկած էր եւ իշխանութեան գլուխ եկած օրէն իսկ: Թուրքիա իրականութեան մէջ միշտ Օսմանեան կայսրութեան ժառանգորդ, աղքատ եւ յետամնաց երկիրն էր եւ մէկ օրէն միւսը կարելի չէր զայն փոխել: Տըգիտութիւնը եւ անգրագիտութիւնը դեռ միշտ կը պահէր - եւ դեռ ալ կը պահէ - մեծ համեմատութիւն մը երկրին մէջ: Մէնտէրէս ուզեց այս երկիրը մէկ օրէն միւսը ճարտարարուեստական երկրի մը վերածել, եւ ստացած վարկերը ի զուր սպառեցան: Ոչ ճարտարարուեստի հիմնումը յաջողեցաւ ոչ ալ հողագործութիւնը յուսադրիչ աստիճանի մը հասաւ: Եւ երկիրը սկսաւ Ազիզի կամ Համիտեան շըրջանին նման պարտքերու տակ ընկղմիլ: Հետեւաբար Անգլիոյ առաջարկը հեշտ ըմբռնեցաւ Մէնտէրէսի որ որոշեց Երկոտասան կղզիներուն նման Կիպրոսն ալ Յունաստանի չթողուլ:

1955-ի սկիզբին, Թուրք կառավարութիւնը յստակ կերպով Կիպրոսի Թուրք բնակչութեան կ'երաշխաւորէր թէ Թուրքիա մտադիր չէր Էնօսիսը վաւերացնել եւ ունէր կղզիին վրայ այնքան իրաւունքներ որքան Յունաստանը: Մէնտէրէսի կառավարութիւնը կղզիին ապագային հանդէպ ցոյց տուած ամուր դիրքորոշումով կը յուսար երկրին մէջ իր ժողովրդականութիւնը աւելցնել եւ դիրքը ամրապնդել: «Թուրք համալսարանականներու միութիւնը», «Կիպրոս Թուրք է ընկերակցութիւնը» յաճախ հրապարակային միթինգներ կը կազմակերպէին Պոլսոյ մէջ: Բայց 1955-ի ամառը դեռ ոչ ոք կրնար գուշակել թէ խիստ ծանրակշիռ դէպքերու նախօրեակին կը գտնուէինք: Այդ ցոյցերը

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

2

Դիմացը նստած գործերի կառավարիչը, տարիքով մի մարդ, որ վերջերս հիմնարկում յայտնի էր դարձել իր քչախօսութեամբ, երբեմն հայեացքը կտրելով սեղանին փռած թղթերից, յառում էր նրան, ինչ–որ խօսքեր ասում, որ փարատի մեքենագրուհու տխրութիւնը, որ գոնէ նրա դէմքին ժպիտ, ուրախութիւն տեսնի:

Աշխէն Սարումեանի դէմքից սակայն տխրութիւնը երբեք չհեռացաւ, առանց շուրջը նայելու, նա շարունակեց անզօր մատները զարկել ստեղներին, եւ գրամեքենան իր թոյլ չխչխոցով ասես ճմլում էր նրա սիրտը:

Ինչ–որ մարդիկ եկան: Ոմանք իրենց գործը հէնց գործերի կառավարչի հետ վերջացրին: Ոմանք անցան հիմնարկի պետի մօտ:

Աշխէն Սարումեանը լուռ չխչխացնում էր մեքենան:

– Դուք որ այդպէս տխրում էք,– խօսեց գործերի կառավարիչը, երբ սենեակում երկուսով էին մնացել, ապա ես ի՞նչ անեմ: Հազար անգամ երջանիկ կը լինէի, եթէ իմ որդու գոյութիւնն էլ անյայտութեան մէջ լինէր: Թող տարիներ շարունակ ինձ ոչ մի նամակ չգար նրանից, միայն թէ ո՛չ այդ սեւ թուղթը:

Մեքենագրուհին մի վայրկեան նայեց գործերի կառավարչին. նրա ձեռքերը դողում էին, եւ աչքերում խոնաւութիւն կար:

Գրասենեակ մտաւ փոքրիկ փոստատարը, եւ գործերի կառավարչին յանձնեց օրուայ փոստը:

Գրամեքենայի չխչխոցը լռեց:

Աշխէն Սարումեանը հարցական ու կարօտալից նայեց փոքրիկ փոստատարին ու գործերի կառավարչին:

– Ձէ, ընկեր Աշխէն, էլի նամակ չունէք, ասաց փոքրիկ փոստատարը, ասես ցաւելով ու իրեն մեղաւոր զգալով, որ չեն գրում այդ մեքենագրուհուն, որ ինքը չի կարողանում մի' օր էլ նրան նամակ բերել:

Աշխէնը հառաչեց եւ վշտի մռայլութիւնն իջաւ նրա սրտին:

Գործերի կառավարիչը բացեց օրուայ թերթը եւ սկսեց նայել ռազմաճակատին վերաբերող նիւթերը:

Քիչ յետոյ, նա ծոցագրպանից հանեց մի փոքրիկ գրքոյկ եւ թերթից մի բան արտագրեց նրա մէջ:

– Երէկ ռազմաճակատում սպաննուել է տասներմէկ հազար հինգ հարիւր վեց ֆաշիստ,– ասաց նա խօսքն ուղղելով մեքենագրուհուն,– ընդամէնը եղաւ երեք միլիոն վեց հարիւր քսաներմէկ սպանուած:

Գործերի կառավարիչը գրքոյկը նորից դրեց ծոցագրպանում:

– Թող եռապատկուի, քառապատկուի սպաննուած Գերմանացիների թիւը, շարունակեց նա,– գուցէ այդպէս թեթեւանայ իմ վիշտը:

Վերջապէս հնչեց զանգը, եւ աշխատանքն աւարտուեց:

Աշխէն Սարումեանը չմեքենագրուած գրութիւնները դրեց դարակը, փակեց գրամեքենան եւ ոտքի կանգնեց:

Հիմնարկի շէմքում նա տեսաւ Արամին, որ այդտեղ իրեն էր սպասում:

Աշխէնը հնայեց նրան ու շարժուեց առաջ:

– Զգալով, որ հետեւում են իրեն, նա կանգ առաւ:

– Ես մենակ եմ ուզում գնալ, թողէք ինձ,– սառը խօսեց նա:

– Միայն մի խօսք, Աշխէն,– դիմեց նըրան տղան:

– Ես արդէն լսել եմ ձեզ,– ասաց Աշխէնը եւ քայլեց առաջ:

Արամը մնաց կանգնած իր տեղում:

Աշխէն Սարումեանը շարժւում է առաջ եւ զգում, որ իր հետ տանում է տղայի հայեացքը:

Նա աւելի արագացրեց քայլերը:

Լուռ գնում էր նա մեծ քաղաքի եռուն փողոցներով, առանց շուրջը նայելու, ճեղքում, անցնում էր մայթերին խռնուած մարդկային բազմութիւնը:

Ոչ մի բան չէր հետաքրքրում նրան, ոչ մի բան չէր յուզում:

Նա հասաւ տուն:

Մտնելով բազմայարկ տան բակը, նա երկար ձգուող աստիճաններով բարձրացաւ վեր, անցաւ պատշգամբը եւ բացեց իր սենեակին դուռը:

– Մայրիկ, ասես արեւի ճառագայթների պէս նրա գիրկն ընկաւ փոքրիկ Ռուբիկը, որ հարեւանուհու երեխայի հետ փողոց վերադարձել էր մանկապարտէզից եւ կարօտով սպասում էր մօրը:

Աշխէնը կրծքին սեղմեց որդու գանգրահեր գլուխը:

Մայր եւ որդի երկար այդպէս մնացին, անշարժ ու լուռ:

(Շար. 3)

...1955 Յունիսին աւելի յաճախակի կազմա-...երպուիլ սկսան, Թէպէտեւ մասնակցող-...ներու թիւը քանի մը հարիւրը բնաւ չէր ...անցներ: Սովորութիւն եղած էր ցուցա-...րարներուն համար Թաքսիմի հրապարակը Աթաթիւրքի արձանին առջեւ ծաղկեպսակ ...մը դնել, ռազմաշունչ եւ ազգայնական ...ճառեր արտասանել եւ ազգային քայլեր-...գով մըն ալ վերջ տալ արարողութեան: ...Ժողովուրդն ալ սոսր վարժուած էր այ-...լեւս:

Յուլիս 1955ի վերջերը Եւրոպա կը մեկ-...նիմ: Սեպտեմբերի սկիզբը կը վերադառ-...նամ Սելանիկի ճամբով, ուր կը մնամ եր-...կու օր: Պանդոկը կը հանդիպիմ Թուրք համալսարանական ուսանողներու որոնք ...Պոլսէն դեռ նոր բաժնուած են եւ Եւրոպա ...կ'երթան: Թուրք ուսանողները կը զար-...մանան թէ Յունաստանի մէջ Թուրքիոյ ...թշնամանքի նշոյլ անգամ չկայ: ...Նոյնիսկ կը տեսնեն Յոյներ, որոնք քիչ ...չէ շատ Թրքերէն գիտեն, եւ իրենց հետ ...սովորէն Թրքերէն կը խօսին: Կը փա-...փաքին այցելել Աթաթիւրքի տունը: Կ'ա-...ռաջարկեն որ իրենց ընկերանամ: Կ'այցե-...լենք արդի Հանրապետական Թուրքիոյ ...հիմնադիրին տունը որ այժմ Թանգարանի ...վերածուած է: Ան կը գտնուի Համեստ ...թաղի մը մէջ, փոքր պարտէզով մը շըր-...ջապատուած պարզ երկյարկանի տուն մըն ...է: Տունը պահուած է ինչպէս որ էր կէս ...դար առաջ: Սելանիկի մէջ ոչ մէկ չար-...կամ կամ հակաթուրք խօսք կ'իմանանք: ...Յաջորդ օրը անոնք Եւրոպա կը մեկնին ...երկաթուղով, ես ալ Պոլիս ուր մթնոլոր-...տը չափազանց ելեկտրականացած կը գտ-...նեմ Կիպրոսի խնդրին առթիւ:

...Ուսանողներու համախմբումները, մամ-...ուլի մէջ Յունաստանի դէմ սպառնալիքնե-...րը գիրար կը հետապնդեն:

...Քանի մը օր ետք յուզումը իր գագաթ-...նակէտին հասած է, բայց քաղաքին ու-...ղղակի փոքրամասնութիւնը դեռ բնաւ չի ...սպասեր թէ մէկ - երկու օր յետոյ ինչ-...պիսի դաւադրութեան մը ենթակայ պիտի ...ըլլայ, ինչպիսի ծուղակ մը լարուած է ...իրեն դէմ եւ թէ պետութեան հրահանգով:

(Շար. 1)

(1) Ճանպոլաթ 1915-ին Օսմանեան կայսրութեան ընդհ. ապահովութեան տնօրէնն էր, իսկ Թալէաթի աչքին լոյս Պէտրի՝ այդ ժամանակ Պոլսոյ ոստիկանապետ:

(2) Փարիզի մէջ ալ Արշակ Չօպանեանի նախագահութեամբ մեծ հայրենասէր Գ. ...եանի գերեզմանին այցելութիւն եղած էր. ...այսօր Փարիզի Հայութեան շա-...տերուն անծանօթ է:

(3) Անշուշտ hոս «ազատ» կամ ազա-...տական բառը պէտք չէ հասկնալ անոր ա-...ռօրեական երկիրներու մէջ հասկցուած իմաստով:

(4) Տե՛ս այս առթիւ «Նուաճում»ի 5 Ապրիլ 1982 թուին խիստ հետաքրքրական յօդուածը:

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴՊՐՈՑԸ

Դպրոցական վերամուտի նախօրեակին նպատակայարմար գտանք այցելութիւն մը տալ հայկական հաստատութեան մը: Մեր ընտրութիւնը գնաց Անարատ Յղութեան Քոյրերու դպրոցին որ չուրջ քառորդ դարէ ի վեր, հաստատուած Պոմոնի հայաշատ շրջանը՝ Ավընի տէ Քայոլի վրայ, ծաղկաւէտ պարտէզով, ընդարձակ բակերով, մանկավարժական արդիական սարքաւորումներով օժտուած դասարաններով - մանկապարտէզ եւ նախակրթարան - եւ յարակից բաժիններով, կը տանի հետեւողական, օրինակելի, ազգօգուտ գործ մը, ազգանուէր առաքելութիւն մը:

Հայ աղջիկներու դաստիարակութեան համար հիմնուած, 1847-ին, Պոլիս, Անտոն Հասունեան կարդինալի նախաձեռնութեամբ, Անարատ Յղութեան Քոյրերը շուտով կը տարածեն իրենց առաքելութիւնը Թուրքիոյ այլ գաւառներուն մէջ եւ ապա արտասահման եւ մանաւանդ Լիբանան, Սուրիա, Եգիպտոս, Իրաք, Պարսկաստան, Միացեալ - Նահանգներ, Ֆրանսա... հաստատելով դպրոցներ, որբանոցներ կամ ծերանոցներ: Հայկական ջարդերէն յետոյ, 1922-ին, Մայր Տունը կը փոխադրուի Պոլսէն Հռոմ, Պիոս ԺԱ. Քահանայապետի օրով որ ժամանակաւոր կերպով կ'ընդունի Քասթէլկանտոլֆոյի իր դղեակին մէջ չորս հարիւր հայ որբուհիներ որոնք ապա կը տեղաւորուին ուղղակի Հռոմ, ուր է մինչեւ այսօր Մայր Տունը:

1935-ին է որ, առաջին անգամ ըլլալով կայք կը հաստատեն Ֆրանսա, Փարիզի մօտերը՝ Սէն - Կրասիէն, հիմնելով ձեռային աշխատանքի արհեստանոցներ, 50 հայ որբուհիներու համար: Ապա, նաեւ Առնուվիլի մէջ երկար տարիներ ունեցան դաստիարակչական գործ: Այժմ, Լիոնի մէջ, ունին երիտասարդ աղջիկներու համար կեդրոն մը. հայ աղջիկներ որոնք կու գան յատկապէս Պոլսէն, Պարսկաստանէն եւ նաեւ Ֆրանսայի զանազան քաղաքներէն համալսարանական ուսումներու կամ արուեստագիտական փորձառութեան...

կրթարանը, կապուած Պետութեան «պարզ պայմանագրութեամբ» եւ Նօթր - Տամ տիւ Սաքրէ - Քէօր անունին տակ: Հաստատութիւնը ունի մատակարարութեան անկախութիւն, Պետութիւնը կը տրամադրէ ուսուցչական անձնակազմը: Անշուշտ, այսօր, ընկերվարական իշխանութեան ներկայութեամբ որոշ մտավախութիւններ կան փրիվէ հաստատութիւններու համար, սակայն այս ուրիշ հարց է:

1982 - 83 տարեշրջանին համար արձանագրուած աշակերտներու թիւն է 236 հետեւեալ բաժանումով.- մանկապարտէզ 121 աշակերտ երեք բաժանումներով, նախակրթարան 115 աշակերտ հինգ դասարաններով Սէ. Բէ.-էն մինչեւ Սէ. Էմ 2: Դպրոցը գրեթէ լեցուն է: 236 աշակերտութեան վրայ, հայ աշակերտներու թիւն է՝ 60: Այս թիւը ամէն տարի յաւելում կ'արձանագրէ: Յոյժ փափաքելի պիտի ըլլար որ դպրոցը հայ աշակերտութեամբ լեցուէր, բայց այս ալ, ուրիշ հարց մըն է: Կը գործադրուի անշուշտ պետական մանկապարտէզներու եւ նախակրթարանի պաշտօնական յայտագիրը եւ աշակերտները նախակրթարանի աւարտին, վերջին դասարանին (Սէ. Էմ 2) ուղղակի (առանց քննութեան) կ'անցնին պետական կամ ոչ, ըստ իրենց ընտրութեան, երկրորդական վարժարաններու, լիսէներու մէջ:

Առաւել, հայ աշակերտութեան եւ նաեւ ոչ-հայ (փափաքողներուն) կը տրուի ամէն օր երեք պահ հայերէն (նախակրթարան) - ընթերցում, ուղղագրութիւն, քերականութիւն, Հայոց Պատմութեան դէպքերու եւ դէմքերու ընդմէջէն, հայկ. երգ, ոտանաւոր, իսկ երկու պահ հայերէն (մանկապարտէզ) - երգ, ոտանաւոր, խօսակցութիւն, բառագիտութիւն: Կայ անշուշտ նաեւ կրօնական դաստիարակութիւնը առանց դաւանանքի խտրութեան: Այս դասընթացքները կ'ապահովեն քոյրերը: Իսկ Չորեքշաբթի օրերը մասնաւոր հայերէնի դասընթացքներու համար կու գան ըսուսէն չուրջ 20 աշակերտ (չաներ նախնին աշակերտ): Հաստատութիւնը ունի իր սեփական ճաշարանը, իսկ անոնց համար ճաշ մը (բերմէս) ... օրերուն: Նաեւ ...

Հաստատութեան Մեծաւորուհին է Քոյր Վերոնիք Աշիգեան, ուսումնական տեսչուհին՝ Քոյր Ժընըվիէվ Պուլիգեան, մատակարարուհին՝ Քոյր Զապէլ Արծ-րունի, օգնական՝ Քոյր Շուշան:

Ահաւասիկ, ուրեմն, Անարատ Յղութեան Քոյրերու առաքելութիւնը ընդհանրապէս եւ Մարսէյլի դպրոցը մասնաւորապէս: Մեր շատ ջերմ ընդունելութեան եւ հաճելի խօսակցութեանց ընթացքին Քոյր Վերոնիք եւ Քոյր Ժընըվիէվ հաւաստիապէս ըսին՝ «Մեր կոչումն է, այս օտար ափերուն վրայ, ծառայել հայ ազգի զաւակներուն. տալ անոնց հայեցի կրթութիւն եւ դաստիարակութիւն: Մեր ջերմ բաղձանքն է որ բոլոր աշակերտները ըլլան Հայ: Երբեմն յուսախաբ ենք պարզուած իրողութեանց առջեւ, բայց ոչ յուսահատ: Պիտի աշխատինք, պիտի պայքարինք իրագործելու համար մեր նպատակը»:

Առաքինազարդ քոյրերու կամքը վստահ ենք տկարութիւն պիտի չճանչնայ: Ջերմեռանդութեամբ, նուիրումով եւ հաւատքով լծուած են աշխատանքի: Իրենց համար հայ մանուկին դաստիարակութիւնը առաքելութիւն մըն է, եւ ոչ ասպարէզ: Իրենց միջոցներով, խնայողութեամբ, իրենց ջանքերով եւ քրտինքով կը պահեն հաստատութիւնը ու կը զարգացնեն: Երկու տարի առաջ նոր մանկապարտէզի բաժնին կառուցումը, երկու յարկի վրայ, եւ մանկավարժական արդիական սարքաւորումներով, գեղեցիկ ապացոյց մըն է քոյրերու վճռակամութեան: Դուրսէն ոչ մէկ նպաստ կը ստանան: Ոչ մէկ ակնկալութիւն ունին. միայն կը «խընդրեն» հայ ծնողքներէն որ առաջնորդեն իրենց զաւակները դպրոց եւ յանձնեն իրենց հոգածութեան: Կրթաթոշակը չնչին է. 180 Ֆ. եռամսեայ - որպէս դպրոցական ծախք եւ այն ալ շատ անգամ կը զեղչուի հայ աշակերտներու համար:

Հաստատուած հայակեդրոն շրջան մը՝ Պոմոն, պէտք է որ այս դպրոցը լեցուի հայ աշակերտներով: Ամէն պայմանները լրացուած են լաւագոյն ընդունելութիւնը եւ դաստիարակութիւնը ընծայելու հայ աշակերտին:

Հայ ընտանիքները պէտք է մօտենան, ծանօթանան, հետաքրքրուին: Պէտք է համոզուին հայ դպրոցի յոյժ կարեւոր դերի մասին: Հայկականութիւն, գոյատեւում, հայ դատ անիմաստ լոզունգներ կը դառնան եթէ կորսուի լեզուն, լեզուն որ Հայը կը միացնէ ցամաքէ ցամաք:

Ուստի, վերամուտի նախօրեակին, անգամ մը եւս զգաստութեան կը հրաւիրենք հայ ծնողքները:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

Սէլիմ պինպաշին դիմաւորողը Շէյխ Պէտրի 70 տարեկան մայրն էր, որ իր ...լաւ օրերու գեղեցկութեան վրայ տարիները արդէն դրած էին իր խորշոմները: Ան աղ ու հացով դիմաւորեց Սէլիմ պինպաշին ու պատմեց, որ Հայերը հեռանալէն ի վեր մէջտեղ չկայ Շէյխը: Կը կասկածէր, որ Շէյխը, իրենց հետ տարած են եւ կամ սպաննած: Ասլը խանըմ պատմեց, որ Հայերը իրենց շատ վնասներ հասցուցած են ու Շէյխը միշտ ալ սպառնալիքի տակ էր: Անոնք պարպած էին Շէյխին ամբարներն ու մորթած տաւարները: Ըսաւ, որ Հայերու վերջի կարաւանը մեկնած էր երեք օր առաջ:

— Դուն գիտե՞ս, խանըմ, թէ ո՞ւր տեղաւորուեցան այդ բնակիչները:

- Հայերու գործը միայն Շէյթանը գիտէ: Անոնք գիշերով ճամբայ կը հանէին երբ Շէյխ Պէտրի գիւղերու բնակիչներէն որեւէ մէկը արթնցած չէր այդ պահուն: Շէյթանի խըշըրմին բաստ գան. է՛ն վերջը, տղուս՝ Շէյխին գլուխը կերան: Չկայ, չկայ: Ալլահը թող մեր թագաւորին սուրը կտրուկ ընէ:

Շատ տխուր էր Ասլի խանըմը եւ իր հետ տխրեցուցած էր Սէլիմ պինպաշին: Եւ արդէն հսկայ սէյմէններով կը բերուէին համադամ կերակուրներ ու գառներ:

- Քաֆիրներ, քաֆիրներ, ինչպէ՞ս չըխըռնայեցին տղուս, որ մըջիւնի վրայ ոտք դրած չէր:

Ծաչի ատեն էր, երբ հովիւներէն մէկը յանկարծ ներս մտաւ հեւքոտ: Ան հազիւ բառերը իրարու քով բերելով պոռաց.

- Շէյխը, Շէյխը, խանըմ...

Բոլորն ալ կտրուեցան կարծես: Մայրն էր, որ առաջ անցաւ.

- Էն տեղ, էն տեղ...

— Ո՞ւր, ի՞նչպէս...

Ու չգիտցան թէ, ո՞ղջ էր թէ մեռած:

— Էնտեղ, էնտեղ...

Հովիւը նոյնիսկ չկրցաւ դարձնել լեզուն ըսելու համար, որ տեսած էր Շէյխը այգիի ճամբուն մարագին մէջ: Բոլորը ոտքի ելան: Ասլի խանըմ առաջացաւ ու գտան Շէյխ Պէտրը մութ մարագի սիւնին կապուած: Կապուած էր նաեւ անոր բերանը եւ ունէր չարչարուած դէմք:

«Եա Ալլա, եա Ալլա», ձայն տուաւ Շէյխը, երբ առաջին անգամ քակեցին բերանը:

Սէլիմ պինպաշուն համար այլեւս կասկած չկար, որ Պէտրը պէկ, բարեկամ եղած չէր ո՛չ Հաճի Մուսային եւ ո՛չ ալ հայ ֆէտայիներուն: Անոնք բռնագրաւած էին անոր տունն ու տեղը ու վերջի պահուն զինք մարագի սիւնին կապած:

Մայրը, Ասլի խանըմ եւ Շէյխ Պէտրը շատ լաւ կատարեցին իրենց այդ հանդիպումը ու այդ ձեւով խնայեցին Պէտրի տան ու գիւղերուն: Այդ բեմադրութիւնը սարքած էր նոյնպէս Չէրչի Կիրօսը, երբ շնորհակալութիւնով կ'ուզէր հրաժեշտ առնել բարեկամ Շէյխէն: Այդ խաղը ոչ ոք գիտէր: Գիտէին միայն մայրն ու Շէյխը:

Ասլի խանըմը, հովիւը ղրկած էր այգիի ճամբուն մարագը, որ Սէլիմ պինպաշու ու թիկնապահներու ձիերուն համար ուտելիք բերէ:

Շէյխ Պէտր պատմեց, ինչ որ գիտէր: Նոյնիսկ իմացեր էր, որ ողջ է Սպիտակ Ձիաւորը ու ես մեր լեռներուն մէջ տեսած են: Որպէս թէ, գիշերով, ճամբայ ելլող կարաւանները ապահով իրենց տե-

Սէլիմ պինպաշուն համար ալ նոր չէր այդ զրոյցը: Կապոյտ յուլումքով գլուղերը հասցնողը Սպիտակ Ձիաւորն է: ...խը, Զարէի հետ քաղաք տանելէ յետոյ, իր բանակին մէջ ալ տեսնողներ եղած են Սպիտակ Ձիաւորը: Այնքան շատ էին այդ զրոյցները, որ Սէլիմ պինպաշուն ինքն ալ չփոթած էր:

Շէյխ Պէտր, Կարմրեկլի կարաւանէն վերադարձող պահակէն իմացեր էր, որ Սպիտակ Ձիաւորը կարմրեկցիներու կարաւանին հետ եղած է ու հետեւած է հեռուէն, մինչեւ հասած են ապահով տեղ մը:

Շատոնց էին կարմրեկցիներու կարաւանը: Անոնք այնպէս կը հաւատային, որ շատ չէ, դարունին՝ նորէն իրենց տեղը պիտի վերադառնային ու տէր պիտի ըլլային իրենց Թարլին ու Թոմբին:

(Շար. 644)

Այրի Տիկին Վահրամ Գազանճեան, Տէր եւ Տիկին Նուրհան Գաբրիէլեան, Օր. Նատրին եւ Պ. Հարոլտ Գաբրիէլեան, Այրի Տիկին Մալվինա Ինճիճեան, Պ. Զարեհ Գազանճեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Ժերմէն Ավանեան եւ զաւակները, Պ. Ժաք Ինճիճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արման Ինճիճեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Եզեկէլեան, Թօսունեան, Գալճեան, Ալթունեան, Սիմոնեան, Գազազեան, Խանճեան, Փէշթիմալճեան, Սարաճեան, Թորոսեան, Քէրէսթէճեան, Փափազեան, Հոճապաշեան, Սալերեան, Ֆիօ, Մավիեան, Կիւմիւշեան, Յովսէփեան, Սվաճեան, Գաբրիէլեան, Ներսէսեան, Ամիրխան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՎԱՀՐԱՄ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 6-ին, 77 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պլան - Մենիլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».- Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին:

Օր. Սթէլլա - Արմենուհի Պազըրճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տէր - Գալուստեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Փափազեան եւ զաւակները, ընտանեկան բոլոր պարագաները և բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

Տիկին ԱՆՆԻԿ ՊԱԶԸՐՃԵԱՆԻ

(ծնեալ Տէր-Գալուստեան - Փափազեան)

դառնակսկիծ մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 6-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտ. 10, ժամը 10.30ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուա - Քոլոմպի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Սեպտեմբեր 12, Կիրակի.-

Խաչվերացի տօնին յաւարտ Պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Տէր Եսայի Քհնյ. Ալթունեանի վախճանման 18-րդ տարելիցին առթիւ:

Համայն հաւատացեալ ժողովուրդը կը հրաւիրուի իր ներկայութեամբ յարգելու եկեղեցւոյն երկար տարիներ ծառայած հոգեւոր հովիւին յիշատակը:

Հոգեհանգիստի արարողութեան աւարտին կը կատարուի խաչհանգիստ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

- Հայ երիտասարդուհի մը աշխատանք կը փնտռէ փրէ - ա- փորթէ-ի մէջ, իբրեւ ծախող - պաշտօնեայ:

×

- Հայ երիտասարդ մը վարձու սենեակ կամ սթիւտիօ մը կը փնտռէ:

×

- Հայ երիտասարդ մանկավարժուհի մը վարձու սենեակ մը կը փնտռէ իր ամուսնոյն համար:

Գրել.-

MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan - 75690 Paris
Cedex 14

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ-Ի

«Դար մը Գրականութիւն»

ԳՈՐԾԻՆ Բ. ՀԱՏՈՐԸ (1920 - 1980)

Կ'ընդգրկէ սփիւռքեան գրականութեան վերջին վաթսունամեակի պատմութիւնը, ընդհանուր գիծերու մէջ ներկայացնելով ընկերային, մշակութային, հրապարակագրային եւ լեզուական մարզերու պատկերը: Մենագրային 85 ակնարկներով կ'անդրադառնայ յայտնի արձակագիրներու եւ քերթողներու կեանքին ու գործին, առանձնաբար ներկայացնելով գաղութային դօտիներու մէջ ստեղծագործող գրողներու գրեթէ լրիւ անուանացանկերը:

Մօտ 700 մեծադիր էջերէ բաղկացած գեղատիպ հատոր մը. լաթակազմ, պատկերազարդ, մենագրուած 85 դէմքերու գործերէն յատկանշական էջերով:

Գին՝ 230 Ֆ., առաքման ծախքով: Օդանաւային Թղթատարով՝ 300 Ֆ.: Դիմել «Յառաջ»ի ապսպրելու համար, կամ՝ հեղինակին, հետեւեալ հասցէով.-

M. TOLOLYAN
99 Hillside Rd.,
Watertown, Ma. 02172 U.S.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.-

«Յառաջ»ի մօտ տրամադրելի հատոր չկայ: Կարելի է միայն ապսպրել և կը խնդրուի համապատասխան վճարումները կատարել միայն ու միայն ՄԱՆ-ՏԱ - ՔԱՌԹՈՎ, եւ ոչ «Յառաջ»ի հաշւոյն չէք - փոսթալով կամ պանքէռով:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ.- Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Աւագ Բաբայեանէ 300 Ֆ. իրենց անդրանիկ զաւկին Սիրունի ծննդեան ուրախ առթիւ:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12-ին Խաչվերացի տօնին առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, կը կատարուի բազմաձայն Սուրբ պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Լիոնի եւ շրջակայից հոգեւոր հովիւ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Երեկոյեան ժամը 4-ին տեղի կ'ունենայ Թափոր - Անդաստանի:

Երկուշաբթի, Մեռելոց ժամը 11-ին հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12

ՏՕՆ Է ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՅ ԽԱՉԻՆ

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր Պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Սկիզբ Ժամերգութեան՝ ժամը 8.45ին:
Պատարագ ժամը 10.15ին:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի Ժամերգութիւն եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափոր - Անդաստան՝ ռէհանով:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14

ՏՕՆ Է ԽԱՉԻ - ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10-ին Պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ Պատարագի՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

×

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի - Տօն վերացման Սրբոյ խաչին կը մատուցուի հանդիսաւոր Պատարագ: Երեկոյեան ժամը 5-ին կը կատարուի հանդիսաւոր Թափոր - Անդաստան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվառ - Օտտոյի մասնաճիւղը կազմակերպած է հայկական ֆիլմի ներկայացում մը.-

«Սիրոյ խոստումը»

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, առաւօտեան ժամը 9-ին, Քափիթոլ Սինէմայի մէջ:

(Ֆիլմը երկուքուկէս ժամ կը տեւէ)

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վերսկսին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի ու պարի դասաւանդութիւնները, որոնք նախորդ տարիներու նման տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18, Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար կը խնդրուի այժմէն դիմել Հ. Բ. Ը. Մ.ի գրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16-րդ,:

Հեռ.- 520 - 03 - 18:

×

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ

Հայկական դպրոցի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ժամը՝ 9 - 12 - 14 - 16.30:

41, Avenue Albert Petit — Bagneux

×

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողքներ պարտին Սեպտեմբեր ամսոյն 1-էն սկսեալ արձանագրել տալ իրենց զաւակները Եկեղեցւոյ դրասենեակը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

Չորեքշաբթի օրուան զբաղումներն ու գործունէութիւնները կը վերսկսին՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15-ին:

Արձանագրութեանց համար ներկայանալ նոյն օրը ժամը 14-էն սկսեալ:

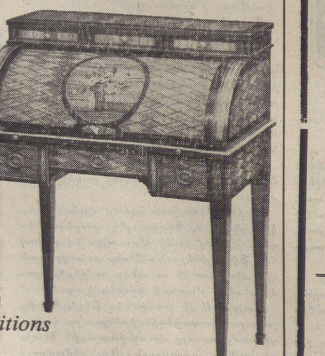
- Հայերէն լեզուի ուսուցում:
- Հայկական պար:
- Հայկական երգ:
- Ձեռային աշխատանքներ:

Կ'ընդունուին 5-էն 14 տարեկան աշակերտները:

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi

visitez une des plus belles expositions de France

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գահակալութեան 28-րդ տարեդարձ եւ բացում «Ալեք եւ Մարի Մանուկեան» թանգարանին:

ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2 - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15 (14 ՕՐ)
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7 - ՀՈԿՏԵՄԱԵՐ 14 (7 ՕՐ)

Խումբերը կը մեկնին Փարիզէն, Լիոնէն եւ Մարսէյլէն կ'ընկերանան՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ եւ ԺԱՔ ՇԵԼԵԼԷՔԵԱՆ

DEUX VOYAGES EXCEPTIONNELS EN ARMENIE
du 2 au 15 Octobre ou du 7 au 14 Octobre
à l'occasion du 28ème anniversaire de l'intronisation de Vaskène Ier
et de l'inauguration du musée « Alec et Marie Manoogian ».

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, Rue d'Argenteuil
75001 — PARIS
Tél.: 261. 51. 13
Métro: Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
10
VENDREDI
10 SEPTEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.256 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.256

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖԷՍ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ

ԱՆՏԵՍԵԼԻ ՉԷ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ

—×—

Կը թուի որ, Ֆէսի արաբական վեհաժողովը որոշ դրական արդիւնքներու յանգած է եւ չափաւորներու տեսակէտները յաղթած են: Խաղաղութեան այս նոր ծրագիրը, իբր հիմ ունի Ֆահտ թագաւորի ծրագիրը, ծանօթ արդէն այդ անունով, այդ նկատի առնուած են նաեւ Ռէկընի առաջարկները եւ Պուրկիպայի թելադրութիւնները: Ինչ որ հետաքրքրական է, ըստ մասնագէտներուն, այն է որ այս նոյն Ֆահտ ծրագիրն էր, որ անցեալ տարի մինչեւ հակառակ արդիւնքը տուած էր, որովհետեւ պառակտում ստեղծած Արաբներու մօտ: Ինչ որ բոլորովին թաքուն էր մինչեւ, Իսրայէլի գոյութեան ճանաչումը, կը դադրի այդ բնոյթն ունենալէ: Արդարեւ, կ'ընդունի, լռելեայն Իսրայէլը ճանչնալ: Այս ծրագիրը, որու մասին մինչեւ ճշգրիտ տեղեկութիւններ չկային մինչեւ Հինգշաբթի առտու, կը նախատեսէ նաեւ.-

Ա.- Ինքնավարութիւնը վերածել պաղեստինեան ինքնիշխան, անկախ պետութեան մը:

Բ.- Այդ պետութիւնը պիտի ընդգրկէ նաեւ Արեւելեան Երուսաղէմը:

Գ.- ՊԱԿ- պիտի ճանչցուի Իսրայէլի կողմէ որպէս միակ լիազօր ներկայացուցիչը պաղեստինցի ժողովուրդին, նախապէս կազմակերպուած արեւմտեան շրջանի ընտրութիւնները:

Այս ծրագրին մէջ կէտեր կան, անշուշտ, որոնք դժուար թէ ընդունուին Իսրայէլի կողմէ: Պեկին օրէ օր աւելի կը խորտայ, ժողովրդականութիւնը աւելի նուազած է երկրին մէջ եւ իր «սակը» այնքան բարձր է, որ երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւններ կ'ուզէ ընել, ամրապնդելու համար իր դիրքը, քանի ուշ չէ: Մնաց որ, Քնէսէթը (Իսրայէլի խորհրդարան) վաւերացուց կառավարութեան մերժումը Ռէկընի ծրագրին, 36-ի դէմ 50 ձայնով քուէարկելով համապատասխան բանաձեւ մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐՆԻ լեհ դեսպանատունը յարձակման ենթարկուեցաւ Հինգշ. առտու ժ. 10.30ին, զուիցերական իշխանութիւնները բոլորովին մերժած ըլլալով ահաբեկիչներու նոր պահանջները: Ասոնք կ'ուզեն որ իրենց պատանդներ մը տրուի երկրէն մեկնելու, իրենց հետ տանելով այն բոլոր փաստաթուղթերը զորս գտեր են դեսպանատան մէջ: Գիշերը, ոստիկանութեան օժանդակութեամբ դիւանագէտ մը, որ 3 օր է պահուըտեր է վերի յարկը, յաջողած էր փախիլ:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ Շարժանկարի փառատօնին «Ոսկէ առիւծը» շնորհուեցաւ Արեւմտեան Գերմանիոյ «Տէռ շթանտ տէռ տինկէ» (Իրերու վիճակը) ֆիլմին, որու բեմադրիչն է Վիմ Վենտէրս: Ժիւրիի յատուկ մրցանակին արժանացաւ լեհ բեմադրիչ Զանուսի, նաեւ Արեւմտեան Գերմանիային: Դատական կազմի նախագահը՝ Մարսէլ Քառնէ իր ցաւը յայտնած է որ չէ յաջողած համոզել իր պաշտօնակիցները, որ մրցանակը Ֆասպինտէրի «Քրէլ»ին տրուէր:

ՓԱՐԻԶԻ 9-րդ թաղամասը, ոստիկանական հալածանքի մը հետեւանքով, մէկ մեռեալ եւ երեք վիրաւոր կայ: Հինգշաբթիէն Ուրբաթ լուսնալիք գիշերն է, որ կառք մը մերժած է կենալ ոստիկանական արգելքի մը առջեւ ու շարունակած իր ճամբան: Ոստիկանները սկսած են կրակել, ու 17 տարեկան աղջիկ մը մեռած է տեղնուտեղը, մինչ կառքին մէջ գտնուող միւս երեք այրերն ալ վիրաւորուած, հիւանդանոց փոխադրուած են:

ՏԱԼԼԱ ՔԻԷԶԱՅԻ (իտալացի սպաննուած ոստիկանապետը) տղան բառերը չէ ծամծմեր ամբաստանելու համար պաշտօնական մարմինները, քաղաքական հոսանքները, մանաւանդ Դէմօ - Քրիստիանին: Նանտօ Տալլա Քիէզա կ'ըսէ.- «յիմարութիւն է ըսել թէ Մաֆիան գաղտնի իշխանութիւն մըն է: Մաֆիան ծանօթ է Փալերմօ, ամէն մարդ գիտէ թէ որո՛նք են մաֆիօզօները եւ թէ ի՛նչ կ'ընեն»: Կը մատնանշէ Դէմօ - Քրիստիանի կարգ մը «սիներոր»ներ, որոնք մերժած են արտակարգ իրաւասութիւնները, զորս հայրը ուզած էր, եւլն., եւլն.:

ԱՆԳԱՐԱ

ԼԵՒՈՆ ԷԹՄԷՔՃԵԱՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 7-ին, 14 ժամ տեւող նիստէ մը ետք, նոյն իրիկունը Անգարայի զինուորական դատարանը մահուան դատապարտեց Լեւոն Էթմէքճեանը, ԱՍԱԼԱ-ի անդամ լիբանահայ երիտասարդը, որ Օգոստոս 7-ին, ընկերոջ մը հետ ահաբեկչական արարք մը կը կատարէր Էսէնպողայի օդակայանը:

Լը Մոնտ կը հաղորդէր Հինգշաբթի իրիկուն թէ Լեւոն Էթմէքճեան յայտարարած է թէ.- «տասն անգամ» արժանի է մահապատիժի եւ ձաղկած գործունէութիւնը հայկ. զանազան կազմակերպութեանց եւ խմբակցութեանց «որոնք ութ տարի է, իրենց ծագումի հայրենիքին ազատագրման կոչերով, կը խանգարեն կեանքը համայն աշխարհի հայ գաղութներուն, որոնք մինչ այդ խաղաղ եւ բարգաւաճ կ'ապրէին»:

Ապա կը գրէ Լը Մոնտ, իր խղճի խայթը յայտնած է Անգարայի եղեռնափորձին բերած իր մասնակցութեան համար: Այդ ալ, հետեւանքը նկատած է «ուղեղի լուացումին» զոր կրած է:

Դատավարութեան օրը, Անգարայի ձայնասփիւռն ալ լայն հատուածներ կուտար, Էթմէքճեանի յայտնած «զղջումէն»:

Աւելորդ է անշուշտ, անդրադառնալ նման պայմաններու մէջ եղած «խոստովանութեանց»:

×

Մահավճիռը տրուած է Թրքական պատժական օրինագրքի 125րդ յօդուածին հիման վրայ, որ կը վերաբերի Թուրք հողամասի անջատման:

Այս դատավարութեան մասին, այլ մանրամասնութիւններ կու տանք վաղուան մեր թիւով, քաղուած թրքական մամուլէն, որ, անշուշտ, միակ աղբիւրն է, այս պարագային:

×

ԱՂԹԱՄԱՐ, ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆ ԵՒ ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ ԲԱՆՏԸ...

Անցեալ Յունիսին, գերմանացի զբօսաշրջիկներու խումբ մը Թուրքիա կ'այցելէ եւ երբ Աղթամար կը հասնին, խումբին առաջնորդը՝ Ռոլֆ Պրաուն, հոս ալ տեղեկութիւններ կու տայ եւ հակիրճ կերպով կ'ակնարկէ Հայոց Պատմութեան, Արեւմտեան Հայաստանի, եւլն., եւլն.: Քիչ անդին սակայն, մտիկ ընող Թուրք կայ եւ Գերմանացին ինքզինք Տիարպէքիրի բանտը կը գտնէ, Թրքական պատժական օրէնքի 159-րդ յօդուածին համաձայն:

Սեպտեմբեր 7-ին, 3-րդ անգամ ըլլալով կը յետաձգուի իր դատավարութիւնը, ինչ որ ըսել կու տար, Հինգշաբթի օր, գերմանական ձայնասփիւռին, որ եթէ նոյնիսկ երեք ամիսէն դատը տեսնուի եւ Պրաուն ազատ արձակուի, վեց ամիս բանտը մնացած կ'ըլլայ պատմական ճշմարտութիւն մը ըսած ըլլալուն համար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ո՞ՐՔԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ

—×—

Բազմաթիւ գրագէտներ, հեղինակներ, կարգ մը ստեղծագործողներ պարբերաբար հարցումներ կ'ուղղեն իրենք իրենց: Որո՞ւ համար կը գրեմ: Քանի՞ հոգի կը կարդայ զիս: Գործերս կը հասկնա՞ն, կը հաւնի՞ն: Ընթերցողներուս ձանձրոյթ չե՞մ պատճառեր արդեօք:

Ահա օրինաւոր հարցումներ, որոնց պատասխանները ընդհանրապէս չեն տեսնուիր շօշափելի ներկայութեամբ, եթէ հեղինակը ինք չի հնարեր զանոնք իր փորձառութեամբ, իր հոտառութեամբ կամ պարզապէս իր սնափառութեամբ: Ալ Աստուած գիտէ թէ որքան ճիշդ են այդ պատասխանները...:

Բայց կայ ուրիշ հարցում մըն ալ, կարեւոր հարցում մը, զոր ամէն գրող, ամէն հեղինակ, ամէն ստեղծագործող պէտք է պարբերաբար հարցնէ եւ արդէն կը հարցնէ ինքն իրեն.

«Որքա՞ն ժամանակի համար կը գրեմ»:

Շահեկան է այս հարցումը: Իրականութեան մէջ հարցում մըն է զոր ամէն մարդ, ինչ որ ալ ըլլայ անոր ասպարէզն ու զբաղումը, պէտք է ուղղէ ինքն իրեն: Չէ՞ որ ամէն ասպարէզի մէջ, մարդ, ուղղակի կամ անուղղակի, բան մը կու տայ ընկերութեան: Ուստի պէտք է ու կրնայ հարցնել թէ ո՞րքան ժամանակի համար կու տայ այդ մէկը: Եթէ ատաղձագործ է, ո՞րքան պիտի դիմանայ այն սեղանը զոր կը շինէ: Եթէ ատամնաբոյժ է, ո՞րքան պիտի ապրի ակռան՝ զոր կը լեցնէ: Եթէ կերպասավաճառ է, ո՞րքան պիտի դիմանայ կերպասը՝ զոր կը ծախէ:

Բայց այդ հարցումը կրկնապէս շահեկան կը դառնայ գրչի մարդու մը համար: Կը գրեմ, բայց ո՞րքան ժամանակի համար: Քանի՞ օրուան, քանի՞ տարուան կեանք պիտի ունենայ գրածս: Ե՞ս աւելի առաջ պիտի մեռնիմ, թէ՝ գրածս: Մինչեւ ո՞ւր եւ մինչեւ ե՞րբ պիտի ապրի պատգամը, որ ինծմէ կը մեկնի դէպի ընթերցող:

Է՛հ, ատամնաբոյժէն, կերպասավաճառէն մինչեւ գրագէտ, բոլորն ալ նոյն եւ միակ մտահոգութիւնը կրնան ունենալ, երբ կը փնտռեն այդպիսի հարցումի մը պատասխանը: Տալ գործ մը, որ պիտի դիմագրէ ժամանակին: Չէ՞ որ ատամնաբոյժը, կամ կերպասավաճառը աւելի լայն հռչակ պիտի վայելէ այդ պարագային, ու աւելի շատ դրամ պիտի շահի: Իսկ գրագէտը աւելի երկար լսելի պիտի դարձնէ իր անունը, աւելի երկար պիտի գոյատեւէ ժամանակի տեւողութեան մէջ:

Բայց ծառայութեան մը կամ հռչակի մը որակը արդեօք անպայման տրուածին երկար կեանքո՞վ պիտի չափուի: Յիշենք անգամ մը այն անդին ծառայութիւնները, որոնք քանի մը ժամուան կեանք միայն ունին, հակառակ որ կենսական ու արժէքաւոր ծառայութիւններ են մեր առօրեայ կեանքին համար: Հեռու չերթանք ու նայինք մեր տուներէն ներս: Խոհանոցի կամ տնական գործերու ահաւոր աշխատանք մը կայ հոն: Ամէն առաւօտ: Ամէն իրիկուն: Ճաշէն առաջ եւ ճաշէն վերջ: Ի՛նչ տաժանելի ու անվերջանալի աշխատանք մը, որ ամէն օր ինքզինք կը կրկնէ յուսահատօրէն, առանց ոչինչ պահելու նախորդ օրուանէն:

Դուրս ելլենք մեր տուներէն եւ փողոց իջնենք, բանանք ընկերային կեանքի զանազան դուները: Պիտի տեսնենք որ մարդկային բանակ մը կայ, որ կ'աշխատի կարճատեւ արտադրութեան մը համար: Եթէ այդ մարդոց աշխատանքին պտուղը երկար կեանք չունի, ատիկա կրնա՞յ բան մը պակսեցնել այդ պտուղին կամ պտուղը արտադրողին արժէքէն: Չի պակսեցներ: Որովհետեւ առանց այդ մահացող ծառայութիւններուն, ոչ մէկ մահկանացու կրնայ հասնիլ անմահ ծառայութեան մը իրագործումին:

Եւ ահա նաեւ լրագրողը: Գրչի մարդ մը, որ ամբողջ օրը հակած իր սեղանին վրայ, կը գրէ ու կը գրէ այն ինչ որ թերեւս քանիչորս ժամուան իսկ կեանք պիտի չունենայ:

«Ո՞րքան ժամանակի համար կը գրեմ»:

«Հազիւ քանի մը ժամուան համար» պիտի պատասխանէ լրագրողը: Աչք գոցել բանալու չափ կարճ ժամանակ մը: Եւ անկէ վերջ զամբիւղը պիտի իջնէ այն ինչ որ դուն գրի առիր ժամերու ընթացքին: Ի՞նչ պիտի մնայ յաջորդ օրուան: Ոչինչ: Ոչ իսկ ոչինչի մը յիշատակը:

Սակայն որքան ալ շրջապատուած ըլլանք անցողակի ծառայութիւններու անխոնջ աշխատաւորներով, ամէն մահկանացուի սրտին խորը անմահութեան գաղտնի տենչանք մը կայ: Այդ տենչանքն է որ մարդուս հարցնել կու տայ թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ իր տեղը գալիք ժամանակներու մէջ: Եթէ առօրեայ ապրումներու ու ծառայութիւններու անհամար զամբիւղներուն մէջ կը լքձուին ու կը խորտակուին այդ տենչանքներուն կարեւոր մէկ մասը, անդին դեռ կը մնան գոյատեւելու ու անմահանալու ինչ ինչ երազներ, որոնք անպայման կը նախորդեն կամ կը յաջորդեն արտադրուած գեղեցիկ ամէն գործի:

Բ. Հ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՍԵՊՏ. 1 - 4)

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

Մշակոյթի նախարարութեան կողմէ պաշտօնապէս անուանուած Խմբերգի եւ մանկական ձայնի պահպանութեան երաժշտական դպրոցը իր առանձնայատկութիւնն ունի, այլ խօսքով՝ կը տարբերի նմանօրինակ այլ դպրոցներէ:

Բացատրութիւնը կու տայ տնօրէնը՝ Դաւիթ Ջալեան: Հայաստանի չոր կլիման ընդհանրապէս միշտ չէ որ կը նըպաստէ մանուկներուն ձայնին զարգացումին: Օժտուած շատ մանուկներ ձայնի փոփոխութեան կ'ենթարկուին, որոշ տարիքէ մը ետք: Ուստի մանկավարժներ, երաժիշտներ կը ծրագրեն յատուկ դպրոց մը հիմնել, ուրկէ ազգի բժիշկներուն հըսկողութեան տակ բնատուր ձիրքերը պահպանուին եւ զարգանան: Հիմնական նիւթերուն կողքին կը տրուին առողջանութեան, ինչպէս նաեւ բեմավարժութեան դասեր: Ասոնք կը նկատուին կարեւոր ապագայ երգիչներուն համար:

Կիրարկութեան դրուած միջոցները լաւ կը նկատուին: Տասնեակ շրջանաւարտներ երաժշտանոցին մէջ կը շարունակեն իրենց ընտրած ճիւղին հետեւիլ: Դպրոցը ունի երկու երգչախումբ՝ կրտսերներու եւ երէցներու սահմանուած:

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԻՇԵՐ ՄԸ

6-7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1955

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գրեց՝ Պ. Ե.

Բ.

Սեպտեմբեր 6 (1955) գիշերը Երեքշաբթի օրուան մը կը զուգադիպի: Ժամը երեկոյեան 19-ն է, թեթեւ անձրեւ մը կը տեղայ Պոլսոյ մէջ: Քանի մը բարեկամներու հետ դէպի Թաքսիմ հեռուոտն կը քալենք: Ամէնուրեք աննախընթաց եռուզեռ մը կը տիրէ, որ ինծի պէս բոլորն ալ կը զարմացնէ: Ոստիկաններ, զինուորներ կը վխտան, բայց մենք չենք կրնար երեւակայել թէ մենք ենք թիրախը: Խ ո ւ մ բ - խ ո ւ մ բ ցուցարարներ դ ր օ շ ա կ ն ե ր ո վ, «Կիպրոսը մերն է» գրութիւնը կրող ցուցատախտակներ ու պաստառներով դէպի Թաքսիմի հրապարակը կը քալեն: Ժամը 18-ին Իէնփրէս թերթը Բ. տպագրութիւն մը լոյս ընծայած է ուր առաջին էջին վրայ մեծադիր գրուած է. «Սելանիկի մէջ Աթաթիւրքի տան պարտէզին մէջ ռումբ մը նետուած է»: Այս լուրը ռումբի ազդեցութիւն գործեց գրգռուած ամբոխին վրայ: Նոյնիսկ չափաւոր եւ տրամաբանող Թուրքեր՝ ջղայնացած, հաւատք կ'ուզեն ընծայել փրոփականտին (1):

Ժամը 19.30-ին տուն կը հասնիմ: Հազիւ ճաշը աւարտած եմ կէս ժամ յետոյ փողոցին մէջ աղմուկ մը, գոռում գոչում մը կը փրթի: Դէպի պատուհան կը վազեմ: Կը տեսնեմ թէ հազիւ հարիւր մ. հեռու մօտ 40 հոգինոց խումբ մը բիրերով, երկաթէ ձողերով զինուած ջարդ ու փշուր կ'ընէ այն բոլոր տուներուն, բնակարաններուն պատուհանները ուր Թրքական դրօշակ չէ պարզուած: Հազիւ ժամանակ կը գտնեմ մեր տան պատուհաններուն առաջ դրօշ մը զետեղելու եւ ցուցարարները «դրօշակ կայ» կ'ըսեն ու կ'անցնին: Մեր տունը յարձակումէ զերծ կը մնայ, մինչ մեր դրացի շէնքերը ցուցարարներուն յարձակումին ենթակայ կ'ըլլան: Կը հասկնամ թէ մեր բնակարանը մահմետականի տուն ըլլալով նկատի առնուած եւ ազատած է: Մեր փողոցին մէջ բացի քանի մը բնակարաններէ բընակուած Թուրքերէ եւ նաեւ մերինէն, բոլորն ալ վնասուեցան: Բայց ոչ ոք տուներէ ներս մտաւ: Ո՞վ որոշած էր որ, ե՞րբ որոշուած էր որ այդ գիշեր դրօշակ պարզել անհրաժեշտ էր յարձակումէ զերծ մնալու համար:

Ժամը 20.30-ն է հեռուէն հեռու կ'իմանանք ինքնաշարժներու անվերջանալի սուլոցներ: Հետեւցնելով թէ որեւէ վտանգ չի սպառնար, կ'որոշեմ դուրս ելլել: Լուսահոգի մեծ-մայրս որ ապրած է Համիտեան 1895 - 96-ի ջարդերու արհաւիրքի օրերը, իմացած 1909-ի Ատանայի ջարդը, եւ ապրած մանաւանդ Եղեռնը, կը պաղատի որ շատ ուշադրութիւն ընեմ որ պէտքի գլխուս փորձանք մը չգայ: Կը կրկնէ որ չմասնակցիմ մօտէն որեւէ դէպքի, կը նախընտրէ բնականաբար որ տունը մնամ: Կ'ապահովցնեմ թէ եթէ տեսնեմ թէ կեանքի սպառնալիք կայ քրիստոնեաներու հանդէպ շուտով տուն կը վերադառնամ ու դուրս կ'ելլեմ եւ այսպէս ականատես կ'ըլլամ Սեպտեմբեր 6ի պատմական գիշերուան դէպքերուն:

Բանկալթիէն դէպի Թաքսիմ լայն պողոտան անհամար ինքնաշարժներով եւ օթօպիւսներով լեցուն է որոնք սուլոցները հնչեցնելով դէպի Բերա (Պէյօղլու) կը սուրան: Բոլորն ալ փոքր դրօշակներ կը կրեն: Դեռ չեմ կրնար թափանցել թէ ի՞նչ է պատրաստուած, եւ որո՞ւ դէմ: Ո՞ւր են ապահովութեան ուժերը: Ինչո՞ւ համար թաղին բոլորովին անծանօթ - եւ ո՞ւրկէ եկած են այդ մարդիկը - անձեր կը վխտան, կը պոռան «Անկցի Եւրոպա, անկցի Անգլիա», «Դէպի Սելանիկ, Աթէնք»: Կը մտածեմ եւ կը քալեմ դէպի Թաքսիմի հրապարակը (2): Ճամբուս վրայ կը սկսիմ տեսնել խանութներ որոնք թալանի կը տրուին, ցուցարարներ խումբ խումբ կը յարձակին Յոյնի, Հայու խանութներու վրայ փեղկերը կը կոտրեն ներս կը մտնեն եւ բոլոր ապրանքները փողոց կը թափեն, հայհոյելով պոռալով «մենք կեավուրի ապրանք չենք ուզեր»: Կը սկսիմ իմ կարգիս լուսաբանուիլ, եւ քանի որ ապահովութեան ուժեր չեն միջամտեր կը նշանակէ թէ կառավարութիւնը տեղեակ է: Արդէն ուշադրութիւնս կը գրաւէ թէ իւրաքանչիւր խումբի գլուխ մէյմէկ պարագլուխ կայ որուն կատարեալ կարգապահութեամբ կը հնազանդին ցուցարարները որոնք գրեթէ բոլորն ալ քասքէթ կը կրեն եւ բընաւ այս թաղերուն բնակիչները ըլլալու երեւոյթ չունին:

Երբ Թաքսիմի հրապարակը կը հասնիմ, այլեւս ոչ մէկ զարմանք կայ, հրապարակին շուրջի բոլոր խանութները որ դրօշակ չեն կրեր թալանի տրուած են, ոչ մէկ ապրանք մնացած է ներսը: Յոյները ամենայն ուժգնութեամբ կը շարունակուին; Տեղ - տեղ համախմբումներ, հազարաւոր ցուցարարներ կը հետեւին - խումբ առ խումբ, 30-ական, 40-ական, միշտ առաջնորդուած, անձէ մը, որ ցոյց կու տայ թէ ո՞ր խանութը, ո՞ր վաճառատունը, ո՞ր եկեղեցին, ո՞ր ճաշարանը պէտք է թալլել, քանդել: Ես ալ իմ կարգիս, մէկ խումբէն միւսը, հեռուէն կը հետեւիմ: Բնականաբար «Անկախութեան պողոտան», Թաքսիմէն - Թիւնէլ մօտ մէկուկէս քմ., ամենալուրջ դէպքերու թատերաբեմ կ'ըլլայ նկատի առնելով թէ այդ թուականներուն վաճառատուներուն մեծամասնութիւնը փոքրամասնութիւններու կը պատկանէր: Յոյներու, Հայերու, Հրեաներու եւ քիչ թիւով ալ Պոլիս ապրող Եւրոպացիներու - պատկանող այս վաճառատուներէն կամ ճաշարաններէն ոչ մին դրօշակ պարզած էր: Անկարելի է չխօսիլ թուրք ժողովուրդին միասնականութեան, զաղտնապահութեան եւ կարգապահութեան վրայ, երբ հարցը կը վերաբերի փոքրամասնութիւններու: Ուրեմն նախապէս որոշուած էր, բնականաբար կառավարութեան կողմէ, որ բոլոր Թուրքերը կամ իսլամները սխալմամբ յարձակումի չենթարկուելու համար իրենց պատկանող բոլոր շէնքերուն վրայ պարտէին դրօշ պարզել: Ամէնէն հետաքրքրականը այն էր որ բոլոր Թուրքերը այս գաղտնի հրահանգին տեղեակ էին եւ ոչ ոք փոքրամասնութիւններու պատկանող ժողովուրդներէն: Ոչ ոք լուր տուած էր ոչ-իսլամներուն, ոչ մէկ Թուրք իր քրիստոնեայ ծանօթին: Իմ կարգիս կը մտածեմ թէ մեծ հաւանականութեամբ Թուրք բարեկամներս եւս տեղեակ էին եւ այդ պատճառաւ այդ գիշեր տունը մնալ նախընտրեցին, մինչ յաճախ գիշերները կը հանդիպէինք:

Սակայն քանի կը քալեմ այնքան հետաքրքրական կը դառնան դէպքերը: Կը հաստատեմ որ Պէյօղլուի մէջ բազմաթիւ Թուրք վաճառատուներ որոնք եւրոպական շուկայի հետ գործակցութեանց մէջ են եւ օտար ապրանք կը ծախեն, պաշտպանուած են յաճախ մէկ կամ երկու հրացանակիր զինուորով: Դրօշակի ապահովութիւնը բաւարար չէ նկատուած:

Գաղտնի ոստիկաններ կը հսկեն խումբերու որոնք միշտ զինուած են բիրերով, երկաթէ ձողերով եւ փայտերով: Խումբերը՝ 20 - 30 հոգի երբեմն աւելի, կը հետեւին իրենց պարագլուխին որ միշտ անուններուն եւ հասցէներու ցուցակը ձեռքը ցուցարար - թալանիչներուն ցոյց կու տայ խանութը, ճաշարանը կամ հաստատութիւնը որ կեավուրի մը կը պատկանի: Թաքսիմէն Թիւնէլ առնուազն 100.000 հոգի նոյն նպատակին համար գոռին գոչիւնով եւ հայհոյանքներով կ'աշխատի... խանութներու, ճաշարաններու կրպակներու փեղկեր վայրկենական կը կոտրուին խուժանին կողմէ, ապրանքները փողոց կը թափուին: Կ'ընդունիմ թէ հակառակ այս խրախանցումին կրկին օրինակելի կարգապահութիւն մը կայ, քանի որ ամէն ոք իր առաջնորդին ցուցմունքներուն կը հետեւի կոյրզկուրայն: Որքան որ ես կրցայ իմանալ Բերայի (կամ Պէյօղլու) պողոտային վրայ բացի երկու դոհարավաճառներէ, ոչ մէկ խանութի ապրանքները գողցուած են: Արդարեւ կրնամ վկայել թէ անձնապէս ականատես չեղայ գողութեան որեւէ դէպքի գլխաւոր պողոտային վրայ որ Պոլսոյ առեւտրական հրապարակին բազկերակն է: Բայց պարագան նոյնը չեղաւ քովընտի փողոցներու մէջ ուր կողոպուտը սանձարձակ քալեց ցուցարարներուն կողմէ եւ գերազանցեց թալանն ու քանդումը:

Թաքսիմի հրապարակին անկիւնը, մեծ պողոտային սկիզբը, կը հասնիմ ֆրանսական հիւպատոսարանին մուտքին: Զինուոր մը հրացանը ուսին պահակ կը սպասէ: Ոչ ոք չի սպառնար միայարկ շէնքին: Կը տեսնեմ, Լուսյեան վարժարանի ճիշդ դիմացը յոյն Այջիանոս լիճէն կից «Այա Թրիատա» եկեղեցիին հրդեհը: Կը մօտենամ դրան առջեւ մէհմէտճիկը հրացանը ձեռքին պահակ կը սպասէ: Չեմ հասկնար, հաւանաբար ինքն ալ չի գիտեր թէ ինչո՞ւ պահակ կը սպասէ: Քանի որ ըլլալիքը եղած է արդէն եւ եկեղեցին հրդեհի տրուած է: Ներս մտնել կ'ուզեմ, չարգիլեր, բնականաբար չի կրնար երեւակայել թէ հայ կեավուր մըն եմ: Կեանքիս մէջ այդպիսի տեսարանի մը ներկայ եղած չեմ երբեք: Կը տեսնեմ թէ արժէքաւոր իզաներն նկարները ինչպէս հրդեհին տաքութենէն կը հալին: Կարծես, Մարիամ Աստուածածինը, Յիսուսը գիրկը կ'արտասուէ... Եկեղեցին ջուրերու մէջ ողողուած է: Հաւանաբար հրշէջ խումբը եկած է, հրդեհը մասամբ մարած եւ մեկնած է: Եկեղեցիին արժէքաւոր ջահերը չեն տեսնուիր, հաւանաբար կողոպտուած են: Դուրս կ'ելլեմ, մէհմէտճիկը ինծի կ'ըսէ. «Եղբայր, հրացանս վայրկեան մը կրնաս բռնե՞լ»(3): Կը բռնեմ, ներս կը մտնէ, եւ կը ջանայ ձողերով առաստաղէն կախուած քրիստալէ լապտերը վար ձգել: Կը մտածեմ թէ եթէ լապտերը յաջողի ձգել ինք ալ կրնայ անոր տակ ճզմուիլ: Չի յաջողիր, գետնէն քարեր, փայտեր կ'առնէ ու կը նետէ խորանին վրայ ուր Յիսուսի նկարին գըլուխին կէսը դեռ մնացած է: Յետոյ, սիրտը պաղչկած, պարտականութիւնը լիուլի կատարած անձի մը հանգստութեամբ, հրացանը կ'առնէ ու կը սպասէ: Մինչեւ ե՞րբ պիտի սպասէ: Ինք ալ չի գիտեր անշուշտ: Իրեն հոս պիտի կենաս րսուած է եւ կը կենայ, չի հարցներ մինչեւ ե՞րբ եւ ինչո՞ւ:

Դէպի Թիւնէլ կը յառաջանամ, պողոտան ցուցարարներով լեցուն է որոնք մեղուաջան գործունէութեան լծուած են: Մերթ ընդ մերթ, աղմուկ եւ գոռին գոչիւնին կը տիրապետէ տիքքաթ (4) մը: Ժողովուրդը վեր կը նայի, քիչ մը ալ կամ ձախ կը քաշուի, եւ շէնքի մը Ա. կամ Բ. յարկէն սառնարան մը, կարի մեքենայ մը կամ ձայնասփիւռի գործիք մը վար կը նետուի: Ապրանքներով լեցուած է երկար պողոտան, ուր վաճառատուն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

2

Ասես ջրի մեղմ խշխշոց լսելով, Ռուբիկը գլուխն ազատեց մօր ձեռքերից եւ հայեացքը նրա աչքերին յառեց:

– Մայրիկ, դու էլի լա՞ց ես լինում,– դիմեց նա մօրը,– հայրիկը դարձեա՞լ նամակ չգրեց:

- Կը գրի, Ռուբիկ ջան, կը գրի,– խօսեց Աշխէնը, սրբելով արցունքները: Հիմա պատերազմ է, հասկանո՞ւմ ես, հայրիկը կռւում է գրաւած: Այ, երբ նա ազատ ժամանակ ունենայ, անպայման կը գրի, ինչպէս կարող է քո հայրիկը իր լաւ Ռուբիկին առանց նամակի թողնել:

Երեխան գրպանից հանեց փոքրիկ թաշկինակը եւ մօտեցրեց մօր աչքերին:

– Դէ, եթէ այդպէս է, էլ լաց մի լինի,– դարձաւ նա մօրը,– ինձ ասում ես թէ հայրիկս անպայման կը գրի, իսկ ինքդ ամէն օր լաց ես լինում: Քեզ այդպէս տեսնելիս՝ ինքս էլ եմ տխրում:

Աշխէնը նորից կրծքին սեղմեց որդուն:

- Էլ լաց չեմ լինի, Ռուբիկ ջան,- ասաց նա եւ շոյեց որդու մազերը: Մի քիչ ժամանակ էլ կ'անցնի, հայրիկն իր ընկերների հետ կը յաղթի թշնամուն ու, մէկ էլ տեսար, մենք նրանից նամակ կը ստանանք:

- Ինքն էլ կը գայ չէ՞, մայրիկ,- հարցրեց որդին:

- Ի հարկէ կը գայ, Ռուբիկ ջան,- պատասխանեց մայրը:

- Իմ հայրիկը լաւն է, շատ լաւն է,- մի պահ տխրելով, խօսեց Ռուբիկը:

Նրա աչքերում մայրն արցունքի ստուեր տեսաւ:

Փոքրիկ Ռուբիկը հօրը չէր յիշում: Մայրն էր, որ միշտ նրան պատմում էր Սուրէն Սարումեանի մասին եւ Ռուբիկին, քնած թէ արթուն, իր հայրը միշտ պատկերւում էր բարձրահասակ, գեղեցիկ, թիկնեղ ու քաջ: Նրան արդէն ծանօթ էին հօր մազերը, աչքերի գոյնը, դիմագծերը: Յաճախ նրան այնպէս էր թւում, թէ հազարների մէջ նա կարող է ճանաչել իր հօրը, որ բոլոր հայրերից ամենալաւն է, ամենասիրելին:

Նստեցին ճաշելու:

Սեղանի շուրջը խօսակցութիւնը դարձեալ Սուրէն Սարումեանի մասին էր:

- Մայրիկ, եթէ ես գրել իմանամ ու հայրիկին նամակ գրեմ, մի՞թէ իմ նամակիս չի պատասխանի:

- Կը պատասխանի, Ռուբիկ ջան, կը պատասխանի:

- Դէ, որ այդպէս է՝ դու շուտ ինձ գրել - կարդալ սովորեցրու,- ասաց երեխան,- որ հայրիկին մի լաւ նամակ գըրեմ, ասեմ, թէ ինչո՞ւ շուտ չի յաղթում թշնամուն, թէ ինչո՞ւ մեզ նամակ չի ուղարկում, թէ ինչո՞ւ է միշտ լացացնում քեզ:

Յետոյ մայր ու որդի լուռ շարունակեցին ճաշել:

3.

Հիմնարկի պետին ուղարկեցին այլ աշխատանքի: Մի քանի օր անց, նրա փոխարինեց ուրիշը:

Առաջին օրերին աշխատակիցները նոր պետի, Գէորգ Յակոբեանի մասին իմացան որ նա վերջերս վերադարձել է ռազմաճակատից եւ զօրացրուել բանակից հիւանդութեան պատճառով:

Համապատասխան մարմինները կամեցել էին նրան երկարատեւ բուժման ուղարկել, բայց նա առարկել էր դրա դէմ ու մի թեթեւ աշխատանք պահանջել. հիմա պատերազմ է, պէտք է միայն աշխատելու մասին մտածել:

Ահա հէնց այդ օրերին փոքրիկ հիմնարկում աշխատանքի տեղ է բացւում, եւ Գէորգ Յակոբեանին ուղարկում են այնտեղ:

Քառասունին մօտ մարդ էր նա, միջահասակ, նիհար դէմքով եւ խորն ընկած աչքերով:

Զինուորական հագուստը եւ երկարաճիտ կօշիկները փայլ էին տալիս նրա արտաքինին:

Գէորգ Յակոբեանը սիրեց իր աշխատանքը եւ առանձին ջերմութեամբ կպաւ նրան: Թւում էր, թէ այդ մարդը հիմնարկից ու աշխատանքից բացի, ուրիշ կեանք չունի:

Ամէնից շուտ աշխատանքի եկող մարդն աշխատանքի մնացող նոր պետին միշտ պաշտօնավայրում էր գտնում: Ամէնից ուշ նա էր գնում տուն: Հիմնարկից բացակայում էր միայն խիստ անհրաժեշտութեան դէպքում:

Հէնց առաջին օրուանից Գէորգ Յակոբեանն սկսեց հետաքրքրուել աշխատակիցներով, նրանց նիւթական - կենցաղային դրութեամբ. պատերազմ է, ասելը՝ դըժուար, դուցէ ամէն մէկը մի կարիք ունի, հարկաւոր է օգնել:

Աշխատակիցները յարգեցին իրենց նոր պետին, ու այդ փոքրիկ հիմնարկը դարձաւ մի ընտանիք, մի մարմին:

(Շար. 4)

մանողները, աներեւակայելի կատաղութեամբ կերպասները բզիկ բզիկ կ'ընեն, մեքենաները կտոր կտոր կ'ընեն, միշտ գոռալով «այս երկիրը կեավուրի ապրանքի պէտք չունի»… Կը մտածեմ, այդ ապրանքը Եւրոպայէն ներածելու համար վաճառականը ո՞վ գիտէ որքա՞ն ժամանակ սպասած է, եւ այսօր մէկ վայրկեանի մէջ կը քանդեն: Եւ այսպէս իրենց երկրի հարստութիւնը կը կործանեն:

Յանկարծ կը մտածեմ թէ քանի մը բարեկամներ ունիմ Հայ եւ Հրեայ, այդ խանութները արդեօք անոնց խանութները ի՞նչ եղած են: Կ'ուղղուիմ նախ դէպի Հայ բարեկամիս վաճառատունը: Կը տեսնեմ թէ իր խանութին փեղկը փակ է եւ չեն դպած: Իր Թուրք պաշտօնեան խանութին առջեւ կեցած է: Հետաքրքրական թատերախաղի մը ներկայ կ'ըլլամ այդտեղ: Բարեկամիս դրացի Յոյն եւ Հրեաներու խանութները աչքիս առջեւ ծուիկ ծուիկ եղան ցուցարարներու կողմէ որոնք առաջնորդուած են ձեռքը ցանկ մը ունեցող մէկու մը կողմէ: Յանկարծ այդ անձը իմ կողմը կը դառնայ: Զիրար կը ճանչնանք: Ան գիտէ թէ ես Հայ եմ, եւ ես ալ գիտեմ թէ ան Պոլսոյ ընդհ. ապահովութեան գաղտնի ոստիկանապետներէն մէկն է: Ինք իմ անունս ալ թերեւս գիտէ, ես իրը չեմ գիտեր: Զտեսնել կամ աւելի չճանչնալ կը ձեւացնէ ու խումբը մը անդին ուրիշ վաճառատուն մը առաջնորդէ որ շուտով միւսներուն ճակատագրին կ'ենթարկուի:

Խանութպան բարեկամիս Թուրք պաշտօնեան կ'ըսէ թէ երբ առաջին անգամ մը 20-ի առնները կ'իմանայ ցոյցերուն եւ Թալանի ազմուկը կը փութայ բարեկամիս տունը: Անոր լուր տայ որ կը պատասխանէ «ի՞նչ կընամ ընել, եթէ պիտի կոտրեն, թո՛ղ կոտրեն, չեմ գար»: Ասոր վրայ Թուրք երիտասարդը կ'ըսէ. «Ես պիտի երթամ խանութին առջեւ եւ պիտի ջանամ արգիլել թալանը»: Իրօք կու գայ անմիջապէս, եւ երբ ցուցարարները առաջնորդուած այդ ոստիկանապետէն կու գան վաճառատունը կոտրելու եւ թալլելու, ինք կ'ըսէ թէ «հիմա ես եմ այս խանութին տէրը», ու ձեռնագիրը ցոյց կու տայ: Դրօշակ կը որցնեն, չեն հաւատար թէ ինք է տէրը: «Ժամանակ չգտայ, շատ գործ ունէի դրօշակը չկրցայ պարզել» կը պատասխանէ: Ոստիկանապետը կը պնդէ, ցանկին նայի, կը տարակուսի, արդեօք իր ցանկին վրայ սխա՞լ գրուած էր, եւ վերջապէս քանի մը կայլինի հարուածներով յաջորդ վաճառատունը քանդումէ փըրկել: Այդ պահուն է որ ես կը հասնիմ: Յետոյ կ'երթամ հարիւր մեթր անդին դէպի Հրեայ բարեկամի մը վաճառատունը: Կը տեսնեմ որ բարեկամս գետինը նստած, երախայի մը նման կու լայ: Կ'ըսէ թէ նախ ուզած է արգելք ըլլալ, բայց թալանիչները թեւէն բռնած խանութէն դուրս նետած են: Եւ երբ ես հասայ վաճառատունը քանդումի գործը ուժգնօրէն կը շարունակէին, միշտ նոյն յանկերգը կրկնելով «մենք կեավուրի ապրանք չենք ուզեր այս երկրին մէջ»: Բարեկամս կու լայ, կը խնդրէ որ խնայեն գոնէ մէկ մասին, մէկը քովը կու գայ ու կ'ըսէ «մի վախնար, ձեզի չենք դպիր այսօր, սպաննելու հրաման չենք ստացած»: Այս նախադասութիւնը բառ առ բառ դեռ ականջներուս մէջ կը հնչէ:

(Շար. 2)

(1) Առիթ չունեցայ ճշդելու թէ երբ ճշմարտութիւնը երեւան եկաւ 1961-ին այս անձերը ի՛նչ մտածեցին:

(2) Որ կը համապատասխանէ Փարիզի էթուալին, աւելի քան նոյնքան ընդարձակ է, եթէ ոչ աւելի:

(3) Հրացանը պէտք չէ երբեք գետին ձգել:

(4) Թրքերէն ուշադրութիւն կը նշանակէ:

ԴԵՂԸ ԵՒ ԴՐԱՄԸ

65 մեռեալ, անհաւասարելի շատ հաւանաբար դեղի մը զոհերուն առժամեայ թիւը: Անգլիոյ առողջապահութեան հսկիչ մարմինները, հայածելով դեղարաններէն կը վերցնեն ամերիկեան դեղ մը՝ Պէնոքսա-փրոֆէնը, որ իբրեւ հակաբորբոքիչ կը գործածուէր Անգլիոյ, ինչպէս նաեւ եւրոպական շատ մը երկիրներու մէջ: Ֆրանսայի մէջ արտօնուած ըլլալով հանդերձ, այս դեղին գործածութիւնը ուշացած էր Ընկերային Ապահովութեան ձըրգձըրգումներուն պատճառով: Սա ըսել չէ թէ Ֆրանսա նմանօրինակ արկածներէ զերծ կը մնայ. ներկայիս հոս, ուրիշ դեղ մը կը մատնանշուի իբրեւ վտանգաւոր. Թիֆլիտը՝ արիւնը փարակցնող այս դեղը, որ շատ յաճախ կ'արտօնագրուի բըժիշկներու կողմէ, արիւնահոսութեան կամ այլազան խանգարումներու պատճառ կը դառնայ: Այս դեղը արտօնուած էր շատ քիչ պարագաներու մէջ գործածուելու համար, մինչդեռ իրականութեան մէջ 70.000 տուփի փոխարէն 2 միլիոն տուփ ծախուած է մէկ տարուան ընթացքին: Ասոր պատճառը Առողջապահութեան Նախարարութեան տատամսումներէն աւելի, դեղօրայքի գործատէրերուն չհամոլութիւնն է, ասոնց համար բոլոր տեսակի միջոցները լաւ են. միայն թէ դեղը մեծ քանակութեամբ ծախուի, եւ այդ միջոցները կը գործածեն նախ եւ առաջ, բըժիշկները համոզելու համար, ըլլայ մեծածախս ծանուցումներով, ըլլայ նմոյշներու տարափով կամ փոքրիկ նուէրներով, բայց ամէնէն աւելի իրենց վարձկան այցելուներու գործունէութեամբ: Այս ձեւով ի վերջոյ Թիֆլիտը որ միայն քանի մը որոշ պարագաներու համար պիտի գործածուէր, սկսան արտօնագրել քիչ մը ամէն բանի համար, մէջն ըլլալով էնփարքթիսը, արթէրիթը, եւլն., եւլն., բարեխառնաբար, ի վերջոյ նոյնինքն բըժիշկներու կողմէ կազմուած քննիչ մարմին մըն է որ ահազանգը հնչեցուց:

Թիֆլիտի պարագան միակը չէ անշուշտ, այս անգամ, Առողջապահութեան Ազգային ինսթիթիւն է որ հաղորդագրութեան մը մէջ, կը խոստովանի թէ դեղի մը վաճառքի քանակը ոչ մէկ կապ ունի իր բուժիչ յատկութիւններուն հետ, եւ շատ յաճախ անպէտ դեղերն են որ կը վաճառուին մեծ քանակութեամբ՝ ոչ մէկ օգուտ բերելով հիւանդներուն: Այսպէս, օրինակ, որոշ Պէթա-Պլօքան-ները, որոնց 15 փորձերէն 14-ը անյաջող եւ կամ ոչ-հաստատական եղած են, կը գործածուին քիչ մը ամէն բանի համար՝ մէջն ըլլալով գլխացաւը: Եւ ըսել թէ այս դեղը որ միայն անժին տը փուաթրինի համար յանձնարարուած էր, տարին 37 միլիառանթիմի վաճառք մը կ'արձանագրէ, եւ նման օրինակները բազմաթիւ են: Ի հարկէ, բժիշկներն են, որ այս դեղերը կ'արտօնագրեն. բայց հակառակ Ընկերային Ապահովութեան յորդորներուն՝ անոնք շատ յաճախ թուլամտութեամբ, երբեմն ալ չհասկցուած, մեծ մասով կը հետեւին դեղօրայքի վաճառականներու «խորհուրդներուն»: Այս վերջինները զանոնք համոզելու միջոցներ շատ ունին, որոնց կարգին ամէնէն յատկանշականը այցելու ներկայացուցիչներու գործունէութիւնն է: Այս այցելուները կը գործեն իբր բժշկական խորհրդատուներ, բայց իրականին մէջ իսկական տէմարշէօր-ներ են իրենց գործելակերպով, եւ երբեք ձեռքերը պարապ մուտք չեն գործեր բժիշկներու գրասենեակներէն ներս:

Ներկայիս, Առողջապահական պատկան մարմինները կը ջանան կարգ կանոն հաստատել այս առեւտրական հզօր կազմակերպութիւններուն գործած աւերներուն առաջքն առնելու համար, որովհետեւ շատ մը նկատումներէ զատ՝ ժողովուրդին առողջութեան հետ կապուած հարց մը կայ, զոր պարզ առեւտուր մը կարելի չէ նկատել, կը բողոքէ հանրային կարծիքը: Եւ սակայն, ինչպէս միշտ, առաջադրուած ծրագիրներն ու խորհուրդները, մինչեւ օրս Առողջապահութեան Նախարարութեան գզրոցներուն մէջ կը քընանան…:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼՈՎ ՀԻՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հայաստան այցելող զբօսաշրջիկները այսուհետեւ կրնան ձեռք ձգել Հանրապետութեան տեսարժան վայրերը պատկերացնող դրոշմաքանդակներ, ժողովրդական հէքեաթներու տիպարներ ներկայացնող խամաճիկներ, միջնադարեան մանրանկարիչներու ստեղծագործութիւններու վերատիպեր եւայլն: Ասոնց արտադրութիւնը կ'ապահովէ հայկական յուշանուէրներու եւ ժողովրդական արուեստի արհեստի ձեռնարկութիւնը:

Օգտագործելով հինաւուրց արհեստներուն լաւագոյն աւանդութիւնները, ձեռնարկութեան հմուտ վարպետները կը պատրաստեն մետաղեայ, փայտեայ սկուտեղներ, ծաղկամաններ եւայլն: Ասոնք աչքի կը զարնեն իրենց զարդանախշերուն ինքնատիպութեամբ եւ նուրբ երանգներով:

Ձեռնարկութիւնը, որ ամէն տարի կ'ընդլայնէ իր արտադրութեան տեսակները, ներկայիս կը պատրաստէ 700-է հասնող յուշանուէրներ: Այժմ նոր ճիւղի մը հաստատումին հիման վրայ կը նախատեսէ արտադրել հին ոճով շինուած գօտիներ, մանեակներ, ուրարտական ժամանակաշրջանի (սեպագիր) ծիսակատարութեան արարողութիւններ պատկերացնող արձանիկներ, նոյնպէս սեպագիրերով դրուագծուած ափսէներ:

Նուրբ ճաշակով եւ վարպետութեամբ կատարուած այդ արտադրութիւններէն շատերը կ'առաքէ արտասահման:

×

ՆՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐՈՒԱՆ ՍԵՄԻՆ

Նորակառոյց դպրոցներու մէջ կը տեղաւորուին 8.000 աշակերտներ: Դպրոցներուն կէսէն աւելին տեղ կը գրաւեն գիւղական վայրերուն մէջ՝ Հոկտեմբերեան, Կամօ, Արագած, Կալինինօ, Վարդենիս շրջանները:

Վերջին երկու տասնամեակներուն Հայաստանի մէջ կառուցուած են 936 դըպրոցներ:

Նոր ուսումնական տարեշրջանին, Հանրապետութեան 1323 դպրոցները կը յաճախեն 560.000 պատանիներ եւ պարմանուհիներ, զորս կը դաստիարակեն 42.000 ուսուցիչներ:

×

«ԱՆԼՌԵԼԻ ԶԱՆԳԱԿԱՏՈՒՆԸ» ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Ռուսերէնի թարգմանուած է Պարոյր Սեւակի «Անլռելի Զանգակատունը» պոէմը: Թարգմանութիւնը՝ աւելի քան երկու տարուան տքնաջան աշխատանքէ ետք կատարած է բանաստեղծ Հարոլդ Ռեգիստան: Հատորը լոյս տեսած է Սովետսկի Պիսատել, այսինքն՝ Սովետական Գրող կեդրոնական հրատարակչութեան կողմէ:

Թարգմանողը իր յառաջաբանին մէջ խօսելէ ետք պոեմին նիւթին, բանաստեղծութեան բարձր արուեստին եւ թարգմանութեան դժուարութիւններուն մասին, ծանօթութիւններու սահմանին մէջ պարզած է պատմական իրադարձութիւնները, որոնց սահմաններուն մէջ տեղի ունեցած են Հայերու զանգուածային կոտորածները Թուրքիա:

Հ. Ռեգիստան ձգտած է հաւատարիմ մնալ Սեւակի ստեղծագործութեան հենքին, որ շաղախուած է ժողովրդական եւ կոմիտասեան երգերու բազմաթիւ հատուածներով:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

Կարմրեկցիներու կարաւանին որպէս պահակ, կ'ընկերանային 16 ձիաւորներ, 10 ֆէտայիներ Մուրատի խումբէն ու 6 Թորթանցիներ:

Ֆէտայիները լաւ գիտէին վտանգաւոր անցքերը եւ չգիտես ի՛նչպէս, վտանգաւոր անցքի մէջ շշուկ ինկաւ, երբ կ'անցնէին Չէչէններու սահմաններէն:

Կարմրեկի կարաւանը հազիւ մէկ օրուան ճամբայ կտրած էր, երբ լուրը հասաւ, թէ Չէչէնները յարձակած են իրենցմէ առաջ ճամբայ ելլող կարաւաններու վրայ: Այդ պարխանան կազմուած է վարդաձորցիներէ եւ մաս մըն ալ շինուանցիներէ, որ եղած է նաեւ դայեկ Նուրխանը, բայց ոչ Սոման: Դայեկ Նուրխան նոյնիսկ հայհոյած էր ու չէր կրնար ներել, որ զինք յատկապէս զատած էին Սոմայէն երբ ան իրեն շատ պէտք ունէր ծոցուոր վիճակին մէջ:

Կարմրեկցիները աւելին չգիտէին, թէ ինչպէս պատահած էր Չէչէններու յարձակումը: Միայն իմացան, որ երեք օր առաջ ճամբայ ելած կարաւանը կողոպտուած է: Այդքան, այդքան:

Այդ Չէչէններու սահմաններէն պիտի անցնէին նաեւ կարմրեկցիները: Շշուկը տարածուած էր ժողովուրդին: Վախը բռնած էր լեռը պատող մշուշի մը պէս: Արդէն մօտեցած էին այդ սահմաններուն երբ ֆէտայիները զգուշացուցին ժողովուրդը, որ որեւէ տեղէն խուճապի չըմատնուին ու իրենք զիրենք չցրուեն լեռներուն մէջ, եթէ, հակառակ պարագային, յարձակում մը պատահի: Արդէն երկու հոգի ճամբայ հանած էին, որ հսկեն ճամբաները լուր տան վտանգի առեն:

Գիշերն իջած էր եւ պէտք էր ճամբայ կտրել այդ վտանգաւոր ձորերէն: Լուսընկան բարակ եղջիւրի մը պէս մերթ ամպերուն մէջ կը կորսուէր ու մերթ դուրս կու գար: Լեռները աւելի սեւ մըթութիւն մը տուած էին գիշերին ու կարաւանը կ'անցնէր այնքան յոգնած ու երկիւղն իրենց հոգիներուն ու մարմնին մէջ: Այդ պահուն էր, որ հրաշքը կատարուեցաւ: Տեսան, հեռուն, լերան կողին, ըՍպիտակ Ձիաւորը կը հետեւէր իրենց, պահելով նոյն հեռաւորութիւնը:

Բոլորը խանդավառուեցան, աչքերնուն մէջ հրաշքի մը զարմանքը բռնած: Լեռնէն վար իջած ամպի կտորի մը պէս կը յառաջանար: Ա՛յ, կարծես ձիուն ոտքերը հողին վրայ չըլլային: Միջոցին մէջ, կարծես ձին խաղի հանած էր: Հակառակ ձիու արագ շարժումին, ան չէր հեռանար կարաւանէն:

Առաջին անգամ, որ տեսան, կարաւանը յանկարծ կանգ առաւ: Շատեր սկսան խաչակնքել ու աղօթել Աստուծոյ, որ Սպիտակ Ձիաւորը ողջ է ու հասած է, զիրենք այդ վտանգաւոր սահմանէն անցընելու: Եւ այդ այնքան իրական, որ ֆէտայիներէն մէկը իր ձին դէպի Մարտիկին կողմը քշեց: Երբ վերադարձաւ, պատմեց, որ ինչքա՛ն մօտեցած էր լերան, Մարտիկը նոյն հեռաւորութեան մէջ մնացած էր: «Երբեմն քառատրոփ կ'անցնէր մեր ճամբու չիտակ ուղղութեամբ: Երբ ձայն տըւի, կանչեցի անունը, արձագանգ լսեցի միայն: Հրաշք չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ ես տեսայ, որ անոր անցած ճամբէն, եղնիկներու խումբը, կարծես որսորդէ հալածուած, ապառաժներէն վար կը ցատքէին», - զարմացած կը խօսէր կարաւանի առաջնորդներէն մէկը:

- Չէ, չէ, ան անշուշտ չի մօտենար, բարեւ չի տար, բարեւ չառներ, երբ Չէյնային ձեռքէն բռնեցին ու յանձնեցին Հաճի Մուսային:

- Ան քէն ըրած է բոլորէն: Ընողին ոտքերը հանգիստ պիտի չգտնեն:

- Ու նորէն իր ձիով կը հասնի հոն, ուր ժողովուրդը վտանգի տակ է:

- Ո՞վ գիտէ, ո՞ւր էր, որ չկրցաւ հասնիլ թիւ 3 կարաւանին:

Այս զրոյցներուն մէջ ինկած էր ժողովուրդը, երբ այլեւս վստահ, որ անցած էր վտանգը:

(Շար. 645)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Փարիզէն Ա. Դաշնակեան իր սիրելի անկեղծ ընկերոջ՝ Խաչիկ Ուանեսեան-Մխիթարեանի մահուան տարելիցին առթիւ 130 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Անիկ Պագըրճեանի մահուան առթիւ, Օր. Մ. Նալպանտեան փոխան ծաղիկի կը նուիրէ 60 Ֆ. Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան, 60 Ֆ. Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, 50 Ֆ. Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան, (տանիլ «Յառաջ»էն) եւ 30 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Սեպտեմբեր 12, Կիրակի.-

Խաչվերացի տօնին յաւարտ Պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Տէր Եսայի Քհնյ. Ալթունեանի վախճանման 18-րդ տարելիցին առթիւ:

Համայն հաւատացեալ ժողովուրդը կը հրաւիրուի իր ներկայութեամբ յարգելու եկեղեցւոյն երկար տարիներ ծառայած հոգեւոր հովիւին յիշատակը:

Հոգեհանգիստի արարողութեան աւարտին կը կատարուի խաչհանգիստ:

Կ. Ս. Մ.

ՀՐԱՒԷՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամներն ու համակիրները ներկայ ըլլալ, արտակարգ ընդհ. ժողովին, որ կը գումարուի Սեպտեմբեր 25, ժամը 16-ին, իր կեդրոնատեղին.-

32, Ռիւ տը Թրէվիզ - Փարիզ 9-րդ

Radio-Trait-d'Union

RADIO ARMENIENNE

Région Lyonnaise

Tous les Dimanches — de 10h. à midi

Sur FM. 89.50 Mghz.

PROGRAMME DU DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

- Editorial.
- Informations en langues arméniennes et française.
- Le terrorisme en Août et Septembre.
- Informations sportives.
- Divers communiqués.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվառ - Օտոյի մասնաճիւղը կազմակերպած է հայկական ֆիլմի ներկայացում մը.-

«Սիրոյ խոստումը»

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, առաւօտեան ժամը 9-ին, Քափիթոլ Սինէմայի մէջ:
(Ֆիլմը երկուքուկէս ժամ կը տեւէ)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» Թիւ 15

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

ճանիցս տպուած, միշտ՝ սպառած

ԳԻՆ՝ 70 ՖՐԱՆՔ
Թղթատարով 80Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Նուարդ Գ. Գարամանճեան իր շատ սիրելի ամուսնոյն՝ Գամեր Ս. Գարամանեանի մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ, կը նուիրէ 100 Ֆ. Աղքատախնամին, 100 Ֆ. Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին (տանիլ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ իր դպրոցին.- Տիկին Վերժին Ուզունեան եւ զաւակները՝ Արմէն և Եդուարդ իրենց եղբօր և մօրեղբօր Մարտիրոս Անտոնեանի մահուան առթիւ 600 Ֆ. փոխան ծաղիկի: Նոյն նպատակին համար Տիկին Վարդուհի Ռսաիկեան 100 Ֆ.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները, Սեպտեմբեր 13, ժամը 20.30-ին.-

CENTRE CULTUREL

Rue Robert Lavergne — Asnières

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE PARIS

Présente

DUO

PIANO — VIOLONCELLE

Hasmig Surmelian
James Lyon

SAMEDI, 25 SEPTEMBRE, A 20H.45

AMPHITHEATRE RICHELIEU
DE LA SORBONNE
17, Rue de la Sorbonne

(Métro: Odéon, St. Michel, Maubert)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԷՍԱՅԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասեղանը, նուիրուած՝

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղը իր հիմնադրութեան 50-ամեակը կը տօնէ Հոկտեմբեր 9, Շաբաթ, ժամը 20.30-ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12-ին Խաչվերացի տօնին առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, կը կատարուի բազմաձայն Սուրբ պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Լիոնի եւ շրջակայից հոգեւոր հովիւ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Երեկոյեան ժամը 4-ին տեղի կ'ունենայ Թափօր - Անդաստան:

Երկուշաբթի, Մեռելոց ժամը 11-ին հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12

ՏՕՆ Է ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՅ ԽԱՉԻՆ

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր Պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Սկիզբ Ժամերգութեան՝ ժամը 8.45ին:
Պատարագ ժամը 10.15ին:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի Ժամերգութիւն եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան՝ ըէհանով:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14

ՏՕՆ Է ԽԱՉԻ - ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10-ին Պատարագ կը մատուցուի:
Յաւարտ Պատարագի՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

×

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի - Տօն վերացման Սրբոյ խաչին կը մատուցուի հանդիսաւոր Պատարագ: Երեկոյեան ժամը 5-ին կը կատարուի հանդիսաւոր Թափօր - Անդաստան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

« RADIO ASK »

FM 100 Mhz
24 heures sur 24

Vendredi 10 septembre à 21 h.

LE FESTIVAL DU CINÉMA ARMÉNIEN

avec SERGE AVEDIKIAN,
l'inoubliable interprète du film
« Le Pullover rouge » de Michel Drach.

Radio ASK B.P. 42509 Paris Cedex 09

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վերսկսին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի ու պարի դասաւանդութիւնները, որոնք նախորդ տարիներու նման տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18, Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար կը խնդրուի այժմէն դիմել Հ. Բ. Ը. Մ.ի գրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16-րդ,:

Հեռ.- 520 - 03 - 18:

×

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ

Հայկական դպրոցի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ժամը՝ 9 - 12 - 14 - 16.30 :

41, Avenue Albert Petit — Bagneux

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

Չորեքշաբթի օրուան զբաղումներն ու գործունէութիւնները կը վերսկսին՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15-ին :

Արձանագրութեանց համար ներկայանալ նոյն օրը ժամը 14-էն սկսեալ:

- Հայերէն լեզուի ուսուցում:
- Հայկական պար:
- Հայկական երգ:
- Ձեռային աշխատանքներ:

Կ'ընդունուին 5-էն 14 տարեկան աշակերտները:

×

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 18, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2-ին: Մշակոյթի Տուն, 9, Ռիւ տիւ Սիրք: Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

LOTO

Ի ՆՊԱՍՏ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒՆ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ

Սալ տէ Ֆէթ (Ալֆորվիլ)

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Տարեկան պարահանդէսը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

Երգիչ ՊԵՏԻԿ Ձեզի կը սպասէ

ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ուր պիտի գտնէք լաւագոյն ճաշերը, լաւագոյն գինիով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ

Չորեքշաբթի՝ ՄԱՆԹԸ-ի օր:

BAR - RESTAURANT

ՍԵՒԱՆ SEVAN

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

Direction : M & Mme Bédikian

ՊԵՏԻԿ

Կ'երգէ Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, նուագի ընկերակցութեամբ:

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19

Fermé le lundi

ՇԱԲԱԹ · ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
11-12
SAMEDI-DIMANCHE
11-12 SEP
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.257 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.257

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

ԹՈՒՐՔ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ ՄԸ ԿԸ ՍՊԱՆՆՈՒԻ

ԱՐԱՐՔԻՆ ՏԷՐ Կ'ԸԼԼԱՆ
ՀԱՅԿ. ԵՐԿՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

×

Առաջին անգամն է, որ ահաբեկչական ...ման արարք մը կը կատարուի «երկաթէ ...րագոյրէն» անդին, այսինքն Արեւել - ...ան Եւրոպայի երկրի մը մէջ:

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 9-ին, է, ժա-...ը 14·30-ին, որ Պուլկարիոյ Թուրք հիւ-...տոսարանին վարչական կցորդը՝ Պօրա ...լքան, 45 տարեկան, կը սպաննուի, ...ր տուն կը մտնէր, հիւպատոսարանէն ...լով:

Թրքական ձայնասփիւռը ըսած է թէ ...ու ականատեսներու, յարձակողը դի-...ակ կը կրէր, կարճահասակ էր եւ թէ ...կանները փորձած են հետապնդել, բայց ...ողած է խոյս տալ: Սիւլքան անմի-...պէս մեռած է: Պուլկարական ոստի-...անութիւնը զէնքն ու գնդակները գտած է:

Աթէնքի Էսոշիէյթըտ Փրէս մամուլի ...րծակալութեան գրասենեակը հեռաձայ-...ած են եւ ձայներիզի վրայ խօսող այր ...րդ մըն է, որ ըսած է անգլերէն.- ...ու, Հայկ. Ցեղասպանութեան Արդա-...ան Քոմանտօն է: Կ'ազդարարենք եւ-...պական մայրաքաղաքներուն Թուրք դի-...նագէտներուն, որ նորէն պիտի զար-...նք»: Աւելի ուշ մամուլի պուլկարա-...ն Պ. Թ. Ա. գործակալութիւնը կը հա-...րդէ, որ դիւանագէտին տան դուռը, ...ուլկարական իշխանութիւնները վրա-...ի ձեռնոց մը գտած են, չորս փամ-...ուշտ եւ ճերմակ կտոր մը, որու վրայ ...ուած է անգլերէն.- «Սպաննեցինք ...ուրք դիւանագէտը: Արդարութեան պայ-...ր Հայկ. ցեղասպանութեան դէմ»: Ան-...ժամ մըն ալ հեռաձայնած է Էսոշիէյ-...տ Փրէսի Պէյրութի գրասենեակին եւ ...րարքին պատասխանատուութիւնը ըս-...անձնած է յանուն Հ. Գ. Բ.-ի: Անգլե-...ն խօսելով, աւելցուցած է թէ 15-րդ ...րձակումն է Թուրք դիւանագէտներու ...մ, 1975-էն ի վեր:

Սիւլքան անցեալ տարի պաշտօնի կոչ-...ած էր, Պուլկարիա, նախապէս Քէօլն, ...ամասկոս եւ Սթրազպուրկ ալ եղած էր: ...ն ալ, Սոֆիայի Թրքական դեսպանա-...ունը կ'աշխատէր որպէս քարտուղարու-...ի: Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւնը, ... լուրը տալով, Ուրբաթ առտու, կը ...է, որ անցեալ տարի, Պուրկազ Թատե-...աբեմն եղած էր առեւանգումի մը ձախ ...Թուրքերու կողմէ: Ասոնք, Թրք. ներքին ...երուն օդաչու մը բռնած էին, Թուր-...այէն Պուլկարիա գացող եւ սպառնա-...ած սպաննել օդանաւին մէջ գտնուող դը-...ամատան հինգ ամերիկացի տէրեր:

×

Ա Ն Գ Ա Ր Ա

ԼԵՒՈՆ ԷԹՄԷՔՃԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք մեր նախորդ երկու թիւերով, Սեպտեմբեր 7-ին, Ան-...րայի զինուորական դատարանին առջեւ ...ուն ունեցաւ Լեւոն Էթմէքճեանի դատա-...րութիւնը: Մանրամասնութեանց մեր միակ աղբիւրն է - եւ տարբեր չէր կրնար ըլլալ - Թուրք մամուլը: Միլլիյէթ-ի Սեպտեմբեր 9-ի թիւէն կը քաղենք, ուրեմն, հետեւեալ տեղեկութիւնները, անհրաժեշտ վերապահութեամբ:

×

Դատախազը իր ամբաստանագիրը կարդալէ ետք, «կանխամտածումով մէկէ աւելի մարդիկ սպաննելու» յանցանքով Թուրք պատժական օրէնքին թիւ 450 յօդուածով, մահապատիժ պահանջած է:

Դատախազէն ետք Էթմէքճեան իրեն ուղղուած հարցումներուն սապէս պատասխանած է.- Ես Հայ եմ. ԱՍԱԼԱ-ի անդամ եւ զինուորեալ եմ, Մայիս 2-ին, Պուրճ-Համուտէն (ուր կ'ապրէի) Մահրամ Արպեան (Միհրան Արապեան պէտք է ըլլայ) եւ Մինաս Սիմոնեանի միջնորդութեամբ ԱՍԱԼԱ-ի անդամակցեցայ»:

Աւելի ետք, մանրամասնութիւններ կու տայ թէ ինչպէս մարզուած է զինուորական եւ քաղաքական գետնի վրայ:

Օր մը, ԱՍԱԼԱ-ի ղեկավարներէն՝ Յակոբ Յակոբեան, Ապու Մահմուտ եւ ուրիշ երեք հոգի, որոնց դէմքերը դիմակ կը կրէին, ինծի ըսին.- «Հայ Դատին համար, Թուրքիոյ մէջ գործողութիւն մը պիտի կատարենք, կ'երթա՞ս: Անմիջապէս աւելցնեմ որ Յակոբ Յակոբեան իր իսկական անունն է, մինչդեռ Ապու Մահմուտ կեղծանունն է, բայց իսկական անունը չեմ գիտեր»:

Յետոյ, մանրամասնութիւններ կու տայ թէ ինչպէս Դամասկոս երթալով Վէճոիի ծանօթացած է, որ բացատրած է թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ Թուրքիա կատարելիք իրենց գործողութիւնը:

Թուրք պետութեան ձեռքէն առնելու համար մատնանշուած հողերը, Անգարայի Էսէնպողայի օդակայանը գտնուող զինուորականներուն դէմ զինեալ գործողութիւն մը պիտի կատարուի: Նպատակը պիտի ըլլայ ժողովուրդէն պատանդ առնելով, Թուրք կառավարութենէն բանակցութիւն պահանջել եւ հողերուն տրուիլը ապահովել: Ի հարկին, այդ նպատակով, օտար պետութեան մը հիւպատոսը պատանդ առնել, Թուրք կառավարութենէն օդանաւ մը ուզել, երկրէն հեռանալու համար: Այդ ձեւով, նպատակ չկար Թուրք ժողովուրդին վնասել, այլ զինուորական ուժերուն դէմ բախումի մը ձեռնարկելով պետութենէն պահանջները ընդունիլ տալ: Եթէ ուզուածը կարելի չըլլար ձեռք ձգել, նախատեսուած էր զինեալ բախում ունենալ Թուրք զինուորականներուն հետ, մահը աչք առնելով:

Ամբաստանեալին հարցաքննութիւնը լըրանալէ ետք, ապահովութեան տեսչութեան կողմէ առնուած վեց էջնոց եւ զինուորական դատախազին կողմէ առնուած երկու էջնոց հարցաքննութիւններու ընթերցումէն ետք, դատախազը ըսաւ ամբաստանեալին, որ անկեղծօրէն բացատրէ թէ ի՛նչ կը զգայ:

Լեւոն Էթմէքճեան սապէս կ'արտայայտուի.- «Ըրածիս կը զղջամ: Հոս գալէ առաջ, ինչ որ մեզի սորվեցուցին տարբեր բան էր: Պատմագէտները ուրիշ բաներ ըսին. ինչպէս Թուրքերուն մեզ ջարդած ու տեղահան ըրած ըլլալը: Անդրադարձայ, որ հայրենիքիս չէ որ ծառայած եմ, այլ անմեղ մարդիկ սպաննած եմ: Ոճրագործ դարձայ: Եթէ վճիռը տասն անգամ մահապատիժ ըլլայ, արժանի եմ»:

Աւելի ետք, կը փափաքի իր զգացումները հայերէն արտայայտել (ինչ որ ենթադրել կու տայ թէ ցարդ Թրքերէն կը խօսէր) եւ Տիգրան Գէորգեան անուն թարգման մը դատարան կը բերուի եւ Էթմէքճեան կը շարունակէ.- «Ջեռքս Աւետարանին դնելով եւ եղբօրս գերեզմանին վրայ կը յայտարարեմ, որ ըսելիքներս ոչ թելադրուած են, ոչ ալ ճնշումի հետեւանք են: Մեր մեծերը, Պատմութիւնը գրողներն ու ղեկավարները մեզի սորվեցուցած էին թէ Թուրքերը մեր արիւնը ծծած են, թէ, տակաւին այսօր, Թուրքիոյ թէ արտասահմանի Հայերուն գոյութեան վերջ տալու կ'աշխատին: Այսօր 24 տարեկանիս, կը հասկնամ որ մեր ուղեղները լուացած են եւ մեզի այդ գաղափարները պարտադրողները միմիայն իրենց շահերուն եւ քէֆին համար այդպէս վարուած են: Հասկցայ որ Թուրք ազգը եւ Թուրք կառավարութիւնը մեր թշնամիները չեն: Մեր թշնամիները մեր Պատմութիւնը գրողներն ու մեր տէրերն են: Հրապարակ ելած կազմակերպութիւններն ու կուսակցութիւնները կը յաւակնին հայրենիքին ազատագրման համար աշխատիլ: Ութ տարի է այս ճամբուն մէջն են: Մինչ ութ տարի առաջ հանգիստ ու խաղաղ կ'ապրէինք, այս կազմակերպութիւնները հայրենիք պիտի ազատենք ըսելով, մեր հանգիստը խանգարեցին: Այս ճամբան հայրենիք ազատելու ճամբայ չէ: 24 տարուան ուղեղ լուալու արդիւնքները, Թուրքիա անցուցած 30 օրերուս ընթացքին, ինծի հանդէպ ցոյց տրուած վարուելակերպին առջեւ չքացան եւ ես, այսօր կը հասկնամ իրականութիւնը: Մեզի իբրեւ ոճրագործ ներկայացուած Թուրք ժողովուրդը, ինծի պէս, անմեղ մարդոց եւ երախաներու արիւնը թափողին արիւն տալով, կեանքս փրկեց»:

Կէսօրէ ետք, շարունակուող դատավարութեան ատեն, թարգմանի միջոցաւ Էթմէքճեան սապէս կ'արտայայտուի.- «Ես ինքզինքս պիտի սպառեմ հայ ժողովուրդը լուսաբանելու համար: Այս խօսքերս, նաեւ, ինծի պէս սխալ ճամբու մէջ եղող ընկերներուս համար են: Իմ սրտէս բըխող աղաղակները կ'ուզեմ արտայայտել, որպէսզի հայ ժողովուրդը զինքը դէպի մահ առաջնորդող կուսակցութիւններուն եւ կազմակերպութիւններուն դէմ աչալուրջ ըլլայ: 30 օրուան ընթացքին, նըկատեցի որ հայ ազգը սիրող միակ ազգը Թուրք ազգն է: Մեզի ըսուածներուն սուտ ու սխալ ըլլալը անձնապէս հաստատեցի: Եթէ 1915-ին, մեզի դէմ անիրաւութիւն մը եղած է, մենք, ի՞նչպէս կրնանք այսօր նոյն անիրաւութիւնն ընել: Ես, ԱՍԱԼԱ-ի անդամ մը ըլլալով, կրնամ ըսել որ այսօրուան դէպքերը 1915ի դէպքերը չեն: Պարզապէս, կարգ մը ղեկավարներու եւ կազմակերպութիւններու խաղերն են, իրենց շահերուն համար: Իմ փափաքս այն է, որ հայ ժողովուրդը քունէն ելլելով, իր ծոցը գտնուող եւ ինծի նման երիտասարդները սխալի առաջնորդող չուները մաքրէ: Մեզի պատմուածները անհիմն բաներ են, ես կը թելադրեմ Հայերուն, որ Թուրքերու հետ եղբայրաբար ապրին, վաղուան իրենց լուսաւոր ճամբան, Թուրք ժողովուրդին հետ լաւ յարաբերութիւններ ունենալուն մէջ է:

Կրկին կ'երդնում Աւետարանին եւ եղբօրս գերեզմանին վրայ, որ այս խօսքերս հոգիէս կու գան եւ թէ այս մասին ոչ մէկ ճնշումի ենթարկուած եմ: Ինքզինքս ոչ թէ մէկ անգամ, այլ տասն անգամ մահապատիժի արժանի կը նկատեմ: Երբ ինքզինքս կը դիտեմ հայելիին մէջ, ոճրագործ մը կը տեսնեմ: Անցեալի փայլուն օրերս չեմ տեսներ: Նոյնիսկ եթէ մահուան դատապարտուիմ, մինչեւ վըճիռին գործադրութիւնը, պիտի պայքարիմ հայ ժողովուրդը սխալ ճամբու մէջ դնող կազմակերպութիւններուն եւ կուսակցութիւններուն դէմ: Թուրք ժողովուրդին համար ալ, երկու խօսք ունիմ: Ես յանցանք մը գործեցի, բայց սուտն ու սխալը երկար կեանք չունին, ուրեմն Թուրք ազգը կարգ մը սխալ գործերու պատճառաւ, ամբողջ Հայերուն դէմ թըշնամական զգացումներ պէտք չէ ունենայ, որովհետեւ ասոնց շրջանակը շատ նեղ է: Հայերն ու Թուրքերը ձեռք ձեռքի տալով, իրենց տարակարծութիւնները թող մէջտեղէն վերցնեն»:

Էթմէքճեանի ցոյց կը տրուի երեք էջնոց գրութիւն մը, Էպու Ռաշիտ ստորագրուած: Կը խոստովանի թէ ինք գրած է, բանտը եւ թէ այդ անունը իրն էր ԱՍԱԼԱ-ի մէջ: Ապա, ի պատասխան դատախազին մէկ հարցումին, այլ տեղեկութիւններ կու տայ Հ. Գ. Բ.-ի մասին, անոր գործակցութեան այլ կազմակերպութիւններու հետ, եւայլն, եւայլն:

Ժամը 22-ին է, որ Լեւոն Էթմէքճեան մահուան դատապարտուած է, ըստ թըրքական պատժագիրքի 125-րդ յօդուածին՝ «պետութեան իշխանութեան տակ գտնըւող հողերէն մաս մը պետութեան ձեռքէն հանելու գործունէութեան» համար:

×

Ինչպէս ըսինք, Էթմէքճեանի յայտարարութիւնները՝ են ինչ որ կրնային ըլլալ ժամանակաշրջանի մը մէջ, մանաւանդ, ուր մեթոտները չեն պակսիր ոեւէ մէկուն ոեւէ բան ըսել տալու...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՌՈՆԻ լեհ դեսպանատան գրաւումը վերջ գտաւ, Հինգշաբթի առտու, հազիւ 15 վայրկեան տեւող գործողութենէ մը ետք: Պարզուեցաւ որ «Լեհ ապստամբներու ներքին բանակ»ի անունով խօսող խումբին պետը, նախկին յանցապարտ մըն է, հոս - հոն դատապարտուած եւ բանտարկուած (ութ տարի՝ Աւստրիա): Ճաշարանի տէր եղած է Լա Հէ եւ լաւ յարաբերութիւններ տարած տեղւոյն լեհ դեսպանատան անդամներուն հետ եւ նոյնիսկ որպէս մատնիչ ծառայած է պաշտօնական անձնաւորութեանց: Գործողութիւնը կատարուած է արագօրէն եւ յաջողութեամբ: Ամէն մարդ ողջ - առողջ է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ 44·117 «գաղափարական յանցանք»ի համար բանտարկեալներ կան, զինուորական պետական հարուածէն ի վեր (1980, Սեպտեմբեր 12): Այս լուրը հաղորդած է, պաշարման վիճակի զանազան հրամանատարութեանց համադրիչ մարմինը: Զեկոյցը կը ճշդէ, որ Յուլիսի վերջ պատրաստուած վիճակագրութիւններու համաձայն 25·983 հոգի դատապարտուած են, 17·641 հոգի կը սպասեն որ դատուին եւ 493 հոգի ալ ձերբակալուած կը պահուին (կառտ-ա-վիւ 45 օր է Թուրքիա, ներկայիս):

ԱՌԻԱՆ, եւրոպական հրթիռը, որ Ուրբաթ առտու 4-էն 5 (ֆրանսական ժամով) թռիչք պիտի առնէր, հազիւ արձակուած, 12 վայրկեան ետք Ատլանտեան ինկած է: Ուրբաթ առտու, այս ձախողութիւնը չէր բացատրուեր:

ԻՎ ՄՈՆԹԱՆ բացառիկ բայց տրամաբանական յաջողութիւն մը արձանագրած է առջի գիշեր, Նիւ - Եորքի Քառնըկի Հոլի բեմին վրայ: Երգացանկին (30 երգ) առաջինը, որ խանդավառած է Ամերիկացիները Պօտըլէռի ծանօթ բանաստեղծութեան վրայ գրուած երգն եղած է.- «Գոհարեղէնները»: Նոյն քաղաքին մէջ, քիչ անդին, ուրիշ բեմի վրայ կ'երգէր Ֆրանք Սինաթրա, որ նուազ հասարակութիւն եւ յաջողութիւն ունեցած է ու դառնացած: Նիւ - Եորք Թայմզ չի սակարկեր իր գովեստը 60 տարեկան այս արուեստագէտին համար, զոր սէքսի կը գտնէ եւ որու ձայնը, կը գրէ, քսան տարի է չէ փոխուած:

ՏՈԼԱՐՆ ՈՒ ՄԱՌՔԸ ամէնէն բարձր սակերուն հասան, Հինգշաբթի օր, Փարիզի սակարանը, մինչ ֆրանքը քիչ մը աւելի տկարացաւ: Տոլարը կը հասնէր 7,07-ի, Մառք մը Ֆրանսն ալ կը միջամըտէր, որպէսզի մառքը իր առաւելագոյնին՝ 2,89-ի չհասնի:

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԻՇԵՐ ՄԸ

6-7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1955

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գրեց՝ Պ. Ե.

Գ.

Հակառակ անոր որ Պոլիս շատ ծանօթներ ունիմ, խլամ կամ ոչ-խլամ, այս գիշեր Բեբայի պողոտան այս երկու հոգիէն զատ ոչ մէկ ծանօթի չեմ կրնար հանդիպիլ: Ոչ-խլամները ահաբեկուած սոսկումէն գրեթէ բոլորն ալ իրենց տուներուն մէջ զամուած էին: Ճամբաս կը շարունակեմ դէպի Թիւնէլ: Նախ կը հասնիմ Կալաթասէրայ, կը դառնամ աջ, դէպի անգլիական հիւպատոսարանը, որ ընդարձակ պարտէզի մը մէջն է եւ շրջապատուած բարձր պատերով: Բնականաբար երկաթէ դուռը փակ է հիւպատոսարանին եւ երկու զինուոր պահակ կը սպասեն: Այդ պողոտային վրայ կը գտնուէին բազմաթիւ խանութներ, որոնք Յոյներու կը պատկանէին: Առանց խտրութեան բոլորն ալ քանդուած են, իսկ անկիւնաբերանի այրերու նորաձեւութեան գեղեցիկ վաճառատունը կարծես ռումբերու տարափի ենթակայ եղած է, լրիւ կործանած է: Իսկ ամերիկեան հիւպատոսարանը քիչ մը հեռու խոր մըթութեան մէջ թաղուած է: Դէպի ետ կու գամ, եւ ճամբաս կը շարունակեմ դէպի Թիւնէլ: Ժամը 23·30-ն է: Անձրեւը նոյն ձեւով թեթեւօրէն կը տեղայ. օդը զով է, ինչ որ միաժամանակ կը թոյլատրէ ցուցարարներուն իրենց առաւելագոյն ճիգը ցոյց տալու: Միշտ ամէն կողմ զինուորներ, որոնք հրացաններով կը սպասեն իրարմէ 10-ական մ. հեռաւորութեամբ, բայց առանց միջամտելու: Ոստիկաններ կը վխտան, կ'երթան-կու գան, կը հսկեն կարգապահութեան, որպէսզի կատարուի միմիայն այն ինչ որ որոշուած է եւ ոչ աւելին: Ամէն ինչ կը շարունակուի ըստ ծրագրի: Բայց հակառակ այս կարգապահութեան, երբ կը հասնիմ, լատինական Սէն Թ'Անթուան մայր եկեղեցիին առջեւ կը տեսնեմ թէ մօտ 300 հոգի հաւաքուած բարձր ցանկապատին առջեւ, կը վիճաբանին եւ կը պատրաստուին ներս մտնելու եկեղեցին հրկիզելու համար: Արդէն երկու հոգի բարձրացած են ցանկապատին վրայ եւ պատրաստ ցատքելու: Վրաս արտակարգ յանդգնութիւն մը կու գայ, եւ կը միջամտեմ թրքերէն լեզուով: Ազդու կերպով կ'ըսեմ թէ «ի՞նչ կ'ընէք, ասիկա փրանսական եկեղեցի մըն է: Եւրոպացիները մեզի թշնամի՞ պիտի ընէք»: Իրարու երես կը նային, իրենց երկու պարագլուխները երեսս կը նային, մէյ մը վերէն վար կը չափեն, հագուածքս, գըլխարկս քննութեան առարկայ կ'ըլլայ, այս ամէնը մէկ ակնթարթի մէջ: Ես ալ կ'անդրադառնամ թէ ինծի չվերաբերած գործի մը միջամտած եղած եմ անգամ մը, հիմա ստիպուած մինչեւ վերջը պէտք է երթամ: Կը ջանամ համարձակ երեւոյթս անայլայլ պահել, եւ ինքնավստահութիւնս չկորսնցնել: Այդ երկու պարագլուխները կը վարանին եւ չեն համարձակիր ինքնութիւնս հարցնել: Ո՞վ կրնար այդ պահուն երեւակայել թէ Հայ մըն էր իրենց խօսակիցը: Նորէն, տատամսելով մէկը եւս մագլցելու կը պատրաստուի ցանկապատէն, այս անգամ աւելի ինքնավստահ ու անյողդողդ կ'աւելցնեմ. «լաւ մտածեցէ՛ք, ասիկա յունական եկեղեցի մը չէ, եթէ յունական եկեղեցի կը փնտռէք, ահաւասիկ փողոցին միւս կողմը կը գտնուի»: Արդարեւ, փողոցին միւս կողմը գտնուող յունական եկեղեցին արդէն հրդեհի տրուած է եւ անխուսափելի ճակատագրի ենթարկուած է, հետեւաբար աւելի բան մը կարելի չէ ընել: Կրկին իրարու երես կը նային, մէյ մըն ալ երեսս կը նային, կը չափեն զիս վերէն վար, այդ երկու պարագլուխները որոնք հաւանաբար գաղտնի ոստիկաններ էին, կ'եզրակացնեն հաւանաբար թէ ես աւելի բարձրաստիճան գաղտնի ոստիկան մը պէտք էր ըլլայի, ու կ'ըսեն ամբոխին, «մեծ եղբայրը իրաւունք ունի, Եւրոպացիները մեզի թշնամի չընենք» ու զանոնք կ'առաջնորդեն դէպի հրկիզուած եկեղեցին որ արդէն հիմնայատակ կործանած էր: Այսպէս այդ գիշեր լատինական մայր եկեղեցին զերծ մնաց թալանէ:

Ես միշտ, դիտելով ամէն ինչ, ճամբաս կը շարունակեմ, կ'անցնիմ հոլանտական հիւպատոսարանը որուն երկաթէ դուները փակ են, եւ զինեալ պահակներ կը սպասեն դրան առաջ: Ի վերջոյ կը հասնիմ խորհրդային հիւպատոսարանին առջեւ: Թուրքիոյ մէջ այսպիսի պատմական օր անկարելի է երեւակայել որ խորհրդային հիւպատոսարանը քիչ մը արտակարգ բան մը չպատահի: Արդարեւ հիւպատոսարանը որ կը գտնուի մեծ պարտէզի մը մէջ, քանի մը սենեակները լուսազարդուած են, երկաթէ դուռը բաց է ամբողջովին, բազմաթիւ պաշտօնեաներ դրան քով կեցած են եւ կը դիտեն թալանը որ ամենայն կատաղութեամբ տեղի կ'ունենայ դիմացի «Սուրիական չուկայ» կոչուած խանին մէջ: Այդ մեծ շէնքին մէջ հրեայ մեծ եւ լիւքս վաճառատուններ կը գտնուէին, որոնք այդ գիշեր անխնայ կողոպտուեցան եւ քանդուեցան: Հիւպատոսարանին առջեւ բացի քանի մը զինուորներէ, կան նաեւ Թուրք ոստիկաններ: Ուշադրութիւնս գրաւեց որ ցուցարարները, եւ ոչ ոք կը համարձակի հիւպատոսարանին առջեւէն անցնիլ: Դիմացի կողմը, հաւանաբար այդ կողմի վաճառատուներէն մէկուն պաշտօնեայի մը որ կը դիտէ թալանը, կը հարցնեմ թէ ի՞նչ է պատճառը որ ոստիկաններ կան եւ չեն ձգեր որ խուժանը հիւպատոսարանին առջեւէն անցնի: Կը պատասխանէ թէ, ժամը 21·30-ի առենները ցուցարարները փորձեր են հիւպատոսարանի բաց դռնէն (1) ներս խուժել եւ դէպի շէնքը յառաջանալ: Այդ պահուն անմիջապէս պարտէզը լոյսով ողողուեր է, եւ բարձրախօսով ազդարարուեր է խուժանին որ եթէ անմիջապէս դուրս չելլէ պարտէզէն, հիւպատոսարանը որեւէ պատասխանատուութիւն չի ստանձներ: Ասոր վրայ, բոլորն ալ դուրս փախեր են: Հետեւաբար կառավարութիւնը չուզեր խնդիր յարուցանել սովետներուն հետ եւ զգուշութեան միջոցներ ձեռ առեր են:

Կը շարունակեմ ճամբաս, դէպի Թիւնէլ, Եւքսէք-գալտըրըմ եւ անկէ ալ Կալաթայի կամուրջը կ'անցնիմ ու կը հասնիմ Էմինէօնիւի հրապարակը: Նախ Թիւնէլի մօտ միջազգային համբաւ ունեցող անգլիական «Պէյքըր» կօշիկի մեծ վաճառատան հրդեհին ներկայ կ'ըլլամ: Եւքսէք-գալտըրըմ կը տեսնեմ հրեայ աղքատ կամ միջակ դասակարգին փոքր խանութները՝ թալանի տրուած, որոնք Կիպրոսի խնդրին հետ ոչ մէկ յարաբերութիւն ունին: Արդեօք, 1878-ի Տիզրայէլի մե՞ղքն է որ իրենք պիտի քաւեն այսօր: Պոլսոյ չուկան զերծ չէ թալանէն եւ մանաւանդ կողոպուտէն: Կը թուի թէ այդ կողմը, ուր արեւմտեան դիտողները կամ լրագրողները նուազ կրնան գտնուիլ, լայն արտօնութիւն տրուած է թալանի եւ գողութեան: Եթէ Կիպրոսի առթիւ Յոյներու դէմ ցոյց մը ծրագրուած է, այդ չուկան (Մահմուտ փաշա) գրեթէ ամբողջութեամբ հայ եւ հրեայ վաճառականներու ձեռք կը գտնուի: Ի բաց առեալ անշուշտ Թուրքերէ, որոնք զերծ պիտի մնան թալանէն: Բայց այս չուկան եւս չխնայուեցաւ, իսկ Թահթաքալէի կողմը ուր այնքան յունական ուտեստեղէնի մեծաքանակի խանութներ կային, բոլորն ալ ջարդուփշուր եղած եւ կողոպտուած էին: Ժամը առաւօտեան 2-ի մօտերն է եւ կրկին կը վերադառնամ դէպի Թիւնէլ, կը տեսնեմ որ, ոչ թէ միայն խանութները այլ անհամար ինքնաշարժներ եւս կոտրած եւ այրուած են ցուցարարներու կողմէ եւ վառն ինչի՞: Կը հասնիմ, առաւօտեայ ժամը 2·30-ին Կալաթասէրայի անկիւնը, Անկախութեան պողոտային վրայ: Կը տեսնեմ թէ հազարներով ցուցարարներ փողոցներու մէջ կը վազեն: Զինուոր մը նախ հրացանով, ապա գաղտնի ոստիկան մը վեցհարուածեանով զիս կը կեցնեն, կը գոչեն եասաք (արգիլուած է):

Կ'ըսեն թէ պաշարման վիճակ հռչակուած է եւ արգիլուած Կալաթասէրայ-Թաքսիմ պողոտան այլեւս շրջագայիլ որ ամէնէն աւելի վնասուած է: Կը հասկնամ թէ այս է պատճառը որ հազարներով ցուցարարները կը ցրուին շտապով փողոցներու մէջ: Կը սկսիմ շրջիլ փողոցներու մէջ, այնպիսի փողոցներու մէջ, որ երբեք կեանքիս մէջ որեւէ առիթ մը չեմ ունեցած գտնուելու: Ամէնուրեք, տեսարանը նոյնն է, այն բոլոր խանութները, կրպակները եւ վաճառատուները ճաշարանները որոնք փոքրամասնութեան կը պատկանէին կործանած եւ կողոպտուած են: Կը հասնիմ քովընտի փողոցներէ կըրկին Թաքսիմի թաղը, կը տեսնեմ թէ բազմաթիւ ինքնաշարժեր կրակի տրուած են, ամենավայրագ կերպով քանդուած եւ հակառակ դարձուած: Կը զարմանամ թէ ի՞նչ գերմարդկային ուժ վատնած ըլլալու են ցուցարարները ամերիկեան այս մեծ եւ գեղեցիկ ինքնաշարժները այս վիճակին վերածելու համար:

Պոլսոյ կեդրոնը հինգ-վեց ժամուան մէջ վերածուած էր աւելի քան 200·000ի հասնող ինքնակոչ եւ մոլեռանդ ցուցարարներու մասնակցութեամբ, որոնց զգալի մէկ մասը վերջէն հասկցանք որ Անատոլուի գաւառներէն յատկապէս այս գործին համար կառավարութեան հրահանգով օթօպիւսներով քաղաք բերուեր են, պատերազմէն աւերուած քաղաքի մը:

Առաւօտեան ժամը 4-ը կ'անցնէր երբ տուն կը վերադառնամ: Վկայ եղած եմ բացառիկ օրուան մը բացառիկ դէպքերուն տեղի ունեցած Հանրապետական Թուրքիոյ մէջ 6-էն 7 Սեպտեմբերի գիշերը:

(Շար. 3)

(1) Մինչ հիւպատոսարանի դուռը հասարակ օրերուն միշտ փակ կ'ըլլար գիշերը:

LIVRES RECUS:

La dette de sang

Un Arménien traque les responsables du génocide 1921 - 1922

de: ARCHAVIR CHIRAGIAN

Traduit de l'anglais par ANNICK PELLISIER

Précède de:

«LE TEMPS DES ASSASSINS»

par: GERARD CHALIAND

Ed. Ramsay,

9, Rue du Cherche-Midi — 75006 Paris

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

3.

Գէորգ Յակոբեանն էլ կապուեց հիմնարկի բոլոր աշխատակիցների հետ ու նրան թուաց, թէ ինքը դարձեալ գտնւում է իր մարտական ընկերների շրջանում, որոնց հետ, արհամարհելով մահը՝ մարտի էր նետւում, գրոհում թշնամու դիրքերի վրայ:

Նա առանձին սիրով կապուեց գործերի կառավարիչի հետ, որը ռազմաճակատում կորցրել էր իր միակ որդուն ու այժմ իրեն սփոփելու համար, իր խըռոված հոգին հանգստացնելու համար՝ ամէն օր հաշւում էր թշնամու կորցրած զինուորների թիւը եւ ուրախանում, շատ ուրախանում, որ մեծանում է, անչափ մեծանում է այդ թիւը:

Նա յարգեց մեքենագրուհի Աշխէն Սարումեանին, որը երկար, շատ երկար ամիսներ ոչ մի լուր չունէր ռազմաճակատում գտնուող ամուսնուց, բայց կարօտն աչքերում եւ յոյսը սրտում՝ սպասում էր նրան, հաւատով սպասում:

Ու ամէն առաւօտ, երբ այդ փոքրիկ հիմնարկում սկսւում էր աշխատանքը, Գէորգ Յակոբեանի հոգին անպատմելի բերկրանքով էր լցւում:

Իր սովորութեան համաձայն նա մօտենում էր բոլոր աշխատակիցներին ու հարցնում նրանց որպիսութիւնը:

Յաճախորդներ էին գալիս, նա սիրով լսում եւ հնարաւորին չափ բաւարարում էր նրանց պահանջները: Յետոյ ինքն էր այլ հիմնարկներ գնում, կամ թէ վերադաս մարմիններից էր կանչւում:

Երբ նորից նա վերադառնում էր իրենց փոքրիկ հիմնարկը, այնպիսի ապրում, զգացում էր ունենում, ինչպէս երկար բացակայելուց յետոյ՝ հարազատ ընտանիքի գիրկը վերադարձող մարդը:

Թւում էր, որ նա դժգոհում էր, երբ հնչում էր աշխատանքի աւարտի զանգը, եւ աշխատակիցները գնում էին տուն. նա ասես իրեն սկսում էր մենակ զգալ:

Շատ խաղաղ ու հանգիստ էր անցնում այդ փոքրիկ հիմնարկի առօրեան:

Միայն երբեմն աշխատակիցներին մտահոգութիւն էր պատճառում այն տխրութիւնը, որ նրանք յաճախ տեսնում էին իրենց նոր պետի դէմքին:

Գէորգ Յակոբեանը կարծես ամէն ճիգ գործադրում էր, որ ինքը միշտ ուրախ երեւայ, որ ոչ ոք չիմանայ, թէ ինչն է պղտորել իր հոգին, վրդովել հանգիստը, սակայն այդ նրան չէր յաջողւում, եւ աշխատակիցները միշտ էլ թախիծով էին նայում նրա աչքերում նստած մռայլութեանը:

Ոչ ոք չհամարձակուեց իմանալ նոր պետի տխրութեան պատճառը, ոչ ոք չըդիմեց նրան այդ հարցով, գո՞ւցէ մի անպատմելի վիշտ ունի նա, որ միայն իր գաղտնիքն է, միայն իրեն մատչելի:

Սակայն մի օր հաւաքարարուհին մի տխուր պատմութիւն պատմեց աշխատակիցներին:

Այդ վերաբերում էր հիմնարկի նոր պետին, որ հաւաքարարուհին պատահմամբ լսել էր նրա հարեւանուհուց:

Պատերազմ մեկնելիս, Գէորգ Յակոբեանը տանը թողել էր կնոջը, որին, հարեւանուհուն ասելով, անչափ սիրում էր նա: Աշխարհում, աւելացրել էր հարեւանուհին, այդպիսի սէր շատ քիչ է լինում: Ամուսնու բացակայութեամբ կինը կապւում է ուրիշի հետ: Բանակից վերադարձող Գէորգ Յակոբեանն իմանում է, որ նա ամուսնացել է ու թողել իրեն:

Ծանր, շատ ծանր ազդեց այդ պատմութիւնն աշխատակիցների վրայ, նրանք հիմա հասկացան, թէ ինչու էր այդպէս տխուր իրենց նոր պետը, թէ ինչո՞ւ նրա դէմքին ու աչքերում վիշտ կար, խոր, շատ խորը մի վիշտ:

4.

Մի անգամ Գէորգ Յակոբեանը աշխատանքի վերջում տուն գնալիս, հիմնարկի շէմքում նկատեց մի երիտասարդի, որը մօտեցաւ Աշխէն Սարումեանին, երբ երեւաց վերջինս:

Այդ բանի վրայ նա ոչ մի ուշադրութիւն չդարձրեց. քայլեց առաջ եւ հեռացաւ նրանցից:

Յետագայ օրերի ընթացքում այդ փոքրիկ հիմնարկի նոր պետը մի քանի անգամ նոյն երիտասարդին տեսաւ փողոցում, Աշխէն Սարումեանի հետ, մի քանի անգամ էլ հիմնարկի մօտ՝ դարձեալ երեւի մեքենագրուհուն սպասելիս:

Ամէն անգամ նա նկատում էր. որ տղայի հետ եղած ժամանակ մեքենագրուհու դէմքը աւելի էր մռայլւում, ասես տղան փորձում էր ինչ-որ մի քանի բանի մէջ համոզել նրան:

Այդ, կարծես, վատ ազդեց Գէորգ Յակոբեանի վրայ, անորոշ, անբացատրելի անհանգստութեամբ նա լցուեց դէպի անծանօթ տղան:

(Շար. 5)

ԵՐԲ ԿԸ ՀՆՉԷ ԺԱՄԸ «ԴԻԷՊԻ ՏՈՒՆ»ԻՆ

ՅԱՂԹԱԿԱՆԸ ԴԱՐՁԵԱԼ՝ ՓԱՐԻԶ

Եկան, հոս են բոլորն ալ: Տեղին է կրկնել Ազնաւուրի ծանօթ մէկ երգին այդ բառերը, երբ վերադարձեր են անոնք բոլոր անոնք, որ տարի մը ամբողջ, Փարիզի ծոցէն՝ կշտացած շնչելէ կամ արձակելէ, կը բռնէին հողեպարար կամ անտառապար հեռացումի այնքան բաղձալի ճամբան: Ու մայրաքաղաքը, կարճատեւ դադարութենէ մը վերջ, դարձեալ կը յաղթանակէ, երբ իրեն հետ իրենց կալերը բերելու համաձայնող, իրմէ ցնծութեամբ փախչող բազմութիւններու զանգուածը իրեն է թառեր իր գիրկը: Յառականչական զուգադիպութեամբ մըն ալ, կար - ծես եկուորները սիրաշահելու փոյթով, Փարիզ սա օրերուն առատաձեռնութեամբ կը հրամցնէ երկարացեալ ամառի մը հրաշալի արեւով համեմուած իր անբիծ կապոյտ երկինքը: Անսովոր եւ օրհնեա՜լ անզորրութենէ մը վերջ, Փանամ պարտէզով կը վերադառնէ խրայատուկ իր կեթթարի եռուզեռը, երթեւեկութեան եւ ամբոխներու մոլեգին թափօրներով:

Այսուհանդերձ, անկարելի է որ Փարիզ զատարկանայ բոլորովին. անհամար մեկնողներու համընթաց, պատկառելի թիւ մը բազմազգի զբօսաշրջիկներու, խայտաբղէտ ոդեւորութիւն մը կը ստեղծէր, մանաւորաբար այն թաղամասերուն մէջ որ կը կանգնին քաղաքին աշխարհահռչակ կոթողներն ու յիշատակարանները, Աշտարակէն մինչեւ Յաղթանակի Կամարը, Պանթէոնէն մինչեւ Նոթր-Տամ, Կամանելէն մինչեւ Սաքրէ - Քէօռ եւ այլք, երթալով քիչ մըն ալ հեռու դէպի կախարդիչ Վէրսայլը: Ու հիմա, իր վերջալոյսով, արձակուրդը երազ մըն է դարձած արդէն, իր անունը որ սկսեալ գարունէն աղէկէն շատ լսուածն էր ամէնուրեք, լըռած է այլեւս յիշուելէ: Ուրիշ իրականութիւն մը, աւելի անժպիտ եւ ծանր, կը յաջորդէ իրեն. վերամուտն է այդ. վերամուտ՝ աշխատանքի եւ դպրոցական: Եւ ո՞ւր է որ վերջացնելէ առաջ, այս տողերը համեմեմ աղով ու պղպեղով, այդ՝ հայկականութիւնն է: Վերամուտի հայկականութիւն. ի խորոց սրտի աղօթելով եւ մաղթելով որ 1982-1983-ի մեր միօրեայ ծաղկոցներու հետեւող մասաղ սերունդի աշակերտաց թիւը անկանէ նախորդներու մրցանիշը: Պէտք չէ ըլլալու վկայեալ Սորպոնէն, եզրակացնելու համար Ազգապահպանման ի գին, այդ հայկեան վարժարաններուն ընծայած աքանչելի ծառայութեանց չափանիշը: Տար որ, կարենայինք զուարթութեամբ աղաղակել տեսնելով նստարանները լեցուն - եկան, հոս են բոլորն ալ»:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ - ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՔԱՐԵՐԸ ԵՒ ՄՆԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ոչ միայն հին եւ միջին դարերուն, այլեւ մեր օրերուն եւս կը հաւատան թանկարժէք քարերու հրաշագործ ուժին, ենթադրելով, որ անոնք կրնան տալ երջանկութիւն, հարստութիւն, երիտասարդութիւն, եւ թէ նոյնիսկ կարող են մարդը դարձնել անտեսանելի:

Անցեալ դարերուն, մարգարէները, մոգերը, իմաստունները եւ աստղագուշակները փայլուն քարերուն մէջ կը տեսնէին հանելուկային շատ յատկութիւններ: Անոնց համաձայն իւրաքանչիւր թանկարժէք քար կը կրէր այս կամ այն մոլորակին «ճշգրականութիւնը» եւ կապուած է մարդկային զանազան առաքինութիւններուն ճակատագիրներուն հետ: Համոզուած էին, թէ քարերը կ'ազդեն մարդուն ապագային վրայ եւ կրնան չարիքը վանել անկէ՝ որ կենդանակերպին ու իր ծննդեան օրուան համապատասխան փայլուն քարէ թալիսման մը կը կրէ:

Նշանաւոր բժիշկ Անտելման դը Բոա գրած է.- «Քարի մասին ուսումնասիրութիւնը կը վկայէ երկու տարրերու գոյութեան մասին, բարիին, այսինքն՝ Աստուծոյ, եւ չարին: Ըստ այս ուսումնասիրութեան, բարի տարրերուն կողմէ թանկարժէք քարերը ստեղծուած են մարդիկը ամէն տեսակի վտանգներէն պահպանելու համար, սակայն չար տարրը, նախանձէն, ինքը եւս կը փոխակերպուի թանկարժէք քարերու եւ կը ստիպէ մարդը աւելի շատ հաւատալու քարերուն՝ քան բարի տարրին. առով խակ կը վընասէ մարդուն»:

1900 թուականին Փարիզի մէջ կազմակերպուեցաւ «բիւրեղները» ուսումնասիրող հաւաքոյթ մը: Այդ օրերուն լոյս տեսաւ նաեւ 644 էջնոց մենագրութիւն մը, որ կը պատմէ թանկարժէք քարերու «բժշկական» գործածութեան մասին:

Հետաքրքրական է նշել, որ միջնադարուն բազմաթիւ արուեստներ ունէին իրենց «նուիրական» քարը: Դեռ անցեալ դարուն, Պրազիլիոյ մէջ շատ տարածուած սովորութիւն էր կրել այնպիսի մատանիներ՝ որոնց քարերը կը խորհրդանշէին տիրոջը մասնագիտութիւնը:

Տարբեր դարերու, զանազան ժողովուրդներու մէջ, ըստ ծնած ամիսներուն, թալիսման կը համարուէին հետեւեալ թանկարժէք քարերը.-

Յունուար - նռնաքար,
Փետրուար - մեղեսիկ,
Մարտ - յասպիս,
Ապրիլ - շափիւղայ,
Մայիս - ակաթ եւ զմրուխտ,
Յունիս - զմրուխտ եւ ակաթ,
Յուլիս - եղեգնաքար,
Օգոստոս - սարդիոն,
Սեպտեմբեր - թարշիշ,
Հոկտեմբեր - ծովակն,
Նոյեմբեր - տպազիոն,
Դեկտեմբեր - կարկեհան:

«Ս. Հ.»

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արարատ» մարզարանին մէջ, Երկուշաբթի, Օգոստոս 23-ին, Հ. Մ. «Արարատ» Կազմակերպութեան (Հ. Մ. Ա. Կ.) հրաւէրով գումարուած է 17-րդ Համահայկական մրցումներու առաջին ժողովը, Հ. Մ. Ա. Կ., որպէս Համահայկական մրցումներու նախաձեռնող, ժողովի հրաւիրած է Թեհրանի եւ գաւառներու հայկական բոլոր միութիւնները, բացի Ի. Ա. Մ. Մ.-էն: Ժողովին մասնակցած են, Թեհրանէն՝ Սիփան, Համալսարանական, Զարմահալ, Բարեգործական, Նայիրի, Սիս, Ռոստոմ Սկաուտական, Խանասոր, Ալէքս միութիւններու եւ Հ. Մ. Ա. Կ. ի ներկայացուցիչները: Գաւառներէն՝ Շիրազի, Ռաշտի, Քիրմանշահի «Շարժում», Նոր Ջուղայի «Արարատ», Ենզէլիի «Մասիս», Արաքի, Ահվազի միութիւններուն եւ Հ. Մ. Ա. Կ. ի Թաւրիզի, Ուրմիայի եւ Գեարգարաղի մասնաճիւղերուն ներկայացուցիչները: Ժողովը զբաղած է 17-րդ Համահայկական մրցումներու կազմակերպութեան խնդրով եւ առած կարգ մը որոշումներ. այն՝ որ մրցումներու ընթացքին հայկական եռագոյնը պիտի ծածանի մրցավայրերուն վրայ, որ 17-րդ Համահայկական մրցումները պէտք է շարունակեն կրել Անդրէ Ամուրեան անունը, որ մրցումներուն պէտք է մասնակցին այն միութիւնները՝ որոնց նպատակը հաշտ կ'ընթանայ Ազգ. Իշխանութիւններուն հետ, եւայլն: «Ալէքս» միութեան ներկայացուցիչը, չընդունելով այս որոշումները, ժողովը ձգած հեռացած է: Մրցումներուն մասնակցող միութիւնները ընտրած են 17-րդ Համահայկական Մրցումներու Գործադիր Յանձնախումբը, կազմուած՝ Նայիրիի, Սիփանի, Սիսի, Զարմահալի եւ Հ. Մ. Ա. Կ. ի ներկայացուցիչներէն:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Հինգշաբթի, Օգոստոս 12-ին, «Համազգային»ի դասախօսութիւններու շարքէն, «Ֆառալեան» գրադարանի ընթերցասրահին մէջ դասախօսած է Համազասպ Վրդ. Գըրճեան, իբրեւ նիւթ ունենալով՝ «Հայր Ղեւոնդ Ալիշան, 80 տարի եաք»: Մխիթարեան այս պատկառելի աշխարհագէտին, պատմագիրին, բանաստեղծին ու մեծ բանաստեղծին մասին յարգելի դասախօսը տուած է լայն ծանօթութիւններ՝ պատկերասփռումներով ճոխացած:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Դաշնակցութեան Տան Շինութեան Յանձնախումբը, Օգոստոս 10-ի գիշերը, բարեկամական սեղանով մը պատուած է բոլոր այն ազգայինները, որոնք սկիզբէն ի վեր զօրավիգ կանգնած են ժողովրդային հսկայ այդ հաւաքատեղիի շինութեան: Հայկերոյթի աւարտին, Շինութեան Յանձնախումբի անդամներէն ընկ. Յ. Օզուլեանի տուած տեղեկութիւններուն հիման վրայ, կարելի է որոշ գաղափար մը կազմել շէնքին մասին: Հոն կը գործէ արդէն «Տաղլեան» գրադարանը՝ տրամադրուած Համազգայինին եւ շինուած ընկ. Ճորճ Տաղլեանի նուիրատուութեամբ: Աւարտած է «Արմենիա»յի արդիական խմբագրատան շինութիւնը՝ Վահան Տէր-Յովսէփեանի նուիրատուութեամբ: Օգոստոսի վերջը պէտք է աւարտած ըլլար, նըմանապէս, շինութիւնը այն յարկաբաժնին՝ որ պիտի տրամադրուի տարբեր միութիններու վարչութիւններու: Այս յարկաբաժնին շինութիւնը կատարուած է միութիւններու հաւաքական նուիրատուութեամբ: Հոկտեմբեր 16-ին պիտի կատարուի մարզարանի բացումը, նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի՝ որու վարչութեան վստահուած է շէնքի մարզական բաժնին ղեկավարութիւնը: Մարզարանը կը կառուցուի Գարլոս Մարգարեանի նուիրատուութեամբ: Շէնքին գլխաւոր երկու յարկաբաժինները, ինչպէս նաեւ ներքին շրջափակը պիտի շինուին Տէր եւ Տիկին Արմէն եւ Սիրանոյշ Արզումանեան - Մեծատուրեանի նուիրատուութեամբ: Այս երկու յարկաբաժիններն ու շրջափակը պիտի ըլլան ժողովրդական եւ երիտասարդական հաւաքավայր, ընտանեկան ճաշարան եւ առօրեայ ընդունելութեան եւ համախմբումի կեդրոնատեղի՝ իրենց բոլոր յարմարութիւններով: Մինչեւ տարեվերջ կառուցուած պիտի ըլլան շէնքի գլխաւոր այս բոլոր բաժինները:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ մէջ, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս յիշատակուած է Խանասորի արշաւանքին տարեդարձը, Հ. Յ. Դ.-ի տարբեր կոմիտէութիւններու կողմէ՝ ընտանեկան ու ժողովրդական խրախճանքներով: Տօնախմբութեանց առաջինը, կազմակերպուած «Քրիստափոր» կոմիտէին կողմէ, տեղի ունեցած է Շաբաթ, Յուլիս 24-ին, Հայ Կեդրոնի ճաշարահին մէջ: Ներկայ եղած են մեծ թիւով ընկերներ, համակիրներ եւ երիտասարդներ: Երկրորդը, դասախօսական հաւաքոյթի ձեւին տակ, տեղի ունեցած է Ուրբաթ, Յուլիս 30-ին, «Զարդարեան» ակումբին մէջ եւ կազմակերպուած «Ռոստոմ» կոմիտէին կողմէ: Խօսք առած են ընկերներ Կարօ Թօփալեան եւ Պետրոս Հաճեան: Երրորդ տօնախմբութիւնը տեղի ունեցած է Շաբաթ, Յուլիս 31-ին, եւ կազմակերպուած՝ «Ջաւարեան» կոմիտէին կողմէ: Ներկայ եղած է հոծ բազմութիւն մը: Խօսած է ընկ. Իսահակ Նիկողոսեան:

ՃԵՐՄԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

Դայեկ Նուրխան երրորդ կարաւանին մէջ էր եւ առանց Սոմայի՝ որուն յղութիւնը, յերմացուցեր էին իր գլուխն ու չոր մարմինը նման այն ընձայօր, որ իր գլխին մէջ արդասաւոր արտերուն արեւն ու կանանչը կայ:

Զգիտես ինչ գաղտնի բողոքներու հետեւանքով, կարաւան կազմող յանձնախումբը ուզած էր Սոման զատել դայեկ Նուրխանէն: Այո՛, այո՛, բամբասանքները շատցած էին. Նուրխան ի զուր բողոքեց, որ ճահիլ հարս մը այդ վիճակին մէջ կարելի չէ մինակ ձգել: Անաստուածութիւն է, անաստուածութիւն...

Երրորդ կարաւանը առաւելապէս կարմրբեկցիներէ կազմուած էր: Այդ գիշեր պիտի անցնէին վտանգաւոր ձորէն: Կարաւանը աւելի արագ կը շարժէր երէկուան ստուերներու նման:

Դայեկ Նուրխան վտանգին հետ չէր այդ պահուն: Գլխին մէջ կ'ըսես որդ մը կը շարժէր ու զինք անհանգիստ կ'ընէր: Կարմրբեկցի շատ ճահիլ հարսի մը հետ կը քալէր, որուն ամուսինը սպաննուած էր լերան կուշին մէջ:

- Սուլթան, աղջիկս, սանկ մէյմը բոլորտիքդ նայէ. է՜հ, որ ես էդ աչքերն ունենայի...

Եւ իրաւ ալ, լաչակի տակ անոր խոշոր ու սեւ աչքերը հանդարտ լճակի թախծութիւն մը բռնած էր ու երկար թարթիչին վրայ կարծես կար շուքը ուռենիներու:

- Մոռցիր, աղջիկս, ինչ որ պատահեցաւ: Հեղ մը չորս կողմդ նայէ: Կարաւանին ճահիլ տղաքները, կ'ըսես, աչքերով պիտի ուտեն քեզ: Մեղք չէ՞ էդ չինար պոյիդ, սրմա մազերուդ ու խանտիլ աչքերուդ:

Ինչքան խօսէր դայեկ Նուրխան, կախարդանքի մը պէս, հարս Սուլթան հետզհետէ կեանքին կու գար ու կը վերադըտնէր բան մը, որ կարծես կորսուած էր վաղուց: Մրճանի պէս ակռաներուն ու շրթներուն վրայ սկսած էր թեթեւ ժըպիտ մը խաղալ ու կը սիրէր որ Նուրխան տղաքներուն մասին խօսէր:

Կարաւանին առաջնորդները որոշած էին լուսադէմին կտրել վտանգաւոր ձորը ու գիշերը հանգիստ ընել կամ քուն առնել բլուրի մը կողքին:

Այդ գիշեր, դայեկ Նուրխան, Սուլթանը իր թեւերուն մէջ առած էր: Սուլթանին համար հաճելի էր, որ դայեկ Նուրխանի պաշտպանութեան տակ մտած էր: Սուլթան, մօր մը խնամքը վաղուց կորսնցուցած էր ու պէտք ունէր այդ գուրգուրանքին՝ մանաւանդ կարաւանին մէջ: Այդ մտածումներուն մէջ էր, երբ զգաց, որ դայեկ Նուրխանի թեւերուն մէջ տղամարդու մը կիրքը կար: Կին մը չըլլար կարծես. կոճակները քակած՝ իր կուրծքի կլորութիւնը ձեռքին մէջ առած էր: Կարմրբեկցի հարսին մարմինը ամբողջ չիկնեցաւ ու քաշուեցաւ: Զգիտէր ի՞նչ պէտք էր ընել: Չէ՞ որ կին էր դայեկ Նուրխան: Այդ առենն էր, որ Նուրխան հացեկցի Տաճատին անունը տուաւ, որ կը ճանչնար լաւ ու նոյն կարաւանին մէջ էր:

Հարս Սուլթան ձայն չտուաւ, այնքան յոգնած էր մարմինը, որ նոյնիսկ հանդըստացնող շատ հաճելի բան մը ունէր դայեկ Նուրխանի չորցած ձեռքը իր կուրծքին վրայ:

Մութը նստած էր ծանր, երբ իրարու ձայն տուին, որ պատրաստուի կարաւանը: Արդէն ոտքի վրայ էին, բեռները կապած շալակներուն: Եւ արդէն դայեկ Նուրխանի շուտահաս կարգադրութիւնով հացեկցի երիտասարդը, Տաճատը, իր շալկին առած էր Սուլթանին անկողինը:

Հարս Սուլթան ինքն ալ չգիտցաւ, թէ ի՛նչ կը կատարուի: Ա՛խ, ինչ պիտի ըսեն իրենց գիւղացիները: Անոնք կը քալէին քով քովի, առանց բառ մը խօսելու իրարու: Սուլթանը, դայեկ Նուրխանին կախարդանքին տակ ինկած էր ու կը հետեւէր միայն: Անշուշտ լաւ տղայ է Տաճատը, մինակ թէ, ականջին մէկը ծալուած է եւ ունի չէչոտ երես: Սուլթանը յաճախ տեսած էր Տաճատը, Վարդաձորի լերան վրայ: Ան Սաքոյի ձեռքին տակ կ'աշխատէր:

(Շար. 646)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պրն. Գուրգէն Պօյաճեան, Պրն. Հրայր Պօյաճեան ու իր որդին Ֆրէտէրիք-Վիգէն, Տիկին Արաքսի Պօյաճեան ու իր աղջիկը՝ Օր. Ցամիկ իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, անհատ կամ կազմակերպութիւն, որոնք անձամբ, գրաւոր, հեռագրով թէ ծաղկեպսակով մասնակից եղան իրենց խոր սուգին, իրենց կնոջ, մօր ու մեծ-մօր՝

ԱՇԽԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Քէօլէեան)

դառն մահուան առթիւ, որ պատահեցաւ Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 2, 1982-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 6-ին:

×

Այս տխուր առթիւ Պրն. Գուրգէն Պօյաճեան, իր որդին եւ աղջիկը կը նուիրեն՝

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին 200 Ֆ.
Կապ. Խաչի Օղափոխ. Կայանին 200 Ֆ.
եւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման 200 Ֆ.

×

Նոյն տխուր առթիւ, Պ. Մկրտիչ Քէօլէեան իր սիրելի քրոջ՝ Աշխէն Պօյաճեանի յիշատակին 200 Ֆ. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչին, նոյն նպատակին, իրենց հօրաքրոջ յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի - Ժան Քէօլէեան եւ Տէր եւ Տիկին Անրի Քէօլէեան 200-ական Ֆ. կը նուիրեն (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Վահրամ Գըրմըզեան փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆ. կը նուիրեն Ս. Մեսրոպ Կրթարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, Տիկին Անճիկ Պագըրճեանի մահուան առթիւ:

Célibataires

Le Club arménien
RENCONTRES ET LOISIRS

Vous propose d'assister
à la soirée de lancement
Le Samedi 18 Septembre — de 18h. à 24h.
DOMAINE RAJAT
69780 Saint Pierre - Chandieu

Animation arménienne par:
MM. MIRZOYAN et BARAVIAN
Apéritif suivi d'un lunch.

Inscriptions: CARL;
B. P. 10 — 69152 Décines - Charpieu Cedex
Tél.: (8) 49. 42. 97

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները, Սեպտեմբեր 13, ժամը 20.30-ին.-

CENTRE CULTUREL
Rue Robert Lavergne — Asnières

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE PARIS

Présente

DUO
PIANO — VIOLONCELLE

Hasmig Surmelian
James Lyon

SAMEDI, 25 SEPTEMBRE, A 20H.45

AMPHITHEATRE RICHELIEU
DE LA SORBONNE
17, Rue de la Sorbonne
(Métro: Odéon, St. Michel, Maubert)

mardi 21 septembre à 20 h. 30

Salle de la Mutualité — 24, Rue St. Victor - 75005 Paris — M° Maubert-Mutualité

LA F. R. A. NOR SEROUND
organise

UN MEETING - DÉBAT

Thème: BILAN et REFLEXION SUR SEPT ANNEES D'ACTIONS ARMEES ARMENIENNES

Prendront la parole:

— GERARD CHALIAND (Spécialiste du terrorisme et des differentes formes de guerilla)
— YVES TERNON (Historien)
— Un représentant de la F.R.A.
— Un représentant de la F.R.A. Nor Seround.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարդապայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ
Սեպտեմբեր 26, Կիրակի օր

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ
Սալ տէ Ֆէթ (Ալֆորվիլ)

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վերըսկըսին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի ու պարի դասաւանդութիւնները, որոնք նախորդ տարիներու նման տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18, Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար կը խնդրուի այժմէն դիմել Հ. Բ. Ը. Մ.ի գրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16-րդ,:

Հեռ.- 520 - 03 - 18:

×

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ

Հայկական դպրոցի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ժամը՝ 9 - 12 - 14 - 16.30:

41, Avenue Albert Petit — Bagneux

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

Չորեքշաբթի օրուան դպրոցները ու գործունէութիւնները կը վերսկսին՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15-ին:

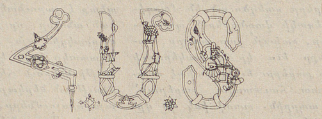
Արձանագրութեանց համար ներկայանալ նոյն օրը ժամը 14-էն սկսեալ:

- Հայերէն լեզուի ուսուցում:
- Հայկական պար:
- Հայկական երգ:
- Ձեռային աշխատանքներ:

Կ'ընդունուին 5-էն 14 տարեկան աշակերտները:

×

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 18, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2-ին: Մշակոյթի Տուն, 9, Ռիւ տիւ Սիրք: Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

DU 23 AU 30 OCTOBRE — A LYON ET DANS LA REGION RHONE-ALPES

COLLOQUE - FESTIVAL INTERNATIONAL DE MUSIQUE ARMÉNIENNE

CONFERENCES — DEBATS — CONCERTS

N. B.— Les musiciens professionnels et les mélomanes sont priés de prendre contact avec

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
Tél.: (7) 849. 42. 97 — B. P. 10 — 69152 Décines Cédex

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասեղանը, նուիրուած՝
ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղը իր հիմնադրութեան 50-ամեակը կը տօնէ Հոկտեմբեր 9, Շաբաթ, ժամը 20.30-ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվառ - Օտտոյի մասնաճիւղը կազմակերպած է հայկական ֆիլմի ներկայացում մը.-

«Սիրոյ խոստումը»

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, առաւօտեան ժամը 9-ին, Քափիթօլ Սինէմայի մէջ:
(Ֆիլմը երկուքուկէս ժամ կը տեւէ)
Մուտք 25 Ֆ.:

CONCESSIONAIRE EXCLUSIF
GARAGE CONTINENTAL
A. DEPPOYAN
8, Ave. de Lattre de Tassigny - 13100 Aix-en-Provence
Téléphone: (42) 23. 24.33
PRÉSENTATION - ESSAIS GAMME 82

OPTIMA Tours
VOYAGE EN ARMÉNIE
nos prochains départs:
DU 25 SETEMBRE AU 8 OCTOBRE - ARMENIE avec retour par TBILISSI

RÉVEILLON
DU JOUR DE L'AN ET NOEL
EN ARMÉNIE
DU 29 DECEMBRE AU 9 JANVIER

Renseignements et Inscriptions
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

Renseignements et Inscriptions:

POUR NICE et LES ALPES - MARITIMES:
— Monsieur IKEDJIAN Arthur
29, Avenue St. Augustin — 06200 NICE
Tél.: (93) 83.35.03 ou (93) 88.76.08
— Monsieur GEDIKIAN Vasken
Tél: (93) 88.06.41

POUR LE VAR:
Monsieur KASSIGUIAN Raffi
8, Rue des Ecoles
83710 — MONTAUROUX
Tél.: (94) 76.44.23

Lic.: A - 946 (Agence Agréé Intourist)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
14
MARDI
14 SEP
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.258 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.258

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ

ԳՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ՄԱՍԻՆ

Գուլկարի մահափորձին մասին, Ուրբաթ իրիկուն (Սեպ. 11ի Թիւ) Մոնտ կարճ անդրադարձ մը կ'ունենար, յիշելով թէ Թուրք դիւանագէտը սպաննուած էր, իր բնակարանին առջեւ եւ արարքին հեղինակը յաջողած էր խոյս տալ: Արարքին տէր եղած էր Արդարադատ Մարտիկներու Քոմանտօն, թէ տեղւոյն վրայ ձգած գրութեամբ մը եւ թէ հեռաձայնելով Ա.Ֆ.Փ.ի (մամուլի ֆրանսական գործակալութիւն) Պէյրութի եւ Փարիզի գրասենեակները: Մօտաւորապէս նոյնը կը գրէր Քօթիտիէն տը Փարի, Շաբաթ օր, աւելցնելով թէ արարքին հեղինակն է Հայկ. Ցեղասպանութեան Արդարադատ Մարտիկներու» կազմակերպութիւնը:

Կը չեշտուի մանաւանդ, այս անգամ, որ նման առաջին մահափորձն է, որ կը կատարուի արեւելեան Եւրոպայի «ժողովրդական հանրապետութեան մը մէջ:

ՁԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՆՀԱՅՄԻ մէջ, եղեռական արկած մը պատահեցաւ Շաբաթ օր, երբ ամէնէն թռանը, որ վայրաչուներ կը փոխադրէր, զանազան ազգերէ, պայթեցաւ: 46 մեռեալ կար, որոնց մէջ 23 Ֆրանսացիներ, Թուլոնէն: Վայրաչուներու տոնն էր, որ տեղի կ'ունենար Գերմանիա, տօնը որ քանի մը վայրկեանէն ողբերգութեան վերածուեցաւ: Քննութիւն բացուած է հասկնալու համար, որ ինչու օդապարիկն, ի տես կացութեան, չէ հրաժարած, որ վայրաչուները նետուին:

ԹԷՀՐԱՆԻ կեդրոնը եղեռնափորձ մը եւս կատարուած է, Կիրակի օր: Ռումբը պայթած է համալսարանին մօտ, մէկ մեռեալ եւ երեք վիրաւոր կայ: Խանութպան մըն է, որ ռումբը տեսնելով, փորձած է այլ տեղ մը փոխադրել, բայց ռումբն պայթած է եւ մարդը՝ մեռած:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կացութեան բարելաւումն ու խաղաղեցումը այնքան ալ դիւրին չէ: Ամերիկացիները եւ Իտալացիները մեկնեցան արդէն, մինչ Ֆրանսացիները քանի մը օր աւելի կը մնան: Ասոնք կը կազմէին բազմազգեան զօրքը, որու պաշտօնն էր հսկել Պաղեստինցիներու մեկնումին: Պէյրութի մէջ, միջադէպ մըն ալ պատահած է, Կիրակի օր, լիբանանեան բանակին եւ ձախ քաղաքազօրքերուն միջեւ, ֆրանսական զօրքին անցած տանեն: Զոհերու պաշտօնական հաշուեկշիռ չկայ, բայց կ'ըսուի թէ լիբանանցի զինուոր մը մեռած է: Ձախ քաղաքազօրքերը սկսած են կրակել, արգելք հանդիսանալու համար մահմետականներու պաշտպանութեան մը անցքին, որովհետեւ այդ պաշտպանութիւնը կ'երթար Պէշիր Ճեմայէլը շնորհաւորելու: Պեքաայի մէջ ալ, միջադէպերը կը բազմանան եւ երբ խաղաղելցի 3 զինուորներ ալ մեռան Ուրբաթ օր, խորայելեան կառավարութիւնը աւելի խիստ ազդարարութիւն մը ըրաւ Սուրիոյ: Իսրայէլ մերժեց նաեւ Ֆէզի վեհաժողովին առաջարկներն ու Համաձայնութեան կոչը, որու չուզեց իսկ անդրադառնալ: Պեկինի համար, բոլոր միջոցառումները կը ձգտին Իսրայէլի քանդումին: Արաֆաթ Հռոմ կը հասնի Սեպտեմբեր 15-ին եւ կրնայ ընդունուիլ Պապին կողմէ, թէեւ Իսրայէլ կը փորձէ նման տեսակցութեան մը առաջքն առնել:

ՓԱՐԻԶԻ 7-րդ թաղամասի (ռիւ Փէռօնէ) գտնուող ոստիկանատան առջեւ զօրաւոր ռումբ մը պայթած է Կիրակի գիշեր, նիւթական մեծ վնասներ պատճառելով: Արարքին տէր եղած է նոր խմբակ մը՝ մալէօր ա լա փոլիս, կրուփ Ռոսինի անունով: Ասիկա՝ որպէս պատասխան ռիւ Ռոսինիի ոստիկանական պավիոնին, որու ծալքերը օրէ օր կը բացուին, նոր տուեալներ երեւան հանելով: Կը թուի որ Ներքին նախարարը շատ աճապարած էր, յայտարարութիւն մը ընելով, ուր կը խօսէր ոստիկաններուն «օրինաւոր պաշտպանութեան» մասին, դեռ քննութիւն չեղած:

ՑԻՒՐԻԽԻ մօտ երկաթուղիի եւ հանրակառքի ծանր բախումի մը հետեւանքով, 39 մեռեալ կայ եւ տասնեակ մը վիրաւորներ: Ըստ առաջին քննութեանց, գերմանական օթօքառ մը, երկաթուղիի անցքը բաց գտնելով, շարունակած է իր ճամբան եւ բախում ունեցած զուիցերական ճեպընթացին հետ: Գերմանական օթօքառը ջարդուփշուր եղած է եւ 41 ըղբօսաշրջիկներէն 39-ը մեռած է: Ճեպընթացին մէջ միայն վիրաւորներ կան:

ԻՒՄԱՆԻԹԷԻ տարեկան դաշտահանդէսը միշտ նոյն ժողովրդականութիւնը կը գտնէ եւ 48 ժամուան մէջ, այս տարի ալ, շուրջ մէկ միլիոն այցելու ունեցաւ: Ասանդական ճառը արտասանեց կուսակցութեան տնտեսագէտը՝ Ֆիլիփ Հերզոկ: Ցատկանշական կը նկատուի ճառին սա հատուածը.- «Ազատագրումին, Մորիս Թորէզ կ'ըսէր աշխատաւորներուն որ թեւերնին սոթտեն արտադրութեան ճակատամարտը շահելու համար: Այսօր, Համայնավար կուսակցութիւնը կոչ կ'ընէ աշխատաւորներուն, որ նախաձեռնութեան իրենց ոգիով, յանձնառու ըլլան ազգ. տնտեսութեան վերածնունդին»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՍԵՊՏ. 1 - 4)

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԹԵՐՔ

Հայաստանի բնակլիմայական խրայատուկ պայմաններուն պատճառով գիտութիւնը բացառիկ դեր կ'ապահովէ, մըթերքներու արտադրութեան կապակցութեամբ: Ի տարբերութիւն Խորհ. Միութեան միւսին ցուցանիշներուն, Հայաստանի մէջ բնակչութեան տեսակէտով անձգլուխ կ'իյնայ հինգ անգամ նուազ գիւղատնտեսական հողարաժին: Աւելի քան այդ տարածութիւնները հիմնականին մէջ կը գտնուին ծովին մակերեւէն 1,5-2.000 մեթր բարձրութեան վրայ: Վերոյիշեալ պատճառներով գիտութեան դերը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ գիւղատնտեսութեան զարգացումին համար:

Այս տարի կը ցանուին Վարդաբլուրի մէջ, աշնան եղանակին յարմար ցորեն և Արարատի մէջ, նոյնպէս աշնանացան, գարի: Ասոնք ուսումնասիրութիւններու եւ փորձերու հիման վրայ կը բուծուին հողագործութեան գիտա - հետազօտական հիմնարկութեան կողմէ:

Հայաստանի անասնապահութեան ճիւղին զարգացումին համար իր նպաստը կը բերէ կենսաբանութեան հիմնարկութիւնը: Կը պատրաստէ խմորեղէն - պարարտանիւթեր, որոնց շնորհիւ կ'աւելնան միսին, կաթին եւ հաւկիթին արտադրութիւնները:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԼԵՒՈՆ ԷԹՄԷՔՃԵԱՆԻ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԷՆ ԵՏՔ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ
ԱՅԼ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

———o———

Թուրք մամուլի տուած տեղեկութիւնները Լ. Էթմէճեանի դատավարութեան, այլ մանաւանդ անոր յայտարարութիւններուն մասին, վաւերական ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնեն: Արձագանգ կը հանդիսանանք, զանց առնելով բազմաթիւ մանրամասնութիւններ, տրուած ըլլալով, նման դատավարութեան մը եզակի բնոյթը: Մահավճիռէն ետք (Սեպտ. 7), Թուրք թերթերը շարունակեցին լայն տեղ տալ այս խնդրին: Սեպտ. 10-ի իր թիւին մէջ, Միլլիյէթ կը հրատարակէ թրքերէն թարգմանութիւնը երեք էջնոց այն «ուղերձին», զոր Էթմէքճեան գրած կ'ըլլայ իր խցիկին մէջ: Ինչպէս գրած էինք, մեր նախորդ թիւով, հարցաքննութեան ատեն, զինուորական ատեանին առջեւ, ընդունած կ'ըլլայ որ ինք է այդ գրութեան հեղինակը: Այդ թրքերէն թարգմանութիւնէն է, որ կը կատարենք հայերէն թարգմանութիւնը: Ահաւասիկ ինչ որ Թուրքերը կը դնեն, ուրեմն, Էթմէքճեանի գրիչին տակ..

«Սիրելի ընկերներ, մեզ որ ամբողջ կեանքիս ընթացքին, ինծի ըսուած կեղծ խօսքերուն եւ սուտ պատմութիւններուն հաւատացեր եմ: Այսօր, մեր Հայրենիքին ազատագրումի անունով աշխատող այս կազմակերպութիւններուն, նախապէս մեր գլուխը գտնուող Դաշնակներէն ոչ մէկ տարբերութիւն ունենալը, այսօրուան իմ զգացումներովս, կ'ապացուցանեմ: Իմ այս մտածումներուս լաւ հետեւեցէք, որովհետեւ մեր Հայութեան գերեզմանը, հիմա է որ կը փորուի: Ծախուած մեր ղեկավարներուն կողմէ, կեանքիս 24 տարիներուն ընթացքին, ինծի տրուած գաղափարներն, այնքան քիչ տեղաւորուեր են մէջս, որ մէկ ամիս միայն Թուրքիա մնալս բաւեց, որ տեսնեմ ըղձամ: Ձեզի, այդ է, որ պիտի բացատրեմ, լաւ մտիկ ըրէք: Մեր թշնամիները ըսուած Թուրքերուն հետ, ես երեսուն օր ապրեցայ եւ նկատեցի որ մեր թշնամին Թուրքը չէ: Մեր թշնամիները՝ մեր մեծերն ու մեր պատմութիւնները գրողներն են, հաւատացէք ասոր եւ այս սխալ ճամբէն քաշեցէք ձեր ձեռքերը ու ձեզ սիրող եւ լաւութիւնն ուզող Թուրք ժողովուրդին հետ եղբայրաբար ապրեցէք: Շատ կը ցաւիմ, որ անմեղ մարդոց մահուան պատճառ եղած եմ: Խիղճս միշտ պիտի տանջէ զիս: Եղբայրաբար կը խնդրեմ ձեզմէ, որ դուք ալ իմ ըրած սխալս չընէք: Այլապէս ձեր խիղճն ալ, իմ խիղճիս նման ձեզ պիտի տանջէ: Երկրորդ եւ մեծ խնդրանք մը ունիմ որ սա է.. ծախուած շուներուն դէմ ելէք եւ զանոնք մաքրեցէք, որպէսզի ձեր ընտանիքներուն եւ Հայութեան վաղուան կեանքը լուսաւորուի: Ասոր համար, ձեզի յաջողութիւն եւ իմաստութիւն կը մաղթեմ: Ես, այս նամակը գրող Լեւոն Էթմէքճեանն եմ: Ամբողջ կեանքիս ընթացքին, մեզ մոլորեցնող այդ շուներուն դէմ, ամբողջ ուժովս պիտի պայքարիմ: Գործած ոճիրներուս համար, նախ եւ առաջ ես իմ խիղճս պիտի մաքրեմ: Իմ գործած ոճիրիս համար իրաւունքս պիտի առնեմ: Այդ իրաւունքս արդարադատ թրքական դատարանը պիտի տայ:

Ապու - Ռաշիդ
Լեւոն Էթմէքճեան

×

Այս «նամակ»ին վերջին մասին հայերէն (եւ ի՛նչ հայերէն, ուր ոչ լեզու, ոչ ուղղագրութիւն կայ) պատճէնը հրատարակած է նոյն օրուան (Սեպտ. 10) Թէրճիմանը:

×

Միլլիյէթ կու տայ նաեւ այլ տեղեկութիւններ: Ըստ դատավարութեան օրինագիրքին, երբ վճիռ մը, 15 տարի դատապարտումէ աւելի է, ամբաստանեալին դիմումէն առաջ իսկ, ատեանը թղթածրարը կը փոխանցէ զինուորական վճռաբեկ ատեանին:

Դատավարութեան ընթացքին, ամբաստանեալին փաստաբան չունենալը ուշագրութիւն գրաւեր է: Ըստ զինուորական ատեանի կանոնագրին, երբ ամբաստանեալը ինք փաստաբան չուզէ, դատարանը իրեն փաստաբան չի տար, բացի երբ ամբաստանեալը 15 տարեկանէն վար է կամ խուլ - համր է եւ կամ մտային խանգարում ունի: Թերեւս փաստաբան մը կ'ուզէ խորհելով, ատեանը, Անգարայի փաստաբանական կաճառէն փաստաբան մը ապահովեր է, բայց նիստին ընթացքին, Էթմէքճեան փաստաբան ուզած չըլլալով, ան ալ չէ մասնակցեր դատավարութեան:

Դատավարութեան բերուեր են նաեւ գիշերարոյնի (քապառէ) մը մէջ աշխատող երեք կիներ, որոնք հաստատեր են թէ խէնդպողայի դէպքին նախորդող օրերուն, Լեւոն Էթմէքճեան եւ մեռած ընկերը գացած զուարճացած են այդ գիշերարոյնը: Այս մասին այդ կիները ըսեր են.- «Յուլիս 28-ին եւ անոր յաջորդող երկու գիշերները, ամբաստանեալը եւ մեռած իր ընկերը մեր փաւիյոնը եկան: Մեզ իրենց սեղանը հրաւիրեցին, նստանք, միասին խօսեցանք եւ խմեցինք: Ամբաստանեալը ըսաւ որ Եուսուֆ Շամիր կը կոչուի: Շատ լաւ թրքերէն կը խօսէին: Իրենք զիրենք որպէս Արաբ ներկայացուցին: Իրենց գործունէութեան կամ կազմակերպութեան մասին բան մը չըսին: Արդէն, մենք ոչ մէկ գիշեր անցուցինք իրենց հետ»:

× Թէրճիմանն կ'ըսէ թէ Էթմէքճեանի խոստովանութիւններն ֆիլմի առնուած են եւ ֆրանսերէնի, անգլերէնի եւ գերմաներէնի թարգմանուած ժապաւէններ եկեղեցիներու եւ հեռատեսիլի ընկերութիւններու պիտի բաշխուին:

Եթէ այս խեղկատակ դատավարութիւնը գտած են Թուրքերը հակահայ քարոզչութեան համար, կը նշանակէ որ ծիծաղելիին նուազագոյն զգացումն ալ չունին...:

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԻՇԵՐ ՄԸ

6-7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1955

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գրեց՝ Պ. Ե.

(Դ. եւ վերջ)

Հետեւեալ առաւօտ աննախընթաց տեսարան մը կը պարզուէր բոլորին առջեւ: Իսլամ, ոչ-իսլամ Պոլսոյ բնակիչները, կործանած եւ քանդուած շուկաներուն, առեւտրական կեդրոններուն եւ Բերայի պողոտային վրայ կը շրջին: Թուրքեր որոնք գիշերը տունը մնացած են ի տես այդ տեսարանին ափ ի բերան կը մնան, չեն կրնար հաւատալ թէ 1 գիշերուան մէջ քաղաքը այդ վիճակին կրնար վերածուիլ:

Լրացուցիչ տեղեկութիւններ կ'իմանամ ասկէ անկէ, որոնց թէպէտեւ ականատես չեմ եղած բայց կ'ուզեմ այս լուրերը եւս արձանագրել իբր ստոյգ տեղեկութիւններ: Կ'իմանամ թէ ոչ-իսլամ հաստատութիւններու հետ թէեւ շատ քիչ, կարգ մը թրքական հաստատութիւններ ալ սխալմամբ ամբոխին մոլեգին արարքին թիրախ եղած են: Շիշլիի հայ կաթողիկէ եւ յունական գերեզմանատուները ցուցարարներու յարձակումին ենթարկուած են, գերեզմաններ պղծուեր, մեռելներ, դագաղներ հողէն հանուեր են: Պալաթի յունական եկեղեցւոյ քահանան սպաննուեր է, հայկական գերեզմանատունը պղծուեր, քահանան ծեծուեր է: Թալանիչները շոգեմակոյկներով Գընալը կղզի կ'երթան կը փորձեն ցամաք ելլել հայկական տուներուն, խանութներուն վրայ յարձակելու համար: Բայց կղզիի Թուրք ոստիկանապետը կ'ընդդիմանայ, կը սպառնայ բոլորն ալ ծով թափել տալ եթէ չարունակեն պնդել: Ասկէ ետք, ցուցարարները կը հրաժարին: Մինչ Մեծ Կղզիի մէջ կարգ մը Յոյներու խանութներ եւ ճաշարաններ կը քանդուին եւ թալանի կը տրուին:

Վոսփորի եւրոպական եզերքին վրայ կարգ մը գիւղերու մէջ աւելի անհատական քան թէ պետական հրահանգով կարգ մը « սխրագործութիւններ » կը կատարուին տեղւոյն Թուրք բնակիչներուն կողմէ: Այսպէս Արնավուտ գիւղի մէջ, ահաբեկիչ ցուցարարները յարմար առիթ նկատելով դռները կը կոտրեն յոյն ընտանիքի մը շէնքին ու իր գեղեցկութեամբ ծանօթ յոյն կինը լեռ կը փախցընեն... Իր դրացի յոյն ընտանիքի հետ գժտուած Թուրք մը կը հաւաքէ քանի մը անօթայ եւ դուռը կը կոտրէ դրացիին ու ընտանիքին երկու դեռատի աղջիկները լեռ տանելով, կը բռնաբարեն:

Մէկ բարեկամս որ Սեպտեմբեր 6/7ի պատահարները հետեւեալ օրը կը լուսանըկարէ ոստիկանատուն կ'առաջնորդուի: Կը փափաքին նկարները ունենալ, չի տար, բայց Ամերիկացի ըլլալուն իշխանութիւնները չեն յանդգնիր աւելի պահանջկոտ ըլլալ:

Սեպտեմբեր 6-ի դէպքէն քանի մը դասեր կարելի է քաղել. Ա.- Նախ ցոյց կու տայ թէ Թուրք ժողովուրդը դիւրաւ դաստիարակ... նայաւ ըլլալ երբ անհրաժեշտ է:

Բ.- Այդ օրերը տեսանք թէ Թուրքերը որքան ճշդապահ եւ կարգապահութեամբ անսացին եւ կատարեցին (թերեւս աւելի խստօրէն եւ ծայրայեղօրէն) իշխանութիւններու վերին հրահանգներուն: Կէսգիշերը անց երբ հրամանը եկաւ անմիջապէս դադրեցուցին իրենց գործունէութիւնը գլխաւոր կեդրոններու մէջ:

Գ.- Հակառակ քանի մը ըսի - ըսաւներու չեմ կարծեր որ 10 հոգի իսկ ըսպաննուած ըլլայ այդ գիշեր: Բայց վըստահ եմ թէ այս իսկ կառավարութեան հրահանգով չէ եղած: Եթէ նկատի առնենք թէ այդ գիշեր «գործի վրայ եղող» ցուցարարներու թիւը քաղաքին մէջ 300.000-ը կ'անցնէր, փոքր խօսք մը, թելադրութիւն մը բաւական էր ոչ-իսլամներու ընդհանուր ջարդի մը Պոլսոյ մէջ: Իսկ Յունաց Պատրիարքարանը զինուորական շղթայի տակ առնուած խստօրէն պաշտպանուեցաւ հաւանական որեւէ մեծ յարձակումի դէմ, մինչ գրեթէ առանց բացառութեան բոլոր յունական եկեղեցիները - աւելի քան եթէ չեմ սխալիր 40-ի մօտ - թալլուեցան կամ վնասուեցան:

Հետեւեալ օրը (Սեպտեմբեր 7) Թուրք մամուլը ընդարձակ տեղեկութիւններ հաղորդեց դէպքերուն մասին, նկարներով միասին: Ճումհուրիյէթ կը գրէ թէ 2000 հոգի ձերբակալուած է՝ ամբաստանուած կողոպտիչ, թալանիչ: Իշխանութիւնները կը խոստանան թէ պիտի վերադարձնեն այն բոլոր ապրանքները որ կողոպտիչներու մօտ կը գտնեն:

Կառավարութիւնը ընդդիմադիր կուսակցութեան կողմէ ամբաստանուեցաւ իբր պատասխանատու դէպքերուն: Մէնտէրէս Ազգային Ժողովի բեմէն յայտարարեց թէ «ասիկա համայնավարներու կողմէ պատրաստուած դաւ մըն էր, զիրենք վարկաբեկելու համար»:

Մամուլէն կ'իմանանք թէ, Ճէլալ Պայար եւ Մէնտէրէս ընդառաջ երթալով Կիպրոսի հարցին առնչութեամբ հետըզհետէ աւելցող ժողովրդական դժգոհութեան, կ'որոշեն որ ցոյց մը կատարուի երկրին մէջ: Յետոյ ընկերակցութեամբ ուրիշ պետական անձերու, կը թողուն Պոլիս շոգեկառքով Անգարա վերադառնալու համար: Հազիւ թէ շոգեկառքը Իզմիթ կը հասնի, կը տեղեկանան որ «ցուցարարները յոնք չինելու տեղ աչք կը հանեն Պոլսոյ մէջ»: Կէսգիշերին Պոլիս կը վերադառնան, եւ յետ խորհրդակցութեան հապճեպով պաշարման վիճակ կը հռչակեն, աւելի սանձարձակ գործունէութեան առաջքը առնելու համար: Բայց եղածը քանի մը ժամուան մէջ եղած էր արդէն: Այս ցոյց կու տայ թէ պետական աւագանին ստորագնահատած էր Թուրք ժողովուրդին քանդելու արտակարգ ձիրքըն ու կարողութիւնը:

Կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը խոստանայ վնասուց հատուցում տալ բոլոր «արկածեալներուն»: Յանձնախումբեր յետագային այդ գիշերուան վընասը պիտի գնահատեն 69.000.000 թըրքական լիրայի: 1955-ին մէկ տոլարին արժէքը պաշտօնապէս 2.82 դրշ. իսկ սեւ ջուկային մէջ 5.50 դրշ. էր (1), իսկ 1 Ֆրանսական ֆրանքը 1 ոսկիի համարժէք էր (2): Մեր կարծիքով, Սեպտեմբեր 6-ի նիւթական վնասը շատ աւելի պէտք է եղած ըլլար: Նոյնիսկ, տեղեկացանք թէ Թուրքեր յարձակած են Անգարայի, Սեբաստիոյ հայկական, Իզմիրի մէջ հրէական եւ օտար թաղերը, միշտ վաճառատուները, խանութները կողոպտելով, քանդելով:

Հակառակ Թուրք ցուցարարներու այս կատաղի եւ մոլեգին արաքին, հետեւեալ օրը երբ կը տեսնեմ Թուրք ծանօթներ, քիչեր իրօք կը ցաւին, միշտ ոմանք կը ջանան համայնավարութեան վերագրել պատահարը: Մին կը հանդիպիմ Բերայի պողոտային վրայ:

- «Այս ի՞նչ է եղածը Ն.» կ'ըսեմ:

- Համայնավարներու կողմէ կազմակերպուած ցոյց մըն է, կ'ըսէ:

- Ո՞ւր էիր երէկ իրիկուն կը հարցնեմ:

- Տունս էի, ընտանիքս կը պաշտպանէի ըսաւ:

Համբերութիւնս սպառած, ի՞նչ կ'ըսես ասիկա քրիստոնեաներու դէմ կատարուած ցոյց մըն էր կը պատասխանեմ:

- Իրաւունք ունիս,- ըսաւ, «հարիւր տարի ետ գացինք»:

Քիչ յետոյ դէմ առ դէմ կու գամ հըրեայ բարեկամի մը, որ ուրիշ Հրեայի մը հետ է: Անշուշտ խօսակցութեան նիւթը նախորդ գիշերուան դէպքերն են: Կը պատմեմ տեսածներս: Երկուքն ալ տունէն դուրս չեն ելեր: Կ'ըսեմ թէ, պէտք էր տեսնել այս կործանումը, հրկիզումը եղած պահուն: Կ'ըսեմ իմ միջամտութիւնս Սէն - Թ'Անթուան եկեղեցին փրկելու համար: Միւս Հրեան խնդալով կ'ըսէ, «լաւ չէք ըրած»: Ինչո՞ւ կ'ըսեմ: «Պէտք էր որ ուզածնին ընէին, որպէսզի Եւրոպացիները աւելի լաւ ըմբռնէին առանց մարիֆէթները»:

Կը հանդիպիմ յոյն ծանօթներու բոլորն ալ յուսահատ: Ասոնցմէ ոչ մէկն ալ դեռ քանի մը օր առաջ չէր փափաքեր Պոլսէն հեռանալ, երկու օրուան մէջ ամէն բան փոխուած է, բոլորն ալ «պիտի երթանք» կ'ըսեն: Դեմոկրատ կուսակցութեան այս աննախընթաց անակնկալը առանց խտրութեան Թուրքիոյ բոլոր ոչ-իսլամներուն խոր հիասթափութիւն պատճառեց: Շատերը ինծմէ առաջ մեկնեցան Պոլսէն, հետեւաբար չեմ գիտեր թէ դեռ իմ ծանօթներէս որոնք մնացին: Օտար թերթերը ի՞նչպէս տուած են լուրը: Կը գըտնեմ Լը Մոնտը, որ կատարեալ կերպով կը հաղորդէ դէպքը, ինչպէս Ֆրանս-Սուարը, ուր թղթակիցը կը գրէ թէ երկար ժամանակէ ի վեր կեավուր բառը այսքան առատօրէն չէր իմացուած Թուրքիոյ մէջ, որքան երէկ գիշեր: Իսկ Լոնտոնի Թայմզը կը նսեմացնէ լուրը, «Պոլսոյ մէջ Յոյներուն դէմ ցոյց մը կատարուեցաւ կը գրէ ի նշան Կիպրոսի համար յունական պահանջներուն բողոքելու համար»: Ոչ մէկ խօսք Հայոց կամ Հրեաներուն մասին:

Գիշերը (Սեպտ. 7), եւ հետեւեալ օրը (Սեպտ. 8) շշուկներ, տարաձայնութիւններ կը տարածուին քաղաքին մէջ, թէ քրիստոնեաներու ընդհանուր ջարդ մը տեղի պիտի ունենայ: Իրօք, յուզումը գագաթնակէտին հասած է Պոլսոյ մէջ, Թուրքերը կարծես հրամանի մը կը սպասեն, որ միշտ կը յապաղի, իսկ ոչ-իսլամները սպանդանոց առաջնորդուող կենդանիներու նման լուիկ մնջիկ իրենց ճակատագրին կը սպասեն: Բայց հրամանը կ'ուշանայ: Ոմանք կը վերագրեն թէ Սեպտեմբեր 6-ին Պոլսոյ մէջ երեք միջազգային ժողով տեղի կ'ունենար, մին ԷնթԷրփոլի, բ.ը Միջազգային Դրամատուներու (ՖԻՄ), իսկ գ.ը դժբախտաբար այսօր չեմ յիշեր, եւ Մէնտէրէս Ֆրանսի ներկայութեան պատճառաւ կարելի չէ, ջարդ մը կազմակերպել, իսկ ուրիշներ կը յուսան, կամ աւելի ճիշդ իրենք զիրենք կը մխիթարեն, մեծ տէրութիւններու ծովային ուժերու միջամտութեան շնորհիւ կեանքերնին փրկել: Բայց այդ հրամանը չեկաւ եւ կառավարութիւնը որ երկրին ուժը ափին մէջ ունէր չըցանկաց աւելի առաջ երթալ: Ուզուածը համաշխարհային հանրային կարծիքին ցոյց տալ էր որ, Թուրք ժողովուրդը անտարբեր չէր Կիպրոս կղզիի ապագային նկատմամբ եւ ասիկա լայնօրէն ապացուցած էր...

Սեպտեմբեր 6-ի անմիջական արդիւնքը այն եղաւ որ Թրքական դրամը երկու օր յետոյ արդէն զգալի անկում մը կը կըրէր, փոքրամասնութիւնները անվստահ իրենց ապագային սկսան ծրագիրներ մըշակել արտագաղթելու համար: Յոյները սկսան կամաց կամաց գաղթել Յունաստան, Միացեալ - Նահանգներ եւ Աւստրալիա, Հայերը՝ Միացեալ - Նահանգներ, Գանատա եւ Եւրոպա (Ֆրանսա, Զուիցերիա, Անգլիա, Իտալիա և Շուէտ), Հրեաները՝ Իսրայէլ, Միացեալ-Նահանգներ, Եւրոպա, Գանատա եւ Հարաւային Ափրիկէ: Անգամ մը եւս հանրապետական Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը՝ այն ալ ամէնէն ազատական «դեմոկրատ կուսակցութեան» օրով ապացուցանած էր որ, Թուրք ժողովուրդի քաղաքակրթութեան հասկացողութիւնը կը մնար այնպէս, ինչպէս որ էր ԺԸ. դարուն երբ Կեդր. Ասիոյ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

4.

Մի քանի օր չարունակ նա չկարողացաւ այդ մասին չմտածել եւ ամէն անգամ այդ մտածումները յուզում, վրդովւում էին նրան:

Ու մի առաւօտ հիմնարկ գալով, նա իր մօտ կանչեց մեքենագրուհուն:

- Նստէք:- դիմեց նա իր առանձնասենեակը մտնող Աշխէն Սարումեանին:

Մեքենագրուհին, հարցական հայեացքը աչքերում, մի աթոռ առաջ քաշեց:

- Ես միայն երէկ իմացայ, որ դուք Սուրէն Սարումեանի կինն էք,- խօսեց Գէորգ Յակոբեանը,- իմացայ եւ շատ ուրախացայ:

- Դուք նրան ճանաչո՞ւմ էիք,- կարծես անտարբեր հարցրեց Աշխէն Սարումեանը:

- Ճանաչո՞ւմ, եւ հիմնարկի պետը ժըպտաց,- բանակում մենք միասին ենք եղել՝ թիկունքում եւ ճակատում:

- Ի՞նչպէս,- ասես ճչաց Աշխէն եւ տեղից վեր բարձրացաւ,- ուրեմն դուք նըրան տեսե՞լ էք, ընկեր Գէորգ: Ասացէք՝ ե՞րբ, ուրտե՞ղ:

- Հանգիստ, հանգիստ, սիրելիս, դարձաւ Գէորգը,- դուք այդպէս յուզուելու առիթ եւ պատճառ չունէք:

Աշխէն Սարումեանը նստեց իր տեղը:

- Ահա երկրորդ տարին է, ինչ, նրանից ոչ մի լուր չունեմ,- արտասուոտ ձայնով դիմեց Աշխէնը դիմացը նստած մարդուն, որ հանգիստ, բայց արդէն յայտնի վշտի մէջ խորասուզուած աչքերով, նայում էր իրեն:

- Գիտեմ, գիտեմ,- խօսեց հիմնարկի պետը,- գիտեմ, որ Սուրէն Սարումեանը երկար, շատ երկար ժամանակ է, ինչ նամակ չի գրում: Բայց եթէ դուք իմանաք դրա պատճառը, կարծում եմ, չէք նեղանայ նրանից: Գիտէ՞ք, բանակում հեշտ բան չէ հետախոյզ լինելը, մանաւանդ պատերազմի ժամանակ, ռազմաճակատում: Հետախուզական աշխատանքը մարտիկին ստիպում է երկար, շատ երկար կարուած լինել իր զօրամասից ու ժամանակն անցկացնել թշնամու թիկունքում Դէ, եթէ մարտիկը կտրւում է զօրամասից, ասել է թէ հէնց իր հարազատներից էլ է կտրւում, ո'չ նրանցից է նամակներ ստանում, ո'չ էլ ինքն է կարողանում գրել նրանց:

Հետախոյզը զանգեց:

Գէորգ Յակոբեանը վերցրեց հեռախօսափողը:

Քիչ յետոյ, վերջացնելով հեռաձայնային խօսակցութիւնը, նա կրկին դարձաւ Աշխէն Սարումեանին:

- Ամէն անգամ, երբ Սուրէն Սարումեանը վերադառնում էր երկարատեւ հետախուզութիւնից, սրոշում էր ձեզ նամակ գրել, բայց ահա, դեռ ինչպէս հարկն է չհանգստացած, դեռ ձեզ գրելիք նամակը չսկսած՝ զօրամասը նոր խնդիր է ստանում, նրա հետ եւ ձեր ամուսինը: Սուրէն Սարումեանը հարկադրուած է յետաձգել նամակը եւ նորից հետախուզութեան մեկնել: Ահա այդպէս անցնում է ժամանակը ու մարդ զգում է, որ մի ամիս, մի քանի ամիս, մի տարի, երկու տարի ինքը հարազատներին ոչ մի նամակ չի գրել:

- Իսկ դուք ե՞րբ էք տեսել նրան վերջին անգամ,- յուզուած հարցրեց Աշխէն Սարումեանը:

- Չորս ամիս առաջ, հանգիստ պատասխանեց հիմնարկի պետը:

- Ուրեմն նա կա՞յ, հա՞, ապրո՞ւմ է,- տեղից բարձրացաւ մեքենագրուհին:

- Կայ, ընկեր Աշխէն, կայ,- խօսեց Գէորգ Յակոբեանը եւ գրասեղանի դարակից մի թուղթ հանելով՝ մեկնեց մեքենագրուհուն: - Ա՛յ, մէկ ամիս առաջ ռազմաճակատից ուղարկուած մի նամակ, որ ինձ գրել է իմ ընկերներից մէկը՝ Գուրգէն Սարգսեան անունով մի տղայ, որին Սուրէնը շատ լաւ գիտի: Այս նամակում ձեր ամուսնու մասին էլ է գրըուած, կարող էք կարդալ:

Վերցնելով նամակը, Աշխէն Սարումեանը սկսեց ընթերցել այն: Թղթում գըրածի՞ն չհաւատալով, թէ՞ իր աչքերին, նա մի քանի անգամ կարդաց այն:

- Ուրեմն կայ, ապրում է իմ Սուրէնը,- խօսեց նա նամակը Գէորգ Յակոբեանին վերադարձնելով: - Եթէ դուք իմանայիք թէ ինչպէս խաղաղուեց իմ սիրտը, թէ ինչքան հանգստացաւ հոգիս: Շնորհակալութիւն ձեզ, ընկեր Գէորգ, շնորհակալութիւն:

- Լաւ ամուսին ունէք դուք, ընկեր Աշխէն,- դիմեց նրան Յակոբեանը,- այդ տիպի ամուսնու համար արժէ յուզուել ու փոթորկուել: Բայց ապահով եղէք նրա կեանքի համար. Գերմանացիները հեշտութեամբ չեն կարող հաշուի նստել նրա հետ: Ինչ վերաբերում է նամակներին, ապա եթէ Սուրէնից անձամբ չըստանաք, յամենայն դէպս ձեզ միշտ նրա մասին տեղեկութիւններ կը տայ Գուրգէն Սարգսեանը: Ես իմ պատասխան նամակում այդ կը խնդրեմ նրանից:

Աշխէն Սարումեանը թողեց պետի առանձնասենեակը:

(Շար. 6)

…սփաստաններէն Փոքր Ասիա խուժելով …տաքային Եւրոպայի պատուհասը պի…ի գաւառ:

…հետեւալ վիճակագրութիւնը յստակ կեր…պով կը փաստէ Թուրք փոքրամասնու…թեանց հանդէպ որդեգրած արգի քաղա…քականութեան արդիւնքը:

…ստ 1945ի վիճակագրութեան(3) Թուր…իոյ մօտ 19 միլիոն ժողովուրդին (4) …մէջ Հայերը կը ներկայացնէին 56·179, …այսօր հազիւ 35·000 հոգի, Յոյները կը ներկայացնէին 88·680, այսօր հազիւ 15 - 20·000 հոգի, Հրեաները կը ներկա…յացնէին 51·019, այսօր հազիւ 35·000 հոգի:

…այս վիճակագրութիւններուն մէջ չերե…ւար բնականաբար ոչ բնական աճը եւ ոչ …ալ չմոռնանք աւելցնել, թէ անոնք …որոնք Թրքերէնէ զատ լեզու չգիտնալով …իր «Թուրք» արձանագրուած են պաշտօ…նական ցուցակներուն մէջ:

×

…իր ականատես վկայ մեզի համար ա…ռաջին մէկ վայրկեանէն արդէն յստակ էր …Սեպտեմբեր 6-ի «խրախճանքը» պատ…րաստուած էր կառավարութեան կողմէ: …ոքէն, այնքան ընդհանուր եւ կազմա…կերպուած շարժում մը առանց իշխանու…թեան հովանաւորութեան, մեղսակցու…թեան եւ մասնակցութեան ինչպէս բռնք …աւելի ծանր հետեւանքներով պէտք …վերջանար: Բայց կառավարութիւնը …սովորութեան եղելութիւնները հա…կառավարութեան վերագրեց եւ իր ոչ…իշխանութիւնն ալ «անճարակութեան»: …ընդհ. ապահովութեան տնօրէնը …քանի մը բարձրաստիճան պաշ…տօնատարներ պաշտօնանկ եղան եւ խըն…դիրը փակուեցաւ: Մինչեւ որ 1960 Մայի…սի զինուորական պետական հարուածը …Մէնտէրէս կառավարութեան …տապալեց: 1961ի Եասսը Ատայի դա…տավարութեան ընթացքին (5) Մէնտէրէս, …Զօրլու Արտաքին Գործոց նախա…րար եւ Հասան Փօլաթքան՝ Ելմտական …նախարար, բազմաթիւ յանցանքներով …ամբաստանուեցան եւ փաստուեցաւ թէ …Սեպտեմբեր 6-ի դէպքերուն ալ կազմա…կերպիչներն են իրենց յանցագործութեան …էր. յօդուածը որ Ճումհուրիյէթ …թերթին մէջ առենօք հրատարակուեցաւ …այսօր ոչ մէկ կասկած կը ներշնչէ պե…տութեան պատասխանատուութեան:

(1) Այսօր մէկ տոլարը 170 թրք. ոսկի կ'արժէ:

(2) Մէկ փրանքը այսօր 24 թրք. ոսկի …50 դրշ. կ'արժէ:

(3) *Voir UNESCO, L'analphabétisme dans divers pays*, 1953, p. 146.

(4) Եթէ հաւատալ պէտք է Թուրքիոյ …վիճակագրութիւններուն այսօր …բնակչութեան թիւը 45 միլիոնի …է:

(5) Եասսըատայի դատավարութեան ըն…թացքին յայտնի եղաւ թէ Սելանիկի Ա…թաթիւրքի տան պարտէզը ռումբ նետող …Աթէնքի համալսարանէն Օքթայ …անունով թուրք ուսանող մըն էր՝ թելա…դրուած թուրք իշխանութիւններէն:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՎԵԹԵՐԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒՀԻՆԵՐԸ

×

Կիրակի առաւօտ մը, Պոմոնի Հայոց Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգիստ մը: Պատահմամբ ես ալ հոն գտնուեցայ, երբ տեղւոյն քահանան նորոգ հանգուցեալ տիկնոջ դրուատիքը ընելով, չեշտեց որ ան Կապոյտ Խաչի ժրաջան ընկերուհիներէն էր եւ բազմաթիւ տարիներ փարած նուիրական գործին: Իր խօսքը վերջացուց կոչ ուղղելով հանրութեան որ նոր ուժեր գան բռնելու տեղը մեկնող ընկերուհիներու:

Ահաւասիկ կոչ մը տրուած եկեղեցիին խորանէն, արժանի է մեր ուշադրութեան քանի որ կ'ապացուցանէ անգամ մը եւս, որ ազգն ու եկեղեցին զիրար կը լրացնեն՝ կազմելու համար, հայ իրականութեան մէջ, ամբողջութիւն մը, կատարեալ եւ ներդաշնակ կեանքի մը: Կապոյտ խաչը իրազէկ ըլլալով այս իրողութեան, իր հիմնադրութենէն ի վեր կը տածէ ակնածանք եւ յարգանք նուիրապետութեանց եւ սրբութեանց հանդէպ: Ան հայկականութիւնն ու քրիստոնէութիւնը, ազգասիրութիւնն ու հաւատքը յայտնաբերող զանազան դրուագներով զարդարած է իր պատմութեան էջերը: Էջեր որ մերթ եղած են ծաղկալից ու փշալից, մերթ փառաւոր ու սգաւոր սակայն միշտ գրուած առանց ընդհատումի:

Ահա այս գեղեցիկ եւ վսեմ պատմութիւնը պատրաստող, գաղափարապաշտ հիմնադիրներն ու վեթերան ընկերուհիները ջանացին իրենց շուրջը համախմբել ընդունակ եւ ձեռներէց երիտասարդուհիներ: Անոնք երբեք աթոռամոլներ չեղան, այլ պատեհութիւն տուին նորեկներուն, որպէսզի անդամագրուին իրենց ազատ կամքով, առանց հարկադրանքի տակ, միմիայն ազգային եւ զոհողութեան գիտակցութեամբ առաջնորդուած:

Անտարակոյս կամաւոր այդ ընկերուհիները ունէին իրենց առօրեայ պարտականութիւնները եւ պաշտօնները, սակայն ծառայութեան ոգիով ներշնչուած անոնք բնակարանէն եւ գրասենեակէն դուրս ելլելով փնտռեցին ուրիշները, ապրեցան ուրիշներու համար: Կապոյտ Խաչը բաց գրկով եւ գեղուն սրտով ընդունեցաւ նոր եռանդ եւ շունչ ներարկողները: Վստահեցաւ անոնց ուժին, կարողութեան եւ հաւատքին որպէսզի գրուի Կապոյտ Խաչի պատմութեան յաջորդ գլուխները: Տիկնայք փափկասունք պատմութեան անցան, միայն այն ատեն երբ Վարդանանց Պատերազմին լքեցին իրենց պալատները եւ մտերմացան ժողովուրդին հետ, ապրեցան ժողովուրդին պէս:

Վեթերան ընկերուհին անցեալին կը պատկանի եւ իր վաստակին համար կը գնահատուի, իսկ երիտասարդ ընկերուհին կենդանի օրինակներով կը ներկայանայ եւ ուրեմն իր օրով աւելի կ'աճի, կը զօրանայ Կապոյտ Խաչը: Հիմնաքարը ժայռին վրայ դրուած է. պէտք է քարերով, աւելի քարերով բարձրացնել ամբողջ կառոյցը: Լաւն ու լաւագոյնը կատարելու ազնուական առաջադրութեամբ, նորն ու նորագոյնը որոնելու բարձր բաղձանքներով:

Աշխարհի բոլոր կիներուն մէջ հայ կինը հանդիսացաւ առաջինը, որ խաչը ուսը առնելով հետեւեցաւ իր վիրաւոր ժողովուրդին: Կապոյտ Խաչի անդամուհիներն ալ լաւագոյն ներկայացուցիչները եղան մեր պատկառելի տիկիններուն Հայոց աշխարհի: Երբ անկախ պետութիւնն ու եռագոյն դրօշը եղան տարագիր, Կապոյտ Խաչի հիմնադիրները եւ վեթերան ընկերուհիները յանդգնեցան լօզալ հոսանքին դէմ եւ նոյնացուցին իրենց կեանքը հայ ժողովուրդի կեանքին հետ:

Այժմ հերթը քուկդ է երիտասարդ ընկերուհի: Երկարամեայ ծառայութեան ընտրեալ եւ օրինակելի նմոյշներ քեզ ուղղութիւն, փորձառութիւն, ներշնչում եւ խոյանք կ'ընծայեն, որ տաս աւելին եւ ծառայես ա'լ աւելի: Լոյս երկրի մէջ ծնար եւ մեծցար, որով կ'ակնկալուի որ ըլլաս լուսաւոր ընկերուհին Կապոյտ Խաչեան ընտանիքին եւ լուսաւորես անոր բարի գործերը:

Ուրեմն պատուենք խնկելի յիշատակը մեզմէ առյաւէտ բաժնուած վաստակաւոր ընկերուհիներուն, որոնք ապրեցան բովանդակալից եւ բեղնաւոր կեանք մը: Դիմաւորենք սիրով, յառաջացած տարիքի պատճառաւ շրջանակէն հեռացած պատուական անդամուհիները: Մաղթենք յառաջդիմութիւն, եւ յարատեւութիւն ներկայ երիտասարդ անդամուհիներուն, որոնք հաւատարմաբար կը պատրաստեն գալիք սերունդէն տրամադրելի եւ վըստահելի տարր մը, որպէսզի կամենան բստ Պոմոնի քահանային կոչին, ապագային երէցին տեղը բռնելու եւ գործը շարունակելու:

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԱՃԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ ԲՆԻԿՆԵՐԸ ՀՈՂԵՐ ԿԸ ՎԵՐՍՏԱՆԱՆ

Աւստրալիոյ բնիկները, աւելի ծանօթ տիր Ապօրիճինս անունով, իրենց նախնիքներուն պատկանած որոշ հողեր վերըստացան պաշտօնապէս: Ասոնց տէր դարձած էին սասնձնապէս Անգլիայէն, Սկովտիայէն եւ Իրլանտայէն գաղթած ճերմակ գաղթատէրերը:

Պարզ հանդիսութեան մը ընթացքին, պաշտօնական իշխանութիւնները հողերու սեփականատիրութեան վկայագիրներ յանձնեցին Հարաւ. Աւստրալիոյ նահանգներէն մէկուն մէջ դեռ իրենց գոյութիւնը ապահովող Փիթժանչաժարա ցեղախումբին Խորհուրդին:

Ասիկա իր տեսակին մէջ առաջին համաձայնագիրն է, որ ի գործ կը դրուի Աւստրալիոյ մէջ, Փիթժանչաժարա Հողային Իրաւունքի Ակթ օրինագիծին շըրջագիծին մէջ: Կը նշանակէ, թէ ըստ օրինի, ցեղախումբը իր տրամադրութեան տակ կ'ունենայ Աւստրալիոյ եւ Հիւսիսարիոյ միացեալ հողատարածութիւնը գրաւող 104·000 քառ. քմ. ընդգրկող տարածութիւն մը, կը գրէ Հերըլտ օրաթերթին թղթակիցը:

Համաձայն Հայկական Սովետական Համայնագիտարանի տուած տեղեկութիւններուն՝ Աւստրալիայի բնիկները (աբօրիգէնները) ԺԸ. դարավերջերուն տարածըւած էին ամբողջ մայր ցամաքամասին վրայ: Կազմուած էին աւելի քան 500 ցեղերէ (250 - 300 հազար հոգի): Կը զբբաղէին որսորդութեամբ եւ բոյսեր հաւաքելով: 1788-էն սկսած եւրոպական գաղութացումին հոլովոյթը արձանագրեց բնիկներուն զանգուածային բնաջնջումը: 1966-էն ասոնց թիւը կը հասնէր 40·000ի, նոյնքան մըն ալ խառնածին…:

ԺՊԻՏ

×

ՍԳԱՒՈՐ ՊԵԽԵՐ

Յունաստանի Ամալիա Թագուհին, առենօք, արգիլած էր զինուորականներու մօրուք ձգել: Ունեցողներն ալ պէտք էր կտրէին: Այդ շրջանին Աթէնքի կայազօրքի հրամանատարն էր մօրուքաւոր եւ աղւորեղ պեխերով հելլէնասէր Ֆրանսացի մը, Թուրէթ, որ ստիպուեցաւ ածիլել իր մօրուքը, բայց փոխարէնը սեւ - սեւ ներկեց պեխերը:

- Այս ի՞նչ բան է, պարոն հրամանատար, ի՞նչ էք ըրած, հարցուց Թագուհին Թուրէթին, առաջին իսկ հանդիպումին:

- Ձերդ Վեհափառութիւն, պեխերս սուգի մտած են իրենց ընկերոջ մահուան առթիւ, պատասխանեց հրամանատարը:

×

Ո՞Վ ՍՏԵՂԾԵՑ ՔԱՈՍԸ

Վիրաբոյժ մը, ճարտարապետ մը եւ քաղաքագէտ մը կը վիճաբանէին, գիտնալու համար թէ իրենց արհեստներէն ո՞րն է ամէնէն հինը:

- Եւան ստեղծուեցաւ Ադամի մէկ կողէն, կ'ըսէ վիրաբոյժը եւ ասիկա անշուշտ վիրաբուժական գործողութիւն մըն է:

- Այո՛, կը յարէ ճարտարապետը. բայց ատկէ առաջ կարգ - կանոնը ծնաւ քաոսէն եւ ասիկա ճարտարապետական գործ մըն էր բնականաբար:

- Հապա քաոսը ո՞վ ստեղծեց, վրայ կը բերէ երրորդ խօսակիցը. քաղաքագէտը ինչո՞ւ կը մոռնաք…:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

Դայեկ Նուրխան կարծես իր չորցած մարմնին մէջ կը զգար այն խլրտումը երբ …ոյդ ճահիճները արդէն սկսան խօսիլ կա…ւոց: Մթութիւնը տակաւին նօսրացած …էր, երբ հեռուն վայրի կատուի թեթե…ւութիւնով շարժեցան մի քանի սիլուէթ…ներ: Վախը տարածուեցաւ կարուանին մէջ …ու սկսան ոտք վերցնել արագ, երբ յան…կարծ, կարուանը շղթայի օղակներու նը…ման քանդուեցաւ կարծես: Ազմուկները …ցան: Առաջնորդող ձիաւորներ ի զուր …կուղէին ամփոփ պահել կարուանը:

- Բան չկայ, բան չկայ,- ձայն կու…տային ու ձիերով ետ ու առաջ կ'երթա…յին, երբ դարանակալ ձիաւորներ նիզակներու պէս ցցուեցան: Ձիաւորները, կարծես, հողին մէջէն դուրս ելան յանկարծ: Կռիւը նոյնքան արագ եղած էր, երկուքին կողմէն, հրացաններով ու սուիններով: Այդ կռուի ընթացքին մարդիկ, կիներ ինկան փախփխուքի՝ եւեւ ձգելով շալակներուն բեռները:

- Չէչէնները, Չէչէնները…

Չէչէններէն մի քանին, արդէն մտած էին լուծուած կարուաններու մէջ:

Ջորն ամբողջ բռնած էր չիւանը կիներու եւ աղջիկներու: Մերկ ձիերու վրայ, մերկ սրունքներով Չէչէններ արդէն բեռներն հաւաքած, այս անգամ կը քաշքըշէին կիներն ու աղջիկները: Հացեկցի Տաճատը իր բեռը մէկ կողմ ձգած, յարձակած էր Չէչէնի մը վրայ, պաշտպանելու համար Սուլթանը. իսկ դայեկ Նուրխան, հարսին թեւէն բռնած՝ կորսուեցաւ մութին մէջ: Պէտք էր հեռացնել շուտով, այլապէս ոեւէ Չէչէն կրնար իր կեանքը տալ յափշտակելու համար Սուլթանը:

- Ոտք վերցուր, աղջիկս:

Մութ անեզրութեան մէջ փախչողները, անծանօթ կենդանիներու պէս բնազդային գերագոյն ճիգ մը կ'ընէին իրենց կեանքը ազատելու: Ջորին բերանը՝ ձիերու վազք, անկում ու հրացաններու պայթում: Շատւոր Չէչէնները իրենց ձիերը կը վազցընէին՝ փախստականներն իրենց ձիերուն ոտքերուն տակ առնելու: Կարուանի առաջնորդները տաք կռուի մէջ էին փրկելու համար արդէն շատ տանջուած ժողովուրդ մը:

- Ոտք վերցուր, աղջիկս:

Չորցած մարմնով դայեկ Նուրխան, ա՛լ չէր կրնար քալել: Ինչքա՞ն ուրախ էր, որ Սաման իր վիճակով այդ կարուանին մէջ չէր: Հեռուն դեռ կը տեսնուէին շարժումներ, դեռ կը լսուէին հրացանի ձայներ երբ Նուրխանն ու Սալթանը կծկուեցան հեղեղներէն փորուած չոր առուի մը մէջ:

Ի՞նչ եղաւ կարուանը: Շարժող շուքերը հետզհետէ կը նօսրանային: Դայեկ Նուրխան եւ հարս Սուլթան սարսափահար, երկար չէին կրնար կանգ առնել: Անոնք սկսան քալել խոր առուին մէջէն: Արդէն կորուած էին հրացաններու ձայները: Մէկէն՝ դադրած էին չիւանն ու աղաղակը ու չկային շարժող շուքերը: Այդ պահուն միայն անդրադարձան այն աղէտին որ պատահած էր կոշմարի մը պէս ու դեռ արթնցած չէին այդ կոշմարէն: Անոնք իրարու օգնելով կը քալէին անծանօթ վայրերէն ու կարծես բոլորովին տարբեր աշխարհի մը մէջ ինկած էին ուր արեւ չկար: Այնքան ծանր, այնքան երկար թուեցաւ գիշերը, որ կարծես այդ աղէտը տարիներ առաջ պատահած էր ու դեռ այն գիշերուայ մէջէն դուրս ելած չէին:

Ի՞նչ եղաւ կարուանի ժողովուրդը, որ մօտ 60 հոգի էին: Վերջի պահուն նոյնպէս կարմրեկցի Եղսային հանդիպեցան, որ իր մեծ երախայի ձեռքէն բռնած, փոքրիկն ալ կռնակին՝ իր ամուսինին մասին կը հարցնէր:

- Երբ աւազակները կարուանին մէջ մըտան, մարդս թող տուաւ ձեռքս ու ծըռեցաւ ճամբէն: Էդքան… էդքան… - կը խօսէր Եղսան:

(Տար. 647)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Անահիտ Միքայելեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նուպար Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աստղիկ Բէրիտ եւ զաւակը, կը ծանուցանեն թէ Սեպտեմբեր 19, Կիրակի, ժամը 10·30ին, Մարսէյլի Սահակ-Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն, իրենց հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ցիշատակել կու տան նաեւ իրենց մայրը՝ Սիրանոյշ, հօրեղբայրները՝ Եղիշէ եւ Կարպիս, և զարմիկները՝ Միշէլ և Իկոր, ինչպէս նաեւ Փափազեան, Թէրզեան, Միքայելեան, Բէրիտ, Խաչատուրեան, Թիւթիւնճեան, Մոնթէլէօն, Պօրզիկ, Թուրսարգիսեան եւ Սուլթան ընտանիքներուն եւ Նոր Նահատակներուն եւ Ննջեցեալներուն հոգիները:

Ի գիտութիւն հանգուցեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Փափազեան եւ զաւակները եւ Տէր եւ Տիկին Նուպար Փափազեան եւ զաւակները կը նուիրեն 1·000 Ֆ· «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԼԻՈՆ· Տիկին Քնար Թէրզեան իր անմոռանալի աղջկան՝ Սիրանոյշ Փափազեանի (մեռած 1981, Սեպտ· 12-ին) եւ փեսային Յակոբ Փափազեանի (մեռած 1982, Յուլիս 10ին), յիշատակին 200 Ֆ· կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆ· Տիկին Լուսին եւ Պ· Անդրանիկ Տէրտէրեանէ, իրենց զաւկին եւ եղբօր Յարութիւն Տէրտէրեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վալանսի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ
Հոգաբարձութեան Պարահանդէսը
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ԻՆ
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ԿՈՉ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Աղքատախնամը վերջերս բազմաթիւ գործի դիմումներու դէմ - յանդիման կը գտնուի: Կը խնդրուի գաղութիս գործատէրերէն, որ եթէ պաշտօնեայի կամ գործաւորի անհրաժեշտութիւն ունենան՝ փութով տեղեկացնեն գրասենեակ.-

Աղքատախնամի Վարչութիւն
Հեռ.- 878· 02· 99 - 281· 17· 80
77, Rue La Fayette — 75009 Paris

Célibataires

Le Club arménien
RENCONTRES ET LOISIRS

Vous propose d'assister
à la soirée de lancement
Le Samedi 18 Septembre — de 18h. à 24h.
DOMAINE RAJAT
69780 Saint Pierre - Chandieu

Animation arménienne par:
MM. MIRZOYAN et BARAVIAN
Apéritif suivi d'un lunch.

Inscriptions: CARL;
B. P. 10 — 69152 Décines - Charpieu Cedex
Tél.: (8) 49. 42. 97

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ Եկեղեցւոյ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ
Սեպտեմբեր 26; Կիրակի օր

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ
Սալ տէ Ֆէթ (Ալֆորվիլ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Պ· Անդրէ Պաղտասարեան 500 Ֆ· կը նուիրէ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Յարութիւն Պասմաճեան 100 Ֆ· կը նուիրէ «Յառաջ»ին, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Արուսեակ Թորոսեանի մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Աշխէն Պօյաճեանի յիշատակին Քէօլէեան ընտանիքի ըրած նուէրները («Յառաջ», Սեպտ· 11 / 12) կը ճշդուին հետեւեալ ձեւով.- Մ· Քէօլէեան եւ Րաֆֆի - Ժան Քէօլէեան 200-ական Ֆ· Կապ· Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին (տեղակալ «Յառաջ»էն), Տէր եւ Տիկին Անրի Քէօլէեան Կապ· Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին 200 Ֆ·:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Համազգայինի Կրթական Կեդրոնը շնորհակալութեամբ ստացած է 3·000 Ֆ· Պ· Գրիգոր Իզիկեանէ, Կըր - Թարան տուած իր այցելութեան առթիւ: 250 Ֆ· ալ ստացած է Տիկին Յուլիանէ Զպուքճեանէ, իր եղբօր Հրանդ Թադէոսեանի յիշատակին:

mardi 21 septembre à 20 h. 30

Salle de la Mutualité — 24, Rue St. Victor - 75005 Paris — M° Maubert-Mutualité

LA F. R. A. NOR SEROUND
organise

UN MEETING - DÉBAT

Thème: BILAN et REFLEXION SUR SEPT ANNEES D'ACTIONS ARMEES ARMENIENNES

Prendront la parole:

— GERARD CHALIAND (Spécialiste du terrorisme et des differentes formes de guerilla)
— YVES TERNON (Historien)
— Un représentant de la F.R.A.
— Un représentant de la F.R.A. Nor Seround.

A LOUER

Tout petit studio meublé,
confort, coquet, neuf, bien situé.
PARIS 5e
Pour personne seule, serieuse,
sinon s'abstenir.
Téléphoner après 20 heures
362 77 48

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները, Սեպտեմբեր 13, ժամը 20·30-ին.-
CENTRE CULTUREL
Rue Robert Lavergne — Asnières

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆ - ՄՕՐԻՍ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Մորիսի դպրոցի արձանագրութիւններն ու դասերը կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15-ին, դպրոցի սովորական սրահը:

×

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ

Հայկական դպրոցի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ժամը՝ 9 - 12 - 14 - 16·30:
41, Avenue Albert Petit — Bagneux

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

Չորեքշաբթի օրուան զբաղումներն ու գործունէութիւնները կը վերսկսին՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15-ին:

Արձանագրութեանց համար ներկայանալ նոյն օրը ժամը 14-էն սկսեալ:
- Հայերէն լեզուի ուսուցում:
- Հայկական պար:
- Հայկական երգ:
- Ձեռային աշխատանքներ:

Կ'ընդունուին 5-էն 14 տարեկան աշակերտները:

×

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 18, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2-ին: Մշակոյթի Տուն, 9, Ռիւ տիւ Սիրf: Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77, Rue La Fayette — 75009 Paris

A CREE

« RADIO ASK »

Restez à l'écoute de votre radio — 24 heures sur 24 — sur 100 Mhz.

Ecrivez à: RADIO ASK — B. P. 425.09 - Paris 75009

TELEPHONE: 416. 11. 33

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

- Հայ երիտասարդուհի մը աշխատանք կը փնտռէ փրէ - ա- փորթէ-ի մէջ, իբրեւ ծախող - պաշտօնեայ:

×

- Հայ երիտասարդ մը վարձու սենեակ կամ սթիւտիօ մը կը փնտռէ:

×

- Հայ երիտասարդ մանկավարժուհի մը վարձու սենեակ մը կը փնտռէ ինը ամսուան համար:

Գրել.-
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan - 75690 Paris
Cedex 14

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

1982 — 1983

NEUF STAGES DE

Culture arménienne

D'OCTOBRE A DECEMBRE

3 stages de: «Connaissance de l'architecture arménienne»,
Animés par VAHE MOURADIAN

de Janvier à Juin:

6 STAGES DE LITTERATURE ARMENIENNE
Animés par KRIKOR BELEDIAN

1.- Bedros TOURIAN et le romantisme arménien.
2.- Hagop BARONIAN: Medzabadiv Mouratzgannère».
3.- Krikor ZOHRAB et le réalisme. «Posdal» et «Réhan».
4.- Zabel ESSAYAN: «Mon âme exilée».
5.- Haroutioun KURKDJIAN; «Essai sur l'exil».
6.- Vahé OCHAGAN: «Ahazank».

Renseignements et inscriptions à la:
Maison de la Culture Arménienne de Décines
15, Rue de 24 Avril 1915 — 69150 Décines
Tél.: (7) 849. 42. 97

ՆԱՅՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գահակալութեան 28-րդ տարեդարձ եւ բացում «Ալէք եւ Մարի Մանուկեան» Թանգարանին:

ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2 - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15 (14 ՕՐ)
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7 - ՀՈԿՏԵՄԱԵՐ 14 (7 ՕՐ)

Խումբերը կը մեկնին Փարիզէն, Լիոնէն եւ Մարսէյլէն
կ'ընկերանան՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ եւ ԺԱՔ ՇԵԼԵԼէՔԵԱՆ

DEUX VOYAGES EXCEPTIONNELS EN ARMENIE
du 2 au 15 Octobre ou du 7 au 14 Octobre
à l'occasion du 28ème anniversaire de l'intronisation de Vaskène Ier
et de l'inauguration du musée « Alec et Marie Manoogian ».

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, Rue d'Argenteuil
75001 — PARIS
Tél.: 261. 51. 13
Métro: Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
15
MERCREDI
15 SEP
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

LE NUMERO: 2.50 F.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.259

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE — No 15.259

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ՆՈՐ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԱՊ - ՊԵԿԻՆ ԲԱՆԱՎԷՃԸ

—×—

Իսրայէլ նոր ռմբակոծութիւններու ձեռնարկեց Երկուշաբթի օր, այս անգամ Պեքայի շրջանը : Իսրայելեան պատճառաբանութիւնն այն է, որ սուրիական եւ պաղեստինեան ուժեր կ'ամրապնդեն իրենց դիրքերը եւ Իսրայէլ չուզեր նոր դժուարութիւն մը մէջ իյնալ : Ոչ ալ մանաւանդ՝ ամբողջական պատերազմի մը մղուիլ» : Իսրայէլ պատերազմ չուզեր Սուրիոյ հետ եւ կ'ուզէ տարհամոզման գործողութիւն մըն է : Ռմբակոծութիւնները, սակայն, աւելի քան 6 ժամ տեւած են եւ ըստ առաջին տեղեկութեան մը 50 մեռեալ կար : Իսրայէլ կ'ամբաստանէ նաեւ որ միջամտողները կը ...ման հրադադարի գիծին վրայ, յետոյ շատ լաւատես չէ ինչ կը վերաբերի ...ական ուժերու մեկնումին :

Պէյրութի մէջն ալ միջամտողները չեն ...կսիր : Ֆրանսական զօրագունդն ալ ...եցաւ եւ Լիբանանցիք կը մնան այսպէս, իրենք իրենց հետ եւ քաղաքացիական կռիւներն են, որ կրնան ծայր տալ : ...հմետական եւ յառաջդիմական քաղա...զօրքերը տրամադիր չեն լիբանանեան ...ակին ձգելու քաղաքին հակակշիռը :

Այս ամբողջին կողքին, բուռն բանավէճ մըն ալ ծագած է Պեկինի եւ Պապին ...ել, առաջինը անընդունելի գտնելով (եւ աւելորդ - պակաս խօսքեր ալ ընելով) ...ր Յովհաննէս — Պօղոս Բ. Արաֆաթին ...ումի : Պեկին յայտարարած է, այս ...թիւ. «Պապին շնորհած ունկնդրութիւնը ընդվզեցուցիչ է, մինչ Վատիկան ...րբեր մնաց Հրեաներու ոչնչացումին ...թիւ, Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին» : Պապը չընդունիր նման խօսքեր եւ Վատիկանի կողմէ հրապարակուած զեկոյց ...կը ճշդէ որ չուտ կը մոռցուի թէ Պապը, Ս. Աթոռը, Կաթողիկէ Եկեղեցին իր հովիւներով եւ կազմակերպութիւններով ինչեր ըրին պաշտպանելու եւ փրկելու համար հազարաւոր եւ հազարաւոր Հրեաներ, Բ. աշխարհամարտէն առաջ եւ անոր ընթացքին» : Զեկոյցը դեռ ...կը չէ թէ կարելի չէ անպատասխան ...ողով ճշմարտութեան դէմ եղած նման ...մը, «արտայայտուած այնքան ...յարգալիր ոճով մը պապի մը անձին ...մամբ, եւայլն, եւայլն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈԼԱՐԸ Երկուշաբթի կրկին մըցանիշ մը կոտրեց, 7 Ֆ. 13-ի հասնելով Փարիզի ...կային վրայ :

ՃԸՆԵՒԻ դրամատան մը առջեւ ձերբակալուեցաւ իտալական մասոնական Փ2 ...թեակի պետը՝ Լիչիօ Ճելլի, որ 1981-ին ...րդանիի կառավարութեան անկման ...պատճառ եղաւ : Այս օթեակը, որուն անդամ էր նաեւ Լոնտոն «անձնասպան» եղած Սալվի, մեծ գայթակղութիւն մը բացուած էր երկրին մէջ, 1981-ին : Ճելլի ալ, բաւական միջամտած էր Պետութեան գործերուն եւ իր օթեակը առած 972 անձնաւորութիւններ, քաղաքական եւ ելմըտական մարզերու մէջ : Ասոնց ցանկը գտնուած էր Ճելլիի բնակարանը, ուր բաւական անուններ կային : Ներկայիս Ճելլի կեղծ թուղթերով նպատակ ունէր դրամ քաշելու, զուիցերական դրամատունէն, ուր քանի մը միլիոն տոլար ունի... :

ՄԱՏՐԻՏԷՆ Նիւ - Եորք գացող սպանական գիծերու չարթըր մը ինկաւ Մալակայէն մեկնելու պահուն : Օդանաւը, հազիւ բարձրացած, անբնական աղմուկներ ունեցած է եւ օդաչուն փորձած է կրկին իջնել, բայց օդանաւին եւեւի մասը բուռն կերպով զարնուած է պաշտպանութեան պատին եւ ճզմուած կառուղիին վրայ : 60-էն 70 մեռեալ կայ եւ հարիւրէ աւելի վիրաւորներ : Օդանաւը 390 հոգի կը փոխադրէր :

ԷՃԷՎԻՏ, որ Օգոստոս 20-էն ի վեր բանտն է, 2 ամիս 27 օր դատապարտումի համար, իբրեւ հետեւանք գերմանական Տէր Շփիկել-ի տուած իր մէկ տեսակցութեան, կ ր կ ի ն կը դատուի : Այս անգամ ալ, ամբաստանութիւնն այն է, որ հարցազրոյց մը տուած է նորվեկիական Առպայդըրպլատէթ թերթին, որու համար դատախազը նուազագոյն հինգ տարի բանտարկութիւն պահանջած է :

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐԷ աւելի կը նկատուի միջին եւ փոքր ճարտարարուեստի սենտիքային կազմակերպած ցոյցի մասնակցողներու թիւը, Երկուշաբթի իրիկուն, Փանթէնէն Ռէփիւպլիք : Ասոնք «կարծր» հոսանքն են փոքր գործատիրութեան (Փէ. ԷՄ. Ը.) եւ տողանցեցին Վակնէռի եւ Վէրտիի երաժշտութեան ընկերակցութեամբ, սպառնական ելոյթներ ալ ունենալով կառավարութեան դէմ :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, ՍԵՊՏ. 6 - 9)

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Գունաւոր մետաղագործութիւնը, որ Հայաստանի մէջ սկսած է զարգանալ 1920-էն ետք, աճած է եւ դարձած է հանրապետութեան գլխաւոր արտադրութիւններէն մին : Հայաստան այսօր Խորհ. Միութեան մոլիբդենի մեծագոյն մատակարարն է, իսկ պղինձի եւ ալիւմինիոմի արտադրութեան մէջ առաջիններէն մին կը համարուի : Արդէն իսկ սկսած է Զանգեզուրի պղնձամոլիբդենի գործարանին արմատական վերակառուցումը՝ որ հըրաւոր պիտի դարձնէ 20 տոկոսով մեծցընելու արտադրութեան կարողութիւնը : Ամբողջութեանը մէջ, գործատան արդիականացման համար պետութիւնը յատկացուցած է 80 միլիոն ռուբլի. Հայաստանի հանքային արդիւնաբերութեան մեծագոյն ձեռնարկը առաջին անգամ է որ այսքան մեծ միջոցներ կը ստանայ՝ վերակառուցման եւ թէքնիքի վերազինման համար : Պիտի փոխուի, նմանապէս, Ղափանի հանքին արդիւնաբերական ծաւալը : Երկրաբաններուն հետախուզած եւ յայտնաբերած նոր հանքավայրին հիման վըրայ, գործող բաժնին կողքին պիտի կազմակերպուի պղինձի, ցինկի, կապարի շահագործումը՝ հանքերէն միաժամանակ կորզելու համար թանկարժէք մետաղները :

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅ ՏԵՍՉՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԵՐ

—o—

«Յառաջ» Օգոստոս 20-ի եւ Սեպտեմբեր 7-ի մեր թիւերով անդրադարձած էինք Թեհրանի «Ի. Սահակեան» եւ «Ռոստոմ» դպրոցներու տեսչուհիներու պաշտօնազըրկման եւ այլ կրթական հարցերու, որոնք մեծ յուզում յառաջացուցած էին իրանահայ գաղութին մօտ : Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Սեպտեմբեր 2 - 4 թիւերէն կը տեղեկանանք, թէ Ազգ. Առաջնորդարանի շրջափակին մէջ, Սեպտեմբեր 2-ին, հազար հոգի հաւաքուած են բողոքելու համար յիշեալ դպրոցներու հայ տեսչուհիներու ապօրէն պաշտօնազրկումին դէմ :

Նախ բազմութիւնը յեղափոխական քանի մը երգեր երգած է եւ կոչեր արձակած՝ «Ոչ գիջում, ոչ նահանջ», «Դըպրոցները չենք զիջելու», «Եթէ գլխիս ուռք էլ թափուի, իմ մայր լեզուն չեմ մոռանայ», եւայլն : Ապա խօսք առած է աշակերտ մը, որ դիտել տալէ ետք թէ հայկական վարժարաններու հայ տեսչուհիներու փոփոխութիւնը բոլորովին կ'անտեսէ հայ համայնքին իրաւունքները եւ եթէ այսօր հայ ժողովուրդը անտարբեր եւ պարտուողական կեցուածք ցուցաբերէ՝ վաղը դպրոցներու շուրջ նոր դըժուարութիւններ եւ ստնձգութիւններ կը յառաջանան, աւելցուցած է. «Մեր դըպրոցների գոյութիւնը վտանգող որեւէ երեւոյթի դէմ վճռականօրէն պիտի կանգնենք եւ ոչ մէկ քայլ չնահանջենք : Չպիտի հեռու մնանք հրապարակից, տնում հանգիստ նստելով չենք կարող մեր անտեսուած իրաւունքները վերականգնել : Ամէն օր պէտք է ներկայութիւն լինենք այստեղ կամ ուր որ պէտք է, մեր բողոքը յայտնելու համար : Եթէ այսօր, այս թւով ենք այստեղ ներկայ, վաղը աւելի պիտի շատանանք : Մեր ամէնօրեայ ներկայութեամբ եւ պահանջատէր կեցուածքով պիտի տէր կանգնենք մեր իրաւունքներին» :

Թեմական Խորհուրդի ներկայացուցիչը կարգ մը բացատրութիւններ տուած է ներկաներուն, նշելով, որ անցեալ տարի 20 կէտերէ բաղկացած շրջաբերական մը ղրկուած էր հայկական դպրոցներուն, անտեսելով հայ համայնքին իրաւունքները : Ատենին, ազգային իշխանութիւններու հետեւողական ջանքերուն եւ ունեցած բազմաթիւ հանդիպումներուն շնորհիւ յիշեալ շրջաբերականը առկախուած էր : Թեմական Խորհուրդը այնուհետեւ շարունակած է իր հանդիպումները պետական պաշտօնեաներու հետ, յուսալով որ ամբողջովին կը վերնան դժուարութիւնները : Սակայն քանի մը ամիս առաջ շրջաբերական մը ղրկուած է հայկական վարժարաններուն, կրօնքի դասը պարսկերէն լեզուով դասաւանդելու մասին : Այս բոլորին վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ քանի մը դպրոցներու տեսուչները փոխելու հարցը՝ առանց Թեմական Խորհուրդի գիտութեան : Այս առթիւ Թեմական Խորհուրդը բողոքներ ներկայացուցած է Կրթական Նախարարութեան եւ բացատրութիւններ պահանջած : Պարզուած է որ հակառակ ազգային - կրօնական մարմիններու կողմէ համաձայնագրի շուրջ տրուած լուսաբանութեանց եւ հիմնաւորումներուն, մէկդի ձգուած է համաձայնագիրը եւ իբրեւ թէ փոքրամասնութեանց երեսփոխաններու հետ կարգ մը համաձայնութիւններու հիման վրայ կազմուած է 8 կէտերէ բաղկացած շրջաբերականի նախագիծ մը, որ իր մէջ բնաւ չի պարփակեր հայկական վարժարաններու ինքնութեան եւ գոյատեւման տուեալները, հետեւաբար միանգամայն կ'անտեսուին Թեմական Խորհուրդի, Կեդրոնական Հոգաբարձութեան, մէկ խօսքով՝ հայ համայնքի իրաւունքները :

Հաւաքոյթի աւարտին կարդացուած են երկու բանաձեւեր, որոնք պատրաստուած են «Ի. Սահակեան» եւ «Ռոստոմ» դըպրոցներու ծնողական խորհուրդներուն կողմէ : Բանաձեւը ստորագրած են ներկաները :

×

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑ

«Ի. ՍԱՀԱԿԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 3-ի առաւօտեան, աւելի քան 400 ծնողքներ եւ աշակերտներ հաւաքուած են «Ի. Սահակեան» վարժարանը, բողոքելու համար նոյն դպրոցի տեսչուհիի եւ վերակացուի փոփոխման եւ կրօնքը պարսկերէնով դասաւանդելու հըրամանին դէմ : Խօսք առած են աշակերտութեան եւ ծնողքներու ներկայացուցիչները, անդրադառնալով դժուարութիւններուն : Ներկայ եղած է կրթական 7-րդ շրջանի վերատեսուչ Շիրխոդայի եւ խոստացած՝ որ կրօնքը դասաւանդուի հայերէն լեզուով :

Ցոյցը վերջ գտած է «Սարդարապատ» երգով :

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 13 Թուակիր Թրքերէն թերթերը կրկին կ'անդրադառնան ահաբեկչական հարցերու եւ հետեւեալ լուրերը կու տան : Շուէտական ոստիկանութիւնը տեղեկացուցեր է Եւրոպայի ապահովութեան բոլոր սպասարկութեանց, որ հայ միլիթաններ տասը մայրաքաղաքներու մէջ, թրքական դեսպանատանց դէմ, ականուած պայուսակներով, գործողութիւններու պիտի ձեռնարկեն : Շուէտի մէջ ձերբակալուեր է միջազգային ահաբեկիչ մը, որ վերոյիշեալ «լուրը» տուեր է ոստիկանութեան :

Այս տեղեկութենէն քիչ ժամանակ եաքն է, որ Լոնտոնի մէջ ձերբակալուած են երեք Հայեր, որոնք զէնք եւ պայթուցիկ կը կրէին : Անգլիացիք լուր տուեր են թրքական սպասարկութեան թէ ձերբակալուած երեք անձերը թրքական դեսպանատան դէմ գործողութեան մը ձեռնարկելու վրայ էին :

Ի դէպ, այս անձերը, ըստ ձայնասփիւռի տուած լուրերուն, հարցաքննուած են Երկուշաբթի օր եւ ձերբակալութիւնը հաստատուած է : Այս առթիւ թրքական իշխանութիւնները շնորհաւորեր են անգլիական ոստիկանութիւնը, այն փութկոտութեան համար, որով գործած է :

×

Սեպտեմբեր 13-ի Հիւրրիյէթն ալ կարգ մը տեղեկութիւններ կու տայ, զորս իմացեր է պուլկար ոստիկանութեան մօտ աղբիւրներէ... : Եւ կը գրէ թէ երեք աղջիկներ օգներ են Սիւլէյմանի մահափորձի հեղինակներուն եւ թէ Միացեալ-Նահանգներու եւ Եւրոպայի մէջ հայ ահաբեկիչներուն օգնող երեք կիներէն երկուքին ինքնութիւնը ճշդուեր է եւ կը կոչուին (եղեր) Ալէք Հագէք եւ Մարկարէթ Ժամկոչեան... :

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Ասիկա, իբրեւ հիմնական առաջադրութիւն, տարիներէ ի վեր օրուան նշանախօսքը կը մնայ գրեթէ բոլոր երկիրներուն համար: Յատկապէս՝ ճարտարարուեստականացած: Խնայողութիւն ո՛չ միայն վառելանիւթերու, հանքային աղբիւրներու եւլն, բանիմաց օգտագործումով, այլեւ ապրանքներու որակի բարձրացումով, աշխատաժամերու լրիւ ապահովումով եւ այլ ազդակներով:

Ասոնք շատ կարեւոր կը նկատուին Խորհ. Միութեան եւ, հետեւաբար, անոր շրջագիծին մէջ, Հայաստանի համար:

Այս խնդիրներուն քննութեան եւ մեկնաբանութեան շուրջ հարցազրոյց մը կ'ունենայ Երեւանի Գարուն ամսագիրին թղթակիցը տնտեսական հարցերու մասնագէտ Միհրան Գրիգորեանի հետ: Այս վերջինը, իր տուած բացատրութիւններուն ընթացքին, բնականաբար, նկատի կ'ունենայ Խորհ. Միութեան որոշ տուեալները, բայց հիմնականին մէջ կ'անդրադառնայ Հայաստանի հետ ուղղակի կապ ունեցող կէտերուն:

Մասնագէտը առաջին առթիւ նկատի կ'առնէ թղթակիցին արծարծած այն կէտը, թէ ըստ Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան 25-րդ համագումարին մատնանշումին, Հասարակութիւնը ռեսուրսների զգալի կորուստներ է կրում աշխատանքի եւ արտադրանքի ցածր որակի պատճառով:

Խօսելով որակի բարելաւումին մասին, մասնագէտը կը ճշդէ, թէ ասիկա կը նշանակէ արտադրել ո՛չ միայն գեղեցիկ, ճաշակաւոր, տոկուն, յարմարաւէտ եւ նորաձեւ ապրանքներ, այլեւ կը նշանակէ անոնց օգտագործումին - գործածումին տեւողութիւնը դարձնել երկարատեւ: Անարժէք եւ անորակ ապրանքներ արտադրել կը նշանակէ մսխել արժէքաւոր նիւթերը, անիմաստ դարձնել մարդոց վատնած ճիգերը, ելեկտրուժը, մեքենաները, գործատուները: Ցածրորակ արտադրանքի պատճառով ամենամեայ կորուստները միլիոնաւոր ռուբլիների են հասնում:

Մասնագէտը ընդունելով հանդերձ, թէ տարիներէ ի վեր նկատելի կերպով կը բարելաւուին արտադրութեանց որակները, կը հաստատէ միաժամանակ, թէ դեռ ձեռնարկութիւններ կան, որ որակէն աւելի քանակին վրայ ուշադրութիւն կը դարձնեն: Մեր խանութներուն մէջ, կ'ըսէ ան դեռ կարելի է տեսնել գնորդները վանող ապրանքներ, նոյնիսկ, երբ անոնք կը ծախուին զեղչեալ եւ կրկնակի զեղչուած գիներով: Անդին ժամանակէն շատ առաջ կ'աւրուին եւ անգործածելի կը դառնան մեքենաներու պահեստամասեր: Նոր ինքնաշարժերու եւ թրաքթէօրներու արտադրութեան համար նախատեսուած մետաղին 40 - 47 տոկոսը ամէն տարի կը վատնուի հիներուն նորոգութեան համար:

Մ. Գրիգորեան անդրադառնալով արծարծուած հարցին երկրորդ կէտին՝ բանուորներու աշխատաժամերու կորուստին, նկատել կու տայ թէ նախորդ հնգամեակի տարիներուն, Հայաստանի արդիւնաբերութեան մէջ մէկ բանուորի հաշուով աշխատաժամի կորուստները 14 տոկոսի համեմատութեամբ կը կրճատուին 1975-ին բաղդատմամբ: Սակայն բազմաթիւ ձեռնարկութիւններու մօտ կատարուած քննութիւնները ցոյց կու տան դեռ նկատելի կորուստներ, հինգ հիմնական պատճառներով.

1.- Անգոհացուցիչ կազմակերպում աշխատանքի նիւթեր եւ գործիքներ ձեռք ձգելու, անոնց ցանկերը պատրաստելու, շինուած ապրանքները յանձնելու մարզերուն մէջ: Ժամանակի վատնում նաեւ բանուորներու կարգի փոխխութեան ատեն: 2.- Աշխատաւորներու մէկ մասին համար ժամանակի կորուստ սպասման սրահներուն մէջ՝ ընդունուելու - տեսակցելու համար ձեռնարկութեան այս կամ այն ղեկավարին հետ: 3. Աշխատանքի պահերու յաճախակի վատնում գնումներու նպատակով: Պատճառնե՞րը: Արդիւնաբերական ապրանքներու վաճառատուները կը փակուին ժամը 19-ին կամ 20-ին, իսկ ձեռնարկութիւններուն մէջ աշխատանքները վերջ կը գտնեն ասկէ ընդամէնը 1 ժամ առաջ: Պատկերը գոհացուցիչ չէ նաեւ նպարեղէնի խանութներուն մէջ, ուր երեկոյեան պահերուն դժուար կը ճարուին ա ն հ ր ա ժ ե շ տ մթերքները: Մարդիկ, ստիպուած, գնումները կը կատարեն իրենց աշխատանքի ժամերուն: 4.- Անհրաժեշտ է լրջօրէն բարելաւել հագուստեղէնի, կօշիկի, նորոգութեանց արհեստանոցներու, դեղարաններու, բաղմատեսակ հիւանդութիւններու հիւանդանոցներու, բնակարաններու, դրասենեակներու եւ բնակչութեան ծառայող միւս կազմակերպութեանց աշխատանքի գրաֆիկները: Ասոնց մեծ մասը բաց է այն ժամանակ, երբ մարդոց մեծամասնութիւնը կը գտնուի աշխատավայրերը: 5.- Քիչ ատեն չեն խլեր ժողովներն ու խորհրդակցութիւնները, որոնք ընդհանրապէս կը գումարուին աշխատանքի ժամերուն: Երբեմն հինգ վայրկեան կոչուած խորհրդակցութիւնները ժամեր կը տեւեն:

Մասնագէտը միշտ նոյն հարցին անդրադառնալով նկատել կու տայ, թէ դեռ մեծ քանակութիւններու կը հասնին մետաղներուն, վառելանիւթերուն եւ ելեկտրուժին կորուստները: Ինչպէս Խորհ. Միութեան այլ շրջաններուն, այնպէս ալ Հայաստանի մէջ անհրաժեշտ նկատուած քանակէն աւելի մետաղ կը գործածուի բազմաթիւ մեքենաներու եւ սարքերու պատրաստութեան համար: Մետաղամշակման գործարանները, տոննաների պլանը կատարելու մղումով, սպառողներին են ուղարկում աւելի ծանրաքաշ սարքեր, աւելի հաստաբեստ խողովակներ, քան նախատեսուած է պատուէրով:

Միհրան Գրիգորեան իբրեւ օրինակ կը յիշատակէ, թէ նախորդ հնգամեակին Խորհ. Միութեան պողպատին գրեթէ կէսը կը ձուլուի արդէն գործածուած մետաղին կտորուանքներով: Մինչդեռ, կ'աւելցնէ ան, Հայաստանի գործատուներուն բակերուն մէջ, ցանկապատերուն երկայնութեան, երկաթուղիի գիծերուն, կառքերու գլխաւոր երթուղիներուն եզրերուն եւայլն (մատնանշումներու շարքը դեռ կ'երկարի) յաճախ կարելի կ'ըլլայ տեսնել թափուած երկաթէ խողովակներ, մեքենաներու փճացած մասեր, երբեմն նոյնիսկ անգործածելի դարձած ամբողջական մեքենաներ: Միայն դաշտերում տարեկան կորչում է շուրջ մէկ միլիոն տոննա մետաղ:

Գարուն ամսագիրին թղթակիցին հարցումներէն մէկն ալ կը վերաբերի վառելանիւթի եւ ելեկտրուժի խնայողութեան հարցին:

Մասնագէտը այս ուղղութեամբ կը մատնանշէ, թէ մինչեւ այսօր դեռ չեն ճշդուած արտադրութեանց ճիւղերէն ամէն մէկուն սպառած վառելանիւթին եւ ելեկտրուժին մասնագիտական չափանիշով հաստատուած նորմերը: Օրինակ, ո՛րքան վառելանիւթ եւ ելեկտրուժ կը սպառի մէկ թոն հացահատիկ, միս, կաթ եւայլն արտադրելու համար:

Ցաւելեալ մանրամասնութիւններու շարքին նկատել կու տայ, թէ տնտեսութիւններէն շատերուն ելեկտրականութեան վարձքը կը գանձուի, ըստ հաստատուած սարքերուն տարողութեան, մինչդեռ անոնք միշտ իրենց տարողութեամբ չեն բանիր: Անդին, բազմաթիւ տնտեսութիւններուն, փողոցներուն մէջ թէ այլուր աննըպատակ կերպով կը վառին ելեկտրալամբեր: Կը յիշեցնէ, թէ ելեկտրուժի իւրաքանչիւր քիլովատ - ժամի խնայողութիւնը մեծ ատաղձանաչափի յաւելեալ աղբիւրներ կը ստեղծէ:

Ջերմութեան կորուստներուն հիմնական պատճառը կը նկատէ շէնքերուն առաւել քան անգոհացուցիչ ջերմամեկուսացումը: Շարք մը օրինակներ տալէ ետք կ'եզրակացնէ.- Հետեւաբար, ջերմաթափանցիկ շէնքերը զգալի վնաս կը հասցնեն ոչ միայն մեզ, այլեւ աննպաստ պայմաններ կը ստեղծեն նաեւ յետագայ սերունդներուն համար:

Այս կապակցութեամբ կը յիշեցնէ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան 27-րդ համագումարին կարուկ որոշումը, ան թէ՝ Մենք պէտք է վերջ տանք ձեռնարկութիւնների կազմակերպութիւնների ղեկավարների եւ իւրաքանչիւր էներգասպառողի անտնտեսավարութեանն ու անհոգութեանը: էներգետիկ ռեսուրսների խնայողութիւնը պէտք է դառնայ ոչ թէ հերթական վաղանցիկ կամպանիա, այլ պետական մեծ կարեւորութեան գործ, որը պահանջում է նոր վարքագիծ, նոր հոգեբանութիւն, նոր կազմակերպում»:

Ժ. Մ.

(Մնացեալը Յաջորդով)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԽՈՒԼ ՈՒ ԿՈՅՐ ՁԵՒԱՆԱ՞Լ...

Ութ տարեկան տղեկը, որ դեռ նոր տուն վերադարձած էր դպրոցէն, փոքրիկ դժգոհութիւն մը պատճառեց ծնողքին եւ յանդիմանուեցաւ: Յանդիմանութիւնը հաճոյք չպատճառեց տղեկին եւ ան յանկարծ գ լ ո ւ խ ը բարձրացուց, խիստ նայուածքով նայեցաւ մօրը աչքերուն մէջ եւ անակնկալ բառ մը արտասանեց: Ծանր, ամօթալի, պայթեցուցիչ բառ մը, լուտանք մը, որ անսովոր էր այդ տղուն բերնին մէջ: Մայր ու հայր նախ սարսափեցան իրենց լսածէն, յետոյ զայթակղեցան:

- Ի՞նչ բսիր, հարցուցին իրենց ականջներուն չհաւատալով, ի՞նչ բսիր դուն:

Տղան անգամ մըն ալ կրկնեց: Անկէ վերջ խոշոր փոթորիկ մը պայթեցաւ: Ծնողքը ձայնը բարձրացուց: Յանդիմանութիւն, հարցում, կշտամբանք իրարու յաջորդեցին: Չե՞ս ամչնար այսպիսի բառ մը արտասանելու, գիտե՞ս թէ ինչ կը նշանակէ ատիկա, ո՞վ կը սորվեցնէ այսպիսի բառեր քեզի, ձեր ուսուցիչները կը քնանա՞ն դպրոցին մէջ...:

Տղեկը շուարած կը նայէր իր ծնողքին: Այդքան բուռն հակազդեցութեան մը չէր սպասած անշուշտ, երբ արտասանած էր այդ բառը: Բոլոր երախաներուն նման ինք ալ զայն սորված էր իր ընկերներէն, դպրոցը կամ փողոցին մէջ: Գիտէր, կը կռահէր թէեւ որ հաճելի բառ մը չէր այդ, բայց կարծած էր որ մարդիկ այդպիսի բառեր կը գործածեն երբ մէկու մը կը բարկանան: Ամէն պարագայի չէր կըրցած ենթադրել որ մայրն ու հայրը այնքան պիտի զայթակղէին, այնքան խիստ ու ջղային փոխադարձութիւն մը պիտի ունենային:

Երկար տեւեց սաստն ու կշտամբանքը, մանաւանդ որ սենեակին մէջ ուրիշներ ալ կային, հիւրեր, օտարներ: Պզտիկը գլխահակ մունկ ըրաւ: Կասկարմիր դարձած, մանաւանդ պզտիկ մնացած էր հիւրերուն քով: Բայց ես կը զգայի որ պզտիկ մնացած էր ո՛չ թէ իր արտասանած բառին պատճառաւ, այլ կշտամբուած ըլլալուն համար: Վերջապէս, ծնողքին ճնշումին տեղի տալով ներողութիւն խնդրեց ու խոստացաւ անգամ մըն ալ չգործածել այդ բառը: Յետոյ արտօնուեցաւ որ դուրս ելլէ սենեակէն: Տղան վազելով ելաւ:

Ես այդ պահուն իսկ մտածեցի որ հակազդեցութիւնը անյաջող էր: Տղեկը ատենէ մը վերջ յաճախ պիտի գործածէր այդ բառը, որովհետեւ շատ զարմացած էր ծնողքին հակազդեցութեան ու խստութեան վրայ: Հասկցած էր, կամ կարծած էր, որ իր արտասանած բառը ներքին ուժ մը ունի, թերեւս աշխարհը տեղէն խաղցնող զօրութիւն մը, գիտցածէն բա-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

4.

Գրասենեակ անցնելով, նա բոլորին հաղորդեց իր ապրումները, եւ բոլորն էլ, ամէնից շատ գործերի կառավարիչը, բաժանեցին նրա յոյզերը:

Ուրախութիւնն այժմ արցունք դարձած նստել էր մեքենագրուհու աչքերին:

Իր առանձնասենեակից Գէորգ Ցակոբեանը լսում էր, թէ ինչպէս արագ, ինչպէս աշխոյժ չխկչխկում էր գրամեքենան:

Աշխատանքի վերջում պետը Աշխէն Սարումեանի հետ միասին դուրս եկաւ հիմնարկից:

Շէմքում մեքենագրուհուն դարձեալ սպասում էր այն տղան:

Տեսնելով Աշխէնին մի անծանօթ մարդու հետ, երիտասարդը շրջեց հայեացքը եւ հեռացաւ:

Քիչ ճանապարհ անցնելով Աշխէն Սարումեանի հետ, Գէորգ Ցակոբեանը հրաժեշտ տուեց նրան եւ մենակ՝ անցաւ դէպի իր տունը տանող փողոցը:

5.

Ցետագայ ամիսները խաղաղ անցան Աշխէն Սարումեանի համար: Ճիշդ է Սուրէնից առաջուայ պէս դարձեալ նամակ չկար, սակայն Գէորգ Ցակոբեանի ընկեր Գուրգէն Սարգսեանից յաճախակի եկող նամակներից նա տեղեկութիւններ էր ըստանում ամուսնու մասին եւ այդ մխիթարում էր նրան: Բազմաթիւ ու բազմազան էին այդ տեղեկութիւնները: Մի անգամ Գուրգէն Սարգսեանի նամակից Աշխէնն իմացաւ, որ ամուսինը երկար ժամանակ է, ինչ հակառակորդի թիկունքում է, պարտիզանների մէջ:

Մի ուրիշ անգամ Սուրէն Սարումեանը, հետախուզութեան ժամանակ թեթեւ վիրաւորուելով, երկար շաբաթներ թաքնուած էր մնացել մի բելոռուս կնոջ մօտ, որը խնամել ու առողջացրել էր նրան:

Ու այսպէս ամէն նամակում Գուրգէն Սարգսեանը մի դէպք էր պատմում Սուրէն Սարումեանի կեանքից եւ ամէն անգամ պատճառաբանում, թէ ինչո՞ւ ինքը, թշնամու թիկունքում գործող Սուրէն Սարումեանը չկարողացաւ նամակ գրել կնոջը:

Այնքան ջերմ, այնքան սրտառուչ էին լինում այդ նամակները, որ յաճախ Աշխէնին թւում էր, թէ նրանք իր ամուսինն էր գրել, եւ նա հաւատով էր լցւում դէպի այդ նամակները, դէպի հեռու - հեռաւոր ռազմաճակատում գտնուող Գուրգէն Սարգսեանը:

Նա մտքով նոյնիսկ արդարացնում էր ամուսնուն. այո՛, նա շատ է ցանկանում իրեն նամակ գրել, բայց ի՞նչ կարող ես անել՝ պատերազմ է, եւ պաշտօնական պարտաւորութիւններ կատարելը խանգարում են նրան:

Լաւ էր զգում իրեն Աշխէն Սարումեանը:

Տանն առաջուայ պէս որդուն՝ փոքրիկ Ռուբիկին, շարունակ հօր մասին էր պատմում, նրա կատարած սխրագործութիւնների մասին էր պատմում:

Հիմնարկում նա արդէն ոգեւորւում էր իր աշխատանքով, սիրում այն:

Այժմ, երբ փոքրիկ փոստատարը սովորականի պէս բերում էր օրուայ փոստը եւ մեղաւորի աչքերով նայում մեքենագրուհուն, Աշխէնն ինքն էր հանգստացնում նրան:

- Մի յուզուիր, Ջանիկս,- ասում էր նա,- մի օր էլ ինձ նամակ կը բերես:

Ամէն օր իմանալով, որ աւելի ու աւելի էր մեծանում գործերի կառավարչի ծոցագրպանում եղած գրքոյկում գրած թիւը, նա անչափ ուրախանում էր, ուրախանում, որ լուծւում է աշխարհում միայնակ մնացած այդ մարդու վիշտը, որ շուտով կը վերջանայ պատերազմը, եւ տուն կը գայ իր ամուսինը, իր սիրելին:

Աշխէն Սարումեանը նոյնիսկ սկսեց թատրոն, կինօ յաճախել, զբօսանքի դուրս գալ, ընկերուհիներին այցելել:

Անչափ հանգիստ էր նրա սիրտը:

Էլ չէր երեւում Արամը: Աշխէնը նրան էլ չէր հանդիպում, ասես տղան նորից վերջ էր տուել իր հետապնդումներին:

Սկզբում նա մի քանի անգամ դարձեալ յայտնուեց հիմնարկի մօտ. Աշխէնը մի երկու անգամ նրան փողոցում տեսաւ, բայց այդ բոլոր դէպքերում Արամն էլ իրեն չմօտեցաւ: Գուցէ պատճառն այն էր, որ ինքը մենակ չէր լինում, երբեմն իր հետ հիմնարկից տուն էր գնում եւ Գէորգ Ցակոբեանը:

Սակայն յանկարծ Արամն անյայտացաւ, ինչպէս տարիներ առաջ, ու Աշխէն Սարումեանը գոհ մնաց դրանից եւ նրա դէմքին աշխատակիցներն սկսեցին յաճախ ժպիտ, ուրախութիւն տեսնել:

(Շար. 7)

[...]ակող ու գետնին հաւասարեցնող ուժականութիւն մը: Այլեւս պիտի չմոռնար այդ գալը ու ատկէ վերջ, ամէն անգամ որ պիտի ուզէր ցնցել դիմացինները, բարկացնել ծնողքն ու շուրջինները, մանաւանդ իր ընկերները, ամէն անգամ որ պիտի ճնշուէր ու պայթելու պահանջը պիտի զգար, անմիջապէս իր բերնէն պիտի արձակէր այդ մոգական բառը:

Ծնողքը չանդրադարձաւ որ իր չափազանցեալ հակազդեցութեամբ տղուն սորվեցուցած եղաւ ո՛չ թէ անգամ մըն ալ չգործածել այդ լպիրշ բառը, այլ ընդհակառակն, ապաստան գտնել անոր մէջ եւ [...]արձանակի մը նման փարիլ անոր հակառակորդ մը զգետնելու համար:

×

Ինչ գործած յանցանքներուն մէջ նոյնիսկ յանցանքը երբեմն այնքան ճակատագրական չէ, որքան այն հակազդեցութիւնը զոր մենք՝ մեծերս ցոյց կու տանք այդ յանցանքին դիմաց: Մեր հակազդեցութիւնը շատ բան կը փոխէ տղուն ներաշխարհին մէջ, անջնջելի հետքեր կը թողու, ազդեցութիւններ կու տայ երախային:

Արդեօք մանկավարժական կամ դաստիարակչական շա՞տ խոշոր սխալ մը գործած կ'ըլլանք եթէ չտեսնել ձեւացնենք տղոց կարգ մը յանցանքներն ու սխալները: Հարուած մը, հարուածը իջեցնողին համար գոհացուցիչ ու հաճելի է այն ատեն միայն երբ դիմացինին ցաւ կը պատճառէ: Մենք ո՞րքան կրնանք շարունակել մեր հակառակորդը հարուածել, եթէ տեսնենք որ մեր դիմացինը չի զգար անգամ այդ հարուածը, եւ մեր իջեցուցած բռունցքի հարուածները ուրիշ ոչ մէկ բանի կը ծառայեն եթէ ոչ մեր ձեռքը ցաւցնելու:

Վերի օրինակին մէջ, կը կարծեմ որ ծնողքը տղուն արտասանած բառին շեշտուած կարեւորութիւն մը պիտի չտար, եթէ ինք ալ այդպիսի բառեր գործածող, [...]ստոր լեզուով խօսելու մոլութիւնը ունեցող ծնողք մը եղած ըլլար: Ականջ պիտի չկախէր տղուն բառին, «ողբերգութիւն» մը պիտի չտեսնէր ատոր մէջ: Եւ տղուն աչքին ալ բառը շատ բան պիտի կորսնցնէր իր ուժէն:

Չեմ գիտեր, բայց կը կրկնեմ, արդեօք աւելի լաւ չէ՞ երբեմն խուլ ու կոյր ձեւանալ տղոց դիմաց...:

Ռ. Հ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՑԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՀՈՒՂԱՐԿՈՒԹ

ԱՇԽԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

×

ՏԷՍԻՆ.- 1982 Սեպտեմբեր 2-ի Հինգշաբթի օր մեզմէ առյաւէտ կը բաժնուէր ընկերուհի Աշխէն Պօյաճեան: Այս դառնակսկիծ կորուստը խոր սուգի մատնեց իր ամուսինը, զաւակներն ու ազգականները:

Ան երկար ատեն մաքառեցաւ մահուան դէմ, յուսահատական ճիգերով կառչելով կեանքին. սակայն, աւա՜ղ, անողոք ցաւը զգետնեց զինք: Ինք որ համակ եռանդ էր, զուարթ ու կենսալի:

1945-էն սկսեալ, ան նուիրումով լծուած էր հանրային աշխատանքներու. բարեսիրական ու հայապահպանման, մաս կազմելով Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութեան եւ տեղւոյն դպրոցի կրթական մարմնին:

Իր ազգային գործունէութիւնը այսքանով չէր սահմանափակուեր: Ան, իրեն յատուկ աշխոյժով իր մասնակցութիւնը չէր զլանար նաեւ հայկական թատրոնին, ստանձնելով կարեւոր դերեր ու չէր վարաներ նոյնիսկ դանէ դուռ տոմսեր ըսպառել յօգուտ ձեռնարկին: Բեմի սիրահար մը ըլլալով, խաղացած է դերասաններ Թրազօշի, Տրդատ Նշանեանի, Գրիգոր Վահանի, Արտաշէս Գմբէթեանի եւ ուրիշներու հետ, ու մանաւանդ սիրող խումբերու հետ, ըլլա՛յ Տէսինի թէ կեդր. Ֆրանսայի հայկական այլ գաղութներու բեմերուն վրայ:

Օժտուած ըլլալով նաեւ քնքոյշ ու հզօրդական ձայնով, իր երգած մեներգներով նպաստած է ազգային թէ կուսակցական ձեռնարկներու յաջողութեան:

Աշխէն Պօյաճեան ծնած էր 1915-ին, Եդէսիոյի չքնաղ գիւղէն՝ Զմիւռնիոյ մէջ: Իր փոքր տարիքին գաղթականի ցուպն ի ձեռին, իր ծնողքին ու հալածեալ ժողովուրդին հետ նախ պիտի պատսպարուէին Սելանիկի մէջ՝ զրկեալ կեանքով: Յետագային սակայն ան պիտի դառնար Տէսինի գաղութին հիմնադիրներէն: Արդարեւ, 1925-ին Պրն. Պէյլէրեանի միջոցաւ Սելանիկէն Տէսին պիտի բերուէին հայ ընտանիքներ իբրեւ աշխատաւորներ Սոսիէթէ Լիոնէզի արուեստական թելերու գործարանին, որոնք կորիզը պիտի հանդիսանային Տէսինի հայ գաղութին: Ասոնց մաս կը կազմէր նաեւ Աշխէնը, իր ծնողքին՝ Քէօլէեան ընտանիքին ամէնէն փոքր անդամը:

1936-ին Աշխէն Քէօլէեան կ'ամուսնանար Գուրգէն Պօյաճեանի հետ, կազմելով իր ընտանեկան բոյնը: Սակայն 1939-ի Բ. Աշխարհամարտին ուրիշներու նման իր ամուսինը եւս պիտի մեկնէր ճակատ իբրեւ անհայրենիք: Ինք իր երկու երախաներով պիտի մնար աննեցուկ ու պիտի դոհանար պետական չնչին նպաստով մը՝ ապրելու եւ ապրեցնելու համար իր երախաները:

Թէեւ անկուն էր իր նկարագրով եւ տկուն իր ֆիզիքական կազմով, սակայն, դժբախտաբար յուսախաբութեան շրջան մը բոլորեց, երկու տասնեակ տարիներու ընթացքին: Ընտանեկան հոգեր, յաջորդական դժբախտութիւններ, հոգեկան տուայտանքներ, զինք բառոյապէս քայքայեցին: Ան, դառնութեամբ ու վիշտով լի՝ մեկուսացաւ երէկի իր այնքան սիրած հանրային գործունէութենէն: Ափսոսանքով զլտեց մարդկային ընկերութեան բարոյական անկումը, մարդոց բարքերու խաթարումը, փոքրոգութիւններն ու ընկերասիրութեան պակասը:

Բարեբախտաբար, Աշխէն Պօյաճեան շրջապատուած էր իր զաւակներուն, թոռներուն ու ամուսնոյն անսահման սիրով ու գուրգուրանքով, որոնց կ'արձագանգէին մայրական գորովալից զգացումներ: Փոխադարձ սիրոյ այդ զեղումներն էին որոնք իրեն կը պարգեւէին բարեբար երջանկութիւն մը ու կը մեղմէին ամէն տառապանք:

Այժմ, սիրելի ընկերուհի, եթէ անգութ բնութիւնն ու առողջութիւնդ քեզ դաւաճանեցին ու շատ շուտով լքեցիր սիրելիներդ եւ հեռացար այս ունայն աշխարհէն դէպի յաւիտենութիւն, կ'աղօթենք որ վերջապէս հոն գտնես հոգւոյդ անդորրութիւնը:

Հանգի՛ստ ուրեմն քու տանջուած մարմնոյդ ու յարգա՛նք քու թարմ շիրիմիդ:

ՏԷՍԻՆՑԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԵԼՔԸ

Մասնագէտներուն հաշիւով, այս տարուան խաղողին բերքը գրեթէ անցեալ տարուան քանակը պիտի ներկայացնէ՝ 334.000 թոն, ինչ որ կը նկատուի ամէնէն բարձրը Հանրապետութեան պատմութեան մէջ (*):

Նման յառաջընթացը կը պարտի բազմաթիւ գործօններու՝ երկուքը հիմնական.- նոր հողերու իւրացում եւ խաղողի շատ բերքատու տեսակներու արմատաւորում: Վերջին տասնամեակներուն քարքարուտ, քիչ արդիւնաւէտ լեռնալանջերու օգտագործումին շնորհիւ գիւղատնտեսութեան համար պիտանի կը դառնան լայն տարածութիւններ, որոնց վրայ կը հիմնուին այգիներ: Հայ մասնագէտներուն մշակած նոր տարբերակները, իրենց կարգին կը հարստացնեն խաղողին տեսակները եւ չնչուած կերպով կ'աւելցնեն բերքին քանակը: Հայաստանի մէջ լայն տարածում կը գտնեն Խորհ. Միութեան Գիւղատնտեսական Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից - անդամ Սուրէն Պօղոսեանի մշակած Գեղարդ, Շահումեան, Հրուշակ, Մասիս, Սեւան, Կարմրաշիւթ, Տօկուն եւ բազմաթիւ այլ տեսակի խաղողներ: Այլ տեսակներ ալ մշակած է Հայաստանի Գիւղատնտեսական Հիմնարկութեան ամպիոնի վարիչը՝ Փրոֆ. Պետրոս Այվազեան: Մեծ հեռանկարներ կը նախատեսեն ցուրտին տոկացող որթատունկերը, որոնք կրնան յաջողութեամբ դիմագրաւել մինչեւ 30 աստիճանի ցուրտը: Այս պատճառով անհրաժեշտ չըլլար ամէն աշունին, այգեկութքէն ետք, որթատունկերը հողով ծածկել: Բերքն ալ կ'աւելնայ մէկ - երրորդի համեմատութեամբ:

Փոփոխութիւն կը կրէ նաեւ պտղաբուծութեան աշխարհագրութիւնը: Բարձր լեռնային շրջաններու մէջ, ուր առաջ չէին տեսնուեր պտղատու ծառեր, նոյնիսկ քիչ կ'երեւնային ուռենիներն ու բարտիները, այժմ աչք կը շոյեն ծիրանով, խնձորով, տանձով, սերկեւիլով ծանրաբեռնուած ծառերը:

(*) Ծանօթ. (Խմբ.).- Համաձայն Հայաստանի Կեդրոնական Վիճակագրական Վարչութեան հրապարակած 1981 տարեվերջի տուեալներուն, անցեալ տարուան «խաղողի համախառն բերքը կազմել է 360,1 հազար տոննա»:

×

ՄԱԿԱՐԱՎԱՆՔԸ՝ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԱԾ

Շուտով այցելուներուն աչքին առջեւ կը պարզուի հայ դասական ճարտարապետութեան գլուխգործոցներէն մէկը՝ Մակարավանքը, բայց այս անգամ՝ վերանորոգուած եւ գեղեցկացած վիճակով:

Նորոգուած եւ իրենց նախկին տեսքը ստացած են գլխաւոր եկեղեցիները, գմբէթները, բարեզարդուած է աղբիւրը, շրջապատը: Վերանորոգութեանց համար որմնադիրները օգտուած են մնացած քարի բեկորներէն, իսկ ամբողջացնելու համար օգտագործած են նոյն քարին տեսակները՝ կէտ առ կէտ նկատի առնելով կառոյցներուն առանձնայատկութիւնները, ոճը, ներքին թէ արտաքին տեսքերը:

Յուշարձանները, որոնք ներդաշնակ ամբողջութիւն մը կը կազմեն, կը գտնուին Իջեւան շրջանի լերան մը լանջին: Շինութեան թուականները՝ Ժ. - ԺԳ. դարեր: Իրենց ուրոյն յատակագիծով եւ թէքնիքով եզակի ստեղծագործութիւններ են: Համալիրին շինութիւնները կառուցուած են տեղական գունաւոր քարերով: Գոյներու համադրութիւնը ինքնատիպ գեղեցկութիւն կը ներկայացնէ: Այս ձեւով հաստատուած են զարդարուն շքեղ կամարներ, ճոխ զարդաձեւերով օժտուած շըքամուտքեր, եւայլն: Առանձնաբար մեծ տպաւորութիւն կը գործեն հարուստ եւ բազմազան ինքնատիպ զարդաքանդակները, ոմանք եզակի՝ միջնադարեան հայ արուեստին մէջ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՌՕՏԵՑ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

Դայեկ Նուրխան եւ հարս Սուլթան ոտք կը վերցնէին եւ սակայն չգիտէին, թէ ո՞ւր կ'երթային մինչեւ Նշանտեց ու արեւին գալը աւելի յուսադրեց զիրենք: Վերջապէս հասած են հոն՝ ուր արեւը կար եկեղեցիի պատարագին ու աղօթքին չափ ծանրիմ. ուր, կային նաեւ նապաստակի վազք ու կրիայի դանդաղ շարժում: Իրենց ծանօթ աշխարհին մէջ մտած էին: Նոյն արեւն էր որ կար Վարդաձորի դաշտերուն ու տուներու երդիկներուն վրայ, լրացուցած նոր դուրս ելած թարմ ալիւրի օրհնութիւնով ու հոտով: Այդ առաւօտեայ արեւը օտար ու կլանող ամայութեան մը վրայ էր ցաթեր: Ո՛չ ծառ կար եւ ո՛չ ճիւղ: Ծեղքուած գետինով անապատ մը, որ չգիտէին ինչ ճամբով հասած էին եւ ո՞ւր պիտի շարունակէին իրենց ճամբան: Դայեկ Նուրխան սկսաւ նոյնիսկ վախնալ իրենց հեռացող շուքերէն: Շուքերը կը հեռանային՝ կարծես զիրենք մատնելու համար:

Շատ հեռուն, կապտաւուն բան մը կար եւ որոշ չէր՝ լե՞ռ էր թէ երկինքի կտոր մը վար ինկած:

- Մի՛ լար, աղջիկս, հէլպէթ բարի ճամբորդի մը կը հանդիպինք: Տեսնես, կ'ըլլենք շէն տեղ մը: Մի՛ լար, աղջիկս, քանի ողջ եմ, քեզի բան չի պատահիր,- կը կրկնէր դայեկ Նուրխան եւ սակայն իր ձայնն ալ կ'երերար:

Դայեկ Նուրխանին էնպէս թուեցաւ, որ հայ ժողովուրդ չկար այլեւս, ու բոլորը բոլորը նման գիշերի մը մէջէն անցան ու միայն իրենք ազատեցան, խորունկ առուի մը մէջէն քալելով:

- Չէ, աղջիկս, Աստուած մեծ է,- կը կրկնէր Նուրխան: Կը մտածէր, էվէլ Աստուած, կորսուած հայ ազգը, շատ ճահիլ ու գեղեցիկ Սուլթանով պիտի ըսկըսէր: Դայեկ Նուրխան կրնար եօթը տարի թափառիլ այդ անծանօթ անապատին մէջ, գտնելու համար հայ տղայ մը: Զկա՛ր, թռչունի թեւ իսկ չկար: Մի քանի անգամ չորցած ուղտափուշերուն մէջէն բարակ կռնակներով երկու աղուէսներ անցան: Անոնցմէ մէկը, արեւին տակ չորցած կենդանիի կմախքին մօտ կեցած՝ զիրենք կը դիտէր:

Անոնք յաճախ կը տեսնէին շատ խոշոր մողէզներ, որ փութկոտ շարժումներով ճեղքուած գետիններուն մէջ կը կորսուէին:

Արեւը հետզհետէ կը տաքնար ու իրենց ստուերները, կարծես սարսափահար, իրենց ոտքերուն քովէն չէր հեռանար:

Ի՞նչ եղաւ Տաճատին, որ Սուլթանին անկողինը շալկած էր ու մութին մէջ երբեմն իր ձեռքը կ'երկարէր երկչոտ ադամի պէս բռնելու ձեռքը Սուլթանին:

Երբ Չէչէնները կարաւանին մէջ մտան, Տաճատ ձգեց անկողնին բեռը ու Չէչէններուն ձիուն առջեւ անցաւ, որ Սուլթան հեռանայ մութին մէջէն: Անոնք այլեւս չգիտցան թէ ի՞նչ պատահեցաւ Տաճատին: Դայեկ Նուրխանի եւ Սուլթանի աչքերուն մէջ կար միայն մէկ նկար մը: Տաճատ, իր հսկայ ուժով ետ կը հրէր ձին:

Անոնք մի քանի օր թափառեցան անապատին մէջ ու չէին կրնար հեռանալ նոյն կէտէն: Հեռաւոր այն կապոյտին չկրցին մօտենալ: Ու ահա քաղաքի աշտարակաձեւ շէնքեր, ծառեր, գետ՝ որոնք կախարդանքի մը պէս միշտ հեռու մնացին: Դայեկ Նուրխան այդ պահուն միայն յիշեց, որ նման աշխարհ մը հէքեաթներէն լսած էր: Հեռաւոր գետի զով կրկներեւոյթը զիրենք աւելի կը տանջէր: Դայեկ Նուրխան այդ պղնձէ քաղաքի աշխարհին մէջ, յաճախ «Հաւատով խոստովանիմ»ի մի քանի տուները կը կրկնէր, որ այն գեղեցիկ պղնձեայ շէնքերէն դուրս չելլեն «քան զմեզ աղէկները»:

- Քիչ մըն ալ, աղջիկս, քիչ մնաց,- կը կրկնէր դայեկ Նուրխան, երբ հարս Սուլթան հետզհետէ կը խամրէր ջուր չտեսած ծաղկի մը պէս ու հեռաւոր կրկներեւոյթի ջուրերը զիրենք աւելի կը տանջէին:

(Շար. 648)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Թօփուզեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտ. 19-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց քեռայրին եւ մօրաքրոջ ամուսնոյն՝

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

մահուան 10-րդ տարելիցին եւ քրոջ ու մօրաքրոջ՝

ՇԱՔԷ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

× Այս առթիւ, Տիկին Թօփուզեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Տիկին ԷԼԻԶ ԳԱՎՈՒՔՃԵԱՆ-ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ մահուան առաջին տարելիցի հոգեհանգիստը տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Սեպտ. 19-ին, Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին:

Յաջորդ օրը՝ Երկուշաբթի, ժամը 2-ին դամբարանի օրհնութիւն կը կատարուի գերեզմանատունը.-

Cimetière des Batignolles
Avenue du Cimetière des Batignolles
Métro: Porte de Clichy

×

Հարազատները, ընկերներն ու բարեկամները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտ. 19-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին

ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին յ յիշատակ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Աննիկ Պագըրճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն. Տէր եւ Տիկին Հրանդ Մինասեան եւ Տէր և Տիկին Ժաք Մեսրուճեան 400 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժ.ին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ, Այրի Տիկին Աննիկ Փափազեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած Սէն - Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ հայկական միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Սեպտեմբեր 15, Չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 9 – 12:

Կը դասաւանդէ Ս. Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի ղեկավարը՝ Խաչիկ Եըլմազեան:

ա) Հայերէն ամէն տարիքի համար:

բ) Աշխարհիկ եւ հոգեւոր երգեր, ի մասնաւորի Պատարագի երգեցողութիւն:

Արդ՝ կոչ կ'ըլլայ հայ ծնողքներուն օգտուելու նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման առաջնորդեն իրենց զաւակները հայկական միօրեայ դպրոցը:

×

ՍԷՆ - ՄՈՐԻՍ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Մորիսի դպրոցի արձանագրութիւններն ու դասերը կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15-ին, դպրոցի սովորական սրահը:

×

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ

Հայկական դպրոցի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ժամը՝ 9 - 12 - 14 - 16·30:

41, Avenue Albert Petit — Bagneux

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

Չորեքշաբթի օրուան դրաղումներն ու գործունէութիւնները կը վերսկսին՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15-ին:

Արձանագրութեանց համար ներկայանալ նոյն օրը ժամը 14-էն սկսեալ:

- Հայերէն լեզուի ուսուցում:
- Հայկական պար:
- Հայկական երգ:
- Ձեռային աշխատանքներ:

Կ'ընդունուին 5-էն 14 տարեկան աշակերտները:

×

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 18, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2-ին: Մշակոյթի Տուն, 9, Ռիւ տիւ Սիրք: Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Մալվինէ Խապալեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտ. 19, ժամը 11-ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ-Ս. Յովհաննէս Մայր Եկեղեցւոյ մէջ (ռիւ Շառլօ), իր զաւկին՝

ՀԱՅԿ ԽՍԱՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՎԻԷՆ.- Այրի Տիկին Մարի Անտոնեան, զաւակներն ու ընտանեկան պարագաները, կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտ. 19, ժամը 11-ին, Սեմինէռ տ'Էսթրէսէնի մատրան մէջ (Ապրիլեան յուշարձանին մօտ) իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը պատարագէ.-

Նորվան Եպս. Զաքարեան

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Անահիտ Միքայէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նուպար Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աստղիկ Բէրիտ եւ զաւակը, կը ծանուցանեն թէ Սեպտեմբեր 19, Կիրակի, ժամը 10·30ին, Մարսէյլի Սահակ-Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն, իրենց հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Յիշատակել կու տան նաեւ իրենց մայրը՝ Սիրանոյշ, հօրեղբայրները՝ Եղիշէ եւ Կարպիս, և զարմիկները՝ Միշել և Իկոր, ինչպէս նաեւ Փափազեան, Թէրզեան, Միքայէլեան, Բէրիտ, Խաչատուրեան, Թիւթիւնճեան, Մոնթէլէօն, Պօրզիկ, Թուրսարգիսեան եւ Սուլթան ընտանիքներուն եւ նոր նահատակներուն եւ ննջեցեալներուն հոգիները:

Ի գիտութիւն հանգուցեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Լօրիս Անդրէասեանէ 400 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի, Մօրիս Յակոբեանի մահուան առթիւ (Մարսէյլ):

MAISON A VENDRE

à Vitry s/Seine, bel emplacement

très belle construction sur 4 niveaux
surface habitable 350m2, 2 garages
très grand atelier de confection

PRIX: 1.400.000 F

tél. 277-97-01

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

- Էտուար Գարանեանի մահուան յիշատակին, Այրի Տիկին Տիրուհի Մուսէեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

- Շնորհիկ Նաւասարդեանի մահուան յիշատակին, Այրի Տիկին Տիրուհի Մուսէեան 100 Ֆ. կը նուիրէ Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

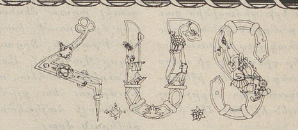
Պօմոն (Մարսէյլ).- Գրիգոր Պօյաճեան վիրաբուժական գործողութենէ ապաքինման առթիւ 100-ական Ֆ. կը նուիրէ Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիին եւ «Յառաջ»ին:

Avis de recherche

L'un des dossiers dont le Groupe 280 d'Amnesty International est chargé concerne un Arménien détenu en U.R.S.S.: M. AZAT ARSHAKYAN

Les membres du groupe aimeraient entrer en contact avec les personnes susceptibles de leur apporter des renseignements sur cet homme.

Joindre FRANCIS CARON
33, Rue d'Alsace — 75010 Paris
Tél.: 202. 80. 41 après 20h.

DU 23 AU 30 OCTOBRE — A LYON ET DANS LA REGION RHONE-ALPES

COLLOQUE - FESTIVAL INTERNATIONAL DE MUSIQUE ARMÉNIENNE

CONFERENCES — DEBATS — CONCERTS

N. B.— Les musiciens professionels et les mélomanes sont priés de prendre contact avec

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

Tél.: (7) 849. 42. 97 — B. P. 10 — 69152 Décines Cédex

GALERIE ARARAT

7, PROMENADE DES ANGLAIS

Nice

EXPOSITION PERMANENTE DE PEINTRES ARMENIENS de

Vartan MAKHOKHIAN à CARZOU

cent toiles de maître

ouvert tous les jours sauf dimanche

Célibataires

Le Club arménien
RENCONTRES ET LOISIRS

Vous propose d'assister à la soirée de lancement

Le Samedi 18 Septembre — de 18h. à 24h.

DOMAINE RAJAT
69780 Saint Pierre - Chandieu

Animation arménienne par:
MM. MIRZOYAN et BARAVIAN
Apéritif suivi d'un lunch.

Inscriptions: CARL;

B. P. 10 — 69152 Décines - Charpieu Cedex
Tél.: (8) 49. 42. 97

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին Տարեկան Պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 20-ին, Գազինօ տը Շառպոնիէռի մէջ:

×

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան Պարահանդէսը ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ԻՆ

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ Սեպտեմբեր 26, Կիրակի օր

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1982

Մասնակցութիւն՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետին գահակալութեան 28-րդ տարեդարձին բացառիկ հանդիսութեանց:

Հոկտեմբեր 4-19 Մոսկուա-Երեւան 4·650 Ֆ.

Դեկտեմբեր 20 – Յունուար 4 Մոսկուա – Երեւան 4·750 Ֆ.

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ

TRANSTOURS

25, Rue d'Argenteuil — 75001 Paris — Téléphone: 261. 58. 28

ուր կարելի է ներկայանալ ամէն օր, կէսօրէ ետք, ժամը 15 – 18

— CLAMART: Mr. KEHAYAN; 124, Avenue Henri Barbusse — Tél.: 642. 73. 10

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Դիմել՝ Զ. Ալիքսանեանի

11, Rue du Bassin, Saint Julien — Téléphone: 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55

ՎԱԼԱՆՍ.- Դիմել Ն. Գասպարեանի - 9, Rue Sully

ԼԻՈՆ.- Դիմել՝ Շէմտիքեանի

16, Rue Chardonnet — 69120 Vaulx-en-Velin — Téléphone: 868. 53. 05

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
16
JEUDI
16 SEP
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.260 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.260

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝

ՊԷՇԻՐ ՃԵՄԱՅԵԼ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

ՔԱԹԱՅԵՂՊՆԵՐՈՒ ՇԷՆՔԻՆ ԴԷՄ ԵՂԱԾ ՊԱՅԹՈՒՆԱՓՈՐՁԸ ՈՒՐԻՇ ՔՍԱՆ ԶՈՀ ԱԼ ՊԱՏՃԱՌԱԾ Է

Երեքշաբթի իրիկուն, Պէյրութէն հասած առաջին լուրերը կարծել կու տային թէ Լիբանանի նորընտիր նախագահը՝ Պէշիր Ճեմայէլ ազատած է այն եղեռնագործէն, որ ժամը 16.10-ին օդը կը հանէր Քաթայէպներու երեքյարկանի կեդրոնատեղին, որ Էշրէֆիէ կը գտնուի: Քանի մը ժամ ետք, կը հաստատուէր սակայն թէ Պէշիր Ճեմայէլ մեռած է եւ արդէն դիակն էր, որ փլատակներուն տակէն հանուած է: Սկիզբը «Լիբանանի Ձայնը» ձայնասփիւռի կայանը լուրը կը հաղորդէր, յայտնելով թէ Ճեմայէլ ազատած է: Քիչ ետք, սակայն, հաղորդումները բոլորովին կը դադրէին, շուրջ 40 վայրկեան, սգաւոր դասական երաժշտութիւն կը լսուէր մինչեւ մահուան լուրին հաղորդումը:

Ամէն Երեքշաբթի, Քաթայէպները կը հաւաքուէին Արեւելեան - Պէյրութի կողմը գտնուող Էշրէֆիէի իրենց կեդրոնատեղին, երեք յարկնոց շէնք մը, հերթական հանդիպումի մը: Այս անգամ, հաւաքոյթը հրաժեշտի բնոյթ ունէր, քանի որ Պէշիր Ճեմայէլ պաշտօնապէս, նախագահի իր պաշտօնը պիտի ստանձնէր Սեպտեմբեր 23-ին եւ ուրեմն եկած էր վերջին հանդիպում մը ունենալու համար կուսակցական իր ընկերներուն հետ: Կուսակցական պարագլուխ մը չէր այլեւս, ընտրութեան օրէն իսկ (Օգոստոս 23), դառնալու համար բոլոր Լիբանանցիներու նախագահը:

200 քիլոնոց Թէ-Էն-Թէի ռումբ մըն է, որ կը փոշիացնէր Քաթայէպներու շէնքը, անձ իրարանցումէն զատ, նաեւ չփոթ խառնակութիւն մը ստեղծելով: Ինչպէս ըսինք, սկիզբը, այն համոզումը կար թէ Ճեմայէլ ազատած է, ոմանք նոյնիսկ կը պնդէին թէ զինքը տեսած են, երբ փլատակներէն դէպի հիւանդատար կառքը կ'երթար: Կ'ըսուէր թէ Փարիզ կը հասնէր մահուան լուրը: Մեռած են նաեւ շուրջ 20 հոգի եւ 60 հոգի ալ վիրաւորուած, թէեւ Չորեքշաբթի առտու կասկած, ճշգրիտ ոչինչ կարելի էր ըսել այդ մասին, ոչ ալ գիտնալ միւս զոհերուն ինքնութիւնը, որոնք, հաւանաբար, Քաթայէպներու ստայակոյտին մաս կը կազմէին:

Պէշիր Ճեմայէլ, նախագահ ընտրուելէն առաջ, երկու անգամ ազատած էր իրեն դէմ կատարուած մահափորձերէն, որոնց մէկուն զոհ գացած էր երկու տարու աղջնակը:

Մահուան լուրը կը հաղորդէին Լիբանանի նախագահը՝ Սարգիս, որ դեռ պաշտօնի վրայ է, ապա՝ վարչապետը՝ Շաֆիք Վազզան, որ կը յայտարարէր.- «Խոր ցաւով ընդունեցայ այս եղեռնական լուրը: Խորունկ կերպով կը դատապարտեմ այս ոճրային արարքը, որ օղակներէն մէկն է Լիբանանի դէմ մղուած մշտական դաւին, այն պահուն երբ երկիրը կը սկսէր իր առողջութիւնը վերագտնել եւ նետուիլ խաղաղութեան ճամբուն վրայ»:

Բայց խաղաղութեան ճամբան, ամէն օր կը հաստատուի, Լիբանանի ճամբան չէ: Շատ են, ով ալ ըլլան, բոլոր անոնք, որոնք այս երկրին վախճանը կ'ուզեն: Արեւելքի երբեմնի Զուիցերիան, խըճանկարներու այս դրախտը, ուր մահմետական եւ քրիստոնեայ, Արաբ, Հայ, Յոյն եւ դեռ յարանուանական տարբերութիւններով այնքան համայնքներ հաշտ կ'ապրէին, շատ նախանձներ գրգռեց:

Ճիշդ է, Պէշիր Ճեմայէլ սիրուած չէր. թշնամիները միայն մահմետական, Պաղեստինցի չէին: Կար նաեւ հիւսիսի քրիստոնեայ խմբակը - Ֆրէնճիէ - որ միշտ համոզուած էր, ինչ որ հաւանական ալ էր, որ իր զաւկին, հարսին ու թոռան վայրագ սպանութիւնը, Քաթայէպներուն գործն էր, եթէ ոչ նոյնիսկ, ուղղակի Պէշիր Ճեմայէլի: Եւ ինչպէս Ֆրանսայի Լիբանանի դեսպանը յայտարարեց Չորեքշաբթի առտու, ընտրութենէն ետք, Ճեմայէլի դէմ շատ թշնամական պայքար տարուեցաւ, ինչ որ սխալ էր: Իր ելոյթներով, խօսումներով, կարելի էր համոզուիլ, որ Ճեմայէլ հանդուրժողութեան մարդն է, նաեւ մոռնալու պատրաստ եւ այդ պայքարը անարդար էր:

Հարցը, որ կը ծագի նաեւ այն է թէ ո՞վ է այս եղեռնափորձին պատասխանատուն: Չորեքշաբթի առտու դեռ ոչ ոք տէր եղած էր արարքին եւ վարկածները չէին պակսիր: Պաղեստինցի, լիբանանեան ձախ, Սուրիացի, քրիստոնեայ, Լիբիա, եւայլն, եւայլն: Բոլոր անոնք, որոնք չէին ուզեր որ այդ երկիրը խաղաղի, չէին ուզեր որ լեզու գտնուի Իսրայէլի հետ: Ի վերջոյ ո՞վ սպաննեց Սատաթը: Անշուշտ Իսրայէլն ալ շատ չօգնեց Ճեմայէլի, այն չափով, որքան շատ գովեց: Պեկին շատ պնդեց որ իր բարեկամն է, տեսակցութեան լուրեր հաղորդուեցան իսրայէլեան ձայնասփիւռէն, վերջապէս ամէն բան ըրին, որպէսզի անոնք որոնք «Իսրայէլի մարդը» մկրտած էին Ճեմայէլը, կասկած չունենան թէ այդպէս չէ...:

Արդէն կը փնտռուի յաջորդը եւ կը խօսուի եղբօր, իր եղբօր Ամին Ճեմայէլի մասին, որ սակայն Իսրայէլի գործին չի գար, որովհետեւ «Սուրիոյ մարդը» նկատուած է, ինչպէս ներկայ նախագահը՝ Սարգիս:

Դժբախտութիւնը երկրին համար այն է, որ չկայ «Լիբանանի մարդը»:

×

Այս մահափորձէն ետք, եթէ նոյնիսկ Լիբանան խաղաղ է, անմիջականին համար, ապագան աւելի քան մտահոգիչ է: Հազիւ քանի մը քայլ կ'ընէր երկիրը դէպի յոյսի ապագայ մը, երբ կը մարի այդ յոյսի նշոյլը եւ յետքայլը կ'ըլլայ շատ աւելի մեծ: Եւ մանաւանդ Լիբանանի կը սպառնայ նոր բնոյթի պատերազմ մը՝ քաղաքացիական պատերազմը: Արդարեւ, ցարդ, ամէն տեսակի կռիւներ եղան Լիբանանի մէջ, 1975-էն ի վեր, Լիբանանցի-Պաղեստինցի, Սուրիացի - Պաղեստինցի, Սուրիացի - Լիբանանցի, Պաղեստինցի - Սուրիացի - Իսրայէլացի: Կարգը կրնայ գալ Լիբանանցի - Լիբանանցի պատերազմի մը, ամէնէն ահաւորը, եթէ առաջքը չառնուի եւ Լիբանանի ճակատագիրը չարունակեն վարել բոլորը, բացի՝ Լիբանանցիներէն:

Պէշիր Ճեմայէլի մուղարկաւորութիւնը կը կատարուէր Չորեքշաբթի օր, Պիքֆայա: 34 տարեկան էր:

Ցաւակցական հեռագիրները կը դիզուին, անոնց մէջ, առաջիններէն էր Միթերանի հեռագիրը:

×

Առաջին լուրը, որ կը յայտնէր թէ Ճեմայէլ ազատած է (կը թուի որ այս լուրը դիտումնաւոր տրուած է, ժամանակ շահելու համար եւ նախ մահուան լուրը հաղորդելու օ տ ա ր կարգ մը Պետութեանց) եւ մահուան լուրը, որ ուշ «կ'իյնար» ինչպէս կ'ըսեն, Ֆրանսայի լրագրողները պատճառ եղած է, որ Փարիզի միայն 3 օրաթերթ կարենան, վերջին պահուն, իրենց «առաջինը» փոխել (Ֆիկառօ, Փարիզիէն, Ֆրանս - Սուար) եւ չիյնալ, օրինակ «Լիպերասիոն»ի ծուղակը, որ իր փութկոտութեան մէջ կը խորագրէ «Ճեմայէլի պառաքան» (այսինքն՝ բախտը, բառը՝ արաբերէն օրհնութիւն կը նշանակէ):

Լիպերասիոն նոյն թիւին վերջին էջն ալ ձախող ծաղրանկարով մը կ'ակնարկէր իշխանուհի Կրասի արկածին, մինչ Մոնաքոյի իշխանուհին մեռած էր նախորդ գիշերը:

×

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԿՐԱՍԻ ՄԱՀԸ

Երկուշաբթի օր, երբ կառքով կը վերադառնար Մոնաքօ, Կրաս իշխանուհին իր կրտսեր աղջկան հետ ծանր արկած մը կ'ունենար: Թովէր 3500ը իշխանուհին ինք կը վարէր, երբ Քափ տ'Այի նահանգային փոքր ճամբու մը վրայ, կը կորսնցնէր ղեկը, շատ դէշ դարձուածքի մը վրայ եւ կառքը փոսը կ'իյնար, քանի մը անգամ ինքն իր վրայ գլտորելէ ետք: Մինչ ըՍթեֆանի, 17 տարեկան, ողջ-առողջ կ'ելլէր, իշխանուհի Կրասի համար կ'ըսուէր թէ 10 օր հիւանդանոց պիտի մնայ, ազդրի բեկումի հետեւանքով: Այդ իսկ պատճառով է, որ մահուան լուրը բոլորովին անակնկալ էր: Երեքշաբթի գիշեր, իշխանապետութեան հրապարակած զեկոյցը կը յայտնէր թէ Կրաս իշխանուհիին առողջական վիճակը ծանրացած էր Սեպտեմբեր 13-էն 14-ի գիշերը եւ 14-ին, օրուան մէջ եւ որեւէ դարմանում կարելի չէր: Կրաս մեռած էր ուղեղային արիւնահոսութենէ:

Հէքեաթի իշխանուհի, Կրաս, նախ ծանօթ էր որպէս շարժանկարի դերասանուհի: Կրէյս Քէլլի, նախընտրած դերասանուհին էր Հիչքոքի, բայց բոլորովին կը քաշուէր սինեմայէն, երբ, 1956-ին, կ'ամուսնանար Մոնաքոյի Ռենիէ իշխանին հետ:

Պարզ, սիրուած, ազատ ժամերը, առաւելաբար բարեսիրական գործերու տրամադրած (Նախագահուհին էր տեղւոյն Կարմիր Խաչին), իշխանուհի Կրաս մեռաւ 52 տարեկանին, իր անունը կրող հիւանդանոցին մէջ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Թուրք զինուորական կըցորդը գլխէն վիրաւորուած է, համալսարանի ցոյցի մը ընթացքին: Ոստիկանութեան համաձայն, Օսման Վոթզալար յարձակման ենթարկուած է համալսարանը, Երկուշաբթի, Թուրքիոյ զինուորական պետական հարուածին Բ. տարեդարձին առթիւ: 150 հոգի, մէջն ըլլալով 70 դիմակաւոր Թուրքեր, յարձակած են Վոթզալարի վրայ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, ՍԵՊՏ. 6 - 9)

ՖՈՒԹՊՈԼ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 45-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

———×———

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ «ԴՆԵՊՐ»ԷՆ ԵՒ ԻՋԱԾ ԴԱՍԱՒՈՐՄԱՆ 4-ՐԴ ՏԵՂԸ

Խորհրդային 45-րդ ախոյենութեան դարձի մրցումներուն, Սեպտեմբեր 8-ին, «Արարատ» 1-ի դէմ 3 կէտով պարտուած է «Դնեպր»էն, Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ: Երեւանցիները դաշտ իջած են իրենց կազմին մէջ քանի մը փոփոխութիւններով: Այսպէս, Վասիլեւի փոխարէն «Արարատ»ի բերդը յանձնուած է երիտասարդ Անտոնեանի, իսկ Աշոտ Սահակեանի փոխարէն խաղացած է Կիրակոսեան: Խաղի առաջին իսկ վայրկեաններուն հիւրերը նշանակած են կոլ մը, որմէ ետք անցած են պաշտպանողականի: «Արարատ»ի տղաքը բազմաթիւ գոհներ կազմակերպած են առանց արդիւնքի մը հասնելու, մինչ հիւրերը հակագրոհներէն մէկը յաջողած են կոլի վերածել, որմէ երկու վայրկեան ետք Խորէն Յովհաննիսեանի մէկ գեղեցիկ փոխանցումը Պօղոս Գալստեան կոլի վերածած է: Երկրորդ կիսախաղին, «Դնեպր» իր ամբողջ խումբով անցած է պաշտպանողականի, իսկ «Արարատ»ի տղոց կազմակերպած բոլոր գործողութիւնները ոչ մէկ արդիւնք կրցած են ձեռք ձգել եւ հիւրերը կոլ մը եւս նշանակելով խաղին արդիւնքը հասցուցած են 1 - 3-ի, ի նպաստ իրենց:

Նոյն օրուան միւս խաղերուն արդիւնքներն են.-

Դինամօ (Մ.) - Տորպեդօ (Ք)	2 - 1
Սպարտակ (Մ.) - Նեֆթչի	5 - 0
Չերնոմորեց - Շախտեոր	2 - 0
Դինամօ (Կ.) - Կուբան	3 - 0
Զենիթ - Տորպեդօ (Մ.)	4 - 2
Դինամօ (Մինսկ) - ԲԿՄԱ	1 - 1
Դինամօ (Թ.) - Մետալիստ	1 - 0

Այս խաղերէն ետք «Արարատ» մէկ աստիճան կը կորսնցնէր դասաւորման իր դիրքէն՝ 3-րդ տեղէն իջնելով 4-րդի: Դասաւորման գլուխը միշտ կը գտնուէր Մինսկի «Դինամօ»ն 32 կէտով. իրեն կը յաջորդէին Թիֆլիսի «Դինամօ»ն 30 կէտով, Մոսկուայի «Սպարտակ»ը 29, «Արարատ» 27, Խարկովի «Մետալիստ» 26, եւայլն:

×

ՍՐՏԻ ՎԻՐԱԲՈՒԺՈՒՄ

Սրտի վիրաբուժութեան համամիութենական գիտական կեդրոնին Երեւանի մասնաճիւղը մեծ համբաւ կը վայելէ Հայաստանի եւ խորհրդային այլ հանրապետութիւններուն մօտ: Տարեսկիզբէն իսկ կ'ընդունի նաեւ հիւանդներ ուրիշ հանրապետութիւններու քաղաքներէ: Այս պատճառով կը կառուցուի յարակից շէնք մը:

Կեդրոնի մասնաճիւղին տնօրէնն է վիրաբոյժ Ալ. Միքայէլեան: Կու տայ կարգ մը մանրամասնութիւններ.- «Մենք կանոնաւոր կերպով եւ հետեւողական ձեւով կը բնութագրենք իւրաքանչիւր վիրահատումին նկարագիրը, բոլոր մանրամասնութիւններով: Ասիկա, այնուհետեւ կը դառնայ հիւանդութեան «կենսագրութեան» կարեւոր մասը: Այլ եւ այլ հարցերու կարգին մասնաւորաբար կ'ուսումնասիրենք մարմնին տարբեր գործարաններուն, օրկաններուն գործունէութիւնը՝ այսպէս կոչուած «վերականգնողական» վիրահատումներու ժամանակ, նպատակ ունենալով, ի հարկին, վերահաստատել անոնց բնականոն պաշտօնները»:

Գլխաւոր ուղղութեան՝ սրտին վիրահատութեան կողքին, կը կատարենք նաեւ լեարդի, ստամոքսի եւ մարմնի ուրիշ գործարաններու վիրահատումներ:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջ)

Գարունի ամսագիրին Թղթակիցին արծարծած հարցերէն մէկը կը կազմէ Հայաստանի մէջ այսպէս կոչուած Թափօններուն օգտագործումին կարեւորութիւնը։ Միհրան Գրիգորեան գիտել կու տայ, թէ ժամանակակից Թէքնոլոժիին կարելիութիւնները այնքան լայն են, որ փաստօրէն ներկայիս գոյութիւն չունին օգտագործումին համար անպէտք նկատուած Թափօններ։ Հետեւաբար զանոնք այլեւս պէտք է դասել երկրորդական հում նիւթերու շարքին։

Այս խրողոթեան հակառակ, Հայաստանի տնտեսութեան առանձին ճիւղերուն մէջ ատոնք շատ մեծ քանակներու կը հասնին, անոր բառով՝ միլիոնաւոր։ Այսպէս, երկաթահանքի արտահանումի ժամանակ մետաղին աւելի քան 20 տոկոսը կը մնայ ընդերքին մէջ։ Մօտաւորապէս տասնամեակէ մը ի վեր, մեքենաշինութեան մէջ մետաղին աւելցուքները կը ներկայացնեն սպառումին 28 տոկոսը։ Զափազանց մեծ կը նկատէ նաեւ կողմնակի նիւթերուն կորուստները մետաղամշակումին ժամանակ։

Արտակարգ կերպով օգտակար կրնան նկատուիլ առօրեայ կենցաղի նիւթերուն աւելցուքները, որոնք անպէտք եւ անգործածելի համարուելով աղբամանները կը նետուին։ Ուսումնասիրութիւնները ցոյց կու տան, որ 5 – 6 հոգինոց ընտանիքի մը օրուան ընթացքին աղբաման նետած այլազան նիւթերը վերամշակելու պարագային, կրնան այդ նոյն ընտանիքին օրուան անհրաժեշտ ջերմութեան աւելի քան մէկ - քառորդը ապահովել։

Տնտեսութիւններու ղեկավարներէն շատեր կ'առարկեն, թէ այս նպատակներուն համար նիւթական միջոցներ չեն հայթայթուիր։ Ուրիշներ ալ խնայողութեան պատրուակով կը ձգտին անտեսել նիւթերուն մնացորդները վերամշակելու եւ զանոնք օգտագործելու աշխատանքը, նոյնիսկ, երբ նիւթական յատկացումներ կը նախատեսուին։ Այդպիսիները կը մոռնան, թէ խնայողութիւնը եւս ծախքեր կը պահանջէ։

Մասնագէտը այս առթիւ կ'անդրադառնայ, Թղթակիցին հարցումին ընդառաջելով, երեւութապէս պարզ, ընթացիկ նկատուող կէտի մը, այն է՝ կտոր մը հաց ժողովրդական բացատրութեան։

Ներկայիս, կ'ըսէ ան, Հայաստան կը հաշուէ շուրջ 610·000 ընտանիք։ Եթէ ասոնցմէ իւրաքանչիւրը օրական միջին հաշուով 100 կրամ քարթու (աւելցուք, օթեկ) հաց մէկ կողմ նետէ, ապա միայն մէկ տարուան հաշուեկշիռը, հացի վատնումին մէջ, 23·000 թոն կ'ըլլայ մօտաւորապէս։ Պատկերաւոր բացատրութեամբ ասիկա կը նշանակէ օդին յանձնել աւելի քան 11·000 հեկտար բերրի հողատարածութիւն, կարեւոր քանակութեամբ սերմացու, պարարտանիւթեր, վառելանիւթ, ելեկտրուժ, գիւղատնտեսական թէքնիք, ոռոգումի ցանցեր, եւայլն։ Զէ՞ որ նիւթական եւ աշխատանքի լայն միջոցներու կը կարօտին հացահատիկ արտադրելու, հատիկը ալիւրի վերածելու, անով հաց թխելու եւ, վերջապէս, հացագործէն սպառողին հասցնելու ճիգերը։

Մասնագէտին մատնանշումով, հացին խնայողութեան համար անհրաժեշտ է ամէնէն առաջ բարելաւել անոր որակը, քանի ասիկա այնքան ալ նախանձելի մակարդակի վրայ չի գտնուիր Հայաստանի մէջ։ Աւելին՝ պէտք է պարսաւանքի ենթարկել չայլողները։ Դրա շնորհիւ, հաւանաբար, մարդիկ խանութից կը գնեն այնքան հաց, որքան տուեալ ընտանիքում հնարաւոր է օգտագործել օրուայ ընթացքում։ Ըստ երեւոյթին, հարկ կը լինի մեծացնել թարմ հաց մատակարարելու յաճախականութիւնը»։

Գարունի Թղթակիցը հարցումի ձեւին տակ նկատել կու տայ, թէ դեռ մինչեւ վերջերս կը չեշտուէր այն միտքը, թէ Խորհ. Միութեան հանքանիւթերը եւայլն անսպառ են։ Հայաստանի համար ալ նոյնը կ'ըսուէր քարահանքերուն համար։

Մասնագէտին տեսակէտով նման միտքեր պատճառ կը դառնան որոշ անհոգութեան։ Ի դէպ, կ'ըսէ ան, առեն մը դասագիրքերով նոյնը կ'ըսէին մեզի։ Կ'ընդունի, թէ Խորհ. Միութիւնը հարուստ է բնական աղբիւրներով։ Սակայն, ատոնք՝ ընդլայնուած վերարտադրութեան պատճառով արագ թափով կը սպառին։ Իբրեւ օրինակ կ'առնէ երկաթին պարագան, ըսելով․․ Երկաթահանքերուն համաշխարհային պաշարներուն երկու - հինգերորդը կը գտնուի Խորհ. Միութեան սահմաններուն մէջ։ Սակայն արդէն իսկ երկաթահանքին ուղղութեամբ արդիւնաբերութեան պահանջները կը բաւարարուին աշխատանքի, նիւթական, ելեկտրուժի աղբիւրներու բաւական լայն միջոցներու կիրարկումով, յատկացումներով։ Օգտակար հանածոներու բազմաթիւ հին եւ այդ շարքին հարուստ հանքավայրերու սպառումին հետեւանքով, ինչպէս նաեւ հում նիւթերուն արդիւնաբերական կեդրոնները դէպի արեւելք եւ հիւսիս տեղափոխելու պատճառով զգալի կերպով կը դժուարանան ծրագիրներուն իրագործումները։ Այս երեւոյթը արդէն նկատելի կը դառնայ նախորդ հնգամեակին։ Հարցը այն է, որ ծայր տուած է նուազ հարուստ հանքավայրեր օգտագործելու եւ ասոր փոխարէն հանքա - երկրաբանական բարդ ու դժուար պայմաններու մէջ ահագին ջանք թափելու անխուսափելի անհրաժեշտութիւնը։

Յայտնի է, որ ոչ մէկ հանքավայր կարելի է օգտագործել ամայի վայրի մէջ։ Հետեւաբար, անհրաժեշտ է հանքավայրերուն մօտերը կառուցանել քաղաքներ կամ գոնէ բանուորական աւաններ՝ ի – րենց գործատուներով, դպրոցներով, առողջապահական, մշակոյթի եւ այլ կեդրոններով ու շէնքերով։ Մէկ խօսքով ատոնք լայն ծախքերու կը կարօտին։ Մինչդեռ ատոնց փոխարէն կարելի է խնայողաբար օգտագործել արդէն արտադրուող մետաղը։

Այս միտքերուն կարգին, մասնագէտը կը յիշեցնէ կարեւոր պարագայ մը, այն թէ՝ բնական հարստութիւններուն մէկ մասը կարելի է վերստեղծել, ինչպէս, օրինակ, հողը, ջուրը, անտառները, կենդանական աշխարհը, թէեւ ատոնք եւս կը պահանջեն նիւթական եւ աշխատանքի լայն ճիգեր։

Անդին բնական հարստութիւններուն միւս մասը եւ, ամէնէն առաջ, հանքանիւթերը վերջնական կերպով կ'անհետանան։ Ահա թէ ինչո՛ւ խնայողութիւնը շատ կարեւոր կը նկատուի։

Մ. Գրիգորեան կ'անդրադառնայ նոյնպէս «մարդ - բնութիւն» հարցին, այն յատկապէս հրատապ նկատելով Հայաստանի համար, որուն հողին, ջուրին աղբիւրները սահմանափակ են։ Անդին բնակչութեան տեսակէտով՝ խիտ բնակութիւն կը պարզէ։ Կը հաստատէ, թէ վերջին տարիներուն լուրջ աշխատանքներ կատարուած են բնութիւնը անաղարտ պահելու ուղղութեամբ՝ գործատուներուն վնասաբեր արտահանումները չէզոքացնել եւայլն։ Կ'աւելցնէ, թէ մշակուած է գիտական կերպով հիմնաւորուած ընդհանուր ծրագիր մը․ ասիկա կ'ընդգրկէ բնութեան անաղարտ պահպանումին ձգտող բոլոր երեսները։ Եւ, հետեւաբար, կը կարօտի մեծ ծախքերու, որոնք կրնային համեմատաբար նուազ ըլլալ, եթէ մարդիկ հոգատար վերաբերում ցոյց տային - եւ տան - բնութեան հանդէպ։

Մախումներուն մէջ, խմելու ջուրին օրինակը ցոյց տալէ ետք, Հայաստան, եւ յատկապէս, Երեւան, Գարունի ամսագիրին Թղթակից Լեւոն Անանեանի հարցումներուն եւ ներկայացուած հարցերուն պատասխանող Մ. Գրիգորեան կ'եզրակացնէ․․ Հայաստանն աշխարհին յայտնի է որպէս մաքուր եւ ջինջ օդի, զուլալ ու սառնորակ աղբիւրների, անուշահամ մրգերի երկիր։ Իւրաքանչիւրիս պարտքն է հոգալ, որ գալիք սերունդները չզրկուեն բնութեան այդ հրաշալի պարգեւներից»։

Ժ. Մ.

ՑՈՒՑԱՏԵՍՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄՆԵՐ ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Երէկ գիշեր յանկարծ անդրադարձայ որ մեր կեանքին մէջ որքա՜ն շատ են «վերջին անգամ»ները։ Որքա՜ն շատ եւ որքան տխուր։ Մենք ուզենք կամ ոչ, անոնք պարբերաբար կը ցցուին մեր դիմաց եւ մեզի կ'ըսեն. «Լաւ նայէ՛ ինծի, ես վերջարան մըն եմ, վերջակէտ մը, վերջին կայան մը, վերջալոյս մը, վերջապէս՝ բաժանում մըն եմ» Լաւ նայէ՛ ինծի ու մի՛ մոռնար զիս, որովհետեւ ես միւսներէն տարբեր եմ եւ արժանի՛ յիշուելու»։

Իրաւ ալ որքա՜ն շատ են այդ անպիտան «վերջին անգամ»ները։

Օր մը դէպի շատ հեռաւոր ափ մը երթալու համար հրաժեշտ կ'առնես ծերունազարդ ծնողքէդ, կ'ողջագուրուիս հօրդ, մօրդ հետ ու դուն քեզի գաղտնաբար կը խորհիս որ վերջին անգամ կը տեսնես զանոնք։

Հոգեվարք հիւանդ բարեկամի մը այցելութեան կ'երթաս, քանի մը մխիթարական խօսքեր կ'արտասանես, քովը քիչ մը կը նստիս, յետոյ հրաժեշտ կ'առնես աչքերուն մէջ նայելով։ Այդ պահուն քաջ գիտես որ վերջին անգամ կը տեսնես զինքը։

Տասը, քսան տարուան տունդ պիտի թողուս եւ ուրիշ տեղ մը պիտի փոխադրուիս։ Մի առ մի կը շրջիս այն սենեակներուն մէջ, ուր այնքան ուրախ օրեր ապրած ես, ու գիշերը անկողին կը մտնես տխրօրէն մտածելով որ վերջին անգամ մըն է սա, այդ սիրելի ու ջերմիկ տան մէջ։

Այո՛, որքան շատ են այն վերջին անգամները, որոնք աչքերուդ մէջ նայելով կը մօտենան քեզի ու յետոյ վրայէդ կ'անցնին կ'երթան։ Եւ տակաւին որքան շատ են անոնց այն միւս նմանները, որոնք քեզի այցելութիւն տուեր են առանց որ դուն այդ պահուն նշմարած ըլլայիր։

Բարեկամի մը, սիրելի մերձաւորի մը մահուան լուրը կը ստանաս։ Դեռ երէկ տեսած էիր զինքը, խօսած էիր անոր հետ։ Ո՞ւրկէ պիտի գիտնայիր որ վերջին անգամ էր այդ։

Ուղղակի քեզ հարուածեն կամ ուրիշը հարուածեն, սրտի ճմլում պատճառող բան մը ունին «վերջին անգամ»ները։ Ի՜նչ «վերջին անգամ»ներ կան, որոնք թերեւս իրենց տեղը իրենցմէ աւելի գեղեցիկներուն, աւելի հաճելիներուն պիտի թողուն, սակայն նորէն ալ չեն դադրիր քաղցր տրտմութիւն մը պատճառելէ։

Պիտի առարկուի որ ամէն վախճան ան-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

5.

Իր անձնական վիշտն ասես մոռանում էր Գէորգ Յակոբեանը, երբ այդպէս տեսնում էր մեքենագրուհուն։ Իր սրտում նա անչափ գոհ էր Գուրգէն Սարգսեանից, որն այդպիսի նամակներ էր ուղարկում ռազմաճակատից եւ խնդութեամբ լցնում մի կնոջ անուրախ օրը։

Հիմնարկի պետը Աշխէն Սարումեանին երբեմն ուղեկցում էր տուն, մի քանի անգամ մեքենագրուհին իրենց մօտ հրաւիրեց նրան, մի երկու անգամ էլ ինքը՝ Գէորգ Յակոբեանը, ձանձրանալով մենակութիւնից, տխուր վերյիշումներ չապրելու եւ երբեմն սիրած կնոջ մասին չմտածելու համար, գնաց Աշխէն Սարումեանի մօտ, իմանալով, որ այնտեղ մոռացւում են իր զգացումները, թուլանում։

Նա արդէն իրեն կապուած էր զգում այդ ընտանիքի հետ։

Երկար, շատ երկար տարիներ շարունակ նա այդպիսի ընտանիք էր երազել, բայց բախտը չժպտաց նրան, չիրականացան սիրով փայփայուած երազները։

Փոքրիկ Ռուբիկն էլ կապուեց այդ մարդուն, որ իրեն շարունակ ծնկներին էր նստեցնում եւ հետաքրքիր պատմութիւններ էր անում։ Ամէն անգամ այդ լաւ մարդն իր համար նուէրներ էլ էր բերում։

Յաճախ, երբ մի քանի օր Գէորգ Յակոբեանը չէր երեւում իրենց տանը, Ռուբէնը կարօտում էր նրան եւ խնդրում մօրը, որ նրան իրենց մօտ հրաւիրի։

- Հայրիկի չափ ես սիրում եմ քեռի Գէորգին,- ասում էր նա,- հայրիկի պէս նա լաւ մարդ է։

Աշխէնը Գէորգ Յակոբեանին յայտնում էր որդու ցանկութիւնը, եւ այդ օրը հիմնարկի պետը նրանց մօտ էր անցկացնում երեկոն։

Եւ այսպէս անցնում էր յոյզերով ու ապրումներով լի ժամանակը։

Պատերազմը վերջացաւ։

Օրեր ու շաբաթներ անցան. Սուրէն Սարումեանից էլի ոչ մի նամակ չստացուեց։

Գուրգէն Սարգսեանի նամակներն էլ դադրեցին. արդեօք նրան ի՞նչ պատահեց։

Մռայլութեան քօղը նորից իջաւ Աշխէն Սարումեանի դէմքին։

Զարմանալիօրէն ինչ-որ տեղից կրկին յայտնուեց Արամը եւ սկսեց իր հետապնդումներով դարձեալ վրդովել նրա յուզուած ու փոթորկուած հոգին։

Աշխէնն աշխարհում ասես էլի մենակ մնաց։ Նա զգաց, որ իր ուժերը թուլանում են, որ ինքը չի կարող դիմանալ իր սիրտը կրծող ցաւին։

Այժմ Գէորգ Յակոբեանն էլ էր ասես խուսափում նրանից։

Աշխէնը նկատեց, որ հիմա իր հետ խօսելիս այդ մարդը չէր կարողանում ուղիղ նայել իր աչքերին։ Այժմ նա էլ առաջուայ պէս առիթ չէր փնտռում իրեն տուն ուղեկցելու, չէր գալիս իրենց մօտ։

Մի քանի անգամ նա հիմնարկի պետին յայտնեց որդու ցանկութիւնը, որը շատ, խիստ շատ էր կարօտել Գէորգ քեռուն, եւ նրան իրենց մօտ հրաւիրեց։

Հիմնարկի պետը պատճառաբանեց նրանց չայցելելը եւ ասաց, թէ հէնց որ Գուրգէն Սարգսեանից նամակ ստացուի, նա այն ժամանակ էլ հնարաւորութիւն կը գտնի նրանց մօտ գնալու։

Անցան օրեր։

Ոչ ոք նամակ չգրեց Աշխէն Սարումեանին, ո՛չ իր ամուսինը, ո՛չ իրենց ծանօթ Գուրգէն Սարգսեանը։

Սկսուեց տաղտկալի, ձանձրալի եւ տխուր աշխատանքային առօրեան, սպասումներով եւ յուսահատութեամբ լի առօրեան։

6.

Դուռը ծեծեցին։

Գէորգ Յակոբեանը, որ գահաւորակին նստած օրուայ թերթն էր ընթերցում, մի կողմ դրեց այն ու.

- Մտէք։

Դուռը բացուեց եւ շեմքում երեւաց մի անծանօթ երիտասարդ։

- Խնդրեմ, անցէք ներս,- ասաց տանտէրը։

Անծանօթ երիտասարդը մտաւ սենեակ։

Գէորգ Յակոբեանը շարունակում էր հարցական նայել նրան։

- Դուք ինձ կը ներէք, բայց ես Աշխէն Սարումեանի հարցով եմ եկել ձեզ մօտ,- ասես դողացող ձայնով խօսեց անծանօթը։

Գէորգ Յակոբեանը յիշեց նրան. դա այն երիտասարդն էր, որին շարունակ տեսնում էր իրենց հիմնարկի շեմքում կանգնած, Աշխէն Սարումեանին սպասելիս։

- Խնդրեմ, ես ձեզ լսում եմ,- ասաց նա եւ երիտասարդին աթոռ առաջարկեց։

Արամը նստեց եւ գրպանից հանեց գլանատուփը։

(Շար 8)

…պաժան տխուր չէ: Իրաւ է, մեր կեան-քին մէջ կան նաեւ անհաճոյ ապրումնե-րու «վերջին անգամ»ներ: Օրինակ՝ եր-կարատեւ բաժանումէ մը վերջ յաջորդ-օր պիտի մեկնաս հարազատներէդ եւ գի-տես կը խորհիս որ պանդխտութեան վեր-ջին գիշերն է սա: Հիւանդանոցէ մը ա-զատ արձակուելով տուն պիտի վերադառ-նաս յաջորդ օր, եւ սիրտդ ուրախու-թեամբ կ՚ուռի, կը մտածես որ տունէդ հեռու պիտի չըլլաս այլեւս:

Սակայն այս ուրախ վերջինները հետք չեն թողուր մեր մտքին մէջ, չեն ցնցեր մեզ, յետադարձ ակնարկ չենք նետեր ա-նոնց վրայ, որովհետեւ կարծես «վերջին անգամ»ը սեղմուած է իր մէջ տխուր ապաւորութիւն պահելու համար: «Վեր-ջին անգամ»ը այն մէկն է զոր պիտի նա-խընտրէինք չունենալ, չապրիլ: «Վեր - ջին անգամ»ը իրական վերջին անգամ մըն է այն ատեն միայն երբ ափսոսանքի հա-տիկ մը կայ անոր մէջ:

×

Տարօրինակ սովորութիւն մը ունէի, ո-րուն անձնատուր եղայ երկար տարիներ: Ամէն աշնան, երբ կը հասնէր ամարանո-ցէն քաղաք վերադառնալու օրը, վերջին օրերը առանձինն մելամաղձոտ պտոյտ մը կ՚ընէի ամարանոցի ամէնօրեայ շրջա-նակիս մէջ: Կը քալէի եւ չուրջս կը դի-տէի ամէն վայրկեան ես ինծի կրկնելով թէ վերջին անգամ է այդ, թէ յաջորդ օրը հեռացած պիտի ըլլամ այս տեղերէն: Տեսակ մը արարողութիւն էր ատիկա ին-ծի համար, յարգանքի արտայայտութիւն մը՝ «վերջին անգամ» կոչուած հրէշին: Ինչ փոյթ եթէ ամարանոցը անհաճոյ դարձած էր այլեւս, եթէ ցուրտերը սկը-սած էին ու աշնան հովերը կ՚աւլէին փո-ղոցները: Ես անպայման ջերմեռանդօրէն կը կիրարկէի այդ պտոյտս, որովհետեւ միշտ կը մտածէի թէ մարդիկ պէտք է յարգեն ամէն բաժանում, ամէն վերջակէտ, ամէն անկինադարձի վիճակն ու գիտակցութիւնը:

×

Մինչդեռ մեր կեանքին իւրաքանչիւր օրն ու ժամը, իւրաքանչիւր երկվայրկեա-նը վերջին անգամ ապրուած բան մը ունի անպայման իր մէջ: Մեր առած ու տուած իւրաքանչիւր շունչը վերջակէտ դնէ բանի մը: Երբեք պիտի չըլլանք այն ինչ որ էինք վայրկեան մը առաջ: Երբեք անգամ մըն ալ պիտի չտեսնենք այն մարդը, որուն անդրիպեցանք փողոցը: Երբեք նոյն ջու-րը պիտի չըմպենք մեր ամէնօրեայ գա-ւաթին մէջէն: Եւ երբեք անգամ մըն ալ տասը տարեկան, քսան տարեկան, յիսուն տարեկան պիտի չըլլանք, երբ օրացոյցը մեզի պիտի յիշեցնէ թէ մեր տարեդարձն է…:

Հետ՚ւ մեզմէ սակայն այն տխուր վեր-ջին անգամները, որոնց անմիջապէս չեն յաջորդեր ուրախ առաջին անգամներ…:

Բ. Հ.

ԹԷՈԴԻԿԻ «ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ»

×

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադե - միային հրատարակչութիւնը լոյս ընծա-յած է կարեւոր գիրք մը՝ նուիրուած Թէ-ոդիկի «Ամէնուն տարեցոյցին»:

Հեղինակը, Մեսալինա Ադանալեան, օգտուելով մենագրական, պարբերական մամուլի, արխիւային վաւերագիրներու հարուստ նիւթէն, իր գործին մէջ կը լու-սաբանէ արեւմտահայ կարեւոր պարբե - րականներէն մէկուն հրատարակութեան պատմութիւնը, հրատարակիչ - խմբագիր Թէոդիկի գրական, գիտական, հրապա - րակախօսական գործունէութիւնը, «Ամէ-նուն տարեցոյցին» պատմական, հրապա-րակախօսական, գրական - գեղարուես – տական նիւթերը, ինչպէս բազմաթիւ ար-ժէքաւոր վաւերագիրներ:

Գիրքի առաջին գլխուն մէջ Մ. Ադա-նալեան Հայաստանի մէջ առաջին ան - գամ ըլլալով կը գծէ Թէոդիկի կեանքին ուրուագիծը, կը ներկայացնէ այն գաղա-փարները՝ որոնք Սկիւտարի փոքրիկ մա-նուկէն ձուլեցին մշակութային եւ հանրա-յին գործին նուիրեալ իր կերպարը:

Թէոդիկ մինակ կը ձեռնարկէ անհաւա-տալի մեծ գործի մը՝ «Ամէնուն տարե-ցոյց»ի հրատարակութեան, որ 1907-էն 1929, մինչեւ հեղինակին մահը, 19 լոյս-ւար հատորներով դարձաւ ժամանակի հայ հանրային մտքի իւրօրինակ հանրա-գիտարանը:

Գիրքի երկրորդ գլխուն մէջ հեղինակը կ՚ուսումնասիրէ տարեցոյցին մէջ տեղ գտած հայ ժողովուրդի նոր շրջանին պատմութեան հարցերը:

«Կեանքի իմաստն ըմբռնելու, մարդկա-յին հասարակութեան զարգացման ընթաց-քը հասկնալու համար իւրաքանչիւր ան-հատ պէտք է «վերապրի» մարդկութեան կեանքը սկիզբէն, բոլոր ժողովուրդներու, բոլոր մարդոց եւ իրերու կեանքը, պէտք է որ մարդը «տիեզերքը խտացնէ իր մէջ», կը գրէ տարեցոյցը իր առաջին համարին մէջ: Ու իրաւ կը յաջորդեն 1860-ական Թուականներու հայ ազգային - ազատա-գրական վերելքը, 1894 - 1896-ի կոտո-րածները, 1908-ի ցնծութեան կարճատեւ պահը, 1909-ին Ատանայի կոտորածին յաջորդող խոր հիասթափութիւնն ու տագնապը, 1915 արիւնոտ Թուականը, 1920-ի վերիվայրումները եւ այլ կարե - ւոր շրջաններ ներկայացնող արժէքաւոր յօդուածները:

Թէոդիկի հաւատամքը լաւագոյնս ար - տայայտուած է տարեցոյցին հետեւեալ գաղափարովը.- «Ազգը մարդասիրութեան դպրոցն է. ով որ իր ազգը չի սիրեր, չէ կարող սիրել զայլ մարդիկ»:

Երրորդ գլուխը նուիրուած է տարեցոյ-ցին գեղարուեստական գրականութեան: Այդ նիւթերը, հիմնականին մէջ, կ՚ար – տայայտեն դարասկիզբի արեւմտահայ գը-րական շրջանակներու հետաքրքրութիւն - ները եւ աչքի կը զարնեն գրողներուն տա-ղանդը, գեղագիտական ըմբռնումն ու յառաջդիմական համոզումները համա - կողմանի ներկայացնելու մղումով:

Թէոդիկ յաջողած էր համախմբել օր - ուան լաւագոյն հայ գրողները: «Ամէնուն տարեցոյցի» մէջ մէկտեղուած են Սիա - մանթոյի «Կարմիր լուրեր բարեկամէս», Վարուժանի «Ցեղին սիրտը», Ռ. Զար - դարեանի «Ցայգալոյս» հատորները, Ա. Զօպանեանի, Վրթանէս Փափազեանի, Ալ. Խասհակեանի, Լ. Շանթի եւ դեռ ուրիշ շատերու գրական ստեղծագործութիւն - ները: Պատմութեան, Թատրոնին, երա - ժըշտութեան, նկարչութեան եւ ճարտա-րապետութեան նուիրուած անթիւ ուսում-նասիրութիւնները չեն սահմանափակուիր միա՛յն հայ կեանքին առընչուող նիւթե-րու ուսումնասիրութեամբը. հոն տեղ ու-նին, հայազգի օտարներու կողքին, հա - մաշխարհային մշակոյթը կազմող բոլոր արժէքները: Տարեցոյցներուն մէջ կողք կողքի կը գտնենք Շէյքսփիրի, Սառա Պերնարի, Էլէոնորա Տուզէի, Յովսէփ Փուշմանի, Յակոբ Կիւրճեանի, Էտկար Շահինի, Ժագ Տամատի, Շառլ Ազնաւուրեա-նի, Զաքար Զաքարեանի եւ ուրիշներու արուեստին նուիրուած ուսումնասիրու – թիւններ, ինչպէս նաեւ «Գեղեցիկ ար - ուեստը», «Ծաղրանկարն ու իր արուես - տը», «Լուվր», «Վենետիկեան նկարչու - թիւն» եւ այլ հարցեր շօշափող լուրջ մե-նագրութիւններ:

ԱՐՍԷՆ ԳԻԶԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՐՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վիճակագրական տուեալները ցոյց կու-տան, թէ ամէն ընտանիք տարին կը գը-նէ տասը, երբեմն ալ աւելի գիրք: Բը-նակչութեան մէկ - քառորդը կ՚օգտուի հանրային գրադարաններէն, որոնց թիւը կը հասնի մօտաւորապէս 100.000-ի: Այդ-պիսի գրադարաններ կան նաեւ արդիւ - նաբերական ձեռնարկներուն, գիւղական համագործակցականներուն, պետական հաստատութիւններուն մէջ: Անոնց գիրքի քանակը երբեմն կը հասնի քանի մը հա-րիւր հազարի: Կան անհատներու պատկա-նող հարուստ հաւաքածոներ՝ հազարէ ա-ւելի գիրքերով: Այդ հաւաքածոներուն մէջ կարելի է տեսնել տարբեր վայրերու եւ Թուականներու հրատարակուած հայ գրագէտներու ստեղծագործութիւններ, եւրոպական դասական գործեր: Շատեր կը հաւաքեն հազուագիւտ նկատուած հը-րատարակութիւններ: Անոնց տրամադրու-թեան տակ կը գտնուին հնագրավաճա - ռատուներ, որոնց թիւը քիչ չէ:

Հայաստանի մէջ կան հինգ հրատարակ-չականներ.- Հայաստան, Սովետական Գը-րող, Լոյս, Միտք եւ Գիտելիք: Կայ նա-եւ կարեւոր այլ հրատարակչական մը, այն որ կը պատկանի Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիային:

×

ԹԱՆԳԱՐԱՆ… ԲՆԱԿԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Իր բնակարանին մէջ հետաքրքրական Թանգարան մը հաստատած է մանկավար-ժական հիմնարկութեան պաշտօնեայ Գա-գիկ Եթիմեան: Ցուցադրութեան դրուած նիւթերը կ՚ընդգրկեն 15.000-է աւելի հին դրամներ, դրոշմաթուղթեր, ծխամորճ - ներ, բացիկներ եւ այլ իրեր: Միայն դը-րամներուն թիւը երկու հազարէ աւելի է. կը պատկանին շուրջ 70 երկիրներու՝ հը-նագոյն ժամանակներէն ցայսօր: Կան Մե-ծըն Պետրոսի օրով հատուած հինգ կո-պեկնոցներ, իւրաքանչիւրը 60 կրամ ծան-րութեամբ: Անոնց կողքին տեղ կը գըտ-նեն նաեւ կէս կրամնոց մետաղեայ դը-րամներ:

Հետաքրքրական է արուեստի բաժինը, ուր կան 150-է աւելի շքեղ գիրքեր՝ աշ-խարհահռչակ նկարիչներու, քանդակա - գործներու լաւագոյն ստեղծագործու - թիւններու վերատպումներով:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԵՒՐՈՊԱ: ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հաս. Շուկայի երկիրներու վերջին վիճա-կագրութիւնները, որոնք կը վերաբերին անցեալ տարուան, հրապարակուած եւ - րոպական Ցանձնաժողովին կողմէ, բը - նակչութեան ընդհ. թիւ ցոյց կու տան 270.651.000:

Ամէնէն բազմամարդ թիւը կը ներկա - յացնեն Արեւմտեան - Գերմանացիները՝ պարզելով 61.682.000: Յաջորդական կար-գով կու գան Իտալացիները՝ 56.231.000, Անգլիացիները՝ 56.000.000 եւ Ֆրանսա-ցիները՝ 53.900.000:

Բացի Հոլանտացիներէն, որոնց թիւը տուեալ ժամանակաշրջանին համար կը ներկայացնէ 14.247.000, Հասարակաց Շուկայի անդամ մնացեալ բոլոր երկիր-ներն ալ տասը միլիոնէն նուազ բնակչու-թիւն ցոյց կու տան: Պելժիա՝ 9.852.000, Յունաստան՝ 9.730.000, Դանիա՝ 5.122.000, Իրլանտա՝ 3.440.000 եւ, վեր-ջապէս, Լիւքսէմպուրկի Մեծ – Դքսու - թիւնը՝ 364.000:

Վիճակագրութիւնը ցոյց կու տայ, թէ ծնունդներու բարձրագոյն տոկոսը կ՚ար-ձանագրուի Իրլանտա՝ հազարի վրայ 21, իսկ նուազագոյնը՝ Դաշնակցային Գեր - մանիա՝ հազարի վրայ 10: Մահեր: Անգ-լիա առաջին տեղը կը գրաւէ արձանագրե-լով հազարի վրայ 12, իսկ վերջին տեղը կը գրաւէ Հոլանտա՝ հազարի վրայ 8:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

Եւ իրաւ ալ, տեսան տուներու ձեւեր: Չէ, այս անգամ խաբկանք չէր: Տեղ տեղ նոյնիսկ կեցած էր մէկը, դօսացած ծա-ռի մը պէս: Գուցէ այն պղնձէ պատե - րով ու աշտարակներով հէքեաթի քաղա-քն էր որ յանկարծ փոխուած էր ցեխէ պատերով կարճ տուներու: Ծառ - ճեղ չունէր այդ գիւղը, ոչ իսկ Թռչունի թեւ: Քանի մօտեցան, աւելի որոշ տեսան տըկ-լոր եւ ուռեցած փորով, արմաւի զոյնով տղեկ մը, այծի մը հետ կեցած, իրենց կողմը կը դիտէր: Անտարակոյս աշխար-հի մէկ անկիւնը մոռցուած գիւղ մըն էր: Անոնք նոյնիսկ տեսան իրենց ծանօթ զորշ ճնճղուկները ուղտափուշերուն վրայ: Մի-ջոցի տաքութեան մէջ կար ծծումբի հոտ: Այծին ու մերկ փորով փոքրիկին քով հետզհետէ շատցան ուրիշներ ալ բուրդի նման մազերով ու մերկ սրունքներով: Հոն կեցած էր կին մը, որ կատուի չափ երախայ մը կուրծքին, կաթ կու տար: Անոր մօտ էր կարճահասակ ծերունի մը, որ հէքեաթի թզուկները կը յիշեցնէր:

Դայեկ Նուրխան չգիտէր թէ ի՛նչ տե-սակ բնակիչներու մէջ կը մտնէին, այդ ահաւոր ամայութեան մէջ, որ կարծես առաջին ստեղծագործութիւնը Աստուծոյ, այդ վայրին մէջ սկսած էր:

- Զգիտեմ, աղջիկս, այնտեղ որ կին, մանաւանդ երախայ կայ, դէշ մարդիկ չեն կրնար ըլլալ,- խօսեցաւ դայեկ Նուրխան, որ աւելի շատ Հարս Սուլթանով մտա-հոգուած էր: Հարս Սուլթան երեսին ցեխ քած, որպէս համր պիտի մտնէր այդ գիւղը:

Արդէն ծեր շուն մը մի քանի քոթոթ-ներով սկսան հաչել, երբ ծեր թզուկը ա-նոնց առջեւ անցաւ: Այդ պահուն դայեկ Նուրխան հաւատաց, որ դէշ մարդիկ չէին այդ գիւղացիները: Եւ իրաւ ալ կեռ սրունքով ծեր թզուկն էր, որ առա-ջին անգամ մօտեցաւ, իսկ միւսները կը նայէին այնպէս, ինչպէս սովոր էին հե-ռու հորիզոնները դիտել:

Բնակիչներուն համար ալ շատ անսո - վոր էր երկու անցորդներուն մօտենալը: Դայեկ Նուրխան չգիտէր ի՛նչ լեզուով խօսէր: Կորսուած գիւղի մը հետ գուցէ կորսուած լեզու մը հին կտակարանային: Թզուկ ծերունին պճլտան աչքեր ունէր ու «բարեւ» տուաւ լեզուով մը, որ աւե-լի շատ թրքերէնի կը նմանէր: Դայեկ Նուրխան դժուարութեամբ կը հետեւէր անոնց լեզուին, որովհետեւ խառնուրդ էր պարսկերէնի, թրքերէնի եւ քրտերէ-նի: Տիրականը, կարծես պարսկերէնն էր: Տաք փոթորիկէ այրուած ու չարչար - ուած, իրենք գիրենք հազիւ քարի մը վը-րայ տեղաւորեցին ու ջուր ուզեցին: Նո-րէն ծերուկն էր, որ ոտքերը փարտելով, գնաց ու պատի մը տակ դրուած բղղէ մը ջուր բերաւ կրիայի խոշոր տաշտի մը մէջ լեցուցած: Դայեկ Նուրխան եւ Հարս Սուլթան երկուական կրիայի տաշտ ջուր խմելէ յետոյ միայն զգացին, որ ջուրին մէջ ծանր ծծումբի հոտ կար: Գիւղացի-ները այդ ջուրը կը լեցնէին հողէ թըր-ծուած բղղներու մէջ՝ մինչեւ հանդչի: Այդ անապատի՝ ծուռ պատերով ցեխէ տուներուն մէջ ապրողները իրենց ապ - րուստը ձգած էին Աստուծոյ: Անոնք նոյ-նիսկ կ՚որսային խոշոր մողէզի տեսակ մը ու անոնց մսով կը կերակրուէին:

Փոքր ծերունին շատ էր պատրաստա - կամ. նոյնիսկ սաճ տաքցնել տուաւ ու իրենց համար, կին մը, պատրաստեց կըլ-կըլէ հաց: Տղամարդ մը քրջած հագուս-տով, կը քերթէր ծառէն կախուած կեն-դանի մը, որ վայրի կատուի կը նմանէր: Պատերուն տակ կային ծոյլ պառկողներ, որոնք կը յօրանջէին ու չէին շարժեր դի-տելու երկու անցորդներ հեռաւոր մոլո-րակէ մը իջած: Պատին կռթնած ծոյլերը, կարծես հրաշքի մը կը սպասէին, որ պի-տի կատարուի եւ կարծես միմիայն այդ հրաշքին համար ծնած ըլլային ու կը փնտռէին ուրիշ աշխարհ մը. այն աշ - խարհը, որ պիտի բացուէր մահէն յետոյ:

Յայտնի չէր, թէ ի՛նչ կերպարանք ու-նէր անոնց աստուածը: Անապատի հողին նման խորշոմներով լեցուն ծեր կին մը ապառաժի մը վրայ նստած, իր փոքրիկ թոռան գլուխը կը քթթէր ու ոջիլ կը կոտրէր եղունգներով:

(Շար. 649)

Այրի Տիկին Արշալոյս Մելիքեան և ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ԳՐԻԳՈՐ ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 13-ին:

Թաղումը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Սեպտ. 16, ժամը 11·45-ին, Անիէռի նոր գերեզմանատունը, Քաթր – Ռութ:

Մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».- Մեր ցաւակցութիւնները՝ Տիկին Մելիքեանի եւ ընտանիքին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հարազատները, ընկերներն ու բարեկամները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտ. 19-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին

ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին յ յիշատակ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Թօփուզեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտ. 19-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց քեռայրին եւ մօրաքրոջ ամուսնոյն՝

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

մահուան 10-րդ տարելիցին եւ քրոջ ու մօրաքրոջ՝

ՇԱՔԷ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Տիկին ԷԼԻԶ ԳԱՎՈՒՔՃԵԱՆ-ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ մահուան առաջին տարելիցի հոգեհանգիստը տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Սեպտ. 19-ին, Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին:

Յաջորդ օրը՝ Երկուշաբթի, ժամը 2-ին դամբարանի օրհնութիւն կը կատարուի գերեզմանատունը.-

Cimetière des Batignolles
Avenue du Cimetière des Batignolles
Métro: Porte de Clichy

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գ. Յովսէփեանէ 100 Ֆ. դպրոցին համար:

Nazar le Téméraire
MARIONNETTES A FILS
d'après un conte de:
HOVANNES TOUMANIAN
par la
Compagnie KRASNAL
MERCREDI ,SAMEDI, DIMANCHE — 15 H.
8, Rue Mousset - Nobert — Métro: Picpus
Tél.: 347. 33. 06

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Մալվինէ Էսապալեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտ. 19, ժամը 11-ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ-Ս. Յովհաննէս Մայր Եկեղեցւոյ մէջ (ռիւ Շառլօ), իր զաւկին՝

ՀԱՅԿ ԷՍԱՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Եօթնեղբայրեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտ. 19-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին

ՍԱՐԳԻՍ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Թագուհի Եաղճեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտ. 19-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՍՏԵՓԱՆ ԵԱՂՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ. ինչպէս նաեւ Եաղճեան, Պագըրճեան, Քիւչիւքեան եւ Ոսկերիչեան ընտանիքներու ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

× Այս առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ըլլան.- 150 Ֆ. Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, 100 Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան Վարժ.ին, 100 Ֆ. Ազգատախնամին (ըստանիալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»-ին:

×

Ասալա-ի համար Հայկ. Համախմբումը (Լիոնի շրջան) կը հաղորդէ որ քառասունքի հոգեհանգիստ կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, Ասալա-ի պատասխանատու՝

ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն Ռուբէն Թադէոսեանի յիշատակին, Տիկին Արշալոյս Թադէոսեան, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը նուիրէ Մարսէյլի Համազգայինի Կրթ. կեդրոնին, աշակերտի մը տարեթոշակը՝ 1·200 Ֆ. (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Գուրգէն Պօյաճեանի, իր զաւակներուն եւ ազգականներուն, իրենց կողակից եւ մօր՝ ընկերուհի Աշխէն Պօյաճեանի մահուան առթիւ:

×

Մարսէյլ. Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվառ - Օտտոյի մասնաճիւղին անդամուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տոքթ. Զաւէնի եւ Տիկին Գաբրիէլեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Ղազարեանի եւ զաւակներուն, Պօղոսեան ընտանիքին, Տէրոյեան ընտանիքին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝ ընկերուհի Տուտու Պօղոսեանի մահուան առթիւ:

Ցաւակցութիւններ նաեւ՝ Տէր եւ Տիկին Նիքոլա Մկրտիչեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Մկրտիչեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Յակոբեանի եւ զաւակներուն (Նիս), Խանոյեան ընտանիքին, Սարգիսեան ընտանիքին, Տէրտէրեան ընտանիքին, Փափազեան ընտանիքին եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրեցեալ մօր, մեծ-մօր, կեսուրին, զոքանչին, հօրաքրոջ, քեռկինին, խնամիին եւ ազգականին՝ ընկերուհի Հէլէօ Մկրտիչեանի մահուան առթիւ:

A LOUER
Tout petit studio meublé,
confort, coquet, neuf, bien situé.
PARIS 5e
Pour personne seule, serieuse,
sinon s'abstenir.
Téléphoner après 20 heures
362 77 48

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕԺԱՄ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՄԱՐ
ՄՈՆԹԷ - ՔԱՐԼՕ
P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.
Ամէն Կիրակի իրիկուն
- ժամը 10·30-ին:
×
ECOUTEZ TOUS LES DIMANCHES
EMISSION ARMÉNIENNE
POUR L'EUROPE (Bilingue)
— à 22 h. 30 —
MONTE - CARLO
P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.
B. P. 141 Monte - Carlo, MONACO

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ - Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ.Բ.Ը.Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի եւ պարի դասաւանդութիւններուն արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի, Սեպտ. 22ին: Կը խնդրուի ծնողքներէն, իրենց զաւակներուն հետ, արձանագրութեանց ներկայ ըլլալ ժամը 15ին.-

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած Սէն - Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ հայկական միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Սեպտեմբեր 15, Չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 9 – 12:

Կը դասաւանդէ Ս. Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի ղեկավարը՝ Խաչիկ Եղիազարեան:

ա) Հայերէն ամէն տարիքի համար:

բ) Աշխարհիկ եւ հոգեւոր երգեր, ի մասնաւորի Պատարագի երգեցողութիւն:

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վերսկսին Հ.Բ.Ը.Միութեան հովանաւորած Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնները, որոնք տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 17, Վազգէն Ա. սրահին մէջ: Կը դասաւանդէ եկեղեցւոյս հոգ. հովիւ՝

Գրիգորիս Քհնյ. Քէշիշեան

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դուրիթեան եւ Ֆոնպարլէթ դպրոցի աշակերտութեան արձանագրութիւնները կը կատարուին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 22-ին:

Դուրիթեան դպրոցի արձանագրութիւնը ժամը 9-էն սկսեալ.-

6, Allée Jolland — Bourg-les-Valence

Իսկ Ֆոնպարլէթ դպրոցի արձանագրութիւնը, նոյն օրը կէսօրէն ետք ժամը 14-էն սկսեալ, Լուիզ Միշէլ դպրոցին մէջ:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտ. 22-ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Ուսուցչուհի՝ Տիկին Աննա Գարագայա:

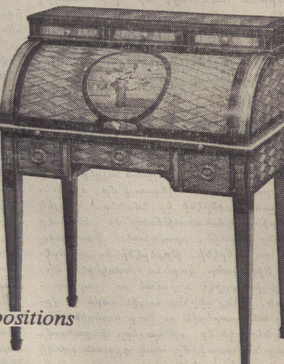
Նոյնպէս պարի դասերը կը վերսկսին Երեքշաբթի, իրիկունները, ժամը 17·30ին անցեալ տարուան ժիմնազի սրահին մէջ: Ուսուցիչ՝ Պ. Ժիրայր Մանիկեան:

×

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 18, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2-ին: Մշակոյթի Տուն, 9, Ռիւ տիւ Սիբր: Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

mardi 21 septembre à 20 h. 30
Salle de la Mutualité — 24, Rue St. Victor - 75005 Paris — Mº Maubert - Mutualité
LA F. R. A. NOR SEROUND
organise
UN MEETING - DÉBAT
Thème: BILAN et REFLEXION SUR SEPT ANNEES D'ACTIONS ARMEES ARMENIENNES
Prendront la parole:
— GERARD CHALIAND (Spécialiste du terrorisme et des differentes formes de guerilla)
— YVES TERNON (Historien)
— Un représentant de la F.R.A.
— Un représentant de la F.R.A. Nor Seround.

Meubles Ghazarian
4.000 m2 de mobiliers
présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi

visitez
une des plus belles expositions
de France
"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԿՈՉ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Ազգատախնամը վերջերս բազմաթիւ գործի դիմումներու դէմ - յանդիման կը գտնուի: Կը խնդրուի գաղութիս գործատէրերէն, որ եթէ պաշտօնեայի կամ գործաւորի անհրաժեշտութիւն ունենան՝ փութով տեղեկացնեն դրասենեակ.-

Ազգատախնամի Վարչութիւն

Հեռ.- 878· 02· 99 - 281· 17· 80
77, Rue La Fayette — 75009 Paris

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77, Rue La Fayette — 75009 Paris
A CREE
« RADIO ASK »
Restez à l'écoute de votre radio — 24 heures sur 24 — sur 100 Mhz.
Ecrivez à: RADIO ASK — B. P. 425.09 - Paris 75009
TELEPHONE: 416. 11. 33

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: Nº 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
17
VENDREDI
17 SEP
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.261 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.261

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԻՆՉ ՎԱՂՈՐԴԱՅՆ

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ԶՕՐՔԸ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ-ՊԷՅՐՈՒԹ ՄՏԱՒ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՊՕՂՈՍ Բ. - ԱՐԱՖԱԹ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Բոլորը, այսինքն բոլոր Լիբանանցիները համաձայն են, անգամ մը համար՝ Իսրայէլի դէմ ոճիրը ոճիր մըն էր Լիբանանի դէմ։ Ըստ կողմերուն, ամբաստանութիւնները տրամաբանական են։ Լիբանանեան ձախը Իսրայէլը կը տեսնէ մահափորձին ետին, աջն ալ՝ Սուրիան։ Ա[...]ռոց եւ պղտոր կէտերը շատ են եւ դժուար է, եթէ ոչ անկարելի, գտնել կամ նոյնիսկ գիտնալ թէ որո՞ւ գործն է։ Մէկ բան հաստատ է, արհեստաւորի գործ է, [...]մն կ'ըսեն՝ պետութեան մը։ Կասկած չկայ նաեւ թէ ներքին մեղսակցութիւն կար, քանի 200 քիլոնոց պայթուցիկ կարենալ դնելու համար Քաթայէպներու կեդրոնատեղին, որ պաշտպանուած է, պէտք է մուտքի դիւրութիւններ վայելել։ Լիբանանեան ձախը եւ ՊԱԿ-ը գտած ըլլալով սա հարցումին պատասխանը.- «Ո՞ւ կը նպաստէ ոճիրը», Իսրայէլի, կը կարծեն թէ գտած են ոճրագործը։ Ան[...]ալիք վարկած չէ անշուշտ, բայց եւ այնպէս, տրամաբանութիւնը բան մըն է, եւ Լիբանանի պարագային, մեծ դեր չի կրնար խաղալ։ Ճիշդ է, սակայն, որ Ճեմայէլը դեռ չթաղուած, Իսրայէլ Արեւմտեան - Պէյրութ ալ մտաւ, անսալով [...]ալից համաձայնագրին։ Տեղւոյն [...]աղ, փոքր բախումներ ունեցած է իսրայէլեան զօրքը եւ երկու զինուոր կորսնցուցած։ Նոյն օրը, Զորեքշաբթի լուսաբերել հաստատուած է Լիբանանի հարաւային շրջանը, այս ամբողջը՝ Իսրայէլի ապահովութեան համար...։

Սկզբնական վերապահումներէ, նոյնիսկ [...]ճնամական արտայայտութիւններէ ետք, Ճեմայէլի ընդդիմադիրներէն ոմանք, հետզհետէ անդրադարձան թէ Նորընտիր նախագահը իսկապէս կ'ուզէ բոլոր Լիբանանցիներու նախագահն ըլլալ եւ դադրիլ [...]ակցական մը կամ զինուորական ղեկավար մը ըլլալէ։ Պիքֆայա կատարուած յուղարկաւորութեան ներկայ եղան նաեւ [...] ղեկավարները, սիւննի թէ [...]։ Յուզումը մեծ եղած է եկեղեցւոյ մէջ, ուր պարզ դագաղը երբ կը բերուէր, [...]ն մը կը պոռայ.- «Պէշիր, ոտքի՛»։ Մէկ [...] կէտ, Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը՝ Շարոն անհրաժեշտ [...] է, շապիկը բաց, Թիկնապահներով գալ, ցաւակցութիւն ներկայացնելու համար Ճեմայէլ ընտանիքին։

Անմիջականին համար, կը մնայ նոր նախագահ մը ընտրել եւ Սահմանադրութեան թիւ 73 յօդուածը կը նախատեսէ որ Խորհրդարանը տասը օրուան ընթացքին կրնայ ձեռնարկել ընտրութեան։

×

Հռոմի մէջ, հակառակ Իսրայէլի եւ Հրեայ համայնքներուն բարձրացուցած բողոքին, Յովհաննէս - Պօղոս Բ. քահանայապետը վայրկեան ընդունեցաւ Արաֆաթը։ Անգլն, առաջին անգամ ըլլալով, ՊԱԿ-ի ղեկավարը հասաւ Վատիկան։ Հռոմ հասած պահէն, արդէն, դատապարտեց Իսրայէլը Ճեմայէլի սպանութեան համար, աւելցնելով թէ այս արարքը մաս կը կազմէ Պեկինի ծրագրին Պաղեստինցիներուն եւ Լիբանանցիներուն դէմ։ Տեսակցութենէն ետք, Պապը կոչը ըրած է պաղեստինեան հայրենիքի մը ստեղծման եւ Իսրայէլի ապահովութեան համար։ Ուշադրութիւն գրաւած է, նաեւ Արաֆաթի յայտարարութիւնը, որու ընթացքին ՊԱԿ-ի պարագլուխը երբեք անգամ յիշած է Իսրայէլը, իբրեւ պետութիւն, ինչ որ նոր դիրքաւորում մը կը մատնանշէ։

Արաֆաթ ճաշի հիւրը եղած էր նաեւ Իտալիոյ Հանրապետութեան Նախագահ՝ Փերթինիի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ս. ԿՈԹՊԶԱՏԷ, Իրանի Արտաքին նախկին նախարարը գնդակահարուեցաւ Հինգշաբթի վաղ առաւօտեան։ Ամբաստանուած էր, որ դաւ մը պատրաստած է Խոմէյնիի դէմ, ուր նախատեսուած է նոյնիսկ իմամին սպանութիւնը։ Կոթպզատէ թէ խոստովանած թէ ուրացած էր իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնները։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հանրապետութեան նախագահը յայտարարեց, նախարարաց հերթական խորհուրդին, որ Ֆրանսա վճռած է պաշտպանել իր դրամը։ Նոր արժեզրկումի մը առաջքն առնելու համար, Ֆրանսա միջազգային փոխառութեան կը դիմէ, 4 միլիառ տոլարի։ Այս որոշումը ծառայեց Ֆրանքը ամրապնդելու շուկային վրայ, Զորեքշաբթի օր իսկ։ Նոյն նիստին ընթացքին, որոշուեցաւ նաեւ հարստութիւն չնկատել աշխատանքի «գործիքը» ունեւորութեան տուրքին համար։

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԿՐԱՍԻ յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի Շաբաթ առաւօտ, ի ներկայութեան բազմաթիւ անձնաւորութիւններու, իշխաններու, իշխանուհիներու։ Հարաւային Ֆրանսան շատ ցնցուած է այս մահէն, որու բուն պատճառները բոլորովին չեն լուսաբանուած։ Հարցականներ կը մնան եւ նոյնիսկ չէ ճշդուած թէ ո՞վ կը վարէր կառքը, ի՞նք թէ Սթեֆանի։ Ներկայիս արդէն մտահոգութիւն կայ նաեւ Սթեֆանիի համար, որու վիճակը աւելի ծանր է, քան ինչ որ յայտարարուած էր սկիզբը, կը թուի թէ վնասուած են ծոծրակին ողնոսկրերը։ Մոնաքօ սուգի մէջ է, բազմաթիւ խանութներ կամ զուարճութեան վայրեր փակ կը մնան։ Հեռագիրներ ալ կը հասնին ամէն կողմէ։ Նիս - Մաթէն օրաթերթը ութ սիւնակով կը հաղորդէր այս մահը, միայն երկու սիւնակը բաւարար նկատելով Պէշիր Ճեմայէլի։

ԱԹԷՆՔԻ համալսարանը յարձակման ենթարկուած Թուրք զինուորական կցորդին անունն է՝ Օսման Պօյալար։ (Մեր երէկուան թիւով գրած էինք Վոքգալար, լուրը առած ըլլալով ԻՆԹԷՐՆԷՅՇԸՆԸԼ ՀԷՐԸԼտ-էն)։

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅ ՏԵՍՈՒՉՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՑՈՅՑԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

«Յառաջ» Սեպտ. 15-ի մեր թիւով անդրադարձած էինք Թեհրանի հայկական կարգ մը վարժարաններու հայ տեսուչներու պաշտօնազրկումին եւ կրօնքը պարսկերէնով դասաւանդելու հրամանին դէմ Հայոց կատարած ցոյցին, տեղւոյն Ազգ. Առաջնորդարանի շրջափակին մէջ՝ Սեպտ. 2-ին։ Նոր ստացանք Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Սեպտ. 6 եւ 7-ի թիւերը, որոնցմէ կը տեղեկանանք, թէ բողոքի այլ ցոյցեր կատարուած են «Ռոստոմ» եւ «Ի. Սահակեան» վարժարաններու, ինչպէս նաեւ Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ։

Այսպէս, Սեպտ. 6-ի առաւօտեան, ծնողքներ ու աշակերտներ, հակառակ ընտեղծուած արգելքներու, հաւաքուած են «Ի. Սահակեան» դպրոցը։ Երկու աշակերտներ խօսք առնելով շեշտած են, թէ «մեր ժողովուրդը իր միասնականութեամբ, ամէնօրեայ ներկայութեամբ եւ հրապարակի վրայ ըլլալով է, որ պէտք է իր բողոքը յայտնէ կրօնքը պարսկերէն լեզուով դասաւանդելու կարգադրութեան դէմ»։ Ծնողական Խորհուրդի ներկայացուցիչը իր խօսքերուն մէջ նշած է, թէ «պէտք է բողոքի ցոյցերը շարունակուին մինչեւ մեր արդար պահանջներուն պոհացում տալը»։ Ծնողական Խորհուրդին կողմէ ներկայացուած է նաեւ չորս կէտերէ բաղկացած բանաձեւ մը, զոր հաստատած է ներկայ բազմութիւնը։ Բանաձեւը կ'ըսէ.

«Մենք պահանջում ենք՝

1.- Կրօնքի Հայերէն դասաւանդումը.

2.- Հայերէն լեզուի ազատ ուսուցումը.

3.- Հայ տեսուչների եւ ուսուցիչների անփոփոխ պահպանումը.

4.- Մենք մեր ներկայ ազգային իշխանութեան ենք միայն ճանաչում»։

Նոյն օրը, առաւօտեան, աւելի քան 700 ծնողքեր եւ աշակերտներ հաւաքուած են «Ռոստոմ» դպրոցը, ուր յեղափոխական երգեր մեկնաբանուած են կոչեր արձակուած են։ Խօսք առնողներ բողոքած են հայ համայնքի իրաւունքներու բռնաբարման դէմ։ Ծնողական Խորհուրդի ներկայացուցիչը ի մէջ այլոց ըսած է.- «Մեր զաւակները միայն հայկական դպրոցներում եւ հայկական մթնոլորտում պէտք է դաստիարակուեն, հակառակ պարագային մեր ժողովուրդը ձուլման կ'ենթարկուի»։

Յաջորդ առաւօտ (Սեպտ. 7) բազմահազար Հայեր մասնակցած են Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ տեղի ունեցած բողոքի ցոյցին։ Խօսք առնելով աշակերտութեան եւ ծնողքներու ներկայացուցիչներ շեշտը դրած են հայկական վարժարաններու կարեւոր դերին վրայ, իբրեւ կեդրոններ հայապահպանումի։ Թեմական Խորհուրդի ներկայացուցիչը բացատրութիւններ տուած է պետական շրջանակներու հետ տարուած բանակցութեանց եւ կարգ մը աշխատանքներու մասին։

×

ԲՈՂՈՔԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Իրենց հայ տեսուչներէն զրկուած վարժարաններու Ծնողական Խորհուրդները բողոքի նամակներ գրկած են Թեհրանի կրթական ընդհանուր տնօրէնին եւ մայրաքաղաքի կրթական 7-րդ շրջանի վերատեսուչին։

Այսպէս, «Ի. Սահակեան» դպրոցի Ծնողական Խորհուրդը, կրթական ընդհ. տնօրէնի՝ Սէյէտ Ալի Աքպար Հոսէյնիի գրկած նամակին վերջաւորութեան, շեշտելով պաշտօնազրկուած տեսչուհի Տիկին Սեդա Պետրոսեանի պաշտօնին մէջ վերահաստատուելու անհրաժեշտութիւնը՝ աւելցուցած է, թէ հակառակ պարագային նոր տեսչուհիի ընտրութիւնը կատարուի ըստ Կրթական նախարարութեան եւ Թեմական Խորհուրդի միջեւ ստորագրուած համաձայնագրի։

Նոյնիմաստ բողոքի նամակ մըն ալ ղրկուած է Թեհրանի կրթական 7-րդ շրջանի վերատեսուչին՝ «Ռոստոմ» եւ «Ալիք» դպրոցներու Ծնողական Խորհուրդներուն կողմէ։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, 6 - 13 ՍԵՊՏ.)

ՇԱՏՐԱԿ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋ - ԽՄԲԱՅԻՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ԳԱՐՐԻ ԿԱՍՊԱՐՈՎ ԼԱՒ ԴԻՐՔԻ ՄԷՋ

Ճատրակի աշխարհի ախոյենութեան միջ - խմբային մրցաշարքը սկսած է Մոսկուայի մէջ։ Մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է 18ամեայ Գարրի Կասպարովի մասնակցութիւնը։ Անոր փայլուն յաղթանակը Եուկոսլավիա տեղի ունեցած միջազգային մրցաշարքին, ապացոյց մըն է, որ Խորհ. Միութեան մէջ կ'աճի ճատրակի նոր աստղ մը։ Ի դէպ, Ճատրակի Միջազգային Դաշնակցութեան հրապարակած անհատական գործակիցներու ցանկին մէջ Կասպարով կը գրաւէր 2-րդ տեղը՝ աշխարհի ախոյեան Անատոլի Կարպովէն ետք։

Առաջին խաղաշրջանին աչքի զարկած են Խորհրդայինները՝ Բելեավսկի, Կասպարով եւ Տալ, որոնք շահած են 3,5 միաւոր։ Աքանչելի խաղարկութիւն մը ցուցաբերած է Գարրի Կասպարով, յաղթելով Հունգար Սաքսի։

Երկրորդ խաղաշրջանին Կինտերոս (Արժանթին) - Կասպարով հանդիպումը վերջ գտած է առանց արդիւնքի, Միխայիլ Տալ յաղթած է Ռոտրիկէսի (Փիլիպպեանք), Սաքս՝ Բելեավսկիի։

Երկու շրջաններէ ետք դասաւորման գլուխը կը գտնուէր Միխայիլ Տալ 2 միաւորով, որուն կը հետեւէր Գարրի Կասպարով 1,5 միաւորով։

×

ՍՔԱՆՏԻՆԱՒԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աստրիդ Լինտկրէնի ծննդեան 70-ամեակին առթիւ, Երեւանի մէջ լոյս տեսած է թարգմանաբար հեղինակին եռապատում վիպակը՝ Երախան եւ Քառլըսըն։ Անկէ առաջ այլ թարգմանութիւններ կատարուած են նոյն հեղինակէն, ինչպէս նաեւ թատերական բեմադրութիւններ անոնց հիման վրայ։

Սքանտինաւեան գրականութիւնը շատ գնահատուած է հայ ընթերցողներուն կողմէ։ Միայն Հանս Քրիսթիան Անտերսէնի հէքեաթները լոյս տեսած են 25 անգամ, մէկ միլիոն ընդհանուր տպաքանակով։

Վերջին տարիներուն հրատարակուած են Հ. Իպսէնի թատերախաղերը, Վ. Հայնեսէնի եւ Մ. Շէօվալի վէպերը։ Լոյս տեսած են գրական ծաղկաքաղներու հաւաքածոներ։

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

ԱՐՇԱԿ ՋՕՊԱՆԵԱՆ

ԽՄԲ.-- 1972, Սեպտեմբեր 7-ին, Փարիզի մերձաւոր արուարձանի մը մէջ, ուր կ'ապրէր, իր մահկանացուն կը կնքէր գրագէտ - երգիծաբան՝ Նշան Պէշիկթաշլեան: Գրած է արձակ թէ չափածոյ, նաեւ թատերգութիւններ, բայց իր մեծաքանակ արտադրութիւնը առաւելաբար ցրուած է հայ մամուլի էջերուն մէջ: Մաս կը կազմէ այն գրողներուն, որոնց անունները, յետ մահու իսկ, *դեռ* վիզա չեն ստացած Հայաստան մտնելու: Անկասկած օրը կու գայ այդ վիզաներուն ալ: Մինչ այդ, Սփիւռքի նիտին պարտքն է յիշեցնել այդ անունները, թէկուզ տարելիցներու առիթով, ինչպէս այսօր, ի յուշ իր մահուան տասնամեակին, կու տանք Ն. Պէշիկթաշլեանի «Ծաղրանը - կարներ»ու Ա. հատորէն առնուած հատ մը՝ Արշակ Ջօպանեան: Աւելորդ չէ յիշել նաեւ, թէ գրական եւ հրապարակագրական իր վաստակին կողքին, Նշան Պէշիկթաշլեան երկար տարիներ հայերէն դասաւանդած է Ֆրանսահայ տղոց ու աղջիկներուն, եւ քիչ չէ, այսօր, թիւը անոնց, որոնք իրեն կը պարտին հայերէն գրել ու կարդալ գիտնալը:

×

Երբ ծնած է Արշակ Ջօպանեան՝ իր դայեակը սարսափէն գետին ինկած, մարած է:

Ծնածը գլուխ մըն էր. անմարմին մի գլուխ:

Հայրը ու մայրը՝ վերցնելով այդ գլուխը, խանթարը զարկած են ու կչռած: Կապար. 3500 տիրէմ:

Բժիշկ մը վրայ հասնելով, կը յայտարարէ.

Վախու բան չկայ: Ընդհակառակն՝ ուրախացէ՛ք. քանզի ծնաւ նոր արքայ, ի Պէշիկթաշ քաղաքի: Գլուխ մը՝ մեր անգլուխ ազգին համար:

Անուշիկ մայրիկը կ'առարկէ.

- Տոքթո՛ր էֆէնտիս, առ ամէնը աղէկ ամմա, սանկ անմարմին ինտո՞ր պիտի ապրի իմ մինուճար զաւակս...

- Կնի՛կ, ըսի քեզի որ ազգը անգլուխ է ու զաւակդ ալ գլուխ է: Բանէ զաւակդ ու ազգին վիզը անցուր:

Երկրորդ բժիշկ մը կը հրաւիրուի, եւ ան կ'ըսէ, յետ քննութեան.

Ո՞վ ըսաւ որ մարմին չունի. ընդհակառակն՝ ունի նշանաւոր ձեռքեր ու ոտքեր: Մարդ իր ձեռքը չի՛ յնայ: Կամ վեր կը նետէ կամ վար: Այս տղան աշխարհը իր ոտքին տակ պիտի առնէ: Առնցմէ զատ՝ ոսկի սիրտ մը կը բաբախէ իր կուրծքին տակ: Այո՛, Սարգիսոֆ ժամացոյցին նման ոսկի սիրտ մը՝ որ թիք - թաք ու թաք - թիք կ'ընէ: Սա՛ նայեցէք. փորիկ ալ ունի, պոչիկ ալ: Թագաւոր զաւակ ունիք:

Ծնողքը կ'որոշեն Արշակ դնել անունը: Փողոցին մէջ, սակայն, ուրիշ Արշակ մը գոյութիւն ունենալով, զինքը կը կնքեն Արշակ Երկրորդ:

Մեր փոքրիկն Արշակ Երկրորդ, իբրեւ աշխարհակալ, կ'արշաւէ Ա. Բ. Գ.-ի վրայ ու կը հասնի Օ, Ֆէ-ին: Տիրելէ վերջ Մեսրոպեան այբուբենին՝ նոր արշաւ մը կը կազմակերպէ հայկական բառերու վրայ, ու, կանոնաւոր ոտքերով առաջանալով, կը ստեղծէ ոտանաւորներ: Յետոյ ալ՝ արձակ - համարձակ խոյանալով, կը հանէ արձակներ:

Այդ շրջանին կ'ըլլայ դպրոցին մէջ՝ դասապետ, եկեղեցիին մէջ՝ դպրապետ, եւ դրօսանքի ժամերուն՝ խմբապետ, պարապետ, խաղապետ:

Կը մտնէ Կեդրոնական: Առաջին ընթացաւարտներէն: Կը կոչուի Կեդրոնապետ:

Իբրեւ ռոմանթիք - պառնասեան բանաստեղծ՝ կ'ունենայ հռչակ:

Կը հասնի, միաժամանակ, պոլսական օրաթերթերուն եւ հանդէսներուն: Իր անունը ծաղիկ մըն էր՝ որ կը բուսնէր ամէն լրագրի ակօսներուն մէջ: Յետոյ ինք հաստատեց «Ծաղիկ»ը ու հանդէս բերաւ շուշաններ ու վարդուհիներ:

Այդ շրջանին գրեց քերթուած, վէպ, թատերախաղաղ, կենսագրութիւն, ուսումնասիրութիւն: Պետական շարժումներով կ'աշխարհակալէր գրականութեան բոլոր դաւառներուն եւ նահանգներուն մէջ: Օդի եւ հողի մեծ պահանջ զգալով, արշաւեց դէպի Եւրոպա, յանուն ազգային, գրական եւ քաղաքական նուաճումներու:

×

Փարիզ հաստատուեցաւ, մօտը ըլլալու համար Ֆրանսուա Գոբէին, Անաթոլ Ֆրանսին, Ժօռէսին, Փիէռ Քիյեարին, Մորկանին եւ Քիպարեան Սրբազանին: Բոլորին այցելեց իր ազգին հիւանդութիւնը բուժելու համար: Օր մըն ալ ինքզինք քննել տալու համար կը ներկայանայ Տոքթ. Քոլոլեանին: Բժիշկը կը յայտարարէ.

- Մէկալօփիլի, վէրպօփիլի, լօֆօմածի, տիփսօմանի, կրաֆօմանի, փակօմանի...

- Ուրեմն իմ ներսիդիս ա՞յդքան թըշնամի կը սնուցանեմ...

- Այո՛, դուք զձեզ կը հարուածէք ներսէն...

Ջօպանեան՝ իր ներքին թշնամիները բընաջնջելու համար, կ'երթայ վիրաբոյժի մը. սեղանին վրայ կը պառկի եւ կ'ըսէ.

- Ա՛ռ նշդրակդ, ճեղքէ՛ ու կորէ՛ փատերուն գլուխները: Ջարդէ բոլոր դաւաճանները:

Վիրաբոյժը հարկ եղածը ընելէ վերջ, մէյ մէկ զսպանակ կը դետեղէ Ջօպանեանի ուսերուն տակ, ինչպէս նաեւ՝ ծըրթունքներուն: Կը հաստատէ նաեւ լարային գործիք մը՝ կոկորդին մէջ, եւ մեծ պտուտակաւոր անիւ մը կը դնէ դըրադէտին մտքին մէջ:

Այս պատճառներով, Ջօպանեան ունի ուսային յանկարծուստ շարժումներ, ելեկտրական եւ մեքենական ժպիտներ: Գլխուն պտուտակը անընդմէջ կը դառնայ՝ ի պատիւ եւ ի նպաստ հայ գրականութեան, դեղարուեստին ու կեանքին: Ու կ'արտադրէ հայերէն ու ֆրանսերէն ուսումնասիրութիւններ եւ բազմազան յօդուածներ, մեծահատոր գրքեր: Կը խօսի ճառեր, կ'ընէ էնթէռվիուներ:

Մէջտեղ կը հանէ «Անահիտ»ը եւ ազատամտութեամբ կ'ապրի հայ դիցուհիին հետ, սիրելով նաեւ Աստղիկը, Նանէն, Ջարուհին ու Ջապէլը:

Ամբողջ կեանքին մէջ կ'ըլլայ խմբագրապետ, կուսակցապետ, սեղանապետ, նահանգապետ, ժողովապետ, քերթողապետ, քննադատապետ, փարիզահայապետ, առենապետաց առենապետ եւ կարապետ:

Ի զուր չէր որ ծնած էր գլուխ: Եթէ հին դարու մէջ ծնած ըլլար՝ կրնար կեսար հանդիսանալ: Եթէ եկեղեցիի նուիրուած ըլլար՝ կրնար կրօնապետ - կաթողիկոս ընտրուիլ, եթէ զինուորական ասպարէզը ընդգրկած ըլլար՝ անպայման բըպարապետ կը նշանակուէր:

Գլուխ, պետ, հովիւ: Արդէն բուն մականունով Հովիւեան է (Ջօպանեան): Իր կերպարանքը, սակայն, հովուական ըլլալէ աւելի՝ այծային է դիմօք եւ մօրուօք:

Ջանադան ճախորդ պարագաներու բերումով՝ չէ կրցած ըլլալ ուսուցչապետ, բժշկապետ եւ դերասանապետ:

Ներկայ է, յաւիտեա՛ն, բոլոր հանդէսներուն եւ հաւաքոյթներուն, ամէնէն շըքեղէն մինչեւ ամէնէն անշուքը: Իր ոսկի արժէքը վերածած է մանրուք դրամներու, որպէսզի ամէնուն քով գտնուի:

Իր կեանքը նման է ջուրի մը հոսանքին: Կը վազէ, կը ճիւղաւորուի, կ'երթայ քաղաքներ, գիւղեր, կ'անցնի հարուստին պալատին եւ աղքատին հիւղակին մէջէն, կը մտնէ պարտէզներ, բանջարանոցներ, կը բարձրանայ, կ'ողողէ, կը թափի, կը հանդարտի, կը բարկանայ, կը ժպտի, տասը կտոր կ'ըլլայ իբրեւ տէլթա *ու կը խառնուի Միջերկրականին, ուսին վրայ կրելով առագաստանաւեր, բեռնատար շոգենաւեր եւ զրահաւորներ:*

Ունի ածականացեալ հիացումներու մեծ մթերանոց - շտեմարաններ: Ամէն օր սայլերո՛վ անկէ դուրս կ'ելլեն «զմայլելի»ներ, «հրաշալի»ներ, «հիանալի»ներ, «վսեմ»ներ ու «սիրուն»նե՛ր, «սիրուն» - նե՛ր: Այս ածականները կը բաշխէ՝ առանց կշռելու կամ չափելու: Առանց իրեն եւ իր ածականներուն՝ տերեւ չի շարժիր փարիզահայութեան մէջ - ի բաց առեալ Դաշնակցութեան կաղնիներու անտառը: Նոյնիսկ կնունքի, հարսանիքի եւ յուղարկաւորութեան ժամանակ՝ տէրտէրէն, եպիսկոպոսէն առաջ ներկայ է մեծ հովիւը՝ Ջօպանեան:

×

Ջօպանեան, միշտ պետ ու վարպետ, կ'անդամակցի ռամկավար կեդրոնին, Բարեգործականին, Ակնայ հայրենակցականին, Կեդրոնականցիներուն, Պոլսական Միութեան, Սպայից, Նախկին Մարտիկներուն, Կոմիտասեան Յանձնախումբին, Թաղականութեան, Աղքատախնամին, Դպրաց Դասուն, տակաւին Կարմիր Խաչին, Տինկլնաց, Դպրոցասիրաց, Օրիորդաց եւ Պարանցիկներուն:

Ի՛ր պայմաններով, սակայն անպայման, կը մասնակցի գրական, գիտական, երաժշտական, թատերական, նկարչական, արձանագործական ձեռնարկներուն:

Այս բոլորէն զատ՝ կ'ընէ խմբագրութիւն, ուսուցչութիւն, հռետորութիւն, բարեխօսութիւն, դատաւորութիւն, դեսպանութիւն, ներքին ու արտաքին գործավարութիւն:

Կ'աշխատի օրական 96 ժամ: Մէկ ժամուան մէջ 240 վայրկեանի գործ կ'արտադրէ: Բարերախտաբար՝ չի քրտնիր: Գործադրկութեան վախ չունի, յաւիտեանս յաւիտենից: Ընդհակառակն՝ օր նոր, գործ նոր՝ իրեն համար: Գործադուլ ալ համամիտ չէ: Եթէ ուզէ, սակայն, կրնայ Ֆրանսայի անգործները «ամպոչէ» ընել եւ վերջ տալ «շօմաժ»ին: Այսպէսով ինքն ալ կ'ազատի, մենք ալ կ'ազատինք անգործութեան տագնապէն:

×

Ջօպանեան ամէն բանի համար կ'ըսէ իբրաւամբ. «Ես ըրի, ես ըսի, ես գտայ»: Սարքուած է իր յօրեւանը:

Անո՛ր համար ալ կրնայ ըսել նոյնը:

×

Ջօպանեան, դրած ատեն, գրիչը կը բռնէ հորիզոնական, արեւմուտքէն արեւելք: Գրիչին կոթը կը նայի Հրոյ Երկիր (Բաթակոնիա) ու ծայրը՝ Ջինումաչին: Մէկ երկու ժամուան մէջ՝ հազար մեթր ժապաւէնով քրոնիկ մը կը գրէ, ընելով աշխարհի շրջանը: Կը գրէ նաեւ ժամական երեսուն - քառասուն նամակ: Կը վարէ տասը ճակատի վրայ ահագին գըրչապայքարներ: Եթէ իր բոլոր բանակէ ձերը հաւաքենք ու վառենք՝ կրնանք վեց ամիս տաք պահել Սիպերիան: Իր բազմադէզ մեծակոյտ յարձակողականներն ու պաշտպանողականները եթէ Հայաստան ղրկենք՝ կրնանք չորցնել բոլոր ճահիճները:

Ջօպանեան կը վարէ իր պայքարները՝ Աղեքսանդր Մակեդոնացիի նման: Ծարժման մէջ կը դնէ 500.000 բառեր, որոնց մէջ 250.000 հետեւակ ածականներ, 10.000 ձիաւոր դոյականներ, եւ շաղկապներու, մակբայներու, մանաւանդ բայե...

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

6.

- Թոյլ տուէք ծխել,- դիմեց նա տանտիրոջը:

- Խնդրեմ,- ասաց վերջինս եւ, սեղանի վրայից վերցնելով լուցկին, մեկնեց նրան:

Արամը վառեց գլանակը:

Նա փորձեց խօսել, բայց բառերը կարծես խեղդուեցին կոկորդում, եւ նա լուռ մնաց, երկար, շատ երկար լուռ մնաց:

Ծուխը դուրս գալով նրա բերանից, օղակւում էր, յետոյ ցրւում, տարածւում սենեակում: Նրանի իր մտքերն էլ, իր ապրումներն էլ այնպէս հեռանային իրենից, ցնդէին օդում եւ նա հանգիստ լինէր, խաղաղ:

Իսկ այժմ նա յուզուած էր, անչափ յուզուած:

Այդ երեւում էր նրա դողացող ձեռքերից, այն բանից, որ նա առաջին գլանակը վերջացնելուց յետոյ, վերցրեց երկրորդը, այն բանից, որ Գէորգ Յակոբեանը պարզ լսում էր նրա խանգարուած շնչառութիւնը:

- Ես կամենում եմ իմանալ, թէ դուք ի՞նչ էք ուզում Աշխէն Սարումեանից: վերջապէս խօսեց Արամը, դիմելով դիմացը հանգիստ նստած մարդուն:

- Երեւակայեցէք, որ ճիշդ նոյն հարցն էլ ինձ է հետաքրքրում,- նկատեց Գէորգ Յակոբեանը,- ես էլ եմ ուզում իմանալ, թէ դուք ի՞նչ էք ուզում այդ կնոջից:

Երկուսն էլ մի պահ լուռ նայեցին իրար:

- Դուք վերջերս յաճախ էք լինում նրա հետ,- դարձաւ Արամը,- նրան ուղեկցում էք աշխատանքից, այցելում էք նրանց տունը: Այդ ինձ դուր չի գալիս: Ես իմ պարտքն համարեցի այդ մասին յայտնել ձեզ:

Գէորգ Յակոբեանը չէշտակի նայեց երիտասարդի աչքերին:

- Ես ձեզ յաճախ եմ տեսել մեր հիմնարկի մօտ այդ կնոջը սպասելիս,- ասաց նա,- տեսել եմ նրա հետ փողոցում, եւ, չնեղանաք, եթէ ասեմ, որ այդ էլ ինձ չի դուր գալիս:

Արամը նորից գլանակ վառեց:

- Ես սիրում եմ այդ կնոջը,- ծանր եւ յուզուած ասաց նա: - Պա՞րզ է ձեզ համար, թէ ինչո՞ւ եմ նրան ես հետապնդում:

- Այդ ինձ համար վաղուց էր պարզ,- խօսեց տանտէրը,- սակայն ես կ'ուզենայի իմանալ, թէ ի՞նչն է ձեզ իրաւունք տալիս սիրելու ամուսնացած այդ կնոջը:

- Իմ սէրը,- պատասխանեց Արամը,- իմ սէրն է այդպէս կապում ամուսնացած այդ կնոջ հետ: Այդ սէրն ինձ ստիպել է գալ ձեզ մօտ եւ հարցնել. ի՞նչ էք ուզում այդ կնոջից:

Գէորգ Յակոբեանը լուռ նայում էր նրան:

- Դուք իմ սէ՞րն էք ուզում պղծել,- կրկին դիմեց Արամը:

- Պղծել ձեր սէ՞րը,- ժպտաց Գէորգը,- ոչ, ես այդպիսի նպատակ չունեմ, ես ինքս եմ ձգտում, որ դուք չպղծէք այդ կնոջ սէրը:

- Ձեզ չեմ հասկանում,- դարձաւ նրան Արամը:

- Կը հասկանաք միայն այն ժամանակ, երբ կը դադարէք այդ կնոջը սիրելուց,- խօսեց տանտէրը: Ինձ զարմացնում է մի բան՝ ինչո՞ւ է ձեր սէրն այնքան իրաւունքներ տալիս: Ձեզ յայտնի՞ է, որ Աշխէն Սարումեանը շարունակում է սիրել իր ամուսնուն, որ առաջուայ պէս նա սպասում է Սուրէն Սարումեանին:

Արամը հիմա այլ աչքերով նայեց դիմացը նստած մարդուն: Նա անդրադարձելի մի ցանկութիւն ունեցաւ պատմել իր սիրոյ պատմութիւնը, պատմել ամէնը, որպէսզի այդ մարդն էլ համոզուի, թէ ինչո՞ւ է իր սէրն իրեն այնքան շատ իրաւունքներ տալիս:

- Յայտնի է,- ընկճուած ձայնով ասաց նա: - Դէպի իր ամուսինն ունեցած այդ կնոջ սէրը ես իմ կաշուի վրայ եմ զգացել, իմ հոգու, իմ սրտի վրայ: Բայց ես չեմ կարող մոռանալ նրան, հեռանալ նրանից:

Գլանակը դողում էր նրա ձեռքին, եւ արագ բաբախում էր սիրտը:

(Շար. 9)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

...րու նկզակաւորներ, սակրաւորներ ու տէ-...ցաւորներ: Կ'ուղղէ նախադասութիւննե-...րու երկար Թնդանօթները՝ բերդերու վը-...րայ:

...Իր անդուլ պատերազմներով՝ քանդած ...է ճղային դրութիւններ: Բազմաթիւ նա-...խարարական տուներ ալ իր դէմ են չար-...ժած դիրք բռնելով եղէգնուտներու մէջ:

...Հիմակ հետզհետէ կը տեսնուին ճշմար-...տութեան դրօշներ՝ նախկին մարտիկնե-...րու ճերմակ ու ճաղատ գլուխներուն վը-...րայ:

...Եթէ իր բոլոր Թեր ու դէմ գրած եւ ...բոլոր իրեն Թեր ու դէմ գրուած յօդուած-...ները հաւաքենք, կրնայ բարձրանալ Բա-...բելոնի Թուղթէ աշխատարակ մը:

Զօպանեան իր բանակները վարած է ...յանուն պաշտպանութեան հայ ցեղի մըտ-...քին ու պատւին: Կողմնակի ռազմեր ալ ...մղած է պարենաւորելու համար իր բա-...նակը մարսիլիական «պուեապէս»ով, ...գալարով, «սալատ ռիւս»ով, Պոստոյի գի-...նիով եւ Զահլէի օղիով:

...Ունի իր ամէնօրեայ զինադադարի ժա-...մերը: Այդ պահերուն հոգի կու տայ Թաւ-...լու խաղալու համար: Ցաճախ խաղն ալ ...[illegible]րայ կու տայ:

Զօպանեանի առջեւ Թաւլու մը բանե-...լով՝ կարելի է զինք առաջնորդել ամէն ...[illegible]ութեամբ:

×

...Նաօ ճամբորդած է Զօպանեան,- Եւրո-...պա, Ասիա, Ափրիկէ, Ամերիկա: Աջ ձեռ-...քը դրած է Հայաստանի վրայ, ձախ ձեռ-...քը՝ Միացեալ - Նահանգներու վրայ. աջ ...ոտքը՝ Սուրիոյ վրայ, ձախ ոտքն ալ՝ Ե-...գիպտոսի վրայ. իսկ գլուխը կը մնայ ...Փարիզ: Այդ իսկ պատճառով, միշտ հի-...ւանդ է: Ձախ ոտքը կրակներու մէջ է, ...աջ ոտքը՝ գաղջ. աջ ձեռքը՝ սառած է, ...ձախը՝ ընդարմացած, իսկ գլուխէն միշտ ...[illegible]րրուխ ունի:

...Ճակատագրական խառնակութիւն մը ...ունի: Հունտը Ակնէն է, հողը՝ Պոլսէն. ...ջուրը՝ Փարիզէն, արեւը՝ Էջմիածնէն, օ-...դը՝ Պրեթանիէն: Ահա, այս պատճառ-...ներով, կայ իր վրայ կլիմայական տակ-...նուվրայութիւն մը.. հով, ամպ, անձրեւ, ...[illegible]արկուտ, արեւ, զեփիւռ, մշուշ, ողո-...ղում, փոթորիկ, երկրաշարժ, գարուն, ...ձմեռ:

×

Զօպանեան Մոնմարթրի մէջ ունի յար-...կաբաժին մը, երեք սենեակով.. ննջասեն-...եակ, աշխատասենեակ, մատենասենեակ: ...Իր գրքերու սենեակը կը նմանի «Մայր ...Հայաստան» պատկերին: Գետինը ամէն ...կողմ փոշեծածուկ սիւներ, փոշեծեփ խո-...յակներ, փոշեգոյն խաչեր, փոշոտ պատ-...ուանդաններ, փոշեթաթաւ Թերթեր, փո-...շեկազմ գիրքեր ու փոշիներ: Ինքը՝ Ողբ ...Հայաստանի:

Իր աշխատասենեակը կը նմանի ճգնա-...ւոր - քարայրի: Գանկ, խաչ, մատեան, ...[illegible]կան, մաղաղաթ, փետուր եւ սարդոս-...տայններ: Ինքը՝ Աբբա Փարիա:

Իր ննջասենեակը կը նմանի բանտի: Ան-կողին, հաց, կում մը ջուր, մուկ: Ինքը՝ կանտի:

×

Զօպանեան՝ «զմայլելի՛», «հրաշալի՛» բարեկամ մըն է: «Սիրո՛ւն, սիրո՛ւն»:

Աշխարհի ամէնէն բարեացակամ մար-դը, կրնամ ըսել:

Եթէ իր միտքը արտ մըն է, իր սիրտն ալ բարութեան պարտէզ է: Մէկ հի-ւանդութիւն իր հոգերուն վրայ.- ռամ-կավարութիւն:

Հազիւ միջահասակ է ու նիհար, յա-րաշարժ: Իր մէջ կ'ապրի միշտ երիտա-սարդը:

Անուրանալիօրէն մեր բազմավաստակ ու մեծագոյն գրական մշակներէն է:

Կը նմանի Փարիզի սրահներուն. ամէն օր բանուած է միութեան մը կամ անձի մը կողմէ:

Կը նմանի հնութեանց ծանօթ վաճա-ռական Տավիտ Քոհէն Լեւիին: Այդ իսկ պատճառով, ամէն անգամ երբ կ'անցնի Թամփլ, Օբէլ տը Վիլ, Սէն - Փօլ Թաղերէն եւ կամ սինակոկներու առջե-ւէն՝ կ'արժանանայ խորին մեծարանաց, հիացիկ ակնարկներու եւ յարգալից բա-րեւներու:

Սա պահուս կը կարծուի, նաեւ, Հիթ-լէրէն փախած խարայելացի իմաստասէր:

Կը նմանի նաեւ «Ցո՞ Երթաս»ի հերոս-ներէն Քիլոն Քիլոնիտէսին:

Իսկ աստուածաշնչական դէմքերէն՝ կը նմանի դէպի երկինք համբարձող Եղիա մարգարէին (երբ մանաւանդ խօսած պա-հուն կ'ուղղէ աչքերը անկիւն մը, չեզա-կի):

Ամէնէն աւելի կը նմանի, սակայն, Ցոր Երանելիին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԽԵ՞ՂՃ ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐ

×

Ներկայիս, տուրքերու տնօրէնութիւնը բացատրական գրքոյկ մը հրապարակ կը հանէ, տրամադրելու համար բոլոր անոնց, որոնք 3 միլիոնէն աւելի հարստութեան տէր՝ պարտաւոր են մինչեւ Հոկտեմբեր 15, յայտարարել իրենց կալուածներուն եւ ինչքերուն արժէքը, որովհետեւ 3 միլիոնէն անդին 0,05էն - 1,5% տուրք մը որոշուած է, իբրեւ ունեւորութեան տուրք: Անշուշտ ընկերա - համայնավար կառավարութիւն մը, ասկէ պակասը չէր կրնար ընել, քիչ մը լոլոզելու, քիչ մըն ալ գոհացնելու համար իր կողմնակիցները:

Հակառակ տրուած բացատրութիւննե-րուն, ամէն կողմէ բողոքներ կը բարձ-րանան, որովհետեւ շատ շատեր անկարող են գոհացուցիչ կերպով լեցնելու այդ յայտարարութիւնները եւ ստիպուած են դիմել՝ տուրքերու մասնագէտ հաշուակալներու խորհուրդներուն...: Այս դժբախտ հարուստներու Թիւը մինչեւ այսօր անորոշ կը մնայ, ելմտական նախարարութիւնն ալ ճշգրիտ Թիւ մը չի կրնար տալ, բայց կը կարծէ Թէ 180·000ի շուրջ բան մըն է: Տնտեսական շրջանակները հասկնալի պատճառներով... աւելի յոռետես են եւ 160·000 կը հաշուեն անոնց Թիւը, մինչդեռ նոտարներն ու մասնագէտ հաշուակալները 400·000ի կը հասցնեն այս «դժբախտներ»ուն Թիւը:

Այս օրէնքին պատճառած իրարանցումը կը շարունակուի անցեալ աշունէն ի վեր: Ոմանք սարսափի մէջ են, կարծելով Թէ համեստ վիլլան կամ արձակուրդի յարկաբաժինը շատ սուղի պիտի նստին իրենց, ուրիշներ, օրինակի համար շատ մը արհեստը անորոշ մարդոց կարգին, վաճառականներ, բժիշկներ, փաստաբաններ, ճարտարապետներ, ճարտարագէտներ, միջնորդներ, որոնք ըստ իրենց յայտարարած շահերուն, կարեւոր հարկատուներ են, բայց պաշտօնապէս 3 միլիոնոց ունեւորներ չեն նկատուիր, այս առԹիւ կը նախընտրեն յայտարարել իրենց ինչքերը, խուսափելու համար քննիչներու անտեղի ուշադրութենէն: Կ'երեւի Թէ այս մանր կամ մեծ քաղքենիներուն սիրտը հանգիստ չէ, որովհետեւ ինչպէս բոլոր քննիչներն ալ գիտեն, իրական հարստութիւնը եւ յայտարարուածը, 100-էն 40 կամ 50 տոկոսով խոտոր կը համեմատին. բայց եւ այնպէս, այնքան ատեն որ քննիչները մօտէն չեն հետաքրքրուիր այս խեղճ հարուստներով, ամէն ինչ լաւ է...:

Ինչպէս ժողովրդական առածը, կ'ըսէ, ոմանց դժբախտութիւնը ուրիշներու երջանկութիւն կը պատճառէ, այս նոր տուրքը եԹէ շատերու քունը փախցնելու պատճառ եղած է, միւս կողմէ որոշ դասակարգի մը մարդոց հացին վրայ իւղ կը քսէ, ամփոփերէ ի վեր տուրքերու մասնագէտներուն, մասնագէտ - հաշուակալներուն, առեւտուրի փաստաբաններուն գրասենեակները խճողուած են հարիւրաւոր մտահոգ հարուստներով, որոնք կը ջանան «լաւագոյնս» կատարել այս պարտաւորիչ յայտարարութիւնը, օգտուելու համար այս պարոններուն գիտութենէն... Ներկայիս, այսօրինակ գործողութիւններու համար, պաշտօնական որեւէ սակ գոյութիւն չունի, անշուշտ դիւրին բան չէ կալուածի մը կամ արժէքաւոր իրերուն գին մը որոշել, որ գոհացնէ կասկածամիտ քննիչ մը, եւ կրնանք վստահ ըլլալ որ այս երկրին մէջ, այդ հարստութիւններուն ընդհանուր արժէքը որոշելու համար աստղաբանական Թիւեր պէտք են: Ուրեմն առիԹէն օգտուելով, այս օրէնսգէտները, որոնք ընդհանրապէս շատ մեծ ախորժակի տէր մարդիկ են, յայտարարուած ընդհանուր գումարին 0,02 առ հարիւրը կը պահանջեն, իբրեւ փոխարժէք իրենց «խորհուրդներ»ուն. եւ այսպէս, պարտաւոր ունեւոր մը որուն հաստութիւնը 4 միլիոն է, նախ քան տուրքի վճարումը 8·000 Ֆ. կը ցնծայ այս պարոններուն. եւ ըսել Թէ իր տուրքի բաժինը 4·000 Ֆ. է միայն:

Խե՞ղճ հարուստներ...:

Թ. Ա. Թ.

ԳՈՂՑՈՒԹԻՒ ԳՈՂՑՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ «Կոմիտաս» Երգչախումբը, Սանթա Ռոզա տէ Լիմա տաճարի հրաւէրով, Օգոստոս 21ին համերգ մը տուած է յիշեալ եկեղեցւոյ մէջ: Նախ քան համերգը խօսնակը ներկայացուցած է քրիստոնէութեան մուտքը Հայաստան Դ. դարուն քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակումը: Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Մաքրուհի Եօլմէսէքեանի եւ երգէոնի ընկերակցութեամբ Անթոնիօ Զաղլասեանի, մեկնաբանած է Եկմալեան պատարագէն հատուածներ: Երկրորդ բաժնին մէջ մեկնաբանուած են վեց շարականներ:

×

ԼԱ ՀՈՑԵԱՅԻ (Քալիֆորնիա) մէջ տեղի ունեցած սենեկային երաժշտութեան փառատօնին հանդէս եկած են ջութակահարուհիներ Անի եւ Այտա Գավաֆեան քոյրերը եւ մեծ յաջողութիւն արձանագրած: Անի Գավաֆեան եւ չորս այլ արուեստագէտներ մեկնաբանած են Շոստակովիչի հնգեակը, իսկ Այտա Գավաֆեան՝ երեք այլ արուեստագէտներու հետ, Պրամսի դաշնակի քառեակը:

×

ՆԻՒ - ՃԸՐԶԻԻ (Միացեալ-Նահանգներ) մէջ մեռած է Գէորգ Գալայճեան: Ծնած էր 1913-ին՝ Կիլիկիոյ շրջանի Քիլիս քաղաքը: Մանկութիւնն ու երիտասարդութիւնը անցուցած է Ազէզ (Սուրիա-Թուրքիա սահմանին վրայ գիւղաքաղաք մը), ուր անդամակցած է Հ.Բ.Ը.Մ.-ին: 1971-ին անցած է Միացեալ - Նահանգներ, միանալու համար իր անդրանիկ զաւկին՝ Վրթանէս Քհնյ. Գալայճեանի: Նիւ - Ճըրզիի իր խանութը դարձած էր հայկական «ակումբ» մը, ուր իրարու կը հանդիպէին Հալէպէն ու Պոլսէն, Պէյրութէն ու այլ վայրերէ եկած Հայեր:

×

ՓԱԹՐԱՍԻ (Յունաստան) համալսարանին մէջ, Օգոստոս 17 - 26 տեղի ունեցած է աստղագէտներու միջազգային համագումարը, մասնակցութեամբ աւելի քան երկու հազար գիտնականներու՝ քառասուն երկիրներէ: Համագումարին նիւթը եղած է «Աստղերու եւ անջրպետի ուսումնասիրութիւնը»: Խորհ. Միութեան պատուիրակութիւնը գլխաւորած է Ակադ. Վիկտոր Համբարձումեան, որուն ընկերացած են Երեւանի աստղադիտարանի գիտնականներէն Փրոֆ. Միրզոյեան եւ Էդ. Խաչիկեան: Համագումարին մասնակցած են նաեւ հայ գիտնականներ Միացեալ - Նահանգներէն, Իտալիայէն եւ Ֆրանսայէն:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

Մի քանի տարին անգամ մը, բուրդերու նմանող բլուրներէն տեսնես խոշոր հեղեղ մը վար կու գար, կը հասնէր բընակչութեան, վիշապային ձայնով: Կը քանդէր տուներ, իր պղտոր հոսանքին հետ քշելով այծեր ու երախաներ: Բնակչութիւնը նոյն յամառութեամբ ցեխէ նոր պատեր կը շինէր. կ'ունենային նոր այծեր ու նոր երախաներ:

Անոնք իրենց Աստուծոյ հետ կ'ուզէին ըլլալ: Այդ տաճարը նոյնպէս փոքրիկ բլուր մըն էր, վրան տափարակ, ու կար ծանր ու հսկայ ապառաժ մը, որ աւելի շատ բագինի կը նմանէր: Հոն էր, որ կը բնակէին արեւն ու երկինքը, բարին ու չարն ստեղծող իրենց Աստուածը:

Իրիկուան դէմ, վերջալոյսի դեղնու-թեան մէջ, չգիտես ո՛ր տեղէն, մուէզզինի նմանող աղօթք մը լսուեցաւ ու այդ աղօթքի ձայնին հաւաքուեցան, պատերուն տակ պառկող ծոյլերը, կիները, երախաները: Ո՞ր անկիւններէն եկան այդ բոլորը: Այդ ատեն միայն յայտնի եղաւ, որ գիւղը բաւական բնակչութիւն ունէր: Դայեկ Նուրխան տեսաւ, էն Թզուկ ծերուկն էր որ անապատային երգ մը ձգած ժողովուրդը դէպի էն փոքրիկ բլուրը կ'առաջնորդէր: Հոն էր որ կը բնակէր իրենց Աստուածը: Այդ պահուն՝ աւելի ծուխ էր քան Թէ բոց, որ կը ծխար հըսկայ ապառաժին մօտ: Երգի նմանող սուր ձայն մը ձգեցին նաեւ աղօթողները: Անոնց երկրպագութիւնը աւելի շատ նմանգի կը՝նմանէր: Անոնց ծոյլ դանդաղ շարժումներուն մէջ բարութիւն կար: Անտարակոյս բարի ըլլալու էր նաեւ անոնց այդ անծանօթ աստուածը:

Աշխարհէն ու մոլորակներէն հեռու ինկած այդ անծանօթ մարդոց ու անապատին մէջ, Նուրխան ի՞նչպէս պիտի ճարէր հայ մարդ մը, որ ամուսնացնէր Սուլթանին հետ ու նորէն լեցնէր Հայոց աշխարհը: Անոր այնպէս կը Թուէր, որ ալ Հայ չմնաց աշխարհի վրայ:

Դայեկ Նուրխան աւելի յուսահատեցաւ, իր բարեկամներուն հարցուց ճամբայ մը ուր պիտի փնտռէր Հայ մէկը.

«Էրմէնի, Էրմէնի», կը կրկնէր յաճախ:

Թզուկ ծերունին բաւական ուշ հասկըցաւ, ու ըսաւ, որ տարին երկու անգամ իրենց գեղը կը մտնէ էրմէն չէրչի մը, որ բնակիչներուն համար կը բերէր չիԹեղէն, օճառ, յուլունք, աղ:

Էրմէնի, էրմէնի...

Բնակիչները լաւ կը ճանչնային չէրչին, որ կու գար տարին երկու անգամ. մէկ աշնան, մէկ ալ կալի ատեն, իր առնելիքները գանձելու:

Դայեկ Նուրխան աւելի մտերիմ զգաց, երբ ծերուկ կրօնաւորը երեկոյեան իրենց ուտելիք բերաւ ու տեղ տուաւ տանիքին վրայ, քնանալու համար: Հոն կը բարձրանային դուրսէն դրուած սանդուխնե-րով: Գիշերը տանիքին վրայ կը քնանային նաեւ ծերուկ կրօնաւորին ընտանիքը: Կար շատ ցած լուսնկայ: Հեռաւոր անծանօթ կենդանիներու խուլ ձայներ: Գորտի մը ձայնը աւելի չէն բան մը կու տար, նոյնպէս անապատային Թզուկը, աւելի շատ Թրքերէնով հասկցուց, որ ինք տեսած էր Իսպահանը:

«Էրմէնի, էրմէնի»... կը կրկնէր ծերուկը, ըսելու համար, որ ինք գիտէր Հայերը:

Ուշ ատեն էր, երբ կը պատրաստուէր քնանալու: Փողոցէն դրուած սանդուխէն վեր ելաւ, Թզուկ կրօնաւորի երիտասարդ տղան, գլխին վրայ եղնիկ մը դրած:

Լուսնկան մարած էր ու կար խեղդող Թանձր մԹութիւն մը ծծումբի հոտով: Դայեկ Նուրխան հարս Սուլթանն իր Թեւերուն մէջ, վախով բռնուած, չէին կրնար քնանալ ու չգիտէին առտուն արեւը ինչպէս եւ ո՞ր կողմէն պիտի բացուէր:

- Չէ, աղջիկս, բարի մարդիկ են: Աստուած հէլպէԹ դուռ մը կը բանայ: Կը մնանք էստեղ մինչեւ հայ չէրչին գայ, Թէ ոչ կորած ենք, կորած: Աշունի վերջն է արդէն, ուր է ուր չէ տեսնես կու գայ հայ չէրչին:

(Շար. 650)

Այրի Տիկին Սուրիկ Զիթունի եւ զաւակները՝ Ժան - Փլօտ, Սիլվիա եւ Օլիվիէ եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՍՈՒՐԻԿ ԶԻԹՈՒՆԻԻ

արկածալի մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 7-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Սեպտ. 21, ժամը 10.30ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն - Գլուի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հարազատները, ընկերներն ու բարեկամները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտ. 19-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին

ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին յ յիշատակ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Աննիկ Պագրճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Մելինէ Օսմանճեան 50 Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժ.ին եւ 50 Ֆ. «Յառաջ»ին. նոյն տխուր առթիւ, Տիկին Համբարձում Խանէտանեան 100 Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէրին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ Կայանին.- Տիկին Մառլէն Փափազեանէ 1.000, Օր. Անահիտ Կիւկիւրեանէ 500, Օր. Աննա Թորոսեանէ 150 Ֆ.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Մալվինէ Խասպալեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտ. 19, ժամը 11-ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ-Ս. Յովհաննէս Մայր Եկեղեցւոյ մէջ (ռիւ Շառլօ), իր զաւկին՝

ՀԱՅԿ ԽՍԱՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԻՍԻ.- Պ. Տիրան Ոսկերիչեան 160 Ֆ.

Տէր և Տիկին Փիէռ Դանիէլեան 160 Ֆ.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վալանսէն, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Առաքելեան 150 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, ի յիշատակ Պարոնեան եւ Առաքելեան ընտանիքներու ննջեցելոց:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողաց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Արա Տէյիրմէնճեանէ 500 Ֆ. Տիկին Աննիկ Պագրճեանի մահուան առթիւ:

ARCHAVIR CHIRAGIAN

LA DETTE DE SANG

Un Arménien traque les responsables du génocide 1921-1922

ce texte est précédé de

LE TEMPS DES ASSASSINS

par

Gérard CHALIAND

Collection PASSÉ COMPOSÉ

Publié aux EDITIONS RAMSAY

Ce livre est en vente dans toutes les librairies et à la Librairie Orientale H. Samuelian, 51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris tél. 326-88-65

Prix : 75 F — Frais de poste : 18 F

MAISON A VENDRE

à Vitry s/Seine, bel emplacement

très belle construction sur 4 niveaux

surface habitable 350m2, 2 garages

très grand atelier de confection

PRIX : 1.400.000 F

tél. 277-97-01

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ - Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ.Բ.Ը.Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի եւ պարի դասաւանդութիւններուն արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի, Սեպտ. 22ին: Կը խնդրուի ծնողքներէն, իրենց զաւակներուն հետ, արձանագրութեանց ներկայ ըլլալ ժամը 15ին.-

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած Սէն - Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ հայկական միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Սեպտեմբեր 15, Չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 9 – 12:

Կը դասաւանդէ Ս. Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի ղեկավարը՝ Խաչիկ Ելմազեան:

ա) Հայերէն ամէն տարիքի համար:

բ) Աշխարհիկ եւ հոգեւոր երգեր, ի մասնաւորի Պատարագի երգեցողութիւն:

Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կը վերսկսին Հ.Բ.Ը.Միութեան հովանաւորած Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնները, որոնք տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 17, վազգէն Ա. սրահին մէջ: Կը դասաւանդէ եկեղեցւոյս հոգ. հովիւ՝ Գրիգորիս Քհնյ. Քէշիշեան

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան եւ Ֆոնպարլէթ դպրոցի աշակերտութեան արձանագրութիւնները կը կատարուին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 22-ին:

Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութիւնը ժամը 9-էն սկսեալ.-

6, *Allée Jolland — Bourg-les-Valence*

Իսկ Ֆոնպարլէթ դպրոցի արձանագրութիւնը, նոյն օրը կէսօրէն ետք ժամը 14-էն սկսեալ, Լուիզ Միշէլ դպրոցին մէջ:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտ. 22-ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Ուսուցչուհի՝ Տիկին Աննա Գարագայա:

Նոյնպէս պարի դասերը կը վերսկսին Երեքշաբթի, իրիկունները, ժամը 17.30ին անցեալ տարուան ժիմնազի սրահին մէջ: Ուսուցիչ՝ Պ. Ժիրայր Մատիկեան:

×

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 18, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2-ին: Մշակոյթի Տուն, 9, Ռիւ տիւ Սիրք: Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

CHERCHE

Plein temps
UNE EMPLOYEE MAISON

tél. 820 14 21

Forun-Radio-Ararad

Tous les Dimanches — de 10h. à 12h.
Une émission destinée aux Communautés arméniennes de la Région Parisienne.
M. F. 98 Mhz.

— *Dimanche, 19 Septembre de 10 à 12h.*
Entrevue
avec JEAN-PIERRE RICHARDOT

Radio-Trait-d'Union

RADIO ARMENIENNE
Région Lyonnaise

Tous les Dimanches — de 10h. à midi
Sur FM. 89.50 Mghz.

PROGRAMME
DU DIMANCHE, 19 SEPTEMBRE

- Editorial,
- Informations en langues française et arménienne,
- Informations sportives,
- La Communauté arménienne de Pont de Chéruy-Charvieu (Isère) son passé, aujourd'hui.

Emissions arméniennes:
— *Lundi et Vendredi:* de 9h. à 10h.
— *Jeudi:* de 21h.30 à 23h.
— *Dimanche:* de 10h. à 12h.

REMISE DE DECORATIONS
A L'HOTEL DE VILLE

Le Vendredi, 24 Septembre, à 17h.3o LE MAIRE DE PARIS remettra la médaille d'honneur de la Ville de Paris, à des anciens combattants d'origine arménienne.

Les personnes suivantes reçevront la décoration:

— *MEDAILLE DE VERMEIL:*

M. Pachabezian Vasken Commdt. F.F.L., M. Santot Dominique, Mlle. Malbrancq Jacqueline, M. Chehrian Edouard, M. Karayan Henri.

— *MEDAILLE D'ARGENT:*

M. Seferian Artine, M. Rodriguez Raymond, M. Djanikian Michaël, M. Atamian Krikor, M. Hagopian Garbis.

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE PARIS

Présente

DUO
PIANO — VIOLONCELLE

Hasmig Surmelian
James Lyon

SAMEDI, 25 SEPTEMBRE, A 20H.45

AMPHITHEATRE RICHELIEU
DE LA SORBONNE
17, Rue de la Sorbonne
(Métro: Odéon, St. Michel, Maubert)

Երգիչ ՊԵՏԻԿ Զէպի կը սպասէ
ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ
ուր պիտի գտնէք լաւագոյն ճաշերը, լաւագոյն գինիներով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ
Չորեքշաբթի՝ ՄԱՆԹԸ-ի օր:

BAR - RESTAURANT

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

Direction : M & Mme Bédikian

ՊԵՏԻԿ
Կ'երգէ Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, նուագի ընկերակցութեամբ:

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19
Fermé le lundi

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին Տարեկան Պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 20-ին, Գազինօ տը Շառպոնիէռի մէջ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18-19
SAMEDI-DIMANCHE
18-19 SEP
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.262 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.262

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

«ՀՈՍ ԵՄ, ԿԸ ՄՆԱՄ»

ԱՅՍ Է ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ

Յաճախ չէ, որ Ուաշինկթըն կարգի կը հրաւիրէ Իսրայէլը, բայց կը պարզուի որ նման հրաւէրներ շատ մեծ ազդեցութիւն չեն գործեր Պեկինի վրայ: Արդարեւ, Ամերիկա հրահանգեց Իսրայէլի, որ անմիջապէս մեկնի Արեւմտեան - Պէյրութէն, ուր տուն - տեղ եղած է, բայց Իսրայէլ մերժեց, յայտնելով նոյնիսկ թէ չի վախնար գլուխ բռնելէ Ուաշինկթընի, որ հակազդեցութեան ուժած միջոցներն ալ կրնայ ձեռք առնել: Առաջին անգամն է, որ Իսրայէլ արաբական մայրաքաղաք մը կը գրաւէ եւ ըստ կարգ մը լուրերու, այս որոշումը տրուած կ'ըլլայ Շարոնի եւ Պեկինի միջեւ հեռաձայնային խօսակցութեամբ մը միայն, առանց կառավարութեան միւս անդամներուն կարծիքն իսկ առնելու: Այս ամբողջը ցոյց կու տայ, որ Իսրայէլ քաղաքական առանձնութենէ ալ չի վախնար, քանի որ գաղտնիք չէ թէ շատ կողմնակից չունի այլեւս: Վերջինը՝ Ամերիկան, սկսաւ անդրադառնալ թէ Իսրայէլ կենալ չի գիտեր եւ ինք ալ Պեկինի ախորժակները զսպելու ի վիճակի չէ, սպառնալով հանդերձ:

Իսրայէլեան բանակը շատ տկար դիմադրութիւն մը գտած է լիբանանեան ձախ քաղաքագործներուն մօտ և դիւրութեամբ կըրցած է տեղաւորուիլ: Նախարարապետ՝ Նաֆիք էլ Ուազզան Ապահովութեան Խորհուրդի անմիջական նիստ մը պահանջած է (Շատ - շատ բանաձեւ մը եւս կը քըւէարկէ...), չեշտելով թէ իսրայէլեան արձակումը կը հակասէ Ֆիլիփ Հապիպի առած յանձնառութեանց:

Մնաց որ երբ Իսրայէլ իր այս ընթացքին դրդապատճառը կը նկատէ Պէշիր Ճէմայէլի սպանութիւնը, «Հացին իւղ կը քսէ» անոնց, որոնք իր մասը կը տեսնեն Ֆաթայէլներու չէնքին դէմ կատարուած այդքան մանրակրկիտ եղեռնափորձին: Ամէն պարագայի մէջ, եթէ զինուորական գետնի վրայ, բաւական դիւրին է Իսրայէլի համար քաղաք գրաւելը, հետզհետէ կ'անդրադառնայ, հաւանաբար, թէ այնքան ալ դիւրին չէ մնալը...:

×

Ֆաթայէլները նշանակեցին իրենց նոր թեկնածուն, նախագահական ընտրութեան, յանձին Պէշիրի մեծ եղբօր՝ Ամին Ճեմայէլի: Առաւելութիւնը, զոր ունի իր եղբօր վրայ, զինուորական պետ չըլլալն է: Քիչ մը «Թշնամի եղբայրները» կը նըկատուէին, որովհետեւ Ամին չէր մարսած, որ փոքր եղբայր մը ձեռքէն խլէ առաջնակարգ դերքը, ինչ որ դէմ է Արեւելքի աւատապետական աւանդութեանց: Քաղաքական գլուխ մըն է, Ամին Ճեմայէլ, բայց չի վայելեր եղբօրը քարիզմը (բացառիկ շնորհ): Շատ սիրուած չէ քըրիստոնեայ քաղաքագործներէն, բայց, ինք, բարեկամութիւններ պահած է Փալեստինցիներու եւ լիբանանեան խըլամին մօտ: Ամէն պարագայի մէջ, ներկայիս միակ փրկութեան լաստը կը նկատուի:

× Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարը՝ Քլօտ Շէյսոն, արագ երթուդարձ մը ըրաւ Պէյրութ, Հինգշաբթի օր: Գացած էր անձամբ կրկնելու Ֆրանսայի ցաւակցութիւնները եւ ընդունուեցաւ Նախագահ Սարգիսի կողմէ, բայց իսրայէլեան զօրքին յառաջխաղացումը արգելք եղաւ, որ տեսնուի վարչապետ Ուազզանի հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ փաստը տուաւ Հինգշաբթի իրիկուն, թէ երկրի մը մէջ, ամէնէն հանգստաւէտ դերքը՝ ընդդիմադիրի դերքն է: (Հաւանաբար, ընկերվարականներն ալ կարօտով կը յիշեն հին օրերը...): Արդարեւ, նախկին նախագահը բնաւ պրկուած չէր, եւ հարկ է խոստովանիլ թէ քաղաքական իր «մուտքը» յաջող էր: Մինչ ձեռնհաս, մանաւանդ թիւերու շուրջ, Ժիսքար տ'Էսթէն խօսքը ուղղեց ոչ միայն իր կողմնակիցներուն, այլեւ մանաւանդ՝ ընկերվարութենէն յուսախաբներուն: Բացատրութիւն ալ տուաւ Պոքասայի նշանաւոր ադամանդներուն մասին, որու խոշորագոյնին արժէքը 2.000 Ֆ. էր: Անցեալ 2-էն էր որ նախկին նախագահը կը պատասխանէր երեք լըրագրողներու եւ քանի մը ունկնդիրներու հարցումներուն: Յատակ, գլխաւոր գիծը այն էր, որ լրագրողները անցեալը կ'ուզէին քրքրել, մինչ նախագահը, արդարօրէն, կը նախընտրէր ներկայի մասին խօսիլ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԿՐԱՍԻ մասին նոր վարկած մը երեւան հանած է բժիշկը, ըստ որուն Մոնաքոյի իշխանուհին, արկածէն առաջ ուղեղային արիւնահոսութիւն յառաջացնող անհանգստութիւն մը զգացած է եւ արկածը ատոր հետեւանքն եղած է: Յուղարկաւորութեան ներկաներու կարգին են՝ Տիկիններ՝ Միթերան, Նէնսի Ռեկըն, Լէյտի Տայանա, եւայլն, եւայլն:

Փ. ՄԷՍՄԷՌ, նախկին նախարարապետը, կառքի ծանր արկած մը ունեցած է տօջի իրիկուն եւ հիւանդանոցին վերակենդանացման բաժինը փոխադրուած է:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ 11,8 առ հարիւր յաւելում արձանագրած է մէկ տարուան մէջ: Սեպտեմբերին, գործազուրկներու թիւը հասած է երկու միլիոն քառասուներւինը հազարի:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ - ԳԵՐՄԱՆԻԱ, հաւանաբար, երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւններու դիմէ, ինչպէս ենթադրել տուած է վարչապետ Շմիտ, Քրիստոնեայ - Դեմոկրատ ընդդիմադիր կուսակցութեան պարագլուխ՝ Հելմութ Քոլի: Այլ միջոց չի տեսնուիր երկիրը դուրս հանելու համար ներկայ տագնապէն, որու հիմը կը կազմէ Շմիտի տարակարծութիւնը Տնտեսութեան իր նախարարին հետ, տընտեսական քաղաքականութեան շուրջ իսկ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅԵԼԻ

×

Չեմ գիտեր թէ հայելին հնարուա՞ծ էր այն շրջաններուն, երբ Սոկրատէս մարդոց կը թելադրէր ճանչնալ ինքզինք: Եթէ հնարուած էր, բնաւ չեմ կասկածիր որ անհամար մարդիկ խկոյն հայելիի մը մէջ նայելու պահանջը զգացին, երբ լըսեցին որ «Ծանիր զքեզ» կ'ըսուէր իրենց:

Հայելին, այդ պարզ ու հասարակ առարկան, ի՞նչ չափով կը ցոլացնէ մեր իրական պատկերը: Շահեկան է: Մենք թերեւս մարդու մը նկարագիրը կրնանք ճանչնալ այն կարեւորութենէն զոր այդ մարդը կու տայ հայելիի մը, անոր մէջ ինքզինք լրիւ ճանչնալու միամտութեամբ: Ո՜վ գիտէ մեր շուրջ որքան շատ են անոնք, որ հայելիին մէջ իրենց ֆիզիքական կրկնապատկերին նայելով, կը կարծեն տեսնել իրենց ամբողջ եսը: Ո՜վ գիտէ որքան շատ են նաեւ անոնք որ չեն սիրեր հայելիի մը մէջ իրենց պատկերին նայիլ, վստահ՝ թէ այդ հայելին ոչինչ կը ցոլացնէ իրենց իսկական եսէն:

Ոմանց համար որքա՜ն քաջալերական է ինքզինք դիտել հայելիի մը մէջ: Եթէ բնութիւնը օժտած է մարմնական գեղեցկութեամբ, մարդը երջանիկ է հայելիին դիմաց: Կը նայի իր աչքերուն, քիթին, բերնին, մազերուն, մարմնի սա կամ նա մասին ու կը հպարտանայ ինքն իրմով, կը սքանչանայ ինքն իրեն վրայ: Կը խորհի թէ ուրիշներ ահա՛ ճիշդ այդպէս կը տեսնեն զինքը եւ, քանի որ ճիշդ այդպէս կը տեսնեն, ուրեմն կը սքանչանան իր գեղեցկութեան ու բարեձեւութեան վրայ: Այդ վայրկեանէն վերջ, մարդկային բազմութիւններու մէջ, նոյնիսկ երբ հայելին այլեւս չկայ իր դիմաց, ան կ'երեւակայէ ու գիտէ թէ ո՞ր պատկերն է որ ինք կը պտըտցնէ իրմով, գիտէ թէ մարդիկ ի՞նչ կը տեսնեն երբ կը նային իրեն:

Իսկ եթէ, ափսո՜ս, ընդհակառակն բընութիւնը զինք օժտած չէ մարմնական գեղեցկութեամբ, այն ատեն ո՜վ գիտէ որքան արգահատելի կը դառնայ նոյն այդ հայելին, որքան բարոյալքիչ ու տխուր: Մարդու մը համար ընդվզեցուցիչ պէտք չէ՞ ըլլայ սեփական տգեղութեան ու անշնորհութեան անդրադարձումը:

×

Յաճախ ես ինծի կը հարցնեմ թէ արդարութեան ի՞նչպիսի սկզբունքի մը համաձայն է որ մարդոց մէկ մասը այնքան շնորհալի ու բարեձեւ, մէկ մասն ալ այնքան տգեղ ու անշնորհ ստեղծուած են: Ինչո՞ւ, ի՞նչ իրաւունքով: Ո՞ր կամայական կարգադրութիւնն է որ գոյութիւն ունեցող ինչ ինչ անհաւասարութիւններու վրայ աւելցուցած է նաեւ այս մէկը, որ թերեւս ամէնէն անըմբռնելին ու անդարմանելին է: Տգեղութիւն: Ցկեանս դատապարտութիւն մը, որուն արժանանալու համար ենթական ո՛չ մէկ յանցանք գործած է, գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար:

×

Բայց ի՞նչ կը զգայ արդեօք ի ծնէ կոյր այն մարդը, որ գաղափար չունի իր ֆիզիքական երեւոյթին մասին: Մեզի համար դժուար է երեւակայել մէկը, որ ինքզինք չէ տեսած բնաւ, երբեք չէ նայած իր աչքերուն մէջ, չէ տեսած իր քիթը, բերանը, չի գիտեր թէ ուրիշներ ինչպէս կը տեսնեն զինք: Արտաքին աշխարհը չտեսնելու տառապանքէն տասն անգամ աւելի ծանր տառապանք չէ՞ չտեսնել ինքզինք, իր ֆիզիքական պատկերը ճանչնալ միայն ուրիշներու վկայութենէն, իր ֆիզիքական պատկերին մասին գաղափար ունենալ միայն մատներու շօշափումով...:

×

Ա ր ե լ ե ա ն երաժշտութեան մեր տարաբախտ վ ա ր պ ե տ ը Ուտի Հրանդ, իր յոբելեանի հանդէսէն վերջ, քանի մը հոգիի կարգին, ինծի ալ նուիրած էր հայելի մը: Փլասթիք շրջանակով պարզ ու հասարակ հայելի մը: Երբեք չեմ կրնար մոռնալ որ ինչպէս իր կոյր աչքերը փնտռեցին իմիններս ու անըսաւ դողացող ձայնով մը.

- Պզտիկ, շատ պզտիկ յիշատակ մը ինձմէ, բայց գիտցիր որ ինծի համար աշխարհի ամէնէն թանկագին ու կարօտալի բանն է այս: Երբեմն նայէ՛ անոր մէջ եւ յիշէ զիս ու... նմաններս:

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԴԻՄԱՆԿԱՐԸ ԱՐԱՐԱՏԻ ԳԱԳԱԹԸ

Սեպտ. 3ի Պոլսոյ թերթերէն կ'իմանանք որ Էրզրումի Աթաթիւրք համալսարանի եւ լեռնագնացներու միասնաբար ծրագրած «Արարատի յաղթանակի մագլցումը» յաջողութեամբ պսակուած է եւ այդ առթիւ Արարատի գագաթը վետեղուած է Աթաթիւրքի հսկայ դիմանկարը, որ կը խորհրդանշէ Հանրապետութեան հիմնադիրին Քօճաթէփէի երթը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Լենինականի մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցած է «Սպարտակ» ընկերութեան դասական ոճի ըմբշամարտի պատանեկան ախոյենութիւնը: Առաջին մրցանակները շահած են Հ. Ռուբէնեան (48 քիլօ), Մ. Մանուկեան (62 քիլօ) եւ Վ. Ենոքեան (68 քիլօ): Երկրորդ հանդիսացած են Ն. Իսկանդարեան (52 քիլօ), Գ. Յովհաննիսեան (90 քիլօ) և Ա. Ոսկանեան (100 ք.):

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

Դոնեցկի (Ուկրանիա) մէջ տեղի ունեցած կռփամարտի խորհրդային 48-րդ ախոյենութեան եզրափակիչ մրցումներուն Սամսոն Խաչատրեան (55 քիլօ) եւ Իսրայէլ Յակոբջէօխեան (67 քիլօ) ախոյեան հանդիսացած են եւ շահած ոսկէ մետալներ, իսկ Մանուէլ Մուրադեան (63,5 քիլօ) արժանացած է արծաթէ մետալի:

ՆԵՏԱՁԳՈՒԹԻՒՆ

Խորհ. Միութեան նետաձգութեան ախոյենութեան մրցումներուն Արամ Տօնեան (Երեւանէն) յաղթական հանդիսացած է, 70 մեթրէն 22 նետերով ձեռք ձգելով 629 կէտ:

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Խորէն Յովհաննիսեան՝ Խորհ. Միութեան լաւագոյն մարզիկը:

«Տրուդ» թերթի խմբագրութիւնը ոտնագնդակի մասնագէտներու երկու խումբի հարցում ուղղած է, Խորհ. Միութեան լաւագոյն մարզիկը որոշելու նպատակով: «Սովետսկի Սփոր» թերթի եւ «Ֆութպոլ-Հոքէյ» շաբաթաթերթի տասը մասնագէտներ դարնան լաւագոյն մարզիկը նըկատած են Երեւանի «Արարատ»ի խմբապետ Խորէն Յովհաննիսեանը, իսկ ԹԱՍ-ի տասը թղթակիցները Յունիս - Յուլիս ամիսներու լաւագոյն մարզիկը հռչակած են «Սպարտակ»ի բերդապահը՝ Ռինատ Դասայեւ:

ՀԵՔԵԱԹԻ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ «ԱԿՈՒՄԲ»

Եթէ պատահի որ անցնիս Փարիզի ծանօթ թաղէ մը, ուր ապրած ես թերեւս, որուն փողոցները գաղտնիք չունէին քեզի, որոնց իւրաքանչիւր համարին ու բնակիչի մասին կրնայիր դիւրութեամբ տեղեկութիւններ տալ, պատմութիւններ հիւսել ղռնապաններու չատախօսութեամբ ու սրամտութեամբ, չե՛ս ճանչնար այլեւս զայն: Կը գտնուիս բոլորովին խորթ տեսարանի մը առջեւ: Ո՛չ թաղ մնացած է, ո՛չ փողոց: Ո՛չ տուն կայ, ո՛չ ծանօթ դէմք: Հիմնայատակ կործանած են բոլորն ալ. ժողովուրդը տարտղնած, վռնտուած: Նոր ճարտարապետութիւնը նոր կառոյց է ստեղծած, նոր միտք ու նոր դիմագիծ ստեղծած: Ամէն ոք դարձած մօրուսաւոր ու պեխաւոր արուեստագէտ, փիլիսոփայ, գիտնական, ճգնաւոր ու աբեղայ...

Քառասմբակ կը յառաջդիմէ մարդկութիւնը: Դէպի ո՞ւր. դեռ ո՞ր բարձունքը գրաւելու. դէպի ո՞ր աստղը համբարնալու...

Նոր ճարտարապետութեան եռանդն ու զոռը հասա՞ծ է արդեօք մինչեւ Քարթիէ Լաթէն: Ո՛չ, պիտի ըսենք եթէ չանցնինք Պանթէոնի եւ Միւթիւալիթէյի սահմանը: Գրավաճառներն ու խանութները, սինեմաներն ու շէնքերը պահած են իրենց նախկին դասաւորումը: Կարելի չէ արդէն բռնել փոքր հարուած մը իսկ տալ արուեստի ու մշակոյթի այս կաճառներուն: Թաղեր կան, որոնց ձեռք դպչնել պիտի ըլլար սրբապղծութիւն, եղեռնագործութիւն, ոճիր: Ամէն ինչ իր տեղն է վեհաշուք ու հպարտ, իբրեւ վկայ կոթողներ անցեալի, ներկայի ու վաղուան:

Սակայն տարբեր շունչ մը կը դեգերի հոս: Նոր օրերու նոր շունչը: Փրոֆէսէօրներու եւ ուսանողութեան աւելի հեռուն դիտելու սեւեռումը, աւելի իրապաշտ կեանքի մատչելիութեան ձգտումի որոնումը: Մգլոտած փիլիսոփայութիւնները պայծառացնելու կամքը:

Ուսանողը, այսօր, առանձնաշնորհեալներու կամակոր գործիք չէ, ինչպէս անցեալին: Իր շարժումները չեն հպատակիր ո՛չ ծնողքներու մատնանշումներուն, ո՛չ ալ նախագծուած օրէնքներու: Ուսանողը, հիմա, անպայման Փաքիւլթէի տրամադրութեան տակ չէ, այլ յաճախ, Փաքիւլթէն իր տրամադրութեան տակ...

Բազմութիւնը քառապատկուած է մայթերու վրայ եւ սրճարաններու մէջ եւ բազմաճամուկ զգեստներու ու գոյներու մէջ, կարելի չէ բնորոշել իւրաքանչիւրին հանգամանքը: Ուսնակա՞ղ է թէ ճաշարանի սպասարկու, պատահական այցելո՞ւ է թէ Գիւժաս գինետանի յաճախորդ, էճսէլսիոր իջեւանած թուրի՛ստ է թէ Ֆրանսացի:

Փոխուած է թաղի «համն ու հոտը»: Ճաշարաններէ ու սրճարաններէ տարբեր շոգի կ'արտածուի: Տարբեր սովորութիւն կը ծորի...:

Նարտ կամ քարթ խաղալու, օղի եւ սուրճ խմելու սրճարաններու արեւելեան մեր ըմբռումը չի համապատասխաներ այս թաղի սրճարաններուն, բայց նոյն այդ սրճարաններն ալ յեղաշրջած են վաթսուն տարի առաջուան նշանակութիւնը: Անոնք, Ֆրանսական սրճարանները «ակումբներ» էին. նամակ գրելու թուղթ ու մելան պահանջելու վայրեր, բանաստեղծներու գրասեղան: Գրագէտներ կ'աշխատէին սրճարաններու մէջ. նկարիչներ իրենց դիմագիծերը կը հաւաքէին սրճարաններէ: Այս իրողութեամբ չի՞ բացատրուիր, արդեօք Դանիէլ Վարուժանի «Նաւասարդ» քերթուածին ստեղծումը սրճարանի աղմուկին մէջ՝ քանի մը վայրկեանի ընթացքին:

Իմ առաջին Փարիզս է Փլաս Սէն-Միշէլէն Պանթէոն բարձրացող պուլվարը: Յիսուն տարի առաջ, երկա՛ր ատեն անգիտացած եմ ես, որ հայ կօշկակարները Պելվիլ են ունեցած: Չեմ գիտցած որ Հայ գաղթականներով խճողուած փարիզեան դռներ կային: Իմ առաջին ծանօթութիւններս ստեղծուած են Պիարից-ի մէջ եւ հոն եմ լսած հայերէն առաջին վիճարանութիւնները, երիտասարդ գրագէտներու ու քաղաքական մարդոց կարծիքներու տարբերութիւնը: Պիարից սրճարան չէր, այլ «հայկական ակումբ»: Հոն խօսուեցան հայկական առաջին «ճառերը», կարծիքները բախեցան իրարու: Հոն պատրաստուեցան «դիւանագէտները»: Իւրաքանչիւրը փորձեց իր «էշը առաջ քշել», միւսէն առաջ իր «ցորենը» «աղալ» տալու: Սակայն իրիկունը երբ կը հեռանային «ջաղացքէն» չէին յաջողած ալիւր ստանալ: «Ջուր ծեծած» էին միայն, ո՛չ թէ ալիւր աղացած...:

Հակառակ այդ իրողութեան, անհետեւանք չմնացին այդ «կռիւները»: Անոնք, յամրաբար, Ֆլորիայէն փոխադրուեցան ծայրամասեր ու արուարձան, դարձնեցին քաղաքական մօքեր, կազմեցին հակոտնեայ կորիզներ եւ ակումբներ:

Արեւելքէն նոր եկած համբակ մըն էի ես տակաւին եւ շատ քիչ բան կը հասկնայի խօսուածներէն, բայց գոհ էի եւ ուրախ, որովհետեւ կը տեսնէի թէ միայն Պէյրութ Հայութիւն չկար, այլեւ հոս՝ այս շքեղ մայրաքաղաքին, քաղաքակրթութեան բարձրագոյն ակադեմիայի սրահներուն մէջ, ուր «մե՛ծ - մեծ կը ջարդէին», ճակատագիր կ'որոշէին, տեսութիւններ կը պարզէին և կը յոխորտային յաւակնոտ...

Եւ ինչո՞ւ այդպէս չըլլար: Իրաւունք չունէի՞ն հաւատք ունենալու իրենց կարողութեան: Չէ՞ որ երիտասարդը միշտ ուժը զգացած է սեփական դրօշակ պարզելու: Ուրիշներէն առաջ մեր երիտասարդները իրաւունք չունէ՞ին պարզելու իրենց դրօշակը, երբ ամէնէն աւելի պարպած էին դառնութեան բաժակը, ապրած մեծագոյն ողբերգութիւնը: Անոնք վստահ էին իրենց ըսածին, Հայու ապագային որ պիտի պայծառանար, պիտի լուսաւորուէր անպայման: Պիտի չուշանար սերմերու ընձիւղումն ու ոսկեհատիկ հասկերու հաւաքը:

Այո՛, փարիզեան Հայութեան փոքր պատմութիւն մը թաղուած է այս պողոտային վրայ եւ անոր սրճարաններուն մէջ: Քաղաքական քանի մը անուններէ զատ, թէեւ հէքեաթի վերածուած են այդ պատմութեան «հերոսները», բայց երբեք հէքեաթ չեն Վազգէն Շուշանեան, Բիւզանդ Թօփալեան, Շահան Շահնուր, Զարեհ Որբունի, Նիկողոս Սարաֆեան, Կոստանդեան: Իբրեւ հերոս պիտի ապրի Միսաք Մանուշեան, երբե՛ք հէքեաթի պիտի չվերածուի Նիսի պայծառութեան եւ կապոյտին մէջ խոհացող մեր վերջին բարեկամը՝ Հրաչ Զարդարեան:

Հոս թաղուած է նաեւ պատմութիւնը այն երիտասարդներուն, որ բաժակ մը սուրճով օրը իրիկուն կ'ընէին կամ կը ըպասէին աւելի բախտաւոր ընկերոջ մը որ պիտի գար իրենց ապսպրածը վճարելու:

Պատմութիւնը այն երիտասարդներու, որոնք սիրոյ ու վայելքի կարօտով, կեանքէն «համ առնելու» ի խնդիր, երկչոտութեամբ կը փարէին սպասարկու աղջիկներու փէշերուն, երբեմն չոյել փորձելով անոնց սրունքները կամ գիտերը՝ չգոհացած սարսուռի անհամ վայրկեանը ապրելու համար:

Աւա՜ղ, այդ աղջիկներու կեղծ ժպիտները անդունդը եղան մեր ազգմէ չատերու պահավիժումին: Քանի՛, քանի հոգիներ անբեկեր, անտէր, ամուրի, անզուսպ ղուրանք ու ամխիթար հեռացան մեզմէ, յաճախ զոհ նաեւ անդործութեան, ստորակայութեան զգացումի, երբեմն ամբչկոտութեան: Անոնցմէ մէկն է սա՛ պանդուխտ վաթսուն տարուան բարեկամս, որ համարձակութիւնն անգամ չունեցաւ իր անկողինը մտած աղջկան մերկ մարմինը գրկելու եւ այսօր, ծովու մէկ ափին, յաջորդող օրերու եռեւէն հասնելու «քըրտինք կը թափէ»...:

Հիմա, դիմագիծ է փոխած Պիարից, եւ հարուստ տեսքով ամերիկեան ճաշարանի վերածուած, սիրտ խառնող համպուրկէր կը ծախէ: Քանի մը քայլ անդին՝ խտալական փիձձերիա ճաշարանն է: Գափուլատ բոլորովին արդիականացած ճաշարան:

Ճաշարա՛ն, ճաշարան ամէն քայլափոխի, ամէ անկիւն. հո՛ն է նաեւ Մաքտոնալտ, աւելի վար՝ չինականը: Ամէն ճաշակի, ամէնո՛ւն գոհացում տալու «ընդունակ» ճաշարան: Թող ոչ ոք վախնայ անօթի՛ մնալէ...: Օտար դրամագլուխը միայն ճաշարանի չուկան չէ գրաւած... օտար դրամագլուխը միայն Քարթիէ Լաթէնը եւ Փարիզը չէ գրաւած: Գրաւած է նաեւ շէնքերն ու ճարտարարուեստը: Գրաւած է ամբողջ Ֆրանսան եւ գործաւոր դուրս կը փախէ...:

Կանգնած հանճարեղ Ֆրանսացիներու Պանթէոնին առջեւ, աչքերս կ'ուղղեմ միւս ափը - հանգստեան կոչուած մեր հատուկենտ տարեքաւորներու հանգստեան վայրը, Ժան - Վալժանի Նստարաններու չարքը, Քոզէթի եւ Մարիուսի աչքերու սիրաբանութեան պարտէզը եւ հարցումը կուշտ ու կուլիս կը ներկայանայ մտքիս. «Ի՞նչ է փոխուած Վիքթոր Հիւկոյէն դար մը ասդին»:

Ամէ՛ն բան եւ ոչի՛նչ: Երեւութական այս ճոխութեան առնթեր կա՛յ ու կը մնա՛յ «Թշուառներ»ու թշուառութիւնը եւ միշտ ներկայ է Թենարտիէն, բայց Քոզէթի եւ Մարիուսի վիպային սէրը փոխակերպուած է սէքսի ցուցահանդէսի, մինչդեռ Տարվինի «Տեսակներու Զարգացումը» դարձած՝ քոնթըրասեփսիոն դեղահատ եւ ավորթըման որպէսզի չածին տեսակները, ծնունդը կասեցուի, ժողովուրդները անօթի չմնալով «իրար չուտեն»...:

Ուրեմն ինչո՞ւ ա՛յսքան ճաշարան...:

Զարժե՞ր արդեօք քիչ մը արցունք թափել քաղաքակրթութեան «յետամնացութեան» վրայ:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՀԻՆ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդին առնթեր Պատմութեան եւ Մշակոյթի Յուշարձաններու վարչութիւնը ձեռնարկած է հայ ժողովուրդի գործածած միջնադարեան ու արդիական նուագարաններու վերահաստատման գործին: Վարչութեան նախաձեռնութիւնը պատահականութեան արդիւնք չէ: Հայաստան հին աշխարհի երաժշտական մշակոյթի ու նըւագի արուեստի մեծ կեդրոններէն է: Այդ մասին կը վկայեն պեղումներէ յայտնաբերուած Ն. Ք. 2 - 1 հազարամեակներու եղջերափողը, Գառնիի հնադարեան չըքանի չերտերէն յայտնաբերուած ոսկորէ հինգ անցք ունեցող սրինգը, Էրեբունիի մէջ պեղուած երկփող չի Նուագող կընոջ պատկերով արծաթէ ռիտոնը (Ն. Ք. 7-րդ դար) եւ այլ նիւթեր: Մովսէս Խորենացիի «Պատմութիւն Հայոց»էն կը տեղեկանանք, որ հեթանոսական շրջանին գուսանները Հայկ Նահապետի, Վահագն Վիշապաքաղի, Արամի, Արա Գեղեցիկի, Արտաշէսի մասին վէպեր կ'երգէին վինով, փանդիռով եւ այլ նուագարաններով: Վերջապէս Ե. դարու մատենագիրներու գործերուն եւ թարգմանական գրականութեան մէջ կը յիշատակուին վին, քնար, տաւիղ, սրինգ, ծնծղայ, փող, ջնար, եղջերափող, պարկապզուկ, երգեհոն (բազմափող չի), գալարափող եւ այլ նուագարաններու անուններ:

Միջնադարեան մանրանկարչութեան մէջ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

6.

- Դուք կարծում էք, թէ ես չե՞մ հասկանում իմ սիրոյ անյուսալիութիւնը,- խօսեց նա,- բայց ի՞նչ կարող եմ անել, երբ այդ սէրը միշտ մնում է իմ սրտում, միշտ տանջում է ինձ: Զզարմանաք, որ հիմա ձեզ հետ ես իմ սիրոյ մասին եմ խօսում. ես այն բոլորին կը պատմէի, միայն թէ թուլանար, հանդչէր այն, որովհետեւ այսպէս չարունակելը անհնարին է, ծանր: Մի ժամանակ, տարիներ առաջ, ես սիրեցի Աշխէնին,- քիչ լռելուց յետոյ չարունակեց Արամը,- սիրեցի այնպէս, ինչպէս կեանքում շատ քչերն են միայն մի անգամ սիրում: Նա ինձ մերժեց եւ ուրիշի հետ ամուսնացաւ: Ինձ համար ծանր էր քաղաքում մնալը: Ես գիւղ գնացի: Տարիներ անցան, սակայն ես չկարողացայ մոռանալ նրան: Ամէն տեղ միայն Աշխէնի պատկերն էր իմ աչքի առաջ ու նրա ձայնը՝ իմ ականջին: Հասկանում էի, որ իմ սէրը անհեռանկար է, անմիտ, հասկանում եւ չարունակում էի սիրել:

Արամը ծանր շունչ քաշեց:

- Երբ սկսուեց պատերազմը, ես առաջիններից մէկն էի, որ ուղեցայ բանակ գնալ: Ես երջանիկ կը լինէի, եթէ դէպի Աշխէնն ունեցած սէրը իմ սրտում եւ նրա անունը շուրթերիս՝ ընկնէի ռազմաճակատում: Բայց ինձ բանակ չվերցրին. իմ աշխատանքն այնպիսին էր, որ պէտք է մնայի թիկունքում: Օր ու գիշեր աշխատում էի, սակայն չէի կարողանում մոռանալ այդ կնոջը, դէպի նա ունեցած իմ սէրը մնում էր առաջուայ ուժգնութեամբ: Երբեք նրան զգալ չտալով, թէ ես կամ, գոյութիւն ունեմ, գաղտնօրէն հետաքրքրւում էի նրա կեանքով: Երբ իմացայ, որ երկար ժամանակ նրա ամուսնուց ոչ մի լուր չկայ, ես նրան սպանուած համարեցի, եկայ քաղաք ու նորից իմ սէրն առաջարկեցի այդ կնոջը: Նա ինձ նորից մերժեց:

Գէորգ Յակոբեանը հանդիստ նայում էր հայեացքը գետին յառած երիտասարդին եւ զգում, թէ ինչ փոթորիկներ կան հիմա նրա սրտում:

- Ձեզ արդէն յայտնի է, որ յետագայ օրերի ընթացքում ես դարձեալ հետապնդում էի նրան,- չարունակեց Արամը,- հեռու - հեռաւոր մի յոյս ինձ ուժ էր տալիս, միշտ դէպի այդ կինը մղում: Մի քանի ամիս առաջ ինձ յայտնի դարձաւ, որ տեղեկութիւն է ստացուել նրա ամուսնուց, որ մի մարդ ճակատից ուղարկուող իր նամակներում պատմում է Սուրէն Սարումեանի մասին: Ես կրկին հեռացայ ասպարէզից: Երբ կայ, գոյութիւն ունի նրա ամուսինը, ես արդէն անելիք չունեմ: Բայց պատերազմը վերջացաւ եւ կրկնուեց նախկինը: Այժմ Աշխէնն առաջուայ պէս ոչ մի լուր չունի, նրա ամուսնու մասին էլ ոչ ոք չի գրում: Ես Սուրէն Սարումեանին սպանուած եմ համարում եւ նորից իմ սէրն առիպում է ինձ հետապնդել այդ կնոջը:

Արամը լռեց եւ բոցկլտացող հայեացքը յառեց դիմացը առաջուայ պէս հանդիստ նստած մարդուն:

- Ես կարծում էի, թէ դուք էլ էք սիրում Աշխէն Սարումեանին,- քիչ յետոյ խօսեց նա,- ձեր մէջ ես իմ երկրորդ ախոյեանին էի տեսնում:

- Այդ բանում կարող էք հանգիստ լինել, ես այդ կնոջը չեմ սիրում, ես ոչ ոքի չեմ սիրում,- նկատեց տանտէրը:

Գէորգ Յակոբեանի ձայնը երերաց, եւ նա դողացող ձեռքով վերցրեց գլանակը:

- Ձեզ դէպի ուրիշի կինն ունեցած սէրն է տանջում, ինձ՝ դէպի իմ կինն ունեցած սէրը:

Արամը հարցական նայում էր դիմացը նստած մարդուն, լսում նրա խանդարուած շնչառութիւնը եւ աչքերում տեսնում եռացող կրակը:

- Հաւատացէք, որ ես իմ կնոջն աւելի պակաս չէի սիրում, քան դուք Աշխէն Սարումեանին,- երկար լռելուց յետոյ խօսեց Գէորգ Յակոբեանը: - Եւ ի՞նչ, ճակատից վերադարձայ ու նրան ուրիշի հետ ամուսնացած գտայ: Ես երբեք չհետաքրքրուեցի, երբեք էլ չեմ անի այդ, թէ ո՞վ է նրա ամուսինը, ո՞վ է մեղաւորն այդ բանում, իմ կի՞նը, թէ՞ անծանօթ այդ մարդը: Գո՞ւցէ իմ կինն էլ էր չարունակում սիրել ինձ, բայց հանդիպեց մէկը եւ թեքեց նրա ճանապարհը: Բոլոր մարդիկ դիմացկուն չեն լինում:

Գէորգ Յակոբեանը լռեց եւ նոր գլանակ վերցրեց: Աւելի խտանալ սկսուեց սենեակում կուտակուած ծխի ամպը:

(Շար. 10)

ճարտարապետական կառոյցներու եւ տապանաքարերու վրայ պատկերացուած են զանազան դարերուն մեր ժողովուրդի գործածած մօտ 70 տեսակ նուագարաններ, որոնց մէկ մասը ներածուած է: Բայց անոնց նախնիները, զանոնք դարեր շարունակ օգտագործելով՝ հայացուցած են, այսինքն՝ փոխած են արտաքին ձեւը եւ հնչողութիւնը ենթարկած մեր երաժշտութեան հնչական ու առողանական օրէնքներուն:

Օրինակ, Դուինէն յայտնաբերուած Ժ.-ԺԱ. դարերու սրուակի վրայ, ուսին դըրուած դիրքով պատկերացուած ջութակը, որ կը յիշատակուի նաեւ Նարեկացիի «Մատեան»ին մէջ, Եւրոպա տարածուեցաւ միայն ԺԶ.-ԺԷ. դարերուն: Ն.Ք. առաջին դարէն յիշատակութիւններ կան, որ հայ վարպետները կենդանիներու աղիքներէն լարեր կը պատրաստէին, իսկ Ժ. դարուն Հայաստանէն արտածուած ապրանքներէն մէկը լարն էր:

Նուագարաններու գիտական վերահաստատումը բազմաթիւ դժուարութիւններու հետ կ'առընչուի եւ կարօտ է գիտահետազօտական ու աղբիւրներու լուրջ, համակողմանի ուսումնասիրութեան: Անհրաժեշտ է նուագարաններու մասին յիշատակութիւն ունեցող մատենագիտական, պատմագրական եւ այլ տուեալները, ինչպէս նաեւ միջնադարեան նկարչութեան ու որմնանկարչութեան մէջ հանդիպող նուագարաններու պատկերները հաւաքել, դասակել, ապա անոնց հիման վրայ ըստ ամբողջուած ճշգրիտ նախագիծերը տրամադրել վարպետներուն:

Վարչութիւնը իր շուրջը համախմբելով երաժշտագէտներ, պատմաբաններ, արուեստագէտներ եւ այլ մասնագէտներ, որոշած է յիշեալ գործը իրականացնել երկու հանգրուաններով:

Նախ՝ կարելի լաւագոյն ճշգրտութեամբ պէտք է վերահաստատուին զանազան աղբիւրներէ մեզի հասած, բայց մեր առօրեայէն շատոնց անհետացած միջնադարեան նուագարանները: Հասկնալի է, որ սկզբնաղբիւրներէն դժուար է պարզել անհետացած նուագարաններու ճշգրիտ չափերը, կարգ մը մանրամասնութիւններու համապատասխանութիւնը եւ մանաւանդ՝ հնչողութիւնը: Բայց քանի որ մեզի հասած նուագարաններու (թմբուկ, դոս, քեամանի, քանոն, ուտ, սազ, սանթուր, պկու, զուռնա, պարկապզուկ, եւայլն), արտաքին ձեւերը բաւական մեծ ճշդութեամբ կը համապատասխանեն աղբիւրներու մէջ պատկերացուած նոյն նուագարաններուն, բոլոր տուեալները կան՝ լաւատես ըլլալու անհետացած նուագարաններու գոնէ արտաքին ձեւը ճշգօրէն վերահաստատելու համար:

Իսկ ինչ կը վերաբերի հետզհետէ անհետացող, բայց այսօր տակաւին գործածուող ժողովրդական նուագարաններու վերահաստատման, հոս եւս կան լուրջ դըժուարութիւններ: Զանոնք գէթ համառօտ պատկերացնելու համար նշենք քանի մը հանգամանքներ:

Ժողովրդական երաժշտութեան արդի վերածնունդին զուգահեռ կը նկատուի երաժշտական խումբերէ առժամեայ անհետացած, բայց ժողովուրդի մէջ տակաւին գոյատեւող նուագարաններու ուրախալի վերածնունդ մը եւ կը մեծնայ անոնց պահանջը: Տափ, բլուլ, դուդուկ, զուռնա, սանթուր, ուտ եւ այլ նուագարաններ պատրաստող այսօրուան վարպետները, իրենցմէ անկախ, նոր նուագարաններու մէջ կը ներմուծեն մեր ժամանակներու վերաբերումը, մտածումը, ճաշակն ու գեղագիտութիւնը:

Վարչութեան նպատակն է՝ Հայաստանի լաւագոյն մասնագէտներու օժանդակութեամբ, վերահաստատել դուդուկի (և միւս նուագարաններու), եթէ կարելի է ըսել, «քննական բնագիրը»:

Նման պատասխանատու գործ, աւելորդ է ըսել, մեծ ջանքեր կը պահանջէ: Անհրաժեշտ է թանգարաններու մէջ եւ անհատներու մօտ գտնուող նոյն տեսակի քանի մը հին նուագարանները ուսումնասիրել, ճշդել անոնց հնչողութիւնը, ձայնին ծաւալը, երանգը եւ այլ կարեւոր գործօններ ու վերահաստատել «ոսկէ միջինը»: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս Կոմիտաս վարուած է դարուս սկիզբը՝ 7 տարբեր սրինգներու բաղդատութեամբ ստանալով ազգային այդ նուագարանի ճշգրիտ չափերն ու երաժշտական յատկութիւնները:

Մշակոյթի դանձերը օգտագործելու, այսինքն՝ ժողովուրդի սեփականութիւնը դարձնելու անհրաժեշտութենէն մեկնելով, վարչութիւնը մտադիր է հիմքեր ստեղծել՝ վերահաստատուած նուագարանները օգտագործելու համար: Կեչառիսի համալիրին մէջ նախատեսուած է ստեղծել թանգարան - համերգասրահ մը, ուր ցուցադրուելիք նուագարանները կը նախատեսուի հնչեցնել տեղւոյն վրայ, այցելուներու ներկայութեան:

ՌԱՖԻԿ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՈՅՆ, ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԵՐԵՒԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Գոյներու եւ երաժշտութեան համադրութեամբ շատրուաններ ստեղծող Երեւանցի մասնագէտները, որոնք կ'աշխատին Բազմարուեստից Հիմնարկութեան, Փրոֆ. Աբրահամ Աբրահամեանի ղեկավարութեան տակ, 150 ապսպրանք կ'ապահովեն վերջերս, զանազան վայրերէ: Ի մօտոյ նման շատրուաններու բացումը կը կատարուի Ուզբեկիստանի մայրաքաղաք Տաշքենդի, այերանաւերու արձակման կեդրոն Զվյոզդնի աւանին (Աստղաւան) եւ Սոչիի մէջ: Իսկ Ջեխոսլովաքիոյ Բռնօ քաղաքը շուտով կ'ունենայ 800 շիթերով շատրուան մը՝ դաշտի ծաղիկներու ձեւաւորումով:

Երեւան քաղաքին Խորհուրդը 13 տարի առաջ կ'որոշէ մայրաքաղաքին մէջ հաստատել գունա - երաժշտական շատրուան մը: Փրոֆէսէօրն եւ անոր օգնականները քանի մը ամսուան աշխատանքէ ետք զայն կը կառուցանեն Լենին հրապարակը: Կը յաջողին համադրել գոյնն ու հնչիւնը՝ ջուրին ժայթքերուն շարժումին հետ:

Մասնագէտներուն հաստատումով, Փըրոֆ. Ա. Աբրահամեանի շինած շատըրուանները ինքնատիպ պատկերներ կը պարզեն, մէկը միւսէն տարբեր:

Այսպէս, Սպանդարեան հրապարակին մէջ անոր հաստատած շատրուանին ջըրաշիթերը այլազան գոյներ կը բովանդակեն: Նոր մը եւս կը շինէ՝ հետեւեալ ըսկզբունքով.- ամէն ժամ փոխել ջուրին ժայթքին շարժումները:

Երեւանցի փրոֆէսէօրը եւ անոր գործակիցները Խորհ. Միութեան մէջ առաջին անգամն ըլլալով կ'արժանանան Հայաստանի պետական մրցանակին:

Փրոֆ. Ա. Աբրահամեան ներկայիս կը գործակցի Հր. Ղափլանեանի հետ, ներկայացնելու համար Լոյս եւ ձայնի թատրոնը՝ Էրեբունիի ամրոցին պարիսպներուն մօտ: Ասիկա կը դառնայ արուեստի եւ թէքնիքի համադրեալ ներկայացումին անդրանիկ ծնունդը, Հայաստան:

×

ՔԱՐՔԱՐՈՒՏ ՎԱՅՐԵՐԸ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼ

Ուրծի լեռներու ստորոտին, Երեւան - Եղեգնաձոր ճամբուն մօտերը, կը հիմնուի նոր աւան մը, որ տեսակ մը փորձակայան կը հանդիսանայ: Հոն իրենց ձեւաւորումը կը ստանան ճարտարապետներուն նոր յղացումները՝ բնակելի եւ այլ բնոյթի շէնքեր: Ասոնք յետագային կըրնան օրինակ ծառայել գիւղական բնակավայրերու համար:

Աւանը, որ ըստ նախագիծին կ'ունենայ 2.400 բնակիչ, կը շինուի անցեալին անօգտագործելի համարուած տարածութեան մը վրայ: Արդէն քարքարուտ շըրջանէն 500 հեկտար հող, քրտնաթոր աշխատանքով, արգասաբեր պատկեր մը կը պարզէ իր այգիներով եւ պտղատաններով:

Նոր բերրի հողեր հաստատելու եւ զանոնք մշակելու աշխատանքը Հայաստանի գիւղատնտեսութեան զարգացումին համար շատ կարեւոր կը նկատուի: Վերջին տարիներուն, Աշտարակ, Արովեան, Նայիրի, Թալին եւ այլ շրջաններու մէջ օգտագործելի դարձած են հազարաւոր հեկտար հողեր, որոնք նախապէս եղած են քարքարուտ: Այդ տարածութիւնները այժմ վերածուած են դաշտերու, այգիներու եւ պտղատաններու: Կառուցուած են բարեկարգ աւաններ եւս:

Գիւղատնտեսական նոր տարածութիւններ ստեղծելու եւ զանոնք մշակելի դարձնելու համար Հայաստանի մէջ յատուկ մարմիններ եւ հաստատութիւններ գոյութիւն ունին: Ասոնք ամէն տարի Հայաստանի լեռնային եւ նախալեռնային գօտիներէն կոլտնտեսութիւններուն եւ սովխոզներուն կը յանձնեն բնութենէն խըլուած զգալի տարածութեամբ հողեր, որոնց վրայ կ'աճին հացահատիկ, բանջարեղէն, խաղող եւ այլ պտուղներ: Մարդուն նուիրական աշխատանքին շնորհիւ, փոփոխութեան կ'ենթարկուի բնութեան դէմքը, բնաշխարհին պատկերը:

×

ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ

× Աստիճանաբար կ'աւելնայ թիւը այն երիտասարդներուն եւ երիտասարդուհիներուն, որոնք բարձրագոյն ուսում ըստանալէ ետք քաղաքներուն մէջ, կը վերադառնան իրենց բնակավայրերը: Շատեր արդէն կը նախընտրեն վկայական ձեռք ձգել թղթակցութեամբ ապահովուող դպրոցներու միջոցով, որպէսզի չըհրաժարին տեղական աշխատանքներէն: Այս երեւոյթին գլխաւոր պատճառը կը նկատուի փոքր բնակավայրերուն եւ գիւղերուն ճարտարարուեստականացումը: Մեծ ձեռնարկներու ցայսօր հաստատուած շուրջ 130 մասնաճիւղերուն կողքին, կը նախատեսուի նորերու հիմնումը՝ ընթացիկ հնգամեակի տարիներուն: Կառավարութիւնը կը գերադասէ գիւղերուն ճարտարարուեստականացումը՝ մեծ քաղաքներ հիմնելու փոխարէն:

×

Երեւանի մէջ վերջ գտած է Խորհ. Միութիւն - Հնդկաստան դրոշմաթուղթերու հաւաքածոներու ցուցահանդէսը: Հայաստանի կառավարութեան նշանակած առաջին մրցանակները ստացած են Հնդկաստանէն Մ. Փիթիէ եւ Երեւանէն Աւետիք Գէօզալեան: Առաջինը՝ իր ցուցադրած Անկախ Հնդկաստանի նամակադրոշմերուն եւ երկրորդը՝ Խորհ. Միութեան անդրանիկ դրոշմաթուղթերուն հաւաքածոներուն համար:

×

Տարեսկիզբէն ի վեր հինգ անգամ աւելցած է տարբեր տեսակի ելեկտրոնիք սարքերուն արտադրութիւնը: Ինքնաշխատ համակարգեր, տեղեկատու - հաշուողական եւ այլ կարգի սարքեր կ'առաքուին Խորհ. Միութեան բոլոր տնտեսական շըրջանները, ինչպէս նաեւ արտասահման, զանազան երկիրներ:

×

Մոսկուայի մէջ յաջողութիւն արձանագըրած է նկարչուհի Ի. Բասսինովայի ցուցահանդէսը: Շուրջ քառասուն նկարներով եւ գծագրութիւններով պատկերացուած է Հայաստանի լեռնային բնութեան հմայքը: Ցուցադրած է նաեւ դիմանկարներ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

Դայեկ Նուրխան արդէն գործի վրայ էր: Կ'ուզէր հասնիլ գիւղացիներուն, անոնց աշխատանքներուն: Անմիջապէս հասաւ կնոջ մը, որուն տղարերքի ցաւը բռնած էր: Արդէն գիտէր, թէ գիւղին մէջ քանի յղի կիներ կային: Եւ այդ աշխատանքին հետ իր գիտցած մի քանի դեղեր ալ մեղուի խոտերէ պատրաստուած: Ան կը հասնէր նոյնիսկ հիւանդներուն:

- Պէտք է սպասենք, աղջիկս, որ բախտ ունինք՝ կու գայ հայ չէրչին:

Այս անգամ մտահոգուած էր դայեկ Նուրխան, որովհետեւ գիւղի երիտասարդ որսորդներէն մէկը, ղրկած էր իր մայրը ու հարս Սուլթանը կնութեան ուզած: Քաջ որսորդ էր. մէկ տարի առաջ նոյնիսկ յաջողած էր արջ մը որսալ եւ արջի փոսթով քիւրք կապել: Հայրն ունէր 17 այծ, կլկլի արտ մը ու աշունին՝ կալ կը վերցնէր:

Այդ օրէն ի վեր դայեկ Նուրխան աւելի հսկեց հարս Սուլթանին վրայ: Եթէ հեռանային գիւղէն, գուցէ աւելի վտանգաւոր ըլլար. եւ արդէն գիւղը մի քանի կարճ ճամբաներ ունէր.— աղօթքի քարքարուտ ճամբան, ծծումբոտ մեծ քէյրիզի ճամբան, գերեզմանի ճամբան ու որսի ճամբան, որ գիւղացիներուն համար քաջութեան ու դիւցազներգութեան ճամբան էր: Եւ որովհետեւ իրենց ապրուստի կարեւոր բաժինը այդ ճամբէն կու գար, այդ ճամբուն հետ կապուած էր իրենց ցեղի պատմութիւնը: Լաւ որսորդը իրենց ցեղային հերոսն էր:

Դայեկ Նուրխան խիստ աչքերով մերժեց հարս Սուլթանին ձեռքը խնդրողները ու բան մըն ալ չպատահեցաւ. նոյնիսկ օր մըն ալ տեսաւ այն քաջ որսորդ փեսացուն, որ այս անգամ սպաննուած դայլ մը շալկած՝ գիւղ մտաւ: Դայեկ Նուրխան կը զգար, որ ի նպատուի էր գիւղին մէջ եւ պիտի պաշտպանէին զինքն ու մանաւանդ հարս Սուլթանը, որ հետզհետէ աւելի կ'ազուորանար ու պատրաստ էր հովէն անգամ բեղմնաւորուելու:

Թզուկ կրօնաւորը բաւական բան էր - մէնի Նուրխանին կը հարցնէր: Պատերուն տակ քնացող ծոյլերը ղրկեց, որ տափաստաններուն մէջ վառելիք ճարեն: Գործի լծեց նաեւ կիները: Գիւղէն քիչ հեռու գտաւ կարմիր կաւ մը կպչուն ու այդ կաւէն սկսաւ ամաններ ու թոնիր պատրաստել:

Դայեկ Նուրխան եւ հարս Սուլթան երկար ատեն սպասեցին էրմէնի չէրչիին: Եւ իրաւ, օր մըն ալ, գիւղի երախաներուն մէջ օտար շարժում մը ինկաւ ու աղմուկ: Գիւղի կիները եկան լուր տուին, որ էրմէնի չէրչին կու գայ: Որսորդներէն մէկը տեսած էր:

Գիւղացիներուն հետ, անհամբեր դիմաւորեցին Նուրխանն ու Սուլթանը: Օ՛հ, ինչքա՜ն հայու կարօտ ունէին: Կարծես ամէն բան կար անոր մէջ, կար հողը, երկինքը, ջուրը, եկեղեցին ու պատարագը...

Հեռաւոր աշխարհի եւ այդ գիւղին մէջ միակ կապ պահողը այդ չէրչին էր: Էշին վրայ այնքան բան բեռցուցած էր, որ էշին գլուխն ու ականջները կ'երեւէին միայն:

Դայեկ Նուրխանն էր որ մօտեցաւ կարօտով: Զէ, տարիք չունէր չէրչին:

- Աղբարիկ, Հայ ենք մենք, ես ու էս խաս հարսնուկը քու ճամբիդ կը սպասենք:

Չէրչին զարմացաւ յանկարծ. հրաշքի պէս բան մը...

- Էհ, ի՞նչ ըսեմ աղբարիկ, Վարդաձորի լերան վրայ մի քանի ամիս կախուտարինք. երբ վար իջանք սաղ-սէլէմէթ, էս անգամ Չէչէնները վրանիս յարձակեցան ու մենք մինչեւ էս աշխարհի ծայրերը ինկանք թարվառ: Խապար չենք, աղբեր, թէ մնա՞ց հայ քրիստոնեայ աշխարհի վրայ:

- Է՜հ, ի՛նչ ըսեմ, քուրիկ ճան, թող Աստուած ողջ պահէ: Էն տեղերը նորէն խառնակ է: Էն խաղաղ տեղը էս մոռցուած դեղն է, որ ո՛չ թուրք կը մտնէ, ոչ ալ քիւրտ: Պէտք է էս ձմեռ ես ալ սըթար ըլլամ էստեղ:

(Շար.- 651)

Այրի Տիկին Սուրիկ Զիթունի եւ զաւակները՝ Ժան - Փլօտ, Սիլվիա եւ Օտիլիէ եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՍՈՒՐԻԿ ԶԻԹՈՒՆԻԻ

արկածալի մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 7-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Սեպտ. 21, ժամը 10.30ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն - Գլուի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը, իր մասնաճիւղերով, խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Օր. Սիթելլա Պագրճեանի, իր մօր՝ Տիկին Պագրճեանի մահուան առթիւ, որ տարիներով ծառայած է Կապոյտ Խաչին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Պ.Պ. Արթիւր Տէմիրեան 2.000, Յարութիւն Քոչեան 1.000, Վահրամ Քանթարճը 200, Տիկին Վարդուհի Օհանեան 100, Տիկին Մարի Աղուէսօղլու, Պ. Արմենակ Պետեան 50-ական Ֆ.:

Արմինէ Ղուկասեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Պ. Զաւէն Պէրպէրեան 50 Ֆ.:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

17, Rue Bleue — 75009 Paris

La M. C. A. de Paris qui assure une permanence de 14h. à 18h. tous les Lundi, Mercredi et Vendredi, propose dans le cadre de ses activités de la rentrée.

— des Cours de dessin pour enfants, adolescents et adultes,

— et l'ouverture d'un labo - -photo.

Pour tous renseignements téléphoner à M. C. A. — 824. 63. 89

Pour les cours de dessin vous pouvez contacter également Raffi SARKISSIAN, au 575. 55. 61

(Une première réunion est prévue pour le Jeudi, 23 Septembre, à 21h. à la M.C.A.)

VENEZ NOMBREUX

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր տարաբախտ զաւկին՝

Հայկ Էսապալեանի

յիշատակին, Տիկին Մալվինէ Էսապալեան կը նուիրէ 2.000 Ֆ. Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ - Ս. Յովհաննէս - Մայր Եկեղեցւոյ, 1.000 Ֆ. Աղքատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1.000 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Տէր եւ Տիկին Կարպիս Գապատայեան 500-ական Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, Մինաս Քէչէճեանի (Մարսէյլ) եւ Գէորգ Հէքիմեանի (Փարիզ) մահերուն յիշատակին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Աշխէն Պօյաճեանի կսկծալի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեան ցաւակցութիւններ կը ներկայացնեն սիրելի ընկեր Գուրգէնին, զաւակներուն եւ բոլոր պարագաներուն եւ փոխան ծաղկեպսակի, Պօյաճեան ընտանիքին անունով «Յառաջ»ին 200 Ֆ. կը նուիրեն:

VENTE

Fond de commerce

DE SOLDES DE CHAUSSURES

20 ANS D'EXISTENCE

GROS CHIFFRES D'AFFAIRES

BAIL NEUF

Tél.: 605. 47. 54

Après 20h.: 750. 03. 91

793. 15. 63

mardi 21 septembre à 20 h. 30

Salle de la Mutualité — 24, Rue St. Victor - 75005 Paris — M° Maubert-Mutualité

LA F. R. A. NOR SEROUND

organise

UN MEETING - DÉBAT

Thème: BILAN et REFLEXION SUR SEPT ANNEES D'ACTIONS ARMEES ARMENIENNES

Prendront la parole:

— GERARD CHALIAND (Spécialiste du terrorisme et des differentes formes de guerilla)

— YVES TERNON (Historien)

— Un représentant de la F.R.A.

— Un représentant de la F.R.A. Nor Seround.

OFFRE D'EMPLOI

URGENT

Façonniers pour montage

Tricots — Pulls — Robes

Tél.: 366. 34. 45

Chaussures CETA

68, Avenue Jean - Jaurès

93300 - PANTIN

Tél.: 845. 88. 17

DEMANDE

VENDEUR

CHERCHE

Plein temps

UNE EMPLOYEE MAISON

tél. 820 14 21

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Կ. Ս. Մ.

Միութիւնս որոշած է այս տարի եւս սահմանափակ թիւով համալսարանականներու կրթաթոշակ յատկացնել, հարցարանները ստանալու համար, դիմումները պէտք է գրաւոր կատարուին մինչեւ Հոկտեմբեր 15:

LES ANCIENS
DU LYCÉE GUETRONAGAN
32, rue de Trévise, 75009 Paris

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ - Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ.Բ.Ը.Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի եւ պարի դասաւանդութիւններուն արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի, Սեպտ. 22ին: Կը խնդրուի ծնողքներէն, իրենց զաւակներուն հետ, արձանագրութեանց ներկայ ըլլալ ժամը 15ին.-

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան եւ Ֆոնպարլէթ դպրոցի աշակերտութեան արձանագրութիւնները կը կատարուին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 22-ին:

Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութիւնը ժամը 9-էն սկսեալ.-

6, *Allée Jolland — Bourg-les-Valence*

Իսկ Ֆոնպարլէթ դպրոցի արձանագրութիւնը, նոյն օրը կէսօրէն ետք ժամը 14-էն սկսեալ, Լուիզ Միշէլ դպրոցին մէջ:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտ. 22-ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Ուսուցչուհի՝ Տիկին Աննա Գարագաշա:

Նոյնպէս պարի դասերը կը վերսկսին Երեքշաբթի, իրիկունները, ժամը 17.30ին անցեալ տարուան ժիմնազի սրահին մէջ: Ուսուցիչ՝ Պ. Ժիրայր Մատիլեան:

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

77, Rue La Fayette — 75009 Paris

A CREE

«RADIO ASK»

Restez à l'écoute de votre radio — 24 heures sur 24 — sur 100 Mhz.

Ecrivez à: RADIO ASK — B. P. 425.09 - Paris 75009

TELEPHONE: 416. 11. 33

ԿՈՉ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Աղքատախնամը վերջերս բազմաթիւ գործի դիմումներու դէմ - յանդիման կը գտնուի: Կը խնդրուի գաղութիս գործատէրերէն, որ եթէ պաշտօնեայի կամ գործաւորի անհրաժեշտութիւն ունենան՝ փութով տեղեկացնեն գրասենեակ.-

Աղքատախնամի Վարչութիւն

Հեռ.- 878. 02. 99 - 281. 17. 80

77, Rue La Fayette — 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան Պարահանդէսը

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ԻՆ

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

CONCESSIONAIRE EXCLUSIF

GARAGE CONTINENTAL

A. DEPPOYAN

8, Ave. de Lattre de Tassigny - 13100 Aix-en-Provence

Téléphone: (42) 23. 24.33

PRÉSENTATION - ESSAIS GAMME 82

OPTIMA Tours

VOYAGE EN ARMÉNIE

RÉVEILLON DU JOUR DE L'AN ET NOEL EN ARMÉNIE

DU 29 DECEMBRE AU 9 JANVIER

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ

OPTIMA Tours

12, RUE VIGNON - 75009 PARIS

TÉL.: 742. 10. 35

Renseignements et Inscriptions:

POUR NICE et LES ALPES - MARITIMES:
— Monsieur IKEDJIAN Arthur
29, Avenue St. Augustin — 06200 NICE
Tél.: (93) 83.35.03 ou (93) 88.76.08
— Monsieur GEDIKIAN Vasken
Tél: (93) 88.06.41

POUR LE VAR:
Monsieur KASSIGUIAN Raffi
8, Rue des Ecoles
83710 — MONTAUROUX
Tél.: (94) 76.44.23

Lic.: A - 946 (Agence Agréé Intourist)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
21

MARDI
21 SEP
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

LE NUMERO: 2.50 F.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.263 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 58e ANNÉE — No 15.263

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՐ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՏԿԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ մարդուն, հայ քաղաքական մտքին անխուսափ մտահոգութիւնն է Հայ Դատը՝ իր այլազան երեսներով: Անոր արդար եւ վերջնական լուծումին համար անհրաժեշտ է համախմբել եւ համակարգել նախ մեր ուժերը՝ ի գին ամէն զոհողութեան: Անխուսափելի են միջոց ու ճանապարհ որ այս նպատակին կ'առաջնորդեն մեզ հաստատաբար, քայլ մը աւելի կը մօտեցնեն մեզ համահայկական այս խտէալին եւ, իբրեւ այդպիսին, արժէքն եւ ոտքի կը պահեն ազգը հոգեպէս եւ բարոյապէս՝ պաշտպանելու համար մեր հաւաքական կամքը, կռանելու հաւաքական մեր գոյատեւումը: Յեղափոխական մեր մերձաւոր անցեալը իր սխրագործութիւններով, ազգասիրութեան գերմարդկային ճիգերը գաղթօճախներու մէջ, հայաշատ գաղութներու ազգային կառոյցները եւ այս վերջին տարիներուն հայ երիտասարդութեան ազգային եւ քաղաքական գիտակցութիւնը եւ մանաւանդ անզիջող, արի եւ խիզախ կեցուածքը՝ ցոյց կու տան որ Պատմութեան կապը չէ խզուած եւ Հայ Դատը հայ ազգի քաղաքական մտքի առանցքը կը մնայ:

Նոյն ատեն, այս ճամբուն վրայ Հայութիւնը, հայ քաղաքական ղեկավարութիւնը, կամ վարիչները կը ձգտին, կը ջանան օգտագործել արտաքին ուժեր՝ որոնք հեռուէն կամ մօտէն կրնան - կամ թուին - շահագրգռուիլ հայ ժողովուրդի եւ Հայաստանի ճակատագրով: Ատեն է որ պէտք է դիմենք Պատմութեան փորձառութեան՝ որպէսզի անգամ մը եւս մեր երազները, ձգտումները եւ ծրագիրները չվերածուին հիասթափութեան եւ ապագայ՝ յուսախաբութիւններու: Պէտք է այլեւս իրատես ըլլանք եւ հարց տանք - հարցնելով հանդերձ թէ որեւէ դրական արդիւնք պիտի պարզէ, անկասկած, բացայայտական իր երեսը եւս - թէ մենք ինչո՞վ եւ որքանո՞վ կը հետաքրքրենք երկու մեծերը, Եւրոպան, ՄԱԿ-ը, միջազգային կազմակերպութիւնները: Մեր աշխարհացրիւ Հայութեամբ՝ որ հոս ու հոն դառնալով յաւիտենական կենսունակութիւն բերող տարր՝ կը նպաստէ իր բնակած երկրի ընկերային, տնտեսական, մտաւորական, մտաւորական կեանքի զարգացման: Մեր Հայրենիքո՞վ՝ որ իր նեղ սահմաններէն ներս, իրեն ընծայուած կարելիութիւններով, իր հանճարով եւ իր բազուկով «քարէն ջուր կը հանէ», ինչպէս կ'ըսէ ժողովրդական առածը, եւ Աստուած գիտէ թէ որքա՞ն հարուստ է Հայաստանը հարստութիւններով: Մեր հին, բայց ոչ հինցած, դարերու մշակոյթո՞վ, ազնիւ քաղաքակրթութեա՞մբ...: Ո՛չ. այսօրուան աշխարհը, ինչպէս նաեւ երէկուանը, կ'առաջնորդուի տնտեսական եւ զինուորական շահերով եւ ուժերով. անո՛նք է որ կու տան իրաւունքը խօսելու, իշխելու, ղեկավարելու, ապրելու: Մեր Պատմութիւնն ու դրականութիւնը հարուստ են, մանաւանդ ԺԹ. եւ Ի. դարերուն, նման «աճանելի» օրինակներով: Օտար ականաւոր դիւանագէտներ, քաղաքական երեւելի դէմքեր, վաւերական մտաւորականներ յայտարարութիւններով, յօդուածներով, խօսքերով, ճառերով, գրութիւններով, նոյնիսկ գիրքերով յայտնեցին իրենց կարծիքները, համակրանքը: Բայց անոնք մնացին փոշոտած՝ դրադարաններու մէջ. եւ այսօր կը ծառայեն աւելի ատենաճառեր պատրաստող ուսանողներուն քան աշխարհը ղեկավարողներուն:

Անշուշտ, ա՛յս է մեր մեծագոյն տկարութիւնը, որովհետեւ այս է քաղաքական աշխարհի անգութ եւ դաժան ճշմարտութիւնը:

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԵՅՐՈՒԹ

ՋԱՐԴԸ
=
Ո՞Վ Է ՋԱՐԴՈՂԸ

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐ ԲՆԱՋՆՋՈՒԱԾ

ԱՇԽԱՐՀ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ
ՄԱԿ-Ն ԱԼ ԲԱՆԱՁԵՒ ԿԸ ՔՈՒԷԱՐԿԷ...

Թի՞ւը, կարելի չէ իսկ ճշդել, 300-էն 1500, ըստ կողմերու, կարծիքներու: Այլեւս կը թուի որ կարեւորութիւն իսկ չունի, այնքան անարժէք դարձած է մարդարարածը: Ցանկարծ մէջտեղ ելաւ թէ ահաւոր ջարդ մը կատարուած է, Արեւմրտեան - Պէյրութի պաղեստինեան երկու գաղթակայաններու մէջ, Սապրա եւ Շաթիլա: Կին, երախայ, ծեր, անխնայ ջարդուած, մորթուած, խողխողուած են: Ընողը ո՞վ է, յայտնի չէ: Միշտ «միւսն է» անշուշտ: Եւ Երկուշաբթի առտու, Իսրայէլ պաշտօնապէս կը մերժէր որեւէ պատասխանատուութիւն, ուղղակի կամ անուղղակի: Ջարդը, երեք օր տեւած է, Հինգշաբթիէն Շաբաթ իրիկուն: Ականատեսներու համաձայն, վերապրողը, ան եղած է միայն որ լաւ վազել գիտէ: Այն վայրկեանէն, որ մէջտեղ ելաւ ջարդը, փնտռուեցաւ ջարդարարը: Եւ ամէնէն հաւանականը նկատուեցան հրամանատար Հատտատ եւ իր մարդիկը: Այս զինուորականը, հեռացած լիբանանեան բանակէն, տարիներէ ի վեր իր զօրքերով, կը գործակցէր Իսրայէլի հետ, Լիբանանի հարաւը: Ոմանք կը վկայեն, թէ անոնց համազգեստներուն վրայ տեսած են «լիբանանեան ուժերու» զինանշանը կուրծքին եւ «ազատ Լիբանանի բանակի» նշանը՝ թեւին: Ուրեմն առաջին առթիւ, Հատտատը կը նըկատուի ջարդողը: Բայց վարկածները շատ են, ինչպէս միշտ, երբ հարցը Լիբանանի կը վերաբերի: Ջարդին տեղ եղած կ'ըլլայ շարժում մը, որուն նպատակն էր Լիբանանը ազատել օտարներէն եւ դեռ Երկուշաբթի առտու կը խօսուէր նաեւ Քաթայէպներու մասին: Այս ամբողջ պատմութեան մէջ, մէկ «անմեղ» կայ, որ Իսրայէլն է, ըստ Պեկինի եւ իր շըրջապատին: Բայց ոչ ոք, ոչ իսկ Ռեկընը, կարելի է համոզել, որ երբ իսրայէլեան բանակը գրաւած է Արեւմտեան - Պէյրութը, կարելի է հոն նման ջարդ մը կատարել, առանց - եթէ ոչ իր մեղսակցութեան - առնուազն՝ գիտակցութեան: Հըրէական Ամանորով գրաւած ըլլալն ալ, չի բաւեր արդարացնելու համար Իսրայէլը: Ուաշինկթըն շատ խիստ էր, այս անգամ, թէեւ պատժական միջոցներու չի դիմեր: Ռեկըն կ'ըսէ թէ «զարհուրած» է, ի լուր այս ջարդին, որուն անուղղակի պատասխանատուն չի կրնար Իսրայէլը չնկատել: Ընդդիմութեան պարագլուխը՝ Փերէս Պեկինի հրաժարումը կը պահանջէ, Ապահովութեան խորհուրդը միաձայնութեամբ իսրայէլեան զօրքին քաշուիլը կը հրահանգէ, Պեկին, մերժելով որեւէ պատասխանատուութիւն, քննութիւն կը պահանջէ: Արաֆաթ Իսրայէլէն զատ ամերիկացիները(?) ... նոր զօրավիգ կեցողներն ալ պատասխանատու կը նկատէ այս ցեղասպանութեան եւ յատուկ կոչ մըն ալ կ'ընէ նախագահ Միթերանի: Կ'ուզէ որ Ֆրանսական եւ իտալական ուժերը վերադառնան Արեւմըտեան - Պէյրութ, պաշտպանելու համար պաղեստինցի գաղթականները: Ցուցում, ընդվզում, դատապարտում չեն պակսիր Շաբաթ օրուընէ ի վեր: Տեղւոյն վրայ օտար թղթակիցները դժոխային տեսարաններ կը նկարագրեն, հրաշքով վերապրողները կը վկայեն «քովի դըրացուհիս բռնաբարեցին, ապա փողոտեցին», ինչ որ կը պատմուի կատարուածին մասին, նորութիւն չէ Հայութեան համար, մանաւանդ Ապրիլեան սերունդին: Սպանութիւններ կատարուած են նաեւ, վայրագութեամբ, հիւանդանոցի անկողիններու մէջ, ինչպէս կը հաղորդէ Կարմիր - Խաչի մէկ զեկոյցը:

×

Այս ամբողջին կողքին, կայ նաեւ նախագահական ընտրութեան հարցը, քանի որ Սեպտեմբեր 23-ին, կը լրանայ նախագահ Սարգիսի պաշտօնակատարութեան շրջանը: Երեք թեկնածուներու անուններ կը յիշուին, այս առթիւ: Արդէն ծանօթ Ամին Ճեմայէլի կողքին՝ Քամիլ Շամուն եւ Փարիզ, «աքսորի» մէջ ապրող՝ Ռեմոն Էտտէ: Այս վերջինը յայտարարած է սակայն թէ անգամ մը եւս, Իսրայէլի թեկնածուն պիտի ընտրուի: Այս առընչութեամբ կ'ըսէ.- «Լիբանանեան Խորհըրդարանը նիստի հրաւիրուած է նոյն զօրանոցին մէջ եւ փաղանգաւոր նոյն քաղաքագործերու եւ իսրայէլեան հրասայլերու օժանդակութեամբ, ապահովելու համար Իսրայէլի թեկնածուին ընտրութիւնը: Ուրեմն, ոեւէ երեսփոխան, որ կը քուէարկէ Իսրայէլի գործակիցներէն մէկուն համար, լռելեայն մեղսակից կ'ըլլայ անմեղներու նոր ջարդի մը»: Էտտէ միակ կարելի թեկնածուն կը նկատուի Վալիտ Ճումպլաթի համար, որ կը զարմանայ թէ, ի՛նչպէս ձախն ու իսլամական համախմբումը կ'որոշեն զօրավիգ կենալ Ամին Ճեմայէլի թեկնածութեան:

× Կիրակի օր, ժամը 17-ին, իսրայէլեան բանակը լուսարդել հաստատած էր Արեւմտեան - Պէյրութ:

× Ֆրանսական կառավարութիւնը իր զեկոյցին մէջ խուսափեցաւ, յիշելէ իսկ Իսրայէլի պատասխանատուութիւնը, եւ միայն տրամադրութիւն յայտնեց զօրք ղրկելու պաշտպանելու համար բնակչութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ 17-րդ թաղամասը, Ռիւ Գարտինէ, ճիշդ Լիւէ Քարնոյի կողքին, թակարդուած կառք մը օդը ելաւ, Ուրբաթ օր: Ահաբեկչական արարքին թիրախն էր իսրայէլացի դիւանագէտ մը, որ, երկու ազգականներու հետ, 51 վիրաւորներուն մաս կը կազմէ: Բազմաթիւ վիրաւորներ, ոչ շատ ծանր, կային նաեւ վարժարանին աշակերտներուն մէջ: Հակիսրայէլեան այս արարքին տէր եղած են, թէեւ «Լիբանանեան յեղափոխական զինեալ ուժերը», բայց Իսրայէլի համար ՊԱԿ-ի գործն է: Այս առթիւ ալ, Նախարարապետը, այլ Նախարարներ եւս դատապարտեցին արարքը եւ յայտնեցին թէ ահաբեկչութեան դէմ պայքարը նոյն ուժգնութեամբ պիտի շարունակուի:

ՇՈՒԷՏԻ մէջ, վեց տարուան բացակայութենէ ետք, ձախը յաղթեց երեսփոխանական ընտրութիւններուն: Ընկերային - Դեմոկրատները շահեցան ձայներու 46 առ հարիւրը եւ համայնավարներու 5,6 առ հարիւրով, կ'ապահովեն հանդիստ մեծամասնութիւն մը:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

×

Ցաւով կ'իմանանք, որ Սեպտեմբեր 19-ին իր մահկանացուն կնքած է ընկ. Պօղոս Գորգիկեան, որու առողջական վիճակը վատթարացած էր վերջին ամիսներուն:

Ծնած էր Ուրֆա, 1903-ին եւ մանկութեան իսկ ճաշակած աքսորի եւ որբանոցի լեղին, ինչպէս իր սերնդակիցներուն մեծ մասը: Իր ամբողջ ընտանիքէն, պիտի ազատէին, իրմէ զատ, երկու քոյրերը: Փախելէ ետք արաբ ընտանիքներու մօտէն, աքսորի ընթացքին, կը վերադառնար Ուրֆա եւ կը մտնէր տեղւոյն որբանոցը:

1922-ին է, որ Ֆրանսա կու գար, նախ Մարսէյլ, ապա Փարիզ, ուր վերջնապէս կը հաստատուէր:

Կանուխէն մտած Հ. Յ. Դ. շարքերը, Պօղոս Գորգիկեան եղած է ոչ միայն իր (Փորթ տ'Իթալի) շրջանի Աղբիւր Սերոբ - Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան խումբի գործօն անդամներէն, այլեւ պատասխանատու պաշտօններ վարած է կուսակցութեան մէջ, մասնաւորաբար ազատագրութեան վաղորդայնին եւ քանիցս անդամ ընտրուած է նաեւ, Հ.Յ.Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին:

Պօղոս Գորգիկեանները, յաճախ շուքի մէջ, բայց եւ այնպէս աշխատանքի իրենց լայն բաժինն ունեցած են, այս գաղութին ազգային եւ կուսակցական կեանքին մէջ:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները՝ մեր յաջորդ թիւով:

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Պօղոս Գորգիկեանի եւ զաւակներուն՝ Լեւոնի, Կարոյի եւ Արայի:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան Մխիթարեան Վարժարանի վերամուտը կատարուեցաւ Սեպտեմբեր 19-ին, 110 աշակերտներով:

Վարժարանի նոր տեսուչն է՝ Հայր Ռափայէլ Վ. Անտոնեան, ուսումնապետը՝ Հ. Համազասպ Վ. Գըլըճեան եւ տնտեսհսկողապետը՝ Հ. Գրիգոր Վ. Միքայէլեան:

Այս նոր տարեշրջանին համար վարժարանին մեծաւորն է՝ Հ. Աթանաս Վ. Քէսէճեան:

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վերամուտը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 22-ին: Վարժարանի նոր տեսչուհին է՝ Տիկին Սիլվա Գարակիւլեան, շրջապատուած բոլորովին նոր անձնակազմով:

Այս տարեշրջանի նորութիւնն է՝ մանկապարտէզը, որու պաշտօնական բացումը կը կատարուի Հոկտեմբերի վերջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

(ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ՀԱՐՑԵՐ)

Ներկայ՝ 1982 - 83 ուսումնական տարեշրջանին բացումը կատարուեցաւ Սեպտեմբեր 1-ին։

Բոլոր բնոյթի հանրակրթարաններուն թիւը նախորդ տարեշրջանէն աւելի քան երեսունով կը ներկայացնէ 1·469։ Աշակերտութեան թիւը քիչ յաւելումով կը պարզէ 594·000։ Աճի նկատելի երեւոյթը կ՚արձանագրեն իրենց առաջին նախաքայլերը կատարող դպրոցականները. անոնք՝ անցեալ տարեշրջանի 58·300-ի փոխարէն այս անգամ կը կազմեն 68·000։

Ներկայիս 150 երաժշտական եւ արուեստի դպրոցներուն մէջ - եօթը նոր - գեղագիտական դասընթացքներու կը հետեւին 34·000-էն աւելի պատանիներ եւ պարմանուհիներ։

Այսպէս կոչուած նախադպրոցական հիմնարկութիւններուն, այսինքն՝ մանկամսուրներուն եւ մանկապարտէզներուն թիւը 1·080 կը ներկայացնէ, 134·800 մանուկներով եւ երախաներով։ Դրական երեւներուն կարգին, ինչպէս մանկավարժական որակի բարձրացում, խաղալիքներու եւ դասագիրք - տետրակներու առաւել ապահովում, եւայլն, անհրաժեշտ կը նկատուի յիշատակել, թէ շինարարութեան դանդաղ իրագործումներուն հետեւանքով ոչ միայն խիստ խճողուած կը մնան բազմաթիւ քաղաքներու, շրջաններու եւ գիւղերու համապատասխան դպրոցներուն դասարանները, այլեւ այդ տարիքի փոքրիկներուն մէկ շատ կարեւոր տոկոսը, մասնաւորաբար գիւղերուն մէջ, հնարաւորութիւն չունենար յաճախելու մանկամսուրներն ու մանկապարտէզները։ Ահա թէ ինչո՛ւ, նախորդ հնգամեակի 25·000ին փոխարէն, ներկայ հնգամեակին համար կը ծրագրուի ապահովել շուրջ 51·000 տեղերով նախադպրոցական նոր հիմնարկութիւններ։ Միաժամանակ, պահանջը մեծ կը մնայ մարզական իրերուն, խաղալիքներուն եւ, վերջապէս, մայրենի լեզուի տարրական դասագիրք - տետրակներուն ուղղութեամբ։

Ինչպէս իր ատենին գրած էինք, 1974 - 75-ի ուսումնական տարեշրջանէն սկսեալ, նախադպրոցական դասարաններ սկսան հաստատուիլ վեց տարեկաններուն համար։ Ի դէպ, երբ կիրարկութեան դրուի 11 - ամեայ ուսման դրութիւնը, նախապատրաստականները պիտի դառնին այժմու Ա. կարգերուն տեղը, որով նախակրթարանի բաժինը փոխանակ եօթը տարեկաններով սկսելու, վեց տարեկան աշակերտութեամբ ծայր պիտի տայ։ Այս ծրագիրը կը նախատեսուի գործադրել 1985-ին։ Ցամենայնդէպս, այս տարեշրջանին 24·000 համապատասխան տարիք ունեցողներուն համար ապահովուած են դասընթացքներ, երեք հազար աւելի անցեալ տարուան վրայ։ Աւելցնենք, որ համաձայն Լուսաւորութեան նախարարութեան հաստատած նախանցեալ տարուան ժամանակացոյցին, վեց տարեկանները շաբաթական հաշուով 24 ժամուան դասընթացքներու կը հետեւին, այլազան նիւթերու շուրջ։ Անոնց շարքին շաբաթական 4 ժամ հայերէն եւ 3 ժամ ալ ռուսերէն կը սորվին։

Բուհերուն, այսինքն՝ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններուն մուտքի դիմողներուն թիւը այս տարի եւս շատ եղած է, որով նախորդ տարիներուն նման կիրարկուած է լաւագոյնները ընտրելու մրցումի դրութիւնը։ Ընդունուածները՝ 11·790 հոգի, հետեւեալ բաժանումը կը պարզեն։ 9·210 ուսանող կը հետեւի ցերեկօթիկ բաժիններուն, 975-ը՝ երեկոյեան, իսկ 1·605-ն ալ այսպէս անուանուած հեռակայ դասընթացքներուն։

Տասնեւերեք բուհերուն - համալսարանին համապատասխան բաժինը - ուսանողութեան թիւը կը պարզէ 58·055 հոգի, շատ աննշան յաւելում մը անցեալ տարեշրջանին համեմատութեամբ։ Դասաւանդութեանց նիւթերը կ՚ընդգրկեն 153 մասնագիտութիւնները։

Տարիներու գլխաւոր առաջադրութիւններէն մէկն ալ տնտեսութեան բոլոր ճիւղերուն համար որակեալ մասնագէտներ պատրաստելու հարցն է, քանի անոնց պահանջը մեծ է ամէն մարզէ ներս։

Այս ուղղութեամբ բացառիկ կարգադրութիւններ եղած են - օրինակ, առանց աշխատանքէ հրաժարելու հետեւիլ մասնագիտական դասընթացքներուն - որպէսզի բոլոր թեկնածուներն ալ կարելիութիւնն ունենան մասնագիտանալու իրենց արհեստներուն մէջ։ Այս ուղղութեամբ ընթացիկ ուսումնական շրջանին 102-ի բարձրացած են տեխնիկական եւ պրոֆ - տեխնիկական ուսումնարաններուն թիւը, ընդգրկելով աւելի քան 50·000 հոգի։

Այս ուսումնարաններուն մէջ հաստատուած են արդիական սարքերով օժտուած 1·100 բնալուծարաններ։ Աւելին՝ անոնցմէ 350-ին մէջ դասընթացքներու ընթացքին կը ցուցադրուին ուսումնական բնոյթի շարժանկարներ եւ լուսանկարներ։ Հաստատուած են 500 արհեստանոցներ, այլազան մասնագիտութիւններով։

Այս մարզին գլխաւոր թերութիւններէն մէկը կը մնայ այն, որ բազմաթիւ նախարարութիւններ եւ գերատեսչութիւններ չեն ներկայացներ իրենց ճիւղերուն յարմար նկատուած ցանկեր, որով թերիներ կ՚արձանագրուին այս կամ այն մարզերուն մասնագէտներու պատրաստութեան աշխատանքներուն մէջ։ Շատեր իրենց ապահոված մասնագիտութեան համապատասխան աշխատանքներ չեն ապահովեր։ Մնաց որ բազմաթիւ ձեռնարկութիւններ կը մերժեն ընդունիլ իրենց տրամադրութեան տակ դրուող երիտասարդ շրջանաւարտ մասնագէտները։ Այս վերջիններն ալ յաճախ կը մերժեն պաշտօնի կոչուիլ մեծ քաղաքներէն դուրս։

Այս գլուխին շրջագիծին մէջ դիտել տանք, թէ պատկան մարմինները կը ձըգտին, որ մասնագիտութեանց հետեւողները եւ կամ զանոնք կատարելագործողները, ընդհ. ուսման իմաստով նուազագոյնը միջնակարգի բաժիններուն մակարդակը ներկայացնեն։ Այս ուղղութեամբ զարկ կը տրուի միջնակարգ - մասնագիտական ուսումնարաններուն։

Բայց այս մէկն ալ իր դժուարութիւններն ունի։ Ընդհանրապէս միջնակարգ - մասնագիտական ուսումնարաններուն կ՚արձանագրուին անոնք, որոնք նախակրթարանի ութամեայ շրջանը աւարտելէ ետք ոչ մէկ հնարաւորութիւն եւ ակընկալութիւն ունին միջնակարգի դասարանները ընդունուելու եւ անկէ ետք՝ բուհերը։ Որով իրենց ուսման մակարդակը կը մնայ միջակ։

Հայերէնի ուսուցումին մակարդակը կը բարելաւուի աստիճանաբար, բայց ոչ անհրաժեշտ նկատուած աստիճանով։ Կը բաւէ նկատի ունենալ հայերէնի եւ գրականութեան ուսուցիչներուն կոչը, փետրուարին, յղուած հայերէնի եւ հայ գրականութեան ուսուցիչներուն։ Հոն կ՚ըսուի, թէ շրջանաւարտներուն մէկ մասը աղքատ գիտելիքներով մուտք կը գործէ կեանքի ասպարէզը։ Անոնք դժուարութեամբ բանաւոր եւ գրաւոր կ՚արտայայտուին, յաճախ կերպով կը շարադրեն իրենց մտքերը, եւայլն։ «Անհրաժեշտ ուշադրութիւն չի դարձւում Հայոց լեզուի ուղղագրութեան, կէտադրութեան, շարահիւսութեան, արտայայտչական միջոցների գործնական ուսուցմանը», եւայլն։

Առաւել ծանրակշիռ արտայայտութիւններ կ՚ունենան Լուսաւորութեան նախարարն եւ ուրիշներ։ Անոնցմէ Փրոֆ. Ա. Աբրահամեան, բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր, Սովետական Դպրոց շաբաթաթերթին մէջ դիտել կու տայ, թէ դժբախտաբար կարելի չէ գոհացուցիչ համարել մայրենի լեզուին դասաւանդութեան վիճակը։ Ցաւալի փաստ է, որ հայկական դպրոցներու շրջանաւարտներուն զգալի մասը դրսեւորում է մայրենի լեզուի անբաւարար իմացութիւն, յաճախ էլ այն սահմանափակւում է տնսական անկայուն գիտելիքներով։

Այս երեւոյթին գլխաւոր պատճառները երկու երեւներ կը պարզեն։ ա) Տարրական դասարաններէն սկսեալ պատշաճ մակարդակով դասերուն ուսուցումի պակասն է։ բ) Հայերէնի դասաւանդութեան յատկացուած դասաժամերուն աստիճանական նուազումը նախակրթարանի բաժիններու առաջինէն ութերորդ դասարաններուն մէջ, իսկ այդ դասերուն ի սպառ վերացումը միջնակարգի Թ. եւ Ժ. կարգերուն մէջ։

Տասնամեակներէ ի վեր մանկավարժներ եւ գրագէտներ կը պայքարին այսօրինակ կարգադրութեանց դէմ, յատկապէս շեշտելով, թէ վերջին՝ միջնակարգի երկու կարգերուն մէջ է, որ աշակերտութիւնը հնարաւորութիւնը կ՚ունենայ խորացնելու իր լեզուական հմտութիւնները։

Հայերէնի մակարդակը այլապէս տըկար կը մնայ Հայաստանի ոչ - հայկական դպրոցներուն մէջ։ Կան նոյնիսկ դպրոցներ, օրինակ, ադրբեջանական, ուր հայերէնը նոյնիսկ չի դասաւանդուիր։

Գրաբարի ուսուցումին հարցը, նոյնպէս կարեւոր, շատ երկար տարիներէ ի վեր կ՚արծարծուի կրթական մշակներու, գրագէտներու եւ մտաւորականներու կողմէ։ Պահանջները զանազան երեւներ կը պարզեն։ Այսպէս, ոմանք կ՚առաջարկեն տարրական դասաւանդութիւններ ապահովել միջնակարգի բաժիններուն մէջ։ Ուրիշներ կը նախընտրեն, որ անիկա դասաւանդուի մասնայատուկ դպրոցներու ճամբով, իսկ աւելի կատարելագործուած ձեւով եւ խորքով հայկական կրթարաններու միջնակարգի դասարաններուն մէջ։ Բոլորին ալ մտահոգութիւնը կը մնայ նոյնը, այն թէ՝ փաստօրէն այժմ գրաբարի մէկ կեդրոն կայ Հայաստանի մէջ՝ Մատենադարանը։ Որովհետեւ, դասաւանդութեանց սահմանափակ ժամերուն հետեւանքով, համալսարանին եւ մանկավարժութեան հիմնարկութեան գրաբարի դասախօսներէն զատ, շատ քիչ թիւով ուսանողներ բաւարար աստիճանով գրաբար կը սորվին։ Նոյն սահմանափակ ժամերը նաեւ Պատմութեան ու բանասիրութեան բաժիններուն մէջ, որուն պատճառով ուսանողութեան 99 տոկոսը նոյնիսկ միջին մակարդակէն հեռու կը մնայ։

Արդեօ՞ք չի գայ մի ժամանակ, երբ գրաբարը հայ աշակերտի վրայ չինարէնի տպաւորութիւն կը թողնի, հարց կու տայ այս խնդիրը արծարծողներէն մէկը։

Այս կապակցութեամբ կարեւոր կը նկատենք Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան նախագահ Վարդգէս Պետրոսեանի հետեւեալ խօսքերը, արտասանուած մայրենի լեզուի եւ գրականութեան դասաւանդութեան հարցերուն նուիրուած խորհրդակցական ժողովին.

Ուզում եմ խօսել մի գաղափարի մասին, որ, Լուսաւորութեան մինիստրութեան բարեհաճ աջակցութեամբ, այս տարուայ Սեպտեմբերին երեւի կեանք կը ստանայ։ Խօսքը Երեւանեան դպրոցներից մէկին Հայոց լեզուի եւ գրականութեան խորացուած ուսուցման թեքում տալն է։ Եթէ բնական է եւ օգտակար, ասենք, մաթեմատիկական թեքումով դպրոցը, ապա սա նոյնչափ բնական է, եւ կասկած չկայ, որ օգտակար կը լինի։ Այդ դպրոցում հաւանօրէն հնարաւոր կը լինի անցնել նաեւ գրաբար, գուցէ եւ արեւմտահայերէն, դպրոցը կը հրապարակի գրականութեան, լեզուի մէջ շնորհալի պատանիների, որոնց կարիքը պակաս չէ, քան շնորհալի ֆիզիկոսի կամ մաթեմատիկոսի։ Գրողների Միութիւնը սիրով է յանձն առնել այդ դպրոցի շեֆութիւնը եւ իր կող-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

6.

- Եւ ահա, որպէսզի իմ ողբերգութիւնը չապրի ռազմաճակատից վերադարձող Սուրէն Սարումեանը,- շարունակեց նա,- որոշեցի իմ հովանաւորութեան տակ առնել նրա կնոջը։ Նրա ամուսնուն ես չեմ ճանաչում, չգիտեմ ո՞վ է, ի՞նչ մարդ է, սպանուա՞ծ է արդեօք, թէ կենդանի, բայց իմ պարտքն համարեցի ներշնչել այդ կնոջը, որ կայ, ապրում է նրա ամուսինը։ Ես այդպէս վարուեցի, որովհետեւ զգացի, որ այդ կինը սիրում է իր ամուսնուն։ Սիրում է՝ ուրեմն թող սպասի, որոշեցի ես։ Տեսնելով որ երկար ամիսներ ոչ մի լուր չի գալիս նրա ամուսնուց, ես հաւատացրի Աշխէն Սարումեանին, թէ ճանաչում եմ նրա ամուսնուն, թէ նրա հետ եղել եմ բանակում՝ թիկունքում ու ճակատում։ Ես յաճախ այդ կնոջը յանձնում էի ռազմաճակատից ուղարկուող նամակներ, որ գրում էր իմ ընկեր Գուրգէն Սարգսեանը եւ որոնց մէջ պատմում էր նրա ամուսնու մասին։ Բայց ես Գուրգէն Սարգսեան անունով ընկեր չունեմ եւ ինքս էի հորինում այդ նամակները։ Եւ ինչ, դըրանք հաւատ, կեանք էին ներշնչում Աշխէն Սարումեանին, նա մոռանում էր իր վիշտը, ես էլ իմ վիշտն էի մոռանում կարծես։ Ինձ թւում էր, թէ մէկ ուրիշն է այդպէս յարձակումներից պաշտպանում իմ կնոջը՝ ու ես գոհ էի, հանգիստ։

Գէորգ Յակոբեանը երրորդ գլանակը վերցրեց։

- Պատերազմը վաղուց է վերջացել,- նորից խօսեց նա,- ձեզ յայտնի է, որ Սուրէն Սարումեանից դարձեալ ոչ մի լուր, նամակ չկայ։ Ես հիմա ինքս չըգիտեմ, թէ ինչ գրել այդ կնոջը, հիմա ինչպէս յոյս տալ նրան, պատճառաբանել նրա ամուսնու նամակների ուշացումը։ Ես գիտեմ, որ յուսահատութիւնը նորից պատել է այդ կնոջը, որ կարող է յանկարծ մէկն էլ թեքել նրա կեանքի ուղին եւ մտածում եմ նրան նորից պաշտպանելու մասին։

Արամը ոտքի կանգնեց։

Նա չիմացաւ ինչ ասել, նա երկար լուռ երերաց ոտքի վրայ, յետոյ արագ վերցրեց գլխարկը եւ թողեց սենեակը։

Մոխրամանի մէջ գցելով արդէն հանգած գլանակը, Գէորգ Յակոբեանը մօտեցաւ գրասեղանին ու նստեց նրա մօտ։ Բացելով դարակը, նա այնտեղից հանեց մի նկար եւ երկար, շատ երկար դիտեց այն։

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ կինն ուրիշին սիրեց, ինչո՞ւ թողեց իրեն. չէ՞ որ հաշտ էին ապրում, խաղաղ։

Նկարը նորից գրասեղանի դարակում դնելով, Գէորգ Յակոբեանը վերցրեց մի թուղթ։

Այո՛, հարկաւոր է նորից նամակ գրել Աշխէն Սարումեանին, նորից խաբել, կեղծ, գոյութիւն չունեցող պատմութիւններ անել նրան, միայն թէ նա չյուսահատուի եւ սպասի, մի քիչ էլ սպասի։

7.

Գերութիւնից պարտիզանական ջոկատ անցած, ապա թշնամու թիկունքում երկար ժամանակ պայքարող եւ անյայտութեան մէջ մնացած Սուրէն Սարումեանը վերադառնում էր տուն։

Երբ նա ոտք դրեց հայրենի քաղաքը, թուաց, թէ անցած տարիների ընթացքում ինքն օդ չի շնչել, թէ կեանքը, իսկական կեանքը միայն հիմա սկսեց ժպտալ նրան։

Իջնելով գնացքից, նա որոշեց ոտքով գնալ քաղաք, թէպէտ կայարանը քաղաքի կեդրոնական մասից, որտեղ գտնւում էր իրենց տունը, բաւական հեռու էր։

Մի կողմից նրա հոգին ձգտում էր դէպի տուն, որտեղ չգիտէր սպասո՞ւմ են իրեն, միւս կողմից նա ուզում էր տեսնել ծանօթ, սիրելի փողոցներն ու տըները, պուրակներն ու արձանները։

Եւ նա քայլեց առաջ, անցաւ ելեկտրական լոյսով ողողուած քաղաքով։

Ամէն ինչ ու ամէնքը սիրելի էին նըրան, այդ րոպէին նա կամենում էր գըրկել, համբուրել բոլորին։

Ահա եւ իրենց տունը։

Սուրէն Սարումեանը մի պահ կանգ առաւ։

Ասես ծանրացաւ նրա շնչառութիւնը։ Այդպէս մի անգամ էլ պատահել էր շատ տարիներ առաջ, երբ ինքը գնացել էր իր սէրը յայտնելու սիրած աղջկան։

Նա շարժուեց առաջ։

Մտնելով բազմայարկ տան բակը, նա դիտեց շուրջը։ Ինչպէ՜ս ուժեղ էին վառւում լոյսերը բոլոր սենեակներում, ի՜նչ աշխոյժ եռուզեռ կար ամէն տեղ։

Պայծառ էին եւ իրենց սենեակի լոյսերը։

(Շար. - 11)

ՇՆԱՁՈՒԿԸ ԿԱՄ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՆԾԱՆՕԹ ԲՆԱԿԻՉԸ

Շնաձուկը միշտ ալ սարսափ կ'ազդէ մարդոց, հակառակ որ ծովային այդ հըրէշը այսօր կը դասենք, տեսակ մը, տաքաշխարհիկ կենդանիներու կողքին. երեւակայելով զանոնք, առհասարակ, հարաւի տաք ջուրերուն մէջ։ Մեզ վստահեցնելու եղանակ մը, անշուշտ։ Իրականութեան մէջ ամէն տեղ են շնաձուկերը, բացի սառուցեալ գօտիներէն։ Ամրան, ջերմաստական այդ հսկայ ձուկերը հաւասարել կը թողուն տաք ջուրերը՝ դէպի բարեխառն ծովեր։ Տասնեակ մը տարբեր տեսակներ կը հաշուէ Միջերկրականը։ Շնաձուկեր տեսնուած են Սէն-Լորան-տիւ-Վարի քով, Հիէր կղզիներուն շրջակայքը, Իտալիոյ եւ Սպանիոյ հարաւը։ 1940-ին, Աւստրիացի շարժանկարիչ մը Ադրիականի մէջ շնաձուկերու իսկական վտառ մը նկարած է։

Անոնք ամէնքն ալ վտանգաւոր չեն եւ մեծ թիւ մը չեն ներկայացներ հսկայ մըսակերները։ Անոնք կը կոչուին ճերմակ, կապոյտ, վագր կամ մուրճ - շնաձուկ։ Անոնց գլխաւոր ուժը կը կազմեն սուր եւ ամուր ակռաներ, որոնք, հազիւ մաշած, շարք առ շարք կը վերաբուսնին։ Սովորած են միշտ շարժիլ՝ չսուզուելու համար, ինչ որ մեծ հարց մը չէ, որովհետեւ լողալով կը քնանան։

Անոնց գլխաւորը անկասկած ճերմակ շնաձուկն է, ծովերու մարդակեր հըրէշը, հերոսը՝ «Ծովուն ակռաները» ժապաւէնին՝ որ Միացեալ - Նահանգներու մէջ մուտքի մրցանիշը կոտրեց։ Այս գիշատիչը, սովորաբար, կ'ապրի տաք ծովերու մէջ, բացերը. կը պատահի սակայն որ մօտենայ ծովեզերքին, եւ երբեմն, անցնի բարեխառն ջուրերուն մէջ. Թոնի ձկնորսներ իրենց ցանցերուն մէջ բռնած են անոնցմէ՝ Իտալիոյ հարաւը եւ Թունուզի մօտակայքը։ Միացեալ - Նահանգներու բացերը որսացուած ճերմակ շնաձուկի մը ստամոքսէն ելած են մարդկային գանկ մը եւ բազուկներ, շան մը ոսկրոտիքը եւայլն. հաւանաբար դիակներու մնացորդներ՝ քանի շնաձուկը նախայարձակ չէ առհասարակ։ Վտանգը կը դառնայ սակայն իրական՝ երբ իր շրջակայքը կ'իյնան։

Արդեօ՞ք վերագրուած բոլոր չարիքներուն հեղինակը ճերմակ շնաձուկն է։ Հաւանաբար՝ ո՛չ։ Ուրիշ շնաձուկեր եւ նոյնիսկ պարրաքուտան, մարդակեր այլ ձուկ մը, իր լուրջ մրցակիցներն են, եւ ընդծովեայ ձկնորսները, որոնք կ'անհետանան, շատ յաճախ զոհն են սուզումի արկածներուն։

Արեւելեան - Միջերկրականին մէջ կը դեգերի մուրճ - շնաձուկը, որմէ եւս որքան հեռու մնան մարդիկ՝ այնքան լաւ է, եթէ նոյնիսկ երբեմն չորս մեթր երկարութեամբ այս հսկայ գիշատիչը անպայման մարդը չէ որ կը փնտռէ։ Մարդէն աւելի կը նախընտրէ ձուկերը՝ երբ փշոտ են մանաւանդ։ Մուրճ - շնաձուկին այսօր շատ աւելի կը հանդիպինք Միջերկրականի մէջ, քան տակաւին քանի մը տարի առաջ։ Կը թուի թէ իր ինչպէս եւ Կարմիր ծովէն եկած միւս շնաձուկերուն ներկայութիւնը աւելցած է Սուէզի Ջրանցքին վերաբացումով եւ Նեղոսի անոյշ ջուրերով՝ որոնք կը թափին Միջերկրականի մէջ։ Իրապէս, Ասուանի ամբարտակին կառուցումէն ի վեր Սուէզի Ջրանցքին հոսանքը շրջուած է։ Ջուրը այլեւս միշտ կը հոսի Կարմիր ծովէն Միջերկրական՝ իր հետ քշելով մեծ քանակութիւն մը ձուկերու՝ որոնց մէջ շնաձուկեր եւս։

Ինչ կը վերաբերի կապոյտ կամ «կապտամորթ» շնաձուկին, որ այս ամառ կը «սլքտար» Փոր-Լէօքաթի մէջ, արտաքին իր երեւոյթը իրապէս որ սարսափազդու է։ 4 - 5 մեթր երկար, ծովերու այս հըրէշին որսը կը կազմեն ձուկերու վտառները եւ նաւերուն նետած աղտեղութիւնները։ Նաւաստիներ կը պատմեն թէ ի՛նչպէս շնաձուկերը կը յարձակին իրենց որսին վրայ՝ անընդհատ շուրջը դառնալով, միսի շերտեր փրցնելով եւ կլլելով։ Երթալով կը դառնան աւելի գրգռուած ու կատաղի, եւ երբ որսը լափած լրացուցած են այլեւս՝ կը սկսին կուլ տալ ամէն ինչ։ Անոնցմէ մէկուն ստամոքսին մէջ, այլ իրերու կողքին, գտնուած է ջըրաման մը, աւելի տուփ մը, ելեկտրական լուսարձակ մը, փայտէ տուփ մը եւ գարեջուրի 6 շիշեր։

Շնաձուկերը ծովուն բացերը միայն չէ որ մարդուն վրայ կը յարձակին։ Յաճախ Միջերկրականի մէջ արկածներ կը նըշուին։ 1962-ին, Հռոմի եւ Նափոլիի միջեւ իտալացի սուզորդ մը շնաձուկէ մը սպաննուեցաւ՝ 10 մեթր խորութեան մը մէջ։ Կը խօսուի, նմանապէս Մոնաքոյի բացերը շնաձուկի զոհ այլ սուզորդի մը մասին։ Կը խօսուի, գրօսաշրջիկները չվախցնելու համար փափսալով անշուշտ, թէ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի ծովեզերքները լողացողներ բզքտուած են շնաձուկերէ։ 1974-ին, Տալմաթեան ծովեզերքին վրայ սուզուող գերմանացի զբօսաշրջիկ մը երբեք վեր չբարձրացաւ։ Շրջակայքը «մարդակերներ» նշմարուած էին։

Կ'ըսուի թէ լողացողներու կարգ մը շարժումները կամ սուզորդներուն տարազին գոյնը շնաձուկերը ի ր ե ն ց կը քաշեն։ Գիտնականներ հաստատած են թէ շնաձուկը կը տարուի որոշ թրթըռացումներէ եւ մանաւանդ արեան հոտէն։ Զափազանց վտանգաւոր է ուրեմն, եթէ երբեք մօտենայ իր որսացած ձուկերը կրող եւ մանաւանդ վիրաւորուած սուզորդի մը՝ որ արիւն կը կորսնցնէ։

Միամիի Համալսարանի կենսաբան Արթըր Մայրպըրկ համոզուած է թէ որոշ թրթռացումներ իրենց կը քաշեն շնաձուկը։ Այնպէս որ, շնաձուկին հետ հանդիպումի պարագային կը թելադրէ հանդարտ մնալ, խուսափիլ բուռն շարժումներէ եւ դանդաղօրէն հեռանալ։ Այլ մասնագէտներ, ընդհակառակն, կը մտածեն թէ պէտք է աղմկել, ձեռքով ոտքով ջուրը ծեծել՝ գիշատիչը փախցնելու համար։ Իրապէս որ, այնքան ալ յանդուգն չի թուիր։ Ըստ գիտնականներուն, «շնաձուկն ալ այնքան կը վախնայ մարդոցմէ՝ որքան մարդիկ՝ իրմէ». օրինակներն ալ չեն պակսիր, այս ուղղութեամբ։ Անթիյներու բացերը, առագաստանաւէ մը պատանի մը կը ցատքէր ջուրին մէջ, որուն վրայ, խկոյն, շնաձուկ մը կը յարձակէր։ Երբ մայրը, խելակորոյս, շնաձուկին վրայ կը նետուէր, ծովերու այդ «հրէշը» կը փախչէր։ Մենաւոր նաւաստին, Ալէն Պոմպառ, կրցած է դիտել յարձակող շնաձուկը։ Զայն կը նմանցնէ զամբռի մը՝ որ փոքրիկ կատու մը կը հետապնդէ։ Կը բաւէ որ այս վերջինը յանկարծ ետ դառնայ՝ որպէսզի զամբռը կանգ առնէ եւ դադրի զինք հետապնդելէ։

Թ. Ա. Թ.

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 25-ին տեղի կ'ունենայ Սորպոնի Համալսարանի Ռիշըլիէօ ամփիթատրոնին մէջ երաժշտական երեկոյթ մը, կազմակերպուած Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ, ուր պիտի լսենք Ցասմիկ Սիւրմէլեան - Ճէյմս Լիօն դաշնակ - թաւջութակ տուօն։ Հայ գաղութին արդէն ծանօթ այս երկու երաժիշտները փափաք յայտնած են յատկացնել համերգի հասոյթը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան՝ որ անհրաժեշտ բարենորոգումներու ձեռնարկած է այս միջոցիս։

Մաղթելով անշուշտ որ Փարիզի Հայերը, ինչպէս նաեւ մօտիկ արուարձաններու մէջ բնակող Հայեր, մեծ թիւով ներկայ գտնուին այս համերգին, քաջալերելով Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան ձեռնարկը։ Փափաքելի է նաեւ որ անոնց ներկայութիւնը քաջալերանք մը ըլլայ երիտասարդ երաժիշտներուն։

Ցասմիկ Սիւրմէլեան՝ նախ Լիբանան, ապա Պրիւքսէլ, հուսկ՝ Փարիզ հետեւած է դաշնակի, արժանանալով բարձր տիտղոսներու եւ այժմ՝ իր տուած ռեսիթալներու կողքին, պետական երաժշտանոցի ուսուցչուհի է. մանաւանդ իր աշխատանքը չէ խնայած ստեղծելով երաժշտական հայկական դպրոց մը, Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան մէջ, ուր մօտ 40 մանուկներ, երկու տարիէ ի վեր կը հետեւին դաշնակի եւ ջութակի դասընթացքներու։ Քաջալերելի այս երեւոյթը մեծապէս կ'ոգեւորէ, ոչ միայն երաժշտասէր Հայերը, այլեւ բոլոր հայ ծնողները կամ պարզապէս Հայ անհատը։

Ճէյմս Լիօն, նոյնպէս, թաւջութակի ուսուցիչ է պետական դպրոցներու մէջ եւ Էվրի արուարձանի երաժշտանոցի տընօրէն։

Ցասմիկ Սիւրմէլեանի եւ Ճէյմս Լիօնի տուօն համերգներ տուած է Եւրոպայի զանազան քաղաքներուն մէջ, մասնակցած է փառատօններու, իր վերջին շըրջապտոյտով գացած մինչեւ Հնդկաստան, Թայլանտ եւ Հոնկ - Քոնկ։ Իր յառաջիկայ ծրագիրն է շարք մը համերգներ տալ Անգլիոյ մէջ, Նոյեմբերին։

Երկու երաժիշտներու ներկայացուցած երաժշտացանկը շատ ճոխ է։ Հոն կը գըտնենք զանազան ազգերու երաժիշտներ, ըլլայ դասական, ըլլայ վիպական եւ մանաւանդ արդիական։ Չմոռնանք որ հայ յօրինողներ իրենց լայն տեղը գտած են այս ցանկին մէջ, եւ կը նուագուին, այլ երաժիշտներու կողքին, ներկայացուելով օտար ժողովուրդներու եւ օտար ունկընդիրներու։

Սեպտեմբեր 25-ի երեկոյթին ընթացքին, պիտի լսենք Շոփէնի, Շումանի, Զոլթան Քոտայիի եւ Պապխըլաւ Մարթինիւի գործերուն կողքին՝ հայ յօրինողներ՝ Պօղոս Ճէլալեան, Գուրգէն Ադամեան եւ Տիգրան Մանսուրեան։

Այս ձեւի յայտագիր մը կը գոհացնէ մեծապէս երաժշտասէրներու փափաքը՝ տեսնելու հայկական երաժշտութիւնը հաւասարապէս հրամցուած օտար երաժըշտութեան կողքին։

Վստահ ըլլալով որ մեր գաղութը պիտի քաջալերէ այս ձեռնարկը, կը մաղթենք նաեւ որ մեր բոլոր արուեստագէտ հայ ուժերը, իրենց տարած աշխատանքին գնահատանքը գտնեն։

ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐ

...ից ամէն բան կ'անի լաւ մտայղացումը իրականացնելու առումով։

Արդ, մինչեւ այսօր, նման դպրոցի մը կազմակերպումին մասին ո՛չ մէկ յիշատակութիւն կայ Հայաստանի մամուլին մէջ։

Խորհ. Միութեան Լուսաւորութեան նախարարութեան որոշումով, անցեալ տարեշրջանին եւ առաջին անգամ ըլլալով հաստատուեցան սեռադիտութեան դասընթացքներ վերջին կարգերուն մէջ։ 8-րդ դասարան՝ Հիգիէնա եւ սեռական դաստիարակութիւն, տարեկան 17 ժամ։ Ընտանեկան կեանքի բարոյագիտութիւն եւ հոգեբանութիւն, 9-րդին մէջ 17 ժամ անցեալ ուսումնական տարեշրջանի երկրորդ կիսամեակէն սկսեալ եւ 10-րդին մէջ, նոյնպէս 17 ժամ, ներկայ տարեշրջանին սկիզբէն (ուսումնական)։

Աւելցնենք, թէ սեռադիտութեան շուրջ դասընթացքներ արդէն իսկ գոյութիւն ունին Պալթեան երկիրներուն մէջ, 15 տարիներէ ի վեր։

Վերջացնենք, արձանագրելով թէ ուսուցչութեան թիւն է 42.000։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

- Հապա օլուշա՞ղդ... դայեկ Նուրխան հարցուց անմիջապէս, հասկնալու համար թէ արդեօ՞ք ամուսնացած է չէրչին։

- Թէքսէն մարդ եմ, քուրիկ, նոյնիսկ լացող չկայ։

- Ըսէ, աղբերս, էս ի՞նչ միլլէթ են։

- Իրենք ալ չգիտեն. լաւ, հաւատարիմ ժողովուրդ են. մէկ փարա կորսուած չէ վրանին։ Կը կարծեն, որ Պարսկաստանէն կրօնական հալածանքով էս կողմերը եկած իրենց տաճարը շինած են, աղօթելու համար։ Իրենց հին լեզուն, իրենց աղօթքներուն ու երգերուն մէջ է, որ իրենք ալ չեն հասկնար։

Ատեն մը պէտք է մնալ էստեղ քուրիկ, մինչեւ անցնի փոթորիկը։

- Նորէն ի՞նչ կայ, աղբերս։

- Նորէ՞ն, նորէն... Վանէն մինչեւ Տիգրանակերտ, ժողովուրդը սարսափի տակ է։ Ռուսն ու Պոլղարիստանը, կ'ըսեն, պատերազմ յայտարարած են։ Թուրք զօրքերը էն կողմերը կը քաշուին ու ճամբաներուն վրայ կը մտնեն հայ եւ քիւրտ գիւղերը։

«Մուշի կողմերը Թուրք զինուորներու և ֆէտայիներու մէջ կռիւներ եղած են..» Չէրչին կը տեսնէր, որ գիւղացիները անհամբեր են, մանաւանդ հաւաքուած են կիները, որ չէրչին շուտ բանար պողչան։ Ան վար առաւ ծանր բեռը կլոր քարի հըրապարակին վրայ։

Այդ երեկոյ տանիքին վրայ, իրար գըտան չէրչին, Նուրխանն ու Սուլթանը։

- Էսպէս, քուրիկ,- չէրչին շարունակեց խօսակցութիւնը, աչքին տակով հարս Սուլթանին նայելով։ Դայեկ Նուրխան ըսպասեց, որ կատարուէր այդ գաղտուկ նայուածքը գործի սկսելէ առաջ։

- Սուլթան, աղջիկս, Դանէլը երկար ճամբայ եկած է, ջուր պատրաստէ թող ոտքերը լուանայ։

Հարս Սուլթան հեռացաւ, բերելու լէկէնով ջուր եւ օճառ։

- Ճէվահիրի պէս աղջիկ է, աղբերս, առնողը քառսուն ծունկ աղօթք պիտի ընէ սէպապին։

Այս նախամուտէն յետոյ, չէրչի Դանէլ իր կեանքի պատմութիւնը կ'ընէր։ Միտքը դրած էր չամուսնանալ էն էրզրումցի աղջիկէն յետոյ...։ Ա՛լ հարամ թող ըլլայ, ըսի...։ Էն օրերուն տկլոր մէկն էի, որ մէկ հազայի՝ գօտիս տասը տեղէ կը փրթէր...։ Հիմա, փառք Աստուծոյ...։

Տանիքներուն վրայ հովը սկսաւ ցրտել։ Դանէլ լուացուելէ յետոյ, հարս Սուլթան շիկնիմով մը անոր ձեռքերուն վրայ ձըգած էր անձեռոցը, դայեկ Նուրխանին փոքրիկ ծրարէն հանած։

Այս անգամ ներս մտած, կալէ ճրագին ներքեւ էին՝ երբ դայեկ Նուրխան ուրիշ բան մը մտածեց, երկուքին մէջ թելերը ձգելու համար։

- Սուլթան, աղջիկս, թել սանդը հոն է, Դանէլին միլթանին կոճակն է կախուեր։

Հարս Սուլթան ճրագին ներքեւ միլթանին կոճակը կը կարէր ու Դանէլ այս անգամ աւելի յաճախ կը նայէր անոր։ Երկար թարթիչները շուք ձգած էին Սուլթանի վառվռան երեսին վրայ։

Այդ երեկոյ, չէրչի Դանէլ ուզեց իր փորձն ընել։ Կամաց մը կորեց ձեռքին համրիչը եւ յուլունքները խոշոր ու կանանչ, հաւաքեց մէկ կողմ ու շարունակեց.

- Էսպէս, քուրիկ, հայրս գեղի երկաթագործն էր։ Ես էն ժամանակ փոքր էի երբ Թուրք զօրքերը գեղ մտան։ Մէրս ձեռքէս բռնած, փախանք ու երեք օր ցորենի արտերուն մէջ պահուեցանք։ Երեք օր վերջ, երբ դուրս ելանք, տեսանք դիակներ փողոցներուն մէջ ու տեսանք հօրս դիակը՝ իր խանութի էշիկին վրայ։ Էդ փոքր հասակէս չէրչի դարձայ, որ ապրեցնեմ մէրս։

«Էսպէս, քուրիկ ճան, իշտէ ճակտի գիր է», կ'ըսեն։ Պզտիկ տարիքէս շատ բան տեսայ։ Աւազակները 40 անգամ թալլեցին զիս ճամբաներու վրայ։ 40 անգամ նորէն սկսայ էշէն ու յուլունքէն։ Էհ, փառք Աստուծոյ, նորէն մենք կուշտ ենք, իսկ էն աւազակները նորէն միշտ անօթի»...։

(Շար. - 652)

Այրի Տիկին Արշալոյս Խանճեանեան, Տէր եւ Տիկին Նուպար Պասմաճեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Ալէն Խանճտանեան եւ զաւակները, Օր. Սիրվարդ Խանճտանեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Ցովնանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նուպար Ցովնանեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, եւ ազգականին՝

Տիկին ԽՈՆԱՐՀԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

(ծնեալ Ցովնանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 17ին:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ Երեքշաբթի, Սեպտ. 21, ժամը 8.45-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».- Մեր ցաւակցութիւնները՝ Տիկին Խանճտանեանի եւ ընտանիքին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓՕ.- Տիկին Ս. Պետիկեան 320 Ֆ.:
ԻՍԻ.- Ցարութիւն Պալեան 120 Ֆ.:
ԼԱ - ԿԱՐԷՆՆ.- Տիկին Մէրէմէթճեան 120 Ֆ.:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville

ԿԸ ՓՆՏՌԷ

կարող անձ մը որ յանձն առնէ գրագիր հաստատութեանս ըմպելարանով (պառ), ինչպէս նաեւ օրուան վարիչն ըլլալ, Մշակոյթի Տան այցելուներով զբաղելով, Շաբաթ օրերը կէսօրէ ետք:

Տեղեկութեանց համար դիմել.-
Tél.: 376. 55. 89

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE PARIS

Présente

DUO

PIANO — VIOLONCELLE

Hasmig Surmelian
James Lyon

SAMEDI, 25 SEPTEMBRE, A 20H.45

AMPHITHEATRE RICHELIEU
DE LA SORBONNE
17, Rue de la Sorbonne
(Métro: Odéon, St. Michel, Maubert)

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութիւնը կը հրաւիրէ Մարսէյլի բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները դաշտագնացութեան մը՝ Կիրակի Սեպտեմբեր 26-ին, ամբողջ օրը, իր սեփական բանակատեղին:

Bastide des Jourdans (Vaucluse)

Կը խնդրուի կէսօրուան ճաշը բերել միասին: Մասնակցող միութիւնները պարեհաճին նախապէս տեղեկացնել:

Եղբայրական, սկաուտական եւ հայկական ջերմ մթնոլորտ:

Կ. Ս. Մ. ՓԱՐԻԶ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

նուիրուած՝

Պետրոս Դուրեանի

Ծննդեան 130-ամեակին առթիւ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, ժամը 15-ին
SALLE ROSSINI
Mairie du 9e Arrondissement
6, Rue Drouot — 75009 Paris
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

PRET - A - PORTER
DE LUXE
KAZAZIAN
40, Rue des Jeûneurs — 75002 Paris
Tél.: 236. 73. 48

Կ'ուզուին փլուի համար շատ որակաւոր բանուորուհիներ, տունը աշխատելու համար, ձեռքով:

Ouvrières à domicile, hautement qualifiées pour le flou, travail à la main.

Chaussures CETA
68, Avenue Jean - Jaurès
93300 - PANTIN
Tél.: 845. 88. 17

DEMANDE
VENDEUR

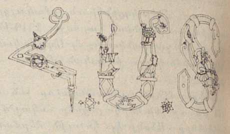
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ,
Կ. Ս. Մ.

Միութիւնս որոշած է այս տարի եւս սահմանափակ թիւով համալսարանականներու կրթաթոշակ յատկացնել, հարցաթերթները ստանալու համար, դիմումները պէտք է գրաւոր կատարուին մինչեւ Հոկտեմբեր 15:

LES ANCIENS
DU LYCÉE GUETRONAGAN
32, rue de Trévise, 75009 Paris

OFFRE D'EMPLOI
URGENT
Façonniers pour montage
Tricots — Pulls — Robes
Tél.: 366. 34. 45

VENTE
Fond de commerce
DE SOLDES DE CHAUSSURES
20 ANS D'EXISTENCE
GROS CHIFFRES D'AFFAIRES
BAIL NEUF
Tél.: 605. 47. 54
Après 20h.: 750. 03. 91
793. 15. 63

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES ET DES ENVIRONS
15, Rue du 24 Avril 1915 — 69150 Décines
Tél.: (7) 849. 42. 97

du Samedi 2 au Dimanche 10 Octobre

EXPOSITION
DES REALISATIONS DE
L'ATELIER PEINTURE
de la
Maison de la Culture Arménienne de Décines
Oeuvres du Peintre ACHODE
et de ses élèves
Inauguration Samedi 2 Octobre à 17h.

mardi 21 septembre à 20 h. 30

Salle de la Mutualité — 24, Rue St. Victor - 75005 Paris — M° Maubert - Mutualité

LA F. R. A. NOR SEROUND
organise

UN MEETING - DÉBAT

Thème: BILAN et REFLEXION SUR SEPT ANNEES D'ACTIONS ARMEES ARMENIENNES

Prendront la parole:

— GERARD CHALIAND (Spécialiste du terrorisme et des differentes formes de guerilla)
— YVES TERNON (Historien)
— Un représentant de la F.R.A.
— Un représentant de la F.R.A. Nor Seround.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, ժամը 15.30-ին
կազմակերպութեամբ՝
Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվառ - Օտոյի մասնաճիւղը կազմակերպած է հայկական ֆիլմի ներկայացում մը.-

«Սիրոյ խոստումը»

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, առաւօտեան ժամը 9-ին, Քափիթոլ Սինէմայի մէջ:
(Ֆիլմը երկուքուկէս ժամ կը տեւէ)
Մուտք 25 Ֆ.:

×

ԽՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասեղանը, նուիրուած՝

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղը իր հիմնադրութեան 50-ամեակը կը տօնէ Հոկտեմբեր 9, Շաբաթ, ժամը 20.30-ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՋԱՆԱՋԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

1982 — 1983

NEUF STAGES DE

Culture arménienne

D'OCTOBRE A DECEMBRE

3 stages de: «Connaissance de l'architecture arménienne»,
Animés par VAHE MOURADIAN

de Janvier à Juin:

6 STAGES DE LITTERATURE ARMENIENNE
Animés par KRIKOR BELEDIAN

1.- **Bedros TOURIAN** et le romantisme arménien.
2.- **Hagop BARONIAN:** Medzabadiv Mouratzgannère».
3.- **Krikor ZOHRAB** et le réalisme. «Posdal» et «Réhan».
4.- **Zabel ESSAYAN:** «Mon âme exilée».
5.- **Haroutioun KURKDJIAN;** «Essai sur l'exil».
6.- **Vahé OCHAGAN:** «Ahazank».

Renseignements et inscriptions à la:
Maison de la Culture Arménienne de Décines
15, Rue de 24 Avril 1915 — 69150 Décines
Tél.: (7) 849. 42. 97

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29, ժամը 14ին Մշակոյթի Տան մէջ - 17, Ռիւ Պլէօ:

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
783. 30. 35 -- 206. 42. 50
կամ ներկայանալ՝ 17, Ռիւ Պլէօ, Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18:

Կ'ընդունուին փոքր ու մեծ աշակերտներ:

×

ԻՍԻ

Իսիի Եկեղեցւոյ միօրեայ վարժարանին ուսուցչական կազմը շրջանի Հայութեան կը ծանուցանէ թէ հայերէն դասերը 5-էն մինչեւ 14 տարեկան Հայ եւ Հայուհիներուն համար, կը վերսկսին Սեպտեմբեր 29, Չորեքշաբթի օր, ժամը 9-էն 12 եւ 14-էն մինչեւ 17:

Տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել Եկեղեցին.-
6, Ավրենիւ Պուռկէն - Հեռ. 644. 28. 52

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 29, Չորեքշաբթի կէսօրէ ետք, ժամը 2-ին, Փօլ Վայեան Քուտուրիէ դպրոցին մէջ: Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՓԱՐԻԶ - Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ.Բ.Ը.Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի եւ պարի դասաւանդութիւններուն արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի, Սեպտ. 22ին: Կը խնդրուի ծնողքներէն, իրենց զաւակներուն հետ, արձանագրութեանց ներկայ ըլլալ ժամը 15ին.-

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտ. 22-ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Ուսուցչուհի՝ Տիկին Աննա Գարագայա:

Նոյնպէս պարի դասերը կը վերսկսին Երեքշաբթի, իրիկունները, ժամը 17.30ին անցեալ տարուան ժիմնազի սրահին մէջ: Ուսուցիչ՝ Պ. Ժիքայր Մատիկեան:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 22
MERCREDI 22 SEP 1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.264
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
58e ANNÉE — No 15.264

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

———×———

«...Այնտեղ (Երկրի մէջ) Դաշնակցականը կուսակցական աշխատանքն սկսում էր, պէտք է ասել հէնց առաջին օրից գործուն պայքարի թոհուբոհի մէջ նետուելով, յաճախ հրի ու սրի դէմ կանգնելով...:

Այս մէջբերում մը Ջամալեանի մտածողութիւններէն՝ հիմնուած իրատեսի փորձառութեան վրայ:

Անոր պարզեց անոր հանրային գործունէութեան պատկերը: Կովկասէն Երկիր եւ Արտասահման: Անվարան կարելի է ըսել, թէ Գանձակեցի երիտասարդին համար, էջմիածինի Գէորգեան Ճեմարանի 1890-ական թուականներու վերջերուն եւ յարունակական քանի մը տարիներուն, ցունցը հանդիսացաւ - շատերու կողքին - անոր ազգային եւ ընկերային մտածումներուն կազմաւորումին մէջ: Հոն էր, որ կատարեց իր առաջին նախափորձերը, դառնալով ուսանողական շրջանակներու արիւնն ու տեսաբանը:

Կովկասցի, ծնած 1882 Սեպտեմբեր 22-ին, ռուս - ցարական դաժան վարչակարգին տակ, ան փութով Դաշնակցութեան մէջ նշմարեց ո՛չ միայն իր ազգային իղձերուն ձեւակերպումները - օրուան եւ վաղուան հրատապ Հարցը - այլեւ իր ընկերային հայեցակէտերուն եռուն դաշտը: Այս ճամբով է, որ ձեւաւորուեցան, կաղապարուեցան անոր միտքերն ու տեսակէտները, որոնք առաւել աստիճանով արմատացան 1905-ին եւ յաջորդական տարիներուն Պերլինի Համալսարանին ընկերային ճիւղին, ինչպէս նաեւ Ժընեւի Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի ուսանողական շրջանակներուն մէջ: Դարձաւ կեդրոնական դէմք ու ուժը համանուն կազմակերպութեան: Կը բաւէ թղթատել միութեան պաշտօնաթերթ Ուսանող պարբերականին այդ թուականներու բազմաթիւ թիւերը, համոզուելու համար, թէ Արխեան գըրչանունին տակ ապաստանող հմուտ ընկերաբանն էր, որ կ'արտայայտուէր եւ կը կազմաւորուէր:

Արդարեւ, հանրային եռանդուն գործունէութեան եւ կուսակցական կազմակերպչական մնայուն աշխատանքներուն կողքին, անոր մօտ հրապարակագրութիւնը, յատկապէս ազգային - ընկերային հարցերու շուրջ, տարածուն եւ բեղուն գրչի մը արգասիքը հանդիսացաւ: Յօդուածներ եւ տասնամեակներ շարունակ: Թիֆլիսի Հորիզոն-էն մինչեւ Դրօշակ, [illegible], Յառաջ, Հայրենիք, Յուսաբեր, եւայլն:

Քանի մը խորագիրներ եւ արդէն պարզ ու յստակ կը դառնան Ա. Ջամալեանի միտքի խոհերուն գիծը եւ առանցքը, ինչպէս նաեւ՝ անոնց լայն հորիզոնները.. հայ - վրացական կնճիռը, Հ. Յ. Դ. եւ Ընկերվարութիւնը, Մարքսիզմի փոխաներպութիւնները, Ամսթերտամի Ինտերնացիոնալը, Կարլ Մարքս եւ դեռ ուրիշներ:

Արշակ Ջամալեանի հրապարակագրական գրիչը՝ սկզբնական օրերու դ ժ ո ւ ա ր ի մ ա ց բառապաշարէն եւ իրեն ոճէն աստիճանաբար հրաժարեցաւ, եւ նկատելի հոլովոյթով մը անկախ բիւրեղացաւ՝ դառնալով թաթաւուն, պարզուն եւ խօսուն: Այսպէսով անոր իր գիտելիքներով ծանրաբեռն միտքերը առաւել աստիճանով եւ տարողութեամբ դարձան յստակատես, դիւրահաղորդ:

Ցարական Ռուսիա, երբ բիրտ ուժով փորձեց ջլատել Դաշնակցութիւնը, երբ դիւանը ամբաստանագիր օգտագործեց Ա. Խաչակեանի (Ա. Ջամալեանի ծննդեան անունը) մէկ ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը՝ Դաշնակցութեան գաղափարախօսութեան մասին, Կայսերական Ծերակոյտի սրահին մէջ տեղի ունեցած շըռընդալից դատավարութեան ընթացքին, Պետերբուրգ, 1912 Փետրուարին:

Հայաստանի անկախութեան շրջանին, Ա. Ջամալեան նշանակուեցաւ դեսպան Վրաստան: Յետագային, մաս կազմեց Հ. Հ. կառավարութեան, Հաղորդակցութեան նախարարի պաշտօնով: Հոն եւս ձեռընհասօրէն վարեց իր պաշտօնը:

Հայաստանի խորհրդայնացումէն ետք, 1921-ին, մասնակցեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Խորհ. Ռուսիոյ միջեւ տեղի ունեցած բանակցութիւններուն, Ռիկա:

Անոր դերը յատկապէս բացառիկ եղաւ Հայ Կարմիր Խաչի (իմա՝ Հայ Օգնութեան Միութիւն) վերակազմութեան ճիգերուն մէջ, արտասահման:

Բազմաթիւ անգամներ ընտրուեցաւ կուսակցութեան Գերագոյն Մարմնի անդամ:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչն եղաւ Ընկերվարական Միջազգայնականին մօտ: Մարսէյլի մէջ գումարուած Ընկերվարական Միջազգային Համագումարին ընթացքին գլխաւորեց Դաշնակցութեան պատգամաւորութիւնը: Հոն, այդ առիթով է, որ Դաշնակցութիւնը հրապարակով արծարծեց քրտական հարցը:

Արշակ Ջամալեան, որ դեռ իր ուսանողական տարիներէն բաժնեկից դարձաւ իր ժողովուրդին ցաւերուն եւ վիշտերուն, մինչեւ վերջ անմնացորդ նուիրումով եւ հաւատքով ծառայեց այդ նոյն ժողովուրդին ազգային - ընկերային դատը պաշտպանելու համար:

Հաւատարիմ իր համոզումներու՝ մինչեւ իր մահը (1940, Դեկտեմբեր) մընաց դիրքերուն վրայ: Յեղափոխութեան կարմիր դրօշով:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՋԱՐԴԷՆ ԵՏՔ

ԲԱԶՄԱԶԳԵԱՆ ՈՒԺԵՐԸ ԿՐԿԻՆ ՊԷՅՐՈՒԹ Կ'ԵՐԹԱՆ

ՌԷԿԸՆ ԵՒ ՄԻԹԵՐԱՆ ՄԻԱԺԱՄԱՆԱԿ ՀԱՂՈՐԴԵՑԻՆ ԼՈՒՐԸ

———×———

«Հարկ է մինչեւ Հայերու ջարդերուն երթալ, նմանը գտնելու համար», կը յայտարարէր խորհրդարանական Համայնավար խմբակցութեան նախագահը՝ Լաժուանեը, Ֆրանս - էնթէր ձայնասփիւռի կայանէն, Երեքշաբթի առաւօտ, հարցազրոյցի մը ընթացքին:

Պաղեստինցի գաղթականներու ահաւոր ջարդը, քանի օր է կը ցնցէ աշխարհը եւ հակառակ իր բոլոր ջանքերուն, Պեկին չի կրնար անմեղութեան դրօշակը պարզել: Իր իսկ երկրին մէջ, մամուլ եւ զանազան անձնաւորութիւններ կը մեղադրեն կառավարութիւնը եւ ոչ ոք կը համոզուի թէ իսրայելեան բանակը անտեղեակ էր անցած - դարձածէն: Քանի օրերը անցան արդէն, պարզուեցաւ թէ Իսրայէլի կառավարութեան կարգ մը նախարարները տեղեակ էին, Ուրբաթ օրուընէ եւ արդէն Երեքշաբթի առտու իսրայելեան քանի մը օրաթերթեր մանրամասնութիւններ ալ կու տային, ամբաստանելու համար Պեկինն ու գործակիցները: Ի՞նչպէս, արդարեւ, կարելի է «բան չտեսնել», ան ալ աւելի քան 36 ժամ, երբ իսրայելեան զօրքը հազիւ 150 մեթր է գաղթակայաններէն, ուր անխնայ ջարդ մը կը կատարուի: Եւ այլեւս կասկած չկայ, թէ Իսրայէլ «աչքը» բրած է, ինչ որ ոչ մէկ ձեւով կը նուազեցնէ իր պատասխանատուութիւնը: Բայց, հարկ է նաեւ նկատել թէ նորութիւնը՝ ջարդը չէ, այլ ջարդի մը լուրին նկարներուն անմիջական տարածումը աշխարհի ամէն կողմը, շնորհիւ հեռատեսիլներու եւ բոլոր մասմետիաներու: Մոնտի մէջ այս է որ նկատել կու տայ Պրինօ Ֆրափա, շատ կարճ տողով մը, երբ կը գրէ թէ Ֆրանսայի Սէն - Պարթէլեմիի ջարդին (1572, Օգոստոս 23-էն 24-ի գիշերը, երբ հազարաւոր բողոքականներ ջարդուեցան) ատեն, պատկերներու սփռում չկար:

Ամէն պարագայի մէջ, եւ հակառակ իր բերած պաշտօնական հերքումին, հաստատ է այլեւս, որ ջարդողները «դըրուժան սպայ», լիբանանեան բանակէն վըտարուած, Սաատ Հատտատի մարդիկն են: Ծագումով Յոյն, Հատտատ տարիներէ ի վեր է որ կը գործակցի Իսրայէլի հետ: Իր հրամանին տակ 2000 զինուորեալ ունի, բայց պէտք չէ կարծել թէ անպայման քրիստոնեայ են բոլորն ալ, կարեւոր մաս մը՝ շիի է:

Հատտատ բացարձակապէս հերքեց թէ իր զինուորները կրնան որեւէ մասնակցութիւն ունեցած ըլլալ այդ ջարդին մէջ: Այս պարագային, պէտք է ուրեմն ջարդող փնտռել, քանի ջարդուածներ կան եւ անոնց թիւը հազարը կ'անցնի:

Այս ահաւոր ջարդն է, ուրեմն, որ պատճառ եղաւ նախագահներ՝ Ռեկընի եւ Միթերանի յայտարարութեանց, Երկուշաբթի օր: Ֆրանսայի նախագահը, անակնկալ ու բացառիկ ելոյթ մը ունեցաւ, Երկուշաբթի ժամը 23-ին մօտ, ըսելու համար թէ Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւի գործադրութիւնը ժամանակի կը կարօտի, ուրեմն որոշած է, ի պատասխան լիբանանեան կառավարութեան դիմումին եւ ամէն կողմէ, ի մասնաւորի արաբական աշխարհէն եկած կոչերուն, որ Ֆրանսա մասնակցի կազմութեան բազմազգեան նոր ուժի մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ օժանդակել ապահովութեան վերահաստատման եւ մարդոց իրաւունքին յարգանքին: Ինչպէս առաջին անգամ, այս անգամ ալ Ֆրանսացիներու կողքին պիտի ըլլան Ամերիկացիներ եւ Իտալացիներ: Անոնք պիտի մնան, մինչեւ որ լիբանանեան բանակը տէրն ըլլայ երկրին եւ բնակչութիւնը կարենայ ապահով ապրիլ: Մնաց որ, մահը այնքան սովորական բան մըն է, եօթը տարի է, Լիբանանցիին համար, որ այս ջարդէն ամէնէն քիչ ցընցուածը ինք կը թուի ըլլալ: Թղթակից մը կը գրէ.- «Մահը, հոս, հին վարժութիւն մըն է: Անոր քով կը քնանան, անոր հետ կ'արթննան»:

× Եգիպտոս ետ կանչեց Իսրայէլի իր դեսպանը:

× Ժ. Մառշէ, իր դիմումին վրայ ընդունուեցաւ նախագահ Միթերանի կողմէ եւ տեսակցութենէն ետք, գոհունակութեամբ յայտարարեց թէ համաձայն են Լիբանանի հարցերուն շուրջ:

× Հետաքրքրական է նաեւ հաստատել թէ մէկը կայ, որ մասնաւոր իրարանցում մը չի ցուցաբերեր, ան ալ Խորհ. Միութիւնն է, որ կը գոհանայ, երբեմն - երբեմն պատշաճ բողոքներ բարձրացնելով: Այս անգամ ալ, Բրեժնեւ գիր մը ղրկած է Ռեկընի, ուր կ'ըսէ թէ անոնք որոնք կրնային արգելք հանդիսանալ Թել-Ավիվի ըրածին եւ չըրին, պատասխանատուութեան բաժին ունին: Պարզ է, որ «անոնք»ը կը վերաբերի Ուաշինկթընի, բայց եւ այնպէս շատ խիստ չէ, մանաւանդ որ այս նամակին մէջ, Բրեժնեւ կ'առաջարկէ միասնաբար աշխատիլ Խորհ. Միութեան հետ, չափ մը դնելու համար Իսրայէլի գործունէութեան, զայն ստիպելու համար որ ենթարկուի Ապահովութեան Խորհուրդի որոշումներուն:

× Փարիզի մէջ, տասը հազար հոգիի մասնակցութեամբ ցոյց մը կատարուեցաւ, Սեպտեմբեր 20-ին, Համայնավար կուսակցութեան եւ այլ խմբակցութեանց նախաձեռնութեամբ, բողոքելու համար կատարուած ջարդին դէմ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, 6 - 13 ՍԵՊՏ.)

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 45-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

———×———

«ԱՐԱՐԱՏ» -- «ՄԵՏԱԼԻՍՏ» 0 - 0

Խորհրդային 45-րդ ախոյենութեան դարձի մրցաշարքի Սեպտեմբեր 12-ի խաղերուն «Արարատ» իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Խարկովի «Մետալիստ»ը: 90 վայրկեանի բուռն պայքարներն ու գրոհները ոչ մէկ կոլ ապահոված են երկու կողմերուն եւ խաղը վերջ գտած է 0 - 0 արդիւնքով: Քանի մը անգամ Պօղոս Գալըստեան եւ Բարկէն Մելիքեան առիթ ունեցած են կոլ նշանակելու, սակայն չեն կրցած յաջողիլ: Միւս կողմէ, պէտք է նշել, որ ախոյենութեան մրցաշարքը մըտած է տաք հունի մէջ եւ ախոյեանի տիտղոսին յաւակնորդ խումբեր սկսած են շրջել դասաւորումը: Այսպէս, Մինսկի «Դինամօ»ն՝ որ երկար ատեն կը գլխաւորէր դասաւորումը, իր դաշտին վրայ հաւասար մնալէ (1 - 1) ետք ԲԿՄԱ-ի հետ, պարտուած է Մոսկուայի «Տորպեդօ»էն (0-1) եւ կորսնցուցած իր առանձին տեղը դասաւորման գլուխը, զայն բաժնելով Թիֆլիսի «Դինամօ»ի հետ: Սեպտ. 12-ի միւս խաղերու արդիւնքներն են.- «Դինամօ» Թիֆլիս - «Դնեպր» 3-1, «ըՍպարտակ» (Մ.) - «Տորպեդօ» (Ք.) 2-0, «Շախտեոր» - «Դինամօ» (Կ.) 0-5, «Զէնիթ» - «ԲԿՄԱ» 1-2, «Դինամօ» (Մ.) - «Նեֆթչի» 2-0, «Չերնոմորեց» - «Կուբան» 1-0, «Պախտակոր» - «Կայրաթ»0-0:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐԻՈՒՍ ՔԱՆԱՌ, արեւելագէտներու երիցագոյնը, մեռաւ անցեալ օր, 93 տարեկանին: Քիչ ծանօթ, մասնագիտական շրջանակներէ դուրս, իր գործը ամէնէն տոկունն ու տեւականը կը նկատուի: Ծընած Ֆրանսայի կեդրոնը, պատմաբան, բացի արեւմտեան լեզուներէ, գիտէր ռուսերէն, յունարէն, արաբերէն եւ հայերէն: Իր առաջին հետաքրքրութիւնները եղած են մահմետական եւ բիւզանդական աշխարհներու յարաբերութիւնները Թ. եւ Ժ. դարերուն, ինչպէս նաեւ Անատոլուի հայկական իշխանապետութիւնները: Իր վերջին գործը եղած է ամբողջական վերամշակումը Ժոզէֆ Լորանի հին գիրքին՝ «Հայաստան Բիւզանդիոնի եւ Իսլամի միջեւ»: Բացառիկ հմտութեան տէր անձ մը, լայն հորիզոնով, կը թողու շատ կարեւոր աշխատանքներ:

Ի ՅՈՒՇ ԱՐՇԱԿ ՃԱՄԱԼԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ

1918 ՄԱՅԻՍ 28

Որքա՜ն տարբեր տրամադրութիւններ կան, այս թուականի հանդէպ, Հայութեան տարբեր շրջաններում...:

Ոմանց համար 1918 Մայիսի 28-ը ոչինչ չասող մի թուական է, ոմանց համար՝ «սուգի եւ սեւի» օր, ուրիշների համար՝ «վաղուց մեռած բարեկամի յիշատակ» եւ դարձեալ ուրիշների համար անկիւնադարձ Հայոց նոր Պատմութեան եւ երաշխիք Հայութեան լուսաւոր ապագայի:

Ինչի՞ց է առաջանում վերաբերմունքի այս զանազանութիւնը միեւնոյն ժողովուրդի զաւակների մէջ՝ դէպի իրենց ազգային Պատմութեան այս բախտորոշ թըւականը:

Մեծ մասամբ նրանից՝ որ շատերը, պատմական երեւոյթները գնահատելիս, չեն կարողանում ազատագրուել այն ենթակայական տրամադրութիւններից, որ ունեն այդ երեւոյթների մէջ դեր կատարած անհատների կամ կազմակերպութիւնների հանդէպ: Նայած թէ նրանք համակիր են, հակակիր թէ անտարբեր դէպի այն գործօն ուժերը, որոնք արձանագրեցին Մայիս 28-ը Հայոց Պատմութեան էջերում՝ ըստ այնմ էլ գնահատում են այդ պատմական ակտը:

Զարժէ կանգ առնել այս կարգի գնահատումների վրայ: Կ'անցնի ժամանակը, կը դադրին կրքերն ու աղմուկները 1918ի դերակատարների շուրջը եւ նրանցով պայմանաւորուած «քննադատութիւնները» Մայիս 28-ի ակտի դէմ իրենք իրենց կը մարին:

Սակայն չի կարելի ասել թէ այս ակտի դէմ բացասական կամ անտարբեր դիրք բռնողները, ամէնքն էլ, զգացական եւ վաղանցիկ տրամադրութիւններով են առաջնորդւում: Ոչ, նրանց մէջ կան եւ այնպիսիները, որոնք առանց կանխակալ կարծիքների եւ սառը դատողութեամբ են յանգում այն եզրակացութեան, թէ հայ ժողովուրդը Մայիս 28-ի ակտով ոգեւորուելու ոչ մի պատճառ չունի, հետեւաբար եւ անտեղի են այն հանդիսութիւնները եւ ցոյցերը, որ ամէն տարի կատարւում են Սփիւռքի Հայութեան մէջ: Այս կարգի սխալ եզրակացութիւնները մենք անտեսել չենք կարող, եթէ ցանկանում ենք որ Հայութիւնը՝ գէթ իր անաչառ, խոհուն եւ հայրենասէր տարրերի մէջ՝ այսօր իսկ միատեսակ վերաբերմունք ունենայ դէպի Մայիս 28-ը:

Ինչո՞ւմն է խնդիրը:

1918 Մայիս 28-ին Արեւելահայոց Ազգ. Խորհուրդը յայտարարեց Կովկասեան Հայաստանի պետական անկախութիւնը:

Ձեւականօրէն սա նշանակում էր կովկասեան Հայութեան անջատումը Վրաստանից եւ Ադրբէջանից, որովհետեւ, Մայիս 28-ից առաջ, այդ Հայութիւնը, Վըրաստանի եւ Ադրբէջանի հետ քաղաքական միութիւն կազմելով, արդէն անջատուել էր Ռուսաստանից: Սակայն թէ՛ հայ եւ թէ՛ օտար ազգերի կողմից Արեւելահայոց Ազգ. Խորհուրդի քայլը պիտի ըմբըռնուէր եւ ըմբռնուեց իբրեւ Կովկասեան Հայաստանի անջատում Ռուսաստանից: Որովհետեւ, անկախ Անդրկովկասը այնքա՜ն անկայուն ու կարճատեւ կեանք ունեցաւ, որ նրա անկախ պետական գոյութիւնը մարդկանց մտքերի մէջ տեղաւորուել չէր կարող:

Արդ, 1918-ի Մայիսին, Հայութիւնն այն վիճակին մէջ չէր, որպէսզի սեւէ խելքը գլուխը Հայ մարդ կարենար հեշտ սրտով ցանկանալ Կովկասեան Հայաստանի անջատումը Ռուսաստանից: Սա ասել չէ թէ Հայերը մոռացել էին Ռուսաստանի հին եւ նոր դաւերը Հայութեան դէմ եւ մի առանձին խանդաղատանք ունէին դէպի նրա տիրապետութիւնը Կովկասեան Հայաստանում, այլ որ Հայութեան վիճակը չա՜տ էր դարհուրելի այդ օրերին, որպէսզի մեզնից սեւէ մէկը ժամանակը եկած համարէր Ռուսաստանի հետ հաշուեյարդար կատարելու:

Հայութեան վիճակի ահաւորութիւնը այդ օրերին, բնորոշւում էր հետեւեալ անվիճելի փաստերով.-

ա) Թուրքերի կողմից վերանուաճուած Թրքահայաստանը գրեթէ ամբողջովին ամայացած եւ աւերուած էր:

բ) Թրքական ռազմադծերի յետեւ ընկած Արեւմտահայութիւնը «ի սպառ» բընաջնջուած էր: Ասում ենք «ի սպառ», որովհետեւ այդ ժամանակ Կովկասեան Հայաստանում ոչ ոքի մտքով չէր անցնում թէ այդ Հայութիւնից մի քանի հարիւր հազար հոգի հրաշքով պիտի ազատուած լինէին տարագրութեան եւ կոտորածի արհաւիրքներից:

գ) Թուրքերը գրաւել էին Կովկասեան Հայաստանի կէսից աւելին եւ իրենց ձեռքըն անցած կովկասահայ ժողովուրդը փճացնում էին կազմակերպուած թալանով, տարագրութիւններով եւ սպանութիւններով:

դ) Ադրբէջանի ղեկավարները՝ խրախուսուած թրքական ուժերի մերձաւորութիւնից՝ գրեթէ բացայայտօրէն անցել էին նրանց կողմը եւ ձգտում էին նըրանց օգնութեամբ տիրանալ Կովկասեան Հայաստանի մնացած մասին: Նրանք չէին քաշւում Երեւանն էլ իրենց սեփականութիւնը յայտարարելու...:

ե) Վրաստանը իր արեւմտեան գաւառները թրքական ճնշման տակ լքելուց յետոյ՝ կծկուել էր ինքն իր մէջ՝ դողալով իր մնացած հողերի պահպանութեան վըրայ: Միամտութիւն կը լինէր, այս պայմաններում, որեւէ օգնութիւն սպասել նըրանից:

զ) Դեռ եւս թրքական ներխուժումից զերծ մնացած հայկական հողերի մահմեդական բնակչութիւնը թշնամական դիրք էր բռնել Հայերի հանդէպ՝ նպատակ ունենալով միանալ ցեղակից եւ կըրօնակից Ադրբէջանին:

է) Ի լրումն այս ամէնի՝ սովը չոքել էր ծուէն ծուէն եղած եւ չորս կողմից պաշարուած Կովկասեան Հայաստանի շէմքին եւ համաճարակ հիւանդութիւնները աւեր էին կատարում նրա մէջ:

Փաստերի այս շարանը կարելի է աւելի եւս երկարացնել: Բայց այսքանն էլ բաւական է հասկնալու համար որ, այս դըժընդակ պայմանների մէջ տապլըտող կովկասեան Հայութիւնը, 1918-ին, ամէն բանից քիչ Ռուսաստանից անջատուելու մասին կարող էր մտածել: Հետեւաբար, Մայիս 28-ի անկախութեան ակտը, լաւագոյն դէպքում, իբրեւ մի դառը հարկադրանք կարող էր համարուել հայ ժողովուրդի համար, բայց երբե՛ք նրա ազգային անկախութեան ձգտումի մի ինքնաբուխ պոռթկում:

Արդ, երբ այս է իրականութիւնը, ապա ի՞նչ միտք ունի Մայիս 28-ը ազգային տօն դարձնել, նրա համար տարեդարձի հանդիսութիւններ կազմակերպել, նրա դրուատիքի համար կոկորդ պատռել, թուղթ ու մելան սպառել, եւայլն, հարցնում են մեր բարեմիտ հայրենակիցներից շատերը:

Այս բնական, կողմնակի համակրութիւնների եւ հակարութիւնների հետ առընչութիւն չունեցող հարցումը մենք պարտաւոր ենք ամենայն լրջութեամբ նըկատի առնել՝ աչքի առաջ ունենալով այս կարգի հայրենակիցների դրական արժէքը մեր ազգային հանրային գործում:

Մայիս 28-ի նշանակութիւնը պարզելու համար, մի վայրկեան հարց տանք մեզ, թէ ի՛նչ վիճակի կարող էին մատնուել Կովկասեան Հայաստանն ու նրա մէջ խըռնուած Հայութիւնը, եթէ Արեւելահայ Ազգ. Խորհուրդը՝ հակառակ հայկական շրջանակներում զգացուող տատանումների եւ նոյնիսկ չկամութիւնների՝ քաջութիւն չգտնէր իր մէջ Կովկասեան Հայաստանի անկախութիւնը հռչակելու:

Մենք տեսանք որ 1918-ի Մայիսին, փաստական եւ իրաւական ո՛րեւէ կապ չըկար Ռուսաստանի եւ Հայաստանի միջեւ: Ռուսաստանը, Բրեստ Լիտովսկիի չարագէտ դաշնագիրը ստորագրելուց յետոյ, փաստօրէն լքել էր Հայաստանը իր ճակատագրին, իսկ Անդրկովկասեան Սէյմը որ ներկայացուցչական ժողովն էր հանդիսանում Կովկասեան Հայաստանի, Վըրաստանի եւ Ադրբէջանի, հանդիսաւորապէս յայտարարել էր ի լուր աշխարհի թէ այս երկիրները, վերջնապէս անջատուելով Ռուսաստանից, կազմել են մի միացեալ եւ ըստ ամենայնի անկախ Անդրկովկասեան Հանրապետութիւն:

Սակայն, այս նոր Հանրապետութիւնը ընդամէնը երկու ամսուան կեանք ունեցաւ: Թրքական արշաւանքների երեսից այդ երկու ամիսներին էլ օր ու արեւ չըտեսնելով՝ նա, 1918-ի Մայիս 26-28-ին, նա՛եւ ձեւականապէս քայքայուեց, որովհետեւ Վրաստանն ու Ադրբէջանը, անկախ հանրապետութիւններ դառնալով, անջատուեցին նրանից:

Մէջտեղը մնացել էին դեռ եւս Թուրքերի կողմից չգրաւուած Կովկասեան Հայաստանի մի քանի գաւառները՝ զրկուած իրաւական պետութեան ո՛րեւէ հանգամանքից եւ, բառիս բուն իմաստով, լքեւած փոյթի վիճակում:

Ի՞նչ էր սպասում Հայաստանի այս խըղճուկ մնացորդին, եթէ նա, յոյսը Ռուսաստանի կամ Դաշնակիցների վրայ դըրած, շարունակէր լքուած գոյքի վիճակում մնալ:

Թուրքերը, որ, Ղարաքիլիսան, Ալեքսանդրապոլը եւ Իգտիրը գրաւելուց յետոյ, պահ մը կանգ էին առել Դիլիջանի, Էջմիածնի եւ Երեւանի առաջ, պիտի վերըսկսէին իրենց արշաւանքը: Ճիշդ է, նրանք այդ ժամանակ խիստ ազդուած եւ մինչեւ իսկ շուարած էին այն հերոսական դիմադրութիւնից, որ Հայերը ցոյց տուին Սարդարապատի, Ղարաքիլիսայի եւ Աբարանի կռիւներում: Ճիշդ է նաեւ որ նրանք, հարկադրուած լինելով օր առաջ հասնելու Բագու, կը գերադասէին առժամապէս խոյս տալ Հայերի հետ նոր կռիւներ ունենալուց, սակայն, եթէ այս բանը անկարելի դառնար՝ նրանք պիտի զէնքով ընկճէին Հայերի դիմադրութիւնը, որովհետեւ, վերոյիշեալ ճակատամարտներում, նրանց զինուորական ուժը մեծ կորուստներով միայն յետ էր մըղւած եւ ոչ թէ վերջնապէս ոչնչացած:

Թրքական թնդանօթի առաջին իսկ որոտը Երեւանի տակ, ազդանշան պիտի հանդիսանար Զանգիբասարի, Վէդիբասարի, Դարալագեազի, Զանգեզուրի եւ Ղազախի մահմեդականութեան համար՝ յարձակելու տեղական Հայերի վրայ եւ գրեթէ անհնարին դարձնելու նրանց լուրջ դիմադրութիւնը արտաքին թշնամուն:

Այս ընդհանուր խառնակութիւնից անմիջապէս պիտի օգտուէին Ադրբէջանցիները, հաստատուելու համար իրենց ցանկացած հայկական հողերի վրայ՝ Ղարաբաղից սկսած մինչեւ Էջմիածին:

Մենք կասկած չունինք, անշուշտ, որ Սարդարապատի, Ղարաքիլիսայի եւ Աբարանի ճակատամարտներում Վէհիբ փաշայի խիստ պատկառանք ազդած հայ կտրիճները մինչեւ վերջին հնարաւորութիւնը պիտի դիմադրէին Հայաստանի վերջին մնացորդները յօշոտելու գործին: Բայց չենք կարող նաեւ անգիտանալ որ այս դիմադրութիւնը, վերջ ի վերջոյ, պիտի խորտակուէր՝ տրուած լինելով թշնամական ուժերի անհամեմատ գերազանցութիւնը եւ հայ ժողովրդի քայքայուած, գինազուրկ եւ սովահար վիճակը:

Սակայն, հայ ժողովրդի աղէտը հայրենիքի վերջին մնացորդի կորուստով պիտի չսահմանափակուէր: Թուրքերը այպատեհ առիթը պիտի օգտագործէին՝ իրականացնելու համար Թալաթ-Էնվէրեան յայտնի ծրագիրը, ըստ որի Արեւ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

Դ.

Բարձրանալով երկար ձգուող աստիճաններով, նա մտաւ պատշգամբ:

Քիչ յետոյ նա արդէն կանգնած էր իրենց պատուհանի առաջ:

Ներսում, սեղանի շուրջը նա տեսաւ կնոջը, մէկ էլ ինչ-որ անծանօթ մարդու, որի ծնկներին նստել էր մի փոքրիկ երեխայ:

Սուրէն Սարումեանը ճանաչեց երեխային. դա իր Ռուբիկն էր, իր սիրոյ առաջին պտուղը:

Աշխէնը ձեռքին բռնած ինչ-որ թուղթ էր կարդում եւ նրա դէմքին ժպիտ կար, ուրախութիւն:

Ո՞վ էր այդ անծանօթ մարդը, ի՞նչ էր անում նա իրենց տանը: Մի՞թէ Աշխէնը Ռուբիկի համար նոր հայր էր բերել: Եւ ինչպէ՜ս էր ընտելացել երեխան այդ մարդուն, ինչպէս լաւ էր զգում իրեն նրա ծնկներին:

Սուրէն Սարումեանին թուաց, թէ սիրտը կանգ առաւ. արիւնն ասես պաղեց երակներում եւ աչքերը սեւացան:

Այդպէ՜ս:

Էլ ինչո՞ւ եկաւ նա, ինչո՞ւ կտրեց անցաւ անսահմանութիւնը. մի՞թէ այդ ամէնը տեսնելու եւ իմանալու համար:

Ա՜խ, երանի թէ մեռած լինէր հօսպիտալներում, երանի թէ ոչ մի բժիշկ չըկարողանար բուժել նրա վէրքերը: Հիմա այդ ո՞ր բժիշկը կարող էր ամոքել նըրան:

Նա ուզեց ետ դառնալ, առանց ներս մտնելու, թողնել, հեռանալ հարազատ տնից:

Բայց ո՛չ, ո՛չ, այդ կլինէր, որ ընտրեց ուրիշին, իսկ երեխան, իր Ռուբիկը միայն իրեն էր պատկանում, ոչ ոք իրաւունք չունէր նրան հայրութիւն անելու:

Սուրէն Սարումեանը մտաւ միջանցք եւ արագ ձեռքը մօտեցրեց սենեակի դըրանը:

Բոլորն էլ զարմացան, երբ անծանօթ մի մարդ, առանց ծեծելու, այդպէս բացեց դուռը:

- Մտէ՛ք,- ձայնեց Աշխէն Սարումեանը, հարցական նայելով շէմքում կանգնած մարդուն:

Սուրէն Սարումեան չշարժուեց տեղից:

Աշխէն Սարումեանը ոտքի կանգնեց եւ դէպի դուռը շարժուեց:

- Սուրէ՜ն,- յանկարծ ճչաց նա եւ փարուեց անծանօթ թուացող մարդուն,- իմ կեանք, իմ արեւ:

- Հայրի՛կ,- գոռաց երեխան եւ պոկուելով Գէորգ Յակոբեանի ծնկներից, վազեց դէպի հայրը:

Սուրէն Սարումեանը ժպտաց, խաղաղուեց նրա հոգին:

Նա հաստատ քայլերով մտաւ իր տունը:

- Սիրելիներս,- հազիւ արտասանեց նա, մերթ կնոջը, մերթ երեխային համբուրելով:

- Իսկ ես հիմա Գուրգէն Սարգսեանի նամակն էի կարդում, որ այսօր ստացել էր ընկեր Գէորգը,- խօսեց Աշխէնը,- նա գրում է, որ դու շուտով պէտք է տուն վերադառնաս, այնինչ դու հիմա այստեղ ես, մեզ մօտ:

Աշխէնը, գրկած ամուսնուն, համբուրում էր նրան, շոյում նրա մազերը, եւ սակայն կարօտն այնքան անսպառ էր, որ թւում էր, թէ երբեք էլ չի կարելի յագեցնել այն:

Գէորգ Յակոբեանը բերկրանքով նայում էր այդ երջանիկ զոյգին: Նրա աչքերում կուտակուել էր արցունքը:

- Ախ, որ իմանաս, թէ ինչքան եմ պարտական քո այսպիսի լաւ ընկերոջը,- դարձաւ Աշխէնը ամուսնուն,- ընկեր Գէորգն էր, որ իմ կեանքի ամենածանր րոպէներին յուսադրում, հաւատ էր ներշընչում ինձ:

Սուրէն Սարումեանը զարմացած նայեց Գէորգ Յակոբեանին:

- Բայց մենք ծանօթներ չենք,- ասաց նա: - Ես ընկեր Գէորգին առաջին անգամն եմ տեսնում:

- Ի՞նչպէս,- զարմացաւ Աշխէնը՝ հայեացքը մէկ ամուսնու, մէկ Գէորգ Յակոբեանի վրայ յառելով:

Վերջինս միայն ժպտում էր:

Նա ոտքի կանգնեց եւ վերցրեց գլխարկը:

- Ես գնամ,- հանգիստ դարձաւ նա,- վաղը ամէն ինչ կը պատմեմ ձեզ:

Ամուսինները լուռ ուղեկցեցին նրան:

- Հայրիկ,- խօսեց փոքրիկ Ռուբիկը, երբ Գէորգ Յակոբեանը արդէն թողել էր սենեակը,- Գէորգ քեռին այնքան լաւ մարդ է, այնքան բարի: Նա ինձ շարունակ քո մասին էր պատմում:

(Շար.- 12 էջ վերջ)

1946

…ութիւնն ալ պիտի ոչնչանար, որ - …պէսզի Թուրանական ցեղերի միացման …անապարհի վրայ այլեւս որեւէ խոչըն- …դոտ չմնար: Ով կասկած ունի այս մա- …սին, ով կարծում է թէ Թուրքերը Կով- …կասեան Հայաստանում աւելի մարդա - …վարի կը լինէին, քան եղան Թրքահայաս- …տանում, թող յիշեն Կարսի, Արտահանի, …Արդուինի եւ Արդանուշի Հայութեան փը- …ճացումը, Ղարաքիլիսայի եւ Համամլուի …կոտորածը, Շիրակի երիտասարդութեան …տարագրութիւնը, եւայլն, եւայլն:

…Աւելորդ է ասել որ, այս մարզի մէջ, …Թուրքերից յետ չէին մնալու Ադրբէջան- …ցիները, որոնք Բագուի, Շամախու, …Նուխուայ, Գողթանի եւ Շարուր - Նախի- …ջեւանի կոտորածներով ապացուցել էին …իրենց կատարեալ համամտութիւնը Թա - …լէաթ - Էնվէրեան ծրագրին:

…Իսկ եթէ այս զարհուրանքը իրականու- …թիւն դառնար, վստահօրէն կարելի էր …ասել որ այսօր քաղաքական քարտէսնե- …րից պիտի ջնջուած լինէր Կովկասեան …Հայաստանը, ինչպէս որ ջնջուած է Թրք- …ահայաստանը:

…Եւ ո՞վ պէտք է լինէր հոգացողը որ ա- …պրուած, հայ բնակչութիւնից ամայա - …ցած եւ Ադրբէջանի ու Թուրքիոյ կողմից …գրաւուած Կովկասեան Հայաստանը իր …տեղը պահէր քաղաքական քարտէսների …մէջ: Ցաղթական Դաշնակիցնե՞րը թէ՞ …Խորհ. Ռուսաստանը: Երկուսն էլ փոր - …ձուած են: Մենք գիտենք այսօր թէ նը- …րանք ինչպէ՛ս վերահաստատեցին Թրքա- …հայաստանի քարտէսը, գիտենք նաեւ թէ …նրանք ի՛նչ վերաբերում ունեցան Կով - …կասեան Հայաստանից բռնագրաւուած …հայկական գաւառները մայր հայրենիքին …վերադարձնելու խնդրում…:

…Ահա ա՛յս էր լինելու Կովկասեան Հա- …յաստանի եւ նրա մէջ գտնուած հայ ժո- …ղովրդի վիճակը, եթէ նա, 1918-ի Մայի- …սից յետոյ եւս, շարունակէր մնալ լքը - …ուած դոյքի վիճակում: Մեր խօսքն ան- …հիմն հաւանականութեան մասին է. …այլ այս հաւանականութիւնը մտացածին …չէ, այլ հիմնուած է դէպքերի տրամա - …բանութեան եւ պատմական անհերքելի ի- …րականութեան վրայ:

…Արդ, եթէ այս զարհուրելի հաւանակա- …նութիւնը իրականութիւն չդարձաւ, դա …մենք պարտական ենք, ամէն բանից ա- …ռաջ, այն մեծ քաղաքական ակտին, որ …կատարուեց 1918 Մայիս 28-ին:

…Այդ ակտը, քաղաքական մարզի մէջ, …այն նշանակութիւնն ունեցաւ համայն …Հայութեան համար ինչ որ ունեցաւ, զէն- …քի մարզի մէջ, Վանի եւ Մուսա Լերան …դիմադրութիւնը՝ Վասպուրականի եւ …Սուէտիոյ Հայութեան համար:

…Մայիս 28-ին Կովկասեան Հայաստանը …անկախ պետութիւն յայտարարելով եւ՝ …իբրեւ օրինական տէր ու տիրական այդ …երկրի՝ խաղաղութեան դաշն կրելով …Թուրքերի հետ: Արեւելահայ Ազգ. Խոր- …հուրդը խլեց վերջիններից, հոդ չէ թէ …ժամանակաւորապէս, այդ Հայաստանը …իբրեւ լքեալ գոյք իւրացնելու եւ ոչըն - …չացնելու պատեհութիւնը:

…Եւ, մի անգամ անկախութեան ճանա - պարհի վրայ կանգնելուց յետոյ, Հայոց Նորակազմ պետութիւնը, այս «ժամանակաւորապէս»ը լիովին օգտագործելով՝ հնար եղածին չափ ամոքեց իր անձուկ սահմաններուն կուտակուած հայ ժողո - վըրդի արիւնահոս վէրքերը, վերակազ - մեց նրա քայքայուած ուժերը, եւ, այս ուժերին կռթնած, անմիջապէս ձեռնար- կեց երկիրը հակապետական տարրերից մաքրելու եւ անուանական Հայաստանը իրական Հայաստան դարձնելու հոյակապ գործին:

Լաւ հասկանալով այս վերելքի նշանա- կութիւնը՝ Թալաթն ու Էնվէրը, 1918-ի ամրան, Հայաստանի կառավարութեան ներկայութեան, վա՜յ տուին իրենց գըլ- խին: Սակայն, այլեւս բանը բանից ան- ցած էր: Շուտով միջազգային քաղաքա- կան կացութիւնը պիտի փոխուէր, Հա - յաստանը, մասամբ զէնքի ուժով, մա - սամբ նոր կացութեան բերումով, իր սահ- մանները պիտի ընդարձակէր, նրա ան - կախ գոյութիւնը միջազգային վաւերա - գըրերով պիտի հաստատուէր եւ նոյնիսկ Հայաստանի հանդէպ յաղթական Քէմա- լական Թուրքիան եւ Խորհ. Ռուսաստանը այլեւս պիտի չկարողանային ջնջել Հա - յաստանի անունը քաղաքական քարտէս - ների վրայից…:

Ահա թէ ի՛նչ նշանակութիւն ունեցաւ Մա- յիս 28ը մեր նորագոյն ազգ. պատմութեան համար, ահա թէ ինչո՛ւ հայրենասէր հայ ժողովուրդը ամէնուրեք, այնքա՜ն խան- դավառութեամբ տօնում է Մայիս 28-ը:

Կարելի է այլեւայլ վերաբերումներ ու- նենալ դէպի Մայիս 28ի ակտի հեղինակնե- րըն ու դերակատարները, կարելի է ան- տարբեր լինել նրանց հանդէպ, կարելի է չսիրել եւ մինչեւ իսկ ատել նրանց. բայց անաչառ եւ սառը դատողութեան տէր ո- եւէ հայ հայրենասէր չի կարող չխոստո - վանել որ Մայիս 28-ը Հայոց նորագոյն պատմութեան ամենամեծ Օրն է:

ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

1939, Մայիս 28

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՇԻՔԱԿՈՅԻ «Շահնազարեան» սրահին մէջ, Համազգայինի Թատերախումբը ներ- կայացուցած է Միհրդատ Հայկազնի «48 օխանոց գլխու փորձանքը» Թատերախա- ղը, բեմադրութեամբ Անահիտ Յովակիմ- եանի:

×

ՋՈՂՐԱՖՈՒԻ (Յունաստան) մէջ տեղի ունեցած Բասօֆ կուսակցութեան Երիտա- սարդականի եռօրեայ փառատօնին (Սեպ- տեմբեր 3 - 5) մասնակցած է նաեւ Հ. Յ. Դ. Յունաստանի Երիտասարդական Մի- ութիւնը, առանձին տաղաւարով մը, ուր ցուցադրուած են Հայերու դէմ կատար- ուած ցեղասպանութեան մասին նիւթեր, քարտէսներ, անգլերէն խօսուն ժապաւէն մը, եւայլն: Վերջին օրը հանդէս եկած են Երիտասարդականի եւ Պատանեկանի պարախումբերը:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Հ. Մ. «Սիփան» Միութեան կեդրոնը տեղի ունեցած է մանկական տա- րազահանդէս մը, մասնակցութեամբ 54 մանուկներու եւ պատանիներու: Տարազ- ներու հայկական նմոյշներու մէջ աչքի զարկած են զանազան շրջաններու յեղա- փոխականներու, ֆէտայիներու, հար - սերու, գիւղացիներու, իշխանուհիներու, հայ մշակոյթի անուանի դէմքերու, ազ- գային խորհրդանիշներու տարազները: 16 տարազաւորներ ստացած են առաջին մրցանակներ:

ՄԵՐ ՀԻՆԱՒՈՒՐՑ ԶՐՈՅՑՆԵՐԷՆ

×

ԵՐԿՈՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՕՏԱՐ ՔԱՂԱՔԻ ՄԸ ՄԷՋ

Երկու վաճառականներ կ՚ընկերանան ու աղքատի կերպարանք առած կը շրջին երկրին մէջ: Օր մը կ՚ուզեն քաղաք մը մտնել. երբ կը հասնին քաղաքին դրան, կը տեսնեն որ դռնէն մարդու գլուխ մը կախուած է: Անոնք չեն ուզեր այդ դըռ- նէն մտնել եւ կ՚երթան դէպի միւսը: Հոն ալ նոյնը կը տեսնեն: Ամբողջ պարիսպի չուրջը կը պտըտին եւ չեն գտներ դուռ մը, ուրկէ կախուած չըլլար մարդու գը- լուխ մը: Ուրիշ ելք չունենալով, կը մըտ- նեն քաղաք եւ կը հարցնեն դռնապանին, թէ ինչու քաղաքի դռներէն մարդոց գը- լուխներ կախուած են: Դռնապանը կ՚ըսէ թէ անոնք օտարականներու գլուխներ են:

Եւ մինչ անոնք կը հարցնէին, թէ օտա- րականները ինչո՞ւ այդպէս պատժած են, կու գան թագաւորի սպասաւորները ու զիրենք կը տանին թագաւորին քով:

Թագաւորը ճոխ սեղան մը կը բանայ անոնց համար, կը յարգէ, կը պատուէ, անուշահամ գինիով կը հիւրասիրէ եւ երբ անոնցմէ մէկը դուրս կ՚ելլէ, Թա - գաւորը միւսին կ՚ըսէ.

- Մեղք է քեզի, դուն շատ լաւ մարդ կ՚երեւաս, ինչո՞ւ այդ նենգ ու ստոր մարդուն ընկերացած ես:

- Ո՛չ, բարի Թագաւոր, իմ ընկերը այդ- պէս չէ, շատ արդար, ազնիւ ու բարե- միտ մարդ է:

Երբ միւս ընկերը կու գայ եւ այս մէ- կը կ՚ելլէ, Թագաւորը կ՚ըսէ.

- Կը ցաւիմ քեզի համար, դուն լաւ, կարեւոր մարդ ես եւ ես չեմ հասկնար, թէ ինչո՞ւ ընկերացած ես այդ ապերախտ ու դաւաճան մարդուն:

- Ոչ, բարի Թագաւոր, իմ ընկերը այդ- պէս չէ, ես իմ կեանքով անոր պարտա- կան եմ, ան շատ անգամ զիս փրկած է աղէտէ:

Թագաւորը անոնց հետ կ՚ուտէ, կը խը- մէ, կը զուարճանայ, յետոյ մեծ նուէր- ներ կու տայ անոնց ու կը ճամբէ խաղա- ղութեամբ:

Պալատականները կը զարմանան եւ կը հարցնեն Թագաւորին.

- Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ, որ բոլոր օտարա- կանները կը սպաննէիր, իսկ այդ երկու- քը այսպէս առօք - փառօք ճամբեցիր:

- Այդ երկուքը,- կը պատասխանէ Թա- գաւորը,- միակն էին իմ տեսած բոլոր մարդոց մէջ, որ իրարու բացակայու - թեան զիրար չբամբասեցին:

×

Տ Ո Ւ Ն Ը

Մարդ մը տուն կը շինէր: Փորած էր հիմը, հողէ աղիւսները դրած եւ վրան քար կը շարէր:

Անցորդ մը, այս տեսնելով, կ՚ըսէ.

- Ի՞նչ կ՚ընես, մա՛րդ, քարերը պէտք է հիմքին դնես եւ աղիւսը շարես վրան:

Մարդը կ՚ըսէ.

- Գիտեմ, բարեկա՛մ, բայց մտադիր եմ ամուսնանալ, կինը որ գայ, տունը գըլ- խիվայր կը շրջէ եւ ամէն բան կ՚իյնայ իր տեղը:

×

ՍՐԱՄԻՏ ՆԿԱՐԻՉԸ

Ազնուական մը կ՚երթայ նկարիչի մը տունը եւ շատ կը հիանայ անոր նկարնե- րու գեղեցկութեամբ: Յետոյ կը նայի անոր զաւակներուն եւ տեսնելով, որ ա- նոնք բոլորն ալ տգեղ են, կը հարցնէ.

- Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ, որ նկարներդ այդ- քան գեղեցիկ են եւ զաւակներդ՝ այդքան տգեղ:

Նկարիչը կը պատասխանէ.

- Ներէ՛ ինծի, տէ՛ր իմ, եւ մի՛ զար- մանար, որովհետեւ նկարներս ցերեկը պատրաստած եմ, իսկ զաւակները՝ գի - շերը:

×

ԿԱՄԱԿՈՐ ԿԻՆԸ

Մարդ մը շատ կամակոր կին ունէր: Այնպէս կը պատահի, որ օր մը կինը գե- տը կ՚իյնայ: Ամուսինը կը վազէ հոսանքն ի վեր եւ ձայն տալով կը փնտռէ կինը:

Մարդիկ կը հարցնեն.

- Ինչո՞ւ հոսանքն ի վեր կը վազես:

Մարդը կը պատասխանէ.

- Կինս ամէն բանի հակառակը կ՚ընէր ու հաստատ գիտեմ, որ հոսանքն ի վեր պէտք է գացած ըլլայ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

Դայեկ Նուրխան քիչ մը աւելի արագ կ՚ուզէր տանիլ գործը եւ կ՚ուզէր որ պահ մը հեռանար Սուլթանը:

- Սուլթան, աղջիկս, վար գնա, ինծի ջուր մը բեր, ջուր մըն ալ Դանիէլին բեր:

- Սուլթանի պէս լաւ կին գտնուար թէ գտնուի,- շարունակեց դայեկ Նուրխան, երբ հեռացաւ Սուլթանը: - Ասլանի պէս ամուսին մը ունէր, Վարդաձորի լերան կատերին սպաննուեցաւ: Տահա նոր հարս էր ձայնին մէջ կանացի շշուկ մը դնելով:

- Մարմինն ըսեմ՝ վարդ է, վարդ. իմ ծոցս կը պահեմ, որ բան չպատահի:

Դայեկ Նուրխանին շշուկով բռուած այդ մարմնին գովքը, կ՚ըսես Դանիէլի մարմնին վրայ մաղուեցաւ ու քիչ մըն ալ զարմացաւ, դայեկ Նուրխանի համար- ձակ մտերմութեան: Դանիէլ չգիտէր, որ այդ մտերմութեամբ արդէն նշանտուքի ձեւական մասն էր որ կը լրացնէր եւ կ՚ու- զէր վարդի պէս հարսը հալալ հալալ յանձնել Դանիէլին:

Ուշ էր, եւ սակայն Դանիէլ դեռ կը տըն- տընար բաժնուիլ: Ան իր տեղն ունէր գի- շերելու: Ամէն անգամ, որ գիւղ կը մըտ- նէր, գիւղի անկիւնի տունը կը մնար, ուր կը կապէր նաեւ իր էշը:

Յաջորդ օրը չէրչի Դանիէլ կարծես մոռ- ցած էր թէ՛ էշը եւ թէ ապրանքները: Գիւղին ծոյլերը աւելի կանուխ իրենց կռնակները պատերուն տուած էին: Տա- նիքներէն բարակ ծուխեր սկսած էին ար- դէն, երբ Դանիէլ փողոցի սանդուխէն վեր ելաւ ու տեսաւ դայեկ Նուրխանի երեսը դէպի արեւելք, աղօթքի կեցած էր: Սուլ- թանն էր, որ իրեն մօտեցաւ իր խօսքն ըսելու: Ազուոր շիկնումով մը յանձնեց, կապի վրայ շարուած Դանիէլի համրիչը…

Դանիէլի ուզածն ալ այդ էր: Անտարա- կոյս, Սուլթանը կը սիրէր զինք: Այդ ձմեռ Դանիէլ այլեւս չմտածեց վերադառ- նալ էն աշխարհը, ուր կար կողոպուտ, սպանութիւն, ուր վերջին անգամ նոյ - նիսկ տեսած էր ընձրոր մը դիակը առ- ուին մէջ: Էհ, ո՞րտեղէն հայ քահանայ: Էն կարճ կրօնաւորը իր ծէսով պսակեց Դանիէլն ու Սուլթանը: Այդ միջոցին, դա- յեկ Նուրխան իր մտքով շարեց այն բո- լոր գրաբար աղօթքները, որ գիտէր…:

Ձմեռն արդէն չուշացաւ: Ընդարձակ ու մաքուր սպիտակութիւն մը բռնած էր աշխարհը: Գիւղացիները իրենք զիրենք փակած էին տուներուն ու գոմերուն մէջ: Գիշեր ժամանակ կը լուէին գայլերու ոռնումներ ու հալածուած եղնիկները կը մտնէին մինչեւ գիւղի փողոցները:

Գիւղը յանձնուած էր ձիւնին, ամայու- թեան ու Աստուծոյ… Կար գարունը ծաղկած Դանիէլի ու Սուլթանի մարմին - ներուն մէջ ու դայեկ Նուրխանին այնպէս կը թուէր, որ հայ ժողովուրդը անոնց- մով նորէն պիտի սկսէր ու տարածուէր հանուր աշխարհի վրայ եւ ալ ամէն օր կը հսկէր ու կը հետեւէր Սուլթանի մարմ- նի ձեւին, երանաւէտ հաճոյքով մը:

Այդ ձմեռ կարեւոր բան չպատահեցաւ գիւղին մէջ: Գիշեր մը, ամբողջ գիւղը հաւարի ելաւ: Գայլ մը մտած էր ու յա- փըշտակած էր երախայ մը:

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն Է

Ջերմութիւն ի հողոյ…

Սկսած էին Հայաստանի լեռներու եր- կաթի գոյն ապառաժները երեւալ, դար- նան հալքին մէջ: Աղմկոտ ջուրերը փըր- փուր փրփուր, քարերուն զարնուելով կը լեցուէին առուները, կը կազմէին հեղեղ- ներ, կը քանդէին թումբեր: Կաւեգոյն տղմուտ հեղեղն էր որ կը յորդէր կա - մուրջներուն վրայէն:

Գարունին սիրտն էր, որ կը յորդէր ու այդ յորդումին հետ նոր արեւով ու նոր կեանքով կը լեցուէին հայ գիւղացիներու տխուր ու խոհուն աչքերը: Ամբողջ ձը- մեռէ յետոյ մութ ու տաք ախոռներէն դուրս պիտի գային գոմէշները կանթեղ- ներու նման խոշոր աչքերով, շնչելու հո- ղին թարմ բուրմունքը,- կռուի հեթանո- սական ուժով մը, եղջիւրներով թումբեր քանդելու:

(Շար.- 653)

Այրի Տիկին Պօղոս Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գորգիկեան եւ զաւակները, Պ. Կարօ Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Արա Գորգիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Մեղրիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գր. Ամիրայեան եւ զաւակները, Տիկին Մարի Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Գորգիկեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, զարմիկին, մօրեղբօր՝

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 19-ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 24, ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իվրիի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Պահարեան, Տէր եւ Տիկին Վահագն Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան եւ զաւակները, կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 26-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր՝

Տիկին ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

(ծնեալ Եայլախանեան)

մահուան 17-րդ

եւ իրենց հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 7-րդ տարելիցներուն առթիւ, ինչպէս նաեւ Եայլախանեան եւ Կարապետեան ընտանիքներու բոլոր ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 26, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան Տօնախմբութեան առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Յաւարտ Պատարագի կը կատարուի աւանդական մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու յիշատակին:

Երգեցողութիւնք կը կատարուին եկեղեցւոյս երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ Պ. Վահրամ Տէվէճեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին Առնուվիլի, Սարսէլի, Կուսէնվիլի եւ Սէվրանի հասարակութիւնը, մասնակցելու սոյն հանդիսութեան եւ իրենց ուխտը կատարելու:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը յայտարարուի թէ, կարգ մը բանաւոր պատճառներով, Շարվիէօ - Փոն տը Շէրիի նորակառոյց Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ օծումը յետաձգուեցաւ:

Օծման նոր թուականը մամուլով կը յայտարարուի ատենին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց հօրեղբօր՝ կայծակ ճառայեանի յիշատակին Օննիկ եւ Վահրամ Ճառայեան կը նուիրեն 200-ական Ֆ. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ «Յառաջ»ին: Նոյնպէս Պ. Գեղամ Շէհրէքեան կը նուիրէ 200 Ֆ. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Զուիցերիայէն Զիւրիւքտիշեան ընտանիքը 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Տիկին Անճիկ Պագրճեանի մահուան առթիւ:

Avis de recherche

L'un des dossiers dont le Groupe 280 d'Amnesty International est chargé concerne un Arménien détenu en U.R.S.S.: M. AZAT ARSHAKYAN.

Les membres du groupe aimeraient entrer en contact avec les personnes susceptibles de leur apporter des renseignements sur cet homme.

Joindre FRANCIS CARON
33, Rue d'Alsace — 75010 Paris
Tél.: 202. 80. 41 après 2oh.

MANIFESTATION DE SOUTIEN AUX COMBATTANTS ARMÉNIENS

VENDREDI, 24 SEPTEMBRE, A 18H.30

Place François 1er — 75008 Paris

Mouvement National Arménien pour L'ASALA
Comité de Soutien aux Prisonniers Politiques Arméniens.

Chaussures CETA
68, Avenue Jean - Jaurès
93300 - PANTIN
Tél.: 845. 88. 17
DEMANDE
VENDEUR

VENTE
Fond de commerce
DE SOLDES DE CHAUSSURES
20 ANS D'EXISTENCE
GROS CHIFFRES D'AFFAIRES
BAIL NEUF
Tél.: 605. 47. 54
Après 20h.: 750. 03. 91
793. 15. 63

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 26ին.-

Սկիզբ ժամերգութեան	9-ին
Պատարագ	10-ին
Մատաղօրհնութիւն	11·30-ին

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ, հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութիւնը կը հրաւիրէ Մարսէյլի բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները դաշտագնացութեան մը՝ Կիրակի Սեպտեմբեր 26-ին, ամբողջ օրը, իր սեփական բանակատեղին:

Bastide des Jourdans (Vaucluse)

Կը խնդրուի կէսօրուան ճաշը բերել միասին: Մասնակցող միութիւնները բարեհաճին նախապէս տեղեկացնել:

Եղբայրական, սկաուտական եւ հայկական ջերմ մթնոլորտ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

TF 1 — SAMEDI, A 14H.30

Շաբաթ, ժամը 14·30-ին, Ֆրանսահայ գաղութին վերաբերող ֆիլմ մը կը ցուցադրուի՝

« PAPIERS D'ARMENIE »

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE PARIS

Présente

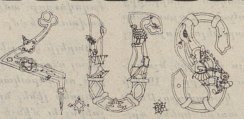
DUO

PIANO — VIOLONCELLE

Hasmig Surmelian
James Lyon

SAMEDI, 25 SEPTEMBRE, A 20H.45

AMPHITHEATRE RICHELIEU
DE LA SORBONNE
17, Rue de la Sorbonne
(Métro: Odéon, St. Michel, Maubert)

DU 23 AU 30 OCTOBRE — A LYON ET DANS LA REGION RHONE-ALPES

COLLOQUE - FESTIVAL INTERNATIONAL DE MUSIQUE ARMÉNIENNE

CONFERENCES — DEBATS — CONCERTS

N. B.— Les musiciens professionels et les mélomanes sont priés de prendre contact
avec
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
Tél.: (7) 849. 42. 97 — B. P. 10 — 69152 Décines Cédex

LA RENTREE A L'ECOLE TEBROTZASSERE

Cette nouvelle année scolaire commence pour le Collège TEBROTZASSERE le 22 Septembre 1982 avec plusieurs nouveautés.

Le bâtiment est entièrement renové avec des équipements modernes. Nous avons créé une maternelle qui est mise à la disposition de nos jeunes enfants pour leur inculquer dès cet âge tendre les notions de notre langue arménienne ainsi que des éléments essentiels de notre culture.

Pour toutes les classes de l'Ecole de nouvelles activités sont prévues. Nous aurons des cours réguliers de danses arméniennes, de chant, de peinture et de travaux manuels.

Le Mercredi sera une journée ouverte on l'on recevra tous les enfants inscrits pour des cours spéciaux d'arménien qui seront donnés dans la matinée. L'après-midi sera consacrée à des jeux et à diverses activités d'éveil.

Un car de ramassage assûrera le transport des élèves.

Nous espérons que les parents arméniens apprécieront le grand effort fourni cette année par les dirigeants de l'Ecole ainsi que les Associations qui la soutiennent et seront nombreux à confier leurs enfants à notre Ecole pour promouvoir dans notre communauté les bienfaits de l'éducation nationale arménienne.

LA DIRECTION
et
LE COMITE DES DAMES

Կ. Ս. Մ. ՓԱՐԻԶ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

նուիրուած՝

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ

Ծննդեան 130-ամեակին առթիւ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, ժամը 15-ին

SALLE ROSSINI

Mairie du 9e Arrondissement
6, Rue Drouot — 75009 Paris

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան կազմակերպած պարահանդէսը, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2-ին, ժամը 21-էն սկսեալ.-

PALAIS DE LA FOIRE
Pavillon d'Accueil
Avenue Georges Clémenceau
Orchestre «PAROS»
et le Chanteur populaire NORAIR

Հայկական ջերմ մթնոլորտ .- Պիւֆէ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղը իր հիմնադրութեան 50-ամեակը կը տօնէ Հոկտեմբեր 9, Շաբաթ, ժամը 20·30-ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ - Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ.Բ.Ը.Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական երգի եւ պարի դասաւանդութիւններուն արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի, Սեպտ. 22ին: Կը խնդրուի ծնողքներէն, իրենց զաւակներուն հետ, արձանագրութեանց ներկայ ըլլալ ժամը 15ին.-

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտ. 22-ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Ուսուցչուհի՝ Տիկին Աննա Գարագայա:

Նոյնպէս պարի դասերը կը վերսկսին Երեքշաբթի, իրիկունները, ժամը 17·30ին անցեալ տարուան ժիմնազի սրահին մէջ: Ուսուցիչ՝ Պ. Ժիրայր Մատիլեան:

ԿՈՉ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Աղքատախնամը վերջերս բազմաթիւ գործի դիմումներու դէմ - յանդիման կը գտնուի: Կը խնդրուի գաղութիս գործատէրերէն, որ եթէ պաշտօնեայի կամ գործաւորի անհրաժեշտութիւն ունենան՝ փութով տեղեկացնեն գրասենեակ.-

Աղքատախնամի Վարչութիւն
Հեռ.- 878· 02· 99 - 281· 17· 80
77, Rue La Fayette — 75009 Paris

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77, Rue La Fayette — 75009 Paris

A CREE

« RADIO ASK »

Restez à l'écoute de votre radio — 24 heures sur 24 — sur 100 Mhz.

Ecrivez à: RADIO ASK — B. P. 425.09 - Paris 75009

TELEPHONE: 416. 11. 33

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
23
JEUDI
23 SEP
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.265 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.265

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝

ԱՄԻՆ ՃԵՄԱՅԵԼ

—×—

ՊԵԿԻՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ
ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
ՄԻՆՉ ԻՍՐԱՅԷԼԻ
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԵՇՏՈՒԻ

—×—

Եղբօրը սպանութենէն ճիշդ շաբաթ մը ...ոք, Ամին Ճեմայէլ, շատ աւելի դիւ-...ութեամբ, կ'ընտրուէր Լիբանանի նախա-...ահ: Խորհրդարանի 99 երեսփոխաննե-...էն եօթը մեռած են, մնացեալ 92-էն ...երկայ եղան 80 (կան բացականեր եւ ...ժանդներ) հոգին եւ առաջին քուէար-...ութեան իսկ, Ամին Ճեմայէլ ստացաւ 77 ձայն, իր միակ մրցակիցը՝ Ռեմոն Էտ-...ը՝ ոչ մէկ: Պէշիր Ճեմայէլի մահը, կա-...ւոր դեր մը խաղաց, անկասկած: Ցա-...ալի գիտակցութեան հրաւէր մըն է և այս ...անգամ աւելի քան երբեք, կը թուի որ ...այդ գիտակցութիւնը տիրապետեց եւ մէկ ...ամ գրուեցան ներքին տարակարծու-...թիւնները: Վալիտ Ճումպլաթ մնաց, սա-...կայն, ընդդիմադիրի իր դիրքին վրայ:

Ամին Ճեմայէլ, 39 տարեկան, աւելի ...չափաւոր կը նկատուի քան իր եղբայրը ...եւ եթէ այդ պատճառով նոյնքան հակա-...ակորդ չունի ձախի մօտ, չի վայելեր ...նաեւ իր եղբօր քարիզմաթիք ժողովրդա-...կանութիւնը:

Լիբանանի անկախութենէն ի վեր (1943) Լիբանանի ութերորդ նախագահն է: Ան-...ամ է Քաթայէպներու քաղաքական բիւ-...րոյին, ամուսնացած է եւ երեք զաւկի ...հայր: Պատրաստութեամբ իրաւագէտ, ...միշտ կապ պահած է «թշնամի» որակուած ...ղեկավարներու հետ, կ'ըսուի թէ 1978-ին ...հանդիպում իսկ ունեցած է Արաֆաթի ...քաղաքական խորհրդատուին հետ: Տէրն ...է ֆրանսագիր Լը Ռէվէյ օրաթերթին:

Ամին Ճեմայէլ եղբօրը ծրագիրն ունի, ...այսինքն վերականգնել Լիբանանի անկա-...խութիւնը եւ միասնականութիւնը: Պաշ-...տօնի կ'անցնի Սեպտեմբեր 23-ին, Հինգ-...շաբթի:

Այս ընտրութեան կողքին, կը մնայ սա-...կայն Սապրայի եւ Շաթիլայի գաղթա-...կայաններու վայրագ ջարդը: Այս հարցը ...յուզած է նաեւ Իսրայէլը, որ իր անու-...ղղակի պատասխանատուութեան կողքին, ...փաստը կու տայ նաեւ թէ ժողովրդա-...վարութիւն մըն է: Իսրայէլեան թերթերն ...են, արդէն, որոնք մինչեւ այսօր չէշտը ...կը դնեն իրենց իսկ կառավարութեան մե-...ղաւոր դիրքին վրայ: Հաարէց-ի համար, ...ջարդին պատասխանատուն Շարոնն է, ...որ արտօնած է փաղանգաւորներու մուտ-...քը Արեւմտեան - Պէյրութի գաղթակա-...յանները, մինչ իր իսկ բանակին սպանե-...րը զգուշացուցած էին եւ իր ուշադրու-...թիւնը հրաւիրած բնակչութեան սպառնա-...ցող վտանգին: Խմբագրականով, թերթը ...քննիչ յանձնախումբ կը պահանջէ: Նոյ-...նը ըրած էր հանրապետութեան նախա-...գահը, բայց Պեկին մերժեց: Վարչա-...պետին արամաբանութիւնը սա է.- «Իս-...րայէլ չի կրնար քննութիւն կատարել ո-...ճիրի մը համար, զոր չէ գործած»: Իս-...րայէլեան ամբողջ մամուլը նոյն կարծիքն ...ունի՝ անմիջական կազմումը քննիչ յանձ-...նախումբի մը: Նոյնիսկ կառավարութեան կողմնակից Մաարիւ-ը, կը դատապարտէ «լռութեան մեղքը» ու խմբագրականին մէջ կ'ըսէ նաեւ.- «Ամէն անհատի մէջ, ամէն ընկերութեան մէջ, տեսակ մը կարմիր գիծ կայ, զոր պէտք չէ անցնիլ, ոճիրի եւ անարդարութեան մէջ: Արդեօ՞ք կառավարութիւնը չի ճանչնար այդ սահմանը»: Ասոր կողքին ալ, Իսրայէլի պետութիւնը հսկայ ծանուցում մը վճարած է, ամերիկեան երկու օրաթերթերու՝ Նիւ - Եորք Թայմզ եւ Ուաշինկթըն Փօսթ, ամբողջ էջի մը մէջ, խորագրուած «Զուտ Զրպարտութիւններ», բացատրելու համար թէ որեւէ մեղք չունի եղած ջարդին մէջ: Նիւ - Եորք Թայմզ-ի ներսի մէկ էջը կ'արժէ 21.240 տոլար: Հարցը այն է սակայն, թէ տոլարը ամէն բան չի լուծեր, հակառակ շատերու կարծիքին: Լոնտոնի Թայմզ-ը կը գրէ, օրինակ, որ Հաստատի զօրքերը օգնանեւով փոխադրուած են: Բոլորը, կը վկայէ թերթին թղթակիցը, կը հաստատեն որ իսրայէլեան բանակը չէր կրնար անտեղեակ ըլլալ քիթին տակ անցած - դարձածէն: Վերապրողները բացատրած են թէ սպանդը կատարուած է դանդաղօրէն եւ մեթոտով, զէնքով եւ դաշոյնով: Ամբողջ ընտանիքներ բնաջնջուած են, մայրեր սպաննուած, իրենց զաւակները թեւերուն մէջ, կը թուի թէ բոլոր այրերը կռնակէն զարնուած են:

× Փարիզի մէջ միջ - հրէական միջադէպեր պատահած են Քարնօ լիսէին առջեւ, ուր Հրեաները ցոյց մը կազմակերպած էին Երկուշաբթի իրիկուն: «Հրէական Վերածնունդ»ի նախագահը, երբ ելոյթով մը կը փորձէր ըսել թէ իսրայէլեան բանակը բան մը չէ ըրած արգելք հանդիսանալու համար ջարդին, ներկայ երկու հազար Հրեաներէն մեծ մասը վըրան յարձակած են, նախատելով զինքը եւ պոռալով «Պեկին, Շարոն, ձեզի հետ ենք»:

× Ազգ. Ժողովին առջեւ, Փ. Մօռուա խօսելով ջարդին մասին, շեշտած է որ անիկա պէտք չէ պատրուակ ծառայէ հակահրէական արշաւի մը:

× Փարիզ հոս ու հոն միջադէպեր չեն պակսիր սակայն եւ Լիսէ Վոլթէրի մէջ, ուսուցիչներ յարձակման ենթարկուած են հրեայ աշակերտներու կողմէ:

× Զորեքշաբթի օր, ֆրանսական առաջին խումբ մը, 350 վայրաչու Պէյրութ մեկնեցաւ: Ասոնց ամբողջ թիւը 950 պիտի ըլլայ, իրենց կողքին ունենալով 1200 Ամերիկացի եւ 1000 Իտալացի: Իսրայէլեան բանակն ալ, նոյն օրը, սկսաւ քաշուիլ Արեւմտեան - Պէյրութէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հանրապետութեան նախագահ կը դառնայ, 7 տարուան համար, ինքնաբերաբար, Զօր. Էվրէն, եթէ, Նոյեմբերին ժողովուրդին մեծամասնութիւնը թեր քուէարկէ Սահմանադրութեան ծրագրին: Հակառակ պարագային, զին - ուորական վիճակը կ'երկարաձգուի:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստած է տուրք մը դնելու համար մանեէթոսքոփներուն վրայ, 1983-էն, ունեցողը 471 Ֆ. պիտի վճարէ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ շատ դիւրութեամբ կատարուեցաւ եւ արագօրէն, 4 միլիառ տոլարէն ալ աւելի: Գըլխաւոր տուողներն են դրամատուները, ներսը եւ դուրսը. բայց եւ այնպէս 3-րդ արժեզրկում մը անխուսափելի կը նը - կատուի:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՆԵՐՔԻՆ ՁԱՅՆԸ

—×—

Եթէ մեզի հարցուի, բոլորս ալ բարի ենք: Մեր կեանքը լեցուն է բարեգոր - ծութիւններով: Իրարու կ'օգնենք, աղ - քատներու կ'օժանդակենք, բարեկամու - թիւններու հաւատարիմ կը մնանք, անիրաւութիւն չենք ըներ, եւ դեռ այսպիսի բաներ:

Մտիկ ըրէք ձեր շուրջինները:

Գործատէր մը կը գանգատի աշխատաւորէն:

- Իրեն այնքան լաւ կը նայիմ, բոլոր նեղութիւններուն կը հասնիմ, ձմեռուան փայտը, ամառուան արձակուրդը կու տամ, իրաւունքէն աւելին կը վճարեմ, նորէն ալ գոհ չէ, ձգեց գնաց: Ինծի պէս բարի գործատէրը ո՞ւր պիտի գտնէ:

Մեծահարուստը կը գանգատի իր թաղին գործիչներէն:

– Եկեղեցիին կ'օգնեմ, դպրոցին կ'օգնեմ, որբանոցին կ'օգնեմ: Անոնք տասը կ'ուզեն, ես քսան կու տամ: Թաղին աղքատներուն կը հասնիմ: Բայց նորէն ալ դժգոհ են, միշտ աւելին կ'ուզեն: Այս աշխարհի վրայ բարի ու ազնիւ պիտի չըլլաս...:

Տանտիրուհին կը գանգատի իր սպասուորէն, ուսուցիչը՝ իր աշակերտներէն, պաշտօնեան՝ իր գերադասէն կամ պաշտօնակիցէն: Բոլորն ալ բարի ու ազնիւ են, առատաձեռն ու մարդասէր, սրտակից ու համբերատար, իսկ իրենց դիմացինը ապերախտ է, կեղծաւոր կամ ծոյլ է, չար կամ անզգամ է:

Այս պնդումներուն մեծ մասը ճշմարիտ պէտք է ըլլան: Երբ մարդիկ կը պատմեն իրենց բարի արարքները, առհասարակ չեն ստեր, չեն հնարեր: Միայն թէ կէտ մը կը մոռնան. գործուած բարիքները անվիճելի փաստեր չեն իրենց բացարձակ ազնուութեան ու բարեսրտութեան, ինչպէս որ, ընդհակառակն, դիմացիններուն դժգոհութիւնն ու գանգատներն ալ անպայման չեն նշանակեր թէ անոնք անպայման ապերախտ, ծոյլ կամ անզգամ նկարագիր մը ունին:

Մարդկային հոգեբանութեան ամէնէն շահեկան ու տրամաբանական կողմերէն մէկն է սա. մենք միշտ կը յիշենք ու կը յիշեցնենք մեր բարի արարքները, մեր լաւ գործերն ու գնահատելի շարժումները, իսկ մեր այպանելի, ամօթալի չար - ժումները կը մոռնանք: Եւ տարօրինակն ալ այն է, թէ մեր դիմացինները, առհասարակ, ընդհակառակն, կը մոռնան մեր բարի արարքները ու իրենց մտքին մէջ կը պահեն միայն մեր բոլոր քննադատելի ու այպանելի շարժումները:

Բացարձակ բարի կամ բացարձակ չար մարդ գոյութիւն ունի՞: Չեմ կարծեր: Մարդկային հոգին թրծուած է բարի ու չար տարրերով միաժամանակ: Երկուքին համեմատութիւնն է որ կը փոխուի մարդէ մարդ: Եթէ ոմանց մօտ կը տիրապետեն բարի տարրերը, ուրիշներու մօտ ալ չար տարրերը դրոշմ կը դնեն: Ո՞ր օրէնքին, ո՞ր սկզբունքին համաձայն կը ճշդուի մէկուն կամ միւսին հոգին կազմաւորող այս համեմատութիւնը, չեմ գիտեր թէ ով գիտէ: Բայց այդ համեմատութիւնը անէծքի մը նման կը ճնշէ մեր վրայ եւ մենք գրեթէ չենք կրնար փըրկուիլ անոր բարի կամ չար առաջնոր - դութենէն: Ծնողական կրթութիւն, դպրոց, դաստիարակութիւն, բարձրա - գոյն ուսում եւ դեռ ինչեր որքան յաճախ անզօր կը մնան մարդուս հոգիին մէջէն արմատախիլ ընելու եւ անդին շպրտելու չարիքի տարրերը, եթէ անոնք կը տիրապետեն մարդու մը հոգիին մէջ:

×

Ֆրանսացի իմաստասէր մը կը գրէր որ չարերը նուազ վտանգաւոր պիտի ըլլային, եթէ երբեմն բարիք ալ չգործէին: Բայց պէտք է խորհիլ անգամ մը:

Բարիներն ալ, պարբերաբար, չարիք չե՞ն գործեր արդեօք, գաղտնօրէն կամ հրապարակաւ, գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար:

Ո՞վ կրնայ ճշդել իրական բարին ու չարը, եթէ ոչ դարձեալ մարդուն ներքին ձայնը՝ ինքն իր մասին:

Բ. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ
ԼԻՊԱՐԻՏ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Սեպտեմբեր 16-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ մեռած է Լիպարիտ Սերոբի Վարդանեան: Ծնած էր 1912-ին՝ Աբով - եանի շրջանի Եղվարդ գիւղը (Ներկայիս Կոտայք): Ուսանած է Լենինգրադի Արեւելագիտութեան Հիմնարկը, ապա աւարտած՝ Երեւանի Աբովեան Մանկավարժական Հիմնարկը: Վարած է կուսակցական զանազան պաշտօններ Շամշադին, Մեղրի, Արտաշատ, Աշտարակ, Աբովեան, Երեւան եւ այլուր: Եղած է Հայաստանի Գիւղատնտեսութեան նախարարի տեղակալ, Առեւտուրի նախարար, անտառային տնտեսութեան պետական կոմիտէի նախագահ: Պարգեւատրուած է կարգ մը շքանշաններով եւ մետալներով:

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՕԳՍԷՆ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ ԱՐԾԱԹԷ ՄԵՏԱԼԱԿԻՐ

Լուպլիանիոյ մէջ (Եուկոսլավիա) տեղի ունեցող ծանրաբարձութեան աշխարհի ախոյենութեան, որուն Խորհ. Միութեան կազմէն կը մասնակցին նաեւ երեք հայ մարզիկներ՝ Օգսէն Միրզոյեան, Եուրիկ Սարգսեան եւ Եուրի Վարդանեան, 56 քիլօ ծանրութեան դասակարգին մէջ Օգսէն Միրզոյեան շահած է արծաթէ մետալ մը, բարձրացնելով 272,5 քիլօ (120 քիլօ պոկելով եւ 152,5 քիլօ ուժէն նետելով): Ախոյեանի տիտղոսը նուաճած է պուլկար Անտոն Կոձապաշեւ՝ բարձրացնելով 280 քիլօ (125 եւ 155 քիլօ):

Ի դէպ, Օգսէն Միրզոյեան, մրցումէ դուրս, փորձած է 158,5 քիլօ ուժէն բարձրացնել, բայց չէ յաջողած:

×

ԵՈՒՐԻԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

60 քիլօ ծանրութեան դասակարգին մէջ Եուրիկ Սարգսեան աշխարհի ախոյեան հանդիսացած է ընդհանուր արդիւնքով, բարձրացնելով 302,5 քիլօ: Արդարեւ, հայաստանցի 21-ամեայ մարզիկը շատ լաւ մասնագէտ է եւ միշտ ձգտող մրցանիշ հաստատելու: Մոսկուայի Ողիմպիականներուն (1980) արծաթէ մետալակիր (56 քիլօ ծանրութեան դասակարգ), Եուրիկ Սարգսեան անցեալ տարի Լիլի մէջ երրորդ հանդիսացած էր մասնակ - ցելով 60 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն, բարձրացնելով 295 քիլօ: Այս անգամ, Եուկոսլաւիոյ մէջ հայ մարզիկը ինքզինք պարտադրած է, պարտութեան մատնե - լով իր հին մրցակիցները՝ Արեւելեան - Գերմանիայէն Պեհմի եւ Քուպայէն՝ Նունէզի: Սարգսեան 132,5 քիլօ պոկած է եւ 170 քիլօ ուժէն նետած: Երկրորդ հանդիսացած է Պեհմ՝ պոկելով 135 քիլօ եւ ուժէն նետելով 165 քիլօ:

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՏ ԲԱՆ ՉԻ ՓՈԽՈՒԵԼ

Գրեց՝ ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Եօհան Կիւդեմպերկի գիւտից 57 տարի յետոյ, 1512-ին լոյս տեսաւ Յակոբ Մեղապարտի «Պարզատումար»ը, հայերէն առաջին գիրքը: Յայտնի չէ, թէ Յակոբ Մեղապարտը ի՞նչպէս գրեց իր գիրքը, սակայն յայտնի է որ, Հայ Լրագրութեան հայրը՝ Յարութիւն Քահանայ Շմաւոնեանը 1794-ին Մատրասում լոյս ընծայելով «Ազդարար» ամսաթերթը, անձամբ տնից տուն էր գնում ցրելու համար իր պարբերաթերթը: Սկզբնական շրջանում «Ազդարար»ը հազիւ 30 բաժանորդ ունէր, մեծ մասամբ հնդկահայ վաճառականներ ու հոգեւորականներ, որոնց մի մասը ամսաթերթի թէ՛ մեկենասներն էին եւ թէ՛ աշխատակիցները:

Շմաւոնեանը ոչ միայն «Ազդարար»ի արտօնատէրն էր ու խմբագիրը, այլ նաեւ տառերը ձուլողը, գրաշարը, տպագրիչը եւ, ինչպէս ասացինք, նաեւ ցրիչը: «Ազդարար»ը կանոնաւորաբար լոյս տեսաւ 18 ամիս, որը մրցանիշային մի երեւոյթ է հայ պարբերական մամուլի պատմութեան մէջ, երբ վերջին դրեթէ երկու դարերի ընթացքում բազմաթիւ հայերէն թերթեր ու պարբերականներ սունկի պէս աճել եւ դեռ արեւ չտեսած թօշնել են: Անշուշտ բացառութիւններ կան: Բացառիկներից են «Բազմավէպ»ը, «Հանդէս Ամսօրեայ», «Սիոն»ը, եւ մի շարք սփիւռքահայ թերթեր ու պարբերականներ: Հայաստանի մասին չենք խօսում, որովհետեւ մեր ցաւը սփիւռքեան է: Հայրենիքի մամուլը վայելելով պետութեան հովանաւորութիւնը, զերծ է մեր հրատարակիչներին ու խմբագիրներին վիճակուած գլխացաւանքներից:

Այս կամայ նախարանի նպատակն է պարզել, որ Յարութիւն Քհնյ. Շմաւոնեանի օրերից մինչեւ այսօր շատ բան չի փոխուել հայ լրագրական ու հրատարակչական կեանքում: Դեռ այսօր էլ հայերէն թերթեր ու պարբերականներ կան, որոնց հրատարակիչները միաժամանակ թէ՛ խմբագիր են, թէ՛ գրաշար, թէ՛ տպագրիչ եւ թէ ցրիչ: Ահա թէ ինչու անխուսափելի վրիպակները, որոշ լրագրերի ու պարբերականների նիւթերի անտրամաբանական եւ, ինչու չէ, նաեւ խառնիճաղանճ դասաւորումը: Էլ չխօսենք քերականական ու սրբագրական սխալների մասին: Թերթեր կան, որոնց հրատարակութիւնը օրէնքով պիտի արգելուէր, երբ հասարակութեան կրթական մակարդակը բարձրացնելու փոխարէն՝ իջեցնում են, այն աստիճան, որ շուտով կիսագրագէտների անհոգ զանգուածի կարող է վերածուել մեր հասարակութիւնը: Եւ այս յատկապէս այն դէպքում, երբ լրագրերն ու պարբերականները անհատական նախաձեռնութեան արդիւնք են՝ տարուած լոկ շահագիտական նկատառումներով:

Այս տեսակէտից տակաւին պատնէշին վրայ են կուսակցական ու միութենական լուրջ օրգանները, որոնք անձնակազմի ու նիւթական դժուարութիւնների առջեւ կանգնած լինելով հանդերձ ջանում են պահպանել հայերէն թերթի արժանապատուութիւնը: Ես հայ խմբագիրներ գիտեմ, որ միայնակ օրաթերթ են լոյս ընծայում, երբ այդ նոյն աշխատանքի համար, նոյն ծաւալի ամերիկեան որեւէ լրագիր առնուազն յիսուն հոգինոց անձնակազմ է պահում:

Ի՞նչպէս զոցել անջրպետը Շմաւոնեանի եւ ժամանակակից հայ խմբագիրների միջեւ: Ի՞նչ անել որպէսզի հայերէն լրագիրն ու պարբերականը կանգնած մնան իրենց կոչումի ու առաքելութեան վրայ:

Ըստ իս, պատասխանատուութեան գլխաւոր բաժինը ընկնում է հասարակութեան վրայ: Եթէ ընդունենք, որ քաղաքակիրթ հասարակայնութիւն լինելու առաջին նախապայմաններից մէկը ընթերցասիրութիւնն է, իսկ լրագիրն ու գիրքը ամէնից անմիջական միջոցներն են մտաւոր զարգացման համար, ապա կը տեսնենք, որ սփիւռքահայ համայնքները շատ հեռու են քաղաքակիրթ կոչուելու չափանիշներից: Շարունակ մշակոյթ հոլովելն ու մշակութային հարուստ ժառանգութեան անունից ճառելը չի փրկում կացութիւնը: Ընթերցանութիւնից խուսափող մարդը պարզապէս բութ է՝ անկարող կռահելու հայ իրականութիւնն ու միջազգային իրադրութիւնները: Այլ խօսքով, հայերէն լրագիր չկարդացող ընտանիքը հետզհետէ հեռանում է հայութիւնից:

Վեց հարիւր հազարից մէկ միլիոնի շուրջ տատանուող Ամերիկահայութեան հազիւ տասը տոկոսն է հայերէն լրագիր կարդում եւ այս այն դէպքում, երբ վերջին տասը տարիների ընթացքում մօտ 100 հազար հայախօս հայութիւն է ներգաղթել այս երկիրը: Այն յոյսը կար, որ նոր հոսքը ազգային նոր աւիւն պիտի պարգեւէր, սակայն հազիւ այս ափերը հասած՝ շատերը մեկուսանում են, կտրուելով հայ կեանքի ընդհանուր բազկերակից: Եթէ տարածութիւնն է համաստեղման դէմ խոչընդոտը, ապա էլ աւելի կենսական է դառնում հայերէն լրագրի, ամսագրի ու գրքի մուտքը հայ ընտանիքներից ներս, շաղկապ հանդիսանալով համայնքների միջեւ, տարբեր գաղութների միջեւ, Հայաստանի ու Սփիւռքի միջեւ:

Այլապէս, գիտակից մամուլը իր դերի մէջ է շնորհիւ մի բուռ նուիրեալների, որոնք անձնական ու նիւթական զոհողութիւնների գնով անխախտ են պահում հաղորդակցութեան գիծը հայութեան հետ՝ միաժամանակ հայեցի դաստիարակութիւն, գաղափարական շունչ ու մշակոյթ ջամբելով հասարակութեան: Այս չի նշանակում սակայն, թէ անթերի է սփիւռքահայ մամուլը: Թերութիւններ կան թէ՛ բովանդակութեան, թէ՛ ընդհանուր կազմութեան եւ թէ՛ լեզուական տեսակէտից: Սակայն այս թերութիւնները, ինչպէս քիչ առաջ նշեցինք, արդիւնք են թեքնիք դժուարութիւնների, երբ նիւթական սահմանափակ պայմանների բերումով հայ խմբագիրը, յաճախ միայնակ, ոչ ժամանակ, ոչ էլ համապատասխան միջոցներն ունի լաւագոյնս խմբագրելու թերթը:

Անխուսափելիօրէն, հարցը դառնում է նիւթականի շուրջ, իսկ ամէն ոք գիտէ, որ հայ թերթի եկամուտի գլխաւոր, գուցէ եւ միակ աղբիւրը, բաժանորդագրութիւնն է: Ամօթ է Ամերիկահայութեան համար, որ իր գլխաւոր օրաթերթերը՝ «Հայրենիք»ը, «Պայքար»ը եւ «Ասպարէզ»ը առաւելագոյն դէպքում իւրաքանչիւրը մօտ երեք հազար բաժանորդ ունի, երբ տրամաբանօրէն բաժանորդների թիւը պիտի հասնէր 20 - 25 հազարի: Այդպիսով ոչ միայն ապահովուած կը լինէր յիշեալ թերթերի բնականոն գործունէութիւնն ու վերելքը, այլ նաեւ, եւ որ աւելի հրատապ է, երաշխաւորուած կը լինէր հասարակութեան հայեցի ու մտաւոր զարգացումը:

Ամէն տուն պիտի ունենայ իր հայերէն թերթը: Թերթերը: Շաբաթաթերթը: Ամսագիրը: Պիտի կարդալ ոչ միայն հոգեկան հաճոյքի ու բանիմաց դառնալու համար, այլ նաեւ որպէս պարտականութիւն: Որպէս ազգային գիտակցութեան դրսեւորում: Որպէս ազգային յարատեւման պատասխանատուութիւն: Պայքարի միջոց յանուն անհատական ու հաւաքական գոյատեւման:

Հայերէն գրքին աւելի մռայլ ճակատագիր է վիճակուած:

Անցեալ շաբաթ Ամերիկացի մի գրող բարեկամս այցելութեան էր եկել ինձ: Տեսնելով գրադարակում շարուած հայերէն գրքերս, ուզեց իմանալ, թէ հեղինակի իրաւունքի - ռոյըլթիի - գծով որքա՞ն եմ դրամ շահել: Բացատրեցի իրականութիւնը, չհասկացաւ: Կրկին բացատրեցի: Ամերիկացի թատերագիրը չկարողացաւ ըմբռնել:

Հայ լրագրութեան հայրը հեղինակ էր նաեւ մի շարք գրքերի: Իր տպագրած առաջին գրքի՝ «Պատմութիւն Սրբոյ Կուսին Մարիամէի» յառաջաբանում հետեւեալն է ասել վաստակաւոր Շմաւոնեանը: «Տպագրեցաւ գրքոյկս այս 2000 հատ, ով որ վայելէք զհաղցրաճաշակ գրքոյկս այս, յիշեցէք՝ որդի վշտաց եւ գիտ գրոցս, որ յօրինեցաւ ձեռամբ իմով ամենայն պարագայս թէ տառաշինութեան եւ շարումն կապարից, ծախուք եւ վաստակօք իմոյ՝ Յարութիւն Շմաւոն շնորհօքն Աստուծոյ, քահանայ Շիրազեցի»:

Շմաւոնեանի օրերից մինչեւ այսօր շատ բան չի փոխուել, բացի այն, որ սփիւռքահայ արդի գրողը այլեւս չի համարձակում հազար օրինակից աւելին տպագրել, երբ այդ տպաքանակի մէկ - հինգերորդն անգամ սպառում չունի: Դերերը չեն փոխուել: Կացութիւնը մնացել է նոյնը, այն տարբերութեամբ սակայն, որ այսօրուայ գրողը, դեռ չհաշուենք դրբելու երկունքը, նիւթական զոհողութիւններից զատ, մշտապէս ենթակայ է նաեւ իր արժանապատուութիւնը վիրաւորած տեսնելու երեւոյթների: Պարապ մարդ է գիրք է գրել, ժամանակ չունենք հայերէն գիրք կարդալու, բանաստեղծութիւնը փոր չի կշտացնի, տասնըհինգ տալըր շատ սուղ է հայերէն գրքի համար: Տասնըհինգ տոլարը քեզ պահիր եւ յարմար մի տեղ գետեղիր: Ես քեզ ձրի կը նուիրեմ գիրքը, միայն ի սէր Աստծոյ, կարդա՛:

Մշակոյթը ինքն իրեն չի ստեղծւում: Այն ստեղծւում է կաթիլ առ կաթիլ, անհատական ու հաւաքական ճիգերով, ժողովրդի դարաւոր ակունքներից ու ժամանակի հրեղէն թեւերից, երգով ու թոյնով, սիրով ու ցաւով, հնաւուրց կանչերով ու ներկայ դարի անդոհանքներով, մերկ ու ազնիւ, պարտութեան մէջ պըսակ, անսուտ ու անկեղծ, հայելին մեր հոգեղինութեան: Ստեղծւում է ներքին ճիչով:

Ես խուսափում եմ այն տներից, ուր գիրք չկայ:

Ամէն մի կեանք մի փորձառութիւն է, իսկ ամէն մի գիրք մի նոր փորձառութիւն է բերում անհատին: Եթէ տարուայ մէջ քանի գիրք ենք կարդում, ապա քանի կեանքի փորձառութիւն ենք ձեռք բերում: Այդպիսով հարստանում է կեանքը, լայնանում մեր մտահորիզոնը եւ սրբւում մեր ընկալման լուսապատառը:

Սեւանում ես մի գաւառացի երիտասարդի հանդիպեցի, որը իր թեւի տակ ունէր Սալինճըրը, Քամիւ եւ Շուշանեան: Ասաց, թէ մօտ երկու հազար գիրք ունի իր անձնական գրադարանում: Սեւանում նստած՝ նա իրազեկ էր համաշխարհային մտաւոր զարգացումներին: Իսկ մեզ մօտ, մեծ քաղաքների քաղքենի քաղաքացիները ուղղակի խորշում են գրքից: Հիմա նրանք դարձել են աշխարհաքաղաքացի:

Շմաւոնեանի ժամանակների եւ մեր ժամանակների միակ տարբերութիւնն այն է, որ սփիւռքահայ գրողը, գոնէ մեծ մասամբ, նիւթապէս անկախ է: Եւ որովհետեւ խենթ է ծնուել, ապա իր խնայածը փոխանակ աշխարհիկ հաճոյքների յատկացնելու, տանում, նետում է տպագրական մամուլի բերանը: Մնացեալը այլեւս հին պատմութիւն է, նոյնիսկ խիստ ձանձրանալի:

Մեզ մնում է մեր հիացմունքի խօսքն ասել հայ խմբագիրներին ու գրողներին, որոնք Սիզիփոսեան յամառութեամբ եւ Տօն - Քիշոտեան արկածախնդրութեամբ շարունակում են կառչած մնալ մի կարօտ երազի, թէկուզ որչափ անհասանելի այն յոյսով, որ մի օր բարին պիտի յաղթանակի: Այլ խօսքով, շարունակում է Յարութիւն Քհնյ. Շմաւոնեանի աստուածային տառապանքը:

Յուլիս 11, 1982

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

ԱՐՇԱԿ ՉԱՄԱԼԵԱՆ

Տիտղոսները երբեմն զարմանալի պատմութիւններ ունին:- Զայրոյթի մի վայրկեանին, կիսահեգնական եղանակով, Յովհաննէս Թումանեանը իր վրայ առաւ Ամենայն Հայոց Բանաստեղծ-ի տիտղոսը (*) եւ այլեւս չկարողացաւ դուրս գալ նրա տակից: Սկզբում նա բարկանում էր, երբ մենք նրան, «Հօրիզոն»ի խմբագրատանը, կատակով ամենայն Հայոց բանաստեղծ էինք կանչում. բայց վերջը, երբ ամէն կողմից սկսեցին այդ տիտղոսով վրան տալ՝ նա վարժուեց, երեւի զգալով, որ «որ ամենայն Հայոց բանաստեղծ» յորջորջման մէջ կատակից աւելի մի բան կար ամէնքիս համար:

Եւ, իրօք, մեր համոզմունքով, այդ տիտղոսը վայելում էր Թումանեանին ըստ ամենայնի:

Ամենայն Հայոց բանաստեղծ էր նա նախ եւ առաջ այն պատճառով, որ մեր բանաստեղծներից ոչ մէկը չէ կարողացել խտացնել իր քերթուածների մէջ հայ ժողովրդի լաւ ու վատ բարքերը, տրամադրութիւնները եւ ձգտումները այնպիսի լըրութեամբ, ինչպէս այդ արել է Թումանեանը իր բազմալար քնարով:

Ամենայն Հայոց բանաստեղծ էր նա իր քերթողական շունչի լայնութեամբ եւ իր արուեստի պարզութեամբ, նրբութեամբ եւ կատարելութեամբ: Մեր քննադատներից ոմանք ժամանակին մատնանշել են եւ այսօր էլ մատնանշում են Թումանեանի երկերի մէջ երեւցած այս կամ այն թերութիւնը: Բայց, նրանք բոլորն էլ, մէջն առնելով եւ խիստ դժուարահաճները, ստիպուած են խոստովանել, որ Թումանեանի ստեղծագործութիւնները, իրենց ամբողջութեան մէջ, եզակի տեղ են գրաւում մեր բանաստեղծական գրականութեան անդաստանում:

Վերջապէս, ամենայն Հայոց բանաստեղծ էր Թումանեանը իր աննախընթաց ժողովրդականութեամբ: Մանկական աշխարհում նա մոռացնել տուեց Ղազարոս Աղայեանին եւ ուրիշներին: Կիսագրագէտ ժողովրդական զանգուածների մէջ, ոչ մի հայ բանաստեղծ այնքան կարդացուած, հասկացուած եւ գնահատուած չէ, ինչքա՜ն Թումանեանը: Գրական ճաշակ ունեցող հասարակութեան մէջ եւս նա մեր ժամանակուայ ամենամեծ հայ բանաստեղծի հռչակն ունի: Վալերի Բրիւսովը, համաշխարհային պատերազմից առաջ, պնդում էր նոյնիսկ, թէ Ռուսաստանի այն ժամանակուայ բանաստեղծներից ո՛չ մէկը չէր կարող մրցել Թումանեանի հետ: Մինչեւ անգամ մեր կոմունիստները, որոնք, ինչպէս կը տեսնենք, չափազանց շատ պատճառներ ունեն դուրս նետելու Թումանեանի երկերը իրենց մատենադարաններից եւ մոռացութեան տալու հեղինակին՝ ստիպուած են տեղի տալ նրա տաղանդի մեծութեան եւ ժողովրդականութեան առջեւ...

Սակայն, Թումանեանը ոչ միայն իբրեւ գրող, այլեւ իբրեւ անձնաւորութիւն խիստ հետաքրքրական մի տիպ է ներկայացնում: Վստահօրէն կարելի է ասել, որ նրան անձնապէս ճանաչողները, եւ նոյնիսկ ոչ միայն լաւ կողմից ճանաչողները, նրա մահուան մէջ ողբացին ոչ միայն առաջնակարգ բանաստեղծի, այլեւ մի վերին աստիճանի ինքնատիպ մարդու անհետացումը մեր հանրային կեանքի ասպարէզից:

Դրա համար էլ կարեւոր ենք նկատում, մեր մեծ բանաստեղծի մահուան տասնամեակի առթիւ, մի քանի ծանօթութիւններ տալ արտասահմանի հայութեանը նրա նկարագրի մասին:

(Շար. 1)

ԽՄԲ.- Լոյս տեսած «Վէմ»ի 1933-ի առաջին երկու թիւերուն մէջ, Յ. Թումանեանի մահուան 10-ամեակին առթիւ:

(*) Պատմութիւնը հետեւեալն է. 1915-ին Էջմիածնում մի վէճ է ծագում Գէորգ Կաթողիկոսի եւ Յ. Թումանեանի միջեւ՝ տեղական գաղթականների վեհարանի կիսաւարտ նոր շէնքում տեղաւորելու խնդրով: Կաթողիկոսը, որ լսել անգամ չէր ուզում այդ մասին, իր խօսքն արժեցնելու համար, բացագանչում է. «Վերջապէս, ես Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն եմ»: - «Վերջապէս, ես էլ ամենայն Հայոց բանաստեղծն եմ», բորբոքուած վրայ է բերում Յ. Թումանեանը, որին կատաղեցրել էր Կաթողիկոսի վերաբերմունքը դէպի վանքի բակում եւ վաղարշապատի փողոցներում թափթփուած գաղթականները: Այս վէճը շուտով լայն հասարակութեան սեփականութիւն դարձաւ, եւ «ամենայն Հայոց բանաստեղծ» տիտղոսը մի տեսակ ժողովրդականացաւ:

ՏԻԹՐՈՅԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ

———×———

Ամերիկա՛, Ամերիկա՛, յո՞ երթաս: Աշխարհի չորս ծագերէն միլիոնաւոր մարդոց երազներուն եւ յոյսերուն ապաստան, մեծահարուստ եւ աշխարհակալ այս երկրին մէջ, վերջին տասնամեակէն սկսած, տարօրինակ ճակատագիր մը կը պարզուի իր բնակչութեան կարեւոր մէկ մասին համար: Աղքատութեան սահմանէն վար, թշուառութեան մէջ կ'ապրին այսօր աւելի քան 25 միլիոն Ամերիկացիներ, երեւոյթ մը, որ շատ հաւանաբար անխուսափելի ապագան է բոլոր գերճարտարարուեստականացած երկիրներուն համար: Երէկ պողպատի մայրաքաղաք Փիցպուրկն էր, որ կը տառապէր, մինչ այսօր կարգը հզօր Թագուհի Տիթրոյթին է՝ որ [illegible] օրեր կ'ապրի:

Տիթրոյթ, ուր ամերիկեան կեանքի եռանդը իրականութիւն էր մինչեւ երէկ, Միացեալ - Նահանգներու թշուառութեան եւ անապահովութեան մրրկանիշը կը կրէ: Հազարաւոր շքեղ ու փարթամ անձնական շէնքեր, կիսաքանդ վիճակի մէջ, կը մրոտեն կեդրոնի [illegible] պողոտաներն ու հրապարակները. [illegible] շէնքեր, անբնակելի պիլտինկ-ներ, մանաւանդ թէրրէն վակ-եր կը փոխարինեն նախկին լուսաւոր պողոտաները, իսկ փարքինկ-ներու մէջ, կարգ-կարգի շարուած են - վկայ անցեալի ճոխութեան - հինցած ու մաշած Քատիլլաք-ներ...: Ճերմակ ունեւորները կ'երթան հաստատուիլ շրջանի կանաչազեղ արուարձանները: Քանի մը տարուան ընթացքին, քաղաքի կեդրոնը լքողներու թիւը 500.000-ը կ'անցնի. Հետզհետէ ասոնց տեղը կու գան գրաւել, 1967-ի դէպքերէն ետք հաստատուած նոր քաղքենիներ. միայն թէ ասոնց մորթը սեւ է:

Ի՞նչ պատահեցաւ հզօր եւ անսասան [illegible] Մօթըրզին, Ֆորտին: Անշուշտ միջազգային տագնապը իր կարեւոր դերն ունի ասոնց տկարացման հարցին մէջ, բայց առաւելապէս ճարտարարուեստականացած նոր եւ հին երկիրներու առեւտրական մրցարշաւն է գլխաւոր պատճառը այս անկումին: Այսօր Ճափոն, Գերմանիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Անգլիա ամերիկեան արտադրական եւ առեւտրական կեդրոններուն քաջատեղեակ՝ կարող են հաւասարէ հաւասար պայքարիլ այս տիտաններուն աշխարհակալական ձգտումներուն դէմ եւ ի հարկին տապալել Տիթրոյթի նման միահեծան կայսրութիւն մը: Այս վերջին երեք տարուան ընթացքին 250.000 աշխատաւորներ գործէ հանուեցան: Եթէ անոնցմէ ոմանք հեռացան կամ տեղաւորուեցան այլուր, դեռ հոն կը մնան անգործներու հսկայ զանգուած մը՝ որ որոշ չափով կը յիշեցնէ 1929-ի սարսափելի տարին: Այսօր, ճիշդ այդ եղերական օրերուն նման, կէսօրուան մօտ հարիւրաւոր անգործներ կու գան պոչ բռնել Քափուչին վանականներու շէնքին առջեւ՝ ստանալու համար առօրեայ սուփ փոփիւլէր-ը: 3 - 4 տարի առաջ, այս դժբախտներու թիւը 300-ի մօտ էր. այսօր 1.000-ը կ'անցնի, մանաւանդ ամսու վերջերը՝ երբ հանրային օգնութեան մարմիններէն ստացուած գումարը կը սպառի: Ասոնք ջախջախիչ մեծամասնութեամբ սեւամորթներ են, որոնց մէջ մեծ թիւով պատանիներ՝ որոնք դպրոցը կէս ձգած՝ կը նախընտրեն փողոցները ման գալ...:

Կեդրոնը բնակող ընտանիքներուն 90 տոկոսը հանրային օգնութենէն որոշ գումար մը կը ստանայ, իր մէկ կամ երկու անդամին համար. բայց այս գումարը բոլորովին անբաւարար է ընտանիք մը ապրեցնելու համար: Անբաւարար սննդառութեան գործած աւերները շատ զգալի են այս խաւին պատկանող ընտանիքներուն, մասնաւորաբար փոքրիկներուն եւ մանուկներուն մօտ, որոնք անէմիէ կը տառապին՝ հակառակ որ բարեգործական ընկերակցութիւնները ամէն ամիս ալիւր եւ շաքար կը բաժնեն բժշկական վկայագիր մը ներկայացնող 45.000 մայրերու, մինչ իրականին մէջ, 130.000 մայրեր պէտք ունին այդ օգնութեան: Այս թուանշանները կը կարդանք ու կ'անցնինք, բայց դժուար թէ կարողանանք երեւակայել իրականութիւնը՝ երբ այս իրականութիւնը տեղի կ'ունենայ Ամերիկա:

Տիթրոյթի բնակչութեան 65 առ հարիւրը սեւամորթներ են՝ մեծ մասով անգործ: 16-էն 19 տարեկաններուն 70 տոկոսն է որ անգործ է. իսկ եթէ աշխատանքի գրասենեակները չարձանագրեր - ուածներն ալ աւելցնենք, ըստ լաւատեղեակներու, կը հասնինք 90 առ հարիւրի: Պարագան նոյնը չէ ճերմակներուն համար, որոնց անգործութեան տոկոսը 25 առ հարիւր է: Այս վիճակին իսկ պատճառով, մեծ թիւով երիտասարդ սեւամորթներ կը դիմեն բանակին, որ շատ դժուարահաճ ըլլալով հանդերձ, այսօր իր մէկ - երրորդով սեւերէ կազմուած է:

Ունեւորներու մեկնումին պատճառով, Տիթրոյթ ելեւմտական շատ մեծ դժուարութիւններու մատնուած է: Հանրային սպասարկութիւնները օր ըստ օրէ կը նուազին: Հակառակ ոճիրներու յաւելումին, 2000 ոստիկաններ գործէ արձակուեցան. իսկ անցեալ Յունիսին 20 դըրոցներ փակուեցան: Վերամուտին նորէն շատ մը դասարաններ պիտի ջնջուին: Ութեկրնի պարտադրած սեղմումներուն պատճառով, դպրոցներու կրթական մակարդակը զգալի անկում կը կրէ, դպրոցականներու բացակայութիւնը անհաշիւ է եւ հետեւաբար ուսումը անբաւարար՝ քօլէճ ընդունուելու համար: Այս բոլորին իբր արդիւնք՝ անչափահասներու դատապարտելի արարքները, օր ըստ օրէ կը բազմանան եւ նոյնիսկ բռնաբարման դէպքեր կը պատահին դպրոցներէ ներս:

Տիթրոյթ, ուր Հարլէմի նման կէթօ գոյութիւն չունէր, այժմ ամբողջութեամբ կէթօ-ի մը վերածուած է. թշուառութեան եւ ոճիրներու կէթօ՝ ուր առանց վտանգի կարելի չէ հետիոտն պտըտիլ: 1977-ին, այս դժբախտ քաղաքը Միացեալ - Նահանգներու ոճրագործութեան ախոյեան հռչակուած էր. միջին հաշուով օրական 2 մարդասպանութիւն՝ առանց հաշուելու ծանր եւ թեթեւ վիրաւորները, իսկ տարեկան 42.224 խանութներու կամ տուներու կողոպուտ, 27.521 կառքերու գողութիւն եւ անհաշիւ այլ դատապարտելի արարքներ, բռնաբարումներ, թմրեցուցիչներու առուծախ: Ասոնց մեծ մասին պատասխանատուները անչափահասներ են՝ մեծամասնութեամբ սեւամորթ: Այս ամէնուն պատասխանատուն անգործութիւնն է անշուշտ:

Այս կացութեան առաջքն առնելու համար, Տիթրոյթի բնակչութիւնը սկսած է կազմակերպուիլ եւ ինքնապաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առնել: Նախ եւ առաջ քաղաքապետարանը ճերմակներուն տեղ մեծ թիւով սեւամորթ ոստիկաններ սկսած է կազմել, հասարակ ոստիկանէն մինչեւ պատասխանատու պաշտօններու համար: Այս մարդիկը նոյն համայնքին ծոցէն ելած, շատ աւելի դիւրութեամբ մուտք կը գործեն որոշ շրջանակներէ ներս եւ շատ աւելի բարեացակամութեամբ կ'ընդունուին ժողովուրդին կողմէ՝ քան ճերմակները՝ որոնք մեծ մասով ատելի դարձած էին: Այս ոստիկաններուն օգնութեամբ, քաղաքացիական բազմաթիւ անդէն ինքնապաշտպանութեան կազմակերպութիւններ հսկողութեան կը մասնակցին՝ բոլոր թաղերուն մէջ: Քաղաքի բնակչութեան եւ ոստիկանութեան գործակցութեամբ այս անտանելի կացութիւնը հետզհետէ կը բարելաւուի, եւ ներկայիս, 1977-ի բաղդատմամբ, սպանութիւնները 8,6 եւ բռնաբարումները 6,4 տոկոսով պակսած են. շատ հաւանաբար այս բարելաւումը շարունակուի:

Մեզի կը մնայ յուսալ եւ ուսխանալ. որովհետեւ ինչ որ լաւ է Ամերիկայի համար՝ լաւ է Եւրոպայի համար եւս: Ամերիկան Եւրոպայի հայելին է եւ, ինչպէս գիտենք, քանի մը տարուան յապաղումով, Եւրոպա կ'իւրացնէ կամ կը կապկէ ո՛չ միայն Միացեալ - Նահանգներու ճարտարարուեստն ու թէքնոլոժին՝ այլեւ բարքերն ու կենցաղը. տխուր հեռանկար...:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ԵՐԿՐԱԲԱՆ ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ մեռած է երկրաբան Սուրէն Մովսիսեան: Ծնած էր 1911-ին՝ Ատրպէյճանի Շիրվանդաղէ գիւղը: 1936-ին Անդրկովկասի ճարտարագիտական հիմնարկը աւարտելէ ետք պաշտօնավարած է Հայաստանի Ակադեմիայի երկրաբանական գիտութեանց հիմնարկին մէջ, իբրեւ տնօրէն: 1945 - 1973 Սուրէն Մովսիսեան զանազան պաշտօններ վարած է. եղած է Հայաստանի պետական ծրագրի նախագահ, շինանիւթերու արդիւնաբերութեան նախարար, փոխ - վարչապետ: Ունի տըպագրուած գիտական աշխատութիւններ: Պարգեւատրուած է բազմաթիւ շքանշաններով:

Առանձին լուրեր

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶԻ ՀԵՏ

Արգնիի թիւ 1 առողջարանին մէջ հանդիպում մը տեղի ունեցած է Յովհաննէս Շիրազի հետ: Խօսք առնելով Նայիրա Սարգսեան ներկայացուցած է Շիրազի բանաստեղծութիւնը, անդրադառնալով անոր արուեստի յատկանիշներուն: Վերա Ցակոբեան եւ Մարիետա Գրիգորեան կարդացած են Շիրազի բանաստեղծութիւններէն: Ողջոյնի խօսք արտասանած է լիբանահայ նկարիչ Ցարութիւն Թորոսեան: Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ Յովհաննէս Շիրազ անդրադարձած է հայ եւ ռուս ժողովուրդներու դարաւոր կապերուն եւ կարդացած քանի մը քերթուածներ:

×

ԱՐԹԻԿԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Արթիկի ժողովրդական երգի ու պարի համոյթի «Լմբատ» ազգագրական երգչախումբը համերգներ տուած է Լիթուանիոյ կարգ մը քաղաքներուն մէջ, արժանանալով հանդիսականներու գնահատանքին:

×

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԼՈՒՍԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Նայիրիի շրջանի Լուսակերտ աւանի Հրաչեայ Քոչար մշակոյթի պալատին մէջ տեղի ունեցած է երաժշտական հանդէս մը, մասնակցութեամբ սիրող զանազան խումբերու: Խօսք առնելով տեղւոյն քաղաքապետը՝ Ժ. Մարտիրոսեան, ողջունած է խումբերը եւ յաջողութիւն մաղթած անոնց՝ իրենց գործունէութեանց մէջ: Այս հանդէս եկած են Զովունիի, Լուսակերտի, Մրգաշէնի, Նոր - Հաճընի, Քարաշամբի եւ այլ գիւղերու մշակոյթի տուներու ժողովրդական նուագարաններու, երգի ու պարի, արտասանութեան եւ ազգագրական խումբերը: Հանդիսութեան մասնակցած է նաեւ Հայհամերգի ժողովրդական նուագարաններու խումբը:

×

ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ գումարուած է խորհրդային շարժանկարի օրուան նուիրուած ժողով մը: Շարժանկարի տունը հաւաքուած են բեմադիրներ, դերասաններ, արտադրողներ եւ այլ մասնագէտներ: Բացումը կատարած է Հայաստանի Շարժարուեստագէտներու Միութեան Ա. քարտուղար Կ. Քալանթար: Զեկուցում մը կարդացած է «Հայֆիլմ» արուեստանոցի տնօրէնը՝ Ռ. Մաղոյեան, անդրադառնալով վերջին շրջանին Հայաստանի մէջ արձանագրուած նուաճումներուն՝ շարժանկարի մարզէն ներս:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն Է

Հայ գիւղացու աչքերուն մէջ ալ ամբողջ ձմեռ, կար սպասի մթութիւնը, կար աղօթքն ու խունկը հազարամեայ քարաշէն եկեղեցիներուն: Անոնց մէջէն կ'անցնէին հէքեաթները ու տաղանդը մեր հըրաշագեղ [illegible] գիւղացիներուն: Երբ բուք ու բորան էր դուրսը ու ձիւնախառն փոթորիկը սպասի տակ պատուհաններուն կը զարնուէր, ներսը, եզներու շունչի ու թրիքի հոտի հաճելի տաքութեան մէջ կը հաւաքուէին գիւղացիները, պատմելու, ծխելու, սաքուի օճախին աթարի կրակ - ները խառնելու ու ապրելու հէքեաթներուն ու մեռելներուն հետ: Շատ չքեղ որմնանկարներու նման, ձիերու վրայ, կ'անցնէին Սասունցի Դաւիթը, ու կապարճը ուսին Հայկ Նահապետը: Անոնք կը հեռանային այն ատեն, երբ գարունը կը բացուէր ու այս անգամ գիւղացիներուն աչքերը կը լեցուէր կեանքը խորհրդաւոր ու կանանչ օրերը գալիք կը լեցուէր գոյնով, կանանչով, ջուրերու յորդ շարժումներով ու գեղջի ճամբաներով:

Հայ ժողովուրդի հողին հետ մտերմացած՝ նոյնիսկ կը մոռնար թշնամին: Աշխատանքին հետ ան կը լեցուէր անսահման բարութիւնով. հեթանոսի մը պէս կ'ողջունէր արեւը, որ կարծես իր աղօթքին հետ կը ցաթէր: Ան կ'ըմբռնէր Աւետարանի էջերուն չափ իմաստուն հողին բարութիւնը ու իր սիրտն ալ կը դառնար արգասաւոր, ճիշդ հողին պէս...:

Գարնան հեղեղը Մ. գիւղի քարաշէն կամուրջին վրայէն կը յորդէր ու կաւեգոյն ջուրը տարածուած էր արտերուն, պարտէզներուն ու գիւղի ճամբաներուն մէջ: Ամէն գարունին երբ հեղեղ ըլլար, Մ. գիւղը աղմկոտ աշխատանքի մէջ կը մտնէր: Բահերն ուսերուն, սոթտուած սրունքներով ու թեւերով, ուռենիի ճիւղերով թումբեր կը կազմէին փոխելու ընթացքը հեղեղին:

Այդ գարնան հեղեղը կ'անցնէր գիւղի փողոցներէն, կը մտնէր տուներուն մէջ: Ո՛չ մէկ շարժում, ոչ մէկ ձայն: Կարծես գիւղը գոցուած էր գերեզմանի մը պէս: Կար հեղեղի խոր ու անդնդային ձայնը միայն:

×

Երկուշաբթի օր մըն էր, երբ գիշերով ժանտարմներ մտան գիւղը: Անոնց սարսափէն կենդանիներն իսկ սկսան օտարոտի ձայներ հանել ու հաւերը կանչեցին իրենց մութ թառերէն:

Ժանտարմները գիշերով թակեցին դռները: Կանչեցին ռէսը, գզիրը, վարժապետը, քահանան: Կանչեցին ընճրէքները, բոլորը, բոլորը ու հաւաքեցին գիւղի դպրոցին մէջ:

Առաջին անգամ ռէսն էր, որ կը հարցաքննէին: Ան կանչուած էր գիշերուան հագուստով ու գտակ մը գլխին:

- Փետրուար ամսուն, էս գեղին մէջ մտած են երեք ֆէտայիներ: Ծի՞շդ է:
- Մենք խապար չենք, աղա:
- Նայէ, մենք գիտենք էդ բոլորը, գիտենք թէ ուրո՞նք եկած են: Տունդ եւ կեանքդ պախշիշ քեզի, եթէ խոստովանիս: Թէ չէ, Ալլահը չկայ, քեզ շանսատակ կ'ընենք գեղի հրապարակին վրայ:
- Ֆէտայի՞: Չըլլայ մուրացիկներ ըլլան: Գեղը եկող մտնող մուրացիկներ շատ կ'ըլլան:
- Օհ, մուրացիկ, հա՞, կեավուր քեզ: Ես քեզ էնպէս մուրացիկ չինեմ... եւ արդէն սկսաւ մտրակի հարուածներ տալ ռէսին:
- Ո՞ր մէկն է վարժապետը,- ժանտարմ մը պոռաց այս անգամ:
- Ես եմ, աղա,- մօտեցաւ մէկը գիւղացու պէս հագուած ու խոհուն դիմագծով:
- Նայէ, վարժապետ, էս գեղէն 200 զէնք կը պահանջենք: Եթէ 24 ժամէն չըբերէք այս զէնքերը...

(Շար.- 654)

Այրի Տիկին Պօղոս Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գորգիկեան եւ զաւակները, Պ. Կարօ Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Արա Գորգիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Մեղրիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գր. Ամիրայեան եւ զաւակները, Տիկին Մարի Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Գորգիկեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, զարմիկին, մօրեղբօր՝

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 19-ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 24, ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իվրիի գերզմանատունը:

Որեւէ մահագդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 26-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

Տիկին ԱԼԻՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

× Այս առթիւ, Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան 500 Ֆ. կը նուիրեն Ազգատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն) և 200 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Տիկին Պետրոսեանի յիշատակին, Տիկին Մալվինէ Խապալեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Հարազատները, ընկերներն ու բարեկամները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 26-ին, Սէն - Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին

Այրի Տիկին

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՏԷՐ - ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Գրիգոր Պահրի եւ որդին Ժաք - Յակոբ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի առաւօտ, Սեպտեմբեր 26-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՀՐԻԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ցիշատակել կու տան նաեւ Պահրի, Կիւմիւշկերտանի, էլմայեանի, Դաւիթեանի եւ Շահպազ ընտանիքներուն ննջեցեալները:

Ի գիտութիւն՝ հանգուցեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Պ. Հայկարամ Գազանճեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Գարագաշեան եւ զաւակը, Տիկին Թագուհի Թուրկութեան, զաւակներն ու թոռները, Տիկին Մանուշակ Զուլհակեան և զաւակները Յարութիւն և Հրաչ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, քրոջ ու ազգականին՝

Տիկին ՀԱՅԱՐՓԻ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 26, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 26ին.-

Սկիզբ Ժամերգութեան	9-ին
Պատարագ	10-ին
Մատաղօրհնութիւն	11·30-ին

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ, հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՎԷՆԵԶՈՒԷԼԱՅԷՆ.- Վարդգէս Երէցեան 350 Ֆ.:

ՆԷՕՅԻ.- Տէր եւ Տիկին Ս. Գույումճեան 160 Ֆ.:

ՏԷՕՅԼ.- Պ. Սերժ Պապիկեան 160 Ֆ.:

ՓԱՐԻԶ.- Պ. Հրանդ Մարգարեան 100 Ֆ.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Խօրտէքեան եւ Տէր - Գալուստեան Յարութիւն ընտանիքները 100-ական Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, իրենց սիրեցեալ զարմուհիին Մարի Ալթունեանի մահուան առթիւ:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 26, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան Տօնախմբութեան առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Յաւարտ Պատարագի կը կատարուի աւանդական մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու յիշատակին:

Երգեցողութիւնք կը կատարուին եկեղեցւոյս երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ Պ. Վահրամ Տէվէճեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին Առնուվիլի, Սարսէլի, Կոնէսվիլի եւ Սէվրանի հասարակութիւնը, մասնակցելու սոյն հանդիսութեան եւ իրենց ուխտը կատարելու:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շավիլի Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Յարութիւն Նալպանտեանի մահուան առթիւ, հետեւեալ նուէրները.- Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տատուրեան եւ Կօչկարեան ընտ. 200-ական, ինչպէս նաեւ Պ. Անդրանիկ Ալթունեանէ 200 եւ Տիկին Արաքսի Հօրթեան 100 Ֆ. Խաչվերացի առթիւ:

×

Մարսէյլ.- Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Վազգէն Մկրտիչեանէ 1·000 Ֆ., իրենց ազջըկան՝ Քրիսթինի ամուսնութեան ուրախ առթիւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕԺԱՄ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

ՄՈՆԹԷ - ՔԱՐԼՕ

P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ժամանակացոյցի փոփոխութիւն

Ամէն կիրակի իրիկուն

ժամը 8·30-ին

ATTENTION

Changement d'horaire

ECOUTEZ TOUS LES DIMANCHES

EMISSION ARMÉNIENNE POUR L'EUROPE (Bilingue)

— à 20 H. 30 —

MONTE - CARLO

P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.

B. P. 141 Monte - Carlo, MONACO

Radio-Trait-d'Union

RADIO ARMENIENNE

Région Lyonnaise

Tous les Dimanches — de 10h. à midi

Sur FM. 89.50 Mghz.

PROGRAMME DU DIMANCHE, 26 SEPTEMBRE

— Editorial,
— Informations en langues française et arménienne,
— Informations sportives,
— Reportage de la semaine: 60ème Anniversaire de l'incendie d'Izmir

Emissions arméniennes:

— *Lundi et Vendredi:*	*de 9h. à 10h.*
— *Jeudi:*	*de 21h.30 à 23h.*
— *Dimanche:*	*de 10h. à 12h.*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱԿԱԲԱԺԻՆ ՄԸ

Փարիզի 8-րդ Թաղամասին շուրջ, կը փնտռուի վարձու յարկաբաժին մը, 2 սենեակ, բոլոր յարմարութիւններով: Հեռաձայնել.-

727 82 38

URGENT

CAUSE DE DEPART

A VENDRE A ARNOUVILLE

Coquet Pavillon — Tout Confort

(5 minutes de la Gare)

TEL.: 985. 15. 52

PRIX: 390.000 F.

MANIFESTATION DE SOUTIEN AUX COMBATTANTS ARMÉNIENS

VENDREDI, 24 SEPTEMBRE, A 18H.30

Place François 1er — 75008 Paris

Mouvement National Arménien pour L'ASALA

Comité de Soutien aux Prisonniers Politiques Arméniens.

Chaussures CETA

68, Avenue Jean - Jaurès

93300 - PANTIN

Tél.: 845. 88. 17

DEMANDE

VENDEUR

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

TF 1 — SAMEDI, A 14H.30

Շաբաթ, ժամը 14·30-ին, Ֆրանսահայ գաղութին վերաբերող ֆիլմ մը կը ցուցադրուի՝

« PAPIERS D'ARMENIE »

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Ի գիտութիւն Հայ հասարակութեան կը յայտարարուի թէ, կարգ մը բանաւոր պատճառներով, Շարվիլօ - Փոն տը Շէրիի նորակառոյց Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ օծումը յետաձգուեցաւ:

Օծման նոր թուականը մամուլով կը յայտարարուի առնենին:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

17, Rue Bleue — 75009 Paris

La M. C. A. de Paris qui assure une permanence de 14h. à 18h. tous les Lundi, Mercredi et Vendredi, propose dans le cadre de ses activités de la rentrée.

— des Cours de dessin pour enfants, adolescents et adultes,

— et l'ouverture d'un labo - -photo.

Pour tous renseignements téléphoner à M. C. A. — 824. 63. 89

Pour les cours de dessin vous pouvez contacter également Raffi SARKISSIAN, au 575. 55. 61

(Une première réunion est prévue pour le Jeudi, 23 Septembre, à 21h. à la M.C.A.)

VENEZ NOMBREUX

Կ. Ս. Մ. ՓԱՐԻԶ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

նուիրուած՝

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ

Ծննդեան 130-ամեակին առթիւ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, ժամը 15-ին

SALLE ROSSINI

Mairie du 9e Arrondissement

6, Rue Drouot — 75009 Paris

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կազմակերպած պարահանդէսը, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2-ին, ժամը 21-էն սկսեալ.-

PALAIS DE LA FOIRE

Pavillon d'Accueil

Avenue Georges Clémenceau

Orchestre «PAROS»

et le Chanteur populaire NORAIR

Հայկական ջերմ մթնոլորտ -- Պիւֆէ

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութիւնը կը հրաւիրէ Մարսէյլի բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները դաշտագնացութեան մը՝ Կիրակի Սեպտեմբեր 26-ին, ամբողջ օրը, իր սեփական բանակատեղին:

Bastide des Jourdans (Vaucluse)

Կը խնդրուի կէսօրուան ճաշը բերել միասին: Մասնակցող միութիւնները պարեհաճին նախապէս տեղեկացնել:

Եղբայրական, սկաուտական եւ հայկական ջերմ մթնոլորտ:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1982

Մասնակցութիւն՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետին գահակալութեան 28-րդ տարեդարձին բացառիկ հանդիսութեանց:

Հոկտեմբեր 4-19 Մոսկուա-Երեւան 4·650 Ֆ.

Դեկտեմբեր 20 – Յունուար 4 Մոսկուա – Երեւան 4·750 Ֆ.

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ

TRANSTOURS

25, Rue d'Argenteuil — 75001 Paris — Téléphone: 261. 58. 28

ուր կարելի է ներկայանալ ամէն օր, կէսօրէ ետք, ժամը 15 - 18

— CLAMART: Mr. KEHAYAN; 124, Avenue Henri Barbusse — Tél.: 642. 73. 10

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Դիմել՝ Զ. Ալիքսանեանի

11, Rue du Bassin, Saint Julien — Téléphone: 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55

ՎԱԼԱՆՍ.- Դիմել Ն. Գասպարեանի – 9, Rue Sully

ԼԻՈՆ.- Դիմել՝ Շէմտիքեանի

16, Rue Chardonnet — 69120 Vaulx-en-Velin — Téléphone: 868. 53. 05

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
24

VENDREDI
24 SEP
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.266 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.266

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶԻՆԵԱԼ ԱՐԱՐՔՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

Հ.Յ.Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21-ի երեկոյեան, Փարիզի Միւթիւալիթէ-ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կազմակերպած հանրաժողով-ասուլիսը, նուիրուած եօթը տարուան հայկական զինեալ արարքներու հաշուեկշիռին եւ այդ առընչութեամբ կարծիքներու փոխանակութեան: Ներկայ էին մօտ հազար հոգի:

Ժամը 21.15-ին կը բացուէր հանրաժողովը: Բեմին վրայ տեղ գրաւած էին օրուան նիւթը ներկայացողներ՝ Տոքթ. Իվ Թէռնոն, Ժերար Շալեան, Գէորգ Քէփէնէկեան (Հ.Յ.Դ.ի կողմէ), Րաֆֆի Գալֆայեան (Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի կողմէ) եւ Արա Պիպէրեան, որ կը նախագահէր հանրաժողովին ու պիտի վարէր ասուլիսը:

Օրուան նախագահը ոգեկոչելէ ետք Սապրա եւ Շաթիլա կատարուած զարհուրելի ջարդերը, մէկ վայրկեանի յոտընկայս լռութիւն պահանջեց անմեղ զոհերու յիշատակին:

Առաջին խօսք առնողը՝ Տոքթ. Իվ Թէռնոն, հեղինակը «Հայերը, ցեղասպանութեան մը պատմութիւնը» ծանօթ գիրքին, համառօտ անդրադարձաւ հայկական ահաբեկչութեան ծագման՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան մէջ, յիշելով քանի մը արարքներ, ինչպէս՝ Պանք Օթոմանի գրաւում, Թէհլիրեանի, Տիրակեանի, Երկանեանի եւ այլոց ահաբեկչական արարքները, եւայլն: Այնուհետեւ 50 տարուան լռութիւն մը եւ յանկարծ՝ 1975-ին, դարձեալ կը խօսուի հայկական ահաբեկչութեան մասին: Ինչո՞ւ այս ահաբեկչութիւնը: Տոքթ. Թէռնոն նշեց՝ որպէսզի քանդուի լռութեան պատը, որպէսզի Թուրք կառավարութեան ներկայացուցիչները ամէնուրեք արգելք չըլլան Հայերու դէմ իրենց գործած ցեղասպանութեան մասին խօսելու, օրինակ՝ Մարսէյլի Յուշարձանի հարցը: Այսպիսի վերաբերումներ անպայման պիտի մղէին Հայերը ահաբեկչութեան դիմելու: Ու այդ առիթը ներկայացաւ Լիբանանի դէպքերու լոյսին տակ՝ 1975-ին: Հայերը ականատես եղան իրենց ինքնութիւնը պահելու եւ իրենց պապենական հողերը ձեռք ձգելու համար պաղեստինցի ժողովուրդին մղած զինեալ պայքարին եւ քիչ մը ամէն տեղ կատարուած ահաբեկչական արարքներուն: Անոնց օրինակը ներշնչեց հայ երիտասարդները՝ հետեւելու նոյն ճամբուն: Կարճ ժամանակ ետք հարցը, ըստ խորքի, դարձաւ նաեւ Սփիւռքի մէջ իշխանութիւնը ձեռք առնելու հարց, երիտասարդներու կողմէ՝ որոնք կը սերէին աւանդական կուսակցութիւններէ: Ցեղադային այդ երիտասարդները բաժնուեցան երկու խումբի՝ «Ցեղասպանութեան Արդարադատ Մարտիկներ» եւ «Հայաստանի Ազատագրութեան Հայ Գաղտնի Բանակ» անուններով: Առաջինը տարեկան 2 - 3 արարք կը գործէ, իսկ երկրորդը՝ բազմաթիւ: Առաջինին թիրախն են թուրք դիւանագէտներ եւ թրքական շահեր, երկրորդինը՝ թուրք դիւանագէտներու կողքին, նաեւ արեւմըտեան երկիրներ՝ որոնք յանցաւոր են հայ զաղթողներ ընդունելով: Ինչ կը վերաբերի հաշուեկշիռին, Տոքթ. Թէռնոն դրական գտաւ, քանի հայկական ահաբեկչութիւնը շունչ մը տուաւ Հայերուն, զանոնք արթնցուց, բայց միւս կողմէ դիտել տուաւ որ կոյր ահաբեկչութիւնը, այն՝ որ ոչ մէկ կապ ունի Հայկ. Հարցի հետ, բացասական անդրադարձ կ'ունենայ օտար հանրային կարծիքին վրայ, հետեւաբար այլեւս կը բաւէ, եզրակացուց:

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի անունով խօսք առնելով Րաֆֆի Գալֆայեան շեշտը դըրաւ հայկական զինեալ արարքներու՝ 1980-էն առաջ եւ յետոյ՝ բնոյթին վրայ, նշելով որ 1980-էն առաջ անոնք զօրաշարժի ենթարկեցին հանրային կարծիքը, ծանօթացնելով Հայն ու իր Դատը: Հայկական Հարցը այժմէականացաւ շնորհիւ ուժի միջոցին: Թուրքիա սկսաւ գրեթէ ամէն օր գրադիլ Հայերով, մաս - մեդիաներ լայն տեղ տուին հարցին, նոյնիսկ եթէ հայկ. ահաբեկչութեան նպատակակէտը կը նկատեն Արեւմուտքի անկայունացումը կամ զայն կը դասեն միջազգային ահաբեկչութեան շրջագիծին մէջ: 1980-էն ետք, դիտել տուաւ Րաֆֆի Գալֆայեան, կարգ մը զինեալ խումբերու զոհերը ոչ - թուրք հաստատութեանց եւ շահերու դէմ, սկսան Հայկ. Դատին ի վնաս անդրադարձ ունենալ հանրային կարծիքին մօտ: Հայկ. Դատի գլխաւոր թշնամին՝ Թուրքիա, առիթ չի փախցներ կոյր ահաբեկչութիւնը շահագործելու ի նպաստ իրեն: Հուսկ, զեկուցաբերը պարզեց զինեալ երկու խումբերու արարքներուն տարբերութիւնը՝ թիրախներու ընտրութիւն, արարքներու նպատակը եւ արարքներու գործադրութեան միջոցները:

«Ես չեմ եկած դատելու համար կազմակերպութիւնները»: Այսպէս սկսաւ իր խօսքը Ժերար Շալեան՝ մասնագէտ պաղեստինեան եւ քրտական հարցերու, հեղինակ բազմաթիւ գիրքերու եւ դասախօս ԼՆՍ.-ի մէջ: Զեկուցաբերը հայկական ահաբեկչութեան երեւոյթը նկատեց հետեւանք մեր ժողովուրդի ցասումին: Աւելի քան 40 տարի (1923-էն ի վեր) արեւմըտեան պետութիւններ եւ հանրային կարծիքը լուռ մնացին, Թուրքը ուրացաւ, ՄԱԿ-ը չճանչցաւ Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը: Վերջին տասնամեակին, ինչպէս բազմաթիւ այլ ազգերու, Հայերու մօտ ալ արթնցաւ դէպի աղբիւր վերադարձի, ինքնութեան փնտռտուքի եւ իրաւունքը ձեռք ձգելու ոգին: Եւ ի տես տիրող անտարբերութեան՝ դէպի Հայկ. Հարցը, Հայերը պարտաւոր էին դիմելու ահաբեկչութեան՝ շրջելու համար կացութիւնը: Ժ. Շալեան արդարացուց այն արարքները՝ որոնք կը միտին հանրային կարծիքին ուշադրութիւնը հրաւիրել Հայկ. Հարցին վրայ ու դրական արդիւնք կու տան, միւս կողմէ անիմաստ գտաւ անկապ տեղեր դրուած ռումբերը, որոնք յաճախ Հայկ. Հարցին հետ կապ չունեցող զոհեր կը պատճառեն: Զեկուցաբերը իր խօսքերը վերջացուց շեշտելով, որ այս բոլոր արարքներու կողքին Հայերը պէտք է մշակութային աշխատանք ալ տանին, իրենց ինքնութեան պահպանումին ի խնդիր:

Վերջին զեկուցաբերն էր Գէորգ Քէփէնէկեան, ներկայացուցիչ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որ անդրադառնալէ ետք 1975-ին ծայր տուած հայկական ահաբեկչական շարժումին, յիշատակեց քանի մը արարքներ՝ որոնք նոր անկիւնադարձի մը առջեւ կը դնէին Հայկ. Դատի հետապնդման աշխատանքները: Շեշտը դնելէ ետք Դաշնակցութեան նպաստաւոր դիրքին վըրայ դէպի բոլոր այն արարքները՝ որոնք իրենց թիրախը կը դարձնեն թուրք դիւանագէտներն ու ընդհանրապէս թրքական հաստատութիւններն ու շահերը, Դ. Քէփէնէկեան ըսաւ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր պատմութիւնը վկայ, ըսկիզբէն իսկ եղած է պայքարի պատնէշին վրայ եւ այսօր ալ ներկայ է ան՝ մինչեւ մեր հայրենի հողերուն վերադարձը:

Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ ասուլիսը, զոր վարեց Արա Պիպէրեան: Հարցումները բազմաթիւ էին եւ այլազան՝ իրենց բնոյթով: Ներկաներու մեծամասնութեան մօտ զգալի էր այն տրամադրութիւնը, որ անոնք համաձայն էին հայկական զինեալ այն արարքներու գործադրութեան, որոնք ուղղուած են Թուրքիոյ եւ թրքական շահերուն դէմ: Շեշտուեցաւ միութեան, ազգային միասնականութեան անհրաժեշտութիւնը, նոյնիսկ զինեալ պայքարի ճամբուն վրայ: Հարցումի մը՝ թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ Դաշնակցութեան դիրքը, երբ Փարիզի թրքական հիւպատոսարանը գրաւող 4 հայ բանտարկեալներու դատավարութիւնը սկսի, Գէորգ Քէփէնէկեան պատասխանեց. «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը համաձայն չըլլալով հանդերձ ԱՍԱԼԱ.-ի կարգ մը արարքներուն, նկատի ունենալով որ այս չորս հայ երիտասարդները Հայ են՝ նախքան ԱՍԱԼԱ-ի անդամ ըլլալը, Հ. Յ. Դ., ինչպէս միշտ գիտցած է վեր ըլլալ քաղաքական երկպառակութիւններէ, այս անգամ ալ պիտի պաշտպանէ հայ բանտարկեալները»: Դաշնակցութեան ներկայացուցիչին պատասխանը գոհունակութեամբ համակեց ներկաները:

Ժամը 23.30-ին վերջ գտաւ հանրաժողով - ասուլիսը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

Consensus

Պատմութեան հեգնանքը... Համայնավար կուսակցութիւնը ձեռամբարձ կ'ընդունի Միթերանի որոշումը Լիբանան ղրկելու զօրագունդ մը՝ ամերիկացի «ծովայիններու» եւ իտալացի զինուորներու կողքին: Իւ. Տէ. էֆ.-ը կը խօսի «օգտակար որոշումի մասին, Ֆրանսայի կոչումին համապատասխանող»: Էռ. Փէ.էռ.-ը դէմ չէ եւ Ընկերվարական կուսակցութիւնը թեր է:

Պէտք եղաւ սպասել որ ձախը իշխանութեան գլուխ գայ, որպէսզի Ֆրանսացիները հաշտուին վայրաշունները իրենց զօրաբաժիններու շուրջ:

ՊՐԻՒՆՕ ՖՐԱՓՍ

Լը Մոնտ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵԿԻՆ ԳԼՈՒԽԸ ՓՐԿԵՑ

ՇԱՐՈՆԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

×

42-ի դէմ 48 ձայնով եւ շնորհիւ կրօնականներու է, որ Մենախեմ Պեկին գլուխը փրկեց եւ ընդդիմութիւնը չյաջողեցաւ քննիչ յանձնախումբի մը կազմութիւնը պահանջող իր բանաձեւը քուէարկել տալ: Քնէսէթին (Խորհրդարան) նիստը շատ բուռն եղած է եւ ամէնէն տագնապալի նիստերէն մէկը իսրայէլեան Խորհրդարանին: Ընդդիմութեան պարագլուխը՝ Սիմոն Փերէս շատ բուռն ամբաստանագիր մը կարդացած է կառավարութեան դէմ եւ Պեկինի հետ փոխանակուած խօսքերն ալ կը փաստեն, որ մէկը միւսը չէ փորձած խնայել:

Պեկին ոչ մէկ յանցանք կ'ընդունի եւ ընդհակառակն կը մեղադրէ Փերէսը, որ իր ձայնը կը միացնէ Իսրայէլի եւ անոր կառավարութեան դէմ տարուած միջազգային արշաւին: Կ'ընդունի որ աղէտ մը պատահած է, բայց ոչ բանակին, ոչ ալ երկրին մէջ յանցաւոր կայ: Գալով ընդդիմութեան, որու դէմ կատղած է, կ'ըսէ.- «Շատ կրնաք ուզել կառավարութեան հրաժարումը, կառավարութիւնը կը հրաժարի եթէ փոքրամասնութեան մէջ մնայ անվստահութեան քուէարկութեամբ մը կամ ժողովրդավար գիծով: Կ'ըսէք.. բոլորս Հրեաներ ենք եւ սակայն միաժամանակ կ'ըսէք «Հրեան է յանցաւորը», կրնաք շարունակել ձեր զրպարտութիւնները, բան չի փոխուիր»:

Միակ նորութիւնը, որ բերած է այս նիստը, Պաշտպանութեան Նախարար Շարոնի խոստովանութիւնն էր: Ի վերջոյ, ընդունեցաւ որ թոյլ տուած է Ֆաղանգիստներուն, քրիստոնեայ քաղաքազօրքերուն գաղթակայանները մտնել, մաքրելու համար հոնկէ զինեալ տարրերը, բայց ինչպէ՞ս կրնար երեւակայել, կ'ըսէ Շարոն, որ փաղանգաւոր ուժերը, միաւորները, որոնք կարգապահ, կազմակերպուած եւ մարզուած բանակի մը երեւոյթ ունէին, ջարդի մը ձեռնարկէին...: Կը հասկնամ, որ հրաժարիլս կ'ուզէք: Միայն գիտցէք: Միացեալ - Նահանգներն ալ կ'ուզեն որ երթամ եւ Պեկին կառավարութեան տապալումը կը մաղթեն: Բայց Երուսաղէմը Սայկոն չէ եւ Իսրայէլ Հարաւ. Վիէթնամը չէ: Ուաշինկթըն չէ որ այս երկրին կառավարութիւնները կը կազմէ կամ վար կ'առնէ»:

Երբ Աշխատաւորական ընդդիմութիւնը շատ պնդեց իր հրաժարման վրայ, Շարոն անցաւ այլ ամբաստանութեանց, որոնք նոր բնոյթ ունին, եթէ անշուշտ կը համապատասխանեն իրականութեան: Արդարեւ, Փերէսի երեսին տուաւ.- «Կը դատապարտէք մեր դերը Պէյրութի ջարդին մէջ եւ որմէ լուր չունէինք: Բայց ո՞ւր էին իսրայէլցի սպաները, երբ Պաղեստինցիները կը ջարդուէին Թէլ - ալ - Զաթար: Պաշտպանութեան նախարար էիք այն ատեն, Պ. Փերէս, հրաւէր կը կարդամ ձեզի, որ համարձակիք ըսել, թէ ո՞ւր էին այդ սպաները, որոնք ձեր հրամանները կը գործադրէին»: Փերէս չըսեր թէ «ո՞ւր էին», բայց «ոճրային սուտ» կ'որակէ ըսուածը եւ կը շեշտէ թէ որեւէ գործակցութիւն չէ եղած իսրայէլեան ուժերու եւ ջարդողներուն միջեւ: Ի պատասխան, Շարոն կ'ըսէ թէ իր ըսածին տէրը կը մնայ: Յիշենք թէ, 1976-ին, Թէլ - ալ - Զաթար (Արեւելեան - Պէյրութ) մեծագոյն գաղթակայանն էր Պաղեստինցիներուն եւ քրիստոնեայ քաղաքազօրքերը Յունիս 22-ին յարձակումի անցան: Պաշարումը 50 օր տեւեց, եւ այն ատեն զինակից սուրիական ուժերու, Քաթայէպները ի վերջոյ գրաւեցին կայանը Օգոստոս 12-ին, այրերը զատեցին կիներէն եւ երախաներէն եւ քանի մը հարիւր հոգի հրացանազարկ ըրին: Ի վերջոյ երկու հազար «անհետացած» կար: Յարդ, իսրայէլեան որեւէ մասնակցութեան խօսք չէր եղած եւ ուրեմն «յայտնութիւն» մըն է:

×

Իսրայէլ դժուարութիւններ ունի նաեւ գրաւեալ հողամասերուն մէջ, ուր իսրայէլցի Արաբներն ալ միացան ցոյցերուն, Այսրյորդանան եւ Կազա: Ոստիկանութիւնը կրակած է, եօթը վիրաւոր կայ:

× Իւմանիթէ-ի տնօրէնը՝ Ռընէ Անտրիէօ մերժեց մասնակցիլ «Եւրոպա 1» կայանի «Մամուլի Ակումբ» յայտագրին, որու հիւրն է Զօր. Շարոն:

× Այսրյորդանանի իսրայէլցի կառավարիչը հրաժարեցաւ, ցոյց տալու համար, որ դէմ է կառավարութեան մերժումին, քննիչ յանձնախումբի մը:

× Իսրայէլեան զօրքերը, անսալով միջազգային բոլոր օրէնքներուն, Արեւմըտեան - Պէյրութի ալժերական եւ իրանեան դեսպանատուները կոխած են պաղեստինեան թղթածրարներ ժողվելու համար:

× Ուժանիւթի նախարարը՝ Պերման հրաժարեցաւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄ

Նախ ընդծում մը: Պատմականը ներկայ տողերուն մէջ պահելով հանդերձ իր իմաստը, կը սահմանափակուի ժամանակաշրջանով մը: Ըսել կ'ուզենք, թէ հոս չընդգրկեր նախապատմական, մեր թուականութեան սկզբնական, միջնադարեան եւ կարճ շրջանով մըն ալ երկարող թըւականները: Ուրեմն, խօսքը կը վերաբերի ԺԷ. - ԺԹ. դարերուն եւ, ինչու չէ՝ ներկայ դարու առաջին տասնամեակներուն:

Պարբերաբար կը խօսուի եւ, իրաւամբ, պատմականը իր ընթացիկ իմաստով ըմբռնելի հնադարեան բնակավայրերու պեղումներուն, ատոնց եւ միջնադարեան կառոյցներուն նորոգութիւններուն եւ վերականգնումներուն մասին:

Ըսինք, իրաւամբ, որովհետեւ այն ինչ որ իրականացաւ, եւ կը շարունակուի իրագործուիլ Արգիշտիխինիլիէն, ուրեմն, ուրարտական ժամանակշրջաններէն մինչեւ վերջիներէն մէկը՝ Տաթեւի համակառոյցին վերականգնանացումը, իր անցեալին փառքով ու չքեղութեամբ, կը մնայ աւելի քան նշանակալի:

Մասնաւորաբար, երբ նկատի կ'ունենանք, թէ անդուլ եւ յամառ աշխատանքները կը շարունակուին, որպէսզի մեր փոքր հանրապետութիւնը - պատմականին մասնիկը - իբրեւ բացօթեայ թանգարան մը իր ամբողջական փայլովը փայլատակի:

Ժամանակէ մը ի վեր, եւ հոս, այս տողերով է, որ մեր ուշադրութիւնը կը կեդրոնանայ, հրապարակ կը դրուի առաջադրութեան մը գործադրութիւնը, որ կը միտի վերանորոգութեանց ճամբով եւ պետութեան հսկողութեան ենթարկելով, վերակենդանացնել եւ պահպանել քաղաքներուն հին թաղամասերը, շրջագօտիները:

Այս հարցը կ'արծարծուէր երկար տարիներէ ի վեր: Եւ չատ-չատերու կողմէ:

Ա.- Պահպանել վերջին մէկ քանի դարերու հին տուները, իրենց առանձնայատկութիւններով եւ շրջանին միջավայրով:

Բ.- Նոր յատակագիծերու պատրաստութեան ատեն նկատի առնել հին կառոյցներուն ներդաշնակ միաւորումը, համադրութիւնը նորակառոյցներուն հետ:

Ոմանք, իրենց ափսոսանքն ու դժգոհութիւնը կը յայտնէին, օրինակ, Երեւանի հին թաղամասերէն Կոնդի անհետացումին առիթով: Ուրիշներ կը մատնանշէին պատմական կոթողներուն տեսադաշտէն դուրս ձգելու երեւոյթը, նորակառոյց չէնքերուն հաստատումին հետեւանքով:

Դժգոհութեանց եւ, ատոնց շարքին, բողոքներու պատկերը աւելի եւ դարձնելու համար ներկայացնենք մէկ քանի հատուած - քննադատութիւններ.-

Սովետական Արուեստ ամսագիրին կազմակերպած 1971 Փետրուարի հանդիպումներուն ընթացքին, ճարտարապետ Հ. Իսարէկեան կ'ընդունէր, թէ կեանքը յառաջ կ'երթայ և նոր յատակագիծեր պատրաստելու անհրաժեշտութիւնը անխուսափելի կը դառնայ: Եւ հոս է, որ կը ըսկըսի անխուսափելին: Նոր յատակագիծին ստեղծումին ընթացքին կը տեսնուի, թէ այս կամ այն պատմական յուշարձանը արգելք կը հանդիսանայ, հետեւաբար՝ քանդել, այո, հէնց այդպէս, քանդել պատմական արժէքաւոր յուշարձանը՝ քաղաքին ուրոյն դէմք տուող տարրերից մէկը: Հիմա, կ'աւելցնէր ան, կացութիւնը քիչ մը փոխուած է: Յուշարձանին շրջակայքը յարմար տարածութիւն կայ բազմայարկ չէնքերու շինութեան համար: Ուրեմն՝ չինել, տարբեր հարց, թէ այդ նոր շինութեան հետեւանքով յուշարձանը կը ծածկուի տեսողութենէն, առնուազն՝ կը սահմանափակուի: Օրինակ առնելով Էջմիածինի պարագան, նոյն ժողովին մասնակիցները դառնութեամբ կը հաստատէին, թէ քաղաքը բաւական վնասուած է այս իմաստով ...Տեսադաշտից դուրս են մնում Գայեանէի եւ Շողակաթի եկեղեցիները... շէնքերի շարքը հարաւից ընդհուպ մօտեցաւ Հռիփսիմէի տաճարին՝ խուլ փակելով յուշարձանի ամենալայն ու ամենաշահեկան դիտանկիւներից մէկը:

Ուրիշ մը՝ Լիպարիտ Սադոյեան, Հայաստանի ճարտարապետներու միութեան պատմական յուշարձաններու պահպանումին օժանդակող յանձնաժողովին նախագահը, 1979-ին Գրական Թերթ շաբաթաթերթին մէջ գիտել կու տար, թէ անհասկնալի մտայնութեամբ մը ԺԻ. դարէն ետք կառուցուած շինութիւնները պատմական իմաստով հետաքրքրական չեն նըկատուիր: Բացարձակ կերպով կ'անտեսուին այդ դարաշրջանէն մինչեւ Ի. դար երկարող տուները, կենցաղի կառոյցները, կամուրջներ, արհեստանոցներ, մառաններ, եւայլն:

Պէտք է աւելցնել, թէ պատկան մարմիններն եւս յաճախ նոյն կէտերու մատնանշումը կը կատարէին: Միացեալ նիստի մը ընթացքին, կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն եւ Նախարարներու Խորհուրդը նախանցեալ տարի խստիւ կը քննադատէին նման երեւոյթները, ընդծելով, թէ քաղաքներու եւ գիւղերու շինարարական նախագիծերուն մէջ նկատի չեն առնուիր յուշարձանները. առաջարկւում է քանդել հին շէնքերը, որոնք պատմական զգալի արժէք են ներկայացնում, թերագնահատւում է յուշարձանների ստեղծած տեսամիջավայրը:

Այս եւ այլ միտքերն ու հաստատումները, դժգոհութիւններն ու քննադատութիւնները, բարեբախտաբար, անարձագանգ չմնացին: Արդարեւ, վերջին տարիներուն եւ յաջորդաբար առաւել աստիճանով նկատի կը դառնան քաղաքներու հին թաղամասերուն, ԺԷ. - ԺԹ. դարերու հին չէնքերուն, նոյնիսկ դուռներուն, պատշգամներուն եւայլն պահպանութեան լուրջ ծիգերը. առայժմ՝ ծրագիրներու մշակում եւ նախաքայլերու կատարում:

Ուշադրութեան արժանի քանի մը ծրագիրներու մատնանշումը, ինչպէս ցայսօր կատարուող նախնական աշխատանքներուն յիշատակումը յստակ կը դարձնեն առաջադրուած նպատակները:

Հայաստանի կառավարութեան առաջին որոշումներէն մէկն եղաւ Լենինականի պատմական շրջանը իր յարակից մասերով պետութեան հսկողութեան ենթարկել՝ Կումայրի (հին Գիւմրիին) արգելափակ գօտի անունին տակ: Ծրագիրն ընդարձակ է, քանի կ'ընդգրկէ քաղաքին պատմական «միջուկ»ը, Ալեքսանդրապոլի Մեծ եւ Փոքր բերդերը, քանի մը նախկին զօրանոցներ, եկեղեցիներ, հին գերեզմանատունը, անցեալ դարուն կառուցուած երկաթուղիի կայարանը, տուներ, փողոցներ, եւայլն, նաեւ՝ Ախուրեան գետի կիրճին հնագիտական եւ ճարտարապետական յուշարձանները: Բոլորն ալ կը վերանորոգուին, որպէսզի իրենց երբեմնի նախկին տեսքը պարզեն: Կը քանդուին միջավայրին անյարիր շինութիւնները: Գօտին, Ախուրեանով միասին կը ներկայացնէ հազար հեկտար տարածութիւն: Աւելցնենք, իբրեւ նախապատրաստական աշխատանք, թէ յատուկ կազմուած յանձնախումբ մը երեք ամիս տունէ տուն շրջելով, Հին Գիւմրիի մէջ արձանագրած է 1.600 յուշարձան:

Նոյնպէս կառավարութեան որոշումով եւ մինչեւ 1985 իրականացնելու պայմանաժամով կը նախատեսուի նոր յատակագիծ մը կազմել Էջմիածինի համար՝ հոն, իբրեւ արգելափակ գօտի սահմանելով քաղաքին պատմական շրջանը, այլ խօսքով այժմու տարածութեան մօտ 40 տոկոսը՝ 240 հեկտար մակերեսով: Այս շրջագօտիին մէջ կը գտնուին Էջմիածին, Գայեանէ եւ Հռիփսիմէ տաճարները, յարակից բազմաթիւ արժէքաւոր կառոյցներով: Նախագիծով նկատի կ'առնուին պատմական կոթողներու համայնապատկերներուն վերստեղծումը:

Աւելին՝ շրջանը կը դառնայ տեսակ մը ցուցադրավայր պատմութեան: Կը շինուին ոչ - ծաւալուն, մասամբ ստորերկրեայ եւ մասամբ բացօթեայ սրահներ, ուր կը բեմադրուին պատմական տօմներ, կը կազմակերպուին ժողովրդական տօնախմբութիւններ, ցուցահանդէսներ: Հին չէնքերէն ոմանք կը վերակառուցուին, իսկ Շահումեան փողոցը կը վերածուի ազգագրական գօտիի:

Երեւանի մէջ պետութեան հսկողութեան ենթակայ դարձան 176 չէնքեր՝ 144-ը բնակելի: Բոլորն ալ նախորդ երկու դարերուն կը պատկանին եւ իրենց ճարտարապետութեամբ, ինքնատիպ դուռներով, պատշգամներով պատմական արժէք կը ներկայացնեն: Գլխաւոր հարցն այն է, որ ատոնք երբեք չեն նորոգուած եւ չատ տխուր պատկեր կը պարզեն: Ըստ օրէնքի չէնքերը օգտագործող հիմնարկութիւններուն եւ ձեռնարկութիւններուն պարտականութիւնն է անհրաժեշտ նիւթական յատկացումները կատարել ատոնց վերանորոգութիւններուն համար: Արդ, 32 կազմակերպութիւններէն միայն 13-ն են, որ ընթացք տուած են առաջարկին: Մնաց որ Երեւանի մէջ գոյութիւն չունին այս աշխատանքներուն մասնագիտացած համապատասխան կազմակերպութիւններ, որպէսզի նախագծեն եւ շինարարական աշխատանքներ կատարեն: Անդին՝ 144 բնակելի չէնքերուն նորոգութեանց համար ալ նիւթական յատկացումներ չեն սահմանուած:

Ցամենայնդէպս, պետութեան հսկողութեան ենթարկելու որոշումը, ինքնին կարեւոր նախաքայլ մըն է:

Երեւանի եօթը թաղամասերէն Ձորագիւղի վերակառուցումին համար նախագիծ մը պատրաստելու միտքը յղացած է Յուշարձաններու Պահպանութեան վարչութիւնը: Թաղամասը, որ կը գտնուի Հրազդան կիրճին մերձ, ազգագրական կեդրոն մը պիտի դառնայ՝ ցոյց տալով պատմական Երեւանի ճարտարապետութիւնը, երբեմնի կենցաղը, սովորութիւնները եւ արհեստները:

Այսօրինակ նախագծումներուն, աշխատանքներուն աւրնթեր արդէն իսկ նոր առաջարկներ հրապարակ կը դրուին:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴՐԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Ելեկտրական լամպերու գործատունը այս տարեշրջանին բաւարար չափով կ'աւելցնէ հրապարակներուն, մարզադաշտերուն, փողոցներուն եւ ներկայացումի սրահներուն լուսարձակումները: Այս ծրագիրին իրականացումին կը նպաստեն Հունգարիայէն ներածուած ինքնաշխատ սարքեր: Ատոնց գեկավարումը ապահովելու մտօք, Երեւանէն ճարտարագէտներ եւ բանուորներ իրենց մասնագիտութիւնը կատարելագործեցին Հունգարիա: Միւս կողմէ, Երեւանի համապատասխան գործատունը իր արտադրած ապրանքներուն մէկ մասը կ'առաքէ Քոմեքոնի անդամ երկիրները:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

Ասում ենք մի քանի ծանօթութիւններ, որովհետեւ մեր ձեռքի տակ չունենք անհրաժեշտ նիւթերը՝ Թումանեանի դիմագըծութիւնը լրիւ կերպով կատարելու համար: Ստիպուած ենք սահմանափակուել գլխաւորապէս մեր անձնական յիշողութիւններով եւ ապա՝ մի քանի կցկտուր նիւթերով, որոնք, Պ. Մակինցեանի բտորագրութեամբ, լոյս տեսան, սրանից մի քանի տարի առաջ, «Նոր Ուղի» հանդէսում (**):

Սակայն, կարծում ենք, որ մեր սահմանափակ նիւթն եւս բաւական է ամենայն Հայոց բանաստեղծի մասին տարածուած թիւր մտքերը ցրելու եւ նրա դէմքը, իր կարեւոր գծերով, ընթերցող հասարակութեանը ներկայացնելու համար:

Թումանեանը, զգացուած պարծանքի ըզգացմունքով, ասում էր յաճախ, թէ ինքը Մամիկոնեան իշխանների շառաւիղներից է: 1894-ին Թիֆլիսում լոյս տեսած «Հորիզոն» գրական հանդէսի մէջ, «Բաշերի կեանքից» յօդուածում, նա գրում է, որ իրենց տոհմը հին ազնուական տոհմերից մէկն է :Այդ հին ազնուական տոհմը, ըստ Թումանեանի ենթադրութեան, սերում է այն Մամիկոնեաններից, որոնք 10-րդ դարում, պոկուելով Տարօնից՝ եկան հաստատուեցին Լոռու Դսեղ գիւղում:

Մի օր, երբ «Հորիզոն»ի խմբագրատանը այս մասին նորից խօսք բացուեց՝ ասացի.

- Մամիկոնեան իշխանների հաստատուելը Դսեղում փաստ է՝ վկայուած գիւղի գերեզմանաքարերով, Մամիկոնեան տոհմի յիշատակին կանգնեցրած գեղեցիկ խաչքարերով եւ Բարձրաքաշ Ս. Գրիգոր վանքի աւերակներով: Բայց ինչի՞ վրայ ես հիմնւում պնդելու համար, թէ ձեր տոհմը կապ ունի այդ իշխանների հետ:

- Առաջինը, պատասխանեց Թումանեանը, մեր ընտանիքի մէջ մնացած աւանդութիւնների վրայ :Իսկ երկրորդը այս ամառ համեցիր Դսեղ ինձ հիւր եւ ինքդ կը տեսնես:

Նոյն ամառը Ն. Աղբալեանի եւ Վ. Փըրմոյեանի հետ մի քանի օրով հիւր էինք Թումանեանի մօտ Դսեղում: Նա մեզ տարաւ գիւղի պատմական գերեզմանատունը եւ, ի միջի այլոց, ցոյց տուեց մի տապանաքար, որի վրայ Մամիկոնեան իշխանը միաժամանակ եւ Տէրանց իշխան էր կոչւում:

- Այս հօ տեսա՞ր - դարձաւ նա ինձ՝ յիշեցնելով մի քանի շաբաթ դրանից առաջ տեղի ունեցած վերոյիշեալ խօսակցութիւնը - դէ, հիմա գնանք գիւղը, եւ հարցրու ում կ'ուզես. ամէնքն էլ քեզ կ'ասեն, որ մեր տունը Տէրանց տուն է կոչւում:

Թէ որքա՛ն համոզեցուցիչ էր Թումանեանի պատճառաբանութիւնը իր ազնուական ծագման մասին - այդ մի կողմ ենք թողնում: Կարեւորն այն է, որ նա իրեն Մամիկոնեան պայազատ էր նկատում եւ հպարտ էր դրանով:

Հպարտ էր նա առանձնապէս իր պապերից մէկով - Յովակիմ Մեհրաբեան Թումանեանով, որին Խաչատուր Աբովեանը հետեւեալ տողերն է նուիրում «Վէրք Հայաստանի»ի մէջ.

«Սարերի, ձորերի միջում մեծացած, գազանի ու հարամու արիւնը թափելով էր նրա ոսկորները հաստացել: Երկու տղամարդ նրա մէջքը չէին կարող խոտել, հինգ մարդ նրա մէկ ձեռքը չէին կարող ոլորել, նրա գլուխը մէկ օր չէր ցաւել: Կերածը՝ մեղր ու կարագ էր, հագածը՝ չալ, կոխածը՝ ծաղիկ ու չիման, աղբիւրների վրայ, մէշի միջումն էր նա օրօրոցումը աչքը բացել: Նրան ի՞նչ կը դիմանար: Աժդահա ու ոչ տղամարդ:

«Վաթսուն ջանից աւելի՛ հոգի՝ հարս, փեսայ, թոռը, ծոռը առաւօտը նրանց տանիցը դուրս էին գալիս, ընդունը մըթանը նրանց օճորքի տակին քնում, ու նրանց հարիւր տարեկան հէրը դեռ երեկոյեան երեխի պէս՝ բեխերն ոլորում, միրուքը սանդրում, փափախը կոտրում նրանց հետ՝ պար գալիս - պար գալի, խաղալիս - խաղում, սազ ածելիս չատ անգամ ինքը սազը ձեռներից խլում, ածում, խաղում, քսան տարեկանի պէս ձիու վրայ նստում, սապարը գցում սարերում, ձորերում, չաղրի տակին՝ պարզկայ գիշերը - որդւոցն իրեն արած քաջութիւնները, Լոռընցուց տղամարդութիւնը, հին - հին բաներից, լազգուց, թուրքից հազար բաներ պատմում»:

Թումանեանի ասելով՝ այս Յովակիմի մօտ ոչինչ մարդ է եղել Աբովեանի հօրը՝ Աղասին:

ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

(Շար. 2)

(**) Տե՛ս «Նոր Ուղի», 1929, թիւ 2-3, էջ 185 - 206:

ՊՐԸԹԱՆԸԻ ՄԷՋ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ - ՎՐԱՑԱԿԱՆ - ԿԻՒՐԳԻԶ

×

Օգոստոս 30-էն Սեպտեմբեր 5, Տուարնընէյի մէջ (Ֆինիսթէռ), Պրըթանըը, տեղի ունեցաւ «Ազգային Փոքրամասնութեանց» 5-րդ փառատօնը, կազմակերպուած տեղւոյն «Երիտասարդներու եւ Մշակոյթի Տան» կողմէ:

Եթէ այս տարուան ընտրութիւնը կատարուեցաւ Խորհ. Միութեան երեք հանրապետութիւններու վրայ՝ Հայաստան, Վրաստան, Կիրգիզիա, մեծ մասամբ կը պարտինք Սերժ Աւետիքեանի, Փրանսահայ դերասան, որ երեք տարի առաջ Տուարնընէ եկած՝ ներկայացնելու համար «Վարժիր փիւլ - օվէրը», որու մէջ կը խաղայ Քրիսթիան Ռանուչիի դերը, կազմակերպիչներուն առաջարկած էր Խորհ. Միութեան հանրապետութիւնները:

Մէկ շաբթուան ընթացքին, աւելի քան 30 ժապաւէններ ներկայացուեցան, ժամը 14-էն առաւօտեան 2, որոնց մէջ 13 հայկական՝ ութ երկար ժապաւէն Հայաստանէն եւ հինգ՝ կարճ, Ֆրանսա պատրաստուած:

Ժապաւէնները ներկայացնելու համար ժամանած խորհրդային պատուիրակութիւնը բաղկացած էր ռուս ներկայացուցիչէ մը, երկու Կիրգիզներէ՝ բեմադիր Պոլոթպէք Զամշիեւ եւ դերասան Սուիմէնքիւլ Չօքմորով, վրացի դերասանուհի Սոֆիքօ Ճիաուրելիէ, որ նոյնպէս դերեր ստանձնած է «Սայաթ - Նովա» եւ «Ապտակը» ժապաւէններու մէջ, բեմադիր Հենրիկ Մալեանէ, որուն երեք ժապաւէնները՝ «Նահապետ», «Եռանկիւն» եւ «Ապտակը» ներկայացուեցան փառատօնին: Ֆրանսայէն հրաւիրուած էին Ժաք Քեպատեան, բեմադիր, Սերժ Աւետիքեան՝ դերասան, եւ Միշէլ Բազումեան՝ Սփիւռքի Հայութեան Հետազօտութեան Կեդրոնէն:

Մինչ Տուարնընէ գացած էի հայկական ժապաւէնները տեսնելու (կամ վերատեսնելու, քանի անոնցմէ շատեր ցուցադրուած են արդէն Ֆրանսա), խանդավառուեցայ կիրգիզ ժապաւէններու գեղեցկութեամբ: Կիրգիզիա Կեդր. Ասիոյ խորհրդային հանրապետութիւն մըն է, չորս միլիոն բնակչութեամբ (մահմետական), որուն կէսէն աւելին Կիրգիզ չէ: Իրենց ժապաւէններուն մէջ աչքի կը զարնեն տեսարաններուն գեղեցկութիւնը՝ բարձր լեռներ, խոպան բարձրաւանդակներ, անհետացման ճամբուն վրայ գտնուող աւանդութիւններով լեցուն ապրելակերպ մը, սոր բախումները քաղաքային եւ խորհրդային ընկերութեան հետ: Կիրգիզ առաջին ժապաւէնները գործն են ռուս բեմադիրներու, ռուսերէն լեզուով, մինչ այսօր, ինչպէս Զամշիեւ կը շեշտէր, ժապաւէնները (տարեկան մէկ հատ) կը պատրաստուին Կիրգիզիա, Կիրգիզներու կողմէ:

Վրացական շարժանկարը հին աւանդութիւն ունի: Զարգացած է Թիֆլիսի մտաւորական շրջանակներու մէջ՝ ուրկէ անցած են Վրացիներ, Հայեր, Հրեաներ եւ Ռուսեր: Ժամանակի բեմադիրներէն յիշենք՝ Բէկ - Նազարովը (Նազարեան), որ պիտի նպաստէր յետագային հայկական շարժանկարի ծնունդին: Վրացական ժապաւէնները կը ներկայացնեն հողին հետ կապը, գիւղական մշակոյթը, ապրելու (եւ խմելու) հաճոյքը Վրացիներուն: Տարեկան 10 ժապաւէն կ'արտադրուի:

Հայաստան, «Արմէնֆիլմ» արուեստանոցէն տարեկան 5 շարժանկար կ'ելլէ: Ցուցադրուած 8 ժապաւէնները կարելիութիւն տուին լայն գաղափար մը ունենալու հայկական շարժանկարի մասին, իր ծնունդէն ի վեր: Նշենք, որ ժապաւէններու լեզուն հայերէն էր (բացի «Սարոյեան եղբայրները»էն, ռուսերէն, նոյն ատեն թարգմանութեամբ), ֆրանսերէն ենթախորագրուած, բայց «Հին օրերու երգը» ժապաւէնէն, որ տակաւին Երեւան ցուցադրուած չըլլալով, նոյն ատեն ֆրանսերէնի թարգմանուեցաւ Սերժ Աւետիքեանի կողմէ: Աւելցնենք, որ Աւետիքեան թարգմանը եղաւ Հենրիկ Մալեանի, որ հակառակ միւս խորհրդայիններու, ռուսերէն չարտայայտուեցաւ, այլ միշտ՝ հայերէն:

Ցուցադրութիւններուն զուգահեռ, տեղի ունեցան հանդիպում - ասուլիսներ երեք հանրապետութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ: Փարիզի «Աշուղի» նուագախումբը մեկնաբանեց հայկական մեղեդիներ, իսկ գրադարան մը կը նուիրէր գիրքեր շարժանկարի, Պրըթանըի եւ Հայաստանի մասին: Վերջապէս, կազմակերպուած էր նաեւ ցուցահանդէս մը՝ ուր ներկայացուած էին նկարներ Կիրգիզիայէն, ինչպէս նաեւ գործեր նկարիչ Մութաֆեանէ եւ Մանսուրեանէ:

Հայաստանի պատմութիւնն ու Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը նիւթ եղան բազմաթիւ ժապաւէններու (յատկապէս՝ կարճ) եւ հանդիպում - ասուլիսներու: Հայաստանի նուիրուած ասուլիսի ընթացքին Սփիւռքի Հայութեան կացութիւնը աւելի լայն տեղ գրաւեց քան հայկական շարժանկարը եւ այս՝ եղեռնափորձերու ալիքի հետեւանքով մաս - մետախներու զգայնութեան պատճառաւ: Հենրիկ Մալեան եւ Միշէլ Բազումեան վարեցին ասուլիսը: Միշէլ Բազումեան տուաւ համառօտ պատմութիւնը Հայաստանի (նըշենք, որ ան 1915-էն անցաւ 1922, Խորհ. Հայաստանի ստեղծումին, առանց յիշատակելու 1918-ի Անկախ Հանրապետութիւնը), հասնելու համար եղեռնափորձերուն, որոնցմէ ոմանք՝ լսա՝ գործն է ահաբեկիչներու: Հոս, Հայուհի մը խըստիւ քննադատեց զինք ահաբեկիչ բառը գործածած ըլլալուն համար, փոխանակ ըսելու դիմադրական:

Գալով Հենրիկ Մալեանի, նախ քան շարժանկարի մասին խօսիլը, անդրադարձաւ հայ ժողովուրդին, արտայայտելով իր սէրը Հայաստանի, Հայութեան եւ ըՍփիւռքի Հայերուն հանդէպ, մանաւանդ այս վերջիններուն նկատմամբ իր հիացումը: «Մենք հին ժողովուրդ մըն ենք,- ըսաւ Հ. Մալեան,- որ ունի գրականութիւն մը, մշակոյթ մը. բայց այս հին ժողովուրդը ունի բան մը՝ որ ստեղծուեցաւ 1915-էն ետք, Սփիւռքը...: Մենք կորսնցուցինք մեր հողերը թիզ առ թիզ, ունինք միայն 30 հազար քառ. քմ., բայց այս փոքր հողամասին մէջ մենք մեզ կը զգանք նոյնքան զօրաւոր որքան Խորհ. Միութեան որեւէ այլ հանրապետութիւն...: Այս ժողովուրդը վճռած է ապրիլ եւ ստեղծել...: Կը կարծեմ որ մեր ժողովուրդին յատկանիշը իր յիշողութիւնն է, որ կրցած է մեզ փրկել, այլապէս մեռած կ'ըլլայինք արդէն»: Գալով շարժանկարին, Հ. Մալեան ըսաւ. «Ինչպէս գիտէք, կայ 1915 թուականը. այս ժամանակաշրջանի մեր ժողովուրդը չէր կրնար շարժանկարով զբաղիլ: Մենք շարժանկարային նիւթ մըն էինք, ուրիշ ժողովուրդներ են որ շարժանկարի վերածեցին սարսափները - որոնք յետագային պահուեցան -: Մենք շարժանկարի չէինք վերածեր, այլ կը վերածուէինք»: Ապա Հենրիկ Մալեան ընդհանուր գիծերով ներկայացուց հայկական շարժանկարներու արտադրութիւնը: Նամուս, հայկական առաջին ժապաւէնը (1926), համր, ստեղծուեցաւ Համօ Բէկ - Նազարեանի կողմէ, ռուսական ժապաւէններու դերասան, որ Վրաստանի մէջ մասնակցած է վրացական շարժանկարի ստեղծման: Հայկական շարժանկարը շատ բան կը պարտի Բէկ - Նազարեանի, որ 1915-էն ետք՝ քանդուած քաղաքի մը մէջ, ուր սովը կը տիրէր, քաջութիւնը ունեցաւ ստեղծելու հայկական առաջին ժապաւէնը եւ հիմնելու հայկական շարժանկարի արուեստանոցները: Այդ ժամանակաշրջանին շարժանկարի դերասանները թատրոնի դերասաններ էին: Գիքոր-ը Բէկ - Նազարեանի ուրիշ մէկ համր ժապաւէնն է: 1934-ին, Պէպօ-ով կը սկսի խօսուն շարժանկարը: 1939-էն 1945, շարժանկարը տեղքայլ կ'ընէ պատերազմին պատճառով, 1950-էն ետք «շարունակելու համար իր զարգացումը, լաւ ու գէշ ժապաւէններով, ինչպէս ամէնուրեք»: Մալեանի կարծիքով, հայկական շարժանկարի լաւագոյն ժամանակաշրջանը կը սկսի 1965-ին: Այնուհետեւ բեմադիրը խօսեցաւ իր ժապաւէններուն եւ ծրագիրներուն մասին՝ Յովհաննէս Թումանեանի հէքեաթները, Ուիլեըմ Սարոյեանի «Անունս Արամ է» գիրքը եւ ժապաւէն մը Կոմիտասի մասին, զոր իր գլուխ - գործոցը կ'ուզէ դարձնել:

×

ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԱԾ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐԸ

Տուարնընէյի փառատօնին ցուցադրուեցան հայկական հետեւեալ ժապաւէնները՝ Նամուս եւ Պէպօ (բեմադիր՝ Համօ Բէկ - Նազարով), Սարոյեան եղբայրները (բեմադիր՝ Գ. Բորեան), Եռանկիւն, Նահապետ եւ Ապտակը (բեմադիր՝ Հենրիկ Մալեան), Հին օրերու երգը (բեմադիր՝ Մէրքէլեան), Սայաթ - Նովա (բեմադիր՝ Սէրգէյ Պարաճանով), Աղաւնի և Աւետիս (իրականացում Ժաք Քեպատեանի), Ոճիր առանց պատիժի (իրականացում Հայ Դատի Յանձնախումբի), Պիւվառ (իրականացում Այտա եւ Ժաք Քեպատեանի) եւ ԱՍԱԼԱ-ի կողմէ Փարիզի Թրքական հիւպատոսարանի գրաւման ժապաւէնը, զոր նկարներու հիման վրայ պատրաստած է Սմբատ Աբրահամեան (պարսկահայ ուսանող), իբրեւ աւարտական գործ շարժարուեստի ուսմանց:

Այս ժապաւէններէն մէկ մասին ծանօթ են ընթերցողները, հետեւաբար աւելորդ կը նկատենք անդրադառնալ անոնց եւ կը գոհանանք ներկայացնելով անոնք՝ որոնք չեն ցուցադրուած Ֆրանսայի մէջ: Այսպէս, Սարոյեան եղբայրները (1969) կը ներկայացնէ Հայաստանի 1920-ի քաղաքական կացութիւնը. սպայ երկու եղբայրներ կը խորհրդանշեն ժամանակշրջանի շփոթ կացութիւնը. մէկը՝ Դաշնակցական, միւսը՝ Պոլշեւիկ: Հ. Մալեան կը գտնէ ժապաւէնը «մեր պատմութեան ցաւալի ու շփոթ մէկ ժամանակշրջանը, ուր Դաշնակցական կառավարութիւնը կը գտնուէր յոռեգոյն դժուարութիւններու մէջ՝ Թուրքերը կը յարձակին սահմաններու վրայ, սովն ու հիւանդութիւնը կ'իշխեն»: Հին օրերու երգը (1982) կը ներկայացնէ Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին հայկական գիւղ մը, որ ամայացած է ճակատ ղրկուած մարդոց պատճառով: Բնակիչները իրենց հիմուրը չեն կորսընցուցած, ինչ որ կ'օգնէ իրենց կարենալ հանդուրժելու համար դառնութիւնները: Ճակատէն կը հասնին վիրաւորները, հաշմանդամները, ինչպէս նաեւ մահագդները. այս վերջիններէն Մայր Հայաստան կը ստանայ չորս հատ: Պիւվառը կը ներկայացնէ Այտայի նկարչական գործերը, որոնք ցաւի աղաղակներ են եւ ուր իւրաքանչիւր Հայ կրնայ ինքզինք գտնել:

Այս փառատօնը կարելիութիւն տուաւ տեսնելու շատ գեղեցիկ ժապաւէններ, ըմբռնելու աւելի մօտէն Խորհ. Միութեան մէջ ազգութիւններու իրականութիւնը: Ժապաւէնները երեւան կը հանէին այն իրողութիւնը, թէ ազգային տարբերութիւնները կը պահպանուին լեզուի գործածութեան, կրօնքի (քիչ էին հայկական եւ վրացական ժապաւէնները՝ ուր չէինք նշմարեր եկեղեցի մը) եւ ազգային աւանդութիւններու եւ ոգիի մէջ:

Վերջապէս, իւրաքանչիւր Հայ հպարտ զգաց հայկական որակաւոր ժապաւէններու ցուցադրութեան համար: Անոնք արժանի են ներկայանալու որեւէ այլ փառատօնի եւ ցուցադրուելու որեւէ շարժանըկարի սրահի մէջ:

Իւրաքանչիւր Հայ, որ կը կասկածի հայ ժողովուրդի ստեղծագործ արժէքին վրայ, թող տեսնէ այս ժապաւէնները: Բայց զանոնք տեսնելու համար, պէտք է նախ ստանալ:

Ուրեմն, ե՞րբ պիտի կազմակերպուի հայկական շարժանկարի փառատօնը, Փարիզ, Լիոն, Մարսէյլ:

ՏԻՐՈՒՀԻ ՓԷԼԹԷՔԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

Ժանտարմներու պետը կակուղցուց իր ձայնը, նոյնիսկ սիկարէթ մը առաջարկեց վարժապետին: Խոստացաւ, որ գիւղին ոչինչ կը պատահի եթէ գիւղացիները խոստում ըլլան ու յանձնեն իրենց զէնքերը...

Քսանեւչորս ժամէն յանձնուած էր տասի չափ հին, գրեթէ անգործածելի, որսի հրացաններ: Ժանտարմներուն պետը աւելի բարկացած՝ ախոռը լեցուց բոլոր տղամարդիկը: Այո՛, այո, Փետրուարին մէջ գիւղ մտած են երեք ջորու բեռնով երեք ֆէտայիներ ու Մ. գիւղացիները զէնքերը ներս առած:

- Քանի՞ զաւակ ունիս,- ժանտարմ մը կը հարցաքննէր պառաւի մը, որ աչքերուն մէջ յամառ գաղտնիք մը պահած էր:

- Երկու, աղա:

- Ո՞ւր են զաւակներդ:

- Երկուքն ալ զուրպաթ գացին, աղա:

- Հըմ...

Ժանտարմին այլեւս գաղտնիք մը չէր, որ պառաւին տղաքը Վարդանին եւ կամ Մուրատին միացեր են:

Փետրուարին էր, որ Մ. գիւղի ճահիլները հետզհետէ քաշուեցան գիւղէն, այնքան գաղտուկ, որ տնեցիներն անգամ չըգիտցան:

Այդ ձմեռ ծանր ու գաղտնի խորհուրդ մը իջած էր գիւղացիներու դէմքերուն վրայ: Գիտէին տղամարդիկ ու փսփսուքով մը հաղորդակից կը դառնային գաղտնի պատրաստութեան: Միայն զգոյշ էին, որ գիւղի շատախօս սափրիչը չգիտնայ շատ բան: Առաջին անգամ ռէս Մարտօն էր, որ իր ամբարի ցորենը քաշեց ու քաղաք տարաւ ծախելու ու այդ դրամով նպատակին օգնելու: Շատեր իրենց կիներու ոսկեղէններն ու արծաթեղէնները տարին: Եւ արդէն բուք ու բորան ձմեռով, երբ գոցուած էին ճամբաները Մ. գիւղին մէջ, գիշերով մտած էին երեք անծանօթ մարդիկ երկու ջորու բեռ զէնքերով:

- Հա, հա, երեք շաբաթ է, որ ռէս Մարտոյի ախոռին սաքուն կը մնան: Կինս Եղսան տեսեր է, երբ գացեր է անոնց տունէն սառատն առնելու: Հոն եղած են վարժապետը, Կակոն եւ էն մեր չհասնած աղքատ Մուսեղին տղան, որ անօթի գեղ մտաւ քան տարի զուրպէթ մնալէն յետոյ: Մի՛ ըսեր, որ էս մարդը, որ քիթը բռնես հոգին կ'ելլէ, էս ֆէտայիներուն հետ է եղեր, կը ճանչնայ, զրոյց ունեցեր է Վարդանի, Արջ Սաքոյի, Ջէրջի Կիրոսին հետ,- կը խօսէր գիւղացի մը:

- Հա, էդ է ուրեմն, որ մեր տղան կը կորսուի, երբ մութը իջնէ եւ ուշ ատեն տուն կու գայ: Քարէն խօսք կ'ելլէ, իրմէ խօսք չելլեր: Մի ըսեր, որ խորհուրդ կ'ընեն եղեր էդ երեք ֆէտայիներուն հետ:

Հայ գիւղացիներն ու Մ. գիւղին համար գարունը բոյր էր, արեւ, կապոյտ, հող ու աշխատանք: Մոռցած, ներած թշնամիին, իրենք զիրենք հողի զոհաբերութեան կը տանէին: Այդ ձմեռ գիւղացիները գիտէին ու լուռ էին, ամէն անգամ, որ գալիք գարունի խօսքը կ'ըլլար ախոռի սաքուներու օճախին շուրջ: Անոնց երեւակայութեան մէջ, գալիք գարունը արեւով, կանանչով, կռուով, հրդեհով ու վառօդի հոտով նոր աշխարհ մըն էր, ուր կարծես բոլոր հին ու նոր մեռելները, բոլորը, բոլորը ոտքի պիտի կանգնէին զրահաւոր զինուորներու նման իրենց ոսկորներով կռուելու:

- Հըմ, մեր տղան կէսգիշերին տուն եկաւ: Ինծ կը թուայ, գեղը մտնողներէն մէկը Մուրատն է ու մնացեր է չորս օր: Մարդու բան չըսես, Կարօ: Մեր խզենի մութ անկիւնը աչքովս տեսայ ծանր թուֆէնք մը, այնալո՞ւ թէ մոսին, Աստուած գիտէ: Հա, հա, խումբի պետ նշանակուած է Մխսի Արութին տղան, Հեթումը:

Էս զրոյցներով կ'անցնէր ձմեռը ու կը տեսնուէին բոցեր ու կը լսուէին զէնքերու ու երկաթներու ձայներ հեռաւոր:

Էս բոլորին մէջ, է՛ն շատախօսը գեղի սափրիչն էր որուն շատ բան չէին ըսեր եւ սակայն կը շատախօսէր երբ գիւղացիները երբեմն ալ հաւաքուէին անոր խանութը, մանղալի կրակով տաք ու թըղթուած պատուհանով: Ան կը խօսէր, կը խօսէր յեսանին վրայ «խծշ խըշ» ածելին սրցնելով:

(Շար. -- 655)

ՊՈՐՏՕ.– Պ. Ճիվան Տօնիկեան, Օր. Մարի Տօնիկեան, Պ. Մանուէլ Տօնիկեան, Պ. Արա Տօնիկեան, Տէր եւ Տիկին Ժան - Մարի Գառզու եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԵՂԻՍԱԲԷԹ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ
(ծնեալ Սարգիսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 22-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Սեպտ. 24, ժամը 14.30-ին՝

Eglise Ste. Marie de Bordeaux - Bastide

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».– Մեր ցաւակցութիւնները՝ Պ. Տօնիկեանի եւ զաւակներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Մալվինէ Խասպալեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ, բոլոր անոնց, ի մասնաւորի իր տարաբախտ զաւկին բոլոր ընկերներուն, որոնք իրենց ներկայութեամբ հոգեհանգստեան պաշտօնին, ազօթակից եղան եւ յարգեցին յիշատակը իր զաւկին՝

ՀԱՅԿ ԽՍԱՊԱԼԵԱՆԻ

անոր մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ընկ. Յարութիւն Շիրվանեան եւ զաւակները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկ. Գուրգէն Պօյաճեանի եւ զաւակներուն, իրենց կնոջ եւ մօր՝ Աշխէն Պօյաճեանի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ Տիկին Վերգին Գորգիկեանի եւ զաւակներուն, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Պօղոս Գորգիկեանի մահուան առթիւ եւ ողբացեալներու յիշատակին 150 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Աննիկ Պագըրճեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Նուպար Մանուկեան, Տէր և Տիկին Կարպիս Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Մոննէքս, Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 300 Ֆ. Շաւիլի դպրոցին, 300 Ֆ. Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Գազանճեան, փոխան ծաղիկի 200 Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, նորոգ հանգուցեալ՝ Սուրիկ Ջիքուճիի մահուան առթիւ:

×

ՔԱՆՆ.– Տիկին Շնորհիկ Վահանեան 200 Ֆ. կը նուիրէ Ուսանողներու Օգն. Մարմնին (ստանալ «Յառաջ»էն), Տիկին Աննիկ Պագըրճեանի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Պերճուհի Կիւլեան 300 Ֆ. կը նուիրէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն) և 30 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Պահարեան, Տէր եւ Տիկին Վահագն Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան եւ զաւակները, կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 26-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր՝

Տիկին ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ
(ծնեալ Եայլախանեան)

մահուան 17-րդ
եւ իրենց հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 7-րդ տարելիցներուն առթիւ, ինչպէս նաեւ Եայլախանեան եւ Կարապետեան ընտանիքներու բոլոր ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի ժողովը՝ Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28, ժամը 21-ին, եկեղեցւոյ սրահը:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ
ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 26, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան Տօնախմբութեան առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Յաւարտ Պատարագի կը կատարուի աւանդական մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերներու եւ սատարողներու յիշատակին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ
ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

TF 1 — SAMEDI, A 14H.30

Շաբաթ, ժամը 14.30-ին, Ֆրանսահայ գաղութին վերաբերող ֆիլմ մը կը ցուցադրուի՝

« PAPIERS D'ARMENIE »

Importateur exclusif
de mules d'appartement et de pantoufles
de GRECE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

FOTIA

(marque déposée, en cours)

pour tous renseignements :

FOTIA - *diffusion*

1, rue Ampère, 78140 VELIZY - tél. 635 15 95

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կազմակերպած պարահանդէսը, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2-ին, ժամը 21-էն սկսեալ.–

PALAIS DE LA FOIRE
Pavillon d'Accueil
Avenue Georges Clémenceau
Orchestre «PAROS»
et le Chanteur populaire NORAIR

Հայկական ջերմ մթնոլորտ – Պիւֆէ

Կ. Ս. Մ. ՓԱՐԻԶ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

նուիրուած՝

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ

Ծննդեան 130-ամեակին առթիւ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, ժամը 15-ին
SALLE ROSSINI
Mairie du 9e Arrondissement
6, Rue Drouot — 75009 Paris

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՑԵՏԱԶԳՈՒԱԾ

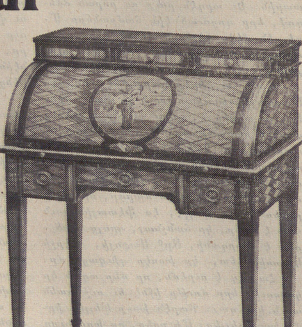
Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը յայտարարուի թէ, կարգ մը բանաւոր պատճառներով, Շարվիլօ - Փոն տը Շէյրիի նորակառոյց Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ օծումը յետաձգուեցաւ:

Օծման նոր թուականը մամուլով կը յայտարարուի առենին:

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi

visitez une des plus belles expositions de France

" Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի քաժանորդներուն "

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville

ԿԸ ՓՆՏՌԷ

կարող անձ մը որ յանձն առնէ զբաղիլ հաստատութեանս ընթերցարանով (պառ), ինչպէս նաեւ օրուան վարիչն ըլլալ, Մշակոյթի Տուն այցելուներով զբաղելով, Շաբաթ օրերը կէսօրէ ետք:

Տեղեկութեանց համար դիմել.–
Tél.: 376. 55. 89

A CEDER
CAUSE DEPART
Restaurant arménien très connu.
Important chiffres d'affaires.
Très bonne rentabilité.
Téléphoner, si sérieux:
770 85 81
Entre 10 et 12h. et 18 et 19h.

URGENT
CAUSE DE DEPART
A VENDRE A ARNOUVILLE
Coquet Pavillon — Tout Confort
(5 minutes de la Gare)
TEL.: 985. 15. 52
PRIX: 390.000 F.

Chaussures CETA
68, Avenue Jean - Jaurès
93300 - PANTIN
Tél.: 845. 88. 17
DEMANDE
VENDEUR

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան և Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէն լեզուի ու Պատմութեան դասաւանդութիւնը սկսած է Մայր Եկեղեցւոյ «Արծրունի Ջրբաշեան» սրահին մէջ, ամէն Չորեքշաբթի օր, ժամը 9 - 17: Քաղաքէն հեռու բնակողներու փոխադրութիւնը ապահովուած է, ըստ առաջնոյն: Ուսուցչական նոյն կազմը կը պաշտօնավարէ:

Մասնաւոր.– Այն պատանիները որոնք հայերէն լեզուով պաքալորէայի կը պատրաստուին, անոնց դասաւանդութիւնը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ օրերը, ժամը 1-էն սկսեալ, Հ.Բ.Ը.Միութեան կեդրոնատեղին.– 33, Քուր Փիէռ Փիւժէ:

Հեռաձայն.–
- Եկեղեցի.– 77. 84. 70
- Հ.Բ.Ը.Մ.ի գրասենեակ.– 37. 75. 97

×

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29, ժամը 14ին Մշակոյթի Տան մէջ - 17, Ռիւ Պլէօ:

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
783. 30. 35 – 206. 42. 50

կամ ներկայանալ՝ 17, Ռիւ Պլէօ, Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18:

Կ'ընդունուին փոքր ու մեծ աշակերտներ:

×

ԻՍԻ

Իսիի Եկեղեցւոյ միօրեայ վարժարանին ուսուցչական կազմը շրջանի Հայութեան կը ծանուցանէ թէ հայերէն դասերը 5-էն մինչեւ 14 տարեկան Հայ եւ Հայուհիներուն համար, կը վերսկսին Սեպտեմբեր 29, Չորեքշաբթի օր, ժամը 9-էն 12 եւ 14-էն մինչեւ 17:

Տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել Եկեղեցին.–
6, Ավրնիւ Պուռկէն - Հեռ. 644. 28. 52

×

ԿՐԸՆՈՊԼ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 29, Չորեքշաբթի կէսօրէ ետք, ժամը 2-ին, Փօլ Վայեան Քութուրիէ դպրոցին մէջ: Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին Տարեկան Պարահանդէսը
տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 20-ին,
Գազինօ տը Շառպոնիէռի մէջ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
25-26
SAMEDI-DIMANCHE
25-26 SEP
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

LE NUMERO: 2.50 F.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.267 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.267

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ԱՄԻՆ ՃԵՄԱՅԷԼ

ՊԱՇՏՕՆԻ ԳԼՈՒԽ ԱՆՑԱՒ

×

Ամին Ճեմայէլի երդման արարողու-թենէն մէկ ժամ առաջ, զօրաւոր պայթում մը կը ցնցէր Արեւելեան-Պէյրութը, անձկութեան մթնոլորտ մը ստեղծելով: Զինամթերքի պահեստանոց մըն էր, որ կը կ'նէր: Քիչ ետք, կը հաստատուէր թէ պայթումը արկածի հետեւանք էր եւ ամէն ոք շունչ մը կը քաշէր:

Ամին Ճեմայէլ վճռական շեշտով մըն է, որ կ'արտասանէ իր առաջին ճառը: Երեք գլխաւոր մաքեր կ'արտայայտէ.- Ազգային միութիւն, հողային ամբողջա-կանութիւն եւ «օտար բանակներու» մեկ-նում: Ամէնէն առաջ՝ Լիբանան կարիքն ունի իր զաւակներուն միութեան, կ'ըսէ Ճեմայէլ, որ կ'աւելցնէ.- «Կը մերժենք մեր հայրենիքին բաժանումը: Ծրագիր մըն ներկայացնել այս վարչակարգին համար, ներկայիս: Մէկ մտահոգութիւն ու-նիմ, վերջ դնել բիրտ ուժի շրջանին, վերջ դնել պատերազմներուն, զորս ու-րիշներ կը մղեն մեր հողամասին վրայ: Լիբանան պէտք է բարեկամութեան եւ հա-մակրանքի կապեր հաստատէ ուրիշներուն հետ: Սկսելով ամէնէն մերձաւորներէն.- արաբ եղբայրները: Լիբանանի արաբ իր ինքնապատին պատկանիլը պարտադրուած է: Ազատ ընտրութիւն մըն է, թելադ-րուած լիբանանեան իրականութենէն, իր շահերէն, արաբական Լիկայի պատկա-նելէն»:

Սակայն անշուշտ շատ գործին չի գար Իսրայէլի, եթէ կը գոհացնէ Արեւմուտ-քը: Կ'ուզէ որ նախագահը կուսակցու-թիւններէ եւ յարանուանութիւններէ վեր մնայ: Քաղաքավարօրէն յիշած է իր նա-խորդը, Սարգիս, ըսելով թէ «ան տա-ռապեցաւ, համբերեց, դիմադրեց եւ տո-կաց»: Գալով իր եղբօր, Պէշիրի, որու սպանութիւնը որ զինքը այս պաշտօ-նին կը բերէ, ինչ որ լեղի համ մը պէտք է տայ իրեն, ոգեկոչած է զինքը, ըսե-լով.- «Ցանձնառու եղաւ, պայքարեցաւ եւ մեռաւ որպէս նահատակ: Մեզի կը մնայ իրագործել իր երազը եւ իրակա-նացնել իր յոյսերը»:

×

Մինչ Ճեմայէլ կը ջանայ նոր Լիբանան մը ճամբայ հանել, Պէյրութ կը հանէին, նախ ֆրանսացի, ապա՝ իտալացի եւ ա-մերիկացի զինուորները: Իսրայէլեան բա-նակն ալ կը շարունակէ քաշուիլ Արեւ-մտեան - Պէյրութէն:

Պաղեստինցիներու ջարդին պատմու-թիւնը կը շարունակէ ոչ միայն ղրալեց-նել մաս - մեռեալները, այլեւ պառակտել Հրեաները, ներսը թէ դուրսը:

× Փարիզի Միւթիւալիթէի սրահին մէջ, Ընկերվարական կուսակցութեան, Սէ.էֆ.Տէ.Թէ.-ի եւ Ֆէն-ի հրաւէրով հանրա-ժողով մը տեղի ունեցաւ Հինդշաբթի ի-րիկուն, ի նպաստ Մերձաւոր - Արեւելքի խաղաղեցման: Միւս կողմէ սակայն, բա-խումներ տեղի ունեցան Փարիզի ՊԱԿ-ի դրասենեակին առջեւ, սիոնամիտ շար-ժումներու կազմակերպած ցոյցին ըն-թացքին: Մինչ Հրեաները «ՊԱԿ՝ Ֆրան-սայէն դո՛ւրս» կը պոռան, Պաղեստինցի-ներու կոմնակիցներ ալ եկած են ու կը պատասխանեն.- «Սիոնական՝ ֆաշիստ»:

Ընկերվարական կուսակցութեան շաբա-թաթերթին մէջ, Լաթիէ խմբագրական մը ստորգարած է, ուր կը հաստատէ թէ «Օրատուր մը տեղի ունեցած է եւ թէ Շարոնի ուժերը չէին կրնար անգիտանալ թէ ի՛նչ տեսակ գործ պիտի տեսնէին Ֆա-թայեկները գաղթակայաններուն մէջ»:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

×

Մայր Աթոռս Դիւանը ուրախ է հա-ղորդելու ի գիտութիւն մեր Սուրբ Եկե-ղեցու եւ յատկապէս մեր Ամերիկահայ հաւատացեալ ժողովրդին, թէ Ամենայն Հայոց Հայրապետը սիրով ընդունեց Միացեալ - Նահանգաց արեւելեան թեմի պատուիրակութիւնը, բաղկացած՝ թե-մակալ առաջնորդ՝ Տ. Թորգոմ Արք. Մա-նուկեանից, Թեմական Խորհրդի ատենա-պետ Տ. Մամբրէ Քհնյ. Գուզուլեանից եւ Միութեան Ցանձնաժողովի ատենապետ դատաւոր Ճան Նաջարեանից, որոնք ե-ղան Նորին Սրբութեան հիւրերը, սոյն թուի Օգոստոսի 28-ից մինչեւ Սեպտեմ-բերի 6-ը:

Լսելով Թեմական պատուիրակութեան մանրամասն զեկուցումը եւ լուսաբանու-թիւնները ի խնդիր իրագործելու Հայ Ա-ռաքելական եկեղեցիների միութիւնը Միացեալ - Նահանգաց արեւելեան թե-մում Ս. Էջմիածնի օրհնութեան եւ իրա-ւասութեան ներքեւ, Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը Իր գոհունակութիւնը յայտ-նեց եւ Իր ցանկութիւնը, որ Միութեան Ցանձնաժողովը իր ջանքերը շարունակի ի գործ դնել, Տ. Թորգոմ Արք.ին ուղ-ղուած՝ Իր 14 Յուլիս եւ 6 Սեպտեմբեր 1982 Թուակիր կարեւոր նամակներում ար-տայայտած յորդորների լոյսի ներքեւ:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ
(Կնիք)

7 Սեպտեմբեր 1982 թ.
Ս. Էջմիածին

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՄԷՅՆԻ հրահանգներու ցանկ մը պատրաստած է աշակերտներուն եւ դա-սարաններուն համար, վերամուտի առ-թիւ: Միտք բանին սա է.-«գիրար լրտես-ցէք», ամէն վայրկեան պէտք է աչա-լուրջ ըլլալ: Օրուան նշանաբանն էր ար-դէն՝ «Ամերիկայի եւ Իսրայէլի՝ մահ»: Աշակերտները, դասատուները, ծնողքնե-րը պէտք է անյապաղ մատնեն գիրար, եթէ «շեղումի« ճգտում մը նկատեն մէկը միւսին մօտ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, 6 - 13 ՍԵՊՏ.)

ՃԱՏՐԱԿԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋ - ԽՄԲԱՅԻՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ ԳԱՐՐԻ ԿԱՍՊԱՐՈՎԻ ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ճատրակի աշխարհի միջ - խմբային ա-խոյենութեան Մոսկուայի մրցաշարքի եր-րորդ խաղաշրջանին, ուշադրութեան ա-ռանցքը դարձած է Գեյլէր – Տալ հան-դիպումը, որ 14-րդ քայլին վերջ գտած է առանց արդիւնքի: Նոր յաջողութիւն արձանագրած է մրցաշարքի ամէնէն երի-տասարդ մասնակցողը՝ Գարրի Կասպա-րով, որ բուռն ծափահարութիւններով ընդունուած է սրահէն ներս: Հայ վար-պետը, որ կը խաղար Իսրայէլացի Մու-րէյի դէմ, 26-րդ քայլին պարտութեան մատնած է իր մրցակիցը: Երեք խաղա-շրջանէ ետք, դասաւորման գլուխը կը գտնուէին Միխայիլ Տալ եւ Գարրի Կաս-պարով, 2,5-ական միաւորով, որոնց կը հետեւի Ալեքսանդր Բելեավսկի՝ 2 միա-ւորով:

×

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Հին աւանդութեան համաձայն, ամառ-ուան կէսերուն գիւղերուն մէջ տեղի կ'ու-նենային հեթանոսական ժամանակշրջանէն փոխանցուած Վարդավառի տօնախմբու-թիւնները: Մեր նախնիքներուն կարծի-քով, եթէ ամէնէն գեղեցիկ աղջկան հագ-ցնէին ճերմակ հագուստ եւ վրան ալ նը-ւէրներ շարէին, ինչպէս նաեւ ջուր սըրս-կէին, անձրեւի չաստուածուհին առատա-ձեռն տրամադրութեամբ անձրեւ կը տե-ղացնէր դաշտերուն վրայ: Տօնախմբու-թեան ընթացքին անպակաս կ'ըլլային եր-գերն ու պարերը:

Այս աւանդութեան հետեւելով, այս տարի յատկապէս շուքով տօնակատար-ուած է Վարդավառը Արթիկ շրջանի Հա-ռիճ գիւղի Հառիճավանքի շրջափակին մէջ: Մասնակցած են Հայաստանի Գի-տութիւններու Ակադեմիայի լեզուի հիմ-նարկութեան պաշտօնակիցները, ինչպէս նաեւ այդ հիմնարկութեան Ակունք ազ-գագրական խումբը, որուն ղեկավարն է Մարգօ Մարգարեան: Իր մասնակցութիւ-նը բերած է նոյնպէս Երեւանի Լուսաղխ մշակութային տունին Նորակազմ ազգա-գըրական խումբը՝ ղեկավարութեամբ Հայրիկ Մուրադեանի:

ՄԱՀ

ՄԱՌԵՇԱԼ ՅՈՎՀ. ԲԱՂՐԱՄԵԱՆԻ

Խորհրդային ԹԱՍ գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ, Սեպտեմբեր 22-ին, իր մահկանացուն կնքած է Մառեշալ Յով-հաննէս Քրիստափորի Բաղրամեան, Պաշտ-պանութեան նախկին փոխ - Նախարար: Պիտի թաղուի Կարմիր հրապարակը, Կը-րեմլինի պատին:

Յովհաննէս Բաղրամեան ծնած էր 1897 Դեկտեմբերին, Ելիզավետպոլ (այժմ՝ Կի-րովաբադ, Ազրբէյջան): Նախնական կըր-թութիւնը ստացած է երկաթուղային դպրոցը, ապա Թիֆլիսի երկաթուղային ուսումնարանը: Զինուորական ծառայու-թեան սկսած է 1915-ին՝ որպէս կամա-ւոր, ռուսական բանակի կովկասեան 2-րդ սահմանապահ գունդին մէջ: 1917 Յունի-սին աւարտելէ ետք Թիֆլիսի զինուորա-կան դպրոցը, կրկին կը մեկնի ռազմա-ճակատ եւ կը ծառայէ հայկական 3-րդ հրաձգային գունդին: 1918-ին, Փետրուա-րէն Ապրիլ, իբրեւ հայ կամաւոր Անդրա-նիկի գունդին մէջ, կը կռուի Թրքական բանակին դէմ, Կարաուրգանի, Սարըղա-մըշի եւ Կարսի շրջանները: Նոյն գուն-դին մէջ, 1918-ին, կը մասնակցի Սար-դարապատի ճակատամարտին: Մասնակ-ցած է 1920-ի Մայիսեան քաղաքացիական կռիւներուն՝ Հայաստան եւ Վրաստան: Հայաստանի խորհրդայնացումէն ետք կը մտնէ Կարմիր բանակ: 1923-ին նշանակ-ուած է Ալեքսանդրապոլի հայկական զօ-րաբաժնի հեծեալ գունդի հրամանատար, զոր վարած է մինչեւ 1931: 1925-ին աւար-տած է հեծելազօրային հրամանատարու-թեան կատարելագործման, իսկ 1931-ին բարձրագոյն հրամանատարութեան դա-սընթացքները, 1934-ին ալ Մ. Ֆրունզէ ռազմական ակադեմիան, իսկ 1938-ին ռազմական գլխաւոր ակադեմիան: 1940 Դեկտեմբերին կը նշանակուի Կիեւի յա-տուկ ռազմական բաժնի պետ: Պատերազ-մին սկիզբը կ'ըլլայ հարաւ - արեւմտեան ռազմաճակտի պետ, ապա, հարաւ-արեւ-մըտեան ուղղութեան գործողութեան խումբի պետ՝ մինչեւ 1942 Յունիս: Մաս-նակցած է Կիեւի պաշտպանութեան (1941), Դոնի Ռոստովի ազատագրման, Մոսկուա-յի մօտ խորհրդային զօրքերու հակայար-ձակման: 1942-ին, որպէս հրամանատար 16-րդ բանակի, կը մասնակցի Կուրսկի ճակատամարտին: 1943 Նոյեմբերին կը նշանակուի առաջին հրամանատար Մերձ - Պալթեան ռազմաճակատի զօրքե-րուն: 1944 Յունիս 24-ին կ'ազատագրէ Վիտեբսկը, Յուլիս 4-ին՝ Պոլոցքը: Բ. Աշ-խարհամարտէն ետք կը դառնայ Մերձ - Պալթեան ռազմական հրամանատար (1945 - 1954): Եղած է Պաշտպանութեան փոխ - Նախարար՝ 1958–էն 1968: Մառե-շալի աստիճան ստացած է 1955-ին: Վա-րած է կուսակցական պատասխանատու պաշտօններ եւ ստացած է բազմաթիւ շը-քանշաններ, որոնց կարգին՝ Լենինի, Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան, Կար-միր Դրօշի, եւայլն, եւայլ: Հեղինակ է նաեւ կարգ մը հատորներու:

×

Յիշենք, որ 1970, Մայիս 23-ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւոր-ներու Միութիւնը հանդիսութիւն մը կազմակերպած էր Փարիզի Փլէյէլ սրա-հը, ի պատիւ Հայաստանի Հանրապետու-թեան նախագահ Նագուշ Յարութիւնեանի եւ Մառեշալ Յովհաննէս Բաղրամեանի, իրենց այցելութեան առթիւ:

Մառեշալը, ռուսերէն խօսած իր ճառը (զոր միաժամանակ կը թարգմանէր խորհ. դեսպանատան Ա. քարտուղար՝ Մարաթ Խարազեան) բաժնած էր երեք մասի: Նախ կը ծանրանար Անդրանիկի, ապա՝ Սար-դարապատի, հուսկ՝ Հայոց մասնակցու-թեան վրայ Բ. Աշխարհամարտին: «Անդ-րանիկը, կ'ըսէր Մառեշալ Բաղրամեան, է՛ եւ կը մնայ հայ ժողովուրդի սիրուած եւ առասպելական հերոսներէն մէկը: Իր ամբողջ կեանքը նուիրած է հայ ժողո-վուրդի ազատագրման պայքարին եւ վա-յելած հայ ժողովուրդի չտեսնուած սէրը: Անոր անունը դարձած է սուրբ անուն մը ամէն մէկ Հայու համար եւ իր հե-րոսութիւնն ու քաղաքական իմաստու-թիւնը ընդունուած են բոլորէն»: Մառե-շալ Բաղրամեան կը յիշէր որ 1918-ին ծառայած է Անդրանիկի գունդին մէջ եւ կատարած անոր յանձնառութիւնները, եղ-րակացնելով թէ Անդրանիկի անունը չի ջնջուիր հայ ժողովուրդի սրտին մէջ: Նը-կարագրելով Սարդարապատի ճակատա-մարտը, կը շեշտէր թէ Թրքական նպա-տակներուն միակ խոչընդոտը՝ Հայաս-տանն էր եւ Հայերը մինակ մնացին, ո-րովհետեւ Հոկտեմբերեան յեղափոխու-թիւնը ստիպեց Ռուսերը հեռանալ: Ոգե-կոչելէ ետք ճակատամարտին բոլոր ման-րամասնութիւնները, Մառեշալ Բաղրամ-եան, կը յիշէր թէ բնակիչներն ալ մաս-նակցեցան կռիւներուն եւ այդ իսկ պատ-ճառով Սարդարապատը ստացաւ համա-ժողովրդային բնոյթ: Սարդարապատի կը-ռիւը շահիլը շատ կարեւոր էր Հայերուն համար եւ այդ յաղթանակը կարեւոր էր մանաւանդ հայ ժողովուրդի ճակատագ-րին համար, որ ազատեցաւ բնաջնջումէ: Սարդարապատը, Մառեշալին համար, հայ ժողովուրդի մեծագոյն յաղ-թանակն է:

ՀԷՔԵԱԹԻ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ՄԵ՛Ծ ՍԽԱԼԸ...

Միայն մշակոյթի մարդ չէր Արշակ Զօպանեան, այլեւ հանրային գործիչ: Չէր գոհանար ամսաթերթ հրապարակելով, պէտք է բուժէր նաեւ ազգային ցաւերը: Գրագէտի աշխուժութիւնը կ'ամբողջանար ժողովուրդին օգտակար ըլլալու առաքելութիւններով: Մտաւորական եւ «բարձր» դասակարգի իր յարաբերութիւնները առանձնացուցած չէին զինք իր բնակարանին եւ անմիջական շրջանակին մէջ: Տեւական շփման մէջ էր հայ գաղթականի, չքաւորի, խնդրարկուի հետ: Կը դիմէին իրեն թուղթերու անկանոնութեան առթիւ: Իր դուռը կը զարնէր կարօտեալը: Հացէ փնտռողը իր հասցէին կը դիմէր: Սկսնակ բանաստեղծը իրմէ խորհուրդ կը հարցնէր: Գրականութիւն փորձողը անոր կարծիքը կ'ուզէր առնել:

Տրամադրուած էր բոլորին անխտիր:

Կը յուզուէր երբ լսէր հայրենակիցի մը ցաւագին պատմութիւնը: Կը տառապէր ուրիշի տառապանքով, կարելին կ'ընէր ամոքելու համար զայն, կը փորձէր անկարելին: Անհետեւանք չէր թողուր որեւէ խնդրանք: Կը զարնէր ամէն դուռ:

Առաւելապէս նրբակազմ մարդոց յատկանիշ՝ ջղայնութիւն, սրտնեղութիւն, քմայք կը զգացուէին երբեմն իր խօսքերուն ու շարժումներուն մէջ, երբ սխալ հասկնային կամ բնաւ չհասկնային զինք, բայց շուտով կը հանդարտէր, կը ժպտէր մանկական անմեղութեամբ, կարծես ներողութիւն խնդրէր իր «անտեղի» բարկութեան համար:

Բարի մարդ էր Ա. Զօպանեան:

Չքաւորները կը յանձնարարէր եկեղեցի, Լեւոն Բաշալեանի կամ կը դիմէր Պօղոս Նուպարի առատաձեռնութեան: Թուղթերու կանոնաւորութեան համար դիմողները կը ղրկէր Փեֆէքթիւռի վարչական տնօրէն Պ. Փիքարի, որ այլեւս ձանձրացած եղած դիմումներու հոսանքէն, վերջնագիր էր տուած. «Ա՛լ կը բաւէ...»:

Եղած խնդրանքները պարտաւորութեան նշանակութիւն ունէին իրեն համար: Խղճի թելադրանքն էր ասիկա: Պէտք է հաշտ ըլլար իր ներաշխարհին հետ:

Գաղթականի մեծագոյն թշնամին եղած է ինքնութեան թուղթերու կանոնաւորումը: Ժողովուրդը չուարած էր, չէր գիտեր ո՛ւր գլուխ զարնել: Շահագէտներ միջոցը գտած էին, սակայն «ապրանքը» աւելի սուղ ծախելու համար, զանազան դժուարութիւններ կը յարուցանէին, աւելի դիւրին կողոպտելու համար: Մինչդեռ Զօպանեան, երբեմն իր գրպանի դրամը կը գործածէր ուրիշին համար դրած նամակին, տեղափոխութեան ծախքերու, թաքսիի...

Հանրային գործունէութեանց ընթացքին ունեցած է տարակարծութիւններ եւ վէճեր. բայց կարելի՞ է մաս կազմել հասարակութեան եւ ա՛նպայման համակարծիք գտնուիլ ամէնուն հետ: Երբ որոշումի ծրագիր ներկայացուի, անխուսափելի տարակարծութիւնները իրարու կը բախին: Եթէ հոգաբարձութեան ընտրութեան ժամը գայ, հակառակութիւնները իրարու պիտի յաջորդեն: Եթէ քաղաքական տեսակէտ պարզուի, հակաճառութիւնը ժամանակ պիտի չկորսնցնէ: Անհասկացողութիւնը անհատի մը, կազմակերպութիւններու, ժողովուրդի ամէնէն զարգացած մասնագիտութիւնն է: Անհաշտ վերաբերումը ընդհանրական օրէնք է դարձած:

Զօպանեան չէր կրնար բացառութիւն ըլլալ. չենթարկուիլ միջավայրի ու մթնոլորտի ճնշումին, ստեղծել առանձին համերաշխութեան գօտի:

Դժուար է ըսել նոյնպէս թէ անհատական եւ հանրային կեանքի մէջ ի՛նչ սխալներ գործած է ան: Եթէ գոյութիւն ունին նման սխալներ, անոնք ուրիշ բան չեն եթէ ոչ բառի մը ուրիշ բառի փոխարինումէն յառաջացած դրիչի բիծեր՝ յօդուածի մը մէջ: Ուրիշ խօսքով՝ բարեմտութեան ու հաւատքի:

Բայց ան գործեց մե՛ծ սխալ մը. «պարտադրանքի» տակ եղած սխալ մը: Տեղի տուաւ «Անահիտ»ի աշխատակից, իր գործակիցի խնդրանքին՝ դիմում կատարելով եւ պետական արտօնագիր ստանալով անոր ծնողքի Ֆրանսա մուտքին: Ուրիշ պարագաներու տակ այդ արարքը թերեւս աւելի բարեբախտ դարձուածք ստանար: Բայց, գոնէ այդ մարզին մէջ իրատես էր Զօպանեան: Գիտէր թէ ի՛նչ կը սպասէր Ֆրանսա հասնող գաղթական հայ ընտանիքի մը եւ ջանացած էր համոզել անփորձ երիտասարդը, որ ծնողքին դժբախտութեան պատճառ չդառնայ, բայց ի վերջոյ տեղի տուած անոր աղերսանքին: Գրագէտին բարեացակամութիւնը եղած էր ուրեմն կատարեալ ձախողանք եւ ձախողանքին բոլոր հետեւանքները կրած՝ դժբախտ ընտանիքը:

Այս յիշատակութիւնը ըրի ըսելու համար, որ աւելի քան տասնըհինգ տարի տեւող հայ ընտանիքին խաչելութեան մէկ փոքր ծաղրանկարը ներկայացուցած եմ խտացուած տողերու մէջ, զոր, երբ կտակ կը դնեմ «Յառաջ»ի տրամադրութեան տակ, եթէ ժամանակը չջնջէ հրատարակութեան արժանի շահեկանութիւնը, երբ հանի կտակը բանալու ժամը...:

Դիւրին չէր մտաբերել եւ վերապրիլ, անգամ մը եւս, այդ ողբերգութեան զարհուրանքը, արդէն ծայրայեղ յուզումներու տոկալու անկարող մէկու մը: Ես տառապեցայ խորապէս զայն գրած պահուս, այն ատենէն որ աճապարեցի հասնիլ «Պատմուածքի» վերջին նախադասութեան:

Զօպանեան, իր գործած սխալով, մտած էր բարոյական պարտաւորութեան տակ եւ բազմապիսի հոգերու վրայ աւելցուցած նոր բարդութիւն: Որովհետեւ չի՛ բաւեր Ֆրանսայի ճամբան հարթել. պէտք է պատսպարել, գործ հայթայթել, ապրելու միջոցներ ստեղծել:

«Անահիտ» նոր գրաշարի պէտք չունէր, ո՛չ ալ Վարազդատ: Միւս տպարաններն ալ ամբողջացուցած էին իրենց կազմը: Գրաշարները իրենց ռոճիկը նորեկի մը հետ բաժնելու մտքին դէմ ըմբոստացան: Զօպանեան դէմքը ծամածռեց եւ օր մըն ալ ինքզինքս գտայ Փասաժ տիւ Գէռ՝ Գալուստին մօտ: Արեւելքի «վարպետը» յանկարծ կը դառնար հասարակ աշկերտ՝ ողորմելի վարձքով: Գալուստ կ'ըսէր թէ՝ շնորհք կ'ընէր ինծի, քանի աշխատելու իրաւունք չունէի, որմէ բան չէի հասկնար: Ի՞նչ ըսել է «աշխատելու իրաւունք չունենալ»: Առանց աշխատելու ի՞նչպէս կ'ապրի մարդ: Արեւելք, առանց հակօրինական դիրքի մէջ գտնուելու ըղձացումն ունենալու, ամէն ոք կ'աշխատէր: Արդեօք քաղաքակիրթ Եւրոպան պակա՞ս յառաջդէմ է քան «խաւարակուռ» Արեւելքը: Չէի գիտեր որ ասիկա գործաւոր շահագործելու քաղաքակրթութեան նրբացած մէկ ձեւն էր: Այդ կացութիւնը կը ստեղծէր Ափրիկէէն գնուած սեւամորթի վիճակին, որ գերի մըն է առանց բերան բանալու իրաւունքի, միշտ ենթարկուելու ուրիշի կամքին:

Էշիքիէ-ի քառակուսիներու նմանող Ֆրանսացիներու, Հրեաներու, Հայերու անհատնում այդ վաճառատուները այնքան դէշ տպաւորած էին զիս, որ երբեք չեմ փորձուած անգամ մըն ալ ոտք դնել հոն:

Աշխատանոցէն մեթրօ երթալու կարուկ ճամբան բողանոցն էր: Աղջիկները, դիւրին որս գտած ըլլալու յոյսով կը յարձակէին վրաս: Մինչ ես՝ բերանը տակաւին օրրանոցի «կաթ հոտով» 16 տարեկան պատանի, չէի գիտեր թէ ի՛նչ կ'ուզէին այդ աղջիկները. եւ եթէ ֆրանսերէն չէս գիտեր, ու մանաւանդ կը բնակիս Ժանթիյի, անոնց սենեակ հրաւէրներն ու չայլուած գգուանքները՝ «թիւ է ժանթի» պիտի հասկնայիր Ժանթիյի: Ի զուր կը փորձէի հասկցնել թէ՝ հոն երթալու համար պէտք էր մեթրօ առնել... ներքնապէս հրճուելով, որ ես անոնցմէ լաւ կը ճանչնայի Փարիզը: Օր մը երբ փորձեցին բռնաբարել զիս, հասկցայ թէ ո՛ւր կը գտնուիմ:

Կարելի էր դատ բանալ այդ աղջիկներու դէմ, դատապարտել տալ զանոնք անչափահաս մը «գլխէ հանելու» ամբաստանութեամբ, բայց ես գաղափար չունէի անչափահաս պղծելու դատապարտումի օրէնքներուն, ո՛չ գործաւորի իրաւունքներուն, ո՛չ ալ երկրի որեւէ օրէնքի մասին:

Չեմ յիշեր թէ որքա՛ն ատեն մնացի Գալուստի մօտ: «Գերի»ի հանդէպ գործուած անիրաւութիւնները բարդուեցան: Զարաշահութիւնները բարդուեցան, յերիւրանքները յորդեցուցին բաժակը: Ես սեւամորթ չէի... երկա՛ր ատեն սեղմած ակռաներս քակուեցան, կոկորդէս դուրս ժայթքեցին հայերէն, նաեւ նոր սորված քանի մը ֆրանսերէն բառեր... եւ որովհետեւ «թեւերս» սկսած էին «բուսնիլ», փորձեցի թռչիլ մինակս: Առաջին թռիչքս եղաւ քայլ մը անդին՝ Ռիւ տը Գիլի, եւ երբ զգացի թէ բոլոր ուժերս գտած եմ՝ երկա՛ր թռիչք մը կատարեցի դէպի «Ապագայ»ն՝ ի մեծ գոհունակութիւն Արշակ Զօպանեանի...:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»Ը ՄԱՐԻՈՆԷԹՆԵՐՈՎ

ԼԵՀԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻ ՄԸ ԿՈՂՄԷ

Ուղղակի, պարզ եւ անմիջական մուտք մը՝ զերծ ամէն ձեւակերպութենէ՝ արդէն իսկ մթնոլորտի մէջ կը դնէ հանդիսատեսները: Քրիսթոֆ Կլոքովսքի, որ նաեւ յղացողն է մարիոնէթներուն՝ պատրաստուած թուղթէ եւ տաշուած փայտի վրայ, կը կատարէ նաեւ ներկայացնողի դերը: «Արեւելեան - Եւրոպայի համար Հայաստան նշանաւոր է Երեւանի ձայնասփիւռի սրամտութիւններով, Հայաստանը սակայն, ծանօթ է նաեւ եւայլն, եւայլն, եւայլն, եւ հիմա գիտեցէ՛ք»: Բեմին խորքը, աւելի ճիշդ կ'ըլլար ըսել փոքրիկ պաստառի մը վրայ, Արարատ աստիճանաբար իր գլուխը կը ցցէ երաժշտութեամբ՝ Ջրհեղեղը կը ներկայացուի: Ներկայացնողը կը խօսի Հայաստանի աշուղներու մասին. արդէն իսկ Սայեաթ - Նովայէն երգ մը կը լսուի. քանի կու գայ աշուղը, վրան քիչ մըն ալ արդիական բան մը կայ, քամանչայի փոխարէն կիթառ մը ունի: Տեսարանը անմիջապէս կը փոխուի - աշուղի մէճլիսն որ պիտի պատմէ մեզի մեր բոլորին ծանօթ, Յովհաննէս Թումանեանի «Քաջ Նազար»ը:

Հոս անմիջապէս պիտի երթանք ներկայացման վերջաւորութեան, երբ տեսակցութիւն ունեցանք «Գրասնա խումբ»ի ամբողջ կազմին հետ: Մեր առաջին հարցումը բնականաբար կ'ըլլայ մեր զարմանքը յայտնել, թէ ի՞նչպէս լեհական խումբ մը յանկարծ մեզի կը ներկայանայ «Քաջ Նազար»ով: Կլոքովսքի կը պատասխանէ մեզի, ըսելով թէ 1980-ական

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

Սակայն, այս տոհմական հպարտութիւնը Թումանեանի մօտ չէր արտայայտւում ազնուական գոռոզութեամբ, որ յաճախ կարելի էր տեսնել, օրինակ, Ղարաբաղի Մէլիքների նոյնիսկ կրթուած ժառանգների մօտ: Թումանեանը շատ ժողովրդական կամ ընկերական մարդ էր. մեծի հետ՝ մեծ, փոքրի հետ՝ փոքր և ամէնքի հետ խոնարհ ու սիրալիր: Նրա տոհմական հպարտութիւնը սնունդ էր տալիս այլ տրամադրութիւնների:

Սրանից առաջինը հայրենասիրութիւնն էր, որով, ինչպէս յայտնի է, Մամիկոնեան տոհմը այնքա՜ն փայլել է մեր Պատմութեան մէջ:

Թումանեանը հայրենասէր էր բառիս լաւագոյն իմաստով: Հայի Հայրենիքը, հայ ժողովուրդը իբրեւ ազգային ուրոյն հաւաքականութիւն, հայկական հանճարի հին արտադրութիւնները, մեր ազգային մշակոյթի ներկան ու ապագան անխզելիօրէն կապուած էին նրա հոգու հետ: Անկեղծօրէն հրճւում էր, երբ մի լուսաւոր բան էր յայտնագործում մեր անցեալի կամ ներկայի մէջ եւ խորապէս ցաւում մեր հին ու նոր կեանքի յոռի կողմերի վրայ:

Այս հայրենասիրութիւնը պղատոնական չէր, այլ խիստ գործօն. որովհետեւ նա խթանւում էր շարունակ հանրային գործ կատարելու մի տրամադրութեամբ, որ խիստ տիրական էր Թումանեանի մէջ եւ նրա նկարագրի երկրորդ յատկանշական գիծն էր կազմում: Հակառակ մեր բազմաթիւ գրողների, որոնք, քաշուած հանրային գործերից, սիրում էին անձնատուր լինել գրչին ու թղթին, Թումանեանը ամէն առթիւ նետւում էր հասարակական կեանքի եռուզեռի մէջ եւ մինչեւ անգամ յաճախ ինքն էր առիթներ ստեղծում հանրային գործերով պարապելու համար: Ինչպէս ամէնքը, նոյնպէս եւ ինքը Թումանեանը քաջ գիտէր, որ այս գործերը վնասում են իր գրական աշխատանքներին. բայց հանրային գործչի ջիղը նրա մէջ աւելի զօրեղ էր, քան գրողի աւիւնը:

Հայ ազատագրական շարժումները 90-ական թուականների վերջերից սկսում են ծաւալուել Կովկասում. Թումանեանը նրանց մէջն է: Եկեղեցական կալուածների բռնագրաւման եւ Հայ - Թաթարական կռիւների ժամանակ, մենք տեսնում ենք նրան խիստ գործօն դերի մէջ: 1912-ին Թիֆլիսում կազմւում է Ազգային Բիւրօ Թիւրքահայ ժողովրդի քաղաքական պահանջները պաշտպանելու համար՝ Թումանեանը անդամ է Ազգային Բիւրոյին: Համաշխարհային պատերազմի սկզբին առաջանում են Հայ - կամաւորական շարժումները՝ Թումանեանը նրանց մէջն է յորդորողի եւ խրախուսողի դերում: 1915-ին, ռուսական զօրքերի նահանջի հետեւանքով, Վասպուրականի եւ Տուրուբերանի աղէտահար ժողովուրդը թափւում է Արարատեան դաշտը՝ Թումանեանը իբրեւ առաջիններից մէկը՝ նետւում է քօլերայով ու բծաւոր տիֆով վարակուած այդ գաղթական բազմութիւնների մէջ՝ նրանց ցաւերն ամոքելու համար: Զինադադարից յետոյ, Թիֆլիսում կազմւում է հայկական մի նոր Բիւրօ՝ որոշելու համար, թէ ի՛նչ վնասներ է կրել անդրկովկասեան Հայութիւնը Թիւրքական արշաւանքներից, եւ մենք տեսնում ենք Թումանեանին այդ Բիւրոյի նախագահի պաշտօնում: Հայ - վրացական պատերազմի ժամանակ, Թումանեանը ոտ - ձեռ ընկած աշխատում է օր - առաջ վերջ տալ ընդհարումներին: Թիւրքական երկրորդ արշաւանքի ժամանակ (1920) նա կենդանի աջակցութիւն է ցոյց տալիս այն բոլոր գործիչներին, որոնք Վրաստանում հայ կամաւորներ էին ժողովում Հայաստանի բանակն ուժեղացնելու համար: Փետրուարեան ժողովրդական ապստամբութեան ժամանակ, նա շտապում է Հայաստան՝ պայքարող կողմերի կրքերը հանդարտացնելու եւ խաղաղութիւնը վերականգնելու համար: Վերջապէս, խորհրդային իշխանութեան օրով, երբ հարկ է տեսնում արտասահմանի Հայութեան մէջ օժանդակութիւն կազմակերպել սովահար Հայաստանի օգնութեան համար, Թումանեանը, չնայած իր հիւանդոտ վիճակին, ստանձնում է Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէի նախագահութիւնը եւ համապատասխան առաքելութեամբ գալիս արտասահման:

ԱՐՇԱԿ ՉԱՄԱԼԵԱՆ

(Շար. 3)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

...թաւականներուն կ'աշխատէր Ալֆորվիլ՝ ...մարխնէթներու պատրաստութեան արուեստանոցի մը մէջ: Հոն կը ծանօթանայ ...Հայերու: Անոնց հետ նախ կը մտածեն ...ներկայացնել «Սասունցի Դաւիթ»ը: Սակայն նկատի ունենալով որ այս գործին պատրաստութիւնը կը պահանջէ հսկայական աշխատանք եւ միջոցներ՝ որպէս առաջին փորձ կ'ընտրեն «Քաջ Նազար»ը: ...ունենանք կարծիքներու փոխանակութիւն մը: Նախ իրենց համար առաջին ...երը կ'ըլլայինք՝ որոնք ներկայ կ'ըլլային ներկայացման: Իրենց համար եւս հետաքրքրական էր գիտնալ մեր կրած տպաւորութիւնը: Սոյն երկախօսութեան ընթացքին միտքերը պիտի կազմեն նաեւ բովանդակութիւնը մեր ներկայ Թղթակցութեան:

Նախ, որպէսզի գաղափար մը տրուի ...նազարը ստեղծող ժողովուրդին մա...ին, Թումանեան արդէն գրի առած էր ...իրենց բերան փոխանցուող ժողովրդական ...պատմութիւնը, գինքը տեղաւորելով ...պատմութեան մէջ, բեմադիրը կը դիմէ ...պատշաճեցումի մը: Որպէս նախաբան կը ներկայացնէ Ջրհեղեղը եւ Արարատին ե...ւնալը: Երկրորդ պատշաճեցում մը՝ ա...ւոցը: Երրորդ յաւելուածը մնջախաղ ը...նող դերասանն է, որ խաղի ընթացքին ...ընդմիջէ՝ աչքառու դարձնելու համար ...երգ մը վիճակներ: Օրինակ մը տալու համար.- երբ Նազար պատերազմի կ'երթայ գրացի երկրի բանակին դէմ, սոյն ...դերասանը Նազարը կը հեծցնէ ձիուն վըրայ: Խնջոյքի պահուն գինիի խոշոր տակառով ներս կու գայ, գինի կը մատուցանէ եւ կը խմէ: Յաճախ Նազարը կ'երկարէ իր մնջախաղով եւ ընդմիջումներով: Սեւ հագուած է, սեւ պեխերով եւ ...ոչ մանկականութիւն մը կու տայ իր ...խաղին: Իր ներկայութիւնը, մարիոնէթներու կողքին, կը հարստացնէ տեսարանը ...եւ աւելի շարժուն տարր մը կը մտցնէ ...խաղի ընթացքին:

Ինչպէս արդէն բացատրուած է յայ...տագրին մէջ, երիտասարդ արուեստագէ...տուհի Խվա Սթիքալա կը յղանայ սէնո...գրաֆի մը որ պիտի նմանէր բեմին վրայ ...երու յաջորդող պաստառներու շարժին: ...թքին մէջ ունէր հաւանաբար մանուկներ որոնք Նազարը ներկայացնող պատկերազարդ գիրքի ...էջերը կը դարձնեն: Ներկայացումը ...հաստատերմ կը մնար այս կեցուածքին: ...ներկայացման հիմնական թերութիւնը ...այն էր, թէ Նազարին նկարագիրը կը մը...նար «չէզոք»: «Քաջ Նազար»ը իր բնագ...րին մէջ պէտք է հասկնալ, իր ամբողջական հակասութեան մէջ: Քաջ կ'անուանուի՝ վախկոտ է: Հերոս կը դառնայ՝ ...վախկոտ մնալով, նոյնիսկ առանց անդրադառնալու թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ ...էրպէս: Մարդիկ հերոսի կը վերածեն ...գինքը՝ դէպքերու պարզ զուգադիպութեամբ: Թշնամի թէ բարեկամ կը ստեղծեն հերոս մը, որուն մէջ ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունին: Հերոսի ըմբռնումը թէ՛ հերոսին մօտ, թէ՛ գինքը ստեղծողներուն մօտ՝ խնդրոյ առարկայ է: Նոյնիսկ Նազար իր վախկոտութիւնը ...կը պահէր եւ տակաւ ճիշդ հակառակ արդիւնքը կու տայ: Ահա այս երկուութեան մէջ պէտք է տարուբերէր Նազարի տիպարը: Մէկ կողմէն իր միամտութիւնը, միւս կողմէն ըլլալու բան մը՝ որուն չէր սպասեր: Հոս է առանցքը ամբողջ խաղին, վիճակներու այս փոփոխականութեան ըլլալուն եւ չըլլալուն միջեւ: Այս նրբութեան վրայ պէտք է կեդրոնանար խաղին ձեւական ամբողջ կառոյցը՝ տիպարներու շարժուձեւերէն մինչեւ ձայներուն ելեւէջները: Նման վիճակ մը ստեղծելը կ'ենթադրէ առաւելաբար կեդրոնանալ դիմախաղի վրայ, ինչ որ դիւրին չէ տալ մարիոնէթներու պարագային՝ որոնք կախում ունին թելերու շատ նուրբ շարժումներէն: Զենք ուզեր այնչափ առաջ երթալ, խնդրոյ առարկայ դարձնելու համար խումբի ըմբռնումներով պատրաստուած մարիոնէթները. սակայն իրենց ներկայ ձեւին մէջ չէին կրնար տալ պահանջուած դիմակախաղը: Առնենք, օրինակ, կզակները բոլոր մարիոնէթներուն, որոնք զերծ էին շարժելու կարելիութենէն այլապէս կարելի պիտի ըլլար պահանջուած դիմախաղերը ստեղծել: Թէեւ, իր «սառած» վիճակին մէջ, Նազար արդէն բաւական կ'արտայայտէր, միամտութիւն, զարմանք եւ ապշութիւն: Պէտք էր սակայն աւելի ցցուն դարձնել Նազարին տիպարը. հետեւաբար, պէտք էր աւելի շարժել ձեռքերը եւ մարմինը՝ լաւագոյնս շեշտելու քաջութեան եւ վախկոտութեան միջեւ եղող այդ վիճակները: Ընդհանրապէս խաղը պատմողական նկարագիր ունէր եւ դժբախտաբար Նազարը չէր դառնար իւրայատուկ տիպար մը, աւելի պէտք է աշխատանք տարուէր իր շարժումներուն փոքր մանրամասնութիւններուն եւ գիծերուն վրայ, որպէսզի անոր նկարագիրը առանձնանար:

Վերջաբան.- Աշուղը դարձեալ կը վերադառնայ: Քիչ մը աւելի արդիականացած է: Վերջին անգամ մեզի ներկայացող աշուղը աւելի վառվռուն եւ աչքի զարնող էր՝ քան նոյնինքն Նազարը: Եզրակացնելու համար կրնանք ըսել որ լեհական այս խումբին լրջօրէն ըմբռնուած եւ աշխատուած գործը կարծիք մը կու տայ մեզի, հայ դիտողին, թէ Արեւմուտեանները ի՞նչպէս կրնան հասկնալ մեր Նազարը: Գործին մօտեցած էին սիրով եւ բծախնդրութեամբ. ոչ մէկ ճիգ չէին խնայած առաւելագոյն չափով տալու հայկական մթնոլորտ մը, սկսեալ մարիոնէթներու երկար պեխերէն եւ կոր քիթերէն՝ մինչեւ Փոնի պաստառները եւ Զեւլաւ Կլաուքովսքիի պատշաճեցուցած եւ յօրինած երաժշտութիւնը: Երաժիշտը, որ երկու անգամ եղած է Հայաստան, ընդհանրապէս ծանօթ է հայկական երաժշտութեան եւ մասնաւորաբար Արամ Խաչատուրեանի գործին:

Յաջողութիւն կը մաղթենք իրենց, ըսպասելով «Սասունցի Դաւիթ»ին:

Ց. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Compagnie KRASNAL
MERCREDI ,SAMEDI, DIMANCHE — 15 H.
8, Rue Mousset - Nobert — Métro: Picpus
Tél.: 347. 33. 06

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՄԲԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս, Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան հովանաւորած Հայերէն Լեզուի Ուսուցման Կեդրոնի երկսեռ աշակերտութիւնը, դոհունակութեամբ վերադարձաւ հայկական ճամբարէն: Հոն, Ալպեան լեռնաշղթայի մէկ լանջին փակած խատուտիկ Անսէն աւանին մէջ, մեր աշակերտները ոչ միայն վայելեցին բնութեան բարիքները, այլեւ ստացան հայկական պայծառ շունչ, ամբողջ երեք շաբաթ, գիտակից եւ որակեալ ղեկավարներու հսկողութեան եւ հոգածութեան տակ: Սովորական ճամբարներէն տարբեր էր մեր ճամբարը, այն իմաստով, որ ամէն ինչ հայկական էր, եւ հայերէն բառերը կը թրթռային անմեղունակ երախաներու շրթներուն վրայ: Հայերէն լեզուն եւ Հայոց Պատմութիւնը (իր պարզութեան մէջ), մաս կը կազմէին առօրեայ զբաղումներուն:

Ըսենք նաեւ, որ Անսէնի օդափոխութեան կայանը, իր տեսակին մէջ լաւագոյններէն մէկն է, օժտուած արդիական բոլոր յարմարութիւններով եւ սարքաւորումներով: Եթէ, այս բոլորին վրայ աւելցնենք մասնագէտ ղեկավարները, ղըլխաւորութեամբ՝ Օր. Ս. Հարութիւնեանի, կ'ունենանք որոշ գաղափար մը վայրի մասին: Ընդհանրապէս, ճամբարները նըկատուած են ուտել - խմելու եւ հանգըստանալու հաստատութիւններ: Այս պարագան գիտնալով հանդերձ, հայ ազգային զգացումներէ առաջնորդուելով, ճամբարները ջանալ վերածել «Թուչնոց բոյներ»ու, ուր կարելի ըլլայ լսել «Հայ եմ ես»ի կանչերը ուրախ, եւ հայերէն բառերու եւ երգերու կարկաչները հոգեպարար: Գոհունակութեամբ կը հաստատենք, թէ մեր ճամբարին մէջ, մենք ականատես եւ ականջալուր եղանք հայկականութեան ներկայութեան: Հայերէնի դասագիրքերը լայնօրէն բացուած էին, եւ Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի տառերը կը խօսէին...:

Երկու շաբաթ ետքը, երախաներուն միացան իրենց ծնողքները եւ բարեկամները, որոնք յետ ճաշի, ներկայ գտնուեցան հանդիսութեան մը, որուն դերակատարները իրենց զաւակներն էին: Երգեր, արտասանութիւններ իրարու յաջորդեցին: Օր. Ս. Հարութիւնեան, իր զեկուցումին մէջ, ճամբարի կեանքին ընդհանուր պատկերը տուաւ: Ի միջի այլոց խօսք առին վաստակաւոր մանկավարժուհի Տիկին Գ. Գիւլպաստեան, ուսուցչուհի Տիկին Տ. Ջիրէկեան, Պ. Պ. Շաւարշ Փիրանեան եւ Առաքել Հարութիւնեան: Բոլոր խօսք առնողները, ծանրացան հայերէն լեզուի ուսուցման կարեւորութեան վրայ:

Հայերէն լեզուի ուսուցման հարցը, եւ անոր յաջողութեան ի նպաստ թափուած անհուն զոհողութիւններն ու բոլորանուէր ջանքերը, քաղցրութեամբ կը խօսին մեր սրտերուն: Ամէն հայ անհատ, որ կը ծառայէ այս սրբազան ձեռնարկին, նոյնիսկ նուազագոյն չափով, մեր բոլորին յարգալիր զգացումներուն արժանի պէտք է ըլլայ: Այսպէս առաջնորդուելով, յիշենք կարգ մը անուններ, որոնք մեր ճամբարին ստեղծման սատարեցին.- Տիկիններ՝ Սեդա Կուրտիկեան, Նիթուշ Մելքոնեան, Անահիտ Ստեփանեան, Անի Սիսակեան, Վերոնիք Թիլքեան, Գոհար Գիւլպասեան: Յիշեալ հայ մայրերուն թեւ ու թիկունք հանդիսացան Պ. Պ. Դաւիթ Պանտիկեան, Առաքել եւ Ռոպէր Հարութիւնեան եղբայրները, Գուրգէն Ստեփանեան, Պերճ Կարապետեան: Շնորհակալութեան սրտագին խօսք նաեւ, Պէյրութի Հայկազեան Գոլէճի շրջանաւարտ Պ. Անդրանիկ Նաշեանի, որ սիրայօժար զբաղեցաւ ճամբարէն ներս, մարզական հարցերով:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Տարտուի - Նախապէս Դորպատ - Համալսարանին հիմնադրութեան 350-ամեակին առթիւ, տեղւոյն ուսանողական թատերախումբը բեմադրած է Կեցցես Ակադեմիա թատերախաղը՝ նուիրուած համալսարանի անցեալին եւ անոր անուանի դարձած սաներուն: Ասոնց շարքին պատկերացուած է նաեւ Խ. Աբովեան:

Գրագէտին դիմագիծը ճշգրիտ պատկերացնելու մտադրութեամբ դերասաններ լուրջ ուսումնասիրութիւններ կատարած են, օգտուելով տեղւոյն դիւանատան նիւթերէն.- Անոր ուսման տարիները, քննութիւններուն արդիւնքները պարզող գեղնած էջերը, գրադարանին գիրքերէն օգտուելու համար անոր կատարած արձանագրութիւնները, եւայլն: Արտաքինին համար ալ նկատի առած են գըրագէտին ծանօթ դիմանկարը:

Համալսարանին մէջ ի պահ մնացած է Աբովեանի ձեռագիր աշխատասիրութիւնը, պարսկան շատ հին երգերու մասին: Գրագէտը իր ատենին զայն յանձնած է համալսարանին, իբրեւ նուէր:

Վերանորոգուած է այն տունը, ուր ան հիւրասիրուած է իր բարեկամ ուսուցիչ, համալսարանի փրոֆէսէօր Պարոտի կողմէ: Վերանորոգուած եւ ձեւաւորուած է Աբովեանի յաճախած գլխաւոր դասարանը: Անցեալ դարու առաջին կէսի ոճով վերայարդարուած այդ դասարանը անուանուած է Խ. Աբովեան: Հոն զետեղուած է գրագէտին կիսանդրին:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն Ե

- Քաղաք որ գացի, իմ զազանճի բարեկամս ինծի մէկը ծանօթացուց: Ես ալ ...շատ բանի տեղ չդրի: Էհ, ո՞վ ըլլայ, որ ...հանիք, էս մեր Տօքթ. Նայիրեանը: Հիմա նոր է, որ կ'ըսեմ էդ բանը, քանի որ անցած է տարի մը...: Փոքր մարդերու շատ գործ չունէր սափրիչ Աւտօն, ինչպէս կը խօսէր, որպէս թէ գինքը բոլորն ալ կը ճանչնային ու իր հալին ու կէֆը կը հարցնէին:

- Ի՞նչ կը պահես, Ակոբ, պէրպէր Աւետը ինծի ամէն բան ըսաւ: Ան կը պատմէ, ո՞վ իր խանութը մտնէ:

- Ի՞նչ կը պատմէ, էդ թոլ բերանը:

- Որ, էս գարունին պէլքի վար - ցանք չունենանք, որ երեքն ալ Փէտայիներ եղած են գիւղ մտնողները: Ինքը, գիշերով Մարգարի կնոջ ակռան քաշել կ'երթայ եղեր, մէկէն, ճամբան հանդիպեր է Զէրչի Կիրոսին: Ան ալ իրեն հալը - վախտը հարցուցեր է. փէլան, փստան...

Եւ իրաւ ալ, հետաքրքիր պատմող էր ...ստա Աւետ: Անոնք յափշտակուած մըտիկ կ'ընէին երբ մանաւանդ կը խօսէր, որ ողջ է Սպիտակ Ձիաւորը ու գարնան երկրումի վրայով Հայաստան պիտի մըտնէ 10.000 զօրքերով: Որ, Զէյնապը Մարտիկին հետ է, որ Հաճի Մուսան որոշեր է Պարսկաստան անցնիլ ու բէֆէ մը մըտնել երբ այլեւս չի կրնար չափուիլ մեր Մարտիկին հետ: Որ...

Թէ ինչպէս կը շարուէին այդ բոլորը սափրիչ Աւետին մէջ, Աստուած գիտէ: Առաջին անգամ ինքն էր որ կը հաւատար իր պատմութեան: Երեւակայութիւնը միշտ ալ իրական աշխարհ մը եղած էր անոր համար:

Օր մըն ալ, երբ երկու բեռ զէնքերու խօսքն ըրաւ սափրիչ Աւետ, յանկարծ Արութ Աստուր ոտքի ելաւ ու պոռաց երեսին.

- Ի՞նչ է չէնկէդ տաքցուցեր, շան լէօպէքն ես կտրեր: Քու էդ փարտիչ լեզուովդ կրակ պիտի թափես գեղին վրայ..

Արութ Աստուր բանդէտներէն էր ու ալ չմնաց սափրիչին խանութը: Սափրիչ Աւետ այդ պահուն, իրաւ հասկցաւ, որ արդէն լուրջ բան մը կը կատարուէր գեղին մէջ:

Սափրիչ Աւետ գէշ մարդ չէր, միայն ամէն բան գիտնալու հիւանդութիւնով բռնուած էր: Ան շատ բան չէր գիտեր, եւ սակայն ռէսին ու վարժապետին հետ գինքն ալ չարչարեցին:

Դեռ ձիւն կար լեռներն ու ճամբաները: Դեռ նոր իջած էր ջերմութիւնը Ջուրեբուն՝ երբ յանկարծ ժանտարմներ մտան Մ. գիւղին մէջ: Զինուոր երիտասարդները շատ արագ շարժեցան, հեթումի գլխաւորութեամբ գիւղէն դուրս ելլելու որ որեւէ պայթում չպատահի: Այնպէս ալ հրահանգուած էր իրենց: Գիշերով իրենց հետ վերցուցած էին նաեւ զէնքերը ու ճամբայ ինկած էին: Գարատաղի լեռներուն մէջ միանալու Մուրատի բանակին:

- Քու տանդ մէ՞ջ մնացեր են այդ երեք փէտայիները,- կը հարցաքննէր ժանտարմներու պետը, Մ. գիւղի ռէս Մարտոյին:

- Ես... ես... ոչինչ գիտեմ... աղա՛:

Ու խարազանի հարուածներ կ'իջնէին գիւղի ռէսի գիրուկ կռնակին, որ սկսած էր կապուտնալ ու արիւնոտիլ...

Յետոյ սափրիչ Աւտօն էր, որ կենդանիի ձայներ կը հանէր ամէն անգամ, որ խարազանի հարուածներ կ'իջնային անոր կռնակին...

Եօթը օրուան սարսափներէ յետոյ, հաւաքեցին Մ. գիւղի բնակիչները, ծեր, երախայ ու ճամբայ հանեցին դէպի անապատները: Գիւղէն հեռու, անոնք զատեցին կիները, տղամարդիկը առանձին ճամբայ հանելու համար: Անոնք առիթ տըրուած չէին գիւղացիներուն, նոյնիսկ ուտելիք առնելու իրենց համար:

Գիւղէն դուրս, ժանտարմները սկսած էին թալանի: Անոնք արդէն թալանուած, մերկ ու անօթի հագիւ կտրած էին երկու օրուան ճամբայ, երբ տեսան իրենցմէ առաջ ուրիշ հայ կարաւան մը Պիթլիսէն: Մ. գիւղի երիտասարդութիւնը արդէն հասած էր Գարատաղի լեռները, ուր կը կազմակերպուէին հայկական - քրտական խոշոր բանակները «այն օրուան» համար:

(Շար.- 656)

Օր. Ալիս Փափազեան ցաւով կը ծանուցանէ իր մօր՝

Տիկին ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

(ծնեալ Գասպարեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 21-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Սեպտ. 28, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն - Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Օր. Արմենուհի - Սոֆէլլա Պագըրճեան եւ ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն, բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

Տիկին ԱՆՆԻԿ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

Մասնաւոր շնորհակալութիւններ նաեւ Գիւտ Եպս. Նագգաշեանին եւ այն բոլոր միութիւններուն, որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ.- Կապոյտ Խաչի Պուլվառ - Օտոյի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է, փոխան ծաղկեպսակի, հետեւեալ նուէրները, Ժան - Փօլ Ժիօնի մահուան առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Մանուկեան 30, Տէր եւ Տիկին Կոնոյեան 20, Պ. Մազմանեան 40, Տէր եւ Տիկին Կոթիէ 20, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Դուլումճեան 50, Տէր եւ Տիկին Նուպար Սարօղլանեան 20, Այրի Տիկին Արաքսի Զաքարեան 10, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Այվազեան 50, Տէր եւ Տիկին Վահան Յակոբեան 100 Ֆ.:

Հանգուցեալ Տուտու Պօղոսեանի թաղման առթիւ.- Այրի Տիկին Սարգիսեան 10, Տէր եւ Տիկին Կոնոյեան 20, Տէր եւ Տիկին Կօթիէ 20, Այրի Տիկին Կոնոյեան 20, Պօղոսեան ընտ. 100, Տիկին Մանասէլեան 30, ընկերուհի Փարիզ Արմաղանեան Պաղտասար Զարուկեանի թաղման առթիւ փ.ծ. 50, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ասատուրեան (Լոս-Անճըլըս) 50 տոլար, ընկերուհի Նայըր Ղարիպեան 25 տոլար:

Թէյասեղանին առթիւ.- ընկերուհի Փարիզ Արմաղանեան 150, Այրի Տիկին Պէրպէրեան 500, ընկերուհի Մաքրուհի Խորտէքեան 50, ընկ. Վարժապետեան 50, ընկ. Դաւիթեան 50, ընկ. Սիմա Սարգիսեան 100, ընկերուհի Կոնոյեան 100, ընկերուհի Կօթիէ 50, Պ. Յովսէփ Արզումանեան 100, Տիկին Թիրիքեան 50, Տէր և Տիկին Գրիգոր Միւճէրէտեան (Փարիզ) 50, Տիկին Պուլեօ 100 Ֆ.:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Կ. Ս. Մ.

Միութիւնս որոշած է այս տարի եւս սահմանափակ թիւով համալսարանականներու կրթաթոշակ յատկացնել, հարցաթերթները ստանալու համար, դիմումները պէտք է գրաւոր կատարուին մինչեւ Հոկտեմբեր 15:

LES ANCIENS
DU LYCÉE GUETRONAGAN
32, rue de Trévise, 75009 Paris

VICKEN NAIRI
13 décembre

1982 — 1983

NEUF STAGES DE

Culture arménienne

D'OCTOBRE A DECEMBRE

3 stages de: «Connaissance de l'architecture arménienne».

Animés par VAHE MOURADIAN

de Janvier à Juin:

6 STAGES DE LITTERATURE ARMENIENNE

Animés par KRIKOR BELEDIAN

1.- **Bedros TOURIAN** et le romantisme arménien.
2.- **Hagop BARONIAN**: Medzabadiv Mouratzgannère».
3.- **Krikor ZOHRAB** et le réalisme. «Posdal» et «Réhan».
4.- **Zabel ESSAYAN**: «Mon âme exilée».
5.- **Haroutioun KURKDJIAN**; «Essai sur l'exil».
6.- **Vahé OCHAGAN**: «Ahazank».

Renseignements et inscriptions à la:
Maison de la Culture Arménienne de Décines
15, Rue de 24 Avril 1915 — 69150 Décines
Tél.: (7) 849. 42. 97

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՄԸ

Փարիզի 8-րդ թաղամասին շուրջ, կը փնտռուի վարձու յարկաբաժին մը, 2 սենեակ, բոլոր յարմարութիւններով: Հեռաձայնել.-

727 82 38

MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'AFORTVILLE

9, Rue de Madrid - 94140 Alfortville

REPRISE DES ACTIVITES

Le Mercredi, 6 Octobre

Inscriptions et réinscriptions:

- Mercredi, 29 Septembre	de 14 à 18h.
- Jeudi, 30 Septembre	de 16 à 18h.
- Vendredi, 1er Octobre	de 16 à 18h.
- Samedi, 2 Octobre	de 16 à 19h.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի ժողովը՝ Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28, ժամը 21-ին, եկեղեցւոյ սրահը:

Forum-Radio-Ararad

Tous les Dimanches — de 10h. à 12h.
Une émission destinée aux Communautés arméniennes de la Région Parisienne.
M. F. 98 Mhz.

Dimanche, 26 Septembre

Interview avec GERARD CHALIAND

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կազմակերպած պարահանդէսը, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2-ին, ժամը 21-էն սկսեալ.

PALAIS DE LA FOIRE
Pavillon d'Accueil
Avenue Georges Clémenceau
Orchestre «PAROS»
et le Chanteur populaire NORAIR

Հայկական ջերմ մթնոլորտ .. Պիւֆէ

GALERIE ARARAT

7, PROMENADE DES ANGLAIS

Nice

EXPOSITION PERMANENTE DE PEINTRES ARMENIENS

de

Vartan MAKHOKHIAN

à

CARZOU

cent toiles de maître

ouvert tous les jours sauf dimanche

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77, Rue La Fayette — 75009 Paris

A CREE

« RADIO ASK »

Restez à l'écoute de votre radio — 24 heures sur 24 — sur 100 Mhz.

Ecrivez à: **RADIO ASK — B. P. 425.09 - Paris 75009**

TELEPHONE: 416. 11. 33

ԿՈՉ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Աղքատախնամը վերջերս բազմաթիւ գործի դիմումներու դէմ - յանդիման կը գտնուի: Կը խնդրուի գաղութիս գործատէրերէն, որ եթէ պաշտօնեայի կամ գործաւորի անհրաժեշտութիւն ունենան՝ փութով տեղեկացնեն գրասենեակ.-

Աղքատախնամի Վարչութիւն

Հեռ.- 878. 02. 99 - 281. 17. 80
77, Rue La Fayette — 75009 Paris

CONCESSIONNAIRE EXCLUSIF

GARAGE CONTINENTAL

A. DEPPOYAN

8, Ave. de Lattre de Tassigny - 13100 Aix-en-Provence

Téléphone: (42) 23. 24.33

PRÉSENTATION - ESSAIS GAMME 82

OPTIMA Tours

VOYAGE EN ARMÉNIE

RÉVEILLON
DU JOUR DE L'AN ET NOEL
EN ARMÉNIE

DU 29 DECEMBRE AU 9 JANVIER

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

Renseignements et Inscriptions:

POUR NICE et LES ALPES - MARITIMES:
— Monsieur IKEDJIAN Arthur
29, Avenue St. Augustin — 06200 NICE
Tél.: (93) 83.35.03 ou (93) 88.76.08
— Monsieur GEDIKIAN Vasken
Tél.: (93) 88.06.41

POUR LE VAR:
Monsieur KASSIGUIAN Raffi
8, Rue des Ecoles
83710 — MONTAUROUX
Tél.: (94) 76.44.23

Lic.: A - 946 (Agence Agréé Intourist)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
28

MARDI
28 SEP
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.268 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.268

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ - ԱՐԵՒԵԼՔ

ՀՍԿԱՅ ՑՈՅՑ ԹԷԼ-ԱՎԻՎԻ ՄԷՋ

×

200-էն 400 հազար, ըստ թերթերու եւ աղբիւրներու, այն թիւն է, որ կը տրուի Թէլ-Ավիվի հսկայ ցոյցին մասնակցողներուն համար: Բացառիկ երեւոյթ մը, որ պատիւ կը բերէ նաեւ Իսրայէլի ժողովրդավարութեան, «Իսրայէլ կ'ուզէ գիտնալ», ինչպէս կը խորագրէ Լիպերասիոն եւ այդ էր որ կը պահանջէին հարիւր հազարաւոր ցուցարարներ, […]ակցելով թէ Սապրայի եւ Շաթիլայի անորակելի ջարդը անպատուեց Իսրայէլն ու իր կառավարութիւնը: Պաստառներու վրայ, երեք գլխաւոր նշանախօսքեր.- «Քննութիւն Պաղեստինցիներու ջարդին վրայ», «Դուրս ելէ՛ք Պէյրութէն», «Բանակցութիւն», եւ հատ մըն ալ, որ կիսապաշտօնական կը նկատուի «Պէկին, Հրաժարէ՛»:

Մամուլ, ձայնասփիւռ եւ հեռատեսիլ, երկու օր է, լայն տեղ կու տան այս ցոյցին, գլխաւորաբար այլ դիմագիծ մը ներկայացնելու համար Իսրայէլի: Փարիզի մէջ ալ, ոչ անշուշտ նոյն ծաւալով, բայց ցոյց մը կատարուեցաւ առջի օր, ի պատասխան հրէական ձախ կազմակերպութեանց հրաւէրին: Շուրջ հազար ցուցարարներ պաստառներով կը պահանջէին անկախ յանձնախումբի մը կազմութիւնը եւ Պէկինի ու իր կառավարութեան հրաժարումը:

Այս ցոյցերէն ետք, Կիրակի օր, աշխարհի բոլոր Հրեաները աղօթքի անցան, Եոմ-Քիփուրի նախօրեակին, մինչ Իսրայէլի մէջ, ոստիկանութիւնը ապահովութեան եւ պաշտպանութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք կ'առնէր սինակոկներու եւ հրէական բոլոր հաստատութիւններուն շուրջ, առաջքն առնելու համար որեւէ եղեռնափորձի:

×

Պէյրութ հասան Ֆրանսացիներէն ետք, Իտալացիները, բայց Ամերիկացիները կը սպասեն, որ իսրայէլեան զօրքը բոլորովին պարպէ Արեւմտեան Պէյրութը, ինչ որ դեռ ամբողջական բնոյթ չունի: Իսրայէլցիք կը քաշուին, բայց դեռ հոս ու հոն ուժեր կը մնան: Հասնողներն ալ, Ֆրանսացի եւ Իտալացի, կը սպասեն դիրք բռնելէ առաջ: Ի՞նչ բանի կը սպասեն, քանի որ յապաղումը կը ծառայէ Իսրայէլի, որու զօրքերը կը շարունակեն «մաքրագործումը»: Ձերբակալութիւնները եւ խուզարկութիւնները չեն դադրած, Լիբանանեան ձախ շրջանակներուն մէջ եւ «Լիբանանեան Ազգ. Շարժումը» (ձախ) 1500 անհետացումի մասին կը խօսի: Իսրայէլեան զօրքը տէր կը մնայ նաւահանգիստին եւ օդակայանին, ինչ որ բոլորովին դէմ է եղած համաձայնութեանց: Գալով Ամերիկացիներու նախապայմանին, ցամաք ելլելու համար, կը թուի թէ անգամ մը եւս «աչք գոցելու» քաղաքականութիւն մըն է, որպէսզի Իսրայէլացիք ընելիքնին ընեն եւ Ամերիկացիք ալ հոն չըլլան բան մը «տեսնելու» համար:

Մնաց որ, «քաղաքական» մաքրագործումներէն դուրս, իսրայէլեան զօրքը կողոպուտի եւ թալանի գործունէութեան ալ ձեռնարկած է եւ ֆրանսական մամուլի գործակալութեան (Ա. Ֆ. Փ.) գրասենեակն իսկ չէ խնայուած: Սպաններուն կը մնայ ներողութիւն խնդրել, հաստատելով թէ բանակին մէջ գէշ տարրեր կան եւ թէ յանցաւորները պիտի հետապնդուին եւ պատժուին:

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՈՒՐԻ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ԱՐԾԱԹԷ ՄԵՏԱԼԱԿԻՐ

Ծանրաբարձութեան աշխարհի ախոյենութեան 90 քիլօ ծանրութեան դասակարգին բուռն եղած է մրցակցութիւնը պուլկար Պլայկոեւի եւ Եուրի Վարդանեանի միջեւ: Առաջինը անցեալ տարի Լիլի մէջ ախոյեան հանդիսացած էր 90 քիլօ դասակարգին, իսկ երկրորդը՝ 82,5 քիլօ դասակարգին: Այնուհետեւ հայ ծանրաբարձը անցնելով 90 քիլօ դասակարգին, նոր յաջողութիւններ ձեռք ձգած էր եւ նրպատակակէտ դարձուցած 400 քիլօ բարձրացնելը: Սակայն, Լուպլիանայի մրցաշարքին՝ դասակարգին ախոյեանը հանդիսացած է դարձեալ պուլկար Պլակոեւ, բարձրացնելով 415 քիլօ (192,5 պոկելով եւ 222,5 քիլօ ուսէն նետելով)· Եուրի Վարդանեան 395 քիլօ բարձրացուցած է (185 քիլօ պոկելով եւ 210 քիլօ ուսէն նետելով) եւ շահած արծաթէ մետալը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՍԵՊՏ. 21-23)

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ «ՆԵՖԹՉԻ»Ի

Խորհրդային 45րդ ախոյենութեան դարձի մրցաշարքին, «Արարատ» Պաքուի մէջ 0-ի դէմ 1 կէտով պարտութեան մատնած է տեղւոյն «Նեֆթչի»ն: Լաւ խաղարկութիւն ցուցաբերած է 20-ամեայ Ռոբեր Բոստանջեան, որ առաջին անգամ հանդէս կու գար «Արարատ»ի կազմէն: Մինչ այդ, ան երեքուկէս տարի խաղացած է Դոնի Ռոստովի բանակի խումբէն: Սքանչելի խաղարկութիւն մը ցուցաբերած է Պօղոս Գալստեան՝ իր գրոհներով, խելացի փոխանցումներով, չէշտակի հարուածներով, հանդիսանալով նաեւ խաղին միակ կոլին հեղինակը:

Նոյն օրուան միւս խաղերուն արդիւնքներն են.- «Դինամօ» (Մինսկ) – «Կուբան» 3-1, «Դինամօ»(Թ) - «Տորպեդօ»(Ք.) 0-1, «Սպարտակ» - «Պախտակոր» 0-2, «Կայրաթ» - «Դինամօ» (Մ.) 1-2, «Շախտեոր» - «Զէնիթ» 4 - 3, «Դնեպր» - «Չերնոմորեց» 1 - 0, «Մետալիստ» - «Դինամօ» (Կ.) 0 - 0:

Այս խաղերէն ետք դասաւորման գլուխը կը գտնուէր Մինսկի «Դինամօ»ն 34 կէտով, որուն կը հետեւէին Թիֆլիսի «Դինամօ»ն 32, «Սպարտակ» 31 եւ «Արարատ» 30 կէտերով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈՆԻԱԹՈՎՍԿԻԻ մէկ աւելորդ խօսքը կը գրաղեցնէ մամուլ եւ ձայնասփիւռ 48 ժամ է: Ներքին նախկին նախարարը, Հանրապետական կուսակցութեան ազգային խորհուրդի նիստին, ձաղկելով օրուան վարչակարգը, չկրցաւ խուսափիլ անտեղի սրամտութիւններ փորձելէ, որոնք աւելի ըստղը կը վարկաբեկեն քան թիրախը: Այսպէս «Շառլօներու միութիւն մը» որակելէ ետք կառավարութիւնը, «սիփէռ-Շառլօ» որակեց Հանրապետութեան նախագահը: Ընկերվարականները, սկսելով նախարարապետէն հակայարձակման անցան եւ Մօռուա, նոյնիսկ ինք ալ փորձելով սրամիտ պատասխան մը, յայտնեց թէ եթէ Շառլօ ըսելով Չափլընի կ'ակնարկուի, շատ ուրախ է եւ գովեստ կը նկատէ: Փոնս, մեղմացնելու համար եղածը, կը յիշէ թէ Միթերան ալ, առենին, տուչէ եւ փիւըրը որակած էր Զօր. Տը Կօլը, բայց մէկը միւսը չարդարացներ:

ԺՈՐԺ ՄԱՌԷ Լատրոպուագիէռ հիւանդանոցը մտաւ Կիրակի իրիկուն, ընդհանուր քննութեան մը համար: Համայնավար պարագլուխը էնֆառքթիւս մը ունեցած էր 1975-ին եւ այս քննութիւնը ընթացիկ բնոյթ ունի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԹԵՐԹԵՐԸ ՀԱՍԱՆ ԻՐԵՆՑ ՏԵՂԸ

×

Իրիկունը մինչեւ ուշ ատեն աշխատած էի Խմբագրատան մէջ: Յաջորդ օրուան թերթին համար պատրաստութիւն, ձեռագիրներու ընթերցում կամ ընտրութիւն, նամակներ, ուրիշ թերթերու վրայ նետուած ակնարկ, եւ ահա ժամերը անցեր էին առանց որ նշմարէի: Վերջացուցի, պայուսակս առի ու ելայ:

Երբ Խմբագրատան եռեւի չուկայէն կ'անցնէի, յանկարծ տեսայ մեր ցրուիչներէն մէկը: Պողովաճարի մը առջեւ կեցած, կը նայէր ցուցադրուած ապրանքներուն, կարծես առանց ընտրութիւն ընել կարենալու:

- Այս մարդը հոս ի՞նչ գործ ունի, ըսի ես ինծի ժամացոյցիս նայելով:

Երեք անջատ թաղերու ցրուիչն էր ան: Տունէ տուն թերթ կը բաժնէր: Ինծի այնպէս կը թուէր որ սա ժամուն ան պէտք է զբաղած ըլլար թերթերը հոս հոն ցրուելով:

Բայց թերթի կապոց չունէր թեւին տակ եւ ժամացոյցս ինծի յանկարծ յիշեցուց որ ցրուիչը իր գործը աւարտած էր արդէն ու կը պատրաստուէր տուն դառնալու, այնպէս ինչպէս կ'ընէի ես: Տաքուկ մտածում մը համակեց զիս:

- Թերթերը իրենց տեղը հասած էին ուրեմն, ըսի ինքս ինծի:

Թերթերը հասած են իրենց տեղերը: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը հիմա սկսած է ապրիլ այն կեանքը որ վերապահուած է իրեն: Կարճատեւ բայց շահեկան կեանք մը անհաւասիկ, կեանք մը որ քանի մը ժամ պիտի շարունակուի գոց դռներու ետին:

Նայեցայ ցրուիչին, որ չէր տեսներ զիս: Ետեւս քովէն անցայ ու քալեցի ճամբուս վրայ: Կը քալէի ու կը մտածէի թերթերուն մասին, որոնք հասած էին իրենց տեղերը:

Դեռ քիչ առաջ հոս էին անոնք, այդ թերթերը: Մեր քովն էին, հազիւ ելած մամուլին տակէն, մելանի հոտը իրենց հետ: Հոս էին, դիզուած վրայ վրայի, երկուորեակ, երրորեակ, վեցորկեակներու, հազարորեակներու նման: Հոս էին ճակատագրական եղբայրութեամբ մը համրըուած, դասաւորուած ու կապոցներու վերածուած: Մէկ թերթը որքան կը նմանէր միւսին: Հրաշագործ մեքենան մէկ կաղապարին վրայէն ի՛նչպէս նոյնանման դուրս թափած էր զանոնք, ընդամէնը տասը, քսան վայրկեանի ընթացքին: Կրնայի՞ր մէկ թերթը զանազանել միւսէն:

Եւ հիմա անոնք տեղ հասած են ու ըսկըսած են ապրիլ իրենց վերապահուած կեանքը: Աստուած իմ, ի՛նչպէս բաժնըւեցան անոնք իրարմէ ու սահեցան տարբեր տուներու սեմերէն ներս: Եւ իւրաքանչիւր սեմէ ներս որքա՛ն տարբեր կեանք մը կը սպասէր իրենց, իրենց՝ որ ստեղծուած էին կարծես նոյն ճակատագիրը ապրելու:

Ահաւասիկ հիմա անոնցմէ մէկը սեմին վրայ երկար ժամեր է զուր կը սպասէ, մինչ ուրիշ մէկը ակնթարթի մը մէջ կը վերցուի անհամբեր սպասող դողդոջ ձեռքի մը կողմէ: Մէկը կը վերցուի ու անկոչ հիւրի մը նման անկիւն կը նետուի, միւսը կը սեղմուի կուրծքի մը վրայ ու ներս կ'առաջնորդուի: Մէկը կ'արժանանայ կարճատեւ ակնարկի մը ու մէկդի կը դրուի, ուրիշ մէկը քանի մը ժամ կը մընայ ձեռքերու մէջ: Մէկը կը կարդացուի առանձին հոգիի մը կողմէ, միւսը ձեռքէ ձեռք կը պտըտի: Մէկը կարդացուելէ վերջ կը պահուի գրադարանին մէջ, միւսը կը ծրարուի ու կը հասցէագրուի սիրելի հարազատի մը, ուրիշ մըն ալ քանի մը վայրկեան վերջ արդէն կը բռնէ աղբամանին ճամբան:

×

Ցրուիչը դեռ կը նայի պողովաճառին ցուցափեղկին, մինչ ես կորսուած եմ մըտածումներուս մէջ: Հոգիիս խորը մելամաղձոտ տպաւորութիւն մը կայ, երբ այսպէս կը խորհիմ տեղ հասած թերթերուս մասին: Կարծես պիտի աղօթեմ որ լաւ կեանք մը, գուրգուրոտ կեանք մը վերապահուի անոնցմէ ամէն մէկուն, անխտիր: Որովհետեւ ոչ ոք գիտէ թէ որքան քրտինք, որքան արցունք կայ անոնց մելանին մէջ: Պիտի աղօթեմ որ այդ թերթերուն ցոյց տրուած գուրգուրանքն ալ այնքան նման ըլլայ իրարու, որքան անոնք կը նմանէին իրարու, հասկէ ճամբայ ելլելէ առաջ: Պիտի աղօթեմ որ անոնցմէ ոչ մէկը ետ՝ Խմբագրատուն վերադառնայ տրտում ու տխուր, մերժուած կամ տունէն վտարուած զաւակի մը նման ճիտը ծուռ: Որովհետեւ ես ամէն օր կը տեսնեմ այդ մերժուածներն ալ, ետ վերադարձըւածները, որոնք նոյնքան կը նմանին իրարու, մէկը միւսին վրայ դիզուած, համրուած, դասաւորուած, բայց այս անգամ տխուր, ընկճուած, գլխահակ: Որքա՛ն փայլուն էին անոնք երբ օր մը առաջ կը մեկնէին տպարանէն, եւ հիմա որքան տժգոյն են, գալկահար: Եւ ատիկա՝ առանց որ մէկը ձեռք դպցուցած ըլլայ անոնց:

Թերթերը հասած են իրենց տեղը: Ի՞նչ ճակատագիր վերապահուած է արդեօք անոնց:

Ռ. Հ.

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ ՑՈՅՑԸ

Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 24, ժամը 19·30-ին տեղի ունեցաւ ԱՍԱԼԱ-ի համար Հայ Ազգային Շարժումի եւ Հայ Քաղաքական Բանտարկեալներու Զօրավիգ Յանձնախումբի կազմակերպած ցոյցը, յիշատակելու համար Փարիզի Թրքական հիւպատոսարանի գրաւման Ա. տարեդարձը, ինչպէս նաեւ զօրավիգ կենալու հայ մարտիկներուն:

Աւելի քան 600 հոգի հաւաքուած էին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ առջեւ, ուր Հայ Ազգային Շարժումի բանբերը՝ Արա Թորանեան, խօսք առնելով (ֆրանսերէն) կը վերյիշէր Թրքական հիւպատոսարանի դէպքը, անոր անդրադարձները, հետեւանքները: Յանուն Հայ Քաղաքական Բանտարկեալներու Զօրավիգ Յանձնախումբի խօսք առաւ (հայերէն) Արփիկ Զաքրեան եւ շեշտը դրաւ բոլոր հայ բանտարկեալներու զօրավիգ կենալու անհրաժեշտութեան վրայ:

Ժամը 20-ին ցուցարարներու թափօրը՝ ԱՍԱԼԱ-ի զինանշանը կրող կարմիր դըրօշակներ պարզած, եւ բազմաթիւ պաստառներով շարժեցաւ դէպի Ֆրանսուա Ա. փողոցը՝ արձակելով զանազան կոչեր:

Աւելի քան ժամ մը տեւող ցոյցը վերջ կը գտնէր Ալմա - Մարսօ մեթրոյի կայարանին մօտ, ուր դարձեալ խօսք առնելով Արա Թորանեան կոչ կ'ընէր միութեան, միացեալ պայքարի՝ մինչեւ վերադարձը հայկական բռնագրաւուած հողերուն:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ ՈՃԻ ԽՆԴԻՐԸ

ՀՐԱՆՏ ԹԱՄՐԱԶԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ - ՊԱՏՄԱԿԱՆ որոշ խնդիրներ, կարծես, ունեն աւարտուն կենսագրութիւն, վաղուց արդէն լուծուած են, եւ շատ դժուար է նոր բան ասել: Անցեալում մշակուած տեսակէտները, կրկնուելով, ամրապնդւում են եւ գնահատելիս՝ մարդիկ երեւոյթներին այլեւս չեն նայում առաջին հայեացքով: Այդպիսին է նաեւ Պետրոս Դուրեանի ոճի խնդիրը: Այդ մասին գրել են շատերը: Բոլորի կարծիքն էլ նոյնն է, միասնական, բոլորը միաբերան որոշել են Դուրեանի ոճն ու մեթոդը, ունեն պատասխանը՝ ռոմանտիզմ:

Գրականագէտները, ի հարկէ, հէնց այնպէս քմածին դատողութիւն չեն արել. նրանք ունեցել են Դուրեանի ռոմանտիկական դպրոց մղելու հող ու հիմք: Բայց բանն այն է, որ Դուրեանի երգերն ունեն ոճական - թեմատիկ որոշ տարբերութիւններ: Բանաստեղծութիւնների մի զգալի մասը՝ գրուած Մխիթարեանների շնչով կամ Ալիշանի ու Պէշիկթաշլեանի երանգներով, եւ դրամատուրգիան քննելիս, իրօք, դժուար է յանգել մի ուրիշ եզրակացութեան: Այս քնարի մէջ Դուրեանը երեւում է իբրեւ դարաւոր ռոմանտիկ: «Վիշտք Հայուն», «Իղձք առ Հայաստան», «Սիրեցէք զմիմեանս», «Երգ մարտին Վարդանայ» կամ անենք՝ կլասիցիստական յանգով գրուած ոտանաւորները՝ նուիրուած Խրիմեան Հայրիկին, «Նուագ է տարեդարձի Ազգ. Սահմանադրութեան», եւ կամ՝ ողբերգութիւնները: Այս բոլորը, անտարակոյս, գրուել են ռոմանտիկական, երբեմն էլ՝ կլասիցիստական ոճով: Բայց սրանք դեռ բոլորը չեն, մենք չպէտք է բաւարարուենք սոսկ քանակի գնահատութեամբ: Այս դէպքում առաւել կարեւորութիւն է ստանում գեղարուեստական բուն որակի խնդիրը, այսինքն՝ ստեղծածի այն մասը, որով Դուրեանը դարձել է Դուրեան: Ի՞նչ ենք ուզում ասել: Ռոմանտիզմի սահմաններում Դուրեանը չունի ստեղծագործական մեծ թռիչք, եւ եթէ կ'ուզէք, որպէս ռոմանտիկ բանաստեղծ նա զիջում է Ալիշանին եւ Պէշիկթաշլեանին, քաղաքացիական պոէզիայի «աշտարակուող» մեծութիւններին, չունի նրանց պաթոսը, հրապարակախօս շունչը, խաչալների խոր ընդգծումը, եւայլն, եւայլն:

Նոյնը կարելի է ասել նաեւ դրամատուրգիայի մասին: Դուրեանը գրել է պիեսներ: Շատ արագ, նոյնիսկ մի քանի օրում: Նրանց մէջ կան փայլուն էջեր, գեղեցիկ զգացումներ, սիմվոլներ, ինքնատիպութեան նշաններ, որոնք յետագայում պէտք է ճեղքէին կաղապարները, դուրս բացէին ճշմարիտ ստեղծագործութեան համար: Բայց ամբողջութեան մէջ դրամատուրգ Դուրեանը նոյնպէս շատ քիչ էր տարբերւում միւս ռոմանտիկ դրամատուրգներից: Այդ փորձերն ուշագրաւ են որպէս կուտակումներ, բնական նմանողութիւններ, որոնումներ, որոնք նրա ստեղծածի անքակտելի մասն են, բայց ոչ երբեք այն էականը, որով Դուրեանը դարձել է ուսուցիչ, բացել է իր էջը, վառել է իր հրդեհը, հիւսել իր ոճը: Խօսքը վերաբերում է այն մօտ մէկուկէս տասնեակ տաղերին, որոնց մէջ բանաստեղծը երեւում է բուն մեծութեամբ: Անձնական ծանր կեանքի՞, գրական բընազդի ու մղումների՞, թէ մէկ այլ պատճառով, Դուրեանը կեանքի վերջին տարում մտնում է իրապատում հիւսուածքի հունը, ռոմանտիկական պաթոսի եւ բարձր ոճի ոլորտից իջնում է դէպի առօրեան եւ իրականութիւնը:

Անշուշտ, գրական զարգացման ընթացքը ինքնին արդէն ենթադրում էր ռէալիստական ոճի ու մեթոդի անհրաժեշտութիւնը: Այսպէս, հէնց 70-ական թըւականներին արեւմտահայ արձակի մէջ արմատաւորուեց ռէալիզմը: Բայց, ըստ երեւոյթին, այստեղ էական դեր խաղացին նաեւ բանաստեղծի կեանքը, անհատական ողբերգութիւնը, որոնք նրան կանգնեցրին դառն իրականութեան եւ դաժան ճակատագրին դէմ - յանդիման: Նա ամբողջովին համակուած էր նոր ցաւերով, ռոմանտիկական ոճը տեղի է տալիս օրէցօր «պատրոյգի պէս հալուող ու մարուող» պատանու ապրումների առջեւ: Նրա պոէզիան բորբոքւում է անձնական կեանքից, անհատականից, մասնաւորից, այսինքն՝ որոշ իմաստով բանաստեղծը նիւթ է քաղում իր կեանքից, ստեղծում իր կենսագրութիւնը, իր օրագրութիւնը: Դա այն մասնաւորն է, որով Դուրեանը բարձրանում է դէպի ընդհանրացումներ: Հէնց այստեղից սկսւում է ռոմանտիկական եւ ռէալիստական ոճերի տարբաժանումը, քանի որ առաջինը չի սիրում այդ անհատականացումը, մասնաւորը, նախատիպն ու նախապատմութիւնը: Առաջին անգամ հայ նոր բանաստեղծութեան մէջ անհատի անձնական կեանքը, իրական փաստը, կենցաղը, մանրամասը, շօշափելի միջավայրը դառնում են ստեղծագործութեան նիւթ: Այս մթնոլորտի մէջ էլ ձեւաւորւում է հերոսը: Դա Պէշիկթաշլեանի քաջարի նահատակը չէ, ոչ էլ Ալիշանի ոսկեզօծ մշուշով պատուած հնադարեան հերոսը: Դա դատապարտուած մարդն է, հիւանդ պատանին, որն ամէն օր կռիւ է տալիս մահուան հետ եւ զգում է օրհասը: Հերոսի մէջ շատ բան կայ հէնց Դուրեանի հոգուց, սակայն որոշ յատկանիշների շնորհիւ, ապրումները դարձել են հանուր մարդկային եւ յուզիչ: Այս կերպարը ըստեղծելիս երեւան է եկել հոգեբանի եւ ռէալիստի ձիրքը, որի շնորհիւ Դուրեանը դարձել է հայ նոր բանաստեղծութեան հիմնադիրներից մէկը, ուսուցիչ, որ ճանապարհ է բացել շատերի համար:

Բանամեայ Դուրեանը մի տասնեակ ոտանաւորով բացում է մի խորհրդաւոր աշխարհի վարագոյր, ստեղծում կենդանի, բնական մարդու, հիւանդ պատանու կերպարը: Ուշագրաւ մի փաստ. Դուրեանի լաւագոյն ոտանաւորներից ամէն մէկն ունի կենսական հիմք ու նախապատմութիւն: Միթէ՞ ռոմանտիկ բանաստեղծութիւնը չունի կենսական հիմքեր: Բնական հարց: Առանց անհատական, կենսական լիցքի, ի հարկէ, չի կարող ծընուել իսկական բանաստեղծութիւն: Բայց կարեւորն այն է, թէ ինչի վրայ է դըրուած տրամաբանական շեշտը, ինչի վըրայ է կենտրոնանում պատկերը, այդ լիցքի՞, փաստի՞, կենսագրութեա՞ն, տառապանքի՞, թէ՞ դրանցից խթան առած և բացուած ռոմանտիկական պատկերացումների, խաչալների ու երազների վրայ, այսինքն՝ բուն խրդութեա՞ն, թէ՞ երեւակայութեամբ լրացուած անցեալի, խաչալանի եւ գալիքի վրայ, իրական հոգեկան ապրումների եւ անցքերի՞, թէ՞ հըռաւոր հեռանկարների վրայ: Ալիշանը, օրինակ, ժամանակից լիցքի մղումով, ստեղծում էր Հայոց հնադարի քաջութեան գործերի պատմութիւնը, Պէշիկթաշլեանը շիկացնում էր Զէյթունի ապստամբութեան դրուագները:

Իսկ Դուրեա՞նը: Նա խորասուզւում է ինքն իր մէջ, բացում սիրոյ, ցաւի եւ երազների մինչ այդ մեզ անյայտ դաղտնիքների մի աշխարհ: Հիմք է դրւում մարդագիտութեանը, անհատի հոգու ուսումնասիրութեանը, բանաստեղծի դիտողական լոյսը ընկնում է բնական միջավայրի, կենդանի կալերի եւ ներաշխարհի վրայ: Համեմատենք ռոմանտիկ Լամարթինի եւ Դուրեանի «Լճակ»-ները: Ֆրանսիացի բանաստեղծը յիշում է հեռաւոր մշուշոտ երջանիկ օրը, իր սէրը, ծուէններից ու վերյուշներից ձեւաւորում է երազային եզերքը: Իսկ Դուրեա՞նը: Կարծես նրա դիմումը բնութեան երեւոյթին ու զուգահեռը նման են ռոմանտիկ հնարանքներին: Բայց ոչ: Դա Դուրեանի կեանքի պատկերն է, մի հարազատ, բընական էջ, ուր լսւում են անգամ փողոցներում իր հասցէին արտասանուած խօսքերը: Դու տեսնում ես գունատ, նիհար, ամօթխած, հիւանդութիւնից ընկճուած պատանուն, լսում ես շրջապատի մարդկանց դառն խօսքերը՝ նրա արտաքինի եւ սեւ ցաւի մասին: Բանաստեղծութեան մէջ բռնկւում է հոգին, շիկանում դրաման.

> Շատերը զիս մերժեցին,
> «Բնար մ'ունի սոսկ - բսին.
> Մին՝ «դողդոջ է, գոյն չունի -
> Միւսն ալ բսաւ - կը մեռնի»:
>
> Ոչ ոք բսաւ - հէգ տղայ,
> Արդեօք ինչո՞ւ կը մխայ,
> Թերեւս բլլայ գեղանի,
> Թէ որ սիրեմ, չըմեռնի»:
>
> Ոչ ոք բսաւ - սա տղին
> Պատռենք սիրտը տրտմագին,
> Նայինք ինչեր գրուած կան...
> - Հոն իրդեն կայ, ոչ մատեան:
>
> Հոն կայ մոխիր... յիշատակ...
> Ալեակէդ յուզին թող, լըճակ,
> Ջի քու խորքիդ մէջ անձկաւ
> Յուսահատ մը նայեցաւ...

Այս ոճը կեանքի ոճն էր, ապրած տառապանքի, ֆիզիկական ու հոգեկան ցաւի ոճը, անկրկնելի եւ նոր, որը չկար Ալիշանի եւ Պէշիկթաշլեանի մօտ: Դուրեանը ստեղծում է մի կեանքի եւ մի մահուան պատմութիւն, մեռնողի օրագրութիւն, մահուան հետ կռիւ մղող կեանքի տրամա, ուր չկան թէզը, մերկապարանոց կիրքը, միտումի ընդգծումը, ծրագրերը եւ մարգարէութիւնը: Այստեղ ամէն ինչ մանրամասն է, առօրեայ, «սովորական»: Այդպիսի մանրամասներով է ըստեղծւում նաեւ «Հայուհին» բանաստեղծութիւնը.

> Շոգենաւին սարաւանդը
> Նըստած անկիւն մ'առանձնակի՝
> Ուշադրութեամբ ես նոյն օրուան
> Լըրագիրները կարդայի:
>
> Մէկ մ'ալ յանկարծ սանդուխէն
> Վեր ելնելու ոտնաձայն մը
> Շըփոթեց զիս եւ աչերս
> Դարձուցի դէպ յայն կողմը:
>
> Հայուհի մ'էր վեր ելնողն,
> Բարձրահասակ եւ գեղադէմ.
> Անցաւ մօտէս նէ սիգանեմ,
> Նստաւ անկիւն մ'ինձ դէմ առ դէմ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅՈՒՇԵՐ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԹԻՒ

Ամէն վերամուտ յիշատակներ կ'արթընցնէ իմ մէջ, որոնցմէ մէկ քանին հակառակ տարիներ անցնելուն, երբեք չեն կորսնցներ իրենց այժմէութիւնը ու զիս կ'ապրեցնեն առաջի օրերու պէս:

Այս պատճառաւ է որ ամէն վերամուտին կը հրճուիմ անոնց հետ որոնք իրենց պայուսակը ձեռքերնին կամ կռնակնին չալկած, բռնակներու նման կը սկսին կրել իրենց կեանքին ամենանուիրական բեռը:

Վարժարանի սեմին առաջին քայլին հետ միասին, կու գայ նաեւ վախու ըզգացումը աշակերտի թեկնածուին մէջ, ապա փոխուելու երկու գլխաւոր պատկեր.

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

Բացի այս կարգի գործերից, Թումանեանը կենդանի հետաքրքրութիւն ունէր եւ դէպի մեր ազգային - մշակութային ձեռնարկները - մամուլ, դպրոց, կրթական - բարեսիրական ընկերութիւններ, եւայլն: Ցիշատակութեան արժանի են, մասնաւորապէս, նրա թափած ջանքերը՝ Հայ Գրողների Ընկերութիւնը կեանքի կոչելու եւ պահպանելու համար: Նրա նըպատակն էր այս ընկերութեան միջոցով ապահովել ապագան հայ գրականութեան, որ նա մեր ազգային մշակոյթի հիմքն ու թագեւպսակն էր համարում միաժամանակ:

Բոլոր այս մատնանշումները դեռ եւս լրիւ պատկերը չեն տալիս այն աշխատանքների, որոնց մէջ արտայայտուել են Թումանեանի հայրենասիրական եւ հանրային գործչի տրամադրութիւնները: Բայց դրանք էլ բաւական են՝ գաղափար տալու համար այդ տրամադրութիւնների ուժգնութեան մասին:

Սակայն, Թումանեանի հայրենասիրութիւնը ոչ մի առընչութիւն չունէր թըթու ազգայնականութեան կամ շօվինիզմի հետ: Նա բարեացակամ վերաբերմունք ունէր դէպի բոլոր ժողովուրդները եւ խորապէս վրդովւում էր ոեւէ ժողովրդի վերաբերմամբ կատարուած անարդարութեան դէմ:

Մասնաւորապէս բարեացակամ էր նրա վերաբերմունքը դէպի մեր հարեւան ժողովուրդները, որոնց ճակատագրին նա սերտօրէն կապուած էր համարում հայ ժողովրդի բախտը: «Տուտուց վրացի կամ ադէտ թաթար ենք ասում ու անցնում, չմտածելով, որ առանց Վրացու եւ Թաթարի բարեկամութեան ու գործակցութեան մենք ո՛չ հանգիստ օր կարող ենք ունենալ եւ ոչ բարգաւաճում» - ասում էր նա այն օրերին, երբ Թիֆլիսում Հայերի ու Վրացիների կրքերը շատ բորբոքուել էին, անդրկովկասեան պոլիտեխնիկումի վայրի ընտրութեան խնդրով (*):

Եւ մեր հարեւանների հետ մերձեցում ու բարեկամութիւն հաստատելու համար, Թումանեանն աշխատում էր մեծ անկեղծութեամբ եւ եռանդով:

Վրաց գրողներից եւ մտաւորականներից շատերի հետ նա լաւագոյն յարաբերութիւնների մէջ էր եւ աշխատում էր, որ այդ լաւ յարաբերութիւնները երկուստեք ընդհանրանան: Հայ - վրացական վէճերի գլխաւոր պատճառը նա տեսնում էր փոխադարձ անհասկացողութեան մէջ եւ սրա մեղքը վերագրում էր, ամէնից առաջ, երկու կողմի մտաւորականներին: Հայ - վրացական մերձեցման եւ գործակցութեան ջերմ կողմնակիցներից մէկի՝ Գ. Դիասամիձէի տանը 1913-ի աշնանը կայացած մի հաւաքոյթի ժամանակ, նա դառնօրէն գանգատւում էր, որ հայ եւ վրացի մտաւորականները յաճախ եռանդ չեն խնայում ուսումնասիրելու ոչ միայն ռուս այլեւ շա՛տ աւելի հեռաւոր ժողովուրդների մշակութային եւ քաղաքական կեանքը, մինչդեռ անմիջական հարեւանի կեանքին ու ձգտումներին մնում են կատարելապէս անհաղորդ:

Այս անպատեհութեան դէմ պայքարելու համար էր, որ Թումանեանը Հայ Գըրողների գրական - գեղարուեստական երեկոյթներից մի քանիսը յատկացրեց վըրացական գրականութեանը եւ երաժըշտութեանը: Գլխաւոր դերակատարներն այդ երեկոյթներում Վրացիներն էին:

1918-ի հայ - վրացական զինուած ընդհարումը շշմեցրել էր Թումանեանին բառիս բուն իմաստով: Նա գիտէր, որ մեր գործերը զէնք էին բարձրացրել Վրացիների դէմ՝ վերջիններիս կողմից բռնագըրաւուած Լոռին, որի համար ինքը պաշտամունքի զգացմունք ունէր, Հայաստանին վերադարձնելու համար: Նա չէր ժխտում նաեւ, որ վրաց կառավարութիւնը, իր վրդովեցուցիչ ոտնձգութիւններով, համբերութիւնից հանել էր հայ ժողովուրդը: Այնուամենայնիւ, նա չէր ներում Յ. Քաջազնունուն, որ կռուի հրաման էր տուել մի երկրի դէմ, որի հետ Հայաստանը տասնեակ դարերով ապրել է խաղաղութեան եւ բարի հարեւանութեան մէջ:

ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

(Շար. 4)

(*) Վրացիք պահանջում էին, որ այդ բարձրագոյն մասնագիտական դպրոցը շինուի Օրթաճալա կոչուած վրացական թաղամասում, իսկ Հայերն ուզում էին, որ նրան տեղ յատկացուի հայկական Հաւլաբարում:

...ներ իր համար որոնցմէ չուզեր բաժնուիլ, կը վախնայ կորսնցնել զանոնք ...եց տալով տարբեր պատկերներու: Այդ պատկերներէն գլխաւորը բաժանումն է իր ...ընտանեկան յարկէն, մայրիկէն, ապա միջավայրէն. իր մայրիկին տեղը իր դէմ առաջին անգամ տարբեր մէկն էր որ պիտի դիմաւորէր զինքը, պիտի սիրէ՞ր զայն, պիտի կարենա՞ր այդ ուսուցչուհին իր ...անձամ մայրիկին տեղը բռնել, ու այդ փոքրիկները իրենց պճլտուն աչուկներուն մէջ, առաջին բաժանման ցաւը դրկած, ...երեխան կը գալարուին հոգեպէս ու երկար ալ իրենց ծնունդով անմիջապէս կը ...սովորին նոր միջավայրին: Հոս է ահա մանկապարտիզպանուհիին մեծ դերը, ան է որ պատճառ կ'ըլլայ փոքրիկին մէջ ...ծագեցնելու սէրը գորգուրման հանդէպ, ...ր յառաջիկային պիտի տայ իր վարժարանը, կրկին ան է որ հակառակ ազդեցութիւն կրնայ ներգործել փոքրիկին ըղձային հոգիին վրայ:

Յաճախ խորհած եմ թէ ինչո՞ւ մանկապարտիզպանուհիներն են որ միշտ կը դիմաւորեն եկուորը, արդեօք անոնց տեղ ...արելի չէ՞ երիտասարդներ դնել (մանկապարտիզպաններ):

Կը խորհիմ թէ մանուկներու առաջին ուսուցիչները պէտք է որ ըլլան գեղեցիկ, ...անոյշ ժպիտով, փափուկ, նուրբ հոգիով ...կիներ, որպէսզի կարող ըլլան անոնք, ...կարենան դիւրացնել մանուկին առաջին ...վարժարան մուտքի դժուար գործը. այս ...ժամանակային եւ դժուար պարտականութիւնը կը ծանրանայ միայն ու միայն մանկամարդուհիներուն վրայ: Թերեւս այս է պատճառը որ երիտասարդ նուրբ մանկամարդուհիներ նախընտրուին փորձառու տարիքոտ մանկապարտիզպանուհիներու տեղ:

Վարժարան իմ ալ առաջին մուտքիս, բաժանման տուած հոգեկան ցաւը երբեք ...չեմ կրնար մոռնալ:

Տարին 1928, որոշուած էր մանկապարտէզ պիտի երթայի, կարելի չէր բաժնուիլ իմ սիրական մամաճիկէս ու մամաճիկիս հետ ապրած անմիջական միջավայրէս: Մայրս չկրցաւ զիս ճամբել ...նորս հետ վերամուտի առաջին սեմին: ...կը յիշեմ թէ ողբացեալ հայրս զիս դըրկելով տարաւ, տակալով այն հարուածներուն որ ես ոտքով ու ձեռքով կը տեղացնէի առատ արցունքներուս հետ, իր ...միջին եւ կռնակին:

Վերջապէս կը հասնինք Խասեան Վարժարանի մանկապարտէզի պարտէզը: Մեզ դիմաւորեց երիտասարդ, ժպտուն ու գեղեցիկ մանկապարտիզպանուհի մը, որ ...զիս հօրս ձեռքէն առնելով տարաւ նորեկ աշակերտներուն քով եւ սակայն ես երբեք չէի ուզեր բաժնուիլ հայրիկէս, ուսուցչուհիս փրկեց հայրս այս անախորժ վիճակէն, զիս կրկին ձեռքէն առնելով:

Հօրս բաժանումէն վերջ երբեք չուզեցի բաժնուիլ իմ ուսուցչուհիէս, որ միշտ իր քաղցր ժպիտով կը դիմաւորէր իմ անտեղի ու ձանձրացուցիչ արցունքներուս, ...այ էի, առաջին օրուան բաժանման ցաւը կար մէջս, բաժանում, որուն տարիներով ցաւը տարի ու գերի եղայ անոր ...ազդեցութեան:

Յաջորդ օրերուն որքան որ չէի վարժուեր ընկերներուս եւ սակայն ուսուցչուհիիս ձեռքէն բռնելու տեղ կախուած էի իր գոգնոցի գրպանէն, միասին էի իր հետ, որքան անախորժ վիճակ էր սա, եւ սակայն իմ գիտակից ուսուցչուհիս միշտ ժպիտը դէմքին վրայ, հանդուրժեր էր մինչեւ որ նոր վերամուտ մը եկաւ, բոլորովին զիս կապել իմ սիրելի վարժարանիս ու ընկերներուս: Ու անկէ վերջ շատ էի սիրած իմ վարժարաններս, որոնցմէ բաժանումը այս անգամ դժուար եղաւ: Վարժարանի այս անհուն սէրս կը պարտիմ իմ անզուգական առաջին ուսուցչուհիիս, Օր. Ազգանոյշ Ալիքսանեանի, այժմ Տիկին Ղազարեան:

Տարիներ սահեցան, ինքզինքս գտայ Խասեանի Նախակրթարանի վերջին դասարանը, կրկին դէմս էր սիրելի ուսուցչուհիս, որ այս անգամ տարրաբանութեան ծանօթութիւններ կը դասաւանդէր մեզի: Ի զուր վերամուտին հետ փնտռեցի այն անոյշ ու հիւրընկալ ժպիտը, որ կը կրէր իմ մանկապարտէզի շրջանիս, զոր այնքան նմանցուցեր էի մամաճիկիս ժպիտին, բայց ան ալ չկար, անոր տեղ դրուած էր գիտակից արտայայտութիւն մը որ կը պահանջէր իր ուսուցչի կեցուածքը:

Օր. Ալիքսանեանը կարճ միջոց մը մանկապարտիզպանուհիի իր պաշտօնէն ետք համալսարանական ուսումը շարունակելու համար Փարիզ եկած ու աւարտելէ յետոյ վերադարձած է Խասեանի իր պաշտօնին ու այս անգամ եկաւ իր կեցուածքով ըղգացնել ինծի թէ իմ մանկութիւնս շատոնց էր անցած:

Խասեանի մէջ շրջան մը պաշտօնավարելէ վերջ ամուսնացաւ Նախկին Կեդրոնականցիի մը, Կարպիս Ղազարեանի հետ, ու անկէ ետք ալ հեռացած էր ուսուցչական ասպարէզէն:

Ալ իմ սիրելի ուսուցչուհիիս միայն երբեմն կը հանդիպէի եւ այդ հանդիպումը կ'ըլլար շատ յուզիչ, հին օրերու յիշատակով:

Շրջան մը վերջ կը տեղեկանամ թէ Տէր եւ Տիկին Ղազարեանները Ժընեւ էին հաստատուած ու կը վարէին իրենց անձնական պանդոկը, զոր իր սիրելի ամուսնոյն մահէն յետոյ առանձինն կ'ընէ այժմ, տալով անոր տարբեր ուղղութիւն մը իր չինուածքէն: Բոլոր անոնք որոնք պատեհութիւնը ունեցած են Ժընեւէն անցնելու, շատ հաւանաբար առիթը ունեցած են Տիկին Ազգանոյշ Ղազարեանի Պարտիզակցիի յատուկ հիւրասիրութեան արժանանալու: Ամէն Հայ որ իր պանդոկը մուտք կը գործէ, ինքզինք կը գտնէ հայ քերվանսարայի մը մէջ: Հոն են Սփիւռքի Հայերը, եկեղեցական կամ աշխարհական. հոն հաւաքատեղի է աշխարհի վրայ իրար չճանչցող Հայերու, որոնք քով քովի գալով ազատօրէն, անվախօրէն, իրենց տան պէս, կարծիքի փոխանակութիւն կ'ունենան, հոն է որ կարծիքներ կը փոխանակուին ազգային խնդիրներու լուծման մասին, հոն է որ երեւան կ'ելլեն մեր անցեալ դառն խնդիրները տ ա ր բ ե ր երանգներով. հոն է որ նախ ափ կ'առնէ հայ պանդուխտ երիտասարդը, բաժանման ցաւը սրտին ու մխիթարութիւն կը գտնէ Տիկին Ղազարեանէ, իր համեստ կեցուածքով ու ձայնով:

Հայու ուղղութեամբ ամէն ինչ է Տիկին Ղազարեան, խնամակալը հայ վարժարանին, մէկ խօսքով նախագահուհին Ժընեւի հայ գաղութական բոլոր շարժումներուն:

Տիկին Ղազարեան քոյրն է Փարիզի Հայութեան մօտէն ծանօթ, մեր երէց Կեդրոնականցի եղբայրներէն Փրոֆ. Գառնիկ Ալիքսանեանի, որ ծանօթ է բոլորին, իր կրթական մեծ ծառայութեամբ:

Ալիքսանեանները բնիկ Պարտիզակցի են եղած: Պարտիզակը ծանօթ է բոլոր Հայերուն, հայաշատ գիւղաքաղաք մը Իզմիթի ծոցին վրայ լերան մը կողին կռթնած: Հոս պիտի չծանրանամ ըլլայ եկեղեցական, ըլլայ աշխարհական այն մեծ անձնաւորութիւններուն վրայ, զորս Պարտիզակ տուած է իր ծոցէն եւ սակայն պիտի չկարողանամ ալ անցնիլ առանց մէկ քանիին անուններն ալ չյիշելով:

Եկեղեցական անձնաւորութիւններ.- Մխիթարեան Ուխտէն՝ Հ. Արսէն Ղազիկեան, Հ. Հայունի, Հ. Ղ. Տայեան, Հ. Մկրտիչ Պօտուրեան եւ ուրիշներ. Հայաստանեայց Եկեղեցիէն՝ Թորգոմ Արք. Գուշակեան, Մկրտիչ Արք. Աղաւնունի:

Աշխարհականներէն.- Փրոֆ. Աբրահամ Տէր - Յակոբեան եւ Փրոֆ. Հրանդ Տէր-Անդրէասեան (Կեդրոնական Վարժարանի իմ հայերէն գրականութեան արժէքաւոր ուսուցիչս), նաեւ Փրոֆ. Գառնիկ Ալիքսանեան, եղբայրը իմ արժէքաւոր ու առաջին ուսուցչուհիիս՝ Տիկին Ազգանոյշ Ղազարեանի, եւայլն:

Ժընեւի Հայերը երջանիկ են իրենց մէջ ունենալով Տիկին Ղազարեանը, որ իր հաղուագիւտօրէն բարի ու նուիրական հոգիով կ'աշխատի անխոնջ, հայկական բոլոր ձեռնարկներու մէջ:

Յարգանք ու անվերջ երախտիք իմ անմոռանալի առաջին ուսուցչուհիիս ու կը մաղթեմ երկար կեանք ու կարողութիւն, իր որդեգրած ուղիին մէջ:

ՅԱԿՈԲ ՄՈՄՃԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱԿՈՒՄԲԻ ՄԸ ԾՆՈՒՆԴԸ

« ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԵՒ ԶԲՕՍԱՆՔ »

×

Նոր միութիւն մը ծնունդ առած է.- «Հանդիպում եւ Զբօսանք» հայկական ակումբը:

Մկրտութիւնը կատարուեցաւ Սեպտեմբեր 18-ին, Ռաժայի չէնքը, Սէն – Փիէռ - տը- Շանիէօ (Ռոնի նահանգ), ուր ժամը 18-էն առաւօտեան 1, պիֆէի եւ պարավայրի շուրջ, խրախճանքի ներկայ ծանօթացած է միութեան եւ միւս մասնակցողներուն:

Կազմակերպիչները նախ ներկայացուցին ակումբը եւ իր յառնակիչները.- ամուրի եւ ամուսնացած երիտասարդներուն, ոչ միայն Ռոն - Ալփ շրջանի, այլեւ ամբողջ Ֆրանսայի եւ այլ տեղերու, թոյլ տալ իրարու հանդիպել իրենց ազատ ժամերուն, որպէսզի ընդլայնին իրենց ծանօթութիւնները, բարեկամութեան կապեր ստեղծուին երիտասարդ Հայերու միջեւ:

Ապա, առաջարկեցին գործունէութիւններ, զորս կը փափաքին կազմակերպել.- Կիրակնօրեայ պտոյտներ, ուիք - էնտներ գիւղը, լեռը, ցայգահանդէս (ռեվէյօն) մը, դիմակաւոր պարահանդէս մը, ճամբորդութիւններ, եւայլն: Մասնակցողները, իրենք ալ այլ զբօսանքներ թելադրեցին:

Բոլորը ուրախ մեկնեցան եւ մանաւանդ գիրար կրկին գտնելու յոյսով, յաջորդ հանդիպումի մը:

ՆԵՐԿԱՅ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ

Արտասահմանի 16 երկիրներէ 41 հայ ուսուցիչներ մօտ մէկ ամիս հետեւած են դասախօսութիւն - դասընթացքներու՝ Երեւանի ուսուցիչներու կատարելագործումի հիմնարկութեան մէջ: Նիւթերը ընդգրկած են Հայերէն եւ Հայ Գրականութիւն, Հայոց Պատմութիւն, եւայլն: Երկու շարաթով Հայաստան այցելած են Եգիպտոսի երեք հայկական վարժարաններու - Գալուստեան, Նուպարեան եւ Պօղոսեան - աշակերտներ:

×

Հայաստանի հեռատեսիլի Ա. կայանին յայտագիրներէն մէկուն ընթացքին, Լեւոն Գաթրճեան՝ ընկերակցութեամբ դաշնակահարուհի Ջուլիէտ Սվազեանի, դասական եւ ժողովրդական երգեր մեկնաբանած է: Յայտագիրը, որ տեւած է կէս ժամ, բաւական հետաքրքրական նըկատուած է: Հայաստան կատարած իր այցելութենէն օգտուելով, Լ. Գաթըրճեան տասէ աւելի երգեր ձայնագրած է հայկական հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի ժողովրդական նուագարաններու խումբին հետ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

Վաղահաս պայթումի մը առաջքն առնելու համար, զգոյշ միջոցներով, դիշեր ժամանակ, Մուրատի խումբը, առանձինն ու ցրուած ճամբայ ինկած էր հաւաքուելու Գարատաղի լեռնաշղթաներէն մէկուն մէջ, որ հեռու չէր Տիգրանակերտէն: Գարատաղի լեռներուն մէջ Վարդանն արդէն լուր առած էր, որ Խեչոյի խումբը ու Սեւ Մակարը իր 4000 մարդերով արդէն հասած են Վանի լեռները: Վարդան, ինքն ալ պիտի անցնէր Երզրումի կողմերը: Պիտի անցնէր ծանօթ քիւրտ աշիրէթապետներու սահմաններէն: Այդ անցքերը առանձնապէս ապահոված էին Հաճի Մուսան ու Խալիլը:

Շէյխ Պէտիրի սահմաններէն երբ Հաճի Մուսայի, Վարդանի, Մուրատի ու Կայծակի ուժերը քաշուեցան լեռները, Խալիլ, իր տասը քիւրտ ընկերներով ճամբայ ինկաւ դէպի Միջագետք, այնտեղ Քիւրտերուն մէջ աշխատանք կատարելու համար:

Անոնք Միջագետքի մէջ իմացան, որ արդէն սկսած է Թուրք եւ պալքանեան պատերազմը:

Այդ ժմեռ Հաճի Մուսան այցելութեան ելած էր իրեն ծանօթ մի քանի քիւրտ ցեղապետներուն եւ վայելած անոնց լիշխանական ընդունելութիւնը: Ալին՝ նոյնպէս Հայաստանի հողերուն վրայ, քիւրտ ցեղակիցներուն մէջ աշխատանք պիտի կատարէր, միանալու համար Միջագետքի արշաւին...

Այդ աշխատանքներու շնորհիւ էր, որ դժուար չէր խումբեր ու զէնքեր տեղափոխել եւ այդ խումբերու վալաները յաճախ քիւրտեր կ'ըլլային:

Այդ ձմեռ քրտական շարժումը առած էր դիմագիծ ու նկարագիր, շնորհիւ Հաճի Մուսային, Խալիլին ու դուրսէն եկող քիւրտ մտաւորականներուն: Երեւան եկած էր նաեւ տնարոյս ու անակնկալ ուժեր, որոնց մէջ քրտութիւնը դարձած էր նպատակ եւ սնունդ առած էին իրենց ցեղային աւանդութիւններէն: Անոնք մըտած էին քիւրտ ժողովուրդին, աշիրէթապետներու սահմաններուն մէջ, կարեւոր դերեր կատարելու: Իրենց դերին մէջ մտած էին աշուղներն ու հէքեաթասացները: Պալքանեւթուրք ճակատին համար, զօրահաւաքէ փախչող քիւրտեր, արդէն կը միանային Հաճի Մուսայի բանակին: Այդ ձմեռ նոյնիսկ կատարուեցան մի քանի տեռօռներ Խալիլի մարդոց կողմէն:

Տեռօրի ենթարկուեցան անոնք, որոնք ուզած էին քրտական խումբերը վտանգել՝ իրենց հաւարով ու մատնութիւններով:

Շէյխ Ապտուլլահի տունը օր մը, օրցերեկով, Հաճի Մուսան մտած էր իր տասնեւհինգ ձիաւորներով ու շղթայի զարկած ամբողջ ընտանիքը ու պահանջած 800 չէրեկ ցորեն, հայ եւ քիւրտ բանակին համար:

Արդէն հայ բընճպէրներու սայլերը լըծուած էին տեղափոխելու համար 800 չէրեկ ճվալներով ցորենը, երբ իմացան, որ Հաճի Մուսան Շէյխ Շիրինի հողին վրայ ընդդիմութեան հանդիպած է ու Շէյխ Ալիտ նոյնիսկ ուզած է իր մարդերով կռուի ելլել Հաճի Մուսային դէմ: Հաճի Մուսան կարճ կռուով մը կը բռնէ Շէյխ Շիրինը ու իր գիւղի հրապարակին վրայ հրացանազարկ ընել կու տայ: Այդ դէպքէն յետոյ, արդէն քիւրտ աշիրէթապետներու սահմաններու դռները բաց էին Հաճի Մուսային ու Փէտայիներուն համար:

Հաճի Մուսան անզգոյշ քայլ մը կը նըկատէր խիստ լեզուով խօսիլ երկու կարեւոր աշիրաթէպետներուն հետ, որոնք բաւական ուժեր ունէին իրենց ձեռքին տակ:

Հաճի Մուսան այցելած էր անոնց եւ լաւ ընդունելութիւն գտած, եւ սակայն միշտ ալ կասկած մը վերապահած էր անոնց հանդէպ, մանաւանդ որ, անցեալին, շատ գէշ դերերու մէջ եղած էին ու Թուրք զօրքերուն հետ միանալով մտած էին հայկական գիւղերուն եւ քաղաքներուն մէջ: Հաճի Մուսան իր այդ կասկածը խօսած էր Վարդանին եւ Մուրատին: Վարդան, անոնց հողերուն վրայ դրած էր լրտեսներ, հսկելու համար անոնց շարժումները:

(Շար.- 657)

Օր. Իւկէթ Ապուլեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ապուլեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Պասմաճեան, Պէօյիւքեան, Տէր - Գալուստեան, Խորէնքեան, Կիրակոսեան, Ղազարոսեան, Գէորգեան, Փաշայեան, Պասմաճիօղլու, Փէշտըմալճեան ընտա - նիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօրաքրոջ եւ զարմուհիին՝

Տիկին ՄԱՐԻ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ
(ծնեալ Պասմաճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 11-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սեպտ. 20-ին, մտերիմ շրջանակի մէջ:

Կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահազդ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Անճիկ Պագըրճեանի մահուան առթիւ, եղած են հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Նուպար Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մանուկեան եւ Տէր եւ Տիկին Մոնիք 300 Ֆ. Շաւիլի դպրոցին, 300 Ֆ. Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին (Բ. տպագրութիւն, անուններու ճշդումի համար):

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Կ. Ս. Մ.

Միութիւնս որոշած է այս տարի եւս սահմանափակ թիւով համալսարանական-ներու կրթաթոշակ յատկացնել, հարցա - րանները ստանալու համար, դիմումները պէտք է գրաւոր կատարուին մինչեւ Հոկ-տեմբեր 15:

LES ANCIENS
DU LYCÉE GUETRONAGAN
32, rue de Trévise, 75009 Paris

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան կազմակերպած պարահանդէսը, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2-ին, ժամը 21-էն սկսեալ..

PALAIS DE LA FOIRE
Pavillon d'Accueil
Avenue Georges Clémenceau
Orchestre «PAROS»
et le Chanteur populaire NORAIR
Հայկական ջերմ մթնոլորտ -- Պիւֆէ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

17, Rue Bleue — 75009 Paris

La M. C. A. de Paris qui assure une permanence de 14h. à 18h. tous les Lundi, Mercredi et Vendredi, propose dans le cadre de ses activités de la rentrée.

- des Cours de dessin pour enfants, adolescents et adultes,
- et l'ouverture d'un labo - -photo.

Pour tous renseignements téléphoner à M. C. A. — **824. 63. 89**

Pour les cours de dessin vous pouvez contacter également **Raffi SARKISSIAN**, au **575. 55. 61**

(Une première réunion est prévue pour le Jeudi, 23 Septembre, à 21h. à la M.C.A.)

VENEZ NOMBREUX

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'AFORTVILLE

9, Rue de Madrid - 94140 Alfortville

REPRISE DES ACTIVITES

Le Mercredi, 6 Octobre

Inscriptions et réinscriptions:

- Mercredi, 29 Septembre de 14 à 18h.
- Jeudi, 30 Septembre de 16 à 18h.
- Vendredi, 1er Octobre de 16 à 18h.
- Samedi, 2 Octobre de 16 à 19h.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պօղոս Գորգիկեանի մահուան առթիւ, Քէօփէրլէք ընտանիքը 150 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Պօղոս Գորգիկեանի մահուան առթիւ, ընկ. Նուպար Նիկողոսեան փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆ. կը նուիրէ Սամուէլ - Մուրատեան Վարժ.ին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Քնար Պառաւեան 100 Ֆ. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցին, իր եղբօր՝ Զարեհ Էլմասեանի մահուան առթիւ: Տէր եւ Տիկին Պասմաճեան ալ 100 Ֆ. Տիկին Երջանիկ Պետրոսեանի մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի ժողովը՝ Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28, ժամը 21-ին, եկեղեցւոյ սրահը:

A CEDER

CAUSE DEPART

Restaurant arménien très connu.
Important chiffres d'affaires.
Très bonne rentabilité.

Téléphoner, si sérieux:

770 85 81

Entre 10 et 12h. et 18 et 19h.

UGAB - Jeunes

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

VENDREDI 1er OCTOBRE
A 20 H. 30

Rentrée artistique

ENSEMBLE DE MUSIQUE ARMENIENNE
Musique
Poupulaire et Ashoughagan
SAYAT - NOVA et KOMITAS

ENTRÉE LIBRE

×

SAMEDI 2 OCTOBRE
A 22H.

Disco d'ouverture

SOIREE DANSANTE

Participation aux frais:
Membre: 35 F. — Non-Membre: 50 F.

Tenue correcte exigée.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, ժամը 15.30-ին

Կազմակերպութեամբ՝
Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ

Սալ տէ Ֆէթ (Ալֆորվիլ)

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի

Պուլվառ - Օտտոյի մասնաճիւղը կազմակերպած է հայկական ֆիլմի ներկայա - ցում մը.-

«Սիրոյ խոստումը»

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, առաւօտեան ժամը 9-ին, Քափիթոլ Սինէմայի մէջ:

(Ֆիլմը երկուքուկէս ժամ կը տեւէ)

Մուտք 25 Ֆ.:

CINQUANTENAIRE DE LA CROIX - BLEUE ARMENIENNE

Section d'Asnières — Bois-Colombes

SOIREE FOLKLORIQUE ARMENIENNE

TROUPE NAIRI — CHORALE ANI — MARTEN YORGANTZ — TRIO ARMENIEN

SAMEDI 9 OCTOBRE — A 20 H.30 PRECISES

AU GRAND THEATRE D'ASNIERES — 16, PLACE DE L'HOTEL DE VILLE

ՍԵՆԵԱԿ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

18 տարեկան ուսանողուհի մը, սենեակ կը փնտռէ հայ ընտանիքի մը մօտ, նախընտրաբար 17-րդ թաղամասը (Փլսա տէ Թէռն-ի մօտ): Գրել.-

Mme. WILLEMS;
58, Rue du Moulin - Bailly
92250 — La Garenne — Colombes

կամ հեռաձայնել ժամը 19-էն ետք միայն
785. 98. 18

URGENT

CAUSE DE DEPART

A VENDRE A ARNOUVILLE

Coquet Pavillon — Tout Confort
(5 minutes de la Gare)

TEL.: 985. 15. 52

PRIX: 390.000 F.

КИРАКИ

ԿԻՐԱԿԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3

ՄԵԾ RALLYE

Կազմակերպուած

CLFA

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
կողմէ:

Հաւաքավայր՝

ARMENIATHEQUE
273, Rue André - Philip - 69003
(ex - Rue Boileau)

Մեկնում.- կէսօրէ ետք ժամը 13.30ին

Երեկոյեան հաւաքավայր..........

ուր նախատեսուած է պարանցիկ երեկոյթ մը:

Ինչպէս նախորդ տարիները, փափաքելի է որ այս անգամ ալ հայ երիտասարդութիւնը խուռներամ փութայ մասնակցելու այս ձեռնարկին:

ԿՈՉ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Աղքատախնամը վերջերս բազմաթիւ գործի դիմումներու դէմ - յանդիման կը գտնուի: Կը խնդրուի գաղութիս գործատէրերէն, որ եթէ պաշտօնեայի կամ գործաւորի անհրաժեշտութիւն ունենան՝ փութով տեղեկացնեն գրասենեակ.-

Աղքատախնամի Վարչութիւն

Հեռ.- 878. 02. 99 - 281. 17. 80

77, Rue La Fayette — 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին
Տարեկան Պարահանդէսը
տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 20-ին,
Գազինօ տը Շառպոնիէռի մէջ:

×

ԷՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
մշակ. եւ գեղար. ցերեկոյթ - թէյասեղանը, նուիրուած՝
ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղին միօրեայ դպրոցին վերաբացումը՝ Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 6-ին, ժամը 14 - 17, ուսուցչութեամբ Տիկին Մայտա Կարապետեանի: Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի հայկական դըպրոցին արձանագրութիւնները սկսան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25-ին, ժամը 14-էն 17

ECOLE BERTHAUDIERE
Boulevard Herriot

Չորեքշաբթի, Սեպտ. 29-ին Տէսինի Մշակոյթի Տան մէջ, նմանապէս ժամը 14-էն 17:

Իսկ դասաւանդութիւնները կը սկսին Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2-ին, Պերթօտիէռ դպրոցին մէջ:

×

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Սեպտեմբեր 25-էն սկսեալ, Չորեքշաբթի օրերը հայերէն լեզուի դասընթացքներ կը տրուին, Նարեկեան Վարժարանին մէջ..

38, Route des Collonges
69450 — St. Cyr - au - Mont - d'Or
Tél.: (7)847. 28. 65

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան և Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէն լեզուի ու Պատմութեան դասաւանդութիւնը սկսած է Մայր Եկեղեցւոյ «Արծրունի Ջրբաշեան» սրահին մէջ, ամէն Չորեքշաբթի օր, ժամը 9 - 17: Քաղաքէն հեռու բնակողներու փոխադրութիւնը ապահովուած է, ըստ առաջնոյն: Ուսուցչական նոյն կազմը կը պաշտօնավարէ:

Մասնաւոր.- Այն պատանիները որոնք հայերէն լեզուով պաքալորէայի կը պատրաստուին, անոնց դասաւանդութիւնը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ օրերը, ժամը 1-էն սկսեալ, Հ.Բ.Ը.Միութեան կեդրոնատեղին.- 33, Քուր Փիէռ Փիւժէ:

Հեռաձայն.-
- Եկեղեցի.- 77. 84. 70
- Հ.Բ.Ը.Մ.ի գրասենեակ.- 37. 75. 97

×

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29, ժամը 14ին Մշակոյթի Տան մէջ - 17, Ռիւ Պլէօ:

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
783. 30. 35 -- 206. 42. 50

կամ ներկայանալ՝ 17, Ռիւ Պլէօ, Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ կէսօրէ վերջերը, ժամը 14-էն 18:
Կ'ընդունուին փոքր ու մեծ աշակերտներ:

×

ԻՍԻ

Իսիի Եկեղեցւոյ միօրեայ վարժարանին ուսուցչական կազմը շրջանի Հայութեան կը ծանուցանէ թէ հայերէն դասերը 5-էն մինչեւ 14 տարեկան Հայ եւ Հայուհիներու համար, կը վերսկսին Սեպտեմբեր 29, Չորեքշաբթի օր, ժամը 9-էն 12 եւ 14-էն մինչեւ 17:

Տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել Եկեղեցին.-
6, Ավրենի Պուռկէն - Հեռ. 644. 28. 52

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 29, Չորեքշաբթի կէսօրէ ետք, ժամը 2-ին, Փօլ Վայեան Քուբթուրիէ դպրոցին մէջ:
Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
29
MERCREDI
29 SEP
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.269 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.269

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ

ԿՈՉ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Բոլորը համաձայն են, Փոնփաթոլսկիի «Շառլօ»ն չէր խօսողը, բայց անկասկած «Շառլ» մը միայն, այսինքն կոլեան ոճով նախագահ մը: Միթերանի գլխաւոր ճառը, ինչպէս նախապէս ալ յայտարարուած էր, Ֆիժաքի ելոյթն էր, որու ընթացքին Հանրապետութեան Նախագահը շօշափեց բոլոր կարեւոր հարցերը եւ այդ առթիւ ըրաւ քիչ մը քնարական, դիտակցաբար ծանրախոհ ոճով: Շեշտեց որ, բոլոր Ֆրանսացիներու նախագահն է. - Ֆրանսայի սերունդին համար, պէտք է նըշմարել այն ամէն ինչը որ պիտի ծառայէ իր ծաղկումին: Ինչ որ կոչեցի Ֆրանսական ձեւի ընկերվարութիւն, Աւետարան չեմ ըրած: Պէտք է արտայայտեմ բոլոր կամքերը, ազգին կամքերը: Ահ, սա զանազանութիւնը, սա բազմազանութիւնը, որքա՜ն կառչած եմ անո՛ր, մտքերու, փիլիսոփայութիւններու, գաղափարականներու: Ահ, որքա՜ն կ'ուզեմ որ Ֆրանսա իր խորութեան մէջ, այնքան զանազան եւ բազմադոյն մնայ, հակոտնեայ՝ բայց ոչ հակասական»:

Նախագահը բսած էր դեռ «Հանրապետութիւնը բոլորին տունն է: Ոչ ոք դուրս պէտք է մնայ, ոչ ոք անկէ դուրս է, վերժուած է»:

Միութիւն, եռանդ, շահելու համար պայքարը, այս է Միթերանի նպատակը: Նա չի ծանրանար ընդդիմադիրներուն ... հոն նետած խօսքերուն վրայ, պարզ ակնարկութիւն մը միայն՝ «ամբոխավարներուն», աւելցնելու համար թէ «ամէն ... չէ, որ կրնայ նախատել»:

Տնտեսական գետնի վրայ, նախագահը ... ծածկեր որ պատկերը փայլուն չէ, ... հարկ է աշխատիլ կասեցնելու համար դրամահոսութիւնը, որ 1982ին կըրնայ միայն 8 առ հարիւր ըլլալ, բայց ... ն ինչո՞ւ չըլլայ 6, կամ նոյնիսկ 5 առ հարիւր: Զուգէր, սակայն, ... ութիւն մը ընել դրամահոսութեան ... անկութեան միջեւ, այդ պատճառով, ... մտահոգութիւնն է որ մեծ թէ փոքր ձեռնարկութիւնները խուսափին ներկայ դժուարութիւններէն, որ իրենց բեռը չաւելցնեն:

Նախագահ Միթերան, Թարպէն Քահոր, անցնելով Օշէն, Քոնտոմէն, Մոնթօպա - նէն, հուսկ՝ Ֆիժաք, ընկերվարական հողի վրայ կը կոխէր բայց եւ այնպէս արտակարգօրէն խանդավառ ամբոխներ չըլլային, մինչ բազմաթիւ առեւտրականներ փակած էին իրենց խանութները, ի նշան բողոքի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊՈՒ - ՎԱԼԻՏ, Ֆաթահի գլխաւոր անդամներէն, Արաֆաթի աջ բազուկը, մահափորձի մը զոհ գացած է Պեքաայի դաշտը, ըստ Պէյրութէն հասած լուրերու, Եռաբեզարթի առաւօտ:

ՀԵՍՍԻ շրջանին մէջ, Ազատականներու յաջողութիւնը, շրջանային ընտրութեանց, նոր դիմագիծ մը կու տայ Գերմանիոյ քաղաքական տաղնապին: Աւանդաբար, որ «մէջտեղ» ձգած էին Շմիտը եւ ... ընդհանուր կարծիքն այն է, թէ Ազատականներու քուէարկողները ուզեցին պատժել իրենց երեսփոխանները: Զայներու համեմատութիւնը 5-ն իսկ (3,1%) չստանալով, անոնք ... Վեզպատրնի Լանտթակին մէջ (Տողով):

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅ ՏԵՍՈՒՉՆԵՐՈՒ
ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒՄԻՆ
ԵՒ ԿՐՕՆՔԸ ՊԱՐՍԿԵՐԷՆՈՎ
ԴԱՍԱՒԱՆԴԵԼՈՒ ԴԷՄ

ՅՈՅՑԵՐԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ
ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

«Յառաջ» Սեպտեմբեր 17-ի մեր թիւով անդրադարձած էինք Թեհրանի հայկական կարգ մը վարժարաններու հայ տեսուչներու պաշտօնազրկումին և կրօնքը պարսկերէնով դասաւանդելու հրամանին դէմ Հայոց կատարած ցոյցերուն, ինչպէս նաեւ իրենց հայ տեսուչներէն զրկուած վարժարաններու Ծնողական Խորհուրդներու՝ Թեհրանի կրթական ընդհ. տնօրէնին եւ կրթական 7-րդ շրջանի վերատեսուչին ղրկած բողոքի նամակներուն:

Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի վերջին թիւերէն (Սեպտեմբեր 15 - 19) կը տեղեկանանք, թէ Սեպտ. 2-ին ծայր տուած ցոյցերը ոչ միայն շարունակուած եւ ամէնօրեայ բնոյթ կրած են խնդրոյ առարկայ վարժարաններու մէջ, այլեւ տարածուած են հայկական բոլոր վարժարաններու մէջ, հետզհետէ աւելի բազմամարդ եւ աւելի վճռական:

Յատկանշական է «Սողոմնեան» դըպրոցին մէջ Սեպտ. 15-ի առաւօտեան տեղի ունեցած ցոյցը, որուն մասնակցած են շուրջ 600 հոգի: Ցոյցէն առընթեր, շրջանի կրթական վերատեսուչն ու իր օգնականը դպրոց գալով տեսչարանին մէջ հանդիպում մը ունեցած են Ծնողական Խորհուրդին, Ազգ. Դպրոցներու Կեդր. Հոգաբարձութեան, խումբ մը ուսուցիչներու եւ պարսիկ նոր տեսուչին հետ: Ծանօթ է, որ անցեալ տարի «Սողոմոնեան» վարժարանի հայ տեսուչը պաշտօնազրկելով տեղը պարսիկ տեսուչ մը նըշանակուած էր, որուն դէմ բողոք բարձրացուցած էին Ծնողական Խորհուրդը, Հոգաբարձութիւնը, աշակերտութիւնը եւ Ազգ. Իշխանութիւնը: Այդ բոլորը, անշուշտ, ապարդիւն մնացած էին եւ տարեշրջանը աւարտած՝ պարսիկ տեսուչով: Արդ, շրջանի կրթական վերատեսուչը հանդիպումի ընթացքին յայտնած է, թէ անցեալի «երիտասարդ եւ անփորձ» տեսուչի փոխարէն աւելի փորձառու նոր տեսուչ մը նշանակուած է, ա՛ն ալ պարսիկ: Երբ ներկաները վերատեսուչին յիշեցուցած են, թէ նոր տեսուչի նշանակման համար ալ անտեսուած է Ազգ. Իշխանութեան եւ Կրթական նախարարութեան միջեւ կնքուած համաձայնագիրը, պարսիկ պաշտօնատարը պատասխանած է. «Մենք հայ տեսուչ նշանակելու պարագային է, որ կը հարցնենք Թեմ. խորհուրդի կարծիքը, իսկ իսլամ տեսուչներ նշանակելու պարագային մեր իրաւունքն է իսլամ անհատի արժանիքները հաստատել»: Անշուշտ յիշեալ պայմանագրի մէջ նման կէտ գոյութիւն չունի, հետեւաբար պարսիկ պաշտօնատարին մեկնաբանութիւնը «ինքնատիպ» է:

Միւս կողմէ, Թեմին Առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան եւ Թեմ. Խորհուրդի ներկայացուցիչները, Սեպտ. 18-ին հանդիպում մը ունեցած են Ներքին նախարարութեան քաղաքական բաժնի պատասխանատուներուն հետ, այս վերջիններու հրաւէրով: Պարսիկ պաշտօնատարները հայկական պատուիրակութեան ուշադրութեան յանձնած են կարգ մը հարցեր՝ կրթական, մարզական - մշակութային, ապրելակերպի եւ առհասարակ հայ համայնքին իրաւունքներուն վերաբերող, որոնց հիմը կը կազմեն Իրանի իսլամ Հանրապետութեան Սահմանադրութեան սկզբունքները: Նախքան հարցերու քըննարկումը պարսիկ պաշտօնատարներուն ըսուած է, թէ Ներքին նախարարութեան քաղաքական բաժինը կրնա՞յ կրթական հարցերու մասին խօսիլ: Անոնք պատասխանած են. «Վարչապետարանի կողմէ մեր վրայ պարտականութիւն դրուած է զբաղիլ այս հարցով եւ այնուհետեւ կապ պահել կրթական նախարարութեան եւ Պահապան խորհուրդի հետ, հուսկ՝ քանի մը օր ետք իրազեկ պահել Թեմ. խորհուրդը»:

Խօսակցութեան նիւթ դարձած է կրօնքը պարսկերէնով դասաւանդելու հարցը եւ այդ առթիւ մատնանշուած են Սահմանադրութեան 13-րդ եւ 15-րդ յօդուածները: Տեղեկութիւններ տրուած են ցարդ տարուած աշխատանքներու մասին: Հայկական պատուիրակութիւնը պարսիկ պատասխանատուներու ուշադրութեան յանձնած է նաեւ այն պարագան՝ որ «իւրաքանչիւր կրօնք իր լեզուն ունի, եւ իրանի կրօնական փոքրամասնութիւններու կրօնապետներու իրաւունքն է իրենց կրօնքի դասագրքերու եւ ուսուցումի վրայ հսկողութիւն կատարել եւ համայնքային դպրոցներու մէջ կրօնքի ուսուցումը կատարել ըստ պատկան կրօնքի հոգեւոր պետերու եւ պատասխանատուներու հսկողութեան»:

Այնուհետեւ խօսուած է հայկական դպրոցներու հայ տեսուչներու կամայական փոփոխութիւններու եւ այլ տնօրինումներու, 20 կէտերէ բաղկացած ծանօթ շրջաբերականի, Թեմ. Խորհուրդի եւ Կրթական նախարարութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող համաձայնագրի եւ վարչական կարգ մը այլ դժուարութիւններու մասին: Պարսիկ պաշտօնատարները Կրթական նախարարութեան եւ Պահապան Խորհուրդի հետ ըստ էութեան հարցը քննելէ ետք, արդիւնքը հայկական պատուիրակութեան զեկուցանելու խոստում տալով խնդրած են ու թելադրած՝ որ հայկական դպրոցներու մէջ աշակերտական եւ ծնողական բողոքի ցոյցերը դադրեցուին:

VIENT DE PARAITRE

La dette de sang

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

«Le Nuremberg» avant la lettre des Arméniens, ce furent ces quelques jeunes, qui au lendemain de la première guerre mondiale, rendirent à leur peuple, surtout à leurs martyrs, la justice que le monde leur refusait. Ils eurent pour noms: Soghomon Tehlirian, Missak Torlakian, Aram Yerganian, Archavir Chiragian. Derrière eux, dans l'ombre, d'autres héros, aujourd'hui méconnus, les organisateurs des exécutions, mandatés par le parti Dachnak, et qui de capitale en capitale, traquèrent les responsables turcs.

Archavir Chiragian fut l'un d'eux. A Rome d'abord, où il exécute l'ex-Premier ministre Saïd - Halim, puis à Berlin, où avec un compagnon, il abat un responsable de premier plan du génocide des Améniens: Behaeddine Chakir, ainsi que l'ancien gouverneur de Trébizonde Djemal - Azmi.

Depuis des décennies tous ces faits, toute la douleureuse histoire d'un peuple dispersé, restaient mal connus du monde exterieur. Depuis des décennies, les Arméniens se racontaient leur calvaire et l'histoire arménienne continuait à n'interesser que les seuls Arméniens. Aujourd'hui — et il était grand temps — on sort de notre tour d'ivoire, De nombreux ouvrages, à caractère historique commes les œuvres de Ternon et de Jean - Marie Carzou d'abord, puis des souvenirs, comme «La solitude des massacres» de P. Injarabian, ou encore la saga de Vahé Katcha: «Un poignard dans ce jardin», pour n'en citer que quelques uns, devaient apporter une énorme contribution à la connaissance du fait arménien dans les pays francophones, comme d'autres ouvrages en anglais ou en espagnol, remplissaient un rôle analogue, ailleurs. Nous avaons, par contre, peu d'ouvrages traduits et dans ce momaine, le livre que viennent d'éditer les Editions Ramsay, comble une importante lacune. Avec une excellente préface de Gérard Chaliand, les souvenirs d'Archavir Chiragian, apportent un témoignage poignant sur ces années 21 - 22, pendant lesquelles, les responsables turcs furent retrouvés et exécutés. Chiragian a le don de captiver le lecteur dès les premières lignes, et de l'entraîner avec lui dans son extraordinaire aventure. Quoique traduite d'une adaptation américaine, le récit ne perd rien de son style vivant, grâce au talent d'Annick Pelissier.

Un livre à lire, à faire lire, à diffuser. Il aide à mieux comprendre l'amertume d'un peuple, toujours à la recherche d'une justice refusée. A mieux situer le problème arménien, dont Chaliand présente le contexte historique. A mieux connaître ces héros de l'ombre, qui fûrent ceux de notre histoire contemporaine.

A. M.

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՍԵՊՏ. 21-23)

ՃԱՏՐԱԿ
ԳԱՐՐԻ ԿԱՍՊԱՐՈՎ 2-ՐԴ ԴԻՐՔԻ ՎՐԱՅ

Ճատրակի աշխարհի ախոյեանութեան միջ - խմբային մրցաշարքի 6-րդ խաղաշրջանին դասաւորման գլուխը անցած է՝ առանձինն՝ քուպացի կրոսմայսթէր Կիյերմօ Կարսիա, որ յետաձգուած իր վոյգ հանդիպումները՝ արժանթինցի Կինտերոսի եւ խորայէլացի Մուրէյի հետ, յաղթանակով աւարտած է: Միւս կողմէ, Գարրի Կասպարով - Ալեքսանդր Բելեավսկի հանդիպումը վերջ գտած է առանց արդիւնքի: Վեց խաղաշրջանէ ետք, Կարսիա շահած է 5,5 միաւոր, չուէտացի Անտերսըն եւ Միխայիլ Տալ 4,5-ական, Կասպարով 4, Բելեավսկի 3,5 միաւոր:

Եօթներորդ խաղաշրջանին ուշադրութեան առանցքը դարձած է Կարսիայի (Քուպա) եւ Գելլէրի (Խորհ. Միութիւն) հանդիպումը, որ անաւարտ մնացած է: Կասպարով իր բարձր վարպետութեամբ յաղթած է ամերիկացի Քրիստիանսընի. Բելեավսկի պարտութեան մատնած է Տալը. իր անդրանիկ յաղթանակը ձեռք ձըգած է նաեւ հոլանտացի Վան տէր Վիլ՝ հունգարացի Սաքսի դէմ: Եօթը խաղաշրջանէ ետք դասաւորման գլուխը կը գտնուէր Կարսիա, 5,5 միաւորով եւ մէկ անաւարտ խաղով. իրեն կը հետեւէին Գարրի Կասպարով 5 միաւորով, Անտերսըն, Բելեավսկի եւ Տալ 4,5-ական միաւորներով:

Ութերորդ խաղաշրջանին Կասպարով կը խաղար Կարսիայի դէմ եւ 23-րդ քայլին հաւասարութիւն կ'առաջարկէր իր մրցակիցին. այս վերջինը կ'ընդունէր առաջարկը: Այս խաղաշրջանին, 5,5 միաւորով Կասպարովի կը հաւասարէին նաեւ խորհրդային միւս կրոսմայսթէրները՝ Միխայիլ Տալ եւ Ալեքսանդր Բելեավսկի, առաջինը յաղթած էր եուկոսլաւ Վելիմիրովիչի, իսկ երկրորդը՝ ամերիկացի Քրիստիանսընի:

Ինը խաղաշրջանէ ետք դասաւորման գըլուխը միշտ կը գտնուէր քուպացի Կիյերմօ Կարսիա՝ 6,5 միաւորով:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ ՈՃԻ ԽՆԴԻՐԸ

ՀՐԱՆՏ ԹԱՄՐԱԶԵԱՆ

(Բ. եւ վերջ)

Ամօթխած պատանին գլուխը կախում է թերթի վրայ, յուզւում, տագնապում: Յետոյ ամէն ինչ ցնդում է պատրանքի պէս: Մնում են ինքը, նաւաստին, դատարկ չոգենաւը: Բայց մնում է նաեւ անկրկնելի պահի հոգեկան արձագանգը:

Նա վերստեղծում է ապրած օրերի պատմութիւնը, յիշում է զրոյցները, վայրերը, զբօսանքները, խօսքերը, գրում է առօրեայ մանրամասներով: Ահա «Ցուշքը»: Ինչի՞ մասին է այդ յուշը. Նա յիշում է իրենց ապրած օրերը, երբ կանաչ թաւուտներում նստել են, խօսել դողդոջ շուրթերով, յիշում է սիրած վայրերը՝ Պաղլարպաշին եւ Ջամլըճային, սիրուն վայրերը, ուր ճեմել են «Հոգիք մեր սիրեկան»: Բանաստեղծը խնդրում է ընկերոջը՝ այդ բոլորը տեսնելիս եւ զգալիս, յիշել իր մրմունջները, իղձերը, հոգին, կրակները, իր մահը.

Տխուր կոչնակ մ'երբ հնչէ,
Մըտերմիդ մա՛հը յիշէ՛...

Ահա մի ուրիշը՝ «Հեծեծմո՛ւնքը», Վարդան Լութֆեանի գերեզմանին ձօնուած: Դարձեալ՝ ամենասովորական մանրամասներով հիւսում է անցած օրերի պատմութիւնը: Սիրել են իրար, բացել «սիրանուէր սրտերը», «անհո՛ւն բաց մատեանները».

Հոն ամէն բառ խորք ունէր
Իր ներքեւը սիրոյ, ցաւի:

Նկարագրում է իրենց օրը, զրոյցը, յիշելով անգամ տեղը, դիրքը, ծառը, անունը.

Ո՛հ, կը յիշե՞ս Չամլըճայի
Սարը նստած յո՛ւռ մխայինք,
Ուր շուք տային մեզի նոճիք՝
Սեւ հովանոց վշտահարի:
Ըստանպոլի կապոյտ գօտւոյն՝
ծուփը դիտէինք,
Ուսկից եւ մերթ զ'անամպ երկինք..
Ո՛, ախորժնե՛ր յուռ մեր հոգւոյն:

Բորբոքւում է ցաւը: Բայց այս դէպքում անգամ նա չի մոռանում ընկերոջ գոյնը, նայուածքը, վերջին հայեացքի ձեւը.

Քու դալուկըդ՝ զիս ցաւցուց շա՛տ,
Եւ նայուածքըդ վերջին նուաղ՝
Զոր ուղղեցիր ինծի, աւա՛ղ,
Բեւեռեցաւ յ'իս յիշատակդ:

Ահա մի ուրիշ պատմութիւն, կենսագրական մի էջ, նուրբ, միամիտ ու մաքուր մի զրոյց սիրոյ մասին («Հծծիւնք»).

Երբ որ վարդի փունջը հայեցի՝
Ծըլած տժգոյն ճակտիդ վերեւ,
Խոնարհեցիր աչերդ արեւ,
Քեզ այն օրէն սիրեցի,
...Արդ կը փախչիս ինձմէ սիւքի
Պէս, շուքըդ տաս լոկ քընարիս,
Գիսաստղի պէս հեռուն կ'նազիս՝
Հովի տուած մազերդ ոսկի:
Երբ աստղալոյց գիշեր է զով,
Շրջագայիս Պաղլար - Պաշի,
Գիտե՞ս թէ սիրտս որչա՛փ մաշի՝
Շրջազգեստիդ լոկ շրշիւնով:
Գայ սիւքն ազատ քեզ այցելու,
Նային քեզի աստղերն ազատ,
Ըստուերի մէջ միւնակ ու զատ՝
Ես կը դողամ քեզ մօտելու...

Սիրոյ այս «միամիտ» պատմութիւնը աչքի է ընկնում հէնց բնական մանրամասների հիւսուածքով, Տեսել է աղջըկան, որ խոնարհել է աչքերը, սիրել է անմիջական պահի մէջ: Յետոյ աղջիկը սիւքի պէս փախչում է, Պաղլար - Պաշիում շրջագայող աղջկայ զգեստի շրշիւնը անգամ հասնում է պատանուն, մաշում նրա սիրտը:

Այսպէս կեանքի վերջին օրերն ու տարին մնացել են թղթի վրայ, մանրամասնօրէն, բնական չեշտերով...: Գիտակցւա՞ծ է արդեօք այս բոլորը որպէս ոճ: Նրան անծանօթ չէ ոճի խնդիրը: Բայց նա դրա կարիքը չունէր: Կեանքի հանգամանքները քաշում էին փէշերից: Նրա առջեւ կանգնած էր մահուան ահեղ ուրուականը: Ինքը լաւ գիտէր օրհասը եւ կարիք չունէր գրական խաղի: Նա կարող էր խօսել միայն ցաւի բնական լեզուով: Օրինակ, «Զղջումը»: Ես չեմ ուզում խօսել այդ բանաստեղծութեան բուն խորհրդի մասին, որ լոյս հետք է թողել յետնորդների վրայ, մինչեւ Մեծարենցեան «Ըլլայի, ըլլայի՜ն» եւ անանձնական սիրոյ միւս տաղերը: Ինձ հետաքրքրում են ոճը եւ մարմնաւորման եղանակը: Նըման պատկեր դուք չէք կարող գտնել նախորդ շրջանի պոէզիայում, անյոյս մի բան է նախորդների մօտ որոնել նաեւ այսօրինակ բնական, սովորական, «պսակազերծ արուած» տողերի հիւսուածք: Ահա հիւանդը: Պաղ քրտինք, սեւ քուն, թօշնած վարդերի պէս այրուող այտեր եւ մահուան դալուկ ճակատին: Մահամերձի ամենաբնական, սովորական վիճակի նկարագրութիւն: Բայց շարունակւում է պատմութիւնը, հիւանդը խօսում է իր ցաւի եւ մօր մասին: Մահուան տագնապի մէջ նա բացում է աչքերը, տեսնում մօր արցունքը, տառապած մօր, որի ցաւը որդին է: Դուրեանը բացատրում է իր բողոքի պատճառը, նա տեսել է ամենամեծ ցաւը՝ մայրական արցունքը.

Երէկ երբ պաղ քրտնաց մէջ
Սեւ մրափ մը կ'առնէի,
Եւ թօշնած զոյգ մը վարդեր
Այտերուս վրայ կ'այրէին,
Անշուշտ ճակտիս վրայ մահու
Դալկութիւն մը կը պլպլար,
Եւ մահու թռիչ մ'ունէի
Լսեցի մօրս հեծեծում...
Բացի աչքերս խոնջած,
Մօրըս արտօսրը տեսի՜...

Այդպիսին է մինչեւ անգամ հանճարեղ «Տրտունջք»ը, բողոքի հզօր ձայնը եւ կենսական ակունքների կորստեան էլեգիան: Զարմանալի են այս բանաստեղծութեան ե՛ւ սէրը, ե՛ւ կսկիծը: Եւ սակայն այնտեղ չկայ գրեթէ որեւէ խօսք ու տրամադրութիւն, որ չկրկնուի ամէն անգամ, ամէն ցաւագին մահուան պահին, ամէն մահուան մահճի մօտ, ամէն գերեզմանատան: Նոյն բողոքը ճակատագրի դէմ, նոյն կսկիծը աշխարհի համար: Եւ նոյն յաւիտենական կրկնուող բառերը.

Եւ մահամերձն ալ կ'ուզէ երկու բան,
Նախ՝ կեա՛նքը, վերջը՝ լացող մ'իր
վըրան:

Եւ նոյն ծանր բաժանումը.

Ո՛հ, կը դողդոջեմ, տժգոյն եմ,
տժգո՛յն,
Փըրփըրի ներսըս դժոխքի մ'հանգոյն...
Հառաչ մ'եմ հեծող նոճիներու սեւ,
Թափելու մօտ չոր աշնան մէկ տերեւ...

Ո՛հ, կայծ տուէք ինձ, կայծ տուէ՛ք
ապրի՛մ...
Ի՛նչ, երազէ վերջ գրկել ցուրտ
շիրի՛մ...
Այս ճակատագիրն ի՛նչ սեւ է,
Աստուա՛ծ,
Արդեօք դամբանի մրուրո՞վ է
գծուած...

Այս բոլորը, կարծում եմ, տեղ չեն թողնում ուրիշ կարծիքի համար: Կարող են ասել, թէ օրինակները քիչ են, ոտանաւորների քանակն էլ՝ նուազ: Դա բնաւ խնդիր չէ: Առանց այն էլ Դուրեանը քիչ է գրել, այդ քչից էլ զանազանւում են մի տասնեակ ոտանաւոր, որոնք տառապանքի մէջ բիւրեղացած գոհարներ են: Բայց մի ոտանաւորն անգամ, ինչպէս մի փոքրիկ առուակ, կարող է սկիզբ բացել: Քսանամեայ Դուրեանը մի տասնեակ ոտանաւորով բացել է նոր աշխարհի վաբագոյր, ռոմանտիկ ոճից մտել է իրապատում ոճի ոլորտը, խոնարհուել դէպի կեանքը, առօրեան, ցաւը, սէրը, կենդանի մարդը: Այս սովորականի մէջ էլ նա յայտնաբերել է մեծ պոէզիան: Եւ հէնց այստեղ պէտք է որոնել բանաստեղծի մեծութիւնը:

Յանկարծ չդառնանք միակողմանի: Դուրեանի լաւագոյն տաղերի մէջ, այո, խոշոր տեղ են գրաւում նկարագրութիւններ, մանրամասներ, կենսական հանգամանքներ, սովորական, բնական միջավայրում ապրող ու քայլող մարդու արտաքինը, մտորումները, ինչպէս նաեւ՝ միջավայրի կարծիքը, մարդկանց վերաբերմունքը եւայլն: Բայց դա կարող է թուալ սոսկ մանրախօսութիւն եւ լուսանկարչութեան պէս մի բան, ռէալիզմի խաբուսիկ պատրանք: Ամբողջ գաղտնիքն այն է, որ նա, այդ «մորթազերծ մարմինը» իր կեանքին հասած ամէն հարուածից, տեսած մանրամասնից, վառել է հոգեկան հրդեհ: Հանճարի «առօրեայ», «սովորական» հիւսուածքների մէջ ձեւաւորուել է հոգեկան շարժումը, դառնալով ռէալիստական - հոգեբանական դրամայի սկիզբը հայ պոէզիայում: Ոչ մէկն այսպիսի խորութեամբ չի արտացոլել կեանքից բաժանուելու կսկիծը, նախամահուան տագնապները, ցաւագին կռիւը ճակատագրի դէմ, ինչպէս Դուրեանը: Այդ զգացումների ամբողջութիւնը, որն առաւել սուր է արտայայտւում ջահել եւ նուրբ հոգում, անժամանակ հասունացած հանճարի գրչի տակ դառնում է յաւերժ զգացումների ներքին լարման պատկեր: Բայց... ամենազօրեղը, հազուագիւտը եւ կախարդողը կեանքից բաժանուող մարդու սէրն է, ցաւի միւս երեսը: Դուրեանը այն աշխարհ չունի, սոսկում է սեւ աշխարհից, հողաթմբից, ցուրտ գերեզմանից, թաղման տխուր պատկերից: Նրա հայեացքը մշտապէս շրջւում է այս կեանքի վրայ, դէպի ծաղող արշալոյսները, մայրական սէրը, գարունները, ծաղկունքները...

Այս դրաման ե՛ւ սովորական է, ե՛ւ համամարդկային, ծագում է ամէն անգամ, ամէն մարդու հոգում, առօրեայ եւ յաւերժական են այս ցաւն ու սէրը, որոնք արտասովոր պայծառ ծիածանուել են ճակատագրից մերժուած ամենանուրբ հոգու տաղերում...:

LIVRES RECUS:

PARIS

LAROUSSE
Collection «In - quarto»

par JEAN - MARIE CARZOU

Volume relié en couleurs, 144 pages, 24 x 30 *cm.* — 150 *illustrations*, 5 cartes.

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

Որովհետեւ ես էլ, իբրեւ Հայաստանի դիւանագիտական ներկայացուցիչ, նոյն տեսակէտն ունէի հայ - վրացական ընդհարման մասին, ուստի Թումանեանը այդ օրերին գրեթէ ամէն երեկոյ եւ առաւօտ ինձ մօտ էր գալիս զանազան առաջարկներով եւ թելադրութիւններով՝ թշնամական գործողութիւնները ժամ առաջ կանգնեցնելու մասին: Այս ուղղութեամբ Թումանեանը աշխատանքներ էր կատարում նաեւ վրաց մտաւորականների շրջանում, սակայն, դժբախտաբար, վերջիններս այդ օրերին զգալիօրէն վարակուած լինելով վրաց կառավարութեան ներարկած ազգայնական թոյնով՝ ընդառաջ չէին գնում նրա հաշտարար ձգտումներին:

Կովկասեան թաթարների հանդէպ, Թումանեանի այս բարի - դրացիական տրամադրութիւնը ակնբախօրէն արտայայտուեց հայ - թաթարական ընդհարումների առթիւ: Նա խորապէս դատապարտում էր այս ընդհարումները եւ բախում բոլոր դռները՝ նրանց առաջն առնելու համար: Տեսնելով, սակայն, որ կռիւներն ու վայրագութիւնները ծաւալւում են տարերային թափով, Թումանեանը իր ուշադրութիւնը կենտրոնացրեց Լոռու վըրայ: Նրա բուռն ցանկութիւնն էր, որ իր հայրենի գաւառը գոնէ զերծ մնայ ընդհարումների պատուհասից: Լոռում իր կատարած դերի մասին նա, 1906-ի գարնանը, գրում է իր բարեկամներից մէկին.

...«Շատ լաւ գիտէի, որ խառնակութիւններ են պատահելու: Գիտէի, որ մեր գաւառում անիշխանութիւն եւ ամէն անկարգութիւն կարող է լինել, եւ ես շատ պէտք կը գամ.- բայց պատահածն իմ սպասածից էլ աւելի եղաւ...

«Ես, ինչպէս ասի, յանկարծ այդքան մեծ պաշտօնի (*) մէջ յայտնուելով եւ ձեռքիս ունենալով ուժ - ամէն ջանք գործեմ դրել մեր գաւառներում խաղաղութիւնը պահելու եւ կոտորածների առաջն առնելու: Եւ այսօր ես այնքան գոհ չեմ, որ գրականութեան մէջ մի որեւէ բան եմ արել, որքան գոհ եմ, որ ակներեւ կարողացայ իրար դէմ կանգնած ժողովուրդների սրերը պատեան դնել տալ եւ շատ ու շատ անմեղների ազատել այս գազանական կոտորածից» (**):

Տաքարին Լոռեցիների մէջ այն օրերին այսպիսի մի խաղաղարար դեր ստանձնելու համար մարդ պէտք է Թումանեանի պէս հեռու լինէր ազգայնական ատելութիւններից...:

Սակայն, կայ մի ազգ, որի դէմ Թումանեանը լցուած էր եւ մինչեւ վերջը լցուած մնաց ատելութեան թոյնով: Դա Թիւրք ազգն էր: Թիւրքին նա մարդ չէր համարում, այլ «մարդակերպ գազան»՝ անընդունակ որեւէ մարդավայել քաղաքակրթութեան: Այս անընդունակութեան ամենապերճախօս ապացոյցը Թումանեանը տեսնում էր այն փաստի մէջ, որ Թիւրք ժողովուրդը դարեր շարունակ անընդհատ շփման մէջ լինելով քաղաքակիրթ ազգերի հետ՝ չկարողացաւ այլ բան իւրացնել նրանից, բայց եթէ թալանելու, աւերելու եւ կոտորելու արհեստը: - Վայրենի հոնը հունգարական տափաստաններում ֆինլանդական ժայռերի մէջ մարդ դարձաւ, իսկ Բոսֆորի գեղածիծաղ ափերին հաստատուած եւ յոյն - հռոմէական կուլտուրայի ամենափայլուն յիշատակարաններով շրջապատուած Թիւրքը էլի էն բարբարոս Թիւրքը մնաց - ասում էր յաճախ:

Բուռն ատելութեամբ էր արտայայտւում Թումանեանը Թիւրքերի մասին մանաւանդ համաշխարհային պատերազմի ժամանակ տեղի ունեցած հայկական կոտորածների առթիւ:

Լաւ յիշում եմ հետեւեալ դէպքը.- 1915ի ամառը, Սասունի մարտիկների կողմից Թիֆլիս ղրկուած Մարտիրոս Վարժապետը Ազգ. Բիւրոյի մէկ նիստին կռուողների վիճակին մասին զեկուցում տալով, ի միջի այլոց, պատմում էր եւ կոտորածների մասին: Այդ ժամանակ մենք արդէն գիտէինք, որ Թիւրքահայաստանում տեղահանութիւններ եւ ջարդեր են եղել, բայց նրանց ծաւալի եւ ձեւերի մասին որոշ գաղափար չունէինք:

ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

(Շար.- 5)

(*) Այդ անիշխանութեան օրերին, Թումանեանը Լոռում դարձել էր քաղաքացիական եւ զինուորական դիկտատոր: ժողովուրդը նրան վերաբերում էր իբրեւ «գեներալ գուբէրնատոր»ի (ընդհանուր նահանգապետ) եւ մինչեւ իսկ իբրեւ «թագաւորի»:

(**) Տես «Նոր Ուղի», 1929, թիւ 2-3, էջ 198 - 199:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՅՔԱՐ ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

———×———

Հանրապետութեան Նախագահին հրահանգներուն վրայ, Ֆրանսական ոստիկանութիւնն ու գաղտնի սպասարկութիւնները մօրէն կը կազմակերպուին, լաւագոյնս պայքարելու համար միջազգային ահաբեկչութեան դէմ: Այս ուղղութեամբ նկատի կ'առնուին իրական միջոցներ, միջազգային սերտ գործակցութիւն եւ քանի մը ուրիշ միջոցներ, որոնց կարգին անխուսափելիներ...: Ըստ այս տեղեկութիւններուն, որոշ կամ անորոշ լուրերու համաձայն, հայ ահաբեկիչները, պաղեստինեան ուժերուն հետ լքած են Պէյրութը եւ հաստատուած Կիպրոս: Այս յայտարարութիւնը Ֆրանսական գաղտնի սպասարկութիւնները նպաստաւոր դիրքի մէջ դրած եղեր չէզոքացնելու կամ «մաքրագործելու» համար կարծեցեալ հայ ահաբեկիչները, Կիպրոսի մէջ, ուր շատ աւելի լաւ կազմակերպուած ցանցեր ունին: Այս տարօրինակ լուրին փախուստը նորութիւն մը չէ, որովհետեւ, Պոնի մէջ միջազգային ահաբեկչութեան դէմ պայքարելու նպատակով գումարուած ժողովին՝ Ֆրանսացիներ հակահարեկչական նոր ռազմավարութիւն առաջարկեցին. ...է՝ կանխել տեռորիզմը եւ այս նպատակով «մաքրագործել» կասկածելի կամ մատնուած ահաբեկիչները: Բնականաբար միւս պետութիւնները բացարձակապէս մերժեցին այս տեսակի որոշում մը տալ. որոշում մը որ շատ հեռուներ կրնայ տանիլ...: Հակառակ անոր որ, ... Սահմանադրութեան միայն Հանրապետութեան նախագահն է որ իրաւունք ունի նմանօրինակ հրահանգ մը տալու կամ արտօնելու այս «մաքրագործումներ»: Նման արարքներ կանխամտածուած ոճրագործութիւններ են պարզապէս. ...եթէ անխուսափելի պավիրներն ալ ... առնենք, կրնանք մինչեւ Փինօշէ տանիլ...:

Միթերանի հեռատեսիլի ելոյթէն ի վեր, ուր կը յայտնէր կարուկ միջոցներ առնելու անհրաժեշտութիւնը, Մարդկային Իրաւունքներու Լիկան, ինչպէս նաեւ Ինֆորմաթիք եւ Ազատութիւն կոչուած ընկերութեան մարմինը, մօտէն կը հետաքրքրուին այս խնդրով, որովհետեւ այս կարուկ միջոցներու ցանկին մէջ կը մտնէ էնֆորմաթիք սարքիչ մեքենայի մը գործածութիւնը, որուն մէջ շարան-շարան պիտի արձանագրուին տասնեակ հազարաւոր անցեալ, ներկայ կամ ապագայ ահաբեկիչներ, կասկածելիներ, առանց մոռնալու անոնց ընտանեկան պարագաներն ու բարեկամները: Ոստիկանութիւնն ու գաղտնի սպասարկութիւնները կ'ուզեն օգտուիլ Գերմանիոյ օրինակէն, որ Պատէրի ահաբեկչական գործունէութեան ժամանակ, միլիոնաւոր կասկածելիներ սարքաւորիչի վրայ առած էր, եւ ի հարկին կը դիմէր ժողովուրդին գործակցութեան:

Ինֆորմաթիք եւ Ազատութեան Խորհուրդը տրամադիր չէ արտօնելու այսօրինակ տարքաւորում մը, պարզապէս անոր համար, որ այդ պարագային իր գոյութիւնն իսկ աւելորդ կը դառնայ, իսկ Մարդկային Իրաւունքներու Լիկան բացարձակապէս հակառակ է այս որոշումին: Ներկայիս, Ներքին Նախարարութիւնը, սակարկութեան մէջ է սոյն մարմիններուն հետ, որոշելու համար մօտաւոր թիւը, բոլոր անոնց որոնք այս մեքենային մէջ մուտք գործելու պատուին պիտի արժանանան: Մինչեւ օրս Ազատութիւններու Խորհուրդը արտօնած էր փոքր թիւով փաստացի կասկածելիներու դասաւորումը, ընենք շատ-շատ քանի մը հարիւր հոգի, մինչդեռ ոստիկանութիւնը կը պահանջէ մինչեւ 10.000 եւ նոյնիսկ 20.000-ի հասցնել ատոնց թիւը. մանաւանդ որ շատ-շատեր գիտեն թէ ընդհանուր տեղեկատուութեան կեդրոնը վաղուց գոյութիւն ունի: Այս տեսակ մեքենայ մը, որ կը բանի անօրէն կերպով, բացի քանի մը պատասխանատուներէ, ոչ ոք գիտէ թիւը կամ պարագան բոլոր անոնց, որոնք դժբախտութիւնն ունեցած են օրին մէկը ոստիկանութեան ձեռքն իյնալու. եւ ըսել որ, այս սարքիչին գործածութիւնը ապօրինի է, եւ մեծ պատասխանատուն, այսինքն՝ Տըֆէռ, ըստ օրէնքի, մինչեւ 5 տարուան բանտարկութեան կրնայ դատապարտուիլ...:

Միթերան, Տըֆէռ, Ֆրանչէսքի, հակառակ իրենց ընկերային եւ բարոյական հակումներուն, համաձայն են այս սարքիչ մեքենային գործածութեան, որովհետեւ համոզուած են թէ գիտուն այս տեղեկատուն մեծապէս կը դիւրացնէ ոստիկանութեան գործը եւ միաժամանակ գոհացում կու տայ հանրային կարծիքին: Հանրային կարծիք մը, որ հաւանաբար գաղափար անգամ չունի, թէ այս սարքիչը իսկական պատուհաս մը կրնայ ըլլալ իրեն համար. որովհետեւ, եթէ առայժմ անպաշտօն կերպով քանի մը հազար անձեր միայն դասաւորուած կը մնան, այդ պարագային հոն պիտի գետեղուին - կասկածելի կամ ոչ - հարիւր հազարաւոր Ֆրանսացի կամ օտարական քաղաքացիներու կենսագրականը, լուսանկարը, ընտանեկան պարագաներն ու յարաբերութիւնները, եւ մանաւանդ քաղաքական հակումները, եւայլն, եւլն.: Մէկ խօսքով, կատարեալ հայելի մը, որ անհատներու ամենամտերիմ զգացումներն ու գաղտնիքները հանրութեան կը արամադրէ. եւ երբ այդ հանրութիւնը ոստիկանական պետութեան մը վերածուի, ամէն բան կարելի է, կարելի է երեւակայել մնացեալը:

Արդ, հաւանական է, որ օրին մէկը այս մեքենայէն ներս մուտք գործելու պատուին արժանանք, ատոր համար կը բաւէ որ ցոյցի մը կամ ահաբեկչական արարքի մը ժամանակ, տեղւոյն վրայ գտնուելու դժբախտութիւնն ունենանք եւ կամ օր մը տեսնուած ըլլանք Մարկոսին հետ, առանց գիտնալու թէ ան դասաւորուած ահաբեկիչ մըն է. ոստիկանութիւնը երբ սկսի ձեզ հարցաքննել, բարակը չի փնտռեր. կասկածելի մըն էք, ուրեմն մեքենայէն նէ՛րս: Այդ օրէն սկսեալ ամէն անգամ որ նմանօրինակ դէպքէ մը ետք այդ անջնջելի յիշողութեան տէր սարքիչը հարցափորձեն, լուրջ կասկածելիներու կարգին, ձեր անունն ալ կրնայ նշել: Եթէ կրնաք բողոքեցէք, մեքենան անսխալական է, իսկ դուք կասկածելի մըն էք եւ կասկածելի պիտի մնաք ձեր ամբողջ կեանքի ընթացքին:

Մինչեւ այսօր Ֆրանսան Ազատութեան եւ Մարդկային Իրաւունքներու հայրենիքը կը մնայ, եւ ճիշդ ատոր համար է որ Ինֆորմաթիք եւ Ազատութիւնը եւ Մարդկային Իրաւունքներու Լիկան, բուռն պայքար կը մղեն, այս սարքիչին գործածութիւնը արգիլելու համար:

Թ. Ա. Թ.

Ս. ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

———×———

Ս. Թադէի Վանքի ուխտագնացութիւնը այս տարի մեծ յաջողութիւն արձանագրած է ուխտաւորներու թիւի տեսակէտէն: Անցեալ տարուան 1893-ի փոխարէն, այս տարի մասնակցած են 6017 ուխտաւորներ՝ եկած Պարսկաստանի զանազան շրջաններէն: Անոնցմէ մաս մը վանք գացած է Յուլիս 22-ին, ուրիշներ՝ Յուլիս 24-ին, ուխտի օրը: Ուխտաւորները այցելած են Ս. Սանդուխտ Կոյսի գերեզմանը եւ անոր կողքին գտնուող մատուռը, գոյդ բլուրներու գերեզմանատուները: Շաբաթ, Յուլիս 24-ի առաւօտեան, Ս. Թադէոս Առաքեալի տօնին առթիւ, պատարագած եւ քարոզած է Թեհրանի Հայոց առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան, վեր առնելով մեր ժողովուրդին հաւատքն ու շինարար ոգին: Երեկոյեան, Ուրմիոյ, Թաւրիզի եւ Գեարդապատի երիտասարդներուն նախաձեռնութեամբ եւ մեծ թիւով ուխտաւորներու մասնակցութեամբ զարդարուած է յայտագիր մը, որու ընթացքին մեկնաբանուած են ազգային - յեղափոխական երգեր: Խօսք առնելով Արտակ Արք. եւ Թաւրիզի Հայոց առաջնորդական տեղապահ Բագրատ Ա. Քհնյ. Մելքոնեան, անդրադարձած են Պարսկահայութեան յուզող հարցերու, մանաւանդ Հայկական դպրոցներու շուրջ ստեղծուած դժուարութիւններուն:

Տեղւոյն վրայ, Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի թղթակիցը հարցազրոյց մը ունեցած է Բագրատ Ա. Քհնյ.-ի հետ, վանքի նորոգութեան աշխատանքներու, յառաջիկայ ծրագիրներու եւ ընդհանրապէս ուխտագնացութեան կազմակերպութեան հարցերուն շուրջ: Թաւրիզի առաջնորդական տեղապահը հետեւեալ տեղեկութիւնները տուած է տարուած աշխատանքներու եւ ապագայ ծրագիրներու մասին:

Անցեալ չորս տարիներուն, երբ միօրեայ ուխտագնացութիւններ տեղի կ'ունենային, բաւական աւերներ գործուած էին վանքին մէջ՝ շրջանի գիւղացիներուն, ինչպէս նաեւ բնութեան կողմէ: Քանդըւած էր ջրատար խողովակներու մէկ մասը, ջրամբարի մղակը ջարդուած էր միտումնաւոր կերպով եւ փճացած՝ ելեկտրականութիւն արտադրող մեքենան: Ինչպէս յայտարարուած էր մամուլով, այս տարի ուխտաւորները պիտի զրկուէին լուսաւորութենէ, բայց Թեմ. Խորհուրդի եւ կարգ մը նուիրեալ անձերու աշխատանքներուն շնորհիւ կարելի եղաւ ելեկտրականութիւն ունենալ: Ջուրն ալ բաւարար էր: Ուխտագնացութենէն ամիս մը առաջ սկսած են կարգ մը աշխատանքներ՝ եկեղեցւոյ, վանքի յատակի եւ մուտքի կրաղիսով պատում, եւայլն: Հանւած են վանքի յենակ - գերանները: Վանքը հիմնական նորոգութիւններու կարիք ունի. անհրաժեշտ է շուրջ 2,5 միլիոն Թուման (շուրջ 250 հազար տոլար), որուն 100 հազարը տրամադրած է պետութիւնը, այն ալ տակաւին Թեմ. Խորհուրդին ձեռքը չէ հասած: Ուխտագնացութեան օրերուն վանք այցելելով, Պարսկաստանի հնութիւններու նորոգութեան հիմնարկի Ուրմիոյ բաժնի վարիչ՝ Ճարտ. Հէյտարի, խորհրդակցութիւններ ունեցած է պատկան մարմիններու հետ եւ առաջարկած է որ Հայերն ալ իրենց նիւթական մասնակցութիւնը բերեն, որպէսզի վանքը փրկուի գոնէ անմիջական վտանգներէ, մինչեւ անհրաժեշտ գումարին հաւաքումը: Ցետագային, Ճարտ. Հէյտարի Թեմ. Խորհուրդին առաջարկած է յանձն առնել բանուորներու աշխատավարձքը, իսկ գործածուելիք նիւթերը կը տրամադրէ կառավարութիւնը: Նորոգութիւններ պիտի կատարուին Ս. Թադէի եւ Ս. Ստեփանոս Նախավկայի Վանքերուն, ինչպէս նաեւ Խոյի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ: Պետութիւնը իւրաքանչիւրի նորոգութեան համար կը տրամադրէ միայն 100 հազար Թուման:

Անդրադառնալով ուխտագնացութեան կազմակերպչական աշխատանքներուն մասին, Բագրատ Ա. Քհնյ. յայտնած է, թէ Թեմ. Խորհուրդը որոշած է յատուկ յանձնախումբ մը կեանքի կոչել, որուն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ ուխտագնացութեան օրերուն կազմակերպել կրօնական, պատմական և ազգ. հարցերու շուրջ դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական յայտագիրներ:

Այս տարուան ուխտագնացութեան կատարուած է 37 մկրտութիւն:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն Է

Գարատաղ, որ ժամանակաւոր կեդրոնատեղին էր Հաճի Մուսային, Վարդանին ու Մուրատին, կը հասնէին լուրեր զանազան վայրերէ: Տոքթ. Նայիրեան կը գրէ, որ Թրքական կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է իր խանձարուրին մէջ խեղդելու ապստամբութեան մը պատրաստութիւնը: Որ, ղրկած է Թուրք խոժաներ, Ղուրանի անունով գրգռելու քիւրտ աշիրէթապետները, Հայերու դէմ: Որ, Էրզրումի պազարը գրեթէ դատարկուած է: Հայերը կը զգուշանան շուկաները եկելու: Որ, ճամբաներուն վրայ աւելի կը շատնան ժանտարմները: Որ, Սպաղանցի Օհանին գլխաւորութեամբ կազմուած է նոր խումբ մը, տեռօռական աշխատանքներով սարսափ ձգելու ժանտարմներուն մէջ: Որ, Պուլկարները գրաւած են Ջաթալճան, իսկ Յոյներ Սելանիկի կը սպառնան: Որ, Թրքական բանակին մէջ ինկած է տիֆանթէբի եւ քիւրտ զինուորներուն մէջ՝ դասալքում: Քիւրտ ուսանողները Միջագետքէն մտած են մինչեւ Թրքական բանակին մէջ ու լաւ աշխատանք կը կատարեն: Որ, Էրզրումի ժողովուրդը, կիները իրենց զարդեղէնները եկեղեցինեայ պատարագուց պնակներուն մէջ կը պարպեն, գործածելու համար ապստամբութեան նպատակին: Որ, տեղւոյն առաջնորդարանը առանց իր ուզելուն տեղի տուած է ու լծուած է նոյն աշխատանքին երբ կը տեսնէ ընդհանուր ժողովրդական ցոյցը: Առաջնորդը, Սմբատ Վրդ., խիստ հսկողութեան տակ առնուած է: Որ, Ֆրանսական հիւպատոսը ուզած է մերիններուն հետ տեսնուիլ, իսկ մերինները առայժմ զանազան պատճառներով կոր-սընցուցած են իրենց հետքը:

Թուրք ոստիկանութիւնը զանազան պատճառներով արդէն բանտարկած է մեր 20 ազգայինները: Որ, Թուրք եւ պալքանեան պատերազմին շնորհիւ, Թուրք կանոնաւոր զօրամասերը պատերազմի ճակատ տարուած են: Կ'ենթադրըւի, որ 10.000 կանոնաւոր զօրքեր հազիւ կան դիմադրաւելու համար հայ եւ քըրտական անխուսափելի ապստամբութիւնը: Պալքանեան ճակատին վրայ Թրքական կռուողներ կը հաշուուին 500.000: Որ, Տոքթ. Նայիրեանի կեդրոնատեղին յարաբերութեան մէջ մտած է Կովկասի եւ Պարսկաստանի կազմին հետ: Շուտով սահմաններէն կ'անցնին ու կը մտնեն՝ մեզի բարեկամ քրտական հողերուն մէջ, ռուսական բանակին մէջ մարզուած հայ զինուորականներ, հակառակ ռուսական արգելքին: Որ, Պալքաններու մօտ մեր աշխատանքները լաւ կը տարուին: Սեւ ծովու ճանապարհով անոնք ուզած են ռազմամթերք հասցնել եթէ դիւրութիւն ունենանք ռուսական սահմանագլխէն ներս առնելու: Այդ աշխատանքին համար եկած է Տրապզոնի ընկերներէն, Պետրոսը: Պէտք է զգոյշ ըլլալ մասնակի պայթումներէ: Արտասահմանի հայ գաղութները արդէն հեւքոտ աշխատանքի մէջ են դըրամ եւ պարէն հասցնելու, Ամերիկայէն մինչեւ Հնդկաստան, մինչեւ Եգիպտոս: Թուրք կառավարութիւնը կը հետեւի այս բոլորին եւ սակայն ինքն ալ զգոյշ է, որ շուտով չպայթի նման ապստամբութիւն մը. գուցէ իր խորամանկ խաղերով կարենայ խնայել նման հարուած մը եւ կամ վրայ հասնի եւրոպական միջամտութիւնը, դադրեցնելու համար պալքանեան պատերազմը:

Վարդան կը պատրաստուէր իր բանակով շուտով հասնիլ Էրզրումի շրջանը ուր առանձնապէս կեդրոնացած են Թուրք բանակները: Հաճի Մուսան, Մուրատին հետ պիտի մնար Գարատաղի լեռներուն մէջ, մանելու համար Տիգրանակերտ: Այնտեղէն, Հաճի Մուսան հայ եւ քրտական խառն բանակով պիտի քալէ Միջագետք:

×

«Խորհուրդ»ի որոշումով աւելի քան երբեք շաբաթ էր, որ Չէրչի Կիրոս Տէրսիմի մէջ էր, նոյնպէս քիւրտ գործիչ Պէտիրխանզատէ Նուրիի հետ:

(Շար.- 658)

Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Մինասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրայր Գոճակէօզեան, Տէր եւ Տիկին Թադէոս Գիլինճեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Գալուստ Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Տոլմաճեան եւ զաւակը եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ - հօր, հօրեղբօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ՅՈՎՍԷՓ ԳՈՃԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 27-ին, 78 տարեկանին, իր աղջկանը բնակարանը Սէր - Ժէրմէն - ան - Լէյ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ Հինգշաբթի, Սեպտ. 30, ժամը 16–ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Շաւիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահագդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընդունիլ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Անմոռանալի Պօղոս Գորգիկեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Ֆ. Ա. կը նուիրէ 1.000 Ֆ. Մարսէյլի Համազգայինի Կրթ. Կեդրոնին, 1.000 Ֆ. Հայ Դատի Յանձնախումբին, 500 Ֆ. Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, 500 Ֆ. ալ իր շատ սիրած «Յառաջ»ին: (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պանեօ - Բաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆ. Տիկին Ազնիւ Տէրոյեանէ, ի յիշատակ Վարդավառին նահատակուած իր ծնողաց. նոյնպէս 50 Ֆ. Օր. Շուշան Տէօլէնեանէ, Տիկին Շնորհիկ Նաւասարդեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

UGAB - Jeunes

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

VENDREDI 1er OCTOBRE
A 20 H. 30

Rentrée artistique

ENSEMBLE DE MUSIQUE ARMENIENNE
Musique
Populaire et Ashoughagan
SAYAT - NOVA et KOMITAS

ENTRÉE LIBRE

×

SAMEDI 2 OCTOBRE
A 22 H.

Disco d'ouverture

SOIREE DANSANTE

Participation aux frais:
Membre: 35 F. — Non-Membre: 50 F.

Tenue correcte exigée.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, ժամը 15.30-ին
Կազմակերպութեամբ՝
Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց մօր Տիկին Փերուզ Աթմաճեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Աթմաճեան 1.000 Ֆ. կը նուիրեն Աղքատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն) և 200 Ֆ. «Յառաջ»ին: Նաեւ 100 Ֆ. կը նուիրեն Աղքատախնամին, Տիկին Անիկ Պագրճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի:

×

ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ Տիկին Հ. Ջագըճեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր սիրեցեալ քըրոջ Ատրինէ Զորլեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

×

Այրի Տիկին Վահրամ Մանուկեան, Այրի Տիկին Ալիս Տէր - Մինասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Մանուկեան և զաւակները կը նուիրեն 100Ֆ իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր՝ ողբ. Վահրամ Մանուկեանի մահուան 3-րդ տարելիցին առթիւ, իր շատ սիրած «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 30, ժամը 20ին,-

CENTRE CULTUREL
Rue Robert Lavergne — Asnières

MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'AFORTVILLE
9, Rue de Madrid - 94140 Alfortville

REPRISE DES ACTIVITES
Le Mercredi, 6 Octobre

Inscriptions et réinscriptions:
- Mercredi, 29 Septembre de 14 à 18h.
- Jeudi, 30 Septembre de 16 à 18h.
- Vendredi, 1er Octobre de 16 à 18h.
- Samedi, 2 Octobre de 16 à 19h.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES ET DES ENVIRONS
15, Rue du 24 Avril 1915 — 69150 Décines
Tél.: (7) 849. 42. 97

du Samedi 2 au Dimanche 10 Octobre

EXPOSITION
DES REALISATIONS DE
L'ATELIER PEINTURE
de la
Maison de la Culture Arménienne de Décines
Oeuvres du Peintre ACHODE
et de ses élèves
Inauguration Samedi 2 Octobre à 17h.

Կ. Ս. Մ. ՓԱՐԻԶ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
նուիրուած՝

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ

Ծննդեան 130-ամեակին առթիւ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, ժամը 15-ին
SALLE ROSSINI
Mairie du 9e Arrondissement
6, Rue Drouot — 75009 Paris
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ARCHAVIR CHIRAGIAN

LA DETTE DE SANG

Un Arménien traque les responsables du génocide
1921-1922

ce texte est précédé de

LE TEMPS DES ASSASSINS

par
Gérard CHALIAND

Collection PASSE COMPOSE

Publié aux EDITIONS RAMSAY

Ce livre est en vente dans toutes les librairies et à la Librairie Orientale
H. Samuelian, 51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris tél. 326-88-65
Prix : 75 F — Frais de poste : 18 F

ԿԻՐԱԿԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3

ՄԵԾ RALLYE

Կազմակերպուած

CLFA

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
կողմէ:

Հաւաքավայր՝
ARMENIATHEQUE
273, Rue André - Philip - 69003
(ex - Rue Boileau)

Մեկնում.- կէսօրէ ետք ժամը 13.30ին Երեկոյեան հաւաքավայր.......... ուր նախատեսուած է պարանցիկ երեկոյթ մը:

Ինչպէս նախորդ տարիները, փափաքելի է որ այս անգամ ալ հայ երիտասարդութիւնը խուռներամ փութայ մասնակցելու այս ձեռնակին:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԼՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կազմակերպած պարահանդէսը, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2-ին, ժամը 21-էն սկսեալ..

PALAIS DE LA FOIRE
Pavillon d'Accueil
Avenue Georges Clémenceau
Orchestre «PAROS»
et le Chanteur populaire NORAIR
Հայկական ջերմ մթնոլորտ -- Պիւֆէ

ATTENTION
CHANGEMENT DE SIEGE SOCIAL

SONIA COUMRYANTZ
a le plaisir
de vous faire connaitre
la nouvelle adresse de:

L'AGENCE DE VOYAGES

OPTIMA Tours
12, rue Vignon
75009 PARIS
tél. 742 10 35

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 6, առաւօտեան ժամը 9-ին:

×

ԻՍԻ

Les cours du soir d'arménien, organisés sous l'égide de l'Eglise Apostolique d'Issy - les - Moulineaux, reprendront le Mercredi, 6 Octobre et se dérouleront de 19h.30 à 21h.30, 6, Avenue Bourgain, à Issy - les - Moulineaux.

Tél.: 644. 28. 52

Inscriptions sur place.

×

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղին միօրեայ դպրոցին վերաբացումը՝ Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 6-ին, ժամը 14 - 17, ուսուցչութեամբ Տիկին Մայտա Կարապետեանի: Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի հայկական դըպրոցին արձանագրութիւնները սկսան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25-ին, ժամը 14–էն 17

ECOLE BERTHAUDIERE
Boulevard Herriot

Չորեքշաբթի, Սեպտ. 29-ին Տէսինի Մշակոյթի Տան մէջ, նմանապէս ժամը 14-էն 17:

Իսկ դասաւանդութիւնները կը սկսին Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2-ին, Պերթօտիէռ դպրոցին մէջ:

×

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Սեպտեմբեր 25-էն սկսեալ, Չորեքշաբթի օրերը հայերէն լեզուի դասընթացքներ կը տրուին, Նարեկեան Վարժարանին մէջ..

38, *Route des Collonges*
69450 — *St. Cyr - au - Mont - d'Or*
Tél.: (7)847. 28. 65

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 29, Չորեքշաբթի կէսօրէ ետք, ժամը 2-ին, Փօլ Վայեան Քուքուռիէ դպրոցին մէջ: Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

CINQUANTENAIRE DE LA CROIX - BLEUE ARMENIENNE
Section d'Asnières — Bois - Colombes

SOIREE FOLKLORIQUE ARMENIENNE

TROUPE NAIRI — CHORALE ANI — MARTEN YORGANTZ — TRIO ARMENIEN
SAMEDI 9 OCTOBRE — A 20 H.30 PRECISES
AU GRAND THEATRE D'ASNIERES — 16, PLACE DE L'HOTEL DE VILLE

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77, Rue La Fayette — 75009 Paris

A CREE

« RADIO ASK »

Restez à l'écoute de votre radio — 24 heures sur 24 — sur 100 Mhz.

Ecrivez à: RADIO ASK — B. P. 425.09 - Paris 75009

TELEPHONE: 416. 11. 33

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
30
JEUDI
30 SEP
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.270 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.270

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐՈՒ ՋԱՐԴԸ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՏԵՂԻ ՏՈՒԱԻ

ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ՄԸ ԿԸ ԿԱԶՄՈՒԻ

———×———

Իսրայէլի կառավարութիւնը, ի վերջոյ տեղի տալու եւ ընդունեցաւ որ քննիչ յանձնախումբ մը կազմուի, ճշդելու համար Սապրայի եւ Շաթիլայի գաղթակայաններու ջարդին պատասխանատուութիւնները: Ամէն օր արդէն, «նոր» պատասխանատուներ մէջտեղ կ'ելլեն եւ այս անգամ ամերիկեան Թայմ շաբաթաթերթն է, որ յայտնութիւններ կ'ընէ: Իսրայէլեան Հաարեց-ի համաձայն ալ, որ իր յօդուածը կը խորագրէ.- «Ջարդերուն նպատակն էր փախցնել Պաղեստինցիները Պէյրութէն եւ Լիբանանէն», առնէ մը ի վեր Քաթայէպները կը խօսէին Լիբանանը Պաղեստինցիներէն ազատելու մասին, Պէյրութէն սկսելով: Գործողութեան նպատակն էր, կը գրէ լրագրողը, հիմնըւելով իսրայելեան գաղտնի սպասարկութեանց մէկ քննութեան վրայ, խուճապ ստեղծել, որպէսզի Պաղեստինցիք զանգուածային գաղթի դիմեն, դէպի Սուրիա, այն համոզումով որ այլեւս ապահովութիւն չկայ իրենց համար Լիբանանի մէջ:

Գալով Թայմ-ի, կը գրէ թէ. «Իսրայէլացի բարձրաստիճան սպաներ, քանի մը ամիս առաջ, ծրագրած էին լիբանանեան Ուժերը տանիլ պաղեստինեան գաղթակայաններ, երբ Արեւմտեան - Պէյրութի պաշարումը ամբողջացած ըլլայ: Քանիցս Պէշիր Ճեմայէլ ըսած է իսրայէլացի սպաներուն, որ կ'ուզէ հիմնայատակ մաքրել բոլոր կայանները եւ զանոնք թենիսի խաղավայրերու վերածել...: Քրիստոնեայ քաղաքազօրքերը օգտագործելը կրկնակ նպատակ մը ունէր.- նուազեցնել իսրայէլեան կորուստները եւ չաղտոտել իսրայէլեան ձեռքերը: Շարոն, ինք ալ ընդունեցաւ որ Իսրայէլացիք, երկու շաբաթ առաջ ծրագրած էին լիբանանեան Ուժերու մուտքը գաղթավայրերուն մէջ: Որոշումը գործադրուեցաւ, հակառակ ընտրեալ - նախագահ Պէշիր Ճեմայէլի ընդդիմութեան: Սկիզբը, Ճեմայէլ նախատեսած էր զօրքերը օգտագործել Արեւմտեան - Պէյրութ: Տարուոյն սկիզբը 500 երիտասարդ ղրկած էր Իսրայէլ, որպէսզի մարզուին: Բայց Քաթայէպներու քաղաքական ղեկավարութիւնը կը պնդէ, որ յարձակման հրահանգ չէ տուած եւ Ամին Ճեմայէլ, նախագահ ընտրուած, տեղեակ չէր գաղթակայաններու ծրագրէն:

Մինչ Թայմ-ին համաձայն եւ իսրայէլեան կամ լիբանանեան աղբիւրներու հիման վրայ, քրիստոնեայ քաղաքազօրքերը Իսրայէլ մարզուած են: Մասնակցող զօրագունդերէն մէկն է՝ «Տամուր զօրագունդը», կազմուած փաղանգաւոր զինուորեալներէ եւ Շամունի կողմնակիցներէ:

X Հաւանական կը նկատուի որ Պէյրութի օդակայանը վերաբացուի Հինգշաբթի: Իսրայէլացիք օգտագործման պայմաններ դրած են, որոնք չեն ընդունուած: Կը կարծուի սակայն թէ պիտի կարենան օգտագործել օդակայանը, բայց միայն գիշերը:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԸ

———×———

Աւելի քան երկու տարի է որ կառավարութեան ու ընկերային հարցերու յաջորդական նախարարներ, ինչպէս նաեւ շատ մը խորհրդատու մարմիններ, կը ջանան ճար մը գտնել գոցելու համար Ընկերային Ապահովութեան բացը՝ որ 1983-ին 30 միլիառը պիտի անցնի,- մեծ մասով առողջապահութեան կամ զանազան օժանդակութիւններու յատկացուած ծախքեր, որոնք տարեկան 20% յաւելում կ'արձանագրեն: Բայց ամէն անգամ, որ խնայողութեան կամ նոր տուրքի միջոցներ կ'առաջարկուին, պոռչտուքներ կը բարձրանան այս կամ այն դասակարգին պատկանող խաւերէն, որովհետեւ առաջարկուած զոհողութիւնը իրենց քսակին կը դպչի.- անիրաւութիւն է մեզ զրկել կամ քամել, միւսներուն դիմեցէք,- կ'աղաղակեն միաձայն. անշուշտ միւսները, իրենց կարգին, ա՛լ աւելի բարձրաձայն կը պոռան. եւ այսպէս շարունակաբար: Այս մտայնութիւնը անհատապաշտ Ֆրանսացիի ցեղային նկարագրին մէկ երեսն է եւ բազդատմամբ Անգլեւսաքսոններու, իր քաղաքացիական գիտակցութիւնը կը պակսի. զոհողութիւններու պարագային, ինչ որ հասկնալի է համեստ դասակարգին պատկանողներուն համար, արդարանալի չէ ունեւորներու պարագային, որոնք արդարանալու համար ամէն առթիւ առաջ կը քշեն Սահմանադրութիւնը՝ որ կը պատգամէ.- Օրէնքին առջեւ բոլոր քաղաքացիները հաւասար են...: Եւ այսպէս հաստատիր վաճառականն ու փէ-տէ - ժէ-ն, որոնք ամիսը 3 - 4 միլիոն սանթիմ եւ աւելի կը շահին, առանց քաշուելու 7 – 8 հարիւր Ֆրանք կը ստանան Ս. Ա.-էն, իբրեւ, բազմաթիւ զաւկի տէր ընտանիք. յատկացում մը, որ ըստ բարոյականին, որոշուած էր օժանդակելու համար բազմազաւակ աղքատ ընտանիքներու: Պարագան նոյնն է միւս բոլոր հատուցումներուն կամ առաջարկուած խնայողութիւններուն համար:

Այսպէս, տարիներէ ի վեր, բոլոր առաջարկուած միջոցները մէկիկ - մէկիկ կը լքուին: Վերջերս կարգը վերը նշուած Ընտանեկան Օժանդակութեան կանոններուն եկած էր եւ կառավարութիւնը կ'առաջարկէր եկամուտի որոշ սահման մը ճշդել, այս օժանդակութեան յատկացման համար: Դէմը ելան ոչ միայն մեծահարուստ ամսականաւորներն ու առեւտրականները, այլեւ բանուորական բոլոր սէնտիքաները՝ որոնք վախնալիք բան մը չունէին այս օրէնքէն: Նոյն ձեւով նախարարը ստիպուեցաւ ցաւ ի սիրտ լքել հիւանդութեան պարագային, ապահովեալին պատկանող բաժնին յաւելումը (թիքէ մոտէրաթէօր) - ո՛չ, կը բողոքեն հարուստն ու աղքատը միաձայն, կարելի չէ առողջապահական ծախքերը աւելցնել, երբ գնումի մեր կարողութիւնը երթալով կը պակսի. Նոյնն է պարագան խնայողութեան շատ հին առաջարկութիւն մը, ուր կ'որոշուէր վճարում չընել փոքր հիւանդութիւններու համար, ինչպէս են կրիփը, հարբուխը, գլխացաւը, եւայլն, եւայլն, ինչպէս նաեւ սփոր - տ'իվէռ-ի արկածեալներուն եւ գինեմոլութեան պատճառած հիւանդութիւններուն:

Ընկերային հարցերու ներկայ նախարարը ստիպուած - ապագայ ընտրութիւնները կը պարտադրեն,- խնայողութեան այս բոլոր միջոցները լքած է առայժմ...: Բայց ի՞նչպէս, ուրկէ՞ դրամ ճարել: Գոլխապտոյտ պատճառող գումարներ պէտք են: Ներկայիս, ի վերջոյ քիչ մը դրամ ճարելու համար մէկ քանի որոշումներ տրուեցան, առանց շատ մեծ պոռչտուքներու, այն է հիւանդանոց մտնողներէն գանձել օրական 25 Ֆրանք՝ իբրեւ պանդոկի ծախք, եւ ըստ սովորութեան՝ յաւելում մը՝ ալքոլին եւ ծխախոտին վրայ: Կառավարութիւնը խոստացած է մինչեւ Յուլիս 1983 ոչ մէկ յաւելում կատարել գործատէրերու վճարման սակին վրայ, եւ որովհետեւ շատ աւելի դրամ պէտք է ճարել, կը մնան գործաւորները, հանգստեան թոշակառուները, կառավարական պաշտօնեաները, առեւտրականները, ազատ ասպարէզները, եւ մանաւանդ՝ հողագործները՝ որոնց մարդ չի համարձակիր դպչիլ. ասոնցմէ պիտի նահատակուին անոնք որ մեծ վտանգ մը չեն ներկայացներ իբրեւ քուէարկող.. կամ ցուցարար:

Նախարարը կը յուսայ Ընկերային Ապահովութեան պիւտճէն հաւասարակշռել մինչեւ 1983-ի վերջերը, բայց շատ ալ չի հաւատար ասոր՝ այնքան ատեն որ լուրջ խնայողութիւններ չըլլան հիւանդանոցներէն ներս, դեղօրայքի, բժիշկներու, ռատիօ - անալիզներու եւայլն վրայ, եւ մանաւանդ՝ եթէ առաջքը չառնուի անհաշիւ մսխումներուն եւ չարաշահութեան (օրինակ Մարսէյլի Ս. Ա.-ի կեդրոնը՝ որ շատ հաւանաբար միակը չէ իր տեսակին մէջ): Ս. Ա.-ն կթան կով մըն է ո՛չ միայն դեղագործներուն, բժիշկներուն, եւ քանի - քանիներու համար, այլեւ անհաշիւ «սուտ հիւանդներուն», կեղծ անկարներուն, կեղծ արկածեալներուն: Բայց միեւնոյն ժամանակ ան նախախնամական ապաւէնն է միլիոնաւոր ծերերու, անօգնական անկարներու, լքուած երախաներու: Ս. Ա.-ն ատուածային պարգեւն է որ Ընկերվարականներու կորովի պայքարը կրցած է խլել ունեւորներու եսասիրութենէն: Զայն փրկելու համար, ազգը իր բոլոր դասակարգերով պէտք է պատրաստուի զոհողութեան: - Զոհողութիւն, այո՛, մէկ մարդու պէս, պայմանով որ իմ քսակիս չդպչին...:

Թ. Ա. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵՆԷՆ զատ, գործազրկութեան գանձն ալ հսկայ բացի մը առջեւ է, 12 միլիառ այս տարի եւ 1983-ի համար ալ 25 միլիառ կը նախատեսուի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ եպիսկոպոսապետութեան յայտարարութիւնը, զոր ոմանք «ընկերվարական» կ'որակեն, մեծ գոհունակութեան պատճառած է Ելմտական նախարարին՝ Տըլոռի: Եպիսկոպոսները կ'անդրադառնային հրատապ բոլոր հարցերուն.- աշխատանք, դրամագլուխ, եկամուտ, սպառում: Օրինակ, կը թելադրեն որ երբ զոյգ մը լաւ կը շահի, երկուքէն մէկը գործէն հրաժարի, հանգստեան կոչուողը բնաւ չաշխատի, եւն. եւն.: Ով որ աւելորդ դրամ ունի, պէտք է խորհի զայն օգտագործել նախընտրաբար ընկերային նպատակներու քան նիւթական շահերու թեան:

ԱԶԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ որոշեցին, մեծամասնութեամբ, անվստահութիւն յայտնել վարչապետ Շմիտի, Ուրբաթ օր, այս ձեւով անխուսափելի դարձնելով Գերմանիոյ կառավարութեան տապալումը: Եթէ վերջին պահուն, քուէարկութեան գաղտնապահութիւնը անակնկալ մը չբերէ, հաւանական կը նկատուի որ Հելմութ Քոհլ յաջորդէ Շմիտի: Քրիստոնեայ-Դեմոկրատ թեկնածու - նախարարապետը 52 տարեկան է:

ՏՈԼԱՐԸ «պատմական» մրցանիշ մը եւս կոտրեց Երեքշաբթի օր, Փարիզի սակարանը, 7Ֆ.18-ի հասնելով. Ֆրանքը կը տոկար:

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, ՍԵՊՏ. 24-27)

ՎԱԶԳԷՆ Ա. ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՋԱՐԴԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Լիբանանի վերջին դէպքերուն առիթով, Վազգէն Ա. հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է Արմէնփրէսի թղթակիցին.-

«Մեր յուզումով եւ վշտով տեղեակ դարձանք Լիբանանում տեղի ունեցած վերջին ողբերգութեան, որին զոհ են գնացել մօտ երկու հազար պաղեստինցի եւ լիբանանցի խաղաղ ու անզէն բնակիչներ, իբրեւ հետեւանք իսրայէլեան ռազմական ուժերի անողոք յարձակումների:

Ողբում ենք անմեղ զոհերին եւ Լիբանանի դժբախտ ճակատագիրը ու մնում ենք ջերմապէս աղօթող, որ վերջ գտնի մարտիրոսութիւնը պաղեստինցի արաբ եւ լիբանանցի ժողովուրդների արդարութեան եւ խաղաղութեան վերականգնումով, Միացեալ - Ազգերի Կազմակերպութեան որոշումների անյապաղ գործադրմամբ:

Աշխարհի բոլոր պետութիւնները եւ բոլոր բարի կամքի տէր մարդիկ պէտք է փրկեն Լիբանանը վերջնական կործանումից և օգնեն, որպէսզի այս արեւոտ բարի երկիրը վերագտնէ իր երբեմնի երջանկութիւնը՝ համերաշխ եղբայրական գործակցութեամբ բոլոր մահմետական եւ քրիստոնեայ համայնքների, այդ թւում նաեւ հայկական համայնքի:

Լոյս եւ խաղաղութիւն եւ օրհնութիւն լիբանանեան հայրենիքին»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՍՔԷԹ - ՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՊԱՐՏՈՒԱԾ

———×———

Կիրակի, Սեպտ. 26-ին տեղի ունեցաւ Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի եղանակի առաջին մրցումը, Ամիքալ Մանիա Սփորի դէմ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ: Խաղը վերջ գտաւ Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի պարտութեամբ՝ 55 - 70:

Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանս, որ անցեալ տարի յաջողած էր Տիվիզիոն տ'Օնէօր բարձրանալ, այս տարի պասքէթ - պոլի իր կազմը ամբողջացուց հինգ հայ երիտասարդներով, որոնց միջին տարիքն է 19:

Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանս դաշտ իջաւ Արէտ - Շանթ - Հրաչ - Միհրան - Աւետիս հընգեակով: Առաջին կիսախաղին երկու խումբերն ալ չկրցան իրարու վրայ իշխել եւ հաւասար արդիւնքով (30 – 30) հեռացան դաշտէն: Առաջին կիսախաղին Արէտ եւ Միհրան սքանչելի խաղարկութիւն մը ցուցաբերեցին, իսկ խումբին մարզիչ - խաղացողը՝ Հրաչ, վերջին երկվայրկեանին, դաշտին կէսէն արձանագրեց հաւասարութեան երկու կէտերը:

Երկրորդ կիսախաղին, Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի տղաքը չունեցան յաջողութեան նոյն համեմատութիւնը եւ հակառակ դաշտ իջնող փոխարինողներուն՝ Ստեփանի, Արամի եւ Վարանդի ջանքերուն, չըկրցան ազատիլ պարտութենէ:

Մրցումէն ետք, խումբին մարզիչը՝ եղբ. Հրաչ Սխտռեան, գոհունակութիւն յայտնելով նորեկ մարզիկներու խաղարկութեան համար, ըսաւ թէ «Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի այս տարուան խումբը անցեալ տարուընէ աւելի զօրաւոր է: Բոլորն ալ լաւ էին, սակայն ժամանակ պէտք է մինչեւ որ անոնք վարժուին մեր խաղի ոճին: Այս անդրանիկ պարտութիւնը կարեւոր չէ, քանի որ տակաւին մեր առջեւ ունինք 21 մրցում», եզրակացուց ան:

Յիշենք նաեւ թէ անցեալ տարի ալ Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանս իր առաջին մրցումին պարտուած էր, բայց յետոյ միւս բոլոր խումբերը պարտութեան մատնելով տիրացաւ ախոյենութեան:

Նոյն յաջողութիւնը կը մաղթենք այս տարուան խումբին:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՄԸ

Գրեց՝ ԳԵՂԱՄ ՖԷՆԷՐՃԵԱՆ

Բանաստեղծութեան հատընտիրները շատ չեն մեր մէջ։ Բայց ահա հատ մը որ կու գայ Հայաստանէն, Սփիւռքահայ Բանաստեղծութիւնը։ Երեւանի Համալսարանի Հրատարակչութեան կողմէ լոյս ընծայուած հինգ հարիւր էջնոց ստուար հատոր մը, որ կը թուի սահմանուած ըլլալ մասնաւորապէս ուսանողութեան։ Գիրքը կազմած է Վազգէն Գաբրիէլեան որ գրած է յառաջաբանը եւ տուած է կենսագրական հակիրճ տեղեկութիւններ իր ընտրած հեղինակներուն վրայ։

Բաւական ընդարձակ յառաջաբան մը որ կը կատարէ Սփիւռքի եւ սփիւռքահայ գրականութեան սահմանումը եւ կը ներկայացնէ անոր հանգրուանները։ Կը հաստատէ որ Սփիւռքի մեր գրականութիւնը կը սկսի 1920-ին եւ կը հասնի մինչեւ մեր օրերը, կարճ պահէ մը ետք ուր կը կարծուէր թէ արեւմտահայ գրականութիւնը պիտի շարունակուի իր ընթացքով, իր նախկին շրջանակին մէջ։

Ամէն այս բացատրութիւնները ճիշդ կը թուին։ Հեղինակը, որ աւելի առաջ հրատարակած է ուսումնասիրութիւններ արեւմտահայ գրականութեան վրայ, ներածական կարճ էջի մը մէջ կ'ըսէ.- «Սփիւռքահայ պոէզիայի այսպիսի ամբողջական ժողովածու առ այսօր լոյս չի տեսել ո՛չ Երեւանում, ո՛չ էլ Սփիւռքում, ուստի այն չի կարող զերծ լինել թերութիւններից։ Դիտողութիւններն ու առաջարկութիւնները կ'ընդունուեն սիրով»։

Ուրիշ գրականութիւններու մէջ հատընտիրները շատ անգամ գրական պայքարի գործեր են, կամ որ դար մը կամ շրջան մը կ'առանձնաշնորհեն, կամ դպրոց մը կը ստուերեն, հանգամանքի մը կը սպասարկեն։ Մեր այս հատորին մէջ գրական դաւանանքի հարց չկայ անտարակոյս։ Միայն թէ այստեղ ալ նպատակ մը, ձգտում մը կ'առաջնորդեն յառաջաբանին վերլուծումները եւ մանաւանդ ժողովածոյին ընտրութիւնները։

Այս գիրքը կարելի էր նաեւ վերնագրել «Սփիւռքահայ բանաստեղծութիւնը հանդէպ Խորհ. Հայաստանի», կամ «Խորհ. Հայաստանը սփիւռքահայ բանաստեղծութեան մէջ», կամ նման ուրիշ որեւէ բան։ Ասոնք ոչինչ ունին անընդունելի, ընդհակառակն։ Նման տիտղոսներով ալ կարելի է ուսումնասիրութիւններ կատարել, որոնք կրնան հետաքրքրական եւ օգտակար ըլլալ։ Բայց տարբեր դիրք կ'ըլլան։

Այս ճնշումին տակ գիրքը կը դառնայ ժամանակավրէպ, կը հիննայ, մեզի երեսուն - քառասուն տարի ետ կը տանի։ Կը պաշտպանէ դատ մը որ շատոնց շահուած է, եթէ երբեք պէտք ունէր շահուելու։

Հայրենասիրական երակը ամէնէն դժուարաւ օգտագործելիներէն մէկն է գրականութեան մէջ։ Յայտնի բանաստեղծներ, քիչեր, այնտեղ ալ կրցած են փայլիլ իրենց տաղանդով եւ թեքնիքով։ Բայց քանիներ, այլապէս բազմաթիւ, ինկած են հասարակ քարոզչութեան եւ անընթեռնլի գեղումներու մէջ։

Կուտակելով զանոնք իր հատորին մէջ եւ տալով իր բացատրութիւնները, հեղինակը կ'ուզէ ցոյց տալ որ սփիւռքահայ գրողը կապուած կը մնայ իր հայրենիքին։ Աւելորդ ջանք։ Մէկը որ հայերէն կը գրէ, ուր ալ գտնուի, աչքը կը յառէ Հայաստանի։ Կը թուի նաեւ կարծել որ այս գրականութիւնը ծառայած է Սփիւռքահայութիւնը կապելու իր հայրենիքին։ Աւելի ճիշդ կ'ըլլայ մտածել որ, հակառակ այս գրականութեան, Սփիւռքահայութիւնը կապուած մնացած է իր հայրենիքին։

Արդիւնքը այն կ'ըլլայ որ այստեղ մենք հաւաքուած կը տեսնենք երկար շարք մը անուններու որոնք վաղուց մոռցուած են, եթէ հետք մը ձգած էին յիշողութեան մէջ։ Անձի խնդիր չենք յուզեր։ Տանք միայն մէկուն անունը, Յակոբ Գույումճեան - կը ճանչնա՞ք - քանի որ առաջինն Սփիւռքահայն է, եթէ չենք սխալիր, որուն «գործը» հրատարակուած է Հայաստանի մէջ։ Կան այսպէս շատ մը անուններ որոնք տասնամեակներէ ի վեր ծիսական կանոնաւորութեամբ մը կ'երեւին հայաստանեան հրատարակութիւններու մէջ, եւ ոչ միայն այս գիրքին մէջ, ամէն անգամ որ խօսք կ'ըլլայ սփիւռքահայ գրականութեան։

Ասոնք ամէնն ալ լաւ մարդեր են, լաւ Հայեր են, հայրենասէր Հայեր են, նոյնիսկ երբեմն իրենց հայրենասիրութիւնը իրենց կեանքին գինովը վճարած։ Բայց գոյութիւն ունի որակի խնդիր մը։

Նիւթը, կամ սիւժէ-ն, ինչպէս պիտի ըսէ Հայաստանի գրող մը, կրնա՞յ արդարացնել ամէն բան։ Երբ նիւթը հաւանութեան արժանացած է, չի՞ մնար տաղանդի խնդիր մը։

Օրինակ մը առնենք, աւելի հին ժամանակէ մը։ Երեք բանաստեղծներ, Յովհաննէս Յովհաննիսեան, Յովհաննէս Թումանեան եւ Վահան Թէքէեան, տասնաւոր մը նուիրած են հայկական գեղեցիկ աւանդութեան մը, Լուսաւորչի կանթեղը։ Գրած են իրենց բանաստեղծութիւնը համաձայն իրենց տաղանդին եւ ձիրքերուն։ Պէ՞տք է որ նոյն գիծին վրայ դնենք երեքն ալ, նոյնիսկ եթէ կան արժէքի կարեւոր տարբերութիւններ, այն պատճառով որ երեքն ալ կը փայփայեն մեր ազգային զգացումը։

Որակի խնդիր՝ որ անտես չառնուիր, աւելորդ է ըսել, Հայաստանի մէջ ալ։ Մօտ տասը տարի առաջ, յօդուածի մը մէջ (Արդի Բանաստեղծութեան Դիմագիծը), Սուրէն Աղաբաբեան կը յիշատակէ լիթվանացի գրողի մը դիտողութիւնը. «Յանգաւորում ենք վաղուց բոլորին յայտնի հրապարակախօսական ճշմարտութիւններ եւ սպասում ենք... բանաստեղծական դափնիների։ Իսկ ընթերցողը դա բանաստեղծութիւն չի համարում։ Ժամանակի ընթացքին կեանքը մերկացնում է այդպիսի բանաստեղծներին...»։

Սփիւռքի վերաբերմամբ՝ այդ «ժամանակի ընթացք»ը երկար կը տեւէ Հայաստանի համար։

Նոյն օրերուն, Ալեքսանդր Թօփչեան կը գրէր թէ «գրականութիւնը այսպիսի «բարոյական - մարդկային» հանգամանքներ չի ճանաչում, նա իր ընթացքն ունի։ Տարիներ յետոյ մարդիկ պիտի գնահատեն արդիւնքը եւ ոչ թէ, այսպէս կոչուած, բարոյական այն մղումները որոնցմով առաջնորդուել են հրատարակիչները»։

Այսպիսի քննադատութիւններու շատ կարելի է հանդիպիլ սովետահայ մամուլին մէջ։ Պէտք է աւելցնենք նաեւ թէ մեր հեղինակը զուրկ չէ ինքնախաբութեան։ Գիտէ թէ մեծագոյն մասը ըՍփիւռքի բանաստեղծներուն չեն դիմացած կամ պիտի չդիմանան ժամանակի վճիռին, քանի որ կը գրէ. «Սփիւռքի միայն գիրք ունեցող բանաստեղծների թիւը հասնում է հարիւրների։ Սակայն քչերն այդ անուններից, միայն մի քանի տասնեակը, ստեղծեցին իսկական պոէզիա...»։ Ըսենք միայն թէ քանի մը տասնեակ հաշուելով «իսկական պոէզիա» ստեղծողներուն թիւը՝ քիչ մը շատ լաւատես ըլլալ կը թուի հեղինակը որ կ'ըսէ նաեւ. «20-ական թուականների սփիւռքահայ մամուլը ողողող շուրջ հարիւր բանաստեղծների մէջ իրենց տաղանդով առանձնանում են միայն մի քանիսը»։

Կարելի է առարկել թէ հատընտիր մը դասագիրք մը չէ, գրական ուսումնասիրութիւն չէ, այլ կը ջանայ ներկայացնել գրականութիւն մը կամ գրական շրջան մը, ճաշակ մը կու տայ վաւերական համարուած գրողներու գործերէն։

Այդպէս է։ Բայց ի՞նչ պիտի ըլլայ ուսանողութեան եւ ընդհանրապէս ընթերցասէր հասարակութեան տպաւորութիւնը այս հատորին առջեւ ուր պղտոր փրփուրին մէջ մի քանի ջինջ կայլակներ միայն կը սահին։ Առանց ըլլալու ուսուցողական կամ ուսումնասիրական, հատընտիր մը իր դասաւորումով, բացատրողական ծանօթագրութիւններով, ժամանակի հոլովոյթին ընդգծումով, պիտի կարենար աւելի հարազատ եւ ընդունելի դարձնել Սփիւռքահայութեան բանաստեղծական արգասիքը։ Եւ մանաւանդ չըկեդրոնանալով մեծ մասամբ հայրենասիրական եւ ընկերային փլանին վրայ, այսինքն վերոյիշեալ «հրապարակախօսական» տաղաչափութեան վրայ, ազատ ընտրութեամբ մը, գիրքը պիտի կարենար թերեւս հասնիլ աւելի բարձր մակարդակի մը։

Բայց ինչ ալ ըսենք, կը մնայ իրողութիւն մը, այն է թէ շատ բարձր դիրքի մը վրայ չենք կրնար զետեղել այդ մակարդակը։ Եթէ սփիւռքահայ բանաստեղծութիւնը յաջողութիւններ արձանագրած է, տակա կը պարտինք գլխաւորաբար անոնց որոնց աչքը բացուեցաւ աշխարհի վրայ ամէնաուշը երկրորդ պատերազմին աւարտումին, երբ քսան – երեսուն տարեկան էին։ Եթէ ըսինք թէ հեղինակը զուրկ չէ ինքնախաբութեան, կը թուի սակայն թէ կը գերագնահատէ կարգ մը գրողներու դերը։ Յիշելով Ռուբէն Որբերեանի հայրենասիրական յօդուածները, կը գրէ. «Այսպիսի սթափ մօտեցումը Սփիւռքահայութեան ճակատագրի հարցում պէտք է որ օգնէր նոր սերնդի բանաստեղծներին՝ իրենց խարխափումների ընթացքին գտնելու կենսահաստատ տրամադրութիւնների ուղին»։

Որբերեան շատ բախտ ունեցած է Հայաստանի մէջ։ Քանի քանի անգամներ իր անունը կարդացած ենք արեւմտահայ մեծ բանաստեղծներու կարգին։ Որբերեան ատեն ատեն ձայն մը կը հանէր զոր ոչ ոք կը լսէր։ Նոր սերունդի բանաստեղծները անոր շնորհիւ չէ որ փնտռած և գտած են իրենց ուղին։

Հեղինակը կ'ընդգծէ նաեւ նոր սերունդին վրայ Թէքէեանի ալ թողած ազդեցութիւնը։ Թէքէեանի պարագան ուրիշ է անշուշտ։ Բայց տարօրինակ է կարդալ որ Թէքէեանի հնչեցուցած հայրենասիրական լարը «նոր դրսեւորումներ է գտնում Շուշանեանի, Զարեանի, Սիտալի, Աթմաճեանի ստեղծագործումներում...»։ Անուններու այս անսպասելի շարայարութեան մէջ զարմանալի է մասնաւորապէս կարդալ Կոստան Զարեանի անունը։ Զարեան եւ Աթմաճեան, եւ Կարապետ Սիտալ... այս տեսակ խախուտ ընդհանրացումներու ուրիշ անգամներ ալ կը հանդիպինք այս յառաջաբանին մէջ։

Քանի որ կարգը եկաւ, ըսենք թէ այստեղ ալ կը գտնենք այն մեկնութիւնը որ յաճախ կը տրուի Թէքէեանի Ներկայ Հայաստան-ին բանաստեղծութեան հանրածանօթ տողին.

Տարբե՛ր ես դուն մեր երազէն--աւելի լա՛ւ...։

Մեր հասկացողութեամբ «աւելի լաւ»ը թարգմանութիւնն է ֆրանսերէն tant mieux-ին։ Բանաստեղծը ըսել չուզեր, ինչպէս կը բացատրեն, թէ եղածը աւելի լաւ է քան մեր երազածը, (ինչ որ չի նըշանակեր թէ հակառակը կը մտածէ), այլ՝ լաւ որ այսպէս է։ Այլապէս արդէն տողը պիտի կաղար երբ հայերէն լեզու։ Թէքէեան հասարակ տողեր շատ գրած է, մանաւանդ իր վերջին շրջանին, բայց ոչ կաղացող լեզուով։ Ոտանաւորին վերջին տողով

Զի դատակնիքն է չեղածին փաստն ըլլալով

բանաստեղծը կը պարզաբանէ խնդրոյ առարկայ տողը, անոր տալով իմաստը պատմութեան անտեղիտալի ընթացքին։

Սփիւռքը ոչինչէն չսկսաւ։ Վերապրող...

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

Մարտիրոս Վարժապետը շատ հանդիստ ձեւով խօսում էր կորուած կուսակցական ընկերների, պատռած արգանդների եւ այլ զարհուրելի խժդժութիւնների մասին, որոնց ականատես էր եղել իր երկար թափառումների ընթացքին՝ Սասունից մինչեւ ռուսական սահմանագիծը հասնելը։ Ամէնքս ցնցուած էինք. իսկ Թումանեանի դէմքը սպիտակ ծեփի գոյն էր առել։

Երբ Մարտիրոս Վարժապետը սկսեց պատմել, թէ ինչպէս մէկ հայ կնոջ ստիպել էին խմել սեփական զաւակի արիւնը սուլթանի կենացը՝ Թումանեանը ելաւ տեղից եւ դողդոջ քայլերով մեկնեց նիստից։ Մի ամբողջ շաբաթ նա հիւանդ էր։ Այս դէպքի ազդեցութեան տակ է գըրուած նրա մի ոտանաւորը, որից յիշողութեանս մէջ մնացել են միայն վերջին երկու տողերը.

Եւ մարդն ամաչի շնից ու գէլից,
Որ մարդ է ծնած իրեն նմանից...

Ոտանաւորի իմաստն այն էր, որ եթէ Թուրքը իր կատարած անլուր գազանութիւններից յետոյ եւս մարդ պիտի համարուի, ապա կը նշանակէ, որ մարդը շնից ու գայլից էլ ստոր մի արարած է...

Թուրքի հանդէպ ունեցած այս ատելութիւնը որոշիչ դեր էր կատարում Թումանեանի կուսակցական նախասիրութիւնների եւ քաղաքական հակումների մէջ։

×

Թումանեանը մինչեւ Դաշնակցութեան դատի վերջը պաշտօնապէս համարւում էր Դաշնակցական։ Թէ ե՛րբ է մտել նա մեր կուսակցութեան մէջ - ինձ յայտնի չէ։ Սակայն, գիտեմ, որ նա 1905-ի Կովկասեան առաջին Ռայոնական ժողովին (Ապրիլ) մասնակցում էր իբրեւ Թիֆլիսի, կամ «Մեծ Քաղաք»ի Կենտրոնական Կոմիտէի անդամ։

Թէեւ այդ ժամանակները ես բոլորովին նորընծայ էի Դաշնակցութեան մէջ, բայց եւ այնպէս տեսնում էի, որ Թումանեանի կուսակցական լինելը միանգամայն թիւրիմացութիւն է։ Օրակարգի վրայ դրուած ծրագրային եւ կազմակերպական այնքա՜ն լուրջ խնդիրները նրան բնաւ չէին հետաքրքրում։ Նա կարծէք չէր էլ հասկանում դրանց իմաստը։ Այսպէս, օրինակ, նա ժպտալով «ձայն տուեց», որ Դաշնակցութիւնը Կովկասում սոցիալիստական սկզբունքներով դասակարգային պայքար սկսի, որովհետեւ Ն. Աղբալեանը, որ Թումանեանի մօտ էր նստած, «զոռով» բարձրացրեց նրա ձեռքը...։ Սա կատակ չէ, այլ փաստ։

Միակ խնդիրը, որ նրան զբաղեցնում էր այդ ժողովում՝ դա հայ ժողովրդի ինքնապաշտպանութեան խնդիրն էր։ Բայց այստեղ էլ նա այնպիսի մի դիրք էր բռնում, որի հետ մեր այն ժամանակուայ ըմբռնողութիւններն ու զգացողութիւնները հաշտուել չէին կարող։

Դաշնակցութիւնը արդէն բացայայտ պայքարի ճակատ էր պարզել ցարիզմի դէմ։ Եկեղեցական կալուածների բռնագրաւման առթիւ տեղի ունեցած խաղաղ եւ զինուած ցոյցերին յաջորդել էին ահաբեկչական լայնածաւալ գործողութիւններ, որոնք սարսափի էին մատնել կովկասեան իշխանաւորներին՝ փոխարքայից սկսած մինչեւ յետին ոստիկանը։ Միւս կողմից՝ ռուսական յեղափոխութիւնը օր աւուր ուռճանում էր ահաւոր չափերով։ Այս կացութիւնից տրամաբանական անհըրաժեշտութեամբ բխում էր, որ Դաշնակցութիւնը ամբողջ հոգով փարի ռուսական յեղափոխութեանը եւ իր ուժերի չափով աշխատի արագացնել ցարիզմի անկումը։ Ժողովի մեծամասնութիւնը այսպէս էլ տրամադրուած էր։

Սակայն, Թումանեանը վտանգ էր տեսնում սրա մէջ։ - Բագուի մայթերի վրայից դեռ չէ ցամաքել հայկական արիւնը, հայ - թաթարական շրջանները հորացած ծղօտի պէս մի կայծի են սպասում բոցավառուելու համար, իսկ դուք ինչի՞ վըրայ էք - ասում էր նա։ Նրա միտքն այն էր, թէ ռուս յեղափոխականների վրայ յոյս դնելով կովկասեան իշխանութիւնը թուլացնելը մեզ համար վտանգաւոր է։ - Ի՞նչ գիտէք, որ վաղը էլի էդ իշխանութեան փէշից չպէտք է բռնենք, մեր ժողովուրդը թաթարական յարձակումների դէմ պաշտպանելու համար, բացագանչում էր նա բորբոքուած։

ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

(Շար. 6)

ները չարունակեցին իրենց գործը։ Ո՞ւր պէտք է գտնել զանոնք։ Խնդիրը այնքան ալ կարեւոր չէ։ Կը խորհինք թէ նրա-ջանջիւրին պարագան առանձնապէս պէտք է գտնել։ Թէքէեան աւելի լայն չափով արձագանգած է Սփիւռքի կանչին քան, օր օրինակ, Զարեան, կը կարծենք։ Մեր հեղինակը նախընտրած է իր ցանկին մէջ առնել անոնք որ չարունակած են հրատարակել, քանի որ գոյութիւն ունին ըՍփիւռքի արտադրութեան մէջ։ Միայն թէ այսպէսով կը պատահի որ մեր դէմ կը գտնենք, իբր արտայայտիչ Սփիւռքի ըղձայնութեան, Մալէզեան մը, Որբերեան մը, եւայլն։ Մալէզեանի եւ Որբերեանի համար բանաստեղծութիւնը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ մէկ մասը իրենց կեանքի ... ին եւ ...-ին, պսակումը իրենց սալոնային կեանքին։

Կը մնայ անրացատրելի կէտ մը։ Բանաստեղծներ, աւելի կարեւոր քան շատ մը ուրիշներ որ առնուած են այս ծաղկաքաղին մէջ, դուրս կը մնան անկէ։ Անրացատրելի մանաւանդ անոր համար որ անոնց ծանօթ է հեղինակը, քանի որ երբեմն ամէնն ալ կը յիշէ իր յառաջաբանին մէջ։ Այսպէս, օրինակի համար, Յարութ Կոստանդեան, Եղիշէ Այվազեան, Զուլալ Գազանճեան, Ժագ Յակոբեան չեն առնուած այս հատորին մէջ։

Ծաղկաքաղները այն գործերէն են որոնք կը պահանջեն որ կազմողը շատ ճաշակաւոր, շատ կարդացած եւ ուսումնասիրէ, ...ն բան բսելու համար։ Սեւ կամ սպիտակ ...ն աշխատանք որ չերեւիր, բայց անհրաժեշտ է։ Հատորի մը սահմանուած ...ն համար էջերը որեւէ ձեւով միշտ կարելի է լեցնել։ Այնպէս կը թուի որ հեղինակը չէ կրցած դիմադրել այդ գայթակղութեան։

Քանի մը բանաստեղծներէ, ինչպէս Վահրամ Մավեան, Մուշեղ Իշխան, Զարեհ Մելքոնեան, Կարիկ Պասմաճեան, կարելի էր առնել աւելի յատկանշական գործեր քան ինչ որ կը գտնենք այս հատորին մէջ, եւ չանտեսել անոնց գիրքերէն դուրս, թերթերու կամ հանդէսներու մէջ հրատարակածները։

Ընթերցողներուն համար մեծ դիւրութիւն պիտի ըլլար որ նշանակուած ըլլային այն հատորները կամ պարբերական հրատարակութիւնները ուրկէ առնուած են ...ն նիւթերը, որպէսզի դրասէր մը, որ պիտի հետաքրքրուի բանաստեղծով գիտնայ թէ ո՛ւր կրնայ դիմել կարդալու համար աւելին։ Նոյնպէս կարեւոր է չփոթութեան չմատնել ընթերցողը։ Անդրանիկ Ծառուկեանի Թուղթ առ ... Երեւան-ը գործ մըն է որուն իմաստը իր ամբողջութեան մէջ է։ Իսկ ամէն բան ... կրնանք ըսել տալ անոր մաս մը կամ մասեր միայն առնելով անկէ, ինչպէս բրած է այստեղ կազմողը, վերնագիր մըն ալ ... աւելցնելով իր ընտրած հատուածին։

Ահա գիրք մը որ դեր մը կրնայ կատարել։ Մեզի կը վերյիշեցնէ անուններ, հին ...ումներ, շատ անգամ չիրագործըւած, կը գծէ շրջանակը սփիւռքահայ բանաստեղծութեան, որ որքան ալ թերի ըլլայ կու տայ պատկեր մը Սփիւռքահայութեան ստեղծագործական ճիւղէն։ Եթէ խուրձը շատ փայլուն չէ մեղքը անկասկած կազմողինը չէ ամբողջովին, այլ հունձքին։

Սփիւռքը միշտ մեծ հետաքրքրութեամբ կ'ընդունի ինչ որ կը հրատարակուի Հայաստանի մէջ իր մասին։ Բայց կը նախընտրէ այնտեղ գտնել ոչ թէ հարեւանցի ակնարկ կամ հայրաբարոյ (փաթերնա-լիսթ) բարեացակամութիւն, այլ ճշգրիտ խուզարկութիւն եւ պահանջկոտ դատաստան։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՐԱՆԻ ԹԷ ԱՆՑԱԾ ՉԸԼԼԱՅԻՆ...

Քառասուն, յիսուն տարուան փառաւոր ու համամարդկային աշխատանքէ մը վերջ, մարդ երբ վերջապէս կը հասնի ընկերային մեծ ճանաչումի, կ'արժանանայ նաեւ յոբելեաններու ու խանդավառ ծափահարութիւններու, երբ ամէնուրեք կ'ողջունուի պատիւներով, երբ կը դառնայ ամբողջ ժողովուրդի մը իրաւ պաշտամունքին առարկան, այդ նոյն մարդը, նայելով իրեն համար կատարուած այդ փառաբանութեան, կրնա՞յ արդեօք ըսել ինքնիրեն.

- Երանի թէ անցած չըլլային սա յիսուն տարիները։ Երանի՜ թէ ես նորէն դառնայի յիսուն տարի առաջուան պատանին։

Այս հարցումը, որ ինծի կը թելադրուի Հայ ժողովուրդին մեծ զաւակներէն Դերենիկ Դեմիրճեանի յոբելեանին առթիւ իր շնորհակալութեան խօսքէն, կշիռի մը երկու նժարներուն մէջ կը դնէ, մէկ կողմէն փառքն ու պատիւը, ամբողջ ժողովուրդի պաշտամունքին արժանացած ըլլալու ամենամեծ երջանկութիւնը, եւ միւս կողմէ՝ երիտասարդութիւնը, կեանքի տակաւին սկիզբը գտնուելու անդին եւ յաճախ ալ անգիտակից երջանկութիւնը։ Ո՞րը, այս երկու երջանկութիւններէն, աւելի ծանր կը կշռէ, աւելի արժէքաւոր է ու անմերժելի։ Աւելի ճիշդ, մեզի ի՞նչեր մտածել կու տայ մարդկային կեանքի մը երկու բեւեռներուն վրայ տեղաւորուած այս երկու երջանկութիւններու բաղդատութիւնը։

Երանի՜ թէ անցած չըլլային սա յիսուն տարիները։

Վաթսունին, եօթանասունին հասած ո՞ր մարդը երբեմն գաղտնօրէն կամ բարձրաձայն ինքնիրեն չուզեր այս անիրականանալի մաղթանքը։ Անցան այդ յիսուն տարիները, իրենց հետ տանելով մարդու մը կեանքին ամէնէն նախանձելի շրջանն ու ապրումները։ Ո՛չ մէկ ուժ պիտի կարենայ զանոնք ետ բերել, եթէ ոչ պարբերաբար՝ մեր խեղճ յիշողութիւնը, այդ ալ աղօտ ու անկատար կերպով։

Բայց ինչե՞ր շահուած չեն այդ յիսուն տարիներու ընթացքին։ Նայեցէք ձեր անմիջական շրջանակին մէջ եւ հաշուեցէք անգամ մը։ Ի՞նչեր չբերաւ ձեզի կիսադարեան սա ապրումը, հակառակ որ թերեւս անցաւ ակնթարթի մը արագութեամբ։ Ինչ որ ունիք, չէ՞ք պարտիր այդ անցնող տարիներուն։ Սա ձեր սրտամօտիկ բոյնը, որուն մէջ երջանիկ կը ըդգաք դուք ձեզ, տարիներու ընթացքին խանդավառութեամբ ու ճաշակով հաւաքուած, գնուած կահ կարասիի հաւաքածոյ մը, հաւանաբար տարիներու ընթացքին կատարուած չօշափելի խնայողութիւն մը, նոյնիսկ մեծ հարստութիւն մը, ձեր ընկերային կամ գործի շրջանակին մէջ լաւ համբաւ մը եւ աւելին, վերը համբուածներուն ամէնէն թանկագինը, կեանքի սիրելի ընկեր մը, յետոյ հարազատներ, սիրելի զաւակներ, հարսեր կամ փեսաներ, կամ թոռնիկ մը թանկագին։

Մէկը, որ անցնող քառասուն, յիսուն տարիներու ընթացքին նախախնամութեան կողմէ զերծ պահուած է կեանքի ահաւոր հարուածներէն եւ հասած է վերոյիշեալ երջանկութիւններուն, կրնա՞յ արդեօք ձեռքի հարուածով մը մերժել այդ բոլորը։ Որո՞ւն լեզուն առաջ պիտի երթար ըսելու.

- Երանի թէ երիտասարդ ըլլայի կրկին ու, հոգ չէ, չունենայի սա զաւակներս, կեանքի սա ընկերուհիս, չունենայի սա թոռնիկները։

×

Ա՜հ, երանի թէ կարելի ըլլար ու մենք միաժամանակ թէ՛ քառասուն, յիսուն տարի ետ երթայինք եւ թէ պահէինք բոլոր մեր այսօր ունեցածները։ Եւ արդէն այդ չէ՞ որ մարդ յուսահատօրէն ու խելաբար կը տենչայ իր հոգիին խորերէն, քաջ գիտնալով հանդերձ որ այս երկուքը չեն կրնար ու չէին կրնար միատեղ գտնուիլ։ Կարելի՞ է որ միասին գտնուին երիտասարդութիւնն ու փորձառութիւնը, դպրոցականութիւնն ու հարստութիւնը, ըսկըսնակի խանդավառութիւնն ու հռչակի փառաւորումը։ Այս բոլորը չեն կրնար միասին գտնուիլ, քանի որ մէկը սկիզբ, միւսը վախճան կը նշանակեն ու այդ կերպով բնութենական ամէն գոյութեան երկու հիմնական պայմանները կ'ամբողջացնեն։ Եթէ չըլլար սկիզբը, պիտի չըլլար նաեւ վախճանը, եւ փոխադարձաբար, եթէ վախճան չգտնուէր, սկիզբն ալ պիտի չտրուէր մեզի։ Երկուքն ալ ունին իրենց սեփական ու անջատ գեղեցկութիւնները։

Մենք՝ ապրելու գեղեցկութենէն արբեցածներս, ի զուր կը ցանկանք իրարու միացնել անհաշտ այս երկու գեղեցկութիւնները։ Անոնք երբեք պիտի չմիանան եւ եթէ նախախնամութիւնը մեզ բաւականաչափ բախտաւոր ստեղծած է, մեր կեանքին մէջ կարելի եղածին չափ իրարմէ պիտի հեռանան ամէն բարի սկիզբ ու վախճան, որպէսզի կարենանք լրիւ վայելած ըլլալ երկուքին ալ անյաղթենալի գեղեցկութիւնները։

Ռ. Հ.

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԼԵՔՁԻՆԿԹԸՆԻ (Պոսթըն) Հայ Քոյրերու Ծիծեռնակաբոյն Վարժարանի պաշտօնական բացումը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 11-ին, հովանաւորութեամբ Պոսթընի կարդինալ Ումպէրթօ Մատերոսի եւ Միացեալ - Նահանգներու եւ Քանատայի Հայ Կաթողիկէ Թեմի առաջնորդ Ներսէս Եպս. Սէթեանի։ Ներկայ եղած են աւելի քան 400 հոգի, որոնց մէջ հիւրեր՝ Հոմէն, Պէյրութէն, Ֆիլատելֆիայէն եւ այլ տեղերէ։ Հանդիսութեան բացումը կատարած և յայտագիրը վարած է Ենովք Լաչինեան։ Խօսք առնելով Հայ Կաթողիկէ առաջնորդը, գրուատած է Հայ Քոյրերու նուիրումը կրթական գործին։ Օրուան առենախօսը՝ Տիկին Արփի Պալեան, վեր առնելով հայ ժողովուրդի գոյատեւելու կամքը Սփիւռքի դժուար պայմաններուն մէջ, շեշտած է. «Նիւթապաշտութեան վրայ հիմնուած այս դարուն, Հայ Քոյրերու իրագործած անձնուիրութեան այս կոթողը հզօր պատուանդան մըն է հոսանքին դէմ. եւ այսպիսի փըրկութեան լաստի մը կարիքն ունինք մանաւանդ մենք, որ մեր ազգային ինքնութեան պահպանման համար հոսանքն ի վեր կը լողանք։ Անհաւասար է դուպարը, այո, սակայն մենք այսօր՝ այս վարժարանի բացումով՝ զմեզ կը զգանք որպէս Դաւիթ՝ կանգ կառուցած այս ցամաքամասի ահեղազօր Գողիաթին դէմ»։ Այնուհետեւ, կարդինալ Ումպէրթօ Մատերոս գրուատած է հայ ժողովուրդին նուիրումը ուսուցման եւ լուսաւորման, կոչ ուղղելով ներկաներուն, օրինակ առնել Հայերը, իբրեւ խաղաղասէր եւ մշակոյթ կերտող ժողովուրդ։ Հուսկ, տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը։ Վարժարանը սկսած է դասաւանդութիւնները, աւելի քան 50 աշակերտ-աշակերտուհիներով։

×

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հ. Օ. Մ.-ի ամառնային ամէնօրեայ վարժարանի 13-րդ տարեշրջանի աւարտական հանդէսը տեղի ունեցած է Օգոստոս 22-ին, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ։ Ներկայ եղած են աւելի քան 500 ծնողքներ։ Խօսք առնելով Ուսումնական Խորհուրդի ատենապետը՝ Րաֆֆի Տէր - Պօղոսեան, գրուատած է տարուած աշխատանքները եւ անդրադարձած՝ դըպրոցի նիւթական կացութեան եւ ունեցած դժուարութիւններուն։ Վարժարանը այս տարի ունեցած է 203 աշակերտներ, որոնց մեծ մասը՝ քանատական դպրոցներ յաճախող աշակերտներ եղած են։ 15 ուսուցիչներ եւ 4 օգնականներ դասաւանդած են հայերէն լեզու, Պատմութիւն, կրօնք, երգ ու պար։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ կատարուած՝ վկայականներու եւ մրցանակներու բաշխում։ Հուսկ, խօսք առած է Կիպրոսի Հայոց առաջնորդը՝ Զարեհ Եպս. Ազնաւուրեան։ Հանդէսը վերջ գտած է ճաշով։

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ
ԳԱՐՈՒՆ Է

Կիրոս առաջին անգամն էր, որ կը մըտնէր այդ հովիտներու աշխարհին մէջ անառիկ՝ լեռներով ու անտառներով։ Քըրտական հետաքրքիր ցեղ մը, որ յաճախ կռուի մտած էր թուրք զինուորներուն հետ, պահելու համար իր անկախութիւնը։ Կիրոս միշտ ալ հաշուի առած էր Տէրսիմցիներու ապստամբութիւնը, որ տեղի կ'ունենար մի քանի տարին անգամ մը եւ սակայն հայ ֆէտայիներու անմիջական աշխատանքի վայրերէն հեռու ինկած էր այդ վայրը։ Ջէրչի Կիրոս եւ Պէտիրխանզադէ մօտ երեք շաբաթ հիւրասիրութիւնը վայելեցին Իպրահիմ պէկի։ Իպրահիմ պէկ շատ լաւ ըմբռնած էր ապստամբական շարժումը, միայն թէ ցաւ յայտնեց, որ իրենց հետ չէր Հաճի Մուսան։ Այդպիսի շարժումի մը պարագային, Տէրսիմը պիտի դառնար տեսակ մը անառիկ բերդ, հսկելու համար Խարբերդի վրայ եւ դառնալու համար կարեւոր ճամբայ Էրզրումի, Երզկայի, Խարբերդի ու Տիգրանակերտի։ Մօտ ատենէն Տէրսիմի ուժերուն պիտի միանար, Սասունցի Եփրեմը, իր 400 կռուողներով։ Իպրահիմ պէկ խանդավառուած էր նոր շարժումով, որուն համար կը տրամադրէր իր գեղերը, հայ մարապաները, ցորենները ամբարներուն ու իր 700 քաջ կըռուողները։

Կիրոս այդ աշխատանքներուն մէջ էր երբ իր գլխին մէջ որդի մը շարժումով բան մը կը նեղէր եւ միշտ ալ նեղած էր։ Այս անգամ պէտք է ամէն գնով մէջտեղէն վերցնել, այլապէս ապստամբութեան ժամանակ, կրնայ ամբողջ գլուխ անցած, բաւական վնասներ պատճառել։ Այդ՝ տէրվիշ Հասան Ալին էր։ Մուրճի մը պէս սկսաւ զարնուիլ իր գլխին, երբ իմացաւ, որ տէրվիշ Հասան Ալին տեսնըւած է Խարբերդ քաղաքի փողոցներուն մէջ, կրօնապետ Հաճի Խօճային հետ, որուն փաթթոցաւոր գլխարկը խոշոր տակառի մը չափ մեծ էր ու ծանր։

Պէտիրխանզադէ պիտի մնար Տէրսիմի մէջ մինչեւ Եփրեմին գալը, իսկ Ջէրչի Կիրոս, քիւրտ վալատ մը առած իր հետ, պիտի մտնէր Խարբերդ։ Այս անգամ քըրտական տարազի մէջ էր Կիրոս։ Մէզիրէի մէջ, առաջին անգամ ուզեց տեսնել կեդրոնականի ուսուցիչներէն Պր. Արմենակ Քիւրքճեանը, որ նոյնպէս եղած էր կուսակցական ներքին աշխատանքներու մէջ ու անոր առաջին անգամ հանդիպած էր Քղիի մէջ։

Լուրը արդէն փսփսուքով տարածուեցաւ ընկերներու մէջ, որ Ջէրչի Կիրոս գործի ճամբաներով, անակնկալօրէն մինչեւ Խարբերդ հասած է եւ կ'ուզէ այս գիշեր իսկ հանդիպում ունենալ ընկերներուն հետ։ Ու հանդիպեցաւ Ակնցի, կաշիի վաճառական Խաչերի տան մէջ, խիստ գաղտնի...։ Հաւաքուած էին Կեդր. Կոմիտէի անդամները միայն։ Իրարու քով եկած էին եօթը հոգի,- կաշեգործը, ուսուցիչը, կառապանը, փռապանը, բրուտը, որմնադիրը եւ ոսկերիչը։

Անոնց բարի դէմքերուն վրայ անձկութիւն մը կար։ Առաջնորդ հայր սուրբը բանտարկուած էր։ Աւելի քան շաբաթ մըն էր, որ գոցուած էին դպրոցները ու գրեթէ ամէն Ուրբաթ, մզկիթէն յետոյ կ'ակնկալէին յարձակում հայ թաղերուն վըրայ։ Որ, քաղաքէն Հաճի Խօճան գրեթէ այս օրերուն ամէն օր Վալի փաշային կ'այցելէր։ Հաճի Խօճային հետ է նաեւ Հասան Ալի տէրվիշը, Մէքքէյէն նոր վերադարձած։

Խօսեցան Ջէրչի Կիրոսին, որ Խարբերդը որեւէ ատեն կրնայ պայթիլ. թուրք ամբոխի կողմէն եւ եղած ուժերով հազիւ կարելի ըլլայ դիմադրել շաբաթ մը։ Զինքերը դեռ լաւ պաշտպանուած չեն։ Արդէն կրնայ ձախողիլ ապստամբութիւնը եթէ խոստացուած ուժեր չհասնին մէկ շաբթէն։ Նախապատրաստութեան համար լաւ աշխատանք տարած են Հրանդն ու Բարունակը, որոնք երկու օր առաջ մեկնեցան Բալու՝ նոյն աշխատանքներուն համար։ Խօսեցան, որ երկու հոգի ղըրկուած են գիւղերը, ինքնապաշտպանութիւնը կազմակերպելու աշխատանքներուն համար։ Դժգոհ էին որ միայն 20 բեռ զէնք հասած է, իսկ միւս հինգ բեռ զէնքը բռնուած թուրք ոստիկանութեան կողմէ՝ կը մնայ Ջէնճիլի խանին մէջ։ Այդ առիթով բանտարկուած են մի քանի ընկերներ։

(Շար.— 659)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դր. Եղիշէ Այվազեան եւ Դր. Արա Տէյիրմէնճեան իրենց սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անձերուն եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն, որոնք ներկայ եղան

Տիկին ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցի հոգեհանգստեան պաշտօնին եւ նոյնքան այն անձերուն, որոնք ազօթակից եղան Տիկինի դամբարանին օրհնութեան արարողութեան:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պօղոս Գօրգիկանի մահուան առթիւ, Այրի Տիկին Մ. Յովհաննէսեան եւ աղջիկը, փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի Փարիզի մասնաճիւղը եղբ. Սուրէն Մուրատեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Տէր եւ Տիկին Փիէռ Քէօսէեան 500, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Տէր - Մովսէսեան, եղբ. Կարպիս Երեմեան 200-ական Ֆ.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 30, ժամը 20ին.-

CENTRE CULTUREL

rue Robert - Lavergne, Asnières

Radio-Trait-d'Union

RADIO ARMENIENNE

Région Lyonnaise

Tous les Dimanches — de 10h. à midi

Sur FM. 89.50 Mghz.

PROGRAMME

DU DIMANCHE, 3 OCTOBRE

- Editorial,
- Informations en langues française et arménienne,
- Informations sportives,
- La Communauté arménienne de Grèce (1ère partie).

Emissions arméniennes:

ARMENIE - MAGAZINE
— *Dimanche:* de *10h. à 12h.*

ARMENIE - VARIETES
— *Lundi et Vendredi:* de *9h. à 10h.*

ARMENIE - CULTURE
— *Jeudi:* de *21h.30 à 23h.*

(au programme: le festival de Douarnenez)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարտիրոս Անոտեանի մահուան քառասունքին առթիւ Քիւլլէեան եւ Դարբինեան ընտանիքները 350 Ֆ. կը նուիրեն Վիէնի Նոր Մշակոյթի Տան եւ 50 Ֆ. «Յառաջ»ին. (ստանալ «Յառաջ»էն):

Ի ՆՊԱՍՏ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ի յիշատակ Լեւոն Բաշա Շաղոյեանի, Տիկին Ազատուհի Հաչէրեան կը նուիրէ 400 Ֆ. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, ինչպէս նաեւ Լեւոն Բաշա Շաղոյեանի լուսանկարը որ արդէն զետեղուած է Մշակոյթի Տան մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Հիսայեանէ 100 Ֆ փոխան ծաղկեպսակի, Պօղոս Գօրգիկեանի մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՄԸ

Փարիզի 8-րդ Թաղամասին շուրջ, կը փնտռուի վարձու յարկաբաժին մը, 2 սենեակ, բոլոր յարմարութիւններով: Հեռաձայնել.-

727 82 38

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կազմակերպած պարահանդէսը, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2-ին, ժամը 21-էն սկսեալ.-

PALAIS DE LA FOIRE
Pavillon d'Accueil
Avenue Georges Clémenceau
Orchestre «PAROS»
et le Chanteur populaire NORAIR

Հայկական ջերմ մթնոլորտ -- Պիւֆէ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

17, Rue Bleue — 75009 Paris

La M. C. A. de Paris qui assure une permanence de 14h. à 18h. tous les Lundi, Mercredi et Vendredi, propose dans le cadre de ses activités de la rentrée.

— des Cours de dessin pour enfants, adolescents et adultes,

— et l'ouverture d'un labo - photo.

Pour tous renseignements téléphoner à M. C. A. — **824. 63. 89**

Pour les cours de dessin vous pouvez contacter également **Raffi SARKISSIAN**, au **575. 55. 61**

(Une première réunion est prévue pour le Jeudi, 23 Septembre, à 21h. à la M.C.A.)

VENEZ NOMBREUX

CINQUANTENAIRE DE LA CROIX - BLEUE ARMENIENNE

Section d'Asnières — Bois - Colombes

SOIREE FOLKLORIQUE ARMENIENNE

TROUPE NAIRI — CHORALE ANI — MARTEN YORGANTZ — TRIO ARMENIEN

SAMEDI 9 OCTOBRE — A 20 H.30 PRECISES

AU GRAND THEATRE D'ASNIERES — 16, PLACE DE L'HOTEL DE VILLE

PRET - A - PORTER
DE LUXE

KAZAZIAN

40, Rue des Jeûneurs — 75002 Paris
Tél.: 236. 73. 48

Կ'ուզուին փլուի համար շատ որակաւոր բանուորուհիներ, տունը աշխատելու համար, ձեռքով:

Ouvrières à domicile, hautement qualifiées pour le flou, travail à la main.

URGENT

CAUSE DE DEPART

A VENDRE A ARNOUVILLE

Coquet Pavillon — Tout Confort

(5 minutes de la Gare)

TEL.: 985. 15. 52

PRIX: 390.000 F.

UGAB - Jeunes

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

VENDREDI 1er OCTOBRE
A 20 H. 30

Rentrée artistique

ENSEMBLE DE MUSIQUE ARMENIENNE
Musique
Populaire et Ashoughagan
SAYAT - NOVA et KOMITAS

ENTRÉE LIBRE

×

SAMEDI 2 OCTOBRE
A 22 H.

Disco d'ouverture

SOIREE DANSANTE

Participation aux frais:
Membre: 35 F. — Non-Membre: 50 F.

Tenue correcte exigée.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕԺԱՄ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

ՄՈՆԹԷ - ՔԱՐԼՕ

P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.

Ամէն Կիրակի իրիկուն
ժամը 8.30-ին

———×———

ECOUTEZ TOUS LES DIMANCHES

EMISSION ARMÉNIENNE
POUR L'EUROPE (Bilingue)

— à 20 H. 30 —

MONTE - CARLO

P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.

B. P. 141 Monte - Carlo, MONACO

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍԻ ՅԱՋՈՐԴ ՄՐՑՈՒՄԸ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 3, ժամը 15.30-ին տեղի կ'ունենայ Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի պասքէթ - պոլի մրցումը Ա. խս. Քորպէյ Էսոնի դէմ, Ժան - Ժօրէս գիմնազիոնի մէջ, 87, Ավրենիւ Ժան - Ժօրէս, Փարիզ 19-րդ, Մէթրօ Լօմիէռ:

ԿԻՐԱԿԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3

ՄԵԾ RALLYE

Կազմակերպուած

CLFA

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ:

Հաւաքավայր՝

ARMENIATHEQUE
273, Rue André - Philip - 69003
(ex - Rue Boileau)

Մեկնում.- կէսօրէ ետք ժամը 13.30ին Երեկոյեան հաւաքավայր......... ուր նախատեսուած է պարանցիկ երեկոյթ մը:

Ինչպէս նախորդ տարիները, փափաքելի է որ այս անգամ ալ հայ երիտասարդութիւնը խուռներամ փութայ մասնակցելու այս ձեռնարկին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 6, առաւօտեան ժամը 9-ին:

×

ԻՍԻ

Les cours du soir d'arménien, organisés sous l'égide de l'Eglise Apostolique d'Issy - les - Moulineaux, reprendront le Mercredi, 6 Octobre et se dérouleront de 19h.30 à 21h.30, 6, Avenue Bourgain, à Issy - les - **Moulineaux.**

Tél.: 644. 28. 52

Inscriptions sur place.

×

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղին միօրեայ դպրոցին վերաբացումը՝ Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 6-ին, ժամը 14 - 17, ուսուցչութեամբ Տիկին Մայտա Կարապետեանի: Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի հայկական դըպրոցին արձանագրութիւնները սկսան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25-ին, ժամը 14-էն 17

ECOLE BERTHAUDIERE
Boulevard Herriot

Չորեքշաբթի, Սեպտ. 29-ին Տէսինի Մշակոյթի Տան մէջ, նմանապէս ժամը 14-էն 17:

Իսկ դասաւանդութիւնները կը սկսին Շաբաթ, Հոկտեմբեր 2-ին, Պերթօտիէռ դպրոցին մէջ:

×

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Սեպտեմբեր 25-էն սկսեալ, Չորեքշաբթի օրերը հայերէն լեզուի դասընթացքներ կը տրուին, Նարեկեան Վարժարանին մէջ.-

38, Route des Collonges
69450 — St. Cyr - au - Mont - d'Or
Tél.: (7)847. 28. 65

×

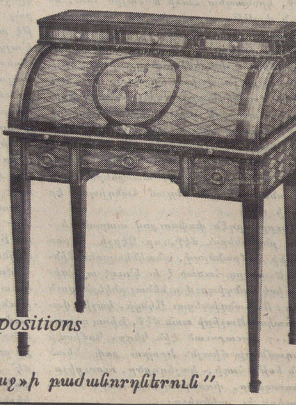
ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 29, Չորեքշաբթի կէսօրէ ետք, ժամը 2-ին, Փօլ Վայեան Քուքուրիէ դպրոցին մէջ: Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Meubles
Ghazarian

4.000 m^2 de mobiliers
présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi

visitez
une des plus belles expositions
de France

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"